

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

SALENT

ergam

OPRIR

61

G14c

Ops. v. c. R.

1567

R

GL. GALENI PER

GAMENI OPERA QVAEDAM

NVNC RECENS INVENTA AC

latinitate donata. Quorum numerū

sequens continet folium,

Iohanne Baptista Rasario Medico Nouari-
ensi interprete.

Additus est index copiosissimus.

99-6-29

Cæsaraugusta

Apud Antonium Furnium librarium

1567.

Elenchus eorum quæ hoc vo- lumine cōtinentur.

Galenī vitæ ex Suida.

Insignium virorum censuræ de Galeno, & librorum
eiusdem de demonstratione fragmentum.

In librum Hippocratis de humoribus commentarij
tres.

In Timæū Platonis fragmentum: in quo ad princi-
pium & finem multa, quæ hætenus desideraban-
tur, addita sunt.

Commentarij quarti in lib. Hippocratis de ratione
victus in morbis acutis fragmentum

Compendium sexdecim librorum pulsuum.

Liber de consuetudine auctus & emendatus.

Liber de humoribus.

ANTONIVS FVRNIVS BI
BLIOPOLA CANDIDISSIMO
LECTORI S. P. D.

Portunam voluminis huius excudendi occasionem mihi dedit, studiosissime lector, votum iustum, quo toties à Medicis litterarum bonarū amatoribus expetitur. Nam cū hi libris quibuldā nup̄ inuētis ac exculsis care rēt, eosq; vehemēter exopta rēt, hos à me nō semel efflagitarūt: qm̄ reliqua Gal. opa à Iano Cornario interpretata haberēt, in quibus libri hi ab eodē Gal. cōscripti, qui iniuria tēporis diu abstrusi sordidatiq; iacuerūt, desiderabātur: qđ alijs o peribus eiusdem auctoris contigisse, varijs locis Me dicorum principis & aliorum scriptorum perspicī potest. Quorum librorum interitu quantum facul tas medica damni senserit, hactenus ominari fortasse liceat, cogitare nunquam. Cuius rei testimonium de monstrationum medicarum libri passim in eodem auctore citati præbent: qui incredibilem ac prope sin gularem eruditionem censentur continere. Vtinam ad nos veniant, vt pari diligentia, & cura litterarum studia iuuare nostra ex parte possimus. Et cum fra gmenta hęc cōiuncta cum ceteris omnibus libris, qui nunc extant, proximè Venetijs publicatis distrahe rentur; quæ tantum ex illis hactenus vulgata volumi

na desiderant, ne bis Galeni opera nostri Medici horum librorum causa emere cogerentur, operæpretium duxi, ea sine quibus medicina extare non poterat, separare, & ab alijs operibus auulsa publicare. Quæ cum ad ea quæ circumferuntur accesserint, mirifice Galeni sententiam illustrabunt. His autem incognitis infinitos fere eius locos, necnon & aliorum grauissimorum Medicorum ignorari necesse est. Quamobrem cum librorum apparatus litteratis instructus ad auctores intelligendos maximum adferat adiumentum, statui Medicorum utilitati consulere: ac ne semper in hoc Hippocratis libro explicando coniectura vtantur prouidere, & de hominũ vita bene mereri. Quod commode hoc volumine admirabili breuitate, & prudentia constructo fieri posse existimaui: in quo humorum proprietates & natura miro quodam artificio describuntur. Accesserunt insuper in sextum librum de morbis vulgaribus commentarij, & sexdecim librorum, quibus latissime de pulsibus disputat Galenus, compendium: atque alia eiusdẽ auctoris opera. Quare nõ te hortabor, vt in eo probando calculũ albũ iniicias, sed vt illũ dies noctesq; tibi ornamento & vsui futurum euoluas. His etiam accessit eiusdem Galeni in Timæum Platonis explicatio, nunc denuo aucta: ex qua expositione methodum ac viam cognosces, qua possis Platonem cum ratione, atque adeo eos, qui eius sectæ adhæserunt interpretari. Vale Cæsaraugustæ Cal. Mart. An. 1567.

Galeni vita ex Suida.

Galenus celeberrimus Medicus pergamenus fuit sub imperatoribus Marco, & Commodo, & Pertinace, filius Niconis geometræ & architecti. Conscripsit multos libros de medicina & philosophia, ac præterea de grammatica & rhetorica: quos, alienum ab hoc loco sum arbitratus, recensere, propterea quod omnibus noti sunt. Vixit annos septuaginta.

Ex epitome primi libri Athenæi de Galeno.

Galenus pergamenus, tot edidit volumina de philosophia & medicina, vt omnes maiores suos superarit, & in elocutione nullo præcorum fuerit inferior.

Philoponus in Proclum disputatione 16.

Quod si oportet testimonijs virorum grauium confirmare rationem, si cui videtur Galenus testis fide dignus, vir nimirum naturæ peritissimus, quæq; nihilo minus accuratè persecutus est theoremata philosophica atque suam scientiam, adit & hic nostræ disputationi patronus; is itaque in quarto libro eius operis, quod conscripsit de demonstratione, scribit hæc ad verbum. Notio sempiterni composita est, siquidem ingenitum & incorruptibile complectitur, sequitur siquidem ex vtroque alterum, nimirum & hic demonstras quo modo vtrumque ipsorum alterum sequatur, ille sumpto demonstrauit quod erat propositum. Si idem recte ab omnibus conceditur ex ingenito sequi quod incorruptibile est, cōsiderantes si mul quidē indemonstrabile, & primum, ex se ipso credibile esse axioma intelleximus, & ab altero euidenti axioma confirmatum, quod paulo ante dictū est, tale esse. Si quid nullo modo rationē habet ortus, neq; hoc ipsum rationem habebit interitus. ac ratio quidem promptè recipit quod vt quidque ingenitum est, continuo est incorruptibile. Et si quod aliud axioma primum est ex euidētibus intellectu, hoc tale est. At vero quod omne incorruptibile necessario sit ingenitum, determinatione quadam indiget, vt ipsum promptè admittamus. Quænam igitur determinatio, nimirum vt distinguamus quomodo accipiendum sit, incorruptibile esse. Vtrum tanquam id quod nullo modo rationem suscipit interitus, quale est quod perfectè simplex est & impatibile: an tanquam id quod habet immortalitatem aliunde acceptam, quemadmodum videtur Plato in Timæo dicere de Dijs, cum facit primum Deum ita cum illis colloquentem. Quoniam facti estis, immortales quidem non estis, neque dissolubiles omnino,

neque vero dissoluemini, neque in fatum mortis incurretis, cum vinculum habeatis meæ voluntatis, quod maius est & potentius illis, quibus cum facti estis, colligati fuistis. Hoc idem & in Polytico persequitur de toto caelo. Intelligitur siquidem quiddam, quod & si factum est, tamen non sit interiturum, ut exempli causa ciuitas Lacedæmoniorum. fieri siquidem potest, ut nunquam ipsa pereat, vel si secundum partem omnes domus habeant naturam ut pereant; sed quia possunt denuo breui tempore instaurari, fieri potest, ut totum non pereat, neque vero ciuitatem tantum hoc modo incorruptibilem possumus intelligere, sed & vnamquamque domum, si quæ pars eius vitium facit, semper denuo instauretur,

Secundum rationem igitur si quid ingenitum est, plane incorruptibile erit: si vero incorruptibile, non est necesse ut sit ingenitum.

GALENI IN LIBRVM
Hippocratis de humoribus
Commentarij tres.

Nuper in lucem editi, & latinitate donati.

A Io. Baptista Rasario.

Maxima fuit inter veteres Hippocratis interpretes de libro quide humoribus inscribitur, dissensio, Zeussis enim, & Heraclides, qui in omnia Hippocratis opera commentarios conscripserunt, ipsum esse a veris Hippocratis libris omnino reiiciendum existimant, Glaucias autem, & alij hunc quidem librum ad Hippocratem auctorem referunt: non ad magnum tamē illum, cuius sunt aphorismi, & cetera, de quibus nos in libris de difficultate respirationis differuimus: quam etiam sententiam Dioscorides, & Artemidorus, cognomento Capito qui dicebatur, a quibus multa in veterū scriptis innouata sunt, habuerunt. alios vero etiam comperias, quorū non facile sit pernosce sententiā. ij enim quēdam esse Hippocratis, quēdam non esse hoc in libro concedunt, propterea quod multa ad summā redacta breuitatem quādam longiore explicatā oratione, quā esset in senis nrī more positū, inuenirēt. Quā ob rem quæ ordine, & ea dicendi ratione, qua vti ipse solet, proposita esse perspiciunt: ea illi ita explanant, vt vera, atque propria: quæ confusa, & sine ordine, aut alio modo quodam dicta intuentur: ea interiecta esse prorsus contendunt. Quidam etiam perueteres inuenire libros, vel trecētos iam ab hinc annos descriptos magno studio sunt conati, vt quæ deprauata esse videbantur, emendarent, quæ omnia apud eos, qui primi in hunc librum explanationes ediderunt, esse animaduertenda existimauit, vt plurimorum, & probatissimorum librorum ope adiuti, veras lectiones inuenimus, ac res melius, quā speraram, mihi successit, quocirca subit mihi au

daciam eorum, qui commentarios conscribunt, admirari, qui cū debeāt vtilissima quęque docere eos, qui nuper ad medicinam perdiscendā animum adiungunt: alia potius faciunt omnia: atque in nugis multum operā, temporisque consumunt. Sed quoniam sunt, qui velint hunc librū a Thessalo Hippocratis filio, aut a Polybo eius genero confectum esse, quorum vterque suis in scriptis artem & sententiam Hippocratis secutus est: neque remota ab his censentur, quę ab Euryphonte sunt litterarum consignata monumentis, si vnquam maius otium nanciscar, commētarium profecto conficiam, in quo qui veri, quique (purū) libri Hippocratis sint, exponam: quemadmodū de libris, qui sunt de morbis vulgaribus in commētarijs de difficultate respirationis fecimus; cū explicarem, primū librū, secundum & tertium non solum ab Hippocrate confectos existimari ab ijs, qui sunt in hisce rebus pręstantissimi, sed etiam rerum tractatione, & proprietate inter se connexos iudicari. eandem quoque rationem esse eorum, quę in quarto, sextoque habentur, demonstratam est. Quos sane libros a Thessalo, Hippocratis filio compositos esse, constat inter omnes: qui cum patris commentarios, quibuscumque in membranis, aut tabulis exaratos comperisset, non pauca ipse de suis adiunxit, quintum autem, & sextimum nemo, opinor, est, qui dignos vera, ac propria Hippocratis mente, atque sententia iudicaturus videatur: atque, vt ego quidem censeo, ne quartum quidem. Sed hæc missa faciamus, & iam ad libri nobis propositi explanationem aggrediamur.

i Color humorum, vbi non est humorum reciprocatio, veluti efflorescit.

In plurimis veteribus libris ita, vt nos attulimus, huius orationis initium scriptum inuenimus: in quibusdam vero loco eorum, quę hic vides, hæc scripta sunt: Color humorum, vbi nulla est ipsorum perturbatio, vt in floribus, in ætatum successione commutatur. Sed hoc mihi nō videtur esse Hippocraticæ dicendi rationis proprium: immo vero potius affixum ab alio, vt hic libellus, qui per se ipse paruus est, maior videretur. quo enim tempore Pergameni, Alexandrinique reges inter se de libris sibi comparandis, certatim cōtendebant, eo ipso tempore ab ijs, qui pecuniarū causa ad reges clarorum hominum scripta afferebant, & inscriptiones, & confectioes librorum deprauari cœperūt: quemadmodum in libro de natura humana, & de ratione victus in morbis acutis, & alijs plerisque vsu venisse demonstrauimus. nam cum hunc librum ob paruitatem despici facile posset quispiam existimaret, multa plerisque in locis, vt magnus redderetur, inter

Commentarius primus.

3

iecit . Dioscorides autem existimat hanc dictionem esse Hippocratis
 Thessali filij; siquidem magnus Hippocrates duos habuit filios, Thessalū,
 & Draconem : quorum vterque filium nomine Hippocratem suscepit.
 Atque hæc quidem de ipsa dictione. Nunc vero par est, vt singula verba
 seorsum expendamus. Color inquit humorum. Notas, ex quibus tempera-
 turam noscimus, suppeditat color. Idem noxę magnitudinem indicat: vt
 si vlcus omnino siccum sit propter eius facultatis qua corpus alitur, im-
 becillitatem, nō vnus in eo color erit perpetuo: sed pro humorum qui in
 corpore sunt, varietate, magnitudineque noxę, variabitur. Vt, exēpli caus-
 sa, si amarā bilis humor in corpore redundarit: color pallidus apparebit:
 si humor sit melancholicus, tum aut liuidus, aut in alterutra viridis signi-
 ficatione, cum viride modo idem, quod pallidum, modo idem, quod æru-
 ginolum significet: vt interim maior noxa liuidum colorem, qui prope ad
 nigrum accedit; minor rubrum, & viridem efficiat. Hoc cum in singulis
 corporis partibus clare, tum vero in facie euidentius perspicitur: siquidem
 pessima coloris commutatio habetur, quæ ad nigrum tendit, vt pote refri-
 gerato iam sanguine: vt facere solet, cum toras effusus in grumos coit; mo-
 deratior vero, cum ad viride vergit; id quod diuturnis in morbis sæpe cer-
 nitur, sed tamen in principijs perraro, quocirca eo tempore maximum pe-
 riculum impendere significat, vt scriptum reliquit Hippocrates. Etenim
 cum totius corporis color immutatus sit, tum & malum, & perniciosum
 putandum est: ad hoc tamen alia quoque signa accedunt: vt cum oculi lu-
 cem refugiunt, in cuius rei causā est imbecillitas eius facultatis, quæ ad
 aspectum pertinet: vt cum propter infirmitatē continentis facultatis la-
 crymas emittunt, vt cum distorquentur, quod laborante neruorum origi-
 ne, musculi oculos mouentes conuellantur. Vt cum alter oculus minor,
 quàm suapte natura esset, reddatur, quod facultatem ipsum gubernantem
 inde esse extinctam intelligamus. Iam vero in malis etiam habendum est,
 cum alba oculorum esse rubra videntur: sicut cum venulæ in eis aut liuidę,
 aut nigrę sunt. Nam vt rubrę propter plenitudinem, aut inflammationē
 quandam partium ad cerebrum pertinentium, videntur, sic nigrescunt, &
 liuent, dum refrigerantur. Refrigerantur vero dum extinguuntur. Quocirca
 fit, vt huiusmodi colores perpetuo perniciosi censeantur. Verum enimue-
 ro bonus faciei color, si multū mœstitiæ adiūctū habeat, in malis esse cō-
 suevit. putāt em̄ p̄sæpe medici, faciei bonum colorem significare aut sāgu-
 nise narib' eruptionē criticā, aut abscessus secundū aures futuros; & tamē fal-
 latur: præserti vero si habeat multā mœstitiā cōiūctā. neq; em̄ vsu venit,

vt ægroti ita bono colore sint, sicut ij, qui optime valēt: sed magna vi calor
 ris valde rubri effecti; hoc cōsequitur, vt similes ijs, in quib⁹ bon⁹ est co-
 lor esse videatur. Nā qđ valde rubrū est, idē est ad melācholiā pronū; cu-
 ius apertum signū est mœstitia; quæ si multa sit, id ipsum multo magis cō-
 firmat; quā ob rē cū facies florida videatur, ægrotus vero mirum in mo-
 dum mœstus sit, cum calidam admodum affectiōnem, quæ sanguinem exu-
 rat, ideoque atram bilem gignat, in cerebro esse plane constat. Interdum
 vero etiā calidissimus sensus nobis inluctus in habitu corporis exoritur,
 cum humores calidi ceteris excellunt; vt etiam frigidissimus, cum frigidi
 dominantur. Atque vbi pituita redundat in corpore, cādidiores: vbi bilis,
 pallidiores homines videntur. sique purior bilis sit, flauiores. Color enim
 ab humoribus, non a solidis animantis partibus, prouenit, cum humores
 se in intimas corporis partes receperunt; id quod eis contingit, aut pro-
 pter frigus, aut rigorem, aut aliquam animi perturbationem, quo in nume-
 ro sunt timor, magna tristitia, aut pudoris initium. Si horum nihil adsit,
 humores in intimas corporis partes se nunquam recipient: sicut neque
 nūquam factō in cutim impetu violentius, eam adurent, nisi animum oceu-
 pet aliqua perturbatio, aut calor immodicus extrinsecus animal obsideat.
 Proinde recte dictum ab Hippocrate est, vbi non est humorum recipro-
 catio. Etenim in ijs, qui vehementer commoti sunt, aut ira perciti, aut pu-
 dore affecti, veluti reciprocātib⁹ humorib⁹, seq⁹ intro retrahētib⁹, animū
 ad colorem adhibere nō oportet. q̄ si nulla vis frigoris aut caloris, aut
 nulla pturbatio earū, quas nūc dixi, abientē nos aerē infestū habeat, certe
 humores ex colore cutis vere dignoscētur. sit enim interdū, vt medic⁹, atq⁹
 hi quidē non vulgares redundare sanguinem in corpore arbitrentur, fal-
 si nimirum coloris mutatione. Et tamen non redundat, sed illa caloris
 cōmutatio aut ab aeris nos ambiētis calore, aut ab iracūdia, aut etiā a fe-
 bri profecta est. Quandoque etiā esse imminutū sanguinem putant, nec
 tamen id verum est. Id quod vsu venit, cum is a frigore compulsus
 in partes intimas se recepit. Potes autem id ipsum in mari persæpe con-
 templari, quod cum agitur, maius, cum tranquillum est, minus multo
 videtur. Cum igitur corpus se ipso albidius sit factum, neque vlla adsit
 perturbatio, tunc pituitosum humorem abundare plerumque indicat, cū
 vero sit pallidius, aut magis flauum, biliosum, sic etiam si ad rubicundius
 vergat, quā naturæ status ferat, redundare sanguinem, si ad nigrius, atrā
 bilem fere significat. Sunt etiam quorū color plumbum imitetur. A-
 lij, quorū ceu mixtio ex albo, & liuido quadā, atque huiusmodi quidē

Commentarius primus.

5

colores crudum abundare humorem declarant: qui genere ille quidem pituitæ continetur, minus tamen, quàm quæ, consueto vocabulo pituita appellatur, humidus est. huncq; humorem, Praxagoras vitreum nominat. at sanguis in medio horum & biliosorum est. eorum autem aliqui prius quàm alimentū sit accurate in sanguinē cōuersum, velut semicocti sunt: aliqui oīno incocti a forma sāguinis parū absunt aliqui rursus velut potestremi ad gignendū sanguinē, excessum caloris consequuntur: quorum alij parum absunt a sanguine, alij plus, alij plurimum. Quo sane tempore si vacuatione opus sit, tunc secare venā poteris, hac adhibita distinctione: vbi parum in vtrāque partem recesserint, audacter mitti sanguis poterit: vbi plus, cautius agendum, vbi plurimum, plane abstinendum, qua in re sæpe coloris sanguinis mutationem intueri oportet, ac modo sanguinis profluentis, modo vero etiam ægrotantis hominis. Sed & animi defectio solet esse in multis affectibus euacuationis terminus, itemq; fluentis sanguinis tenor labescens, & pulsus commutati: atque alia multa, quæ nos in libro de venæ sectione sumus diligentius prosecuti, nunc autem nō est ignorādū, si quæq; pars succo alitur, qui sui similitudinē habeat essentiam, estq; sibi natura cōparatū, eū vt sibi succū, alterādo, & immutādo paret, sanguinē ex carne iecinoris esse ortū habiturū, cor etiā hoc eodē est præditum colore, sed nō adeo, vt iecur, quod humidius corde, ideoq; rubicundius, molliusq; extitit, cor vero est iecore siccus, atque calidius, neq; proprius ipsius sanguis est sanguini iecoris similis, sed quo calidius vitæ viscere, eo flauior sanguis videtur, qui color ita est siccioris sanguinis proprius, sicut ruber humidioris, cuius quidem sanguinis temperatura 25 humidi, & colore rubri primæ generatio in iecore est, eiusq; ductus, a qui bus deriuatur, & in totum corpus distribuitur, venæ sunt, at flauis sanguinis, ac tenuis, & spirituosus prima generatio in sinistro cordis ventriculo consistit, huncq; sanguinem in totum corpus arteriæ comportant, atq; dispensant: quæ etiam res facit, vt iracundiæ sedem in corde sitam esse nobis 50 persuadere debeamus, itaq; in morbis facere coniecturam ex colore oportet, vt humorem in corpore redundantem cognoscamus, nisi humores in imas corporis partes se receperint. color enim inquit, similis humoribus efflorescit, cū nulla est reciprocatio, itaq; in ijs, qui intro maxime recesserunt, nec sunt per totum corpus æquabiliter diffusi, spectanda sunt hæc, anni tempus, regio, ætas, & morbus, & humor noxius, neq; alius ante illum, euacuandus est, vt si, exempli causa, pituita redundet, eam euacuabis, si bilis flaua, aut atra intestum hominem habeat, pituitam.

non attinges, sed bilim infestam educes. Simili quoque modo cum sanguis redundarit, aut eius serum, eius erit facienda euacuatio. vnus enim quisque humor in corpore redundans propriis notis distinguitur, vt si in toto corpore flauus sit factus color, vt in morbo arquato accidit, neque bilis per se dem excernatur, aut aliqua pustula biliosa per totum corpus eruperint, & particulatim, si ventriculi morlus, aut cibi fastidium, aut appetentia vacuitas adsit, sitisque torqueat, olique amarescat, aut ignis sacer aliquam corporis partem oblideat, aut homo tertianam febrim, aut ardentem, ex bili habeat, in quibus sane omnibus flaua bilis abundat: erit bilis iis medicamentis, quae ab actione, bilim educetia nominatur, euacuanda. Quo in loco non modo vulgares sed praestantissimi etiam medici animum aduertere diligenter debent: siquidem hae notae non accurate perpen-
sa, in errorem inducere homines solent. Quam ob rem in aphorismis Hippocrates, nobis recte consulens, aliam notam tribuit, attendendum esse, cum aegri facile tolerant, vt hac freti, recte fieri euacuationem, intelligamus. atque in atrae quidem bilis exuperantia, spectare colorem par est: quando in hac quoque totius corporis color in nigriorem mutatur, imo vero affectus omnes, qui ab eius excessu oriuntur, humoris copiam perspicue indicant, vt elephas, vt cancer, vt quartana febris, vt lien magnus, & varices nigrescentes: & que melancholia nominatur, & omnis infania immanis, & temeraria, & fera. Iam vero etiam, qui humores in muliebri corpore abundant, menstruum indicat color: atque eorum notas Hippocrates literarum monumentis consignauit. nunc vero, vt de flaua bili dictum est nobis, ita de pituita dici posse existimabis: vt oedematosi tumores, pustulaeque, & totius corporis color humoris formae respondeant: quem etiam sequantur quotidianae febres, mentis pigritia, & torpor, propensiones in sonum, capitis grauitates, & acidi quidam ructus: si quando talia in ventre redundarint. at de sanguine quorsum attinet dicere. is enim non est vnum quid accurate, sed ex contrariis, differentibusque constat partibus: estque in eo velut liquor sanguinis, ac velut limus quidam & faex, imo vero etiam veluti filia inesse sanguini, clare licet intueri: quibus sublatis, sanguis non concreuit, ac sanguis a filis secretus, & colore & essentia differt, vt quidam accurate ruber, quidam flauior, quidam nigrior videatur. Quandoque etiam quidam candor in eo efflorescit: quandoque totus esse liuidus conspicitur, ac saepe prope ad nigrorem accedit. quae cum ita sint, planum est in eo redundare saepenumero crassum, nigrumque humorem: propter quem totius corporis color nigrior appareat, cicatricesque ni-

grefcant:& vena in cruribus contracto liuido colore in varices conuertā
tur. Quandoque vero superat flauus humor: quē & vomitus, & deiecti
ones, & alia significant, interdum vero, ruber, aut albus: vt ex totius cor
poris colore, capillisque, & vomitibus, & alui excrementis deprehenditur.
5 Sed quod omiserunt ii, qui verbo tenus medici vocantur, est a nobis hoc
loco distingendum: quemadmodum inquam in corporis partibus, quæ
sub aspectum cadunt, modo in omnibus eadem apparet tēperatura, quod
ad colorem pertinet, vt in morbo arquato, & elephantiasi, & aqua inter
cutem, & malo habitu, & ijs colorum vitijs, quæ ab iecinore, lieneq; orta
10 sunt: modo vnus solum partis, in qua vel biliosus, vel pituitosus, vel melā
cholicus humor inhærit, temperatura permutatur: ita etiam in cerebro
accidat: vt interdum omnis, qui venis continetur, sanguis melancholicus
fiat, & communi noxa, cerebrum quoq; offendatur: interdum vero, vt san
15 guis, qui in toto hominis corpore sit, illæsus maneat, & ille solus, qui in
cerebro est, alteretur: idque dupliciter: vt vel aliande in ipsum cōflu
at, vel in ipso melancholicus humor sit genitus: qui quidem gigni solet,
cum magna interni caloris copia flauam bilim, aut crassiorē, nigriorēq;
sanguinem affaut. Id quod dignosces hoc modo. In primis corporis ha
bitum, qualis sit, intuebere, ac memento, molles, candidos, pinguesque me
20 lancholicum humorem minime continere: graciles, nigriores, hirsutos,
qui que latas venas habent, eos esse ad huiusmodi humorem gignendum
aptissimos. Vsu etiam interdum venit, vt prærubro colore homines in me
lancholicam temperaturam affatim cadant: itemq; flauis: præsertim vero, si
in vigilijs, ac laboribus prius vitam duxerint. Illud etiam spectandum est,
25 sint ne vlla ora venarum cohibita, aut vlla alia cōsuetā sanguinis euacua
tio, aut in mulieribus mēstrua retēta purgatio: & quibus homo alimentis
vsus sit, quæ res nobis est in primo de facultatib⁹ alimētōrū definita, atq;
distincta. Itaq; si in hoc vitæ genere versatus homo est prius quā in morbū
incideret, tibi erit integrū etiā ex hoc maiorē quāpiā sumere cōiecturā.
30 Si vero boni succi alimētis vsum illū cōpereris, habeto rationē tristitiæ,
vigiliarū, curarūq; ad hæc accedat oportet anni tēpus, præteritaq; & præ
sēs cōstitutio, itemq; regio, & agrotātis ætas, de quibus paulo post verba a
nobis fient, nunc autē satis ad rem indicādā erit exemplū, quod subiungā,
ponamus igitur, vacare febri hominem, venasq; maiorem in tumorem cla
35 tas esse, corpusq; vniuersū esse rubicūdius. Spectandū erit, nū vlla caussa
ex ijs, quæ calfaciēdi vim habēt, ad corp⁹ accesserit, si vlla adfuisse videat,
præstiterit reiicere i aliud tēpus eā dignotionē, donec motus ex illa exci

tus in toto corpore conquieuerit . vt ut in omnium externarum motio-
 num cessatione constitutum . ac si eo tempore homo talis videatur , scito
 sanguinem redundare , hinc autem alia perpendenda sunt : atq; in primis ,
 quæ maximam vim habet , tum deinceps reliqua , cuiusmodi sunt grauitas ;
 tentio , & segnities ad motus : deinde quæ ad pullus , vigiliæ , somnos , appe- 5
 tentias , cibi fastidia , ac cetera huius generis pertinet , post hæc vero , vtrū
 suppressa sit vlla consuetæ excretio , num omiſsa exercitatio , num plura ,
 & valentis materiæ alimenta continenter ingesta sint , num a cibo insuetis
 balneis vſus sit , vt interim non negligas , quæ ad anni tempus , regionem ,
 & alia , vti diximus , referuntur . Quidam tamen sunt , qui putent , colorem 10
 non modo qualitatem , sed etiam essentiæ quantitatem indicare , sed fallū-
 tur , cum in nulla re , quæ per essentiā augeatur pristinus color mutetur ,
 ita enim & nix candidior , & pix nigrior , & aurum magis flauum reddere-
 tur , ex quo plane patet , incrementum essentiæ aliud esse , quàm alteratio-
 nē , incrementū enim ad quantitatem , alteratio ad qualitatem pertinet , co- 15
 lor vero qualitatis essentiæ , non quantitatis est indicium , tanta igitur , ac
 talis est colorum prærogatiua , de quibus est a nobis conscripta tractatio ,
 ac demonstratum , ipsorum notitiam magno nobis esse & ad curationem
 & ad dignotionem morborum adiumento , præsertim vero ad hoc valere
 eos colores , qui in facie , in oculis , in lingua , atq; vrinis conspiciuntur , quā 20
 quam decipi quosdam videmus , qui cum in oculos intuentur , firmum se
 nactos esse totius corporis temperaturæ argumentum ex oculorum co-
 lore arbitrantur , cum tamen inde solum oculorum cognoscere tempera-
 turam eis concedatur , imo vero etiam in iecoris vitij s , linguæ & totius
 corporis color vitiatur , ac si inflammatione tentetur membrana costas luc- 25
 cingens , sputum colore inficitur , atq; ita , vt si biliosior sanguis sit , flauū ,
 aut pallidum sputum sit , si pituitosior , spumeum , & album , si magis melā
 cholicus , nigrum , aut liuidum , si nihil horum subſit , rubrum , interdū ve-
 ro etiam tenuia , falsa q; & colore sincero infecta ſputa fiunt , vt ipse quo-
 dam in loco memorauit , neq; tamen inde facere de tēperatura totius cor- 30
 poris coniecturam debemus . Age vero quid de vrinarum colore dicemus
 nisi enim vnum ego de vrinis librum conscripſissem , certe multa de eis
 mihi essent hoc loco afferenda necessario . verum nihil opus est eadē huc
 transferre , & longiorem orationem instituere , tantum addam , quod ad
 præſagiendi rationem valeat , cum igitur quartus dies , vt ipse nos docuit , 35
 index sit , & qualis septimus sit futurus , nūciet , omne , quodcūq; in eo pri-
 mo notabile concoctionis signum apparuerit , futuram septimo die cri-

Commentarius Primus.

9

sim significat, ac tunc non modo rubra quædam nubes apparet, quæ visa prius non esset sed etiam multo magis sublimamentum album, æquale, & consistens. si vero velox admodum sit morbi motus, tunc coloris, consistentiæ; mutatio satis potest futuram crîsim indicare. itaq; si vrina tenuis fiat modice crassa, sique alba fiat pallida, in huiusmodi morbo crîsim prænunciabit, sed alia quoq; sunt, quæ non secus, quàm vrinæ, futuras crîses significant, vt alui excrementa, sputa, & quæ in criticis superuenire diebus solent: de quibus nos in commentarijs de crîsi deq; criticis diebus differuimus. Hippocrates vero in aphorismis quodam in loco rubræ nubis solum mentionem fecit; vt pote quæ raro contingat; quod fere nubeculæ albæ appareant; testque id euidentius concoctionis indicium. nos autem docuimus, ex Hippocratis sententia, rubrum colorem salutarem esse illum quidem, sed tamen diuturniorem fore morbum indicare, vt est in libro præfagiorû scriptum his fere verbis. Si vrina subrubra sit, subsidetiaq; subrubra, leniaq; erit hæc multo, quàm prior, diuturnior: admodum tamē salubris, quo in loco addidit admodum, vt firmum salutis signum inde existere, declarat. Nunc autem his omîssis, occasio nos monet, vt de humoribus differamus. Hoc igitur prius intelligendum est, humorem, & succum non idem esse. humor enim est humiditas quædam, quæ in corpore animatis continetur, succus humiditas est, quæ in iis fructibus, quibus vescimur aut quos exprimimus, inuenitur, quod cum ita sit, de humoribus dicendum est: consistere nimirum inter sapientes homines, omnia corpora ex quattuor quibusdam generibus, quæ proportionē humoribus respondēt, quæq; elemēta omēs vocāt, esse constituta, eaq; fuit Hippocratis, Platonisq; sententia, constant enim e terra, igne, aqua, & aere. elementum porro vocant minimam illius rei, cuius elementum sit, partem, hisce autem elemētis proportionē respondēt, vti dixi, quattuor humores, qui sunt in nobis: hoc est sanguis, pituita, bilis vtraque, tum flaua, tum atra. cum autem hi humores inter se apta mensura sunt, secundum naturam temperati, tunc recte valemus: cum vero aut deest quidpiam, aut redundat aut in alienum locum commigrat, egrotamus. nunc vero scire, quid causæ sit cur aqua humectet, ignis adurat, au aqua fluat, & ignis i sublimē feratur, firmissima q; & grauissima omnium elementorum sit terra, nihil ad morbos curandos facit, satis enim est ei, qui tueri valetudinem velit, ac morbos profligare, si sciat, ex apta caloris, frigoris, siccitatis, & humiditatis temperiæ bonam valetudinem existere, ex horum intemperie morbos oriri; atque etiam si intelligat, ex quattuor elemen-

tis stirpes gigni, earumque fructus, & semina procreari, hæcque omnia esse
 pecudum, iuum, caprarum, bouum, & ceterarum animantium alimenta, quæ
 aut herbas, aut arborum baccas, aut ramos, aut radices depascuntur, homi-
 nibus vero & hæc ipsa animalia nutrimento esse: & ex eis gigni in huma-
 nis corporibus sanguinem, pituitam, & geminas biles, ac sanguinem qui-
 dem plurimum, ideoque ipsum solum in venis apparere: alia vero pauciora
 procreari, ceterum hic sanguis est ortus nostri veluti materia: constatque e
 quattuor humoribus, sed hoc nomen a dominio duxit, nolim autem quen-
 quam cogitare, corpora ex quattuor elementis absolute esse confata, quã-
 doquidem illa ut potestate sint in corporibus, actu tamen nullo modo in
 sunt, sed quæ ex ipsis, intercedentibus alimentis gignuntur: ut sanguis, pitui-
 ta, & flaua, atraque bilis, ut flaua a bilis igni, atra terræ pituita aque propor-
 tione respondeat, ob eamque causam calida, siccaque potestate sit flaua bilis
 sicut ignis, frigida & sicca, atra, sicut terra, pituita vero frigida, & humida
 ut aqua, aerem vero elementum in solis corporibus animantium cernitur,
 iuxta suam naturam, ut in respirationibus, & pulsibus licet intueri, atque ex
 his ipsis prima constant corpora, ut medulla, & caro, & nerui, & ossa, &
 alia quamplurima. Hippocrates autem in libro de natura hominis, quat-
 tuor in nobis esse elementa comprobauit, quorum excedens modum copia
 atque vis, & immutata qualitas morbis causam affert, tum ostendit, pitui-
 tam hyeme, sanguinem vere, flauam bilem æstate, atram autumnio redunda-
 re. ad hæc vero addidit, quæ ad temporum anni differentiam pertinent,
 & in horum tractatione de ætatibus quoque, & regionibus potestate qua-
 dam egit. eandem enim rationem in ætatibus puer, quam in anni tempo-
 ribus ver habet, eandem iuuenis, quam æstas, eandem senex, quam autum-
 nus, eandem postremo decrepitus, quam hyems, similis est ratio regionum:
 temperata enim veri, calida æstati, quæ in calore & frigore inæqualis est, in
 frigore tamē & siccitate exuperat, autumno: humida & frigida hyemi respō-
 det. Scire autem cōuenit, omnia quidē genera morborum in omnibus tē-
 poribus nasci, idque iam definiuit Hippocrates: potius tamen quosdā mor-
 bos in quibudā tēporibus exoriri, de quibus paulo post, ut etiā de ætatib⁹
 differemus. Nunc autem subit mihi illorum admirari stultitiam, qui de hu-
 mano corpore loquentes, ut quomodo confiatum sit, & ab initio confor-
 matum, declarent, quidam in eo inesse aiunt sorte quadam artis, ac ratio-
 nis experte, & non sapientis opificis prouidentia, conformata, cum tamē
 faber, si lecticam fecerit, dextroque pedes sinistris equales fabricatus sit ar-
 tifex, si vero pedes vel longitudine, vel crassitudine vel figura diuersi

sint, imperitus, & non artifex apelletur, illi tamen hoc in humano corpo-
 re non animaduertunt, in cuius fabricatione omnes tum philosophi, tum
 medici sapientissimi naturę artem sunt admirati, siquidem non est hoc, vt
 quispiam fortasse parum accurate intuens existimauit, ex decem, aut duo-
 5 decim, aut viginti particulis constitutum, sed ex pluribus ossibus & mus-
 culis quàm ducentis, deinde in ossa singula vasculum ipsa alens peruenit:
 in musculos vero non modo pertinet id vasculum, cui venę nomen est,
 sed etiam arteria, atq; nervus: omniaq; quę in dextra parte sunt, in altera
 etiam vt musculi, vt venę, vt arterię, vt nerui, vt ossa inter se prorsus e qua
 10 lia perspiciuntur. Quę sane dispositio non modo iustitiam in corporis
 nostri fabricatione, sed etiam summam potestatem & prouidentiam con-
 ditoris nostri aperte demonstrat. Ad hęc vero spectat ossium, musculorum,
 & aliarum particularum magnitudinem, situm, compositionem, numerũ,
 figuram, totam deniq; conformationem: quę cuncta ubiq; seruari cõstat.
 15 atq; hanc quidem distributionem in omnibus corporis partibus, quę or-
 ganicę nominantur, comperies, nam dextrę sinistręq; habent æqualẽ nu-
 merum, magnitudinem, crassitudinem, ac naturam, quę nullo modo varie-
 tur. Vt igitur de humanis affectibus iudicia facimus, sic facere de diuinis
 par est, & effectore nostri corporis admirari, sed aliud est, quod maiore ad
 20 miratione me afficere consuevit, sunt nonnulli, qui in nobis quosdam esse
 humores illi quidem concedunt, sed tamen non esse quattuor eis placet:
 & cibos in sanguinem versos ad aspectus, gustatus, & tactus iudicium per-
 mutari: id autem re vera esse, non concedunt: sed hęc omnia esse nostro-
 rum sensuum fallacias arbitratur. Alij vero in ipsa natura esse qualitates
 25 fatentur, sed eiusmodi, vt neq; mutari, neq; alterari queat: alterationes au-
 tem, quę in eis apparent, eas ex secretionē, concretionēq; existere contē-
 dunt. Hippocrates primus omnium & medicorum, & philosophorũ, quo-
 rũ nomē ad nos peruenit, aggressus est demonstrare, quattuor esse elemē-
 ta, & quattuor itē humores, & quattuor esse oēs qualitates, quę inter se
 30 mutuo agerent. a quibus, quę ortum, interitumq; nanciscuntur, omnia fi-
 unt, & corrumpuntur. Ac de his nostrum habes cõmentarium, cuius index
 est, De elementis ex Hippocratis sentētia: & item cõmentarios quos in li-
 brum ipsius de natura hominis edidimus: in quibus & Anaxagorę, &
 aliorum multorum falsam fuisse sententiam demonstrauimus. Iam ve-
 35 ro idem Hippocrates princeps omniũ eorum, quorum nomen fama ad
 nos pertulerit, totas per totas mutuo misceri qualitates, cognouit: &
 principia demonstrationum, quibus postea Aristoteles vsus est, apud

ipsum prius monimentis mandata literarum comperimus. Zeno autem
 Citius, ut qualitates, ita etiam substantias totas per totas misceri existi-
 mauit. Sed non est hoc loco de eiusmodi opinione disputandum, quoniā
 autē animantiū, quæ sanguine prædita sunt, particule ex sanguine matris
 factæ sunt, isq; sanguis est pituitæ, & bilis vtriusq; par ticeps, inde factum
 est, ut quidā nostrū ortū ex solo sanguine, alij vero ex quattuor elemētis
 constare voluerint, quanuis enim vtriusq; sectæ sit probabilis ratio, est
 tamen verior sententia, quæ quattuor elementa esse naturæ humanæ mate-
 riæ, affirmatur. Hippocrates autem aduersus eos, qui hominem esse solum
 sanguinē, aut vnum aliud quoduis dicerent, hoc satis esse existimauit, ut
 ab eis peteret, ostenderēt hominem, qui formam non mutaret, nec varius
 redderetur: tum vero aliquod anni tempus, aut ætatem hominis profer-
 rent, in qua solum & vnum esse sanguinem appareat, ut vero probaret
 duas biles esse cum sanguine coniunctas perpetuo, itemq; pituitam; quæ
 secundum naturam in ætatibus, anniq; temporibus apparent, memorauit,
 proinde nostra corpora ex quattuor gigni humoribus, itemq; augeri, &
 ali scriptum reliquit: quippe qui intelligeret, magnam corporum nostro
 rum varietatem, si esset vnus humor, ceu vnum elementum, fieri nullo mo-
 do potuisse. itaq; ait, eos, qui vnum esse elementum, aut humorem statuūt,
 euertere principia medicinæ, medicus enim naturæ minister est, naturæ
 autem contemplatio in ijs, potissimum corporib⁹ versatur, quæ oriuntur,
 & occidunt, quæq; ut vno verbo complectar, mutationi sunt obnoxia:
 sed si id quod est, vnum sit, hæc sublata erunt omnia: & cum eis medicina
 tolletur, præterea vero multæ, ac multiplices sunt medendi rationes; quæ
 sane euertuntur ab ijs, qui omnia esse vnum ponunt: propterea quod nra
 corpora vel nihil omnino patientur: aut si patientur, vno solum modo
 patientur: atque ita vna erit modo curatio, ut etiam censuit Hippocrates,
 quod si ita est, omnis nimirum medicina sublata est: enimvero, si quid
 aliud, hoc etiam medicis concedendum est, multas esse morborum
 species, ac multas itidem remediorum. quod qui non concedit, is medici-
 næ principia tollit. Hippocrates autem in libro de natura hominis a qua-
 litatibus nominare elementa consuevit: ac calidum vocat neq; solam
 qualitatem, neque quod ab eius exuperantia homonyme dicitur: sed cor-
 pus, quod summæ caliditatis particeps est: frigidum vero id, in quo sum-
 ma frigiditas: siccum, in quo siccitas, quibus quidem sit rebus, ut nemo
 sanæ mentis dubitare possit, quin omnia animantia ex aere, igni, aqua,
 & terra ortum ducant: neq; in controuersiam reuocare, hæc esse omnium

Commentarius Primus

15

animantium cibos: sicut neque hoc, humores, qui nostris in corporibus secundum naturam apparent, ex eis esse genitos, immo vero etiam ex ijs humoribus singulæ partes, quæ ex similibus inter se particulis constant, sunt generata, hisque primum inter se coniunctis, primum, simplicissimumque

5 efficitur instrumentum: quod vnius actionis causa natura molita est. His rursus inter se compactis, alterum maius instrumentum efficitur. Illis item inter se connexis vniuersi corporis existit fabricatio. Sed nunc propria, & proxima nostri corporis elementa esse quattuor humores affirmamus: omnium vero communia humidum, siccum, calidum, & frigidum, vt

10 ducto a qualitatibus nomine elementa, ex Hippocratis sententia, nominamus. atque hæc quidem solæ quattuor qualitates subiectam substantiam immutantes, in causa sunt, cur inter se elementa commutentur, eademque plantas, & animalia efficiunt. Elementa per rō inter se mutari, vt humores procreentur, multi eorum, qui physici vocati sunt, euidentia nimirum

15 ducti, ac persuasi, concesserunt. ac Thales, quamvis ex aqua velit constare omnia, tamen hoc etiam ipsum concessit. Præstiterit fortasse eius verba subiungere, quæ in secundo de principiis ita fere scripta sunt. Hæc autem inquit, peruulgata quattuor, quorū longe principem esse aquam statui-

20 mus, & fere solum esse elementum affirmamus, ad concretionem, compactionem, & constitutionem eorum, quæ hac mundi sede continentur, inter se commiscentur: quomodo autē id fiat, est a nobis superiore libro declaratum. Hoc loco plane patet, Thaleti placere, elementa inter se commutari. Hippocrates vero ex eo, quod probatum esset prius, omnem substantiam alterari, vidit refutatam illam esse sententiam, qua statuebatur, cor-

25 porum alterationem, quæ apparet, concretionem, discretionemque esse, vt Epicuro, ac Democrito placuit: & hanc, non esse expertia mutationis quattuor elementa, vt Empedocles existimauit. itaque recte censuit, naturā omnium ex calido, frigido, humido, siccoque constare, & quattuor humores in nobis semper reperiri. Cum enim hæc mutuo ac vicissim agant, certe

30 actio non ex discretionem & concretionem existit, sed ex eo, quod substantia per se tota patiatur, atque alteretur. ex his autem humores generantur. qua de re cū male sint locuti plerique veteres, tū vero peius etiā Erasistratus: qui cū in ceteris rebus fuerit præstantissimus: hæc re nihil habuit, quod vel mediocriter probabile esset, quod afferret, prorsus autē esse inutile putat, scire, quomodo cibi in vetriculo concoquantur, & quomodo ex concoctione humores gignantur, & quomodo bilis in venis existat: ac solius euacuationis habendæ esse rationem, humorū vero ortū esse negligendum existimat. id quod ip-

se in tertio de febribus perspicue scriptū reliquit, Sed fallitur, vt iā Plato, atq; Aristoteles demonstrāt. verū nos, vt iā saepe diximus, nō hoc nobis pro-
 poluimus, vt quæ veteres recte scripta reliquerūt, ea nunc pertractemus,
 vt qui illos nec snia, nec dicendi rōne superare valeamus. viri. n. illi demo-
 strarunt, cū alimentum in venis a nativo calore alteratur, sanguinis origi-
 nem ex mediocri calore existere; aliorum humorū, ex eodem immodico.
 Nam & edulia, quorum est natura calidior, biliosiora sunt: quorum vero
 frigidior est, pituitosiora. Eadē ætatum est ratio, Magis enim biliosa, cali-
 diores natura censētur, pituitosiores vero, frigidiores. idem in vitæ in-
 stitutis, itemq; regionibus, anni temporibus, ac multo magis in ipsis na-
 turis cernitur. Morbi quoque frigidi a pituita originem trahunt: calidi a
 flaua bili, ad summam nihil vsquam inuenies, quod hanc non cōfirmet sen-
 tentiam. Verum existimato hæc a me, res demonstrandi causa potius dicta
 esse, quā vt inscitiam, & stupiditatem eorum indicem, qui aliter sentiūt:
 nec ea quidem norunt, de quibus inter omnes conuenit, quæque quotidie
 vsu venire perspicimus, demonstrationes enim harum rerum, a scientia
 profectæ, ex ijs sūt ostendæ principijs, quæ alibi sūt a nobis pertractata: vt
 esse corporibus attributū, vt inter se agāt, & patiātur, id ex calido, frigi-
 do, sicco, & humido existere: & ex horū mediocritate, & immoderatiōe
 sanitatē, morborūq; cōstare: & morborū remedia a cōtrarijs duci. Mihi ta-
 mē & sophistæ, & medici cōplures, atq; hi quidē egregij, inter quos Eras-
 istrat' cēset, id vidēt ignorare: morbū tū appellādū esse, cū in corpore quæ-
 dā affectio est, quæ nō ex accidētī, sed primo & p se actionē lædit, quis igit
 aut cognoscere, aut sanare morbos poterit, cū prors' eos qui, quāti, quales
 q; sint, ignoret? hæc tamē neq; Hippocrates, neq; Praxagoras, neq; Philoti-
 mus, neq; Aristoteles ignorarūt. An igit Erasistrat' cū nullos alios libros
 Hippocratis euoluit, tū vero eū, qui de natura hominis inscriptus est, nō
 vidit, vt tāta negligētia humorum tractatiōem silētio præteriret: an hoc
 nouit ille quidē, sed data opera pulcherrimā artis cōtēplationē prætermi-
 sit: & tamen hæc omnia, quæ ad morbos cognoscendos, atque curandos
 maximum vsum afferunt, vir egregius Erasistratus præterijt: ac veteres nō
 esse stocchi faciendos sibi persuasit, Quāquam præstiterit & humorum
 omnium ortum nosse, & scire vnum instrumentum ad purgandos humo-
 res accomodatum, esse a natura constructum: vt sanguis tum a liene, tum
 ab ea vesica, quæ iecori adheret, expurgatur. Eum vero, qui sit admo-
 dum crassus, terreusque, & eam mutationem, quæ in iecore fit, prorsus
 fegerit, liē in se trahit. Quo vero pituita expurgaretur, nullum instrumē-

tum est molita natura. Ea enim frigida, humidaque est, ac veluti semicoctum alimentum: proinde non euacuandum: sed in corpore manens alterari debet. Duplex autem est genus alterationis: vt quæ speciei procreatrix est, quæ primo, & proprie nominatur alteratio: & item quæ contūdere, & contrahere corporis nostri particulas dicitur. Primo genere continetur alimentorum alteratio: propterea quod nihil de specie in aliam verti speciei potest, nisi calfiat, refrigeretur, siccescat, & humectetur. Est autem demonstratum, omnes affectus corporis non aliunde, quam ex calido, & frigido, & sicco, & humido alterationes & mutationes in aliud substantiæ genus accipere. Atque hac ratione ducti primas qualitates, speciei procreatrices, & quæ veluti elementa sint, esse quattuor in libro de elementis, deque facultatibus naturalibus, vt humiditatem, vt siccitatem, vt caliditatem, & frigiditatem affirmauimus. Ac mihi quidem plurimi eorum, qui in ijs perquirendis sunt versati, videntur errauisse: quod eam, quæ excelleret, absolute considerarunt: cum tamen permagni referat, an ad naturam vniuersam animum adiungamus, an hominis solius habeamus rationem, vt quid de calido, frigido, humido, siccoque distinguamus. Nam si vniuersam naturam respicias, vnum quodque horum dupliciter dicitur, absolute, & per exuperantiam: vt vnumquodque elementum, absolute, homo vero, asinus, & bos per exuperantiam intelligatur. Nos vero non absolute perueffigamus, sit ne plus humidi, quam sicci in mari: quando id euidenter perspicimus, sed vtrum ita sit ad hominis comparisonem. Contra tamen quam plurimi medici faciunt: atque adeo stulti sunt, vt ne id quidem concedant, de quo inter omnes constat, hoc esse commune omnium animantis partium, quæ ad humores aliquos gignendos aut ad vsum aliarum partium, aut ad propagationem generis, aut ad foetum alendum utiles, vim habent, vt ille humor sit quædam veluti redūdantia alimentum partis illius, à qua ipse generatur. Neque enim particula ideo humorem gignit, quia norit quam ad rem is humor vsui futurus sit animati: alioqui tali esset mēte, atque intelligētia prædita, qualē in ijs arbitramur inesse oportere, qui reperiuntur. Sed eam mētem, atque intelligētiā habet animatiū opifex: ipsa vero particula, vt demonstrauimus, cum alijs naturalibus potētijs, tū vero alteratrice, qua sibi alimentum assimilatur, regitur, & gubernatur. Quærat autem quispiam hoc loco, quid causæ sit, cur sanguis, cum in vasis seminis diutius moratur, exalbescat. Sed si quis eorum quæ in libris de facultate naturæ sunt a nobis demonstrata, meminerit, eum facile hoc esse inueniturum arbitror, illic enim ostendimus, omnem particulam alimentum sibi simile reddere, itaque cum vasorum tunicæ cadidæ sint, sanguinem in formam sibi ipsis similem

commutant. Quæret autē fortasse aliquis, cur in nullo alio vase id fieri
 perspiciatur, est in promptu responso; non ita diu in vase sanguinem cō
 morari. Nam si tam diu moraretur, ac nō diffunderet, citoque euacuaretur,
 profecto etiam in alijs animantis partibus eiusmodi reperire humorem li
 ceret. Quamquā in vno quoque vase natia humiditas, a qua tunica valo
 rum nutriuntur, huiusmodi esse videatur. Quo circa in flexibus vasorum
 sanguis ipse veluti stagnās, in causa est, vt ipermaticus humor cumuletur.
 Nunc vero animi quoque actiones ab humoribus, & omnino a corporis
 tēperatura immetari, inter optimos medicos, præstantissimosque philo
 sophos conuenit, ac nos vno cōmentario id probauimus, in quo vires
 animi esse corporis temperaturæ consequentes demonstrauimus. Atque
 inde fit, vt ex humorum redundantia plurimæ in hominibus intemperies
 oriantur. Quarum octo obsidere singulas partes solent, exq; aut ex nudis
 solisque qualitatibus, aut etiam cum humore aliquo fieri solent. Proinde
 intemperiem, quam siccitas excitauit, humectare oportet: quam humidi
 tas, exiccare, quā calor, refrigerare; quam frigus denique, calefacere. eadē
 est ratio cōpositarū, vt vel calfacias, & exicces, vel humectes, & calfacias;
 vel refrigeres & humectes, vel sicces & refrigeres. Iā vero nō est parua cu
 re nutritiōi adhibēda, quādo ex ea humores gignūtur, & eadem virtutē ac
 vitiū in nobis parere existimat, Idē ipsū autē Plato quoq; videt in Timæo
 scriptū reliquisse ad hūc fere modū: Dāda inquit, opa est, vt p virili par
 te, nutritione, institutis, ac disciplinis vitium fugiamus, & virtutem adipi
 scamur. Vt enim instituta, disciplinæque vitia tollunt, virtutemq; pariunt,
 ita etiam facit nutritio. Appellat autem instituta, quæ in gymnasticis, musi
 cis, geometricis, arithmeticisque versantur. Nutritionem vero nullam ali
 am licet intelligere, præter eam, quæ ex cibis, sorditionibus, ac potionibus
 constat, inter quas etiam vinum est, de quo in secundo de legibus libro
 multa plato memorauit, & nos differuimus in eo commentario, quem in
 Timæum edidimus, & separatim quoque in cōmentarijs, qui sunt de fa
 cultatibus alimentorum: & in libello, quem de bonitate, vitiq; succorū
 inscripsimus. Quoniā igitur bona, & mala nutritio magno est animi fun
 ctionibus incōmodo, vel vsui, & eisdem integras, incolumesq; conseruat,
 & bonos, ac præstantes humores gignit, par est, eam non esse negligen
 dam. Præcipue autem cōnandum est, ne humores superuacanei sint in cor
 pore, neq; acres, neq; acidi, neq; calidi, neq; mordaces, neq; crassi, neq; cras
 si simul ac crudi, neq; fluentes: neq; glutinosi, neq; plethorici, neq; etiam
 crudi & impacti: siquidem hæc omnia morborum omnia genera afferre

solent. Atque in primis quidem redundantia podagram, & multa genera morborum, quæ ad articulos pertinent, itemque capitis, & cordis dolorē, & alia multa inuehere mala cōluunt: immo vero etiam venas rumpit. Ac totidem, & item plura his, afferunt alia. Et in podagra id ipsum euidenter
 5 perspicimus, morbum oriri, cum superuacaneus aliquis humor ad pedes confluit. Qui nisi illuc contingeret, ne morbus quidem is vnquam hominē corripere. Non confluet autem, si homo excrementis perpetuo vacet: si modicis vtatur exercitationibus, si alimentum probe concoquat: vnde de fiducia, & crapula eum lædunt. Lædit etiam potentis, ac copiosi vini potus: si
 10 quidem huiusmodi vina neruorum genus prompte replent. Capitis autem dolores non modo, vt dixi, excitantur, quia magna humorū vis caput occupat: sed etiā ex solo calore: interdū vero ex flaua bili, quæ vel in capite, vel in vētriculo continetur: & propter obstructionē loci alicuius, aut ob flatuosum spiritum, qui in ipsa particula gignatur: aut alijs multis de causis,
 15 quas memorare non est huius loci, ac temporis. Ceterū, cū magna humorum copia in venis coaceruata est, & cum ipsa tenue quoddam serum in ventriculum confluit, tunc cordis dolor excitari solet, ilque os stomachi occupat, quod fere omnium partium maxime sentiendi facultate præditum est. Vñ etiam interdum venit, vt venæ, quæ in renes inferuntur, quarū
 20 oscula aperiuntur, propter humorum, qui in ipsis continentur, crassitudinem, & copiam rumpantur: ac ruptionem sinceri sanguinis euacuatio consequatur: cum vero oscula aperiuntur, sanguis non confertim effundatur, præsertim si copiolus non sit: sed paulatim tenuior percoletur, & totam vrinam sanguine tinctam reddat. Cumq; copia, & crassitudo humorū hæc
 25 faciat, sic etiam immutare pullus potest. Id quod tenacitas, & acrimonia non secus facit. Atque acrimoniam quidē, vbi alere opus sit, cauebis: siquidem ea ad excretionem stimulat. Contra vero facit tenacitas: quod in causa est, vt quædam celerius, quædam serius ad deiectionem properent. Quin etiam acer, & tenuis humor causa interdum est, vt superficies in læuitate
 30 intestinorum viceretur: ac tum maxime, cum ea, quæ ingesseris, mox deiciuntur talia, qualia deuoraris. quādoque, etiam corneam vicerat acrimonia, vt in oculorum doloribus accidit. Iam vero radit etiam in difficultatibus intestinorum ipsa intestina: idque primum facit. Sed & immodicus calor, & mortis vitandi sunt: quando ex eis delirium, vigilix, pulmonis inflammatio, & alia pleraque genera morborum consequuntur. Ita etiam conuulsiones, ac palpitationes, & vrina, quæ iumentorum lotio similis sit, crudi & crassi humoris sunt species: ac pessimi cēlentur morbi, in quibus am-

bo humores antedicti redūdant; ac lemitertianā febrim solēt afferre. Et vero etiā tubercula, & pustulæ excitātur, cū natura partes corporis intimas expurgat, vt nōnunquā per excretionē, sic etiā per depositionē ad cutim. Subtiliores em̄, dilutioresq; humores extenuās per halitū digerit; ex crassioribus autē cuti, ac magis etiam pelliculæ, quæ densior est, inherētibz, pustulæ oriuntur. Idq; illis potius accidit, quorum dēfior sit cutis, & durior; siquidē per eā crassiores, tenacioresq; humores difficilius pertransēnt. Sed & dorsi dolores locum mutātes ex humore defluente fiunt; qui interdum solus sit, magna tamē ex parte flatuolum, crassumq; spiritum coniūctū habeat. Estq; consentaneū hunc crassum humorē, cum vias spiritus in cerebri vētriculis obstruit, comitialē morbum afferre, neruorū principio se ipsum quatiente, vt, quæ noxia sunt, excutiat. Meatum enim obstructio à crasso, tenaciq; humore repente fit. Sed cruditatem maxime omnium fugere nos oportet. Crudus enim humor proprie nominatur is, qui talis est, quale videtur esse id, quod in vrinis, puri simile, interdum subidet. Ab eo tamen differt, quia pus graue olens est, & glutinosum; crudus vero humor habet quidem crassitudinem, & colorē illi similem; sed neq; graue olēs est, neq; glutinosus, ac tale quidem est id, quod ventriculo ac venis nondum concoctum continetur. Sunt porrò crudorum humorum duo genera; corū alter tenuis, & aqueus est; alter crassus, & glutinosus, estq; is in partibus corporis impactus. tenuē vero, & aquē euacuare expedit prius, quā à calore febris excalfiat, pungatq; ac mordeat; at crassum, & glutinosum cōcoquere, & fluidū reddere prius, quā medicamēto purges. hoc enim scitū est, corpora, cū purgare quis velit, fluida esse faciendā, vt censuit Hippocrates. Cū igitur homo se cibis largius expleuerit, necesse est crudi humoris plurimum in corpus animātis rapī; idq; multis de causis, & quod deterius in ventriculo, venisq; concoquatur id, quod plus est; & quod plus in corporis molē subit, quia plus sit; & quod citius, quā par est; propterea quod vētriculus venis; venæ autē ceteris omnibus animalis partibus permittit, vt qđ nondū cōfectū est, rapiāt. hūc autē humorē, qui crudus pprie nominatur, pleriq; pueri ppter crapulā, plurimū coaceruāt; ex quo facile calculus gignit; cū is humor sit cū materia, ex qua fiat lapis, efficiēs vero causa, calor cēseatur; fit etiā ex naribus & ore in circuitibus ordinatis, & iordis natis humorū crudorū excretio, qua cerebrum expurgatur; qui sane humores à pure, vt diximus, differūt. Cū igitur curandi ratio potissimū in humoribus verset, certe eos neq; tenaces esse, neq; crassos, neq; multos, neq; nimis calidos, neq; frigidos, neq; mordaces, neq; corruptelz obnoxios, neq;

veneni naturā imitātes expedit. etem cū aucti sunt, morbos gignūt, & do-
 lores inuehūt. ac dolores ex humoribus excitari sex modis planum est, aut
 ex calore, aut ex frigore, aut ex crassitudine, aut ex tenacitate, aut ex mor-
 dacitate aut ex copia deniq; cū inquā supra modū aucti sunt, & vacuatio
 5 nē postulant. Augētur autem interdū eadem de causa, à qua geniti ab ini-
 tio sunt. Quo sane tempore duplex est nobis curationis proposita ratio,
 vt alterentur, & vt euacuentur. Qua de re in libris methodi medendi est
 à nobis actum. Neq; enī par esse censeo, vt omnia, quę sunt à me alijs in li-
 bris perfecte scripta, in hoc libro iterentur. Quinetiā in aphorismis ostē-
 10 dimus, cū corpus plethoricum est, venę sectione; cum malis redundat hu-
 moribus, medicamēto purgante euacuandum esse. addimus quoq; haud
 difficulter malitiam humorum à plenitudine sanguinis posse distinguī
 modo in libro de plenitudine à nobis confecto es studiosē versatus, ac ne
 illud quidem est omittendum, cum humores redundantes mouentur, &
 15 omnem in partem corporis feruntur, nec dum in aliqua parte corporis
 firmati sunt, tunc ad eos expellendos naturam incitari, & aliquo, qui ve-
 lut manum porrigat, & motum illum ad ventrem deducat, indigere. At
 qui vna in parte firmati sunt, prius quā concoquātur, mouere non opor-
 tet. Tunc enim natura quoque nobis ad euacuationem est adiūmēto. Hęc
 20 enim post concoctionem humores excernere, & quod superfluit, reicere
 videtur; quo sane tempore iudicationes fiunt. Cum igitur natura perfecte
 euacuat, nihil est pręterea faciendum. Cum vero modice, & imbecillius fa-
 cit, tum, quod deest, addere debent ij, qui medicinam faciunt. Qua in re
 illud intelligendum est, raro contingere, vt ab vno membro ad aliud hu-
 25 mores confluant. Sepius vero accidit, vt vna in parte, in qua concoquan-
 tur, toto morbi tempore, vsque ad morbi solutionem, conquiescant. Quo
 modo autem membra aliorum membrorum morbos, qui ex humo-
 rum transmigratione fiunt, excipiant, in extremo libro accuratius ex-
 ponetur. Nunc vero non possum nō admirari eos, qui cū velint Hippocra-
 30 tē de mutatiōe humorū, quę ætate p̄grediēte fieri solet, hoc loco differe-
 re, hęc lectionē, ita, vt dixi, d̄prauarūt. cū em̄ illi p̄pter breuitatē nō possēt
 magnitudinē sentētiarū, paucis verbis cōtentarū intelligere, in eā sunt o-
 pinionē distracti. etenim quāuis color in ætatibus sæpenumero mutē, nō
 tamē id nūc explicare Hippo. voluit. nā & pueri plurimū habent humoris
 35 sanguinei, & quod ad temperaturam ætatis pertinet, eum solum haberent;
 sed cū multa comedāt, eaq; nullo ordine seruato, ideo suboriūtur etiā in
 eis aliqua ex parte, vt ante dixim⁹, humores, qui crudi nominātur. p̄inde

fit, vt natiuus eorū color nitidus; ruberq; sit, & veluti floridus, aut etiam ex albo & rubro cōmixtus: interdū vero etiā iplendius, quod ipsum a sanguine, spirituq; & bono colore cōsequitur. Cum vero ad adoleſcētiā peruenerūt, quidā eorū meliorem educationem nati, recta victus ratione vtuntur: ob eamq; causſam sanguis solus in eis exuperat; vnde plane cōstat, colorē exuperanti humori proportionē respondere. Alij vero multo peius educantur, quā cum in pueritiā adhuc essent: ideoque hi continenter ægrotant, & vehementius cōflctantur; cuius rei causſa est cruditas humorum, quę in ipsis coaceruatur. Quę hanc ætatem excipit, præſertim mala victus ratione adhibita, amara bilis humorem gignit: vt in ea redundet non sanguis solum, sed illa etiam, quę pallida, flauaq; bilis nominatur. in alijs ad eandem rationem mutationes fiunt: quę non possunt firmiter definiri: vt in ætate declinante melancholicum humorem subire, aut alio in tempore pituitam ita, vt color quoque commutetur. Sed mihi non fit verūsimile, Hippocratem modo de successione ætatum, deq; earum mutatione, & colorum variatione verba facere: sed de ijs coloribus, quos quotidie in corporibus ægrotantium intuemur: quosque spectare medicum oportet: vt ipse in libro præſagiorum ad hunc modum præcepit. In primis, inquit, ægri faciem spectari conuenit, sit ne ea bene valentium faciei similis. Deinde, Totius quoque inquit, faciei color attendendus, viridis ne sit, & non niger, & liuidus. Tum paulo post, An totius faciei sit immutatus color. Ad hæc, sit ne reflexa, an liuida an pallida palpebra, aut labrū, aut nasus. Præterea vero in sexto de vulgaribus morbis libro, Alij inquit, ad manum humecti, alij prærubri, alij præpallidi, alij liuidi, & cetera generis eiusdem. Sic de sputo, de vrina, de alui deiectionibus, deque alijs ipse censuit. Admonet igitur medicum, videat, sit ne color sanguineus, an pallidus, an flauus, an albus, an niger: vt plane noscat, quisnam humor redundet in corpore: siquidem color cum humorem, qui insit in corpore, consequi consuevit. Recte autem fecit, cum addidit, vbi reciprocatio non fit: propterea quod cū humores sunt aliquo affectu perturbati, nō est nobis integrū, de coloribus, ab illis excitatis, recte & vere iudicare. vt em̄ mare cū crescit, cūq; decreſcit, qđ fieri omnino solet in reciprocationibus, & purpura ſcit, vtilq; agitatū accurate naturā suā nō videtur seruare: sic humores, cū intra corpus se receperint, & nō fusi sint, sensu ocolorū percipi nō possunt. Cū vero nulla reciprocatio est, hoc est cū in toto corpore sūt æquabiliter fusi, tunc color, qualis sit humor noxius, & redundās, nobis indicat: vt si aliquam euacuationem medicus moliatur, noxium humorem educat, vt ipse

sexcentis in locis noxiam humorem & non alium prius, esse euacuandum precepit. Id autem qua ratione faciendum sit, in libro de natura hominis scriptum est. qđ vero ait, gr̃ce antheō, tripliciter exponūt: vel vt color, qui in corpore efflorescit, colori humorum similis sit; vel vt color humorū similis sit, colori florum, sitq; aut ruber, aut albus, aut fuscus, aut liuidus, aut pallidus, aut flauus, aut niger, aut vt summatim dicā, similis colori florū, propriamq; naturam seruet, & humores in imis corporis partibus non lateant, & non retrocesserint. Vel, vt color humorū sit floridus, hoc est pulcher, & bonus; vt in libris de morbis vulgaribus scriptum cōperimus cū, **10** inquit, replentur, hoc rursus signum est, corpus floridum redditur; quod omnis est refectiōis indicium. Floridum vero corpus efficiunt exercitationes, vt est a nobis in commentariis de tuenda valetudine demonstratū, & item cum probus sanguis corpus reficit. Sed prima explanatio prestat ceteris. Quod igitur hac sententia continetur, ad morborum curationem, **15** futurorum pr̃lagitionem, & pr̃sentis sanitatis tutelam pertinet. Sed videamus iam, quē subiunxerit, ad hunc tere modum.

ij Educenda, quo vergunt, ac per loca accommodata: nisi quorum maturationes e temporibus pendent.

Iubet hoc loco, vt pro humorum inclinationibus euacuationes faciamus: sic etiam in aphorismis scriptum est, Quæ educere oportet, quo maxime natura vergit, per accommodata loca educito. His autem verbis, significat, vt nos exposuimus, quē nec iudicantur, neq; perfecte iudicata sunt. Ea autē esse educēda locis accommodatis nos docet; hoc est, vt euacuationē faciamus aut per intestina, aut per ventrē, aut per vesicā, aut per vterum in **20** mulieribus, aut per totam cutim sudoribus, aut per palatū, aut per nares, aut per hæmorrhoidas, aut cū fluxu sanguinis fiat iudicatio. Quē res solet esse optima, cum directo ad locum affectum sit. Mala vero, cum in contrarium. Debet igitur medicus animaduertere, quo naturæ impetus feratur; siq; ipsa ad loca accommodata repar, ei erit auxiliandum; si vero ad cōtraria, prohibere, ac reuocare, & retrahere inclinationem, vt paulo post iubebit Hippocrates, oportebit. Nam si morbus cerebrum occupet, quoniam **25** dux sunt commodæ inclinationes, altera ad palatum, quē quidem est prestantior, altera in asperam arteriam, quæ non proba est, rem cōsiderare diligenter debebit; & cum vniuersum corpus prius euacuaretur, quo natura feratur, per eā partē educito. quē res facit, vt intelligamus, humorē, qui euacuandus sit, a natura nobis indicari, & locum, per quē euacuare ipsū oportet.

teat, cōmostrari. Age vero cū inflāmatio iecur obfideat, simulatq; cōco-
 cta inflāmatio sit, purgationē adhibemus; ac per inferiora quidē, cū ea in
 finis iecoris sit partibus; præcipue autē si natura id ipsum alui deiectioni
 bus prius indicet; per vrinas vero, cū in gibbis. In ceteris quoq; simili mo-
 do spectabimus & humorē redundantē, & affectū locū, ex quo tāquam e
 causa quadā morbus emanat. Etenim hæc & quis euacuāndus humor sit,
 & modū euacuationis, & locū, per quē fiat, & ad hæc omnia, tēpus etiā op-
 portunū indicabūt. Nā inter initia tenues, serosifq; humores licebit eua-
 cuare; at si crassi, glutinosifq; sint, cuiusmodi sunt pituita, & atra bilis, cōco-
 ctionē expectabis. Atq; hoc est, qd̄ ait, nisi quorū maturaciones ex tēpori-
 bus expectātur. Nā quorū est expectāda cōcoctio, eos medicamētis atte-
 nuare, vt corpora fluida sint, oportet. Vt & sine molestia, & oīs noxiis,
 & infestus humor euacuetur. Quod vt fiat, spectare in primis decet, an
 ægrotus sit ad eiusmodi purgationem idoneus. Qui enim cruditatibus ex
 multis aut glutinosis, aut crasis edulij abundant, quibus item hypocho-
 dria sunt flatibus distenta, aut vrina supra modum calida, & ignea, aut ali-
 qua est ibi viscerum inflāmatio, ij profecto oēs sunt ad purgationes inepti.
 Vel quod ait, Nisi quorū maturatiōes ex tēporibus expectātur, significat,
 debere medicū in diuturnis morbis humorū expectare concoctiōē; cum
 id morbus cōcedat; in acutis vero, nō modo nō esse expectandā cōcoctio
 nē, sed etiā statim in principio, vel etiam primo die purganti medicamē-
 to quod ipse appellare solet, medicari, cum materia turget, vtendum esse.
 Hoc enim eius præceptum est, cū in aphorismis ait, Concocta medicari, &
 mouere, nō cruda, neq; in principijs, nisi turgeant; de quo nos in hoc etiā
 sumus libro dicturi; neque mehercule par est, vt quæ post disceda sunt, hoc
 loco afferamus. Nunc vero, quod facessere interpretibus negotium solet,
 explicemus. Aiunt illi, hunc librum non esse Hippocratis, quia soloe-
 cismum hic facit. Nam cum dixerit, Color humoribus similis; addit, Ducen-
 da, quo vergunt. Mea autem sententia est, libros, qui ad prisceos, & præ-
 stantes viros referantur, non esse probandos, aut reprobandos habita so-
 lum ratione verborum, sed potius sententiarum & intelligentiæ. Nam
 præterquam quod he sunt distractæ, diuisæque inter se sententiæ, vt hæc
 a superiore non ducatur; quis ignorat, quot errata librarij committant;
 & quot innouarint Dioscorides, & Artemidorus; postremo autem, vt hæc
 omnia missa faciamus, in alijs ipsius senis libris alia pleraque dictionis vi-
 tia reperiri confirmo; vt ob hanc vnam causam liber non sit Hippocra-
 ti abiudicandus. Nam neque satis recte in aphorismis ardentem febrem a

delirio solui conscripfit. Itemque in libro de fracturis cum ait, Medicum luxationum, ac fracturarum quam directissimas extensiones efficere. Et in prædictionibus, ubi scriptum est, Urina in turbulentis, ac vigilibus decolor, nigra, sublime petentes, atque in sudoribus, phreniticæ. Verum eo in libro licet multas eiusmodi orationes, in quibus solæcismus sit, reperire; ideoque verisimile sit, nonnullos suspicari, eum non esse verum Hippocratis. Sed etiâ in libro prælagiorum, quem omnes esse Hippocratis confidentur, tanquam superuacaneum reprehendo, quod ait, bis, aut ter in die, & semel in nocte, & cetera quæ postea adscripsit in illa oratione, cuius initium est, sed pro copia ingessit cibi deijciat. Et eodem in libro paulo post ordo immutatus est. Sed eidem quoque vitio verto negligentiam, in secundo de ratione victus in morbis acutis, cû de fomentis dixerit. Nec effugere vlllo modo potest, quin solæcismus sit, quod habetur in libro de officina medici, ad hunc modum, Quæ vero futurum est vt decidant, peiora cito decidentibus: ea vt neque comprimant, neque decidant. Iam vero in illa quoque sententia vitium perspicue deprehenditur, cuius hoc est initium, Quibus in urinis &c. Sed quid opus est proluxa oratione hæc persequi, cû Attici quoque, quorum lingua Hippocrates aliqua ex parte vtitur, numerum multitudinis pro numero singulari ponere consueuerint. Mihi satis est, hæc modo attulisse: ac præterea addere, me esse, quæ huiusmodi erunt, prætermitturum: & quod minime sint ad hoc institutum accommodata, & quod effectura sint, vt hi commentarij, contra quam tu velle videaris, ad immoderatam prolixitatem perducantur.

ij Maturatiões aut intro, aut foras, vergūt, aut aliā ī partē, ī quā oporteat.

Cû dixerit, nisi quorū maturatiões è tēporibus existunt, merito quorumsum concoctiones vergant, hic subiunxit. Quoniā enim iussit, educenda esse vel quæ non iudicātur, vel quæ nō perfecte iudicata sunt, ideo hoc loco, quid intelligat, ipse perspicue declarat. Cû est humorū facta cōcoctio, tunc humores intro, aut foras vergūt, aut per alia loca accommodata, aut in cōmoda (quod ipse, quia planū est, omisit) prodeunt. Quocirca semper videndū est, quæcunq; iudicētur, cum natura aut absolute, & perfecte, aut imperfecte mouet; deinde vero imitanda est natura, cum ad iudicationem nō aggreditur: tū vero ipse nos docuit, quomodo esse ipsi naturæ adiumento possimus, cū illa quidē conatur, sed rem inchoatā relinquit. Atque hæc quidem sunt, quorum nos hic monet Hippocrates, sicut etiam alibi fecit, his verbis: Quæ iudicantur, & integre iudicata sunt, ne moueas. Hoc præ-

ceptum seruandum nobis dedit, cum natura integre mouet; quod vero deinceps addidit, cum natura ad iudicationem moliendam aggreditur, sed eam non absoluit, valet, vt nos moneat, eidē vt auxilium afferamus, vt cū ait. Quæ educere oportet, quo maxime vergere videbuntur, per vias accōmodatas ducito. Eo enim tempore natura id, quod noxium est, vult expellere. Sed quia præ imbecillitate, rem perficere non potest, nostro indiget auxilio. Atque ipse quidem in libro de ratione victus in morbis acutis, cū lateris dolorem curat, euacuationem pro humorū inclinatione molitur. Sciendū autē est, morbi maturationē esse concoctionē quandā eorū, quæ præter naturā sunt, ipsā vero cōcoctionē esse deductionē quandā eius, qd 10 concoquitur in naturā concoquentis. Cum igitur corpus naturalem statū conferuat, & naturæ familiaritas inter id quod concoquit, & id quod concoquitur, intercedit, tunc omnis, aut certe maximæ partis eius materiæ, quæ concoquitur, fit mutatio, minimaque pars semicocta superest. Cū vero præter naturā affectio corpus oblidet, tū quod simile redditur, exiguum admodū est, excrementum vero semicoctum, permultum. Vt enim in corporibus bene valentibus excrementa concoctionem indicant, sic etiā in ægotantibus facient. Ac primum quidem eorum, quæ ventre continētur cruditatem & concoctionē indicant sua forma deiectiones, quæ per aluum excernuntur, eorum quæ in pectore, atque pulmone, quæ per tussim 20 excreantur, eorum quæ in cerebro, quæ per nares, emittuntur; eorū quæ in venis, quæ cum vrinis secedunt. Vt autem cognosci possit maturationis, nos plus millies iam diximus, & tamen nunc quoque rem summatim complectemur. Totius igitur morbi sunt quædam tempora, vt principium, vt incrementum, vt status, vt declinatio, cum ægroti superstites sunt futuri. 25 Positum autem sit in primis, vt principium alicuius morbi, vt puta inflammationis inquiramus. itaque principium in toto eo tempore erit, in quo particula morbi magnitudinē subiecta, sanguinea impletur materia. Cum vero influxus cessarit, idque quod in particula inflammata insit, putrefieri inceperit, hoc secundum tempus est, & inflammationis incrementū. 30 Cum vero pus conficitur, & dolores maximi hominē corripiunt, id morbi tēpus status appellatur. Si vero fluor suppuretur, aut digeratur tumorque minor fiat, tunc est declinationis initium. Id ipsum quoque in febribus vsu venit: ac principium statuendum est tempus illud, in quo noxij humores erudi sunt. Cum vero concoqui incipiunt, cessat tum principium, & secundum tempus, quod incrementum appellatur, aduentat. Cum efficitur 35 concoctio, status est; quem exiepit declinatio. Hac omnia nos in libris de

- erisibus sumus accurate persecti, ubi & obscure concoctionis, & perfectæ, & euidentis, & item eius quæ omnino cruditas est, notas exposui; earum autem quædam ex urinis, quædam ex alui deiectionibus, quædam è sputis sumuntur; suntque propriæ concoctionum quæ vel in vetriculo, vel
- 5 in venis, vel in organis respirationis fiunt. Quæ ob rem factum est, ut ipse in primo de vulgaribus morbis libro, hanc sententiam attulerit, Maturati ones iudicationis celeritatem, & salubrem tutelam indicant; cruda vero quæ sunt, & incocta in abscessus malos, aut iudicationis vacuitates, aut dolores, aut temporum productiones, aut mortem, aut recidivas se vertunt.
- 10 Cum enim iubeat, debere medicum imitari naturam recte agentem, est autem maturatio naturæ actio, certe planum est, cum celeritatem iudicationis, & securitatem, & bonam valetudinem indicari, tum vero a nobis naturam simul adiuuantibus maturaciones procurari, & quemadmodum, si causæ morborum effectrices a natura vincantur, concoctiones fiunt, ita si ipsa
- 15 eas non superet, nulla iudicatio fit, sed dolores, & cetera consequuntur, quæ ipse adnumerauit; cuiusmodi sunt, produci morbos, mortem sequi, & morbos repetere. Hoc autem intelligendum nobis est, vniuersam morbi concoctionem in humorum alteratione effici. Est enim extenta per solida corpora natura, quæ facultas illorum est, & humorum concoctio a solidis par-
- 20 tibus bene valentibus proficiscitur. Cumque illæ ægrotant, iam morbus is in habitu est, & periculosus. Causa est, quia prius, quàm solidæ partes propriam vim recuperarint, nulla eis potest adhiberi curatio, illa porro vis in quattuor elementorum, aut qualitatum, aut humorum apta mensura consistit. Ceterum quomodo solidæ partes curandæ sint, iam in libris methodi medendi
- 25 exposuimus, illud enim harere nobis in memoria debet, quod ipse in sexto de morbis vulgaribus libro litteris prodidit, Omne, inquit, quod suppurat, non reuertitur: ipsa enim concoctio, & iudicatio simul; quia in iis quos grauedo, & raucedo ex destillatione a capite male habet, cum concoctio facta sit, & febris accesserit, tum & firmam morbi iudicationem fuisse,
- 30 & hominem non esse iterum ægrotaturum spera, proinde in libro prætoriorum legimus, urinas puerorum, quæ aquæ sint, hoc est incoctæ, perniciosas esse, quando pueri propter alterantis facultatis robur omnia celerissime concoquant. Ceterum concoctiones non modo urinæ, sed etiâ alui deiectiones crassas reddunt in iis, qui recte in vetriculo concoctionem obeunt.
- 35 itemque sputa in pulmonis, costarumque inflammationibus; atque etiam pituitam in destillationibus sacrauedinibus, & in lippitudinibus; & pus in vlceribus, ita fit, ut urina aquæ in pueris, utpote quæ nulla sit nata ma-

tationem, vt crassior fieret, mortiferum signum censeatur. Quomodo autem idem in ceteris accidat, non est nunc narrandi locus. Quod autem ipse ait, intro, aut foras, diligenter aduertendū est, ne fortasse contra facias. Nam si verbi causa in lassitudinibus crudi humores sint, vomitus non erit imperandus: quia non tum vti vomitu debent homines, cum affectiones a lassitudine exortæ abundant, sed cum soli humores sint noxij, tum vomitu euacuare eos conuenit. Tunc enim nullum periculum impendet, ne intro violentius reuellatur aliquid eorum excrementorum, quæ in carne inhaerunt. Cum vero cruda, & mordacia redundant in corpore, vtraque resulsio vitanda est, ne eruda foras, ne mordacia intro reuellantur. Foras autem ferūt exercitationes, frictiones, balnea, fomenta calida, & item omnia, quæ humores, qui alte in corpore animantis merfi sunt, ad motum in omnem partem irritant; intro vero ferunt, quæcunque vetant, ne foras quid feratur. Quæ omnia vitanda sunt, vt neq; accommodatum est, humores, qui extra sunt, intro; neq; eos, qui intus sunt, foras reuocaret: sed qui extra sunt, per halitum digerere sensim expedierit: siquidem quæ vehementius id faciunt, etiam aliquid attrahunt ex ijs, qui intus consistunt; qui vero sunt intus, ij attenuandi, concoquendiq; sunt, & tunc, per quā viam expediat, vt ipse iubet, erunt educendi.

iiij Hæc ego præscribo ei hominum multitudini, qui necessitate coacti vitam temere ducunt. & c. quæ sequuntur vsq; ad eū locū, Eiusmodi autē orit̃ satietas.

Quæ hoc loco habentur, quæ ad quadraginta fere versus pertinent, esse adiecta ab aliquo, qui, vt iā supra diximus, facere fucum, & maius volumen hoc reddere volebat, plane constat. Primum enim præceptum, quod de euacuatione, & humorum inclinatione Hippocrates nobis dedit, commune est, & ad omnes homines accommodatur; hæc vero soli multitudini, quæ compulsa necessitate temere vitā degat; deinde quæ dicuntur, falsa sunt multis partibus plura, & minime digna Hippocratis sententia.

¶ Cautio.

In hoc vno verbo præceptum ad medicinam vtilissimum continetur. Indicat enim, nihil esse nobis negligendum, nihilq; temere faciendum, nulli deniq; rei procluius, aut inconsiderate assentiendū. Quocirca in medicina non par est priscis fidem simpliciter adhibere, vt si quid illi dixerint, statim credamus, sed prius experientia & ratione, verum ne illud sit, an falsum, perpendendum est. Quod qui non faciunt, ne illi vehementer errant

& in errorem alios inducunt, id quod vſu potiſſimum venit iſs medicis, qui quotidie in ciuitatibus hac, illac circūcūſant, ac ſola experientia ex perſe rationis vtuntur. Proinde tu nihil negligito, neq; temere, neq; inco ſiderate fidem adhibeto veteribus in iſs, quę de facultatibus eorum dixe-
 5 rūt, quę ad curationem pertinēt. Quod cum eſt in omnibus obſeruandū, tum vel maxime in eo remedio, quod admodum præſtans, inſigneq; eſt, quod venę ſectiōe perficitur, integre ſententiam hanc ſeruabis, vt nihil temere, nihilq; incoſiderate facias; ſed prius perſpicias ea propoſita, de quibus nos ſæpe diſſeruimus, ac ſcias, cum ea augentur, nobis indicare, ma-
 10 iore opus eſſe euacuatione; cum minuuntur, tantum eſſe de euacuatione detrahendum, quantum illa ſint imminuta. Prius quàm enim venam ſeces, præſtiterit hæc omnia intueri, magnitudinem morbi, ſimulq; robur viriū ægrotantis, itemq; ætatem, & naturalem eius, quem curas, temperaturam; ad hæc vero etiam anni tempus, vernum ne illud ſit, nec ne; & vtrum lo-
 15 cus ſit, ſuapte natura temperatus; deinde vero vtrum magnum periculum immineat, cuiuſmodi eſt inſlāmationis pulmonis, aut angine, aut doloris lateris, aut alterius acuti, aut vehementis morbi ſuſpiti; & vtrum ſecanda vena ſit, cum hæmorrhoides ſuppreſſę ſint; & in mulieribus, cum ipſarum eſt cohibita purgatio. Itaq; in medicina faciendā, adhibendā cautio eſt, ne
 20 quid temere fiat. Nam præterquam quod nō mediocre periculum hæc res neglecta affert, magnum etiam dedecus parit. Hęcq; res medicis fere omni- bus notā turpitudinis inurit, eſtq; in cauſſa, vt homines putent, res ægro- tantium a medicis non cognosc; atque ita ſe illorum fidei credere nō au- deant. Quam ob rem vir ſapiens Hippocrates recte dixit, cum optimum
 25 eſſe cenſuit, medicum vti prouidentia.

vj *Apiria.*

Pleriq; ex interpretibus ita diſtingunt, vt hoc verbum ſignificet expe-
 30 rientię vacuitatem, hoc eſt, nullam experientiam; vt dicat, ſæpenumero contingere, medicum non eſſe peritum aut medicamēti, aut naturalis tem- peraturę eius, qui morbo laborat, aut aliarum rerum, quarum in medicina vſus eſt plurimus. Alij vero ſic accipiunt, ac ſi velit artis infinitatem ſigni-
 35 ficare, in quam ſententiam ſcripſit in aphoriſmis hæc, Vita brevis, ars lon- ga. Alij ſcribunt hanc vocem, vt ſit cum ſuperiore coniuncta ad hūc mo- dum, Cautio infinita; idque non eſt plane contemnendum; præſertim cum ſubiungat, difficultas experientię; vt experientiam difficillimam, & peri-
 40 culofam eſſe intelligamus.

Periculofam effe experientiam, nemo eft, qui nefciat. Id quod ei acci-
 dit propter materiam, in qua ars verſatur. Neque enim, vt ceterarum arti-
 um, ſic medicinae materiae ſunt coria, ligna, & lateres, in quibus licet mul-
 ta experiri ſine periculo: ſed in humano corpore ſita eſt, in quo experiri
 ea, quae longo vlu non probaris, non eſt tutum. Praefertim cum experien-
 tia in totius pernitiem animantis delinere poſſe videatur. ideo in medici-
 na faciendae, vt medicamenta rite conficiamus, & de ijs, quae a veteribus
 ſunt litterarum prodita monumentis, ſententiã feramus, experientia opus
 erit. haecque ipſa tractatio eſt perutilis; cum medicinae data ſint ſeſe duo
 crura, quibus incedat, experientia, & ratio. & quicumque prudentia, ſapi-
 entiaque praefant, ac veritatis ſtudio vere colunt, ij iudicandi iuſtrumẽ
 ta nobis a natura ad cognitionem earum rerum, quae in vita geruntur, at
 tributa, rationem inquam, experientiamque cuſtodiant. Quae quibuſdam
 in rebus parem vtilitatem ad artem pertraſtandam afferunt; in quibuſda
 altera maiori vſui eſt, quam altera; ſemper tamen ad rei perfectionem alte-
 ra alterius operam requirit. Quam ob rem ſi quis deae quaerat, cur huic,
 aut illi homini febricitanti aqua frigida potui dederis, duae tibi ſuppetẽt
 reſponſiones: altera, quae doceat febris originem, atque naturam, quaeque
 de morborum temporibus diſſerat, eodemque modo frigidae naturã, quae
 fit, exponat; tum vero in tali morbo, & eiufmodi tempore, aqua frigida
 potionem eſſe conſentaneum, aptumque remedium confirmet: altera ve-
 ro nihil horum attingens, ad vſum, experientiamque confugit: aitq; ſe per
 ſaepe vidiffe, in eiufmodi & morbo & tempore aqua frigida potum proſu-
 iſſe. Ceterum medici, qui ab experientia Empirici vocati ſunt, tria eſſe ex-
 perientiae genera voluerunt: quorum vnum caſu, alterum conſulto, tertiũ
 imitatione fieri aiunt. De ijs tamen non iam ita inter omnes conuenit. im-
 mo vero ſunt, qui ad artem ſatis eſſe experientiam contendunt; alijs vero
 non parum ad eam ipſam rem conferre etiam rationẽ placeat. At Lycus
 ad experientiam & obſervationem refert omnia, neque vnquam vllam
 probationem demonſtratiuam adiungit: cum tamen Hippocrates contra
 facere videatur; vt qui omnibus in locis afferre demonſtrationes con-
 tur. Atque, vt ego quidem preto, ſi id fieri a nobis poſſit, experientia & ra-
 tione inuenienda ſunt omnia, qui vero illa ſola nititur, is obſeruator, em-
 piricusq; vocatur; qui ratione, aut methodo quadam, is & rationalis, &
 methodicus nominatur, incumbendum autem in hoc eſt, quia neque illa ſa

tis est ad omnia inuenienda, neque item ratio sola id præstare videtur pos-
 se. Id tamen non est confuse faciendum, sed separatim adhibenda est disci-
 plina ab experientia profecta, separatim vero ea, quam suppeditat ratio, vt
 quam vtraque vim habeat, aperte perspicias. Verum in omni experientia
 5 periculum est, ne propterea quod non sit adhibita distinctio, erremus. Id
 autem fit duobus modis, tum quod id, quod commune est, in suas differen-
 tias non sit distributum; tum quod in causis rem immutantibus non attē-
 damus, quæ præcipue, aut primo, aut vt vt appellare libeat, quæque fortui-
 to sint consecutæ. Ideo periculum de rebus faciendum est adhibitis suis,
 10 proprijsque distinctionibus. Quod est in alimentis indicandis obseruādū
 vel maxime. Debes enim singulas particulas per se ipsas degustare, odora-
 ri que prius, quàm cuiquam des; deinde vero etiam esu probare. Cum enim
 odoratus, gustatusq; cuiusmodi succum, & odorem referat ea particula,
 15 qua de agitur, nobis indicat, tum vero etiam simul totam eius temperatu-
 ram statim declarat. Atque hac ratione facultas ipsius, & consistentia, &
 item succus accurate inuenitur. Quædam enim succum habent humidum,
 & aqueum; quædā crassum, & lentū; quos etiam succos separatim gustare
 expedierit; quando ipsorū alij acres, aut acidi, aut amarialij salsi, aut falsu-
 ginosi; alij austeri, aut acerbi, aut dulces, aut alio modo quodā sint affecti.
 20 Qui aut sine methodo, quam ratio cōmonstret, alimenta remediaq; cōpe-
 rerunt, merito cōmemorāt, & ad vsum traducūt ea, quæ sæpe iuuerunt. ob-
 seruationem .n. & memoriā eorum, quæ eodem modo facere sæpe vi-
 derūt, suam esse experientiam dicunt; sed cognitionem non exercent. Cū
 25 que illam ignorent, fit, vt ne curationem quidem inueniāt. Et tamen Hip-
 poerates, vir admirabilis, multa potius experientia, quam ratione, videtur
 cognouisse; cuiusmodi illud est, dolores oculorū meri potiōe, aut balneo,
 aut somēto, aut etiam alijs rebus, quarum ipse meminit, curari. Itaque om-
 30 nia, quorum in medicina vñus magnus est, experiri oportet, vt quomodo
 ad naturam ægroti affecta sint, cognoscamus, ita enim sibi quisque modū
 in rebus omnibus aptum inueniet. Nam quemadmodum sine ratione cōfi-
 cere recte medicamentum non possumus, ita eius scire firmiter & accura-
 35 te vires sine experientia non licet. Cum enim sæpe medicamentum id nō
 fecerit, cuius causa sumptum sit, tunc quomodo id confectum esset, non
 ratione, sed experientia deprehēdi. Mixtiones enim eiusmodi non eodem
 modo omnes conficiunt. Interdum enim ē paucis numero simplicibus ali-
 quod conficere medicamentum properauit; interdum ē pluribus; quando
 40 que etiam ē plurimis, vel omnibus, quæ essent generis eiusdem. Ad hæc ve-

ro quia quædam nobis copiose suppetebant, quædam omnino desiderabantur, aut paucissima admodum erant, eo tempore, cum necessitas vrgeret, ex ijs, quæ aderant, medicamentum composui. Quod eam vltu & experientia probatum comperissem, eo semper ita vltus sum. atque in medicamentis quidem simplicibus distincta potissimum experientia vires inueniendæ sunt, quod in ea falli nullo modo possis, ex quo patet plurimos medicos in errore versari, qui neque de simplicium medicamentorum facultatibus periculum faciunt, neque ratione eas expendere conantur. Debes autem ea experiri, cum non mixta sunt, & nullam aduentitiam qualitatem habent adiunctam. Idque primum faciendum est in optimo corporis statu, tum in ijs corporibus quæ intemperata sunt: postremo in morbis simplicibus. Cum vero id ratione expendimus, distinguendum est id, quod ex accidenti fit ab eo, quod primo, ac per se inest. Siquidem sola experientia docet ea, quæ profunt, quæque nocent; sed eius difficultas multas sententiarum varietates peperit. Quæ res fecit, vt totam artem ignari magnopere calumniati sint: ac ne medicinam quidem vltlo modo esse voluerint, quod viderent, tantam esse inter artifices dissensionem, vt quæ alius vt optima, proferret, ea esse praua alius existimaret. Merito igitur dixit difficilem esse in rebus, & in arte, præsertim vero medicinali, experientiam. Quare fit, vt nos accurate exercere, & in medicina faciendâ neque pigri, neque locordes esse, debeamus.

vij Nuditas.

Hoc est vnum eorum, quæ ad summam sunt redacta breuitatem, & quæ fere intelligi non possunt, nisi fortasse hoc nobis indicet, quemadmodum ex colore, quem humoris gignunt, & eorum inclinatione, & concoctione facere licet de morbis, deque natura ægrotantium coniecturam, ita etiam ex nuditate, quæ affectio est, quæ oculorum coronam, & item capitis partem, quæ capillo tegitur, & mentum obsider, vt etiam alopecia, ophiasis, & caluitium. Tunc enim pili omnes fluunt, extenuantur, quassantur, cinduntur, squalent, in puluerem vertuntur, subflauî, canique fiunt, atque ita, vt hoc quoque signum sit, cuius ope quidpiam, quod ad ægrotos pertineat, possis agnoscere. Sunt qui scribât non mada rotis hoc est nuditas, sed mada rotis, vt non solum oculorum affectum significet; cum pili palpebrarum fluunt, sed idem, quod caluitium, a verbo madaan ductum quod experte esse pilorum significat, veluti sunt puelli admodum paruî: quod in eorum cute nullus adhuc meatus sit, neque etiam fuliginosum excrementum.

Commentarius Primus

31

Nam & ex pilis licet temperaturam corporis cognoscere; quod ut fiat, audi, quæ subiungam. Pili hunc in modum gignuntur. Humor plerumq; minoribus meatibus continetur, & aliquid intro ad imas corporis partes recurrere cogitur. Si vero vapor veluti fuliginosus, crassusque, & terreus fuerit, periculum est, ne in angustis vijs impactus nec facile intro rursus redire, nec etiam euacuari possit. Quocirca natura alium statim parauit, qui hunc è profundo sabiens, feriat, ac prorsum pellat; ut hunc rursus alius; atque ita corpus tale conficiant, quale est ea fuligo, quæ foris cernitur. Ac tale corpus totum prorsum propellitur, lori formam iam adeptum. Eiusq; color varius est. Proinde capillus niger est, cum vi caloris deustus vapor in fuliginem abit; flauus, cum minus exustus sit. Albus ex pituita efficitur. Crispi autem capilli aut propter temperaturæ siccitatē, aut propter meatum, in quo radices agunt, fieri solent. Quicunque autem humidam, frigidamque regionem incolunt, capillos, qui modice augeantur, gracilesque, & rectos, & rufos habent. Qui calidam & siccam, si nigros, qui parum augeantur, siccos, crispos, & fragiles. Qui medium inter hos tractum tenent, moderate, & ad proportionem regionis. Commutatur autem in ætatibus, & pro natura corporum, & item regionum. De quibus omnibus actum accurate est a nobis in libris de temperamentis; eaque non sunt hunc in locum transferenda; cū minime par sit omnia omnibus in libris conscribere. Siquidem quod ad eum locum qui sit in manibus, proprie pertineat, est perfecte pertractandum; quod vero obiter occurrit, eius capita solum annotanda sunt. Etenim glabros, albidam cutim habentes, quique rectos capillos, & qui nigros, & qui nigris sunt oculis, & qui in otio vixerunt, minus per halitum digeri, quia frigidiora sunt, demonstrauimus. Eandem ob causam mulieres, quas pestilens constitutio, propter mensruā purgationem minus lædit, * In hanc sententiam ipse in tertio de vulgaribus morbis libro cum formas corporum eorum, qui tabidis morbis corripuntur, explicaret, Genus inquit, tabidorum læue erat, pituitosum, subrubrū, cæsiū. Leucophlegmatix, & quibus scapulæ in alarum, 30 modum prominebant, ac mulieres, Quo in loco appellat læue, quod vacat pilis; quod est temperaturæ frigidioris indicium. Atque ut glabrum & vacans pilis frigidiorē, & mansuetam naturam, sic hirsutum calidiorē, atque iracundam esse indicat. Qui enim mores ex forma corporis se nosse profitentur, eum, qui admodum hirsuto pectore sit; animosum iudicant; sin cruribus, salacem. Aiunt enim illum habere pectus leoni simile, crura vero, hirco. Neque tamen existimandum est, si alicui pectus

pilosum sit, necesse esse, ut totum corpus eius siccius sit, & calidius: sed hoc, plurimum caloris in corde esse, proinde animolum hominem efficit: sicut si totum corpus vacans pilis, delicatumque sit, & alba cutis, timidi, ignavi, & segnes homines redduntur. Quamquam hæc pro natura regionum mutantur: vbi enim terra mollis, aqua laque est, & aquæ ibidem sublimes sunt, ut æstate calidæ, & hyeme frigidæ sint, ibi homines carnis mole conuestiti, & pigri, & somnulosi sunt; vbi vero nuda est regio, aquis vacans, & aspera, ibi dura, firma, & hirsuta sunt corpora. ac de his omnibus hoc intelligendum est, corpora, quæ magis rara, magisque hirsuta sunt, facilius usum carniū, quibus vescantur, quàm, quæ alterius sunt generis, perferre; ut pote quæ per halitum digerantur, itemque ærumnas, quia minus in lassitudines incidunt; & bona habitudine diutius perfrui, quia non statim ad extremum perueniant. Iam vero ex eo, quod glabrū, hirsutumque corpus sit, potes de humore, qui redundat, facere coniecturam. nam & delicati, & albi, & glabri, humorem melancholicum minus coaceruant; graciles vero, nigriores, & hirsuti, & quorum ampliores vena sunt, id ad illum humorem gignendum aptiores iudicantur. Ceterorum humorum eadem ratio est.

ix Viscerum inanitio: quibus infra, repletio: quibus supra nutritio.

Appellat viscera ea tria, quæ etiam principalia nominantur, ut cerebrum cor, & iecur: & itē intestina omnia, quæ & in superiore ventre, ut vocant, & inferiore continentur. Ceterum hoc præceptum utile est: siquidem in cerebro eam partem animi, quæ rationis est particeps, in corde eam, in qua irarum existit ardor: in iecinore eam, quæ voluptate alitur, siue eam naturalem, siue, ut Aristoteli placet, altricem, aut vegetabilem, aut generatricem, ut ab vno horum nomen trahat, appelles, contineri plane scimus. Itaque de inanitione viscerum differit, ut sciamus, quomodo nos gerere debeamus, cum inanitio affligit, ac visceribus, quæ inferiore loco sunt sita, prodest repletio; ijs vero, quæ superius, alimentum. Fit enim interdum, ut & in natura, & habitudine corporis humani bilis in partibus supernis fluctuet, & ad infernas deijciatur; ac viscera magis suspendantur, aut stabiliantur, cum enim venter magnus est suapte natura, tum viscera stabiliunt, licet vacans cibus sit: at si paruus, tū cibus refertus, stabiliunt; euacuatus vero, eadē relinquit subsidencia. Ex quo fit, ut quidam suspensa sibi esse viscera per sentiant. Quibusdam vero flaua bilis sursum fluctuat: cum ipsam a iecore ad id intestinum, quod ventris exortum vocant, meatus deferat. Interdū

etiam in quibusdam particula quædam ab ipso ad ventrem progreditur: in quibus nimirum biliosum supernatat excrementum. In alijs vero deorsum omnino secedit. Inde fit, vt qui parte superiore amaræ bilis homines sunt, hæc maiore cum molestia ferant. Qui vero superiore parte pituitosi sunt, ij non assuetam cibi abstinentiam facilius fere tolerant. Verum non debent vehementes vasorum inanitiones intempestiue fieri: & cauendum, ne viscera, & quæ in toto corpore insunt vasa, neque immodice repleantur, neque distendantur; sed potius in quadam definita relaxatione consistant, vt aditus naturali spiritui plane pateat; qui sane ei, cum viscera repleta sunt, interclusus est.

x *Inclinatio sursum, inclinatio deorsum.*

Quemadmodum censuit, humores, quo vergunt, eo adducendos esse, ita de repletionem, deque alimento nobis imperat, vt inclinationem obseruemus. Nam quibus prodest alimentum quod superne datur, ijs etiam inclinatio, quæ sursum vergit, accommodata est; quibus vero inferna repletio, iidem quoque ad inferiora inclinatio videtur conuenire. An vero id generatim de omnibus extulit? vt hoc loco idem velit, quod supra, cum dixit, educenda quæ maxime vergunt; & in illo aphorismo, Quæ educenda sunt, quo maxime natura vergere videbitur, ducito; id quod esse melius videtur. Sed hac de re satis iam ante differuimus

xi *Quæ sua sponte sursum, ac deorsum repunt, quæ prosunt, quæque nocent: congenita forma, regio, consuetudo, ætas, tempus anni, morbi constitutio: excessus, defectio, quantum cuique sit reliquum, aut secus.*

Dat nobis hoc consilij, accurate intueamur, quæ sua sponte vacuantur sursum, aut deorsum, vtrum prosint, an obstant. Quod quomodo cognosci a nobis possit, ipse postea declarabit, cum dicet, Quæ deiiciuntur, non multitudine æstimanda sunt, sed si qualia oportet, & æger facile ferat, & item in aphorismis, cū ait, Si inquit, qualia purgari oportet, purgantur, & cōfert, & facile ferūt: cōtraria vero, difficulter. Nobis igitur suppetit ratio iudicandi, cū moderata euacuatio sit, si facile æger ferat: contra vero vt immoderata & molestam esse euacuationem, cū æger difficulter toleret, cōseamus. Itaque siue nos, siue natura euacuationem molietur, est in quantitate, & qualitate modus quidā statuendus quo noxius humor vacuetur, & multitudini humoris noxij euacuatio conueniat. Si enim educatur id, quod redundat, certe ægrotus se factum esse leuiorem sentiet, & facilius morbum

perferet. At si quid eorum, quæ naturæ accommodata sunt, simul excernatur, eius vires & dissolui, & infirmas effici, necesse est. Verū, si qualia oportet, vacuentur, idque ita fiat, ut facile feratur, tunc siue per inferiora, siue per superiora hoc accidat, proderit. At si nec qualia oportet, euacuentur, nec facile ferat ægrotus, tunc ea res lædere cōluevit. Proinde censet perpetuo, 5
ut quæcunque ab ipsa natura recte fiunt, quæ modo sponte fieri dixit, ea medicus imitetur. Etenim si per superiora, qualia oportet, hoc est, quæ noxia sunt, sua sponte euacuentur, hocque prodest, & æger facile ferat, monet idē esse medico faciendum, si velit euacuare; ut, noxi humores euacuetur, & id ipsum ita fiat, ut omnis facilitas ferendi ægroto cōparetur. Ceterum, 1
has notas exposuimus nos, cum aphorismū illum explicarem, cuius initium est, In perturbationibus ventris, & vomitibus; & cum illum etiā declararem, cuius hoc est initium, Quæ deiciuntur, non multitudine affestimanda sunt. Vterque est in primo aphorismorum libro. Quare hæc 15
missa facientes, quæ ipse adscripsit, perpendamus; quæ quidem simul indicant aut faciendam esse euacuationem, aut non esse euacuandum, aut purgandum. Principem autem locum obtinet forma congenita; hoc est communis omnium hominum natura, & cuiusque propria. Quocirca spectare 20
medicus debet, qualis sit naturalis temperatura, utrum facile, an difficulter euacuationes, purgationesque ferat; & videre, an in morbo commutetur. Id autē tum ex actionibus, tum ex facie cognoscitur, si similis sit sibi ipsi, cum bona valetudine frueretur; ut ipse in prælagijs faciendum esse monuit: 25
In acutis inquit, morbis ita spectata, in primis ægri faciem, si faciei bene valentium similis sit, præsertim vero sibi ipsa; siquidem ita fuerit optima. Verum quia nos omnium hominum naturam prius cognoscere non potuimus, sed sæpe etiam repente ad ignotos homines visendos vocamur, ideo a communibus initium ducimus. Nam in quibus neque nares acutas, neque oculos concauos, neque cetera, quæ ibi sunt ab Hippocrate memorata, perspicimus, in ijs neminem de ægotante quicquam interrogamus. At si illa 30
adsint, tum quarimus, quomodo affectus esset, cum in naturali esset statu. Regionis vero formam esse magno vsui ad morbi curationē, & ad futura prælagienda, est a nobis sæpenumero demonstratum; atque ipse in libro de aere, aquis, & locis, qui in quaque regione morbi vigeant, declarat. Atque illi quidem cum indigenas corripunt, tum vero quia familiares sint, minus periculosi habentur. De consuetudine autē quid attinet dicere? præsertim 35
cū ipse sæpenumero dicat, eam nobis multis in rebus esse fructuosam. Sed & in prælagijs etiā ait; si quis pronus cubet, cum in bona valetudine ita cu-

bare non consueffet, aut deliriū, aut dolor ventris portēdatur. Et illud, De-
tium stridor in febris, quibus a pueris nō cōsueuit, insaniā, mortemq; signi-
ficat. Non exiguā porro vtilitatē ex ætatis duci cognitione, cognoscēs ex
aphorismis, in quibus de ætatibus disseruit; & in quos sunt iā a nobis con-
5 scripti cōmentarij. Est autem quadripartita ætatū diuisio, atq; humida qui-
dem & calida puerorū est; sicca & calida florentiū, sicca & frigida declinā-
tiū; humida & frigida senū. Sed pueruli non absolute calidi sunt, vt qui æta-
tem florentē habent; sed natiuo calore, qui tēperatus est, & in probō san-
guine consistit. Quāquā autem plus humoris habeāt, quā ad salubrē ha-
bitū opus sit, tamē exsiccandi nō sunt; propterea quod in causā hoc esset,
ne auerentur, & crescerent. De senibus quæstio existit, quod alij humidos,
10 alij siccōs eos esse dixerunt. Sed hoc in libris de tēperamentis ostensum a
nobis est, eos, quod ad mēbra eorum solida pertinet, siccōs esse; quia vero
ex frigida temperatura, magna copia excrementorum in ipsis est, ideo hu-
15 midos dici. Itaque si libris de temperamentis diligenter perlectis, vera sci-
entia cognoueris, frigidam & siccam esse propriam senum temperaturam,
sed adiunctā habere humiditatē ex pituitosis excrementis profectā, tunc
plana & perspicua erit ea, quam omnes fere neglexerant, dubitatio. Quam
ob rem iubet, & nobis auctor est, vt in omni re tractanda & anni tempus,
20 & regionem, & ætatem intueri debeamus. Atque in aphorismis quidem,
cum de morbis, qui in quoq; anni tēpore, quaque ætate vigeāt, differeret,
nobis elementa artis tradidit. Ego vero nonnullas eius sententias hic affe-
ram, quas ipse ad hunc fere modum scriptas reliquit; Morbi inquit, omnes
in omnibus fieri temporibus videntur; quidā tamen magis in quibusdā,
25 & fiunt & irritantur: vt vere, atræ biles, & ceteri, quos deinceps subiunxit;
æstate, continuæ, tertianæque febres, & alij; autumno, alij multi quos ipse
narrauit; hyeme, alij: vt etiā progrediens scribit, quales, quantiq; morbi
in ætatibus oriātur. Quos ego, breuitatis studio ductus, minime esse memo-
randos puto. Monet autem nos, vt morbi constitutionem consideremus,
30 vt vtrum morbus acutus, an diuturnus sit, vtrum symptomata iuncta ha-
beat, aut ijs vacet; vtrū in principio, an incremento, an statu, an declinatio-
ne sit cognoscamus; & vtrum morbo mortifero æger teneatur, vt super-
stes esse non possit, an euasurus sit, iudicemus. Vult enim ipse ē morbis su-
mi rationem prælagendi, quid futurum sit; quod nos prolixo sermone
35 cū in libris de crisi- bus tū vero etiā in cōmentarijs in aphorismos editis ex-
plicauimus: veluti cū ait, Tertianā exquisita cito indicatur; quartana lōga
est; vtræque vacat periculo, Phrenitis vero & veteris & periculū minatur,

36 Gal.in.lib.Hippo.de humoribus.

& acuti sunt morbi. Scirrhus vero lienis & exitiolus est, & diuturnus. Hoc autem loco aeris nos ambientis constitutionem prætermisit: cuius tamen in libris de vulgaribus morbis fecit mentionem his verbis: Cum totus ille status austrinus, & squalidus esset; deinde vero, cum totus annus humidus, frigidus, & aquilonalis fuisset; itemq; Non vna species morborum vagata est; neque vnus semper fuit in toto anno status. Hoc nomen, constitutio, si per se solum, & sine additione proferatur, potest & regionis, & cuiusque rei alterius formam indicare. Iam vero excessum, defectionemq; annexit; a quibus morbi sæpenumero gignuntur: & item in causa sunt, cur medicus properet, naturam adiuuare, cum ea non satis euacuet; aut cur immodicam euacuationem cohibeat. Quibus quidem sit rebus, vt videndum sit, plus ne, an minus, quàm par est, fluat, quod sua sponte prodit; & quibus alterutrum profit, quolq; offendat. Siquidem vtrumq; malum est. Vt enim quod medium est, id in omnibus est rebus expectandum, ita quod redūdāt, quodque deest, fugiendum; nam & virtutes omnes in medio consistunt, & vitia extra medium excedunt.

xij Purgatio, euacuatio, remedia.

Solet Hippocrates absolute appellare euacuationem, cum omnes humores æqualiter euacuantur; purgationem vero, cum ij, qui praua qualitate affecti sunt. Fit autem accuratissima omnium humorum, qui æqualiter educantur, euacuatio per venæ sectionem. Proxime ad hanc accedit, quam scarificatione malleolorum obimus. Itemq; ea, quæ in exercitationibus, aut frictionibus, aut balneis, aut etiam inedia versatur. Quancquā inedia nō per se, vt singula, quæ dicta sunt, euacuat: sed per quandam perspirationem, quia nullum alimentum, quo euacuata materia instauretur, introducit. Hac autem vno nomine remedia, hoc est sanationes vocat. Verum siue natura ipsa corpus euacuet, & noxiorum humorum fiat euacuatio, siue id, nobis medicamentum dantibus, consequatur, Hippocrates appellare purgationes consuevit. Quocirca Thucydides in pestilentia explicanda, secundo historiarum libro, euacuationes in morbis, quæ impetu naturæ; per symptomata ratione morbi cōtingunt, purgationes, expurgationesq; vocauit. Purgatio igitur est euacuatio humorum, qui sui qualitate molesti sint. Atq; ipse in aphorismis quācunq; euacuationē nominat vasorū inanitionem, idq; ab euentis, propterea quod eueniat, vt in omnibus euacuationibus vasa inaniantur; & verbo medicandi in ijs solum vtitur, quæ purgāt. Ac purgationes quidē, & euacuationes fiunt medicamētis, quæ aut vom-

tū cient, aut alui subducāt, aut deniq; per superiores, aut inferiores partes; hæq; aut medicamētis, aut venæ sectione, aut vomitu, aut per vrinas, aut per sudores, aut per clysteres, aut per reuulsionē, aut per derivationem; de quibus deinceps ipse differet; absoluantur. Hoc tamen in primis sciendum est, plerosq; paratiores ad venæ sectionem esse, quàm alios; quosdam vero ad purgationem; vt alij quiduis potius, quam venæ sectionem, patiantur; quidam alia omnia, quàm vt bibere medicamentū velint. Immo vero sunt, quibus purgantia medicamenta stomachum subuertunt; alij vero sine molestia eadem sumunt. Itaque videndum est, quibus hominibus sanguinem detrahere, quibus dare medicamentum purgans oporteat. Atque in ijs, quorum vires firmæ, robustæque sunt, si euacuati sint noxii humores, morbus cessat. In quibus vero sunt infirmæ atq; imbecilles, vna cum humoribus noxijs, qui euacuentur, ipsæ quoq; dissoluuntur: id quod non est vilo modo faciendum; sed studendum perpetuo est, vt inde maior utilitas existat, omnisque noxius, & molestus humor euacuetur. Quod vt fiat, intueri prius diligenter oportet, aptusne æger ad purgationē sit, nec ne. Qui enim multis cruditatibus, aut glutinosis, crassilq; abundāt edulij, quibus itē hypochondria sunt distenta flatibus, aut vrina supra modum calida, & ignea, aut aliqua viscerum inflammatio, ij omnes ad purgationes inepti sunt. Quam ob rem glutinosos, crassosq; humores, qui in corpore sunt, attenuare oportet, & meatus eos, per quos illi a medicamento purgante traducuntur, & trahuntur, aperire. Quod nisi feceris, ægre, & moleste purgatio procedet, vt & tormina, & vertigines, & anxietatem, & summam molestiā sit allatura. Idq; est, quod Hipocrates litteris consignauit. Corpora cū quis purgare vult, ea fluida faciat oportet, siue vomitibus, siue alui subductione purgatio faciēda sit. Quod etiā in morbis diuturnis intelligendū est; siquidē id in acutis vsu nō venit; sed in ipso statim initio purgatio adhibēda est, si materia turgat, vt postea dicetur. Nūc autē rei, ad multa, magnaq; utilis quæ & in purgatione adhibēda & in medicamētis dandis, (quod quidem idem est.) cōtingit, te admonebo; quā semper tibi hærere in memoria peruelim. Cum nostrum corpus ad morbosam affectionem paratum sit, vt illa inibi sit, vt prope confecta sit, si quid extrinsecus accedat, affectionem illam arguit, & apertam facit; ac vel febrim accendit, vel dolorem capitis, aut destillationē, aut tussim, aut aliud quidpiam mouet. Deinde vero homines ex illa morbosæ affectionis præparatione cū periculo languent, cū neque cursus, neq; alius validus motus, neq; intēperantia, neq; refrigeratio, neq; calfactio, neq; res vneræ, neq; vinū, neq; aliud quid huius generis mor-

bum excitari: propterea quod nihil horum satis est, vt suapte natura vehe-
 mentē imbecillitatē gignat: sed vel ephemeram febrim, vel quid tale, quod
 ad exigui spatii temporis perduret, afferre possit. Proinde nō est ignoran-
 dum, has non esse causas, sed potius occasiones morborū. Ceterum ex oc-
 casiones sunt multiplices, vt cursus, luctus, p̄crat̄ia, res venereæ, frictiones, f
 æstus, refrigeratio, vigiliæ, irē, tristitiæ, & timores. Ex ijs res venereæ, quæ
 spiritum perturbāt, quia morbus a malitia humorū non est exortus, purga-
 tionē non postulant. Raucos vero, ac lienis vitio laborantes purgare con-
 venit. In quibus autē exigua inest copia sanguinis, & spirituosos, & qui tuf-
 siunt, nec quicquā reiiciunt, quiq; siticulosi sunt, non irē. Sed de spirituo- 10
 sis, aut inflatis quæstio est: si quidem multæ causæ sunt, vt quidam venæ se-
 ctionē, quidā purgationem, quidā aliud deniq; remediū exigere videantur.
 Nihil tamen, nisi adhibita distinctione, faciendū: nisi velis multos in faciē-
 da medicina, errores cōmittere. Equidem Hippocratis diligentiam cum in
 alijs rebus omnibus, tum vel maxime in eo cōmendo, quod scopum eum, 15
 qui non in vno, alteroue morbo solum, sed in omnibus ad purgationē in-
 dicandam præstet ceteris, non omiserit. Is autem ex ipsius sententia, est qui
 ab affectus magnitudine sumendus est, quē omnes fere neglexerunt. Atque
 empirici quidem aiunt, se obseruasse, euacuationē tum denique faciendam
 esse, cum suus ille plethoricus concursus, vt vocant, factus sit. Ac perspicue 20
 fatentur, se in nihil aliud, quod ægroto accadat, intueri: Sed ita ad euacua-
 tionem accedere. Et tamen fit interdū, cum non adsit plethoricus concu-
 rsus, vt mittendus sanguis sit. Si enim morbus valens sit, viresq; ægroti ro-
 bustæ, nemo erit, qui in medicina facienda sit exercitatus, qui non esse mis-
 surus sanguinē videatur. Ac quemadmodum sanguis propter magnā ipsius 25
 copiam, & morbi magnitudinē mittitur: sic purgatio propter alterius cu-
 iusdam humoris redundantiā, & morbi robur adhibebitur. De venæ autē
 sectione est a nobis in alio libro disputatum, & item deinceps differetur:
 nūc vero de purgatione loquemur. Hac autē opus habet ægroti, nō modo
 quia humorū redūdantia, quæ noxia est, expurgetur: sed etiā vt auertatur, 30
 & euacuetur. Atque in hydrope quidē statim in principio adhibēda cura-
 tio est. Vbi vero constitit, in primis addenda erunt, quæ pituitā per sedē
 educant: deinde vtetur ijs, quæ excito vomitu euacuant: tum vsus eorum
 erit accommodatus, quæ ad euocandam ex ore pituitam valent, vt a capite
 pituita detrahatur. At vbi humor pituitosus in totū sit corpus distributus, 35
 tū corpus erit eo expurgandū medicamento, quod illi vniuerso expurgan-
 do sit, Quantquā ad crassos humores incidendos, & vt vrina procedat, etiā

medicamenta, quæ incidendi vim habent, erunt nobis vsui, atq; adiumento. Eodẽ quoque modo morbum, quem regium appellant, omni-
bus remedijs curamus, vt purgatione, vomitibus, prouocata vrina, per palatũ,
per nares, & vno verbo, per superiora, & per inferiora. Id quod in omni-
bus fere vehementibus, valentibusq; morbis, quos malitia humorum pro-
creauit, esse faciẽdum videtur. Ceterum morbus omnis tribus modis valẽs
efficitur, aut propter eius partis, quæ affecta est, nobilitatẽ, aut propter af-
fectus magnitudinem; aut propter ipsius malitiam. Horum omniũ Hippo-
crates in libro de vlceribus mentionem fecit; quo in loco de purgatione
scripsit hæc: Purgatio, inquit, per aluum plurimis vlceribus confert. Itemq;
vulneribus capitis, ventris, articulorum, & ijs omnibus, in quibus pericu-
lum est, ne os corrumpatur. * Hoc igitur nobis consilij dat Hippo-
crates, vt purgemus, ac redundantem humorem euacuemus: idque modo
sanguinis detractiõne, cũ is ceteros humores superet; modo medicamento
purgante, cum aut flaua, aut atra bilis, aut pituita redũdet; præsertim vero
si malitia humorum adiuncta sit, aut plenitudo, aut inflammatio, aut her-
pes, aut aliud quid huius generis. Quocirca statuendũ est, purgationes esse
perutiles & cum morbi magni sunt, & cum quibus permagna est humorũ
iuncta redundantia. Non desuerunt tamen, qui hanc habuerint sententiã,
priusquã ita vt sanguinis missione, aut purgatione educas id, quod super-
uacaneum est, calfacientibus vtendum esse, atque ita discutiendum. Sed illi
materiam ad locum affectũ attrahunt potius, quã vt per cutim inaniant.
Perspicuum enim est, tum denique medicamenti vsu, quæ ad locum sint ac-
commodata, nos debere, cum vniuersum corpus sit expurgatũ. Iam vero
venæ sectionem adhibemus, purgationeque, & clysteribus vtimur, & in-
diam imperamus, cum vniuersum corpus plenum, aut malis affectum
humoribus videtur. Si neutrum horum subit, tum ad remedia loco im-
ponenda statim confugimus. Et quoniam hoc artis medicæ officium est, om-
nes singularum corporis partium naturales actiones recuperare, cum illæ
corruptæ sint, easque custodire, cum sint integra, earque naturalem corpo-
ris fabricationem consequantur; profecto & ipsam cum adest, tueri, &
cum corrupta sit, recuperare necesse est. Principes autem functiones
a particulis similibus inter se perficiuntur: secundariæ vero, ab orga-
nicis. Proinde spectandum est, qui humores sint in corpore, quamque
utilitatem, aut damnum particulis afferant. Itaque interdum solum ca-
put grauitate tẽtari sentimus, aut affectione quadã vlceris sensum referẽte
conflictari; aut mûsculos tẽporales intendi. Idque vel absolute, vel cũ ma-

iore calore quodam. Ita etiam in iecinore, liene, ventriculo, coctis, ac fepto tranſuerſo grauitatem perſentilſimus. Sæpe etiam in ore ventricali ſenſus quidam grauitatis, aut moriſ, aut nauſea, aut auerſionis ciborum, aut cuiuſdam abſurdi appetitus oboritur. Præterea vero fixi in particula quapiam dolores. Cuius rei cauſa eſt aut copia humorum, quæ conſertim ſ illuc cõportata eſt, aut ſpiritus ſtatuoſus; idque euacuationem eſſe faciendam indicat. Sunt etiam interdum nudæ quædam intemperies, vacantes humoribus, interdum cum humoribus coniunctæ. Hæcque euacuationem humorum corpus aſſigentium, aut vaporum indicant omnia. Ipſæque euacuatione hominem a morbis, affectibusque liberum reddit; ac ſatis eſt purgare, 10 re, frictione, balneoque vti, & diſcutienti medicamento quodam inungere. Cum his autem ſpectanda eſt ætas, naturaque ægrotantis, itemque anni tempus, regio, & alia, quæ ſupra memorauimus. Ceterum cognitio loci aſſecti diſſicilis eſſe ſolet. Cognoscitur autem affectus locus, vt ſcis a nobis eſſe in eo opere, quod de locis affectis edidimus, demonſtratum, ab excre- 15 tis, ab ijs, quæ affectis adnaſcuntur partibus, & ab actionum noxa; ad quæ aggregantur colores, qui præter naturam ſunt, & figuræ. Quæ cum omnia compereris, ſciſto euacuationem eſſe admoliendam. Ac puta, cum ea plentudo, quæ ad vires pertinet, fuerit, ſanari eam continuo non poſſe, quod cum ipſa euacuatione vires vna interdum exoluantur. Quanquam inuen- 20 ti quidam ſunt, qui ſtatim poſt euacuationem ſint ab omnibus moleſtijs liberati; verum neque omnes medici illorum affectiones norunt; neque ſi norunt, a ceteris diſtinguere ſtatim poſſunt. Nam neque in ſudores, neque in odores intueri illic oportet. In primis enim nihil ibi indicant; ac ſudor & odor non idem eſt; cum ſudor ſit tenuis humiditas quædam, & ex ipſis 25 humoribus proficiſcatur; odor vero, veluti ſumus quidã ex humoris materia reſolutus. Proinde ad hæc adhibere animũ non oportet. Sed corrigenda medicamenta ſunt; ſiquidem docuimus omnia medicamẽta ventriculũ, præſertim vero eius os; propterea quod maxime neruoſum ſit, & ſenſu præditum, ledere. Quam ob rem odorata admiſceri ſolent, vt ne ſola medi- 30 camenti facultas ventriculũ os attingat. Admiſcentur autẽ ſemina, quæ vim medicamentorum obtundant, ipſorumque actionem nõ impendant; quæque attenuandi, atque incidendi vim habeant. Præterea vero quæ admiſcetur, ſibi inuicẽ conſentiant. Alioqui inæqualiter fit euacuatione. Neque vero omnes, qui quoquo modo affecti ſint, nec quocũque tẽpore, nec ſtatim vbi 35 cõtigerit, purgandi ſunt. Ac ſanos quidẽ, & in quibus nihil redndat, purgare non oportet. Quorũ enim decet, accõmodatã natura, & culpa vacante

& non morbosam materiam auferret immo vero, præter quàm quod id cum molestia & labore facis, non mediocris noxa cōsequetur. Quidquid enim per vim quidpiam facit, id dolores, labores, interdum vero etiam animi defectiones, ac partium exolutiones, aliasq; molestias inuehere cōsuevit. Euacuatis tu quidem, sed quidpiam naturæ accommodati, & quod rei essentiam attingat, detraxeris. Verum si in homine aut pituita, aut flaua bilis, aut alius quispiam humor redundarit, tunc erit oportuna euacuatio. Sed tamē crassos humores attenuare, ac tenaces incidere plane decet: alij euacuandi sunt. Vtriusq; enim auxiliantibus & natura, & medicamento.

1 O recte succedit purgatio, eaq; facilius, ac melius peragitur cū molestia materia secedit. Sed, vt monui, obseruare eos oportet, qui pingues sunt, & quorum tabidus est habitus. Temporum quoque anni repentinas mutationes, astrorumque ortus, & occasus, à quibus tempora valde immutantur, arcturum dico, vergilias, solstitia, æquinoctia, caniculæque obseruare par

1 r est, qua de re ipse in libro de aere, aqua, habitationibus, locis, & regionibus mentionem fecit. Prius enim quàm probe constiterint, non est accommodata euacuatio. Age vero in ijs purgationibus, quæ per inferiora fiunt, obseruandæ sunt hæmorrhoides, fluxus muliebris cruētus, itemque omnes, qui crebra desidendi cupiditate vrgentur, quem morbum tinesmum vocant; quique alui fluore tentantur, & quorum intestinum vlceratur, quorum denique sicca mirum in modū aluus est. In purgationibus vero, quæ per superiora fiunt, obseruabis tussis, asthmata, interna vlcera, ac pulmonis quidem tabem, iecinoris colliquationem, sanguinis sputum; & si quem in gurgulione, aut faucibus, aut ceruice morbus exercere consuevit. Huc

25 accedunt oris stomachi dolores, & cum cibum homines non continent: nec tamen ipsum vomitu reijciunt. Itaque pituitosi per supernas partes: biliosi per infernas purgandi sunt, præsertim quibus atra bilis euacuanda est. Verum vbi opus euacuatione est, nō debemus ipsam ita absolute, simpliciterque admouere; sed diligenter expendere, quomodo ea facienda

30 sit, & qualia futura sint ea, quæ sumus euacuaturi, & per quē locum, & quo tempore, & quatenus educenda. Ac quod diximus, quomodo facienda sit, significat transitus: aperiendos; idque non simpliciter, & vt fors fert, sed vt decet, quod nobis significat modum, quo ad inanitionem faciendā vtemur, vt, exempli gratia in ijs quæ ventre continentur, per clysteris, glandisque vsum, & item medicamentum, quod aluum subducit; & hæc singula per certa quædam; cum & clyster, & glans, & subducens medicamentū multis confici modis possint. quod vero diximus, qualia futura sint, quæ

euacuanda sunt, intelligimus, attendendam esse qualitatem eorum, quæ euacu-
 antur. Vt noscamus, aqueum ne & tenuē, an pituitosum, an biliosum melā
 cholicum ve humorē præstet educere, sciam quod diximus, per quē locum
 huc pertinet, nobis spectandum esse, per quā partem euacuare oporteat.
 quamuis enim perspectum habeamus, per inferiores partes euacuationē
 esse faciendam, tamē per quā ex inferioribus tentāda sit, distinguendū est:
 vt per vesicā ne an per aluū, an per vterū; rursus vero si per superiora, v-
 trum per nares, an per os. Est etiā euacuatio, quæ per totū corpus fit,
 eaque aut per sudorem efficitur, aut per eam perspirationem, quæ latere
 sensum nostrum dicitur: quæ quidē propter tenuitatem eorum, quæ educū-
 tur, oculorum effugit obtutum. Etenim cum eius facultatis, quæ animal cō-
 tinet, imbecillitas, & tenuitas humorum in idem conueniunt, estque eis ca-
 lida febris adiuncta; aliquid semper propter imbecillitatem quidem extra
 cutim excernitur, verum sub aspectum præ exiguitate non cadit: vt pote
 tenues humores defluant. Quod si etiam locus sit calidus, & anni tempus
 æstiuum, & cæli status calidus, ac siccus, tunc homines in huiusmodi affe-
 ctionem prōptius cadent; ac magis etiam, si natura sint biliosiores, osque
 ventriculi habeant imbecillum. Præterea vero, quod addidimus, quo tem-
 pore, scito, videndum esse, quo sit tempore vacuandum, vtrum in princi-
 pio, antequam morbus concoctus sit, cum inquam, vt ipse post dicet, tur-
 get, & ad humorum excretionem nos impellit natura, quæ animantia gu-
 bernat; an postquam noxij humores sint concocti. Quod denique dixi-
 mus, quatenus, scire debes, copiam euacuationis nobis esse perpendendā,
 cuius habere rationem medicus debet; vt sudor interdū videtur esse ægro
 to utilis, & tamē ipsam quoque esse moderatam oportet: propterea quod
 si immodicus sit, vires dissoluat. Multo autem accuratius seruare modum
 decet in ijs, quæ vomitu reijciuntur, quæque per aluum educuntur, ac
 quæ per ora venarum, perque vterum euacuatur. Est autem tentanda
 euacuatio autumnō, & vere, per quam potissimū partē prodesse videtur,
 vt nuper dicebā. Si vero hyeme & æstate euacuare aliquid cogaris, dato
 operā, vt hyeme per inferiora, æstate per superiora id facias. Idque ipse in
 libro de salubri diætā monuit. causa est, quia hyeme pituita in vētre gigni-
 tur. quocirca iubet, eā vt vomitibus euacuemus: at æstate vult vt bilim su-
 pernatantem deorsum retrahamus. Verum si totum euacuare corpus ve-
 lis, æstate per superiorē vētrē, hyeme per inferiorē medicamēto faciendū
 est, vt in aphorismis habes; at quæ phibere voles, ne augeatur, ea per loca cō-
 traria reuellere cōueniet, & tamē in leuitatib⁹ intestinorū, cū in extremita-

te sunt exulcerationes ab acri, tenuique humore exortę, licet morbus medicamentum per superiora postulet, quod potius huiusmodi humores superfluitent, quàm infra secedant; tamen hoc hyeme nō est faciendū: vt modo dicebamus. Cum vero humor pituitosus adhęsit intestinis, non est per superiora purgandus, hoc est per medicamentum vomitu purgans educendus. Est enim natura comparatum, vt ea solum, quę in ventriculo sunt, euomantur. Eorum vero, quę intestinis continentur, nihil est, quod euacuari vomitu possit. Quam ob rem in faciendā medicina mentem, animumque adhibere diligenter, ne erres, oportet. Hanc autem ad rem non parum facit etiam consuetudo; siquidem ipsa quoque modum euacuationis declarat. Nam qui vomere soliti sunt, eas purgationes minore cum molestia ferunt, quę per superiorem ventrem fiunt; insueti vero, nō sine periculo id faciunt. Ac magis etiam cum elleboro vomitus cietur: quo remedij genere cum veteres plurimum vsi sunt, tum vel maxime Archigenes: cuius liber, qui est de elleboro propinando inscriptus, adhuc extat. Est etiam morbi genus spectandum. Qui enim aquam intercutem ex pituita habet, is medicamentum pituitę educendę postulat; ac primum quidem per inferiorem ventrem, deinde & per vomitus, & per ea, quę pituitam per os euocant. Cum enim in toto corpore sit dispersa redundantia, omnia euacuationū genera adhibebimus. At hydropiascite medicamēta dabimus, quibus aqua educatur: sicut regio morbo correptis ea propinabimus, quę bilim ducant. In quibus etiam bilis multis modis expurganda est, vt per inferna, per superna, per vrinas, per palatum, & per nares. Eodemque modo si melancholici humores abundarint, vt in melancholia, cancro, & elephantia si vsu venit, medicinis vtemur, quibus atrę bilis humor euacuetur. In comitiali morbo pituitam expurgantia medicamenta danda erunt. Quędam etiam intemperies sine humoribus comperiuntur: in quibus refrigerare, calfacere, exsiccare, humectare, & aliquid horum coniuncte facere oportet. In ijs autē, quę ex humoribus cōsistunt, si particula sibi soli inserviat, tibi licebit audacter euacuare, put affectio suadebit, viribus tamē etiā per spectis, sin eius ministerium sit omni animantis partibus necessariū, cuius modi est iecinoris, aut vētriculi, nō parua sollicitudo ē viriū robore habēda est, vt ne vna euacuatōe magna affatim adhibita ipsū dissoluamus. Ita etiā qui in corporis superficie laborāt intēperie, ijs medicamēta, quę postulet intēperies, adhibebimus. quibus autem in imis corporis partibus intēperies est, in ijs incūda est interualli ratio. Ceterū quę per singulos dies in nobis coaceruātur, ea erūt exercitationibus expurgāda, ea autē quę vsu

balneorum fit euacuatio, non magna est; ac ferme quidpiam eorū, quæ cu-
 te continētur, euacuat. Quæ vero in profundo corpore insunt, & per car-
 nem sunt dispersa, ac solidis partibus inherēt, non iam satisa balneis euo-
 cantur. Neque tamen euacuatio medicamentis facta purgantibus est ido-
 nea; quanquam ijs, qui valde purgatione indigent, & ex longis etiam in-
 teruallis accommodata est. Si vero quispiam euacuationem moliri velit,
 vereaturq; ne plenitudo colligatur, atq; ita in morbos cadat, is sciat, præ-
 stantissimum esse ad euacuationem ineundam tempus, verū ab hoc, autum-
 num. Is enim sepe numero circa vergilias constitutionem veri parem sorti-
 tur: vt quidam non egre purgentur, & id oportuno tēpore faciant prius,
 quàm æstiuā excrementa ab hyeme excepta condensentur, & corporibus
 infingantur. Et ob eam caussam purgationes verno tempore sunt optimæ,
 quod excrementa hyeme collecta educunt prius, quàm calor exuperās ea
 moueat, ac perturbet. Quo in loco par est attendere cōe medicorum er-
 ratum, quod in plurimis affectibus plerumq; committitur. Nam quod su-
 per uacaneum est euacuant illi quidem, sed tantū ne ei quod euacuatum sit,
 quid per simile gignatur, nullo modo sibi curandum proponunt. Iam ve-
 ro, cum ægrotus medicamentum bibit, ei danda sorbitio est; interim vero
 dum fit purgatio, sorbitionem non dabis. Et tamen plerique medici, cum
 euacuant, copiose hominem alunt, at Hippocrates nobis auctor est, vt pau-
 ciora demus; propterea quod corporum, quæ expurgata sint, facultas pur-
 gatione cōflicata, neque ferre, neque probe conficere alimentum potest.
 Nunc verò quoniam etiam intestini natura facit, vt facile, aut difficulter
 alius subducatur, bene actū iri nobiscū puto, si is, qui recte per superiora,
 perq; inferiora purgaturus est, hui⁹ rei nō erit ignar⁹. vter em̃ in homini-
 bus suapte natura osculū habet aduersū; & in dextra parte ad spinā, latius
 quàm in ceteris animantibus; inde vero fit angustius; deinde melarum su-
 bit; atque ita deinceps vsque ad principium coli intestini. ij, qui tales sunt
 cibus facile euacuantur; at quibus osculū superius vergit, vel est angusti-
 us, quàm par sit, vel quod ita ab ortu sit factum, vel quod aliqua inflāma-
 tio obsideat, aut durus tumor postea enatus comprimāt, aut aliud quid
 impediat, ijs cibi difficulter descendunt; sed facile subducuntur. quos qui-
 dem omnes per inferiora purgare non debemus. At quibus os ventris pro-
 pter morbos angustum est factum, si progressu temporis morbi soluan-
 tur, symptomata quoque solui solent. Quo circa non semper sunt eodē
 modo ad purgationes per aluum affecti. Et quæ natura sunt, semper ob-
 seruanda sunt; quæ verò in morborum, quatenus morbi vetant. Quoniam

vero ex medicamentis alia decocta damus, quibus ægri vescantur, alia sicca in puluerē redacta, aut cōtusa, aliorū vero liquores, aliorū deniq; radices exhibemus, nō sunt cocta crudis cōmiscenda; nec radices liquoribus admodum tēperandæ. Adhibere igitur animū oportet, vt cui morbo vnumquodque medicamentū cōueniat, intelligas. nā quæ maxime cōtrarijs morbis cōueniunt, nō sunt simul cōmiscenda. ergo feruida refrigerātibus, fortia debilibus tēperantes offeremus. Itemq; insuauia iacūdis, vt pulegij, nepitæ, & thymi coma, & semine petroselini, dauci, & anisi, & pipere, & alijs cōdiēdo; quorū quādam purgationē adiuvant, vt piper, atq; etiā sal; ^{In altero exemplari pro aliois, legi tur aliusale} alijs cōdiēdo; quorū quādam purgationē adiuvant, vt piper, atq; etiā sal; quādā vetant, ne quid plus, quam oportet, purgetur; vt prædicta semina faciunt. quēdā medicamentum perducunt ad ea, quæ purgationis indigent. Nunc vero meo me functum officio satis putabo, si medicū cohortabor, vt nihil plane eorum, quæ ad artem pertinet, negligat. Si quidem sunt his de rebus integra à nobis conscripta volumina; vt etiam de venæ sectione est sæpenumero varijs in locis actum; & tamē in præsentia mihi proposui pauca quēdam summatim, & perspicue esse afferenda; præsertim cū tū mihi mandaris, vt hæc celeriter, breuiterq; conscribā. Primū igitur, quod esse in venæ sectione præpositum debet, est morbi magnitudo, & robur viriū, exceptis ab hoc sermone pueris, & ijs, qui ad summam senectutē peruenerunt. Scire enim cōuenit, nō solē particulis animantium suppeditari à sanguine alimentū, sed etiā natium calorem suam in sanguine sedem habere collocatā. Is autē calor, qui in corde est, tū minor se ipso redditur ppter sanguinis copiā, aut ppter magnā eiūsdē inopiā; aut ppter frigidā qualitātē; tū maior, vel ppter calidā sanguinis qualitātē, vel propter inopiā exiguam. Quemadmodum autem in ventriculo prauæ concoctiones fiunt, cum ea, quæ sumpta sunt, aut magis pituitosa, aut magis biliosa redduntur, aut corruptelam quandam patiuntur, aut cruda, & matationis expertia plurimum manent, & in flatum vertuntur; ita etiam vbi sanguis non gignitur, humorum in arterijs, venisque affectiones proportione respondebūt ijs, quæ à frustrata in ventriculo concoctione proueniunt. Alimentum autem, quod à ventriculo distribuitur; quando à natura non superatur, & in boni sanguinis generationem non mutatur, multas experiri corruptelas solet. Quæ autem ex materia calida computrescunt; calidiora redduntur; proinde putrescens sanguis erit calidior. Qui cum sit factus calidior, etiam causam afferet, vt particula, in qua putrescit, calidior sentiat; & quæ vicina sunt, vna cū particulis ita affectis, calore inquam acri, & moriaci, incalescant. Cum igitur in aliam particulam decumbit, in ea tumo-

48 Gal.in.lib. Hipp.de humoribus.

rē præter naturā excitat. Ex quo genere est inflāmatio . Cumq; is sanguis, qui decubuit, crassior sit, & magis melancholiam imitetur, tum scirrhi naturā tumor nanciscitur; vt esse laxus solet, cum sit fluxio pituitosior . At si biliosa sit, ignis sacer gignitur. Quæ omnia nos in methodo medendi, itēque in eo libro, quem ad Glauconē misimus, & alijs plerisq; in locis, accurate distinximus. itaque cum plenitudo sit duplex, vt dixi, tū ea, quæ ad vires refertur, tum ea quæ ad affusionem pertinere dicitur, celeriter euacuada est prius, quàm magnum quidpiā malū excitare in hominibus incipiat. Quocirca si iniri de vena secanda consilium velis, in hæc proposita potissimum intuebere, quanta inquam sit plenitudo, & qualis, tum perpicies naturalem corporis facultatem, deinde ipsius corporis totius habitum, tū anni tempus, regionem, & antecedentem vitam: & vtrum aliqua solita excretio sit præter consuetudinem cohibita; denique vtrum homo gracilior euaserit, aut crassior. Cumque perspicua plenitudinis adsint signa, ac valētes vires sint, venam secabis, si videlicet tentationis sensum afferat affectio, sine vllō discrimine; ac multo etiam magis si sensum inflammationis aduehat. Si vero plenitudo aggrauans molesta sit, sanguis non perpetuo mittendus erit. At venam secabis ijs, quibus hæmorrhoides suppressæ sunt; & ijs omnibus, quoscunque æstiuo tempore morbi à plenitudine profecti corripiunt; & item qui in eiusdem generis morbos verno tempore cadunt. Ceterum intemperantes, vinosos, atque abdomini deditos siue purgatione, siue sanguinis detractione euacuaris, nihil iuueris. Iam vero non solum incidenda vena est, cum subest plenitudo, sed etiam sine plenitudine in principio inflāmationis, quæ sit vel ex ictu, vel ex dolore, vel ex partium exorta imbecillitate. tria igitur sunt, quæ agnitionē cōtinēt, morbi magnitudo, eaq; aut præsens, aut imminēs; ætas, & robur viriū; hæcque tria proposita ad sanguinis missionē suadendā esse satis possunt. Ac si quando tanta crudorum humorū coaceruata sit copia, vt venę sectionē prohibeat, non tamen coargui nostra debet oratio; propterea quod in huiusmodi robur viriū non adest. Ergo in ijs, quibus euacuatione opus est, maturandū est euacuare, nisi sit quædā concocti alimenti in ventriculo facta corruptela. In febribus autem, si continentes febres sint, & manifestam aliquam accessiōnem afferant, in qua accedentes in eadem permaneant magnitudine, & ordinatas, aut inordinatas inuasiones faciant, erit summa diligentia animaduertendum, ne in crescentibus inuasiōibus detractiones moliamur. Sed id temporibus placidioribus faciamus. Sanguinis autem detractio multis sit è partibus. Ac si à fronte sanguis auferendus sit, recta in fronte vena

Commentarius primus:

49

- secunda erit. Atque in plurimis, in frontis partibus superioribus, & caluaria, ubi vena ad Y litteræ similitudinē scinditur, Sectio autem in parte inferiore apud ipsam venæ scissionem facienda est. Quæ vero in angulis oculorū sunt, eas prope supercilia, multo supra angulos incidere solemus. Secūdu autem vero secāda est ea, quæ duræ auris parti est opposita, Sub lingua autē aut vtramque, aut certe maiorē, quæ dextra est, incidimus. In brachio vero eam, quæ ex humero descendit. In manu eam, quæ inter mediū & annularem digitum interiacet; in poplite eā, quæ media est maxime: in malleolis, internā. paruitas autem per sepe facit, vt non sit nobis integrū.
- 10 vt quam velimus, incidamus. In venis autem cubiti secandis, si secundū naturam sint, vt in plurimis vsu venit, tres erunt ad incidendū accommodatæ, eæque perspicuæ, ea nimirum, quæ supra est ad mūsculū, & media, & quæ ad brachij exortum est, Quenā autem sit in aliquibus secanda, discernimus. In animi enim defectio nibus, aut in aliquo stomachi vitio, aut in
- 15 viribus suspectis, incidenda est superior; quibus autē confertim facta detractione, & concitata euacuatione opus est, media; at qui mutationem in melius postulant, quo in numero sunt, qui comitalem morbum patiūtur, inferior. Iam vero in cubiti articulatione multas venas, quas incidere medici solent, cōperies; de quibus in libris de dissectione, deque vsu partium,
- 20 & in eo, qui est de dissectione venarum, differuimus. Terminū autē mittēdi sanguinis Hippocrates coloris mutationē statuit. Sed scire par est, quicquid sanguinis in inflammatione est, id ipsum magna vi caloris mutare colorē; reliquum vero sanguinē persimilem in omnibus particulis permanere. tunc enim Hippocrate de inflammatione, quæ costas obsidet, loquebatur.
- 25 Quocirca si sanguis, qui toto corpore continetur, sit pituitosior, certe is, qui in costa inflammata habebitur, erit rubicundior. Si ille fuerit ruber, is qui in parte inflammatione obfessa est, adustus ad nigritiem permutabitur. Liuidus autem medius est in ea mutatione, quæ a rubore ad nigritiem efficitur. Atque hoc quidem esto signum ex Hippocratis sententia.
- 30 Illud vero non est nobis ignorandum, scopos cum augentur, indicio esse copiosorem fieri euacuationem oportere; cum non augentur, tantum esse de copia euacuationis detrahendum, quantum illi sint imminuti. Adhibere autem maxime animum debemus pulsuum mutationi, vtpote quæ minime fallax signum sit: ac si vel in magnitudine, vel villa inæqualitate commutentur, statim cessandum erit. Ac de hoc præsidij genere hæcenus. Qui scire quidpiam accuratius aueat, is totum librum nostrum, cuius inscriptio est, De curadi ratiōe per sanguinis misionē, legere poterit.

De euacuatione autem, quæ vomitu fit, quid opus est dicere? perspicuum enim est, eam interdum accommodate adhiberi ijs, qui vomere soliti sunt; interdum vero consuetudinem esse interrumpendam. Si igitur in ventriculo flaua bilis confluat, homoque sit ea natura, ut amara bilis in eo coaceruetur, regioque calida sit, & vitam laboriosam, atque erumnosam homo degat, is assuesciendus ita est, ut bilim prius, quam cibum sumat, euomat. Si vero malum inde ortum sit, quod multum vini à balneo ante cibum, velit bibere, tum & vomendi consuetudo omittenda est, & de potus deque pastus copia est detrahendum. Ventriculus enim propterea factus imbecillis, totius poris reducantias, in ipsum confluentes, excipit. Interdum vero accommodatus est vomitum, ut humor glutinosum, eumque plurimum à ventriculo abstergamur. ac si quis sit, qui huiusmodi humorē continenter ventriculo colligat, e quoque vomere continenter oportet. contraverso si ventriculus propter imbecillitatem continere ea, quæ sumpta sint, non poterit, vomitum non erit utendum: & pauci cibi, ijque stomacho idonei dandierunt. Ipsumque medicamentis ijs, quæ foris superdantur, confirmabimus. Quoniam autem ijs, qui difficulter ad vomitum impelluntur, mediocriter periculum imminet, ne & venulaurpatur, & aspectus offendatur, & gurgulio, ac stomachus dolore conficietur, & alia item incommoda patiantur, ideo medici modos excogitarunt, quibus modis homines vomere facile possint. Proinde in quibus exercitare vomitum à cæna sine ulla molestia volumus, ijs narcisi bulbos una cum esculetis dabimus, quibus vescantur; hacque ratione fiet, ut illi facile vomant. Valet etiam ad prouocandum vomitum anagyri semen, & glandis vnguentarie carnis denarius ex aqua mulsa potui datus. Hoc etiam sæpe aluum subducit, atque adeo, ut iecur & lien ex polca repurget. Vomitus autem multa comoda affert. Nam & pituita euacuat, caput, alioqui graue, leuat, totum corporis habitum agiliorem reddit; ac vetat, ne is, qui nimio se vino ingurgitauit, aut multa deuorauit, offendatur. Ceterum qui sibi esse vomendum proposuerit, spectare debet, ne quibus vescitur, aut acerba, aut arida sint; sed tum dulciora, tum liquidiora, tum denique acriora. Quarum rerum magnam copiam in nostris de simplicium medicamentorum facultatibus commentariis habebis explicatam. Huiusmodi autem sunt radícula, eruca, vetus fassamentum, organum viride, modicum cepæ, atque porritum vero etiam ptisanæ ex leguminibus confectæ, & quæ mel mixtum habeant, ac lomenta fabarum, & carnes pinguiore. E vinis deligenda sunt dulciora. Causa est, quia ea magis superfluant, ac magis etiam si sint, quam consueuerint, dilutiora. Non debet autem is, qui ad vomitum incitatus est, cogi, ut omnia accurate vomat; sed

vbi satis sit euacuatus, tum cessandum est. Cumq; tantum vomuerit, quantum esse cōsentaneum videatur, tum vētriculum, seu vas quoddam, lauet, aqua mulsæ potu, aut magna vi aquæ, & iterum vomat. Clysteribus autem sæpenumero in morbis vtimur, cū vti alijs remēdijs non licet. Multis vērō confici modis solent. Alij enim molles sunt, acres alijs. Molles ex aqua calida, ex aqua & oleo commixtis, & item ex lacte fiunt. Huius quoque generis est aqua, in qua alicam, tragus, lini semen, maluamq; decoxeris. Quibusdam anterinum, suillum, caprillum, hircinum, gallinaceumq; adipē adiungimus. Sicut etiam butyrum, resinam, terebinthinam, rutam, cuminum, lauri bacas, anethum, & quæ sunt generis eiuldem. Acres constant ex muria, aqua marina, garo siluri, decoctione iridis, thymi, saturci, aristolochie rotundæ, cucumeris agrestis, absinthij, colocynthidis, enici, veratri nigri, polypodij, & mercurialis; & ex vino mulso cum sale, & nitro, & centaurij succo. Molles autem adhibentur ijs, in quorum intestinis sterco durū insidet. Et quibus maius aliquod admouere remedium volumus, vt dropacē, sanguinis missionem, aut chirurgicam actionem quandam. Acribus vtimur ad lateris dolores, gingiuarum defluxiones, capitis dolorem, propensionē in somnum nimiam, peripneumoniam, anginam, rigorem, morbum comitalem, infaniam, coxendicis morbum, inflammationem oculorum, & cū homo non nisi recta ceruice ducere spiritum potest, denique ad veteranū. Sed sterco aut supra, aut infra continetur. Id quod ex his notis dignoscēs. Ergo si sterco propter affectionem, quæ in superioribus sit partibus, contineatur, stomachi distentio aderit, & dolores dorsi, ac spiritus angustia comitabuntur. Si vero in ieiuno, & gracilibus intestinis cohibeatur, nausea, salua copia, & frequens circa vmbilicum æstus ægrum afflictabit. At si colū intestinum male affectum sit, flatu cohibentur, tormina violenta adsunt, lumbi grauitas sentitur, quæ lassitudinis sensum inuehit. Quocirca fit, vt clysteres sint ad multas res vtilēs, vt in extremo intestino egrotate vsu venit, itemq; in choleris ficcis, in leuitatibus intestinorum, in alui fluore, in crebra desidendi cupiditate, & alijs permultis, quæ nunc nō sunt nobis recensenda. Vtius vero, etiam quandoque postulat, vt ex aqua salsa clysterem paremus, vt cum vlcera intestinorum in dysenteria computrescunt. Idque facimus, vt quicquid cōputruerit, abstergamus; ac simul multas veluti squamas vlcera educamus. Quod quidem vsque faciendum est, donec intestinum expurgatum sit. Quod vbi factum erit, tum in clysteres medicamenta coniiciemus, quibus expurgare, quæ superuacanea sunt, possimus. Iā vero præter clysteris vsu, alia multa nobis suppetunt, quæ & corpus, & singu-

las eius partes, vt caput, & ceteras euacuent. Huiusmodi sunt aut apophlegmatismi, quibus pituita educitur, aut per nares expurgantia, aut quæ suffumigationes vocantur, aut quæ excitis lachrymis materiam inaniunt. Suffumigatio tamen non multis illa quidem prodest, sed ijs solum, quorum thorax male affectus est: ac ne his quidem omnibus: siquidem non congruit ijs, qui sputo sanguinis laborant, neque ijs, quos morbus siccus in thorace vexat. Apophlegmatismus vero est post totius corporis purgationem accommodatus. Ita etiam quæ per nares caput purgare dicuntur. Eaque aut ex centaurij succo fiunt, aut betæ, aut triti elaterij, aut cedriæ, aut aliorum, quæ huiusce sunt materiæ. Eorum vero, quibus lachrymæ cientur, vltus est perexiguus: siquidem ea solum adhibemus, cum oculi diuturno sunt morbo exiccati: & cum palpebras scabies obsidet. Reliqua autem sunt, quæ per vrinas euacuant: quæ non omnibus conueniunt. Vitanda. n. sunt in tabescentibus, propterea quod eos valde perturbant. Ceterum ex ijs, quæ vrinam cient, quædam per os sumuntur, quo in genere sunt, quæ potui dantur: quædam glandi colicis imponuntur. Atque his vtimur, cum lotij plena ad summum vesica, eijcere ipsum non potest. De ijs vero, quæ sudorem eliciunt, deque balneis, ac ceteris, in quibus est vis euacuandi, quæ ipse vno nomine remedia vocat, non est nunc opportunus ad dicendum locus. Quam ob rem ad ea, quæ deinceps sequuntur, accedemus.

xij Declinatio.

Hoc etiam vnum est medicinæ faciendæ genus. Cum enim euacuare, aut purgare semper non possimus, sitque infixum quid in particula, quod eam vexat, damus operam, id vt declinemus, vt neque particulæ molestiam afferat, neque eo in loco computrescat: quod quomodo sit faciendum, ipse deinceps docet, cum hæc subiungit.

xij Deriuatio in caput, in latera, qua maxime vergit. Aut reuulsio in superioris deorsum, in infernis, sursum. Aut exsiccare, aut aliquibus inferna, aut aliquibus superna. Aut eluitur, aut quibusdam mitigabitur.

Deriuatio est eiusdem generis, cū euacuatione, quæ fit per eam partem, quæ fluxionē excipit. Vsu autē reuulsionis prohibemus, ne vehementissimi humorū effluxus confertim in partem decumbant. Hæcque sunt ab Hippocrate reperta cōmunia cuiuscunque immodicæ euacuationis remedia. Fit autem deriuatio ad vicina loca: reuulsio ad contraria. Vt si quid per palatum vacuetur ad nares deriuatur: reuellimus autē ad inferna: sicut etiam in mulie-

re quod per sedē profluat, id per vterum deriuamus: sursum vero reuelli-
mus. Medicus autē debet naturā imitari. Id ipsum vero ipsa facit persape,
vt est in aphorismis conscriptū. Si, inquit, mulier sanguinem vomat, men-
struæque purgationes superueniant, morbus soluitur. Quocirca nos cum
5 menstruæ purgationes vehementius, & confertim euacuatur, & cū sanguis
ex vtero fluit, sursum reuellere conuenimus. Quod, cucurbitula maxima
sub mammis affixa, facimus. Sanguinis vero ex naribus profluūt, inita ra-
tione cōtraria, hoc est maximas cucurbitulas præcordijs adhibentes, cohi-
bemus. Sic etiā cucurbitula defigēda occipiti est, vt materiā, quæ in poste-
10 riore est parte, & ad oculos cōportatur, reuellamus. Eademq; ratione venā
in fronte secamus, vt materiā, quæ in posterioribus cerebri partibus conti-
netur, ad anteriores trahamus. Sic etiā si a nare dextra sanguis fluat, ioci-
nori affigenda cucurbitula est, si a sinistra, lienitū ab vtraq; vīceribus vtrius-
que admodū sunt. Atq; ad hunc modum in omnibus fluxionibus tū re-
15 uelles, tū deriuabis: vt quæ per aluum fluunt, ea vel per vrinas, vel per vte-
rum traducas; quæ per vrinam, ea vel per vterum, vel per sedem: similique
modo quæ per vterum, ea aut per vrinam, vel per aluum transferas. In ijs
autem quæ per oculos, & aures, & palatum fluunt, ea per nares deriuantur:
reuellentur autē quæ supra sunt omnia, deorsum: sicut in ijs omnibus quæ
20 infra sunt, sursum fit reuulsio; præterea a dextris ad sinistra, & a sinistris ad
dextra; & ab internis ad externa, & vicissim ab his ad illa. Ipse enim in se-
xto de vulgaribus morbis libro censuit reuellendum esse, si non qua opor-
tet, materia vergat. At si qua oportet, his aperire, quemadmodum singula
vergant. Ac nos iam ante didicimus, ducenda esse qua vergūt, per loca op-
25 portuna: auertendaq; ac reuellenda, quæ non rite vergant. Id ipsum autē
facies, si humores ad cutim vergētes, per ipsamet euacuabis. * co-
demq; modo si pars capitis posterior dolore affligatur, recta vena in frōte
secta, vt diximus, prodest: propterea quod non euacuat modo, sed etiam
reuellit: cum reuulsio, vt monui, ad loca contraria fiat. Vt exempli caus-
30 sa in longitudine supra, & infra, in latitudine vero, hinc & inde, hoc est a
dextris, & a sinistris; in altitudine, retro, & ante. Atque ita sæpe diurnæ
oculorum fluxiones sanatæ sunt, ex partibus occipitis misso sanguine & cu-
curbitulis admotis. Ita etiam in libro de vīceribus scriptum comperies; in
omni inquit, vlcere, cui ignis facer superuenit, purgandum corpus est, qua
35 vlcери maxime prodest, siue id per superna, siue per inferna fiat. Ac nobis
eandē obseruandā esse distinctionē tradit, vt sciamus, ad ea loca materiā esse
reuellendā, ad quæ maxime vergit. Quare si vehemēter fluxio feratur, eā ad

contraria reuellemus; vt si in superioribus vlcus sit, per inferna purgemus: si in inferioribus cōsistat, superiorem vētrem euacuemus. Quod si fluxio ipsa cessarit, & in membro fixa sit, deriuare fuerit melius, & quod translatio sit in propinquiora, & quod tum accessio, tum attractio ē vicina parte promptior medicamento purganti suppeditetur. In quam etiam sententiam affirmamus venæ sectionem remedio esse vehementi sanguinis profusioni. Ac nos sæpe id sumus experti, immodicam sanguinis fluxionē, ita cui dēter cohiberi. Perspicuum autem est, venam humeralē eius brachij, quod recta via ei nari, ē qua sanguis large fluit, respondet, incidēdām esse. Sique ex vtraque nare profluat, vtranque venā secandam. Neque enim euacuationis, sed reuulsionis gratia venam incidimus. Sectio tamē ante profluuiū adhibenda est. Atque Hippocrates quidem iubet reuulsionem esse ad contraria faciendam: euacuationis vero gratia, directo. Et quæcunque sanguinis profluvia directo fiunt, ea maximam afferre ægrotantibus vtilitatē affirmat. Quæ vero contrario modo fiunt, tantum abesse, vt profint, vt etiā interdum lædant: quod vires dissoluant, nec vlla morbo afferatur leuatio. Siquidem neque in liene turgente sanguis ē dextra nare perfluens, neq; in iocinore, si à sinistra erumpat, vllum vsum parit: sed reuulsio quibus directo adhibetur, euidentem vtilitatē celeriter ostendit: cōtrario vero modo, non item. Quam ob rem cum humores intro vergunt, sunt extra reuellendi: cum in posteriores partes se recipiunt, tu eos in anteriores attrahes. Cū huc, tu contra, in contrariam partem adduces. Cumque morbus thoracē, ac stomachum petit, tunc manus, ac pedes adhibita vi sunt vinculis excipiendi, vt quod molestum est, illuc reuellatur. Eodē quoque modo si redundantia ad caput, aut ventrem feratur, medicamenta mordacia manibus, pedibusque admota reuellere contrariam in partem solent. Quinetiā si materia in os, aut palatum aut gurgulionē fluat, erit ad nares deriuanda vsu medicamentorū mordaciū, quæ per nares caput purgantia nominantur. Quæ vero ad oculos fertur, eā ad os per mordacia gargarismata retrahes. In ceteris vero & per quæ admouere oporteat remediū, & quonā modo, ipse loci positus demonstrat. Atque id est, quod ipse ait, in superioribus, deorsum; in inferioribus, sursum. Fluentium enim adhuc humorum reuulsio: eorū vero, qui iam particulā occuparunt, deriuatio medela est. Vtrūq; autem genus euacuationis iubet Hippocrates per communes venas esse faciendum. Veluti in vtero, vt dixi, reuulsio erit, si venam cubiti secueris: aut cucurbitulas prope mammas affixeris: aut manus calefeceris, & fricueris, & deligaueris. Deriuatio autem erit, si venas poplitis, aut malleolorū incide-

ris, & cucurbitulas feminibus applicueris: ac si crura calefeceris, fricueris, & ligamēto exceperis, At si contrarias partes fricueris, præsertim vero si id feceris, medicamentis adhibitis, quæ vim calfaciendi habeant reuellens remedium admoueris: vt sunt etiam naturales meatus oppositi, si adaperiti sint. Itaque si dextra vteri pars male affecta sit, è dextro brachio, dextroq; crure mittendus sanguis erit: si in sinistra, tum è membris ijs detrahes, quæ illi recto tramite respondeāt. Si vero in supernis partibus quid inflammatione tentetur, vt in angina, inflammatione oculorum, & ijs omnibus quæ in capite sunt, vsu venit: venas exteriores, & quæ ad rectitudinem sitæ sint, incidēs. Liene autem inflammationem patiente, venam sinistrae manus internam lecabis. Se iecur, internā dextere. Artubus vero patiētibus, euacuationem, siue reuellere, siue deriuare velis, a coniugibus faciendam scito: nisi morbus sit diuturnus: propterea quod eo casu ab ipso affecto mēbro detrahēre sanguinem oportet. Ita etiā in angina, venas, quæ sub lingua sunt, incidimus, vbi nimirū corpus totū iam sit vacuum, morbusque sit diuturnus. Eademque ratione, & lienī & iocinori cucurbitulæ affiguntur. Sic aliud etiam quod vis membrum affectum scarificamus, si non amplius confluere humores videantur. Quoniam autem corporis particulae quædam spatia intus habent, quædam extra, quædam vtrinque, quædam neutra ex parte, scire conuenit, quanam exsiccandæ sint, quæ secus. Atque ex simplicibus quidem arteriæ, venæ, ac nerui, quæ in artubus sunt, intus habent: quæ intra peritonæum, vtrinque. Nerui autem, qui in artubus, neutra in parte. Qui intra peritonæum, ex alterutra parte. Visceribus vero fere omnibus ampla spatia & intus, & extra insunt. Caro quoque, vt pulmonis, rara: contra vero, renū densissima. Post hanc iocinoris, lienis vero caro, quo est densior carne pulmonis, eo est, quàm iocinoris, rarior. In his omnibus, quæ neutra in parte habent spatia, quibus superuacaneam fluxionem excipiant ea exsiccanda sunt, licet suapte natura non admodū sicca fuerint: cuiusmodi sunt nerui præcipueq; ij, qui sint in artubus. Sed quæ intus, & extra aliquid relaxare inflammationis possunt, ea non iam postulant, quæ exsiccare valde possint: præsertim si laxam carnem, vt pulmo, habeant. Quædam etiā sunt, quæ ablueri oportet aut clysteribus, aut medicamento, quod excire vomitum queat. Qua vero ex parte superiore ne, an inferiore hoc faciendum sit, nemo, opinor, ignorat. Quatenus vero progrediendum sit, ipse mitigationem pro termino statuit.

xxiii Ne humores effusi intro retrahantur, sed transitus exsiccantur.

Aggreflus eſt Hippocrates multos curationum modos nos docere, de quibus eſt in alijs eius libris ſcriptum perfectius, vt de purgatione, deque euacuatione, & alijs eſt a nobis declaratum. Docuit enim deriuandum eſſe, cum humor aliquis euacuationis indigens non cœperit per opportunum locum fieri, neque tamen admodum procul ab opportuno, neque in eum, qui ſit maxime contrarius: ſed ſi per vrinam euacuari cœperit, vitiata veſtica, aut renibus, tunc præſtat, per aluum deriuare. Deinceps vero poſt deriuationem de reuulſione agendum putauit: vt humorem non progredientem, ducamus. Si enim infeſtus humor excernatur, ac moderata ſit euacuatione, ſinendum eſt, vt fiat, neque vlla cura adhibenda; at ſi immoderata ſit, aliquid a medico faciendum eſt, vt modo copiam eius nimiam cohibeat, modo eius deſectiōem irriter. Itaque docet, eos humores, qui ad cutim vergunt, per cutim eſſe euacuandos: propterea quod procul ſane perducētur, ſi eos in imas corporis partes reuulſeris; vt per aluum, aut per vomitum euacuentur. Ipſe enim vocare † effuſa, & effuſiones, & effuſos humores ſolet eas excretionē, & euacuationes, quæ ex vaſculis fiunt: quæ quidem fieri ſolent, cum venæ, quæ in cute ſunt, cōtunduntur, ac ſanguis per ipſas contuſas effunditur. Is tamen non vno loco ita effuſus ſtatim in grumos coit: ſed poſtquam effuſio per perſultationem efficitur. Si vero ſanguis ita conſtiterit, locus palleſcit, ac nigreſcit: propterea quod ſanguis in multas ſit corporis particulas diſfuſus. Quocirca adhibenda diligentia eſt, vt prius, quàm nigreſcat, curetur. Quod faciemus, ſi ſanguinē diſcutere conati erimus, cum ipſum ægre poſſe diſcuti vbi in grumos coierit, intelligamus. Ceterum quomodo effuſa curanda ſint, recta via ac ſcientia in methodo medendi perdiſcere potuiſti. Et item in ijs libris, qui de medicamētis locorum conſciendis conſcripti a nobis ſunt. Et tamen nunc quoque nonnulla afferentur. Partes igitur intimæ corporis omnes, quæ male affectæ ſint, valentiora poſtulant medicamēta, quàm quarum in ſuperficie morbus eſt. Omnibus autē effuſionibus euacuatione pro medela ppoſita eſt. Cūque foras vergant, nullo pacto intro eas retrahere fuerit conſiliū. Idque ipſe paulo ante nos docuit, educēda eſſe omnia, qua vergant, per loca opportuna. Proinde ijs, quæ calefacere eas ac modice ficcare poſſint, vtemur. Nam quæ valēter ſiccant, digerunt illa quidem inter initia euidentias, quàm imbecilliora: ſed tamen quædam affectus reliquias præduras, quæque curari vix poſſunt, relinquunt. Medicamēta vero, quæ humectant, & calefaciūt, & ea, quæ omnes relaxantia ſolent appellare, & ex ijs, quæ ad ſiccus vergunt, neque tamen perſpicue, neque euidenter contrahunt, ſunt omnium effuſionum re-

Greci, Echymomena, Echymoses, Ecchymomata.

media. Cum vero totum id, quod effusum est, diffusum sit, tibi integrum erit, rupta, si qua erunt, vehementius exsiccare: ac deligatura coniungere.

xvj Turbatio, infusio, ablutio, quibus ad sedem abscedit: unde exoluitur aut medicamentum, aut vlcus, aut humor quispiam, qui constiterit, aut germē, aut flatus, aut cibus, aut paruum animal, aut æstus, aut alius affectus quidam.

Multos curationis modos nos docet, aut potius ad prædictos aggregat, quibus utamur, cum quid fedi, vel intestinis, præsertim recto, moleitiam afferat. Affectus porro causa esse potest aut abscessus, aut medicamentum, hoc est quippiam veneni vim habens; aut vlcus aut humor aliquis ibidem compactus, & infixus, aut exortus alicuius rei, & germinatio, aut flatus illic contentus, & cui transitus non pateat, ut prodire queat; aut cibus non confectus, aut exiguum quoddam animal ibi genitum, cuiusmodi sunt lumbrici: & cetera huiusmodi parua animalia; aut æstus vexans, aut aliud mali genus. Hæc enim omnia irritatione, quam ipse turbationem vocat, & infusione per sedem, & ablutione vel curantur, vel certe mitigantur. Ac nos iam de his locuti sumus in ijs libris, qui sunt de locis affectis: neque opus est, nunc longiorem orationem de eis instituire,

xvij Hæc autem spectanda sunt: quæ sponte sua desinunt, aut velut pustula ab exustione excitata. In quibus qualia cadant, aut proficiunt. Figura, motio, in sublimi sublatio, & rursum subsidencia: somnus, vigilia, anxietas, oscitatio, horror, ut quæ faciendæ, aut prohibendæ sunt, antevertas.

Cum aliquid sua sponte sit, id quomodo desinat, spectandum est: utrum inquam morbum soluat, an vero alium affectum quendam pariat: an pustulas quasdam excitet, ut in æstu, atque ambustis fieri consuevit. Quo sane casu est præterea videndum, illa ne proficiant, aut noceant. Si enim utilitatem afferant, ea sic erunt sinenda, nec vlla eis adhibenda curatio: si vero noceant, tum & prohibenda, & curanda esse scito. Signa autem erunt hæc: figura corporis, faciei, oculorum, decubitus, &, vno verbo, ipsiusmet ægroti. Hæc verba aliter quoque scripta comperiuntur, ad hunc modum: figura ipsarum: ut hoc de pustulis dictum intelligamus: quo figuram ipsarum spectemus, late ne illæ sint, an rotundæ, an globosæ, an aliam figuram habeant. Nā quæ a calido humore gignuntur, eæ tū cito iudicantur: tū minime late sunt: quæ vero a frigido, eæ & late sunt, & diutius perdurant. Quocirca ab Hippocrate dictum est, latas pustulas non admodum pruritum excitare. Solent autem exoriri

cum natura partes imas corporis expurgat, vt nonnunquam per excretionem, ita per decubitus ad cutim. Mea vero sententia est, quæ hoc loco dicta sunt, in egrotante esse accipiendæ. Addit enim, motio, sublatio, & cetera; siquidem mentis torpor, corporisque pigritia, & propensio ad somnum, & capitis grauitas, ac roctus acidi in ventre redundantes, a pituita originem ducunt; sicut eleuatio, & subsidencia a flaua, atraque bili oriuntur; vigilie autem a flaua, aut potius ab vtraque bili excitantur. Atque ea quidem, quæ ad somnum, quæque ad vigilias pertinent, accurate spectanda sunt, vt opportune adhibeantur: vt videamus, an in principio accessione, an in statu, an denique in declinatione somnum concedere par sit. Etenim in principio 1
accessione febris, cum humores & crudi, & copiosi sint, somnus semper nocet: Vt etiam noxius est, cum abscessus ventrem vexat. Causa est, quia calor intro se recipit, & cum eo sanguis quoque intro recurrit, cumque eo tempore natura nihil aduersus morbum agat, longior fit accessio. At si crudi quidem humores in aliquo sint, sed tamen pauci, sitque virium adiuncta 15
imbecillitas, tunc somnus potius commodum, quam damnum afferre solet.

Sic habetur
in vtroque
exemplari.

Interdum etiam in eiusmodi somno splendores quidam e redundantibus excitati humoribus, oculis obuerlantur. * * * Anxietate autem vocauit, quam plerique tedium sui nominant. Aiunt enim eos ægrotos anxios esse, qui decubitus ferre non possunt, sed formas mutant, quia 20
presens eis semper molesta sit. Quod ijs potissimum euenit, quibus in ore ventriculi propria quædam molesti humoris qualitas continetur; qui humor neque multus sit, neque in ventriculi spatio innatet, sed in eius sit tunica immersus. Oscitatio vero est veluti pandiculatio: quam vel humor flatuosus vel flatus vaporosus in musculis contentus gignit. Horror autem est affectus prauorum humorum per cutim discurrētium. In extrema autem dictione, iubet maturandum esse, si quid faciendum, vetandumue sit. Dixit enim in aphorismis, præcipit esse occasionem, Quocirca minime par est, res agendas in aliud tempus reijcere, ac socordes esse: sed anteuertere, atque accelerare. 30

xviii Correctio per vomitum: inferne, per exitum, aut sputum, mucum, tussim, ructum, singultum, flatum, vrinam, sternutationem, lachrymas, pruritus, euulsiones, contactus, sitim, famem, repletionem, somnos, labores, laboris vacuitatem, corporis, mentis, per disciplinas, memoriam, vocem, silentium. 35

Morbi complures inueniuntur, ad quos tollendos aut omnia hæc remedia,

aut certe eorum multa sunt accommodata: de quibus nos iam supra dile-
ruimus. In primis autem vomitu utimur, cum magna glutinosorum homo-
rum copia ventriculo continetur; eamque abstergere conuenit. interdum
etiam vomitus non confert: ut cum ventriculus infirmus est; & totius cor-
poris excipit in se redundantias. Sed tum precipue vomitum imperamus,
cū flaua bilis in ventriculum confluat, & homo sit suapte natura biliosus,
regioque sit calida; & ipse sit ad vomendum assuetus. At quæ per exitū gra-
diuntur, ea per infernas partes ducenda sunt: ut præceptum, aphorismi-
sententia seruetur: Quæ ducēda sunt, &c. Sicut quæ sursum repunt, per vo-
mitum euacuanda sunt. Ac de hoc, ceu de signo, ipse in libro presagiorum
verba fecit. Subiungit quoque alios curandi modos, ut per sputum, mucum,
tussim, & alios, quorum ipse mentionem fecit. Atque è sputo quidē duplex
oritur indicatio. Prima, colore, tenuitate, ac crassitudine; morbi genus si-
gnificat; altera indicat, per sputum esse euacuationem faciendam: quod ef-
fici à medicis solet per apophlegmatismos, & ea, quæ per nares caput pur-
gant, & catapotia quadam, quæ sub lingua continentur. De colore autem
sputi, quod in morbis colorem contraxerit, hoc est, cū rubrum, aut cræ-
tum, aut viride sit, aut alio quouis modo affectum, ipse tū in presagijs, tū
verō etiam in libris de ratione victus in morbis acutis locutus est, his fe-
re verbis: Sputū inquit, in omnibus doloribus, qui pulmonem, costasque ob-
fideat, & cito, & facile excreari debet, quodque flauū est, admodū permixtū
sputo apparere. nam flauū, quod sincerū sit, periculosum est. Albū verō,
& glutinosum, & rotandū, inuile censetur. Si verō admodū viride est, &
spumeū, malū est: sed grauius est nigrum. In libro verō de victus ratione,
ad hunc modū scribit: Si inquit, in dolore lateris continenti, quiq; fomē-
tis adhibitis se nō remittit, ac sputū non procedit, sed summe glutinosum,
sit, nec cōcoctū: & quæ sequuntur. in lateris enim morbo dolor sentitur,
qui pūgentis sensum inuehit, habetque respirandi difficultatē adiūctā, & spu-
tū colore infectū. Ideo si sanguis sit biliosior, sputū erit aut flauū, aut pal-
lidū; si pituitosior, erit sputum spumeum, & candidum; si magis melanco-
licus, tunc erit aut nigrum, aut liuidum: si nihil horum sanguis habeat, ru-
brum sputum reiicietur. * sunt enim vētriculo duo meatus da-
ti: quæque in ipso praua continentur, magis fluitant, & euomuntur. Quæ
dam per intestina secedunt: ut quæ per renes, ac vesicam transeunt, per ve-
rinam excernuntur. Quæ ex cerebro ea potissimum per nares, interdum
vero per palatum, auresque euacuantur. Mucum verō etiam interdum
aqueum, crudumque videmus, quem prohibere oportet usu rerum, quæ

odoratui offeruntur, & medicamento: cum, quæ per nares attrahuntur, & eorum, quæ imponi auribus solent. Cuius sane generis sunt grauedines, quas vocant: quas inter initia lædit sternutatio, cū nimirum crudi, incoctique humores sint. Sed neque etiam interdum rerum venerearum usus prodest: propterea quod vehemens quedam fit motio, quæ replere caput; conuenit. Idque est affectui contrarium, quippe qui tranquillitatē, & quietem postulet, & modicum calorem expetat, vt crudi humores coquantur, ac non fluant. Cum enim iam cocti fuerint humores, fluxus cohibetur, atque euacuatio per sternutationes fit. Porro grauedinis, ac destillationis causa est cerebrum, cum veluti ē similibus inter se particulis constans, in frigore intemperiem contraxit. Ac destillationem quidem vocamus, cum excrementum in os defluit: grauedinem, cum in nares: raucitas vero destillationes sequitur, cum fauces humore imbutæ fuerint. Si vero in

* * * Cum vero aut nulla ex parte cōplectitur, aut diminute, aut vitiose, tunc status fluctuationesque consequuntur. Ac status quidem, cum & cibi flatui gignendo sunt, & ventriculus non valde frigidus sit. Fluctuationes vero, cum in eo nihil inest, quod verti in flatum queat, aut cum sit vehementer perfrigeratus. De vitiosis autem eius motionibus, vt quædam tremorem, quædam palpitationem, aut veluti fluctuationem, conuulsionemque afferant, est iam a nobis disputatū in eo libro, quem de symptomatum differentia conscripsimus. nunc scire conuenit, motum ventriculi, qui fere conuulsionis speciem præferat, qui in singultu accidit, non esse cōuulsionem eam, quæ solis accidere mulculis conuenit: propterea quod neque ventriculus neque eius gula musculi est. Motio enim vitiosa quædam est expellentis facultatis, quæ aliquid molesti reiicere cupiat. Proinde in vomitibus reiiciuntur ea, quæ in eius sunt amplitudine: in singultibus vero ea, quæ in ventriculi sunt corpore: sicut in tussi omnes ventriculi partes id, quod eis molestum est, expellunt. Singultus autē ex nimia inanitione, aut repletione fieri aiunt. Qui ex inanitione oriuntur, insanabiles sunt: quos excitauit repletio, si ab incidentibus, ab stergerentibusque ea, quæ impacta sunt, medicamentis curantur.

Conuulsionem igitur, tremorem, palpitationem, rigorem, horrorem, singultum, tussis, ructus, sternutationes, & olcitationes esse motus vitiosos, iam est a nobis declaratū. simulque ostensum, eadē esse naturæ opera, quæ ab aliqua morbosa causa ad motū violenter impellitur. Ceterū vellicationes, singultus tussis, sternutationes, pruritus, quæque sunt huiusmodi, si parua, debiliaque sint, cessant si quis ea terat,

fecq; ab eis abſtineat. Moleſta autē eſt ſitis vel maxime: eaq; duabus d̄ cauſis oritur, tum penuria humiditatis: tum caliditatis redundantia. Sed primū genus ægre curatur: alterum tollit acetum ex aqua epotū. Ideo ijs, qui noctu ſiti torquentur, conuenit, ſuperdormire: propterea quod concoquitur, ac deſcendit per ſomnū ſitis cauſa, quæcunq; ea fuerit. Si enim ex potus penuria ſitis orta ſit, curabis, ſi potum dederis: ſi ex vini calore, aqua reſtinguetur. planum eſt enim contraria curari contrarijs. Ita ſamem curabis, ſi cibos offeras: vt expletio tollitur penuria, & euacuatione: vt ſomnus, inſomnia: labor, vacuitate laboris, quæ
10 vel ad corpus, vel ad animū, vel mentē, vel rationē, vel ratiocinationem pertineat. itemq; vox, hoc eſt ſermo, ſilentio, & viciffim, contra. Gnomia vero nunc vocat intelligentiam, quam mentē atq; animū comuni nomine homines appellant. Eorum vero, quæ voce proferuntur, eſt ratio, quæ & conſequentia, & repugnantia cognoscimus: quibus & diuiſio, & con-
15 iunctio, & reſolutio, & dēmonſtratio, & cetera conſimilia continentur. Quomodo autē mens idē q̄d intelligentia, & intellectio apud veteres ſignificet, eiufq; rei multa afferri poſſint teſtimonia, ſuperuacaneū eſt memorare. Iā vero animi quoq; egritudines ſunt ira & triſtitia. ſed aīus, & ira differunt ab angore, & triſtitia in actionibus. in ira em̄ atq; animo calor naturalis intēditur, ac propagatur, bilisq; tunc gignitur, atq; augetur:
20 in triſtitia vero, atq; angore contrahitur natiuus calor, & frigidus, pituitoſuſq; humor generatur. itaq; cum in corpore frigidi, pituitoſiq; humores redundant, tum nō modo corporis motione, ſed etiam agitatione mētis excitare, ac velut accendere natiuum calorem oportet. Qua in re irā,
25 non tamen vehementem, corporis motionibus adijcies, vt calor propagetur, & humores ad extimas partes expellantur. Hoc enim iam eſt à nobis in libro de morbis vulgaribus dēmonſtratū.
* * * Sed etiā in dolore capitis, cum mali cauſa eſt eiufmodi humor, qui mediocrē calorem poſtulet, ſcito in deſigatione eſſe remediū. Si vero
30 humor aqueus ſit, etiā ſternutamentis adiunatur: accōtra ſi ſit biliolus, excitada ſternutatiōes nō ſunt: propterea quod humor perturbatur, & augetur. Quod vero ad loquelā & ſilentium pertinet, nō eſt temere ab eo adiunctū. Cū enim vox ſit motio inſtrumentorum. reſpirationi deſeruientiū, in multis morbis loqui, in multis ſilere prodeſt: vt in ſputo ſanguinis
35 vile eſt neque clamare, neq; vehementer ſpiritu ducere, aut mittere: neq; pulmonē, neq; thoracē, neque aſperam arteriam valenter mouere. Urinā autem eſſe optimā ipſe dixit, cum alba ſunt ſubſidētia, leniaq; & æqua.

lia. Idque omni tempore vsque, dum morbus sit iudicatus. ita enim tutelā indicat, & morbum fore breuem significat. De somno hoc est etiam ab Hippocrate conscriptum: esse nobis natura comparatum, vt die vigilare affueti simus, noctu dormire, si hoc immutetur, malum esse: peiusque cense-
 5
 1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

xix. Hysterica purgatio: quæ supernæ erumpunt, ac torquent: pinguis, sincera, spumea, calida, mordacia, æruginosa, varia, rametosa, feculenta, cruenta flatus expertia, cruda, cocta, sicca: quæcumq; circūfluit, cōtēplanda sūt: itemq; 10
 ferēdi difficultas prius, quam periculum adueniat: quæq; sedare nō oporteat.

Hysteram plerique non medici solum, sed etiam philosophi vterum ad-
 pellarunt, eam inquam partem, quam natura mulieribus ad concipiendū
 dedit. Equidem multas ego hystericas fœminas vidi, quarum nonnullę ita
 iacebant, vt sensus, motusque expertes essent: pulsumq; & languidissimū, 15
 & minimū haberēt, aut certe nullum penitus, habere viderentur: nonnul-
 lę vero & sentirent, & mouerentur, ac ratione integra, sine noxa, vteren-
 tur, vix tamen respirarent. Nonnullæ denique, quæ artus contraxissent.
 Vteri autem affectuū sunt multæ differentiæ: quas omnes, vt ita dicam, in
 sexto de locis affectis recensui. Extitit autem quæstio à nonnullis allata; 20
 vtrum omnes mulieres ita affectæ, sint mortuę: quę sane absurda quæstio
 est. Cum enim quędam incolumes euaserint, perspicuum est, eas non es-
 se mortuas. Sed, inquiunt, non respirant. Respiratio autem à vita, & vi-
 ta à respiratione non separatur. Ita quicumque viuūt, omnino respirat:
 quique respirat, is etiam omnino viuūt. Inire igitur hanc rationem pos- 25
 sumus, exiguum eis relictum esse calorem ex arteriarū, & cordis actione:
 quam perspirationem quidam vocant: sicut respirationem eam nomināt,
 quæ à thorace, & pulmone efficitur. Quoniam vero in ijs, quę ex vtero
 suffocantur, totum corpus est refrigeratum, ideo respiratio, per os nullo
 modo efficitur: per arterias vero fit. Sed hæc, cum sit perexigua, sensum 30
 latet. Porro in hōsc vteri affectus incidere mulieres propter mēstruas
 purgationes retentas, aut propter semen, probabile fuerit. Quanquam
 seminis retentio maiorem habere vim ad lædendū corpus, quā mēstruæ
 purgationes suppressæ videtur: præsertim ijs in corporibus, in quibus se-
 mē suapte natura peioris succi sit, & copiosius, ac vita in otio traducat; & 35
 ear mulieres frequentiore admodū cōcubitu prius vterentur: deinde ex to-

to, & confertim à pristino vſu ſe abſtinuerint. Hæc autem ſymptomata, quæ hyſterica nominantur, ad vterum, tanquam ad radicem pertinent. Ac quidam arbitrantur, vterum eſſe velut animal, quod gignendæ prolis deſiderio trahatur: proinde ſi priuatur ijs, quæ concupiſcit, totum ab eo corpus lædi. Atque hoc ipſum apud Platonem ſcriptum inueniri aiunt, his ſere verbis: Qui autem, inquit, vterus ac vulua in mulieribus appellatur, cū animal ſit creādæ prolis cupidū, ſi intempeſtiue, ac diutius vacans fructu fuerit, ſuccenſens, egre, moleſteq; fert: & in omnem corporis partem pererrans, ac ſpiritus vias obſtruens, nec ſinens ſœminas munere fungi reſpirationis, in extremam dubitationem conijcit: atque alios omnigenos morbos aſſert, Sed hoc ſciendum eſt, vt alibi demonſtrauiſus, vterum neque animal eſſe, neque per corpus vagari: ſed modo ſurſum, modo in latus retrahi, propterea quod ſpiritu impletur. Itaq; latitudo amplificatur, longitudo vero fit breuior: ob eamq; cauſam ſurſum trahitur. plenitudo autem ex menſtruis purgationibus, quæ retentæ ſint, oritur. atq; ita vteri vincula humore perſuſa, extenduntur. His porro extentis, vterus continui ratione ſimul contrahitur. Itaque ſi æqualiter ex omni parte trahantur, ipſorū cōmutatio in nullam partem propendebit. Si vero inæqualiter, ad partem vehemētius trahentē extendetur. Vexat vero etiam interdum ſœminas fluor is, quem muliebrem nomināt: idq; ſine vlla vteri affectione: cum vniuerſum corpus per vterum expurgatur, & euacuatur: ſicut etiā euacuari quandoq; per renes ſolet, Vteri autē inflammatio ex multis excitat cauſis: vt ex ic̄tu, vt ex mēſtruis ſuppreſſis: vt à refrigeratiōe, vt ab inflatiōe, vt ex abortu. vt ex partu ægre edito. inflammatiōe ſequitur acuta febris, capitis, ac ſedis oculorū dolor, colli cōuulſio, inclinatio in aduerſū, ſtomachi ex conſenſu dolor, Tum vero os vuluę conuiet: pulſus parui, crebri que redduntur. Inflammatio vero in abſceſſum tranſit. Quo tempore inordinatę cum horrore accenſiones mulieres inuadunt. Et exulceratur ſepe vterus ex difficili partu, aut ſœtu extracto, aut corrupto, vel ab acribus medicamentis, aut à fluxu, aut à ruptis abſceſſibus: atque interdum in cācrum deſinit. quinetiam ſcirrhum vulua contrahit, aut duritiā, aut inflatiōem, à quibus vexatur. Quorum morborum remedia ego breuiter ſubiungerem, niſi de eis ſæpe verba feciſſem, ac nunc non eſſet de ijs loquendi locus: ſicut neque de vtero procidenti, neque de eodem, cum eius os occluditur, neque de alijs eiufdem morbis in præſentia dicendum eſt.

* Eas vero, quæ ex vtero ſtrangulantur, quæ ſint frigidioreſ, *

admotis

64 Gal. in lib. Hippo. de humoribus

feminibus odoratis.

artemisia, ruta.

superdare autem conuenit.

tum ex myrrha, &

Pulegij coma,

acorum.

quæ crassitudinem incidant.

si vero propter vteri humorem nou possis

at eius, qui sicciore sit, est à contra-

rijs petenda curatio.

sed flatus, qui vterum vexent, prohibet, &
auxilia, quæ admoventur, repellit.

quo circa oportet. Aliam curationis inire rationem.

inutile esse plane perspicitur. Sed &
illud esse incommodum videtur, quod æruginosum, varium, aut cruentum,
aut ramentosum,

quæque boni, & quæ mali consulenda sint, ab ipso perdisce.

« Sic enim scriptum reliquit: Alui, inquit, excrementum optimum est, quod
« molle est, & consistens, & eodem tempore, quo in bona valetudine, excer-
« nitur, & ad proportionem eorum, quæ ingeruntur. Si enim talis deiectionis
« sit, inferiorem venter recte valere declarat. At si liquida fuerit, vtile erit,
« vt sine stridore, neque frequenter, neque ex breuibus interuallis deijcia-
« tur. Creber enim desidendi labor insomniam parit. Cum vero æger affa-
« tim, sæpeque deijcit, ne animus ipsum deficiat, periculum est. In his nos do-
« cuit, vt perspecta consistentia, quantitate, & tempore deiectionis, quæ opti-
« ma sint alui excrementa, cognoscamus. Vt autem excrementa liquida sint,
« causa est, quia ex ventriculo in iecur non sit facta distributio: vel quia de
« iecinore, aut liene aliquod excrementum in ipsum defluerit: idque & bo-
« num, & malum esse potest. Ac bonum quidem, si & iecur, & lien, & totum
« denique corpus per iecur expurgetur: non bonum vero, cum symptoma
« est, propterea quod non recte sit facta distributio.

nunc veto indicat, pessima

excrementa non modo à consistentia, quantitate, & tempore, quo deijciuntur, dignoscit; sed ex colore odore, & tonitu, qui cum eis sit coniunctus. ait enim: Quod valde liquidum est, albicans, aut pallidum, aut rubrū vehementer, aut spumeum, prauum est: sicut etiam glutinosum, album, sub-
 5 pallidum, lene: causa est, quia liquidum, est cruditatis signum: album vero indicat pallidam bilim in ventrem ex iccore non descēdere: pallidum, magnā pallidē, æruginosāque bilis copiam admixtam esse. Spumeum vero modo indicabit flatuosum spiritum esse cum humore, qui difficulter soluatur, permixtam: modo vero caloris copiam. Exigua porro, tenax, albaque deiectio erit colliquationis nota: quod nimirū pinguedo ab igneo calore, qui tamen non admodum malignus sit, liquefiat. Quæ vero subpal-
 10 lida, lenisque est, eiusdem est colliquationis indicium: sed significat pinguedinem à vehementiore calore consumi: aut quia pinguedo vetus, aut semiputris existat.

*

*

*

15 Præterea ubi ait:

*

*

*

itemque

cum subiungit: nigra pinguis, liuida, æruginosa, foetida. Planum est nigra cum colorem ab atra bili pura contraxisse. Liuida ab eadem, sed modica.
 20 Pinguis autem deijciuntur, quod pinguedo ab igneo calore simul colliquetur. Foetida vero corruptelam subesse significant
 proinde fit, ut varia multorum

*

*

affectionum sint indicia

*

Sinceras

25 vero ipse deiectiones appellare consuevit, quæ nulla sunt aquosa humiditate permixta: solo humore, qui vaeuatur, siue is biliosus sit, siue melancholicus, siue porri colorem imitetur, siue bilis sit, quæ æruginosa nominatur, intestina peruadente. Huiusmodi enim deiectiones exustam esse omnē naturam humiditatem à calore febris indicant. Vbi vero etiam quandoque
 30 venit, ut sincera, quæ pallida, aut flaua, aut fulua, aut rufa, aut æruginosa, aut nigra sint, deijciuntur: sicut etiā prærubra illa est prolunies, quæ in iocoris affectionibus excernitur. Quam ob rem modo cruentæ, modo prærubræ deiectiones redduntur.

35

ut in secundo de vulgaribus

*

indicans quoque, per in-
de ac ipsemet ægrotum quempiam conspexerit, in quo natura impellente
proruperit ad intestina, & ventrem inferiorem.

* *

plerumque enim huiusmodi deiectiones
nes cum torminibus excernuntur; cum nimirum affectio, in qua talia ex-
cernuntur, praua fuerit.

* * *

quo in loco de aqua multa differit. Ceterum spumea alui excrementa,¹⁰
ac potius quæ sunt magis, quam par sit, biliosa, ac magis etiã calida, educit
ea multa, quæ magis pura est, quam quæ aquea. Nam quo sincerior sit, eo
maiorem vim ad excernendum habet. Hæcque est biliolarum, spumanti-
umque deiectionum, causa. Mordacia autem excrementa duobus modis
ad motum incitantur: vno, cum ab ipso corpore sensibili impelluntur: 15
utpote quod eius, quod alienum sit, expellendi vim habeat: ut in commẽ
rarijs de naturalibus facultatibus probatum est: altero, cum vehementio-
re motu agitantur, quem vel exercitationibus, vel frictione adipiscitur.
Quæ igitur subcalida, putridaque excrementa sunt, ea non modo horro-
rem, sed rigorem quoque, & febrem asserre possunt. Cruda vero, ac tenui- 20
ia ut horrorem quidem & rigorem afferant, certe febrem nõ accendunt;
nisi notabilis quedam copia utriusque accedat.

* * *

propterea quod usu non venit, ut ægrotus, præsertim mor-
bo acuto, habeat ventrem robustiorem, quam in naturali statu habuisset. 25
Quãquam quod cum morfu aliquo celeriter secedit, neque robur virium,
neque imbecillitatẽ plane indicat. Sed quod sine morfu, aut aliquo alio sym-
ptomate, & oportuno tempore ad motum excitatur, id ipsum tres ven-
tris facultates alterantem, retinentem, & expellentem valentes esse decla-
rat. Crudum vero alui excrementum erit tenue, asperum, succi ex- 30
pers, & quod eorum, quæ ingestæ sint, qualitatem seruet. Quod vero
ex ijs sit excrementis, quæ ex toto corpore in ventrem confluunt, id ru-
sum sine permixtione est: quod tum denique accidit, cum amara bi-
lis humor purus, & copiosus in ventrem confluit. Viride autem est æ-
ruginosa indicium: ut nigrum est vel atrẽ, vel sanguinis in eo loco per- 35
ussi. Si vero velut quid liquidũ in excrementis appareat, nec quid tale æger
sumpserit, refrigerationẽ quandã, & extinctionẽ partium internarũ indica-

bit. sicut etiā si pingue sit, nec quid eiusmodi æger comederit, est, vt dixi, colliquationis nota. Et quod valde foetet h̄ hoc, etiā ex cibo non proficiscatur, non mediocrem sub h̄ie corruptelam declarat.

3 Multæ enim affectiones longius tempus, in quo concoquatur postulant, periculumq; multitudini, & copiæ par attulerunt. Facilius enim simplex concoquitur affectio, minuiq; est, quam multiplex, periculosa. Ceterum Hippocrates terminum deiectionibus præscribit facilitatem, aut difficultatem tolerandi: vt sciamus, quo in loco cessandum, in quo secus. Sic etiā in aphorismis censuit, cum ait, Si qualia purgari oportet, purgentur, confert, & facile ferunt. Contraria, difficultat. nam si quæ vexant, euacuētur, ægroti facile ferent; si quid vero aliud euacuetur, ac nō id, quod molestum est, omnino necesse est eos id moleste esse laturos. Turpe enim medico est, si permittat, ægrotum adire periculum prius, quā id quod immodice circumfluit, cohibeat, & comprimat. Quocirca dubet, vt excrementa alui perspiciamus, ac non solum qualitatem, sed etiam quantitatem contemplemur: tum tolerandi facilitatem, & difficultatem, & vires ægrotantis, ac ceteras distinctiones, de quibus nos iam peritæpe locuti sumus, diligenter attendamus.

xx Maturatio, descensus eorū, quæ infra sūt: fluctuatio eorū quæ supra. Quæ ex vtero: sordes aurium: irritatio: ad apertio: euacuatio, calfactio, refrigeratio, intrinsecus, extrinsecus: horū etiā, horū nō. Alui autē egestiōes ijs, qui se se laboribus exercent, quandiu parum ederint, parūque potauerint, modicas, ac duras esse oportet. Quæ vero liquidiores sunt, vt in transitu conformentur, hæc sane sunt omnes deteriores. At ijs, qui multum edunt, multumque laborāt, oportet transitum excrementorum mollem, siccumque esse. Si vero insuper homines febrem habeant, aut alui profluvia repetierint, eaque longa fuerint, penitus mala censentur, siue ea biliosa, siue pituitosa, siue cruda sint. Et cetera, vsque ad eum locum, Cum infra.

Paulo post monebit, concocta medicari oportere. Et supra etiā dixit, maturaciones intro aut foras, aut quo decet, vergere: idem momentū, & eandem inclinationem humorum nunc inuit eū attendendam, nam quæ

infra descendunt, si matura, concocta que sint, per infernas educi partes postulant: quæ vero superfluitant, hoc est, quæ supra vergunt, per superiores. Ceterorum est eadem ratio. Sordes autem aurium spectare oportet. Comperies enim, quorum aures destillatione laborent, modo liquore quodam tenui, ac liquido: modo ceu purulento, ac foetido: cum membra debilia & multum, & prauum colligere excrementum consueuerint. Nam & grauitates audiendi, & surditates aut propter aliquam aurium particulam, aut propter neruum, qui in eas à cerebro pertinet, aut propter cerebrum ipsum in ea parte læsum, unde neruus exoritur, constare videntur. Aut etiam à tumore aliquo præter naturam proficiuntur, qui in meatu excitetur, quod ibi germen quod tosi, aut carnis speciem gerat, sit enatum: idque ex illis sit, quæ præter naturam meatum obstruunt: e quorum numero sunt etiam sordes, quæ de more in auribus gignuntur. Irritationem quoque ait esse attendendam. In plerisque enim aphorismis verbo organ hoc est turgere, & irritare, cum de ijs agit humoribus, qui sunt ad excretionem paratissimi, & ad euacuationem properant, uti videtur: idque per translationem ab animantibus ad venerem concitatis: ut in sequenti commentario ostendemus, cum ea verba, quorum initium est hoc, Concocta medicari, interpretabimur. Ad apertio autem aut meatuum, aut effluxuum, qui in toto sunt corpore, interdum nocet, interdum prodest. Ac venæ etiam in sanguinis eruptionibus aperiuntur, & referantur: & item quæ supernacanea sunt, ad apertis vasis fluere solent. Quo sane tempore inspicienda euacuatio est, calorisque, ac refrigerationis partium, præsertim extremarum, est habenda ratio: ac considerandum, extrinsecus ne, an intrinsecus, an contra, ducere conueniat: & ubi hoc sit agendum, ubi secus. Multa enim sunt, quæ nec calorem, nec refrigerationem postulant. Multa vero, contra. Id autem non modo in corporis particulis tibi pernosendum est, sed in morbis quoque, & symptomatis: quæ certe non te fugient, si nostros de causis morborum, & symptomatum perlegere libros volueris. Quæ autem de alui deiectionibus, deque alijs hic dicuntur, in veteribus libris non reperiuntur.

xxxj Cum infra vmbilicum est il, quod torquet, tum & tardum, & molle tormen est. Si vice versa sit, contra.

Vt est ab ipso in aphorismis conscriptum, si citra febrim tormina adsint, genuumque grauitas, & dolor lumborum, inferna opus esse purgatione

significant: ita hoc etiam loco ait, tormina tarda, molliaq; esse, si partes in tra vmbilicam obfideant. Contra vero fore, si à superioribus oriantur. Ce terum curanda sunt tormina, cum ex morfibz quibuldā, aut torminibus dissolutiones proueniunt.

xxij Quæ deiciuntur, quæ vergunt: non spumea, concocta, cruda, frigida, foetida, sicca, humida, male olentia.

De ijs agit, quæ sua spōte deiciuntur. Videndum enim est, quæ vergant. ac si per loca opportuna, & vt oportet, & qualia, & quāta deijci opus est, permittendum, vt egerantur: præsertim si non spumea, & concocta sint: si quidem natura tunc eadem per iudicationem excernit, ac fortasse etiam id in die critico facit. Verum si cruda sint, tunc habet in memoria eas distinctiones, quarum supra mentionem feci: hoc est facilitatem tolerandi, & difficultatem. Siue enim cruda, siue frigida, siue foetida, siue liquida, siue sicca sint, egrotus vero facile ferat, cohibenda non sunt: at si ille ægre, & difficulter toleret, supprimenda.

xxij Sitis, quæ prius nō adfuit: neq; æstus, neq; alia occasio, vrina, nasi humectatio.

Hæc pro signis adhibuit: si enim sitis, quæ prius non adfuit, nunc infestū hominem habeat, adauctū esse calorem significat: præsertim vero, si neq; æstus sit, neque vlla alia occasio subsit. Occasiones autem interdum Hippocrates vocat eas, quæ falso causæ appellantur: sepe etiam ita manifestas causas vocat. Sic enim hoc nomen vsurpauit in quarto de ratione vitæ in morbis acutis libro: Quocirca, inquit qui medicinam facit, debet animaduertere, ne vlla ipsum fugiat occasio. Adhibere quoque animum vrinæ oportet: ac magis, si prius neque talis, neque tanta erat: itemque nasi humectationi, vt facias, quod ipse nos monet, ijs, quæ nuper accidunt, nouo occurras consilio.

xxiij Deiectionem, siccitatem si corpus non concidit, spiritum turbidum, hypochondrium, extrema, oculos male affectos, coloris mutationem, pulsus, frigus palpitationes, cutis duriciem, nervorum, articulorum, vocis, mētis, figuram voluntariū, pilos, ungues, tolerandi facilitatem, aut difficultatem, & num qualia oportet, spectabis.

Veteres, ac recentiores Hippo. interpretes, cū, nomē deiectionis quid significet, ignorarint, multa, quæ minime decebat, attulerūt. Glaucias enim

& Heraclides Tarentinus, itemque Zeuxis, qui primi in omnes fere libros Hippoc. cōmentarios conscripserunt, deiectionē esse perturbationē quā dā putāt, cū æger cōsistere vno in loco nō potest, sed modo huc, modo il luc se iactat. Rufus Ephesiū, ac Sabin⁹, inter iuniores nō hoc, sed quid gra uius, esse deiectionē dixerūt. Esse in quā mortiferū quoddā symproma, qđ solet euenire, cū quispiā inibi est, vt se moriturū opinetur. Incidit enim, inquit in eū timor quidā, ex ijs rebus profectus, quas ante gessit, vt me tus ac solitudinis plenus reddatur. Quo sane tēpore nec cibum sumit, nec potum, sed timet omnia, ac suspectū habet non medicū solum, sed eos etiam omnes, qui adstant, quiq; operam illi suam præstant. Artemidorus, cognomēto Capito, & Nemesianus is, qui explanationē in aphorismos edidit, aliud de hoc nomine excogitarunt: quod & absurdum est, & indi gnū, cuius nunc fiat mētio. Sed Capitonē ego ita sentire nō miror, quip pe cū alij permulti eius errores inueniantur: at de Nemesiano magna me capit admiratio: quem & sapientē, & prudentē, ac non delirum, semper noui. Sed pessime omnium hunc locū Lycus explanauit. Is enim maleuo lentia in Hippo. suffusus, omnia illius cogitata, omnesq; sententias peruer se interpretatus est. Iam vero neq; Atclepiades, neq; Diocles Caristius hanc vocē recte intellexerunt. Neq; enim esse corporis symproma, quod ad vires pertineat, sed mentis, quod ad animum referatur, putauerunt. sed quis Lyci Macedonis insolentiam, & Artemidori inscitiam, itemque alio rū loquacitatem, & absurdos sermones ferat: ac ne nos quoque huius cul pæ affines simus iam quid deiectionis nomē apud Hippocratē significet, explicemus. In primis igitur, scire conuenit, ei nunc esse de egrorum de cubitu sermonem institutum: quos in prælagiorum libro dixit inueniri de bere a medico in dextrum, aut sinistrum latus in lecto iacentes, atque ita vt totum corpus non siccum, sed humidum sit, vt eo in loco scriptum le gimus. Supinos autem iacere, minus bonam cēlet. Si quis vero decubus sit & a lecto ad pedes delabatur, grauius id erit. Mortale vero est, si hiās quis dormit: imbecillitatem enim viriū significat. Quocirca oportet, vt ipse cō sulit, brachia, & crura parum reducta esse, vt totum corpus iaceat, extra fi guras extremas constitutum. Extremas autem figuras intelligo, in quibus longa extensio, aut flexus siue artuum, siue ipinx sint: quæ neruis supra modum extententis fiunt. Hæc autem egregij illi interpretes ignorant: qui verbo tenus se Hippocraticos nominant, sed si rem, atq; doctrinam autedas, nihil esse aliud, quàm Sophistæ, & toto nomine medici, videbun tur. Scito igitur, nūc deiectionē appellari, cū quis modo hominis viuetis

decumbere non potest, sed tanquam mortuū, inanimūque corpus deorsum fertur. cum em̄ quis iacens ad pedes sublabitur, vt Hippo. lenit, signū est, virium ad extremā imbecillitatē perductarū. non posse aut̄ stare, vel sedere, vel exurgere est certe minus graue: sed deiectum esse modo inanimi corporis, cū robar vniuersam est ex omni parte exolutum, & perditū, id corpus dicitur ab Hippocrate gr̄cē errhipth̄, hoc est deiectū esse, & profligatū: ipseque affectus, errhipiis: hoc est virium deiectio nominatur. Proinde alio in loco dixit, corporis contentiones, artū duricias, & contractiones, cū dissolutus homo sit, in malis esse habendas: vt sciamus, corpus neq; contentū, neq; relaxatū, sed moderate affectū esse debere. est em̄ perspicuū, ipsum neq; siccū, neq; humidum immodice esse oportere. Si vero sit, non erit ignorandum, siccos, aut humidos affectus in ipso consistere. Ac morbi sicci, qui in arterijs, venisq; versantur, & ex linguā siccitate, & ex totius corporis squalore cognoscuntur. Sed in externis quoque vlcerebus sicca inflammationes oriuntur, cū nullus ex eis tenuis humor fluit. Itemq; oculorum inflammationes sepe numero arida sunt, ac nihil inde excernitur. affectus quoq; quibus cerebrum obsidetur, cum nihil per nares, & palatū repurgatur, sicci dicuntur. De humidis cōtrariis sentienda sunt, vt eos humidos censeas, cū de locis affectis superuacanea excernuntur. Vide igitur, nū corpus deiectū sit, & profligatum: aut squalidū, aut humidū, aut siccum. Ac scito, remedia esse, vt ipse docuit, à cōtrarijs petenda. Deinde spectandū est, vtrum tota moles corporis cōciderit. Mitior em̄ is morbus est, in quo totus corporis habitus nō collapsus sit: sed tamē in longius adduci tēpus cōsuevit. Quod ad spiritum turbidū attinet, nō est recte dictū, neq; ego id esse ab Hippocrate conscriptū arbitror: siquidē in ea editione solum, quam in vulgus protulit Dioscorides, hoc verbū esse scriptū inuenitur: ac fortasse est ab ipso met interiectum. In nullo em̄ alio libro, qui verus Hippocratis sit, turbidū spiritū esse dictū comperies, nō in presagijs, non in libris de vulgaribus morbis, non in aphorismis, nō alibi deniq; dicimus quidem aquam turbidam, vrinamque turbidam, quę vrinæ iumentorum similis sit, sed quid turbidus spiritus sit, cum ignotū est, tū vero nemo ita loquitur. Quidā vero ignari, quid spiritus turbidus sit, aliud quid nec minus impropriū, nec minus obscurū inuenerūt: scribūt em̄ nō † turbidū, † sed floridū, idq; a verbo florēdi ducūt. fuit hoc Sabini inuētū. Sed quid est, qđ ille nō audeat: facie quidā floridā quasi bono habitu, coloreq; persuasā vt dicat fortasse aliquis, certe spūm floridū nemo dixit. prater eū, opinor, qui librū prædictionū adornauit. Sed nos perspicue nouim⁹, cū li

Tholeron
Thalerō a
verbo thal
lo.

brum nō esse Hipp. verum. Itaq; videtur, ab aliquo fuisse vox illa adscripta, tum à librario in cōtextū verborum trāsata. Verum hæc negligēda, paruiq; faciēda sunt, sicut ea omnia, quæ ad verborum explicationes pertinent. Hypochondria vero vtrum distenta, laxa ve sint, an dolore cōstictetur, an alium morbi sensum afferat, vt ipse in libris de vulgaribus morbis sæpe memorauit, spectare conuenit. Sic vtrum extrema calida, an frigida, an alio modo affecta sint. Oculorū male affectorum est eadē ratio: videntum enim est, vtrum cōcaui sint, an prominētes, an aliā quampiā lubeffe affectionē indicent. Quinetiam coloris mutationem de qua supra dixi, non cōtemnes. Color em̄ vel ob morbi malitiam, vel vigilias, aut aliud 10 symptoma quoddā solet mutari. Etenim propositū esse debet, dandā esse operā, vt, vnde id profectum sit, dignoscas, ducto ex eo colore, qui præter naturā in toto corpore cuiusq; homini sit exortus, argumēto, tum ē morbis, symptomatis, anni tēpore, regione, ætate, statu cæli, natura egroti, morbis grassantibus & victus ratione. Sed pulsus quoq; totius corporis. Spe- 15 ctiadi sunt. Veteres aut nō iam omnē motū arteriarū, sed eū solū qui sensibilis esset atq; ipsi homini prorsus vehemēs, pullum vocabāt: Hippo. primus motū arteriarū omniū, qualiscunq; is esset, pullum appellauit. Age vero & refrigerationes, & palpitationes, & rigores, & tremores considerandi sunt, de quibus est in manibus nostrū integrū volumen: in quo & de 20 cōuulsione, & de ijs, quæ generis eiusdē sunt, differitur. Cutis autē modo durior, modo siccior redditur: interdū vero madores quidā & calidi vapores ab intimis corporis partibus efferantur: in quibūdam siccitas, aut duricies, aut mollities, diu perseverat: id qđ ijs potissimū vñ venit, qui se nimio labore fatigarūt, aut refrigerati sūt, aut qui, vna cū lassitudine, à sole 25 exusti: sicut interdū etiā corporis gracilitas, oculorū cauitas, & illueta quoddā coloris priuatio apparēt: quæ solēt esse cōmunia corū, qui quouis modo i solitudine curisq; verlātur. Articulis aut multa accidunt: quæ oīa sūt à medico cōsiderāda. Idē de voce cēsendū. vitia em̄ quāuis actio naturæ nō tota sit oīo perdita. Nō est aut idē vox, quod loquela, & sermo: sed vox est 30 munus vocalium instrumentorū: † Loquela corū, quæ ad sermonē pertinet: quorū omnium princeps est lingua, tū nares, & labra, & dentes. Vocalia vero instrumenta sunt guttur, ac mūculi ipsam mouētes, itemq; nerui oēs, qui ad eos vim à cerebro afferunt. † Sermonem vero nō oē id, qđ proprie in sensum auditus cadit, neque id solum, quod ore emittitur, in 35 quo genere ploratus, sibilus, fletus, tussis, & huiusmodi cōtinentur: sed solā hominū vocem, qua inter se colloquantur, veteres appellabant. Multa

Dialectos.

Auden.

quoque mala angere mentem solent, quæ & accurate intueri, & in eis discernendis exercitatum esse oportet. Ita etiam figuræ, in quâ sua spõte, aut inuiti egroti se vertunt, esse peritū par est. Iam vero & pili, & vngues liuidi, & nigri quidpiā indicāt, quod non est contemnendum; quæadmodū sci-
 5 mus ad uncōs reddi vnges tabescentibus, quod carnes, quibus vtrique in-
 figuntur, colliquatæ sint. Quam ob rem ipse in prælagijs dixit, Si vero præ-
 ter grauitatem, vngues, digitique liuidi sint, mors est cōtinuo expectāda. per
 spectū enim habemus, liuorem nobis indicare, calorem nativū extinctū esse.
 Quoniā vero facilitas, & difficultas tolerandi magnā vim, & ad mortem,
 10 & ad sanitatē habet, idēo nobis eam in memoriā esse reuocandā existima-
 uit. Addidit etiā, qualia oportet, vt intelligamus, vtile esse, vt hæc, & quæ
 his similia sunt, facile feramus: id quod supra ad euacuationem rāstulit;
 siue cū natura corpus expurgat, siue cū nos medicamētū purgans damus,
 humorū corpus vexantium fiat euacuatio.

15 GALENI IN LIB. HIP- pocratis de Humoribus.

COMMENTARIVS SECVNDVS.

10 *I*gnahæc sūt: odores corporis, oris secessus, auris
 flatus, vrinæ, vlceris, sudoris, sputi, naris. cutis salsa,
 aut sputū, aut naris, aut lachryma, aut alij humores.
 Penitus similia quæ profunt, quæque obsunt.

Est hoc ab Hippocrate recte proditū, nō modo
 cōmunem omnium hominū naturam, sed etiā cu-
 iusque propriam esse medico pernoſcendam. Ita
 25 enim fiet, vt neque qualitātē, neque quantitātē remediōrū, quibus opus sit,
 neque etiam, quomodo admoneri debeant, ignoremus. Etenim ad ægrotos
 sæpenumero accedimus, quibus cum prius, cum integra valetudine frue-
 rētur, nulla nobis necessitudo interceſſit. Proinde neque quo colore, neque
 quo habitu, neque quo nativo calore essent, aut quis eorū esset motus arte
 30 riarū, plane ſcimus, vt de morbi magnitudine recte iudicemus: si quidem

ei solum, qui naturalem statum accurate perspectum habeat, integrum est nosse, quantum quilibet naturæ statum exceſſerit, & ad quantum magnitudinis morbus peruenerit. Cumq; hoc ignoremus, ne omnino hæteamus, ad signa confugimus: quorū perfectā notitia nobis, qui mites, quiq; maligni morbi sint, declarat. Huiusmodi aut signa aut aspectabilia sunt, hoc est vel in toto corpore, ac magis etiam in facie aspiciuntur: aut primū non videtur, postea vero sub aspectum cadunt. Huius autē generis sunt omnia, quæ ab urinis, alui excrementis, sputo, sudoribus, tordibus aurium, mucos, & ab alijs omnib; trahuntur, quæ à corpore, aut natura, aut vi medicamenti extruduntur. Alia vero solū audimus, quo in numero sunt dolores, solitudines, & cuncti mentis & intelligentie, ac sensuum morbi, atq; noxæ. Volūt enim eā etiam tractationem, qua signa continentur, medicinæ partem esse: quandoquidem necessaria est ipsorum ad curationem adhibendam obseruatio. Quin etiam vel citra curationem, necessariū est signa cognoscere, vt qui curari possint, quique non possint, intelligas: ne si manū admo- ueas ijs, qui sanari non queunt, in errorem inducaris. Iam vero hæc ipsa pars, quæ ad signa pertinet, in tria distribuitur: in cognitionem præteritorum, in contemplationem præsentium: & præſagationem futurorum. Etenim præterita symptomata, itemq; præſentia diligenter ad morbi causam inueniendā, intuemur. Sed necesse etiam est, nosse, mors ne, an salus expectanda sit. ceterum signa quedam eiusdem sunt speciei, aut generis: quædam neq; eodem genere, neq; eadem specie continentur. Eiusdem sunt speciei, quæ in vno morbo cōtingunt, cuiusmodi sunt, quæ sputo reijciuntur: quæ quidē signa sunt eius affectionis, quæ pulmonem, thoracem, asperam arteriam, & instrumēta respirationis obſideat: vt morbi cerebri membrarum sunt ea, quæ per nares, aut palatum excernuntur. Quæ porro neq; eiusdem speciei neq; eiusdem sunt generis, nemo est, qui nesciat. Non omnes tamē, qui explanationes conscribunt, norūt signa alia esse morbi propria, quæ quia affectū indicant, ideo pathognomonica nominantur: & ad præſagiendū accommodata, alia vero inseparabilia. cumq; de his non dubitamus, ppter ea qd nullā nec ppiā, nec inseparabilē morbi notā pquiramus, verū illud indagemus, salus ne, an mors egroti expectanda sit: tū oīa & signa, & symptomata, quæ in corpore apparēt, necesse est diligēter perpedere. sunt, etiā quedā cōcoctionis, & cruditatis signa, sicut quedā salutis aut mortis: quedā iudicatiōis, ac cōcoctiōis quidē, cruditatisq; signa sunt, alui excrementa, sputa, & urina: salutis, ac mortis sunt, quæ cū illis excernuntur, & in toto apparēt corpore. iudicationū vero nō est vnū ppiū, præci-

puumque genus signorum: sed alio in tempore, & in alio morbo erūt critica signa, in alio vero affectu, aut alio morbi tempore. erunt vel symptomata, vel praua signa, ac nullo modo critica. Quocirca Hippocrates in secūdo de vulgaribus morbis libro recte censuit, critica non indicātia partim mortalia esse, partim difficulter iudicare. Ac signa quidem concoctiōnis bona semper sent: cruditatis, nō bona. Nam si capitis dolorem, aut delirium, aut respirationis difficultatem, aut grauem soporem subesse videas: in ijs nihil firmum, nec bonum, nec malum prænoscere poteris: sicut nec etiam, si intuearis sudores, aut copiosam alui, aut lotij excretionem, aut sanguinis ē naribus, aut ex vtero, aut hamorrhoidibus effluxionem. Immo vero ne si tumores quidem secundum aures, aut alios abscessus perspicias, causa est, quia hæc omnia & critica, & non critica esse possunt. Atque id quidem duobus modis, vel quod nullo modo, vel quod male iudicationē faciant. Alterum vero genus est non modo signorum, quæ critica sint, sed quæ etiā causarū vim habeant. Hoc genere continētur vomitus, alui deiectiones, vrinæ copia, sudores, sanguinis profluvia, tumores secundum aures, atque abscessus. Iam vero aliud quoque genus comperies, eorum, quæ vno eodemque tempore & signa erunt, & symptomata. Hocq; genus neque iudicationem affert, neq; æque, atq; illud, quod in cōctionibus verisatur, fidū est, neque omnino infidum: sed in hoc genere quædam semper bona sunt, quædam mala. Quod ipse declarauit, cum dixit, Mentem constare, recteq; se ad ea, quæ offeruntur, habere, bonum. Facilis quoque respiratio, & integritas pulsuum in bonis habetur. Ita etiam facilis tolerantia, & facies beneualentium faciei similis, & decens decubitus, & corporis æqualitas boni consulitur. Horum contraria, in malis statuenda sunt: quæ omnia sunt in prælagijs ab Hippocrate scripta diuinitus. Age vero signum a colore profectum non est despiciendum: siquidē color sanguini proportionē respondet. Sanguinem autem nunc intelligo humorem vniuersum, qui in vasculis inest, in quo & pituita, & biles, & tenues liquores cōtinentur. Hic enim & melior, & deterior efficitur. At is, qui sanguis per exuperantiam appellatur, alium, præter rubrum, colorem habere non potest. Ceterū Hippocrates hoc loco non distinguit, vtrum signa bona sint, an mala; aut vtrum nec bona, nec mala, aut vtrum salutaria, aut mortalia sint: quemadmodum in libro prælagiorum, ac de morbis vulgaribus; neque etiam numerauit omnia. Ait autē hæc signa esse, vt ea ne putes aut causas esse, aut symptomata, atque ita falsus nō recte medicinam facias. In primis autem statuit odores corporis. Qua in re scire conuenit, in omnibus rebus fere mutuo consen-

are odoratum ac gustatum; non tamen in ijs, quæ suauissimum odorem ex se mittunt; propterea quod ea tantum abest, vt gustantibus suauia sint, vt etiam non modicam amaritudinē præferant; vt in rosis cernitur. Porro odoris sensus in cerebri ventriculis sit; & rerum, quæ odore percipiuntur, essentia est huiusmodi, vt vaporem exhalet. Quæ enim desuunt ē corporibus, acri nos ambienti admiscetur, deinde per inspirationem in cerebrū comportantur, sensumque mouent. Vaporum tamen differentijs non sunt imposita nomina. Vt enim dicamus quidpiam odorem acidum, aut acrem habere, certe vel austerū, vel acerbum, vel salsum, vel amarum, vt in humoribus vlti venit, non dicemus; sed hisce duabus appellationibus omnia cōprehendemus, vt beneolentia, aut graueolentia nominemus. Quocirca ē beneolentibus edulij quæcunque computruerunt, quæque nobis odore molestiam afferūt, ea quamprimum reijcimus, ac ne gustare quidem tentamus, iam eorum, quæ excernuntur, & colores præter naturam, & odores sequi morbos necessario, nō opus est ostendere; si modo nihil tale sine intemperie proueniat. Nunc vero corporis totius, & oris odor quibusdam inest paruus suapte natura; in quibusdam culpa vacat; in quibusdam vero ex negligentia vitatur, quod se nihil errare arbitrentur. Quam ob rē spectandum est, sit ne id natura, an præter naturā, & causæ indagandæ. In exempli gratia, an causam tetri odoris afferant gingiuarū putrescentes, an vitii dētes, an vlcus, quod os obsideat; an id sit vitio stomachi, an aliūde oriatur. Eadem est aliarum corporis partium ratio; quemadmodū si in auribus pus sit, aut vlcus. Itemque in sputo, vrina, & alui excrementis. Nam & vrina, quæ valde foetet, quæque pinguis sit, quam oleosam vocant, pernitiōsa est. Sputum vero, quod in peripneumonia, & pleuritide valde foetidum est, vehementi dolore, aut difficultate respirationis conficiari hominem indicat: sicut etiam excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, foetidæque malæ sunt. Quæ quidem plerunque fiunt huiusmodi eo modo, quo ex putridis vlceribus sanies profluit: nonnunquam vero, vt pus ex rupto abscessu prorumpit, Eodem modo est de vomitibus; iudicandum. Foetor enim eorum, quæ vomitu reiecta sint, præsertim vero quæ atra existant, morbi magnitudinem indicat. Siquidem foetida semper pernitiōsa sunt; quemadmodum ipse quoque in libro prælagiorū memorauit: Omnes inquit, subputridi, foetidique odores in ijs omnibus, quæ vomitu reiecta sunt, mali. Quocirca omnes foetidos odores, qui præter naturam excitantur, in symptomatum loco sunt habendi. Post hos vero statuenda sunt quæ in auribus, naribus, alis, & item quæcunque particula pro-

pter aliquem affectum computrescunt. Idem quoque in ructibus licet inuenire, siue illi fumeam, siue acidam, siue virosam, siue pisciosam, siue aliam quamuis qualitatem referant. Cutis quoque salsa persentiscitur. Propterea quod aegroti sudorem in os profluentem nonnunquam gustant: a quo etiam saluæ qualitas immutatur. Simili quoque modo quæ ex pulmone reijciuntur, & quæ ex ventriculo euomuntur, alijs acida, alijs salsa, alijs amara, alijs dulcia, alijs austera sentiuntur. Quidam etiam medici & sudores, & ite sordes aurium degustant, quod ex illis coniecturam quandam facere se dicant: sicut alijs excrementorum foetor aut malam concoctionem, aut humores vitiatos indicat. Ita etiam lachrymæ oriuntur, cum interdum natura superuacaneum humorem expellit; aut ipsum in oculorum glandulis deficientem procreat: interdum vero morbosam affectionem consequuntur. Narium autem humiditas oritur, quod excrementa, quæ in cerebro collecta sint, excernantur. Aurium quoque sordes fiunt, natura cerebri excrementa repurgante. Saluæ autem in ore generatio inter ea numeratur, quæ a natura provide fieri dicuntur: sicut sputi e pectore, pulmoneque reiectio. Verum & ab alui excrementis, & a vomitibus sumere utique signa poteris. Si enim atra bilis in sputo, alui excrementis, aut vomitibus, aut vrina appareat, mortale admodum signum esse statuunt. Post eam vero sequitur flaua bilis, si sincera sit. At ceteri humores, si cum aliquo horum appareant, non ita noxii censentur. Nunc vero quemadmodum cibi excrementa mirabilem sunt distributionem, quod ad excretionem pertinet, consecuta, ut in libris de usu partium dictum est: sic etiam quod ad statum expellendum pertinet, siue is per rectum intestinum emittatur, siue per gulam, quem ructum nominant, quædam naturæ perspicitur providentia: cum utrunque instrumentum, in quo status colligitur, ad ipsum extrudendum insurgat. Excernuntur enim status etiam si ij, in quibus insunt dormiant, aut propensione in somnum, aut sapore, aut veterno, aut delirio sint occupati. Ideo nunc iubet, ut in cunctis humoribus, & excretionibus, quæ profint: quæque noceant, intueamur: ut quæ nocent vitantes, auertamus; quæ iuuant, accersamus, inducamus, & accipiamus, ut paulo post dicetur. Nunc vero, quod torius dictionis est reliquum, explicabo.

ij In somnia, qualis quis videat, spectandum: & in somnis qualia faciat. An acute audiat, an animo parato ita sit, ut obediat. An fortiora, pluraque sint commoda, quæ seruant, quæ alia. An omnia omnibus sensibus sentiant, & ferant. Inter ea, quæ aliquam indicare corporis affectionem solent, insomnia

numerantur. Quam ob rem si quis in somnis se videre incendium putet, hunc flaua bilis vexat. Si imber ei videatur, scito frigidam humiditatem redundare; vt si niuem, aut glaciem aut grandinē videat, pituita frigida ipsum infestum habet. Qui vero se in foetido esse loco putet, corruptelam tubefce humorum indicabit; vt cristæ gallorum, aut res quædam fuluæ, sanguinem redundare significant. At si quis caliginosa videat, aut tenebricosis in locis versari videatur, status in eo esse, argumento erit. Tempus autem, in quo insomnia fiunt, perquirendum est; vtrum appareant in accelsionis inuolutione, an in statu, an alio tempore; & , vtrum a cibo, an sine vlllo sumpto cibo excitentur. Nam qui in ingressu accelsionis, quæ cum horrore, 10 aut rigore, aut perfrictione fiat, se niue conspergi existimet, id potius tempori, quàm affectioni corporis erit acceptum referendum. At si quis in declinatione id intueatur, eo viso potius ex superantium humorum frigiditate indicari suspicaberis. Idque magis, si edulia pituitosa ille † non comederit. Illi item, qui se versari in stercore videntur in somnis, foetidos in se, 15 putrescentesque humores habent; aut etiam magnam stercoreis copiam in intestinis continent. Qui se in suauolentibus esse locis putant, in contraria illorum sunt affectione corporis constituti. Quibus quidem sit rebus, vt somnia nobis indigentiam, & redundantiam, & qualitatem humorum sæpe indicent. Iam vero in morbis, vt in ijs, qui phrenitici sunt, ita perspi- 20 cue & aperte somnia videntur, vt vel è somno propter visorum euidentiā exturbati exiliant, aut loquantur. Quæ res affectionem, qua vexantur, indicat. Siccitas enim ipsa est vigiliariū causa; facitque vt somnia conspiciantur. Melancholicis quoque propter siccitatē visa in somnis prorsus euidentiā apparent. Sic etiam in bona valetudine euidētia fiunt insomnia 25 ijs, qui parcius comederunt. At qui se aut cibus expleuerūt, aut vino ingurgitarunt, ijs ne vestigia quidem somniorum propter ipsorum obscuritatē, relinquuntur. Omnes item affectus, qui cerebri humiditatem coniunctam habent, comatosi, somniculosique, & visis vacantes sint. Sed quoniam sunt pituitæ multa genera scire conuenit, eam quæ dulcis est, somniculosos 30 homines, eam vero, quæ acida sit, famelicos reddere; sicut siticulosos cum pituita falsa prestat ceteris, & appetitum tolli, cum cruda abundat. Quod autem ad somnos attinet ex alijs quidem pituitæ generibus paulo supra naturæ modum excitantur, at crudus humor non secus, quàm pituita dulcis somniculosos aperte reddit. Cum enim principium sentiendi hume- 35 ctatur, ac refrigeratur, affectio comatosa gignitur; sicut vigilia, cum idem exsiccat, & calefit. Proinde biliosi ex vtraque bili insomnes sunt.

A vetu. f. si
mo lib. abest
negatio: in
altero est, &
recte quidē.

Quidam tamen comperiuntur, qui & somnia, & auguria, & portenta contemnant. At nos prælagia sæpe nobis ab insomnijs fuisse suppeditata, habemus exploratum; atque etiam nos duobus insomnijs euidentibus admonitos, ad arteriam, quæ inter indicem magnumque dextræ manus digitum est, incidendam deuenisse: ac iussisse tam diu fluere sanguinem, quam diu sua sponte profluxisset; quod ita nobis insomnium innuisset. Quinetiam alios pieroque sanavi, cum ex præscripto insomnij remedia adhibuissem; immo vere patris insomnijs admonitus in medicinæ studiū incubui. Quocirca diligenter intueri somnia oportet, ut & qualia in somnis videantur, & quid in eis fiat, intelligas: quo tū prælagire in posterum, tum vero medicinam recte facere perditas. Deinde videndum est, an æger acute audiat; siquidem surditas male esse affectum caput ostendit. Eademque indicio est, cerebrum vexari. Solet autē surditas gigni, quod aliquis humor sit in audiendi meatibus inmixtus atque impactus: interdum vero etiam sit, quod audiendi facultas sit extincta: quam tunc in acutis, turbulentisq; morbis concidere conspiciamus. Sciendum autem est, signa, quibus futurum morbum prælagimus, duplici differentia contineri. Nos vero recordationis causa afferamus ea, quæ a naturæ statu variata sunt quantitatibus, aut qualitatibus, aut temporibus, aut suismet formis. Cuiusmodi est intēta, aut exoluta ciborū appetētia, aut quæ nō consueto tēpore excitetur, aut quæ non consuetorū eduliorū sit; aut ad excretionem cibi superfluitatū pertineat, quæ vel plures, vel humidiores, vel duriores sint. Sic etiam appetitus præter consuetudinem potus copiosioris, aut paucioris, aut calidi, aut frigidi. Itemq; sudores plures, aut pauciores quā par sit: & corporis ad motiōes, aut grauitas eorū, qui se mouere conētur; aut vehemēs exolutio; aut suppressio purgationū mēstruarū; aut maior, vel minor euacuatio. Voluptas quoq; in ciculentis, aut poculētis maior, aut minor, quā prius. Intelligentiæ itē hebetudo, quæ suapte natura nō inesset. Obliuio etiā insolita. Iam vero auditus, odoratus, aspectusq; hebetiores, aut magis caliginosi, sunt futurorū morborū nota. Simili quoque modo quæcunque per nares, aut palatum, aut aures, quibus vijs cerebrum expurgatur, aut in quantitate, aut in qualitate, aut in temporibus variantur. Præterea vero morsus ventriculi, aut in eius ore, aut in intestinis, cum alius subducitur, aut vomitus cietur, aut vrina excernitur. Huc pertinet etiam capitis grauitas, & dolor. Similitque ratio gustatus habenda est: cum quidpiam salta, aut amara, aut alterius qualitatis speciem facit; aut cum salua talis esse videatur. In odoratu autem, cum aliquam perentitimus qualitatem, & tamen nihil, quod sensum odoratus mouere

queat, tunc adfit, In auditu, cum sonos, & strepitus videmur audire, & nihil adest huiusmodi : sicut etiam in aspectu vlu venit, cum multa, eaq; & nigra, & rufa, & flaua, & omnis generis obuersari oculis existimentur. In tactu, cum quædam inæqualitas, aut ipsitudo, aut distentio, aut grauitas totam corporis habitudinem occupare videantur, enuntiare morbum solent. Quocirca intueri oportet, vtrum quispiam acutius, an obtusius videat, vel odoretur, vel gustet, vel magis, minusue, quàm consueuerit, sensu tactus præditus sit. An prompta quædam vis adfit, vt homo audire, atque intelligere velit omnia. Et vtrum omnibus sensibus sentiat. In his enim omnibus illud scire nos decet si plura, eaque valentiora, tempore opportuno accidant, ea ad salutem : Si vero maiora, & plura non sint opportuna, ea ad noxam inuehendam referri, Postremam omnium ferendi facilitatem significauit, cum dixit, & ferant. Nisi enim ægroti ea ferant, signa illa ad salutem esse non possunt.

ij Vt odores, sermones, vestitus, figuras.

Sicut in morbis, ita etiam in signis iubet odororum habendam esse rationem, vtrum eos ægroti perferant. Itemque sermonum. Ac mentem adhibendam esse, vt quales sermones illi habeant, intelligamus. Oratio enim animi sensum aperit, & tantum non est animi interpres. Quin etiam de cubitum, figuras, ac totius corporis formam, vt iam supra diximus, spectare nos oportet.

iiij Atq; hæc quidem facile. Quæ etiam si sua sponte appareant, prosunt.

Quæ sua sponte fiunt, ac prosunt, ea facile ferunt. Quæ vero non prosunt, ea difficulter ferre solent. Quem admodum autem quæ prosunt, sæpenumero sponte sua eueniunt, ac tum ægroti facile ferunt : ita etiam ipse hoc nobis consilij dat, vt ea, quæ natura facit, imitemur.

v Et cum talia sunt, vt iudicationem afferant: itemque tot, & talia, vt flatus & vrina, qualis, quanta, & quando. Quæ vero contraria sunt, ea auertere, eisq; aduersari par est.

Iudicationes sex modis fiunt : nam vel repente fit in sanitatem mutatio : vel repente hominem perimunt : vel vtrumque horum paulatim, vel per mixtionem contingit : ac paulatim quidem, vel morbo senescente ac se remittente, aut ægri viribus debilitatis. Per mixtionem vero, cum æger in deteriolem, aut meliorem sit statum commutatus, ac deinceps vsque ad

Commentarius secundus.

81

perfectam solutionem, aut mortem reliquum tempus totum absumptum sit. Illud autem scito, primam iudicationem, quæ est repentina in sanitatē mutatio, omnium aliarum, quæ dictæ sunt, esse optimam. Ex alijs vero, quæ in subitam mortem delinit, mala est: quæ vero iudicationes aliquam mutationem, non tamen perfectam morbi solutionem afferunt, ex imperfectæ nominantur: sicut quæ paulatim fiunt, non iam iudicationes, sed solutiones appellantur, ac crisis quidem fit omnino manifestis quibusdam excretionibus, aut abscessibus notabilibus. Has autem excretiones, & abscessus præcedit quædam non exigua in ægotantis corpore perturbatio. Etenim
 10 difficultas tolerandi, & vigilæ, & deliria, & capitis, aliarumque multarum partium dolores accidunt. Nonnullos vero sonitus aurium exercent, & ipsi lachrymas inuiti mittunt: ipsiſque vrina retinetur: & labrum concutitur, & tremores oriuntur, & rerum obliuio, ac præſentiū igneratio eos capit. Nec possunt in eodem situ decumbere: & omnis generis euacuationes
 15 repente simul accidunt. Eaque res non paruum aspicientibus metum incutit. Hippocrates autem in libro præſagiorum multa nobis signa, quæ iudicationis modum indicent, scripta reliquit: quibus non pauca etiam in prædictionibus & in libris de morbis vulgaribus singillatim allata subiunxit: cuiusmodi illud est, Si labrum inferius quatiatur, futurum vomitum indicari: & illud, grauis sopor post capitis dolorem, & surditas repēte oborta, abscessuum secundum aures signa sunt. Ceterum in iudicationis modo solum spectandū est, quo natura vergat, vt post oris ventriculi morſum & rigorem secuturū esse vomitum: post respirationis difficultatē, & splendores, qui oculis obuersantur, sanguinis profluuiū ē naribus. Si itē alui excre-
 25 mēta, neq; bilioſa, neq; sincera sint, neq; facile soluātur, neq; copioſa vrina sit, multa; habeat subsidētia, planū erit morbū illuc vergere, & per ea expurgari. Erit quoq; medico integrū ab ætate, anni tēpore, regiōe, & ægri natura iudicatiōis signa capere. Quanquā si per aluū futura iudicatio sit, nō iā vllū ita clarū, aut propriū, sicut in sāguinis profluuiō, & vomitu, signū
 30 habetur: sed illā ita fore cognoscimus, quod iudicationis signa adsint: quæ vero aut vomitus, aut sanguinis profluuiū, aut sudores indicant, non appareant. Quinetiā si nihil horū subſit, etiam per hæmorrhoidas, aut mēstruas purgationes in mulieribus fieri potest iudicatio. Quo casu, si per mēstruas purgationes futura sit, ipsas præcedit non mediocris grauitas itemque dolor, ac distentio lumborum. Ac notæ quidem propriæ communēq; modi iudicationum sic distinguendę sunt, vt nos in tertio de crisis libro differuimus. Hippocrates autē in præſagijs notas eiusmodi quasi exēpli causa,

tradidit ijs, qui eius intelligere verba possint. Est tamen, cum violentia ac-
 celsionum anteuertere iudicationes sæpe cogit : id quod faciunt etiã varia
 ægrorum in se peccata, & item errata medicorum : nec minus quæ ægro-
 tis vitio ministrorum, & quæ item extrinsecus accidunt. Quam ob rem
 existimare conuenit, morborum solutiones, quæ cum magno certamine &
 subito fiunt, febrium quæ ex calidis constant humoribus, proprias iudica-
 tiones esse. Post has vero, solutiones earum affectionum, quæ calidæ ac fa-
 cile mobiles sunt, easque partes obsident, quæ principatum tenent. Ephe-
 mera vero & hectica febres, & sine magna perturbatione, & non lubitas
 mutationes faciunt. Vbi autem aut facta iam est iudicatio, aut fit, ibi totum
 negotium est naturæ permittendum, ac nihil noui faciendum: vbi vero in-
 perfecta fuit iudicatio, ibi medicus addit, quod restat. Illud etiam de iudi-
 catione scire nos decet, meliorem ceteri eam, quæ per euacuationem,
 quam eam quæ per abscessum fiat; & eam, quæ noxium, redundantemque
 humorem, quam eam, quæ alium quemuis euacuet: eam denique, quæ recto
 itinere, quam quæ secus. Has porro excipit illa, quæ iunctam habet toleran-
 di facilitatem. Tum ea, quæ concoctis humoribus, & die critico fit, de qua
 in hoc commentario verba fient. Modum vero, ac tempus ipse indicauit,
 cum dixit, tot, & talia, & quanta, & quando. Nam quod ait, quanta, signifi-
 cat quantitatem : quod vero dixit, talia, qualitatem eorum quæ euacuan-
 tur, indicauit: cum vero, quando, innuit tempus, hoc est diem, in quo fiat.
 Si enim iudicatio fiat, tantaque ac talia, quanta & qualia oportet, euacue-
 tur, & ægrotus facile toleret; profecto tantum non perfecta vocatur iudi-
 catio. Si contraria accidunt, tunc danda opera est, vt ea prohibeamus, eaq;
 auertamus, & ipsis aduersemur. Si vero natura non perfecte agat, vult hoc
 loco Hippocrates, nos naturam ipsam adiuuare.

ix *Quæ propinqua, communiaq; affectibus sunt, ea primum, maximeq;
 affliguntur.*

Est a nobis dictum persæpe, cognoscendam ex dissectione esse cuiusque
 particulæ naturam, qualis nam ea sit: tum vero actionem, & qua sit cum
 propinqui societate coniuncta: id quod in situs, ac positus nomine conti-
 netur. Nam si vesica dissenta hominem non emittere vrinam contingat,
 ac citra vllum tumorem, qui vesicam obsideat, vrina retineatur, certe ne-
 cesse erit, vt in tali vrinæ cohibitiõe obstructio aut vretres, aut renes oc-
 cupet. Siquidem quæ propinqua sunt, & cum partibus ægris societate cõ-

iuncta, in affectus, dolorisq; consensum veniunt. Proinde in intemperie, ipe-
ctare causas oportet, sint ne illæ totius corporis communes, an partium nō
nullarum propriæ, quæ per consensum aliam partem vexent. Etenim a
capite.

In vetustissi-
mo libro lit-
teræ excide-
runt, ut iā legi
nō possint.
in altero ni-
hil plane est.

* a societate vero cum vicinis partibus, quod idē
cum situ esse diximus, sumitur indicatio. Gibba iecoris per renes expurga-
ri: caua per ventrem inferiorem. In liene alteram solam esse superuacanei
euacuationem.

quamuis particulam.

Rursus vero quauis particula in proximas partes, vt crus in femur, tibiā,
& pedem; itemq; manus in brachium, cubitum, & summam manum diui-
datur, tum digiti in ossa, chartilagine, ligamenta, nervos, arterias, venas;
membranas, carnes, & alia permulta. Quare ipectare oportet, propinqua
ne membra sint; vt scias, vtrum ipsa per se, & primo, an per consensum,
& communionem aliorum patiantur. Proximæ enim partes magis, quā
ceteræ laborant, vt si crus tractum sit, tibia magis, itemque pes, & genu ve-
xatur, quā vel manus, vel brachium, ac magis etiam, quā partes capi-
tis: nisi aliud quidpiam accedat, ad quod adhibere animum oportet.

viij Cōstitutionē autē contēplator, habita ratione eorū, quæ prima incipiūt:
quicquid tandē excernatur, ex vrinis, quales nā sint: & qualis sit collapsio, cor-
poris, mutatio coloris, imminutio spiritus: & cū his reliquæ iunctus rationes.

Hæc etiam ad iudicationem pertinent, vt ea itidem quæ sequuntur vsq;
ad eum locum, Cōcocta medicari, & mouere, &c. De vrinis autem illud
didicimus, eas, quæ tenues, decolores, paucaeque sunt, aut crassæ & paucae,
prauas esse: sicut etiam crassas illas quidem, sed tamē quæ nulla aut plane
exigua, habent subsidientia. Idque eis accidit, propterea quod non bene
subsideant. De prauis autem subsidientibus in libro præfagiorum dictum
est. Scire autē cōuenit, quodcūq; signum concoctionis apparuerit, id no-
bis indicare, morbum & breuem fore, & salubrem. Cuiusmodi nobis indi-
catio est iputū in lateris dolore. Excrementum enim cuiusque particulæ
corporis, quænam affectio particulam ipsam vexet, declarat: ac si cōcoctū
sit, salubre: si incoctū, morbosam esse significat. in vrinis vero, quæ sunt la-
norum vrinis quā simillimæ, & satis bene valere venas ostendunt: quæ

crudiores sunt, earundem imbecillitate arguunt. Quæ maxime contrarie
 vrinis sanorū sunt, cū ipsæ ex omni parte crudæ sūt, tū vero magnā venarū
 omniam imbecillitatem, infirmitatēque significant. Quæcūq; autem ma-
 litiani causæ dominantis indicant, vt nigrae, eæ ad summum perniciose cē-
 sentur. Hæc q; tria genera signorum propriā cuiusque cōcoctionē indicāt.
 Ac ventris quidē inferioris cōcoctionē significāt excrementa, secundū
 naturā prodeuntia; venarū, vrina; organorum vero respirationis solum,
 sputa. Ceterū habeas in memoria, Hippo. in aphorismis accurate de vrin-
 is differuisse; de ijs vero, quæ morbos acutos comitantur, in libro præla-
 giorum conscripisse, nūquam autem vlu venit, vt signum cōcoctionis
 non boni quid significet. Nam & sanguinis profluvia, & sudores, & paro-
 tides, & alij abcessus, si opportune fiant, prodesse solent; si importune, ni-
 hil iuuant. Cum vero signum cōcoctionis adest, seruatum quidem iri ho-
 minem, sed non tamen prorsus iudicatum iri declarat. Neque enim siue
 mutationem in morbo confertim factam, siue eam perturbationem, quæ il-
 lam antecessit, iudicationem intelligamus, signa cōcoctionis erunt neces-
 sario: cum illud exploratum habeamus, fieri posse, vt morbus longiore tē-
 poris spatio paulatim concoquatur, & ad perfectam solutionem veniat.
 In febribus autem, quoniam venosi generis affectus sunt, vrinis præcipue
 mentem adhibebis, in morbo lateri, primum sputis, deinde vrinis: quod
 lateris dolor febrim omnino iunctam habeat, in ventris affectionibus, si fe-
 bris absit, sola alui excrementa inspicias, si febris adsit, etiam vrinarum
 habenda ratio est. Censet igitur hoc loco morbi constitutionem faciendā
 esse ex ijs, quæ excerni primum incipiant, vt ex vrinis, si ita fors ferat, aut
 sputis, aut alui excrementis, aut vomitibus, aut sanguinis profluuijs ē nari-
 bus, aut etiam ex hæmorrhoidibus. Addit etiam collapſionē: hoc est, cū
 totius corporis moles cōcidit, vt videas, vtrū corpus conciderit, quod ei
 accidit, cū aliqua lassitudine victum est, & facultates quasi exsolutæ sunt.
 Quæ res & vehementiam, & malitiā morbi indicat: præsertim vero, si id
 in primis diebus contingat. Spectādum etiam est, an coloris natui flos cō-
 tabescat: aut magna sit eius facta mutatio: & an spiritus diminuatur: hoc
 enim egroti imbecillitatē, & fere casum viriū significat. Alias autē victus
 rationes vocat, quæ hæc cōsequuntur: hoc est, vtrū facile toleret, an dif-
 ficulter: vtrū medico dicto audiens sit: vtrū ea sumat, quæ ei offeruntur, ea
 que contineat. Adde vero & decubitum, & figuras, & somnos, & vigilias,
 & insomnia turbulenta; quæq; eiusmodi non sunt, & item alia permulta,
 quæ ipsæ in libro prælagiorum memorauit.

vñ Verum nero, quæ descendunt, similia sint, nec ne, sciendum est: exitus, vrina, quæ per vterũ, sp̃uta, quæ per nares, oculi, sudor, quæ ex tuberculis, ex vulneribus, ex pustulis, quæ sua sponte, quæ arte, spectanda sunt. Quæ iudicant, similia esse inter se omnia.

- 5 In eo libro, qui est de officina medici, non secus, quàm hic, censuit vidẽdum esse, vtrum similia, an dissimilia sint. Si enim sint similia, mouere ea nõ oportebit. Si dissimilia, conandũ est, vt ad similitudinem adducantur. Spectandum est igitur, vtrum quæ decedunt, sint similia: quia ita intelligitur, secundum naturam esse omnia. Vel quod ait, similia, significat, omnia, quæ exeunt, vnius esse generis: ac tunc ad aliud non esse traducenda: aut similia esse bene valentibus. ipse enim plerisque rationibus nobis ostẽdit quomodo communia à proprijs, & similia à dissimilibus discernamus. Hæc enim triplex contemplatio, vnum idemque potestate est: quæ inquã propria & communia contemplatur, quæque res, quæ conferuntur similes ne inter se, an dissimiles sint, distinguit: & tertia, quæ quid in eis idem, quid alterum sit, videt. Interdum enim appellamus similia ea, quæ aliquid, quod idem sit, in se habeant. De quibus omnibus accurate dictum est à nobis in ijs libris, qui sunt de Hippocratis, Platonisque decretis: & in libro prælagiorum. Quibusdam placet, simile duobus dici modis, vno, cum simile intelligitur, quod nullo modo variat, vt gemini Iouis filij dicantur: altero, cum quid magis, aut minus ad aliud accedit. Veteres tamen confuse, & sine vlla distinctiõe vocabulũ similiũ vsurparũt. Similitudines autẽ p̃spicere oportet, propterea quod dubitationes, & erroris causas etiã præclaris medicis atterre solent. Atque adeo, vt nõ modo vulgares medici, sed etiam præstantissimi in similitudinibus decipiãtur. Itaque si diligenter qui sp̃ia ægroti naturã, quam ab ortu nactus est, cognoscat: tum sciat, quã ob causam nunc egrotet, & ex multis sermonibus, quos ipse paulatim animaduenerit, euidentẽs similitudines & quæ esse dissimilitudines videntur, sit contemplatus, itemque alia, quæ necessaria esse, iam diximus, recte compererit, hic profecto curare optime poterit. Quibus autem in rebus spectanda similitudo sit, ipse perspicue docuit. Connumerauit enim exitus, id est, alui excrementa: itemque vrinas, & quæ in mulieribus per vterum excernuntur: tum sp̃uta, eaque potius in lateris dolore, pulmonisque vitijs, & vno verbo, in ijs affectibus, qui in organis respirationis infederunt. Tum quæ per nares euacuantur, quæ ex oculis exprimuntur,

vt lachrymæ, & excrementum id, quod in angulis oculorum solet confistere; sudorem denique vel vnius particular, vel corporis vniuersi. Hęc enim omnia significare etiam concoctionem solent. Nec minus id faciunt, quæ ex tuberculis, quæque, ex pustulis, & alijs tumoribus, qui præter naturam in corpore sunt, effluunt, & exeunt: vt etiam quæ ex vulneribus, vlceribusque emanant. In his autem omnibus videnda sunt, quæ sua sponte fiant, quæque arte parentur: eaque comparanda inter se, ac diligenter expendenda, vt an iudicationem faciant, videamus deinde, verum similia sint, an dissimilia: & vtrum, omnia ne, an non, sed partim.

In altero lib.

hec infant.

similia, qui:

bus æger le-

uetur, aut

magis con-

siliari vi-

deatur.

tunc enim ea pertinere ad iudicationem intelligemus. Secus vero, non itē. hęcque in libris de crisi- bus sunt recte a nobis explicata: nec par est: vt nos breuitatis studiosi, eadem in hunc locū transferamus.

ix Quæ profunt, quæ nocent, quæ liberant: vt illa effugiens, auertat: hæc accersat, adducat, & asciscat.

Hęc verba coniuncte cum superioribus multi legunt, vt post illa, Quæ iudicant similia esse inter se omnia: statim addantur hęc, Et quæ profunt, & quæ nocent, &c. Verum siue coniuncte, siue separatim legantur, nihil intererit. Dat enim nobis hoc cōsiliū, vt videamus, quæ ex ijs, quæ abeunt, profint, quæ noceant, quæque a morbo ægrotum liberent: vt illa vitemus, quæ nocent: hæc accersamus, quæ profunt: ea denique admoveamus, & asciscamus, quæ liberent. in quam sententiam addit etiā hæc, quæ sequuntur

x Et itē alia eodē modo: vt in cute, extremis, hypochondrijs, articulis, oculis, ore, figuris, sōnis, qualia iudicet, & quādo ea machinari oporteat, intelligamus.

Vtrum cutis humida, an arida, an contenta, an laxa sit, cōsiderandū est: vt ipse in libro prælagiorum in principio admonuit: ita etiā vtrum extrema sint refrigerata, an calida, aut alio quouis modo affecta. Hypochondriorum est eadem ratio, vt videas, vtrum grauitas, an distētio, aut aliquis dolor in eis sentiatur. Ipse enim dixit optimum hypochondriū esse, quod vacet dolore, molleque, & equabile sit. Ac partes quidem abdominis, quæ crassiores sunt, eæ etiam meliores censentur: quæ macilentæ, eæ etiam prauæ, & vt signa, & vt causæ habentur, Sunt enim signa imbecillita-

tis partium extenuatarū, causā vero, quod nec in ventre ciborum concoctio, nec in iocinore sanguis probe fiat. Ad hoc accedit, vt harum partium extenuatio non sit ad infernas purgationes tuta. De flatu autem hypochondriorum multa sunt a nobis dicta: liquidem est tertia quadam melancholix differentia, ad morbi comitalis similitudinem, cū a ventriculo originē ducit. Hancque affectionem medici quidam hypochondriacum, flatuosumque morbum nominant. Ac si prima symptomata circa ventriculum incipiāt, & ipsis adauctis melancholici affectus sequatur, profecto alui deiectionibus, vomitibus, proba cōcoctione, ructibusque leuabitur. sympto-
 10 mata autē sunt mœstitia, & metus. Præterea ex hypochondrijs febres quoque excitantur. Quique absolute scripsit, febres ex hypochondrio malignas esse, neque eas addidit distinctiones, quas in præfagijs Hippocrates scriptas reliquit, aperte mentitur: quemadmodū est a nobis demonstratū in ijs cōmentarijs, quos in prædictiones confecimus. Quædam enim ipsarum
 15 malignarū, quædam mites sunt, vt in libris de locis affectis docuimus. Idem est de articulis, oculis, & ore intelligendū: propterea quod multa contingunt, quæ iudicationem futurā nunciant: vt in præfagijs, & libris de vulgaribus morbis didicimus. Multa autē a natura non fiunt, quæ nos oportet
 20 machinari: ad quæ noscenda magnā adhibere diligentiam oportet: quando eadem etiā præclaros medicos, qui que longissimo vsu rerum periti, & in medicina valde exercitati sint, fallere consueuerint. Quando autē ea facienda sint, aut auertenda, docent ij libri, quos de crisi bus nos conscripsimus.

xj Præterea vero quinquam tales abscessus fiunt: qualia profint cibis, potionibus, odoribus, aspectu, auditu, cogitatione, egestionibus, humoribus, calefactione, perfrictione, siccitatibus, humectando, siccando, vnctionibus, illitionibus, cataplasmatibus, emplastris, insersionibus, tū vero epithematis, quæ superdantur. Figura iū spectanda, defricatio, curatio, labor, otium, somnus, vigilia. Spiritibus superne, inferne, cōmunibus, proprijs, artificiosis: i accessionibus
 30 neque præsentibus, neque futuris, neque pedum frigore: sed in morbo, qui deorsum inclinet: adhibenda mens est.

Fiunt morborū vicissitudines ad perniciem, & ad iudicationem tum pro morborū, tū vero pro locorum affectorū differentia. Nā quæ in morbos leuiore, partesque ignobiliores sit, ea est salutaris: quæ in grauiore morbo, ac loca præstantiora, pernicioſa est. Eadem est abscessuum ratio: qui

per effluxum fiunt, meliores sunt: qui per decubitus, minus comodi censeantur. Atque ex eis, qui longius ab affecto loco, & in partes aegroti ignobiliores fiunt, boni sunt: horum contrarii, mali. Quam ob rem si magna sanguinis copia quouis modo excreta sit, in spe salutis esse nos decet: atque aeger per abscessum, & per commutationem incolumis euadet. Difficilius enim hæc inter se, quod abscessus iudicationem afferat, ægrotumque omnibus liberet molestiis: commutatio vero aliarum accessionum, laborumque principium habeat: ut locus is corporis, in quem noxiorum humorum est facta commigratio, aliud etiam tempus ad concoctionem requirat. Cum autem magna sit crudorum humorum copia, tum fieri abscessus solent. Qui si exigui sint, nihil plane iuuant: si magni, eos ferre natura non potest. Itaque eorum, quæ in ventre concoquuntur, excrementa per aluum deiecta cruditatem, concoctionemque sua forma indicant: eorum quæ in pectore, ac pulmone, quæ tussi excernuntur: eorum quæ in cerebro, quæ per nares educuntur: eorum: quæ in venis, quæ cum urinis effluunt. Ipse autem plerisque in locis censeturationes esse spectandas. Est autem per spicuum, omnia, quæ moderate calfaciunt, murationes efficere, cuiusmodi sunt cibi perfusiones, & cataplasmata. Frictio quoque modica, & balneum huius sunt generis. Ac nunc etiam mandat, ut abscessus contempleremur. quocirca si ad ventrem excrementa vergant, eis adiumento esse debemus versus clysteria, in quibus sit vis materiem illuc attrahendi: & ite usum eorum, quæ in tota victus ratione ad id ipsum accommodata censeantur. Si ad renes ferantur, usum eorum, quibus urina cieatur. Si ad colon, acribus illud medicamentis erit calfaciendum. Qua in re illud non est ignorandum, cruda, & incocta ad malos conuerti abscessus. Quod in causa fuit, ut præcedenti oratione dixerit, Qualia iudicant: in hac vero scripserit, Qualia profint: propterea quod quæ profunt, eæ iudicationem afferre, & soluere morbum possunt: at quæ nocent, eæ neque criticæ sunt, neque morbum propellunt. Deinde vero modos adhibet, quibus abscessus fiant, & ad bonum & ad malum terminentur. Præterea docet, neque in ipsis accessionibus, dum adsunt, neque si mox futuræ sint, prodesse abscessus, si tunc fiant: sed neque etiam in pedem frigore: verum cum morbus deorsum inclinatur. In illo enim

Desunt multa: desiderantur enim in libro antiquissimo duæ
pagellæ: & in altero tres sunt albæ relictæ

*

Vt in libris, qui sunt de methodo medendi, expo-
suimus, nec minus etiâ in libris de crisi- bus hæc sumas persequuti. Sed hæc
ad aliquod memoriæ lumen afferendū dicta sint nobis, tantam enim, ta-
lemq; afferunt vtilitatem, vt neq; me bis eadē scribere, neq; eū, qui cupidi-
tate, studioq; doctrinæ trahatur, legere iterū, pigere vll o modo debeat.

xij In acceſſionibus per circui tū repetētibz cibi dādi nō sunt. Neq; coge-
re oportet, sed ante iudicationes, detrahete de ijs, quæ offeruntur.

- 10 Agit hoc loco de ratione victus ægrotorū, quā rem ipse in libris de ra-
tione victus in morbis acutis plane docuit: ac nos in commentarijs in il-
los libros editis quicquid ad eam rem pertineat, cumulate præstitimus. Lo-
quitur autem de longis, acutisq; morbis: atque in acutis quidem, quorum
status & iudicatio intra primum quaternionem futura sit, modo vires ro-
15 bustæ sint, ægrum in perpetua inedia continebimus: (exploratum enim
habemus, in singulis morbis totam victus rationis formam duobus ē sco-
pis duci, tum ex futuro totius morbi statu, tum ex viribus ægroti) in qui-
bus vero iudicatio primam hebdomadā non sit superatura, si vires sint
validæ, sola aqua multa vti sufficiet. Si vero non iā satis viribus ægroti cōfi-
20 damus, ptissanæ cremorem offeremus. Atque vt quispiam accommodate
possit singillatim cibos dare, in hac etiā oratione declarat, cū monet, cauē-
dum esse, ne quid in exacerbationibus demus: vt cum neque iā adiunt exa-
cerbationes, neque iam iam sunt futuræ, cibum præbeamus: sed cum decli-
nant, ac desinunt. Ceterum quonam potissimum modo futurū morbi sta-
25 tum prænoscas, in quo iudicatio sit, in primo de crisi- bus libro dictum est.
Nunc vero id solum dicere cōuenit, à morbis ipsis declaratū iri, & quā
inter se proportionem seruaturæ sint accelsiones, & quæ sit ipsorum cō-
ditio, vt inter febres intermittentes, tertianam habere celerem iudicatio-
nem, quotidianam vero, longam: quartanam, longiorem, inter continu-
30 as, ardentem esse acutam: fumantes vero cum humoris succensi co-
pia, diuturniores: medias inter has esse semitertianas. Quomodo autem

has febres omnes in prima cognoscere inuasiōe quispiam possit, nos in secundo de crisi- bus copiosissime docuimus. Non est autē opportunum, ut quæ iā alijs in locis recte diximus, huc trāfferamus; & de eadē re loqui in plerisq; locis sepe conemur. Quocirca ad sententiam nobis propositā redeamus. Itaque victus ratio ad tria capita potissimū redigitur: ut quanta, ut qualia, ut quomodo des, intelligas. Quantum vero sit dandum, alibi est declaratum, ut in libris de ratione victus in morbis acutis, & item in aphorismis, ut cum ait, Qui augentur, plurimum natiui caloris habent; itaq; plurimi alimenti indigent. Itemque in illo loco, Ventres hyeme, & vere sunt natura calidissimi, & somni longissimi: quam ob rem his temporibus plura quoque alimenta danda sunt. De qualitate autem differuit in eo aphorismo, cuius initium est, Humida diætā omnes febricitantibus profunt. de nique vero de modo egit in illo, Quibus semel, aut iterum, aut plura, aut pauciora, & particulatim: dandum vero est etiam aliquid tempori, regioni, ætati & consuetudini. Tum in eo, qui hunc aphorismum deinceps excipit, & item in alio, quem esse eundem cum eo, qui nunc est in manibus, affirmamus: nisi quod in vno, aut duobus verbis differt. Sic enim se habet: Qui per circuitus exacerbantur, nihil dare, nec cogere, sed detrahēre de his, quæ offeruntur, ante iudicationes oportet. In morbis autem, qui ordine quodam inuadunt, ex ipsis exacerbationibus, quo præcipue tēpore dare cibum conueniat, cognoscere poterimus. At si accessiones quidem fiāt, non tamē statis circuitibus, neque ordine seruato, in ijs vix, aut ne vix quidem verū & accommodatū cibi offerendi tēpus inueniri potest. In ijs vero, quæ per circuitum redeunt, ordinemq; seruant, vitare oportet, ut diximus, ne in principio demus. Quo, ne, sicut in oratiōe superiore ipse celsus, iam præsentē, ne ve mox futura accessione egrum alamus. Dixit autem ante iudicationes: si futuram esse iudicationē suspicemur. Vel potest etiā intelligi perinde, ac si dixisset, ætate statū: si quidem iudicationes in statu morbi fieri solent; quod in libris de crisi- bus demonstratum est. Erit igitur accommodatum & tutum, egros in morbi declinatione alere.

xiii. Quæ iudicantur, iudicataq; a parti sunt, nec mouere, nec quicquā nouare, siue medicamentis, siue alijs irritamentis: sed omittere oportet.

Est ab Hippocrate hæc pronunciata sententia. Incipientibus morbis, si quid mouendū videtur, moue: vigētibus vero, præstat quiescere: propterea quod omnia symptomata circa principia & fines imbecilliora sunt circa statū,

valētiora; ac circa statum iudicatio fere fit. Vnde planum est, nihil mouē-
 dum, nihilque innouandum. Si enim in iudicatione quādam fit turbatio,
 magnaue concertatio esse solet, certe sequitur, vt natura labore confli-
 ctata neque remedia, neque medicamenta, neque irritamenta ferre queat.
 5 Itaque cum fit iudicatio, totum negotium est naturæ committendum, vt ne
 tu, quidpiam molitus, magis prægrauēs, aut ad immoderatam euacuatio-
 nem irritēs, atque ita ægroto mortem afferas. Cum igitur tibi sit propo-
 situm, medicamentum dare, quod aluum subducatur, caue, ne id facias in mor-
 bi exacerbationibus, atque inuasionibus, & diebus ijs, in quibus fieri iudi-
 10 cationes solent. Vis enim medicamenti corrumpitur, quod forte humo-
 res sursum vergant, & contra, quā vt fieri euacuationem oporteat. Si
 vero necessitas urgeat, vt vacuare cogaris in exacerbatione, tum scito, per
 superiores partes esse euacuandum, vt per sanguinis profluuium, aut vo-
 mitum, aut quid huiusmodi. Cum vero exacerbatio desierit, tum per infe-
 15 riora euacuabis, vt per urinam, aut per sedem, & eiusmodi loca, quemad-
 modum esse accommodatius videbitur. Idem esse post iudicationem faci-
 endum monet; præsertim si morbus iudicatus sit vt græce dicitur, aparti,
 hoc est perfecte; in quam significationem vsus eodem aduerbio est Hippo-
 crates in secundo de ratione victus in morbis acutis. Sed quod hic ait
 20 aparti, in aphorismis dixit artios, hoc est nuper. Significat enim perfecte,
 vt dixi, & integre, & non diminute, & absolute. Quare si perfecta iudica-
 tio sit facta, aut fiat, iubet, vt totum negotium naturæ permittamus, ac
 nos nihil noui moliamur. Si vero non integre, sed diminute fiat iudi-
 catio, monet, vt quod restat, nos faciamus. Etenim si in aphorismis pro
 25 verbo artios hoc est nuper, scriptum esset aparti, aut integre, & perfecte,
 certe nullus scrupulus iniectus esset in animis interpretum de verbi artios
 significatione controuersantibus. Quidam enim volunt artios significa-
 re in diebus artijs hoc est paribus: quod minime verum est, quemadmo-
 dum eo ipso in loco a nobis explicatur.

50 xiiij. Iudicantia in melius, non statim appareant.

Quod ait statim, significat hoc loco idem, quod in principio. Morbi
 porro principium intelligo totum illud tempus, in quo nondum sunt si-
 gna concoctionis. Hac autem de significatione dictum est a nobis alio in
 loco. Cum enim morborum tempora diuideremus, morbos ipsos ex prin-
 35 cipio, incremento, statu, declinationeque constare affirmauimus. Sed iu-

dicari in principio nullus potest: hacque de re in libris de crisi-
bus abunde concriptum. Quare quicquid ad hanc rem pertinet, ex illis li-
bris, qui velis, perdicat. Ego enim totam illam disputationem, utpote que
longior sit, quam ut eam nunc persequar, huc transferre nequaquam vo-
lo: sed hoc solum memorabo: postquam natura ad excretionem impel-
latur, perturbationem quandam notabilem in corpore excitari, quæ caus-
sam afferat, ut multa symptomata cum manifestissimis concoctionis signis
appareant. Sed caue, ne signa concoctionis te fallant, quod ea esse iudi-
cationis signa putes: propterea quod quæ iudicationis sunt, non statim,
hoc est, non in morbi principio apparent. Nec sunt eadem iudicationis, 10
& concoctionis notæ. Neque enim vñ venit, quin illæ omnino vel bon-
nam, vel malam iudicationem faciant. At signa concoctionis salutem qui-
dem hominis ostendunt: non tamen per iudicationem omnino seruatam
iri ægrotum declarant: propterea quod possit morbus longiore tractu tē-
poris paulatim concoctus ad perfectam solutionem deuenire. Ceterum 15
quomodo symptomata iudicationis a signis concoctionis differant, in primo
de crisi- bus aperuimus, quo in loco perfectæ & non perfectæ conco-
ctionis signa declarauimus. Etenim & perfectam esse concoctionem do-
cui, cum in vrinis subsidet quid album, lene, æquale, & continuum: non
perfectam vero, cum vrina ex aquosa modice subpallida sit facta. Ac signa 20
quidem concoctionis nunquam male apparent: iudicationis vero, quan-
doque male apparent. Eaque non in principiis, non in incrementis, sed
in statibus debent apparere. Quare neque sudores, (sæpe. n. iteranda sunt
eā, ex quibus summus ferri fructus potest) neque vomitus, neque alui ex-
crementa, neque parotides, neque sanguinis profluvia, quæ in principio, 25
statimque apparuerint, morbum vnquam iudicarunt. Atque ab his quidē,
velut a causis expelli morbos homines credunt. Pro signis vero, quibus
hæc indicentur, putant demencias, graues sopores, dolores, lachrymas, re-
spirandi difficultates, aliaque huius generis permulta: quæ si absque signis
coctionis appareant, notæ pelsimarum affectionum censentur. Verum hæc 30
omnia, & quæ tanquam causæ, & quæ tanquam signa iudicationis sunt, ne
statim, hoc est in primo tempore morbi, appareant. Si. n. tunc apparebunt,
profecto non boni quid, sed mali indicabunt. At quæ concoctionem signi-
ficant, etiam si in prima primæ acceſſionis hora appareant, certe ea erunt,
æqui, & boni consulenda.

nisi turgent: multa autem non turgent.

Expositis ijs signis, quæ concoctionem, iudicationemque futuram indicant, de medicamentis propinandis deinceps disserit. Ac nos optimus medicus docet, vsum medicamentorum esse ad concoctos humores commodatum; ad crudos non item; nisi turgere eos sentiamus. Ac verbum quidem turgendi proprie dici de animantibus solet, quæ ad rerum venerearum vsum impelluntur. Nunc vero est ad eos translatum morbos, qui properant, celeriterque mouentur: præcipue autem cum sensus ægroti hominis ab inordinata humorum spiritusque agitatione, quodam modo irritatur. Quo sane casu tantummodo quispiam in principio medicamentis conuenienter rationi, & accommodate vtetur; quippe qui motum humorum, ac succorum in corpore redundantium ad facilius attrahendum adiuvantem habeat. Quod ea, quæ ex toto incocta sunt, stabilia, infixaque sint, ideoque vix, & difficulter trahi a medicamentis purgantibus queant. Cumque prædixisset, concocta medicari oportet, intulit, non cruda: neque in principiis; vt cum principium est, crudam, & incoctum morbum plerumque esse, declararet. Cum enim in corpore sanguinis probi exigua sit copia, & crudi humores sint admodum multi, tum nec venam secare, nec purgare, nec exercere hominem oportet. Immo vero neque mouere penitus, neque lauare conuenit. Siquidem venæ sectiones probum sanguinem euacuant: & prauum, qui in primis potissimum venis, quæ in iecore, & lactibus sunt, colligitur, in totum corpus attrahunt. Purgatio vero in ijs, & tormina, & morsus creat, itemque animi defectiones. Adde quod nec quicquam notabile educit, quod crudi omnes humores, pigri, & ad motum inepti propter crassitudinem, frigiditatemque sint; omnesque vias angustas obstruant: per quas id, quod purgando euacuatur, comportari ad ventrem oporteat. Ex quo fit, vt neque ipsi educantur, & alios, ne euacuentur, impediant. Quocirca ita affectis esculenta, poculenta, ac medicamenta danda sunt, quæ sine insigni caliditate, crassitudinem humorum extenuent, incendant, atque conficiant. Quanquam si quis abscessu vrgeatur, qui ab humore bilioso, aut melancholico, aut etiam pituitoso exortus sit, vitare debet, ne humorem medicamento purgante diminuat. Itemque cum anni tempus admodum calidum sit, abscessusque costas obsideat, qui ex sanguine consistet, isque humor, qui exuperat in corpore, sit biliosus, tunc omnino canendum est. Humor enim sanguineus in bilium vertitur. Id quod cognoscitur ex eo, quod ægrotus post sanguinis sputum reijcere biliosum sputum soleat.

94 Gal.in.lib.Hippo.de humoribus.

hoc idem faciei rubor interdum indicat: sicut alia quoque multa significat. Ceterum in crudis, omnino abstinendum a purgatione est. Recte igitur censet Hippocrates, medicari oportere concocta, & non cruda, neque in principijs, nisi turgeant: hoc est, nisi motus ad excretionem ipsa concitet; neque ad vnam partem adhuc vllam firmam inclinationem ac stationem habeat: sed humores ita contineat, vt moueantur, ferantur, & fluant. Ceterum de hac sententia in primo aphorismorum libro, sicut etiam de ea, quæ deinceps sequitur, agetur; quamvis in quibusdam exemplaribus aphorismorum non reperiatur. De ea vero, quæ sequitur, iam supra locuti sumus; ea autem est huiusmodi.

10

xyi Quæ ducere oportet, quo maxime vergant, locis opportunis ducito.

In primo commentario, cum de locis ad euacuationem peragendam accommodatis loqueremur, intestina, vesicam, vterum, cutim vniuersam, stomachum, palatum, naresque memorauius. Cum igitur humores deorsum vergunt, si ad intestina tendant, tunc euacuatio erit per sedem faciēda. Cū vero ad vesicam vergant, tum per ea, quibus vrina prouocatur: vt in menstruis mulierum purgationibus, per vterum euacuandum est, per sudorem, si ad cutim repant: & per vomitum, si sursum ferantur; ac tunc quidem per stomachum: vt cum cerebrum expurgamus, per palatum, ac per nares in sanguinis profluuium. Illud autem sciendum est, nūc nobis hoc consilij dari, ducenda ea, quæ neque iudicantur, neque nuper iudicata sunt: quæ quidem eo ducenda sunt, quo natura vergit; ac videndum esse diligenter, ne inclinatio humorū noxiorum in loca minus opportuna fiat: quo sane tēpore tantum abest, vt educere, & naturam adiuuare debeamus, vt etiam prohibere, ac reuellere humores oporteat.

25

xvij Quæ vacuantur, multitudine metienda non sunt. Sed quandiu prodeāt, qualia oportet. Et æger facile ferat. Vbi vero opus est, ibi & debilitare, & animi defectionem inducere, donec id effeceris, cuius causa hoc fit, interim vero alio vertere, aut siccare, aut humectare, aut reuellere, si sufficere æger possit.

In omni genere euacuationum, vt iam ante monuimus, iudicandi ratio ducitur a tolerandi facilitate. Si enim magna vis atque copia euacuetur, & tamen ægrotus se leuari non per sentiscit, neque facile fert, plane constat, neque quod noxiū est, neque quod redūdat, sed quod naturæ accommodatū est, euacuari, ac vires dissolui. Quocirca consulit, ne copiarū corū, quæ eua-

30

quantur, animum adhibeamus, sed ijs ipsis, quæ excernuntur, vtrum qualia oportet, excernantur; & tolerandi facilitatem attendamus: idque esse obseruandum, siue natura corpus expurget, siue nos medicamentum purgans demus, ac molesti humores euacuentur. Vbi vero debilitare, & ad animi defectionem vsque euacuare opus est, id faciendum erit vsque, dum id sis consecutus, quod voles. Quo sane tempore tibi licebit, aut alio vertere, aut ficcare, aut humectare, aut reuellere, donec æger sufficiat. Quoniam autem multis modis animi defectio fieri solet, scito nunc intelligi defectionem eam oportere, quæ ex magna euacuatione fit. Cuius in febribus continentibus vsus est maximus: vt in methodo medendi demonstramus; itemque in maximis inflammationibus, & doloribus vehementissimis. Adhibenda tamen distinctio est, vtrum hoc venæ sectione, an purgatione faciendum esse videatur. Habes autem distinctiones in libro de venæ sectione perspicue explicatas. Iam vero in ea lassitudine, quam inflammationis speciem præferre dicimus, nisi quis detractione sanguinis, malo prius occurrat, vehementissima febris statim, accendetur. Nam & sanguis in huiusmodi lassitudinibus calidissimus est, & omnes fere, qui in eam inciderunt, copiosissimam eius euacuationem possulant. Et quamuis etiam sanguis mittatur, tamen plerique eorum in febrim incidunt. Quocirca non conuenit, parum eius detrahere, sed & celeriter mittendus est, & ad animi defectionem vsque educendus: siquidem nihil aliud impediatur. Si vero bis eodem die detrahere sanguinem velis, primum ita euacuabis, vt ne animi defectionem inducas: secundo loco vero nihil est, quod animi defectionem afferre verearis. At si prima euacuatione ægrotus exoluatur, secundam euacuationem ferre nullo modo poterit. De ardentissima autem febre nihil est, cur longiore oratione nunc differam: quando in nono methodi medendi, nullum inueniri maius, aut præsentius remedium, quam euacuationem vsque ad animi defectionem posse, demonstrauimus. Quod idem in vehementissimis doloribus est intelligendum. Semper tamen habenda ratio est virium ægrotantis, quod ipse significauit, cum dixit, si sufficere æger possit: vt iam duæ notæ sint, facilitas nimirum tolerandi, & vires ægrotantis. Ac si alterutra ipsarum non adsit, id neuti quam erit faciendum.

xviii Ex his facito coniecturam: sicca quidem erunt calida, humida vero, frigida: quæ vero aluum mouent, plerumque contraria.

35 Hæc inquit erunt propriæ notæ argumenta, ex quibus noscere poteris,

utrum egrotus sufficiat, nec ne; & utrum euacuatio vique ad animi defectionem fiat. Nam quæ prius fuisse sicciora sentiebas, nunc calida; quæ humida erant, nunc frigida esse videbis, quæ vero aluum subducunt, erunt contraria, Id tamen non semper, sed plerunque ita comperies. Vocat autē

quibus al-
 nus subducitur, Propterea quod nisi contraria sint, natura eadem superabit, Soluitur enim venter inferior; ac multa, eaque varia expellit.

Alui enim
 excrementorum mutationes, quæ multas humorum formas euacuant, corpus ipsum accuratius expurgant: nisi forte aut colliquationis, aut corruptionis signa adiuncta habeant, de quibus ipse in prælagijs locutus est in illo loco, in quo fecit de pinguibus, deque foetidis mentionem.

xix Hæc diebus imparibus sursum fiunt: si & circuitus, & constitutio ex ipsis exacerbationibus talis fiat. Plurima autem paribus diebus fiunt deorsum. Sic enim etiam quæ sua sponte eueniunt, prosunt: si circuitus in diebus paribus exacerbationes non faciant. In huiusmodi autem, in paribus sursum, in imparibus, deorsum. Tales autem pauci sunt: & tales etiam constitutiones difficilius indicantur.

Qui nostros de crisis libros accurate perlegit, ei nihil opus est longiore oratione ad hæc, quibus de agitur, intelligenda. In illis enim quæ ad iudicationes, quæ ad earum vacuitates, quæ denique ad malas iudicationes pertinet, scripta sunt omnia. Illud item docuimus, quæ paribus diebus exacerbantur, in paribus iudicari: quorum vero exacerbationes diebus imparibus fiunt, ea quoque in imparibus iudicari. Adiunximus etiam, iudicationes in exacerbationibus fieri, propterea quod humores in illis vehementer moveantur, ac veluti feruentes aut per sanguinis profluvium, aut per sudores, aut per vomitum, aut per secessum, aut per hæmorrhoides, aut per menstruas purgationes in mulieribus prorumpant; & quod natura eo tempore ad illorum excretionem impellatur: & quod pressa pondere; & male affecta ad humores excernendos irritetur: & quod illis magis fufis, noxia promptius expellantur, faciliusque fiat iudicatio. Proinde dictum est, mutationem quattuor modis effici, ad salutem, ad mortem, ad inclinationem in melius, ad eandem in peius ruentem. Itemque, iudicationem, quæ

per euacuationem fit, meliorem esse ea, quæ per abscessum contingat: tum quæ noxiam potius, quàm quæ alium quemus humorem euacuet; tertio-
 cam, quæ directo, & ex eadem parte, quàm quæ secus. Ipse autem, quod
 nos per rectitudinem dicimus, appellat directo; præterea vero, eam quæ
 10 cum tolerandi facilitate & cum coctione, & die critico fiat. Siquidem hæc
 omnia habere perfectam iudicationem oportet. Ne sis tamen nescius, in
 febribus omnibus non simili modo dies numerari: nam quod in continuis
 vnus dies potest, id ipsum facit in intermittentibus accessio; & iudicationes
 pro accessionum numeratione fiunt. Ac nos etiam obseruauimus, in
 20 tertianis, & quartanis iudicationes fieri non ad dierum, sed ad circuituum
 numerum. Id quod verum esse, ipsemet attestatur, vbi, tertianam purā se-
 ptem circuitibus iudicari, affirmavit. Septima enim a principio accessio in
 decimum tertium diem incidit; in quo sæpe iudicatur, nec in quartum deci-
 mum, qui criticus est, extenditur. Quemadmodum autem acutorum mor-
 25 borum ipse dies quartusdecimus est terminus: & peracutorum septimus: sic
 in intermittentibus tertiana febris septimo circuitu terminatur. Quocirca
 si iudicatio in diebus imparibus accadat, per superiores partes fiet; si modo
 & circuitus, & morbi constitutio in ordine accessionū talis fuerit. Si vero
 in paribus, per inferiores fiet. Porro censet, eorum, quæ sponte eueniunt,
 30 eandem esse rationē oportere. Eaque prodesse, si accessiones paribus die-
 bus ex circuitibus fiant; propterea quod in eiusmodi contrarium vlti-
 niet: siquidem in paribus, sursum; in imparibus vero, deorsum. Addit ta-
 men paucas constitutiones inueniri tales: & quæ huiusmodi sunt, eas esse
 ad iudicandum difficiliore. Cuius rei causam nos in libris de diebus cri-
 25 ticis exposuimus.

xxx *Quin etiam quæ tempore sunt progressa longius, ita fiant necesse est,
 vt ad decimum tertium, decimumque quartum diem pertineant. Ac decimo
 quidem tertio, deorsum; decimoquarto vero, sursum. Sic enim ad iudicationem
 confert: & quæ ad vigesimum: præter ea, quæ deorsum feruntur.*

30 *Quemadmodum iam diximus, tum in libris de crisi-
 bus, tum in ijs, qui
 sunt de criticis diebus, ea omnia, quæ ad hanc tractationē pertinēt, explica-
 uimus. Proinde hoc loco solum memorabo capita eorum, quæ in illis sunt
 conscripta commentarijs. Iudicatio igitur est repentina in morbo commu-
 tatio. Ea quattuor fit modis. Nam vel est subita morborum liberatio, vel*

magnam mutationem in meliorem statum, vel mortem repente affert: vel facit, ut ægrotus sit multo peiore in statu. Iudicatio omnis cum aliqua manifesta euacuatione, vel abcessu fit, ut paulo post dicitur. Criticos porro dies appellamus, in quibus huiusmodi mutationes & fideles, & plurimæ fieri solent; cum in alijs diebus neque fideles, neque frequentes contingant. Hippocrates autem omnium bonorum inuentor, hocce dies indicauit: & septimum dierum criticorum circuitum esse valentiorum reliquis dixit; & ab eo secundum potestatem esse quaternarium, quod septimū diuidat in partes duas: & quod iudicationes per circuitus septenarios futuræ a quaternarijs indicentur. Quartas enim est septimi index; undecimus quartideci-
mi. Hos vero dies ipse indices vocat. Hebdomadas vero sic numerari cē-
set oportere; ut duæ priores inter se vicinæ per disunctionem; tertia, quæ
has sequitur, per connexionem numeretur; ut prior in vnum diem desinat,
& ab alio incipiat secunda; tum vero tertia ab eodem incipiat, in quem se-
cunda desierat: quod in causâ est, ut vigesimus dies sit tertiæ hebdomadis
ultimus. Quod etiam verum comperiemus: quandoquidem vigesimus &
plurima, & firmiter indicareprehenditur. Quam ob rem Hippocrates
diem quadragesimum, non quadragesimum secundum esse criticum statuit.
Ita etiam sexagesimum, & octogesium, non sexagesimum tertium, neque
quartum octogesium. In morbis autem acutis intercidunt in criticos hi,
tertius, quintus, & nonus, ac quâdoque etiam sextus; malus nimirum index,
quod aliquando cum symptomatibus periculose indicet. Horum autem om-
nium exempla tibi in libris de vulgaribus morbis poterunt suppetere. Sed
eos ægrotos hoc loco describere, longum fuerit. Ac tibi integrum est, eam
sententiam, quæ in libro prælagiorum habetur, perlegere, cuius hoc est ini-
tium, Febres eisdem numero diebus iudicantur, ex quibus homines tū ser-
uantur, tum pereunt, & qui sequuntur. Quin etiam in secundo aphori-
smorum multa sunt de criticis diebus monumentis consignata litterarum:
ex quibus plane constat, tertiam hebdomadam per coniunctionem cum se-
cunda, numerari: & quartum diem septimi indicem statui: & septimum de-
cimū vigesimi. Tum explanari, quinam dies indices in vniuersum sint,
quique contemplatione digni ab Hippocrate censeantur. Multa quoque
alia comperies, quæ ipse plerisque in libris conscripsit: quæ omnia in vñ
nos volumen redigimus, quod de criticis diebus inscribitur. Ac qui præla-
gire in posterum, quid futurum sit, accurate velit, is & hoc opus, & quod
de crisis est, perlegat, oportet. Res enim huiusmodi tantum afferunt vti-
litatis, ut cum ego hanc contemplationem apud Eudemum philosophum,

qui tres quartanas habebat, prædicens, monuisssem fore, vt vna earū, quæ certis diebus inuadebat, post tot circuitus primū sedaretur : cumque hæc depulsa esset, aletta certo die discederet; similiq; modo de tertia prædixissem, hæc ex arte diuinandi, non ex medica cognitione à me pronunciarī contenderent. Ac nos non modo in illo homine, sed etiam, quod Deo approbante dictū sit, in vlla vnquā prædictione offendimus. Quæ cū ita se habeant, propositum nobis est explicare, quenam in hoc libro Hippocrates conscripserit. Igitur, quæ ante tēpus iudicationis prodeunt, hoc modo fiant necesse est, vt in decimotertio die per inferiores partes ducātur :
 10 in quartodecimo vero, per superiores. Id quod ad iudicationē pertinet, & ad ipsam est vtile, & accommodatū. Simili quoque modo quæ die vigesimo fiunt, præter ea, quæ deorsum feruntur. Dictū enim est, vigesimum criticū esse. Quæ autem inferius vergunt, ea per inferiora adducenda sunt, vt ipse monuit. Sed iam ad ea, quæ deinceps sequuntur, quæ ipsa quoque ad iudicationē faciunt, transeamus.

xxj *Multa autē purgāda sunt: eaq; non prope iudicationē, sed longius. raro autem in acutis multa ducenda sunt: in delassatis vero, totum.*

Iudicatio, vt dictum est, cum certamine notabiliq; perturbatione plerunq; fit. Perturbationis autem violentia, naturam, ea quæ infesta sunt,
 20 etiam ante tēpus cogit extrudere. Est enim virtus ipsa, qua aliena expelluntur. Ac tempus id agendi est post finem eius, quæ res alterat, facultatis. tūc enim obit functionem suam, omniaque secundum naturam absoluta sunt, cum illa ab actione desistit. Verū cogitur interdum ea, quæ molesta sunt, ante perfectam coctionem amoliri: sicut etiam interdum concoctione iā
 25 absoluta, moratur, & præ imbecillitate lente ad munus obeundū progreditur. Facultas igitur, quæ aliena expellit, ea est, quæ iudicationes in morbis facit. Proinde, cū omnia ea, quæ in animante sunt, iam concocta sint, tunc optime iudicationes fiunt. Prius autem expelli, ac iudicationem præuenire, malum est: propterea quod cum ijs, quæ noxia sunt, etiam vtilia excernantur. Id quod fieri solet, cum natura vel à medico, vel ab ijs quæ corpore continentur, irritetur. Quamquam non medicus solum afferre causam erroris possit, si quid minus recte fecerit, sed etiam ægrotus, & ministri, & alia, quæ proprie externa nominātur: vt in ipso corpore offendūt morbi, causæ, & accessiones. Ac si accessio sit, quæ naturā stimulet, nullam quietem, nullamque moram concedit, sed excitat, mouetque, & tan-

quam ad pugnam prouocat. Quemadmodum igitur natura pressa magna vi excrementorum & humorū instantium cogitur sepe numero eos extrudere, idque malum est, si id antequam concocti humores sint, & ante tempus iudicationis faciat, ita nostrum erratum iudicandum est, si idē prope iudicationem fecerimus. Quocirca expectandum est, ut longius a iudicatione id fiat: ut si natura nihil tunc fecerit, nos faciamus: quod non bonum sit, si prius expurges. Quod autem addit, Raro autem in acutis multa ducenda sunt, recte censuit. Est enim explicata sententia, in morbis acutis solum in principiis interdum vtiliter adhiberi purgationem posse: sicut in longis morbis semper est expectanda maturatio: in acutis vero etiā in principio medicamento purgante vti possumus, si targeant. Idque erit magna animaduersione faciendū: siquidem non mediocre periculū impendet, si quis in morbo acuto male medicetur. Debet enim medicus hoc attendere, ut eger maiorem fructum ex noxiorum humorum euacuatione ferat, quā noxam: qua corpora à medicamentis purgantibus necessario afficiuntur. Erit autem maior vtilitas, si omnis humor molestus cum tolerandi facilitate, ac sine molestia euacuetur. Cū vero morbus non modo acutus sit, sed etiam vehementissimam febrim adiunctā habeat, tunc multo magis, ne purgans medicamentum demus, vitandum erit: ac potius perueni sectionem faciendā euacuatio: ex qua minor quidem exisset, quā ex purgatione, vtilitas: multo tamen sit futura securior: cum maximum à purgatione periculum immineat, præsertim vero si quis naturam ægroti non cognitam habuerit. Quidam enim ita natura comparati sunt, ut ægre purgentur: quidā vel exiguo epoto medicamento copiose purgantur. At si hominis naturā ignores, periculū est, ne aut maior, quā par sit, fiat euacuatio: aut ne omnino purgatio moueatur, aut si moueat: ut ne tamē quā satis sit, euacuetur. Quæ omnia maximas in morbis acutis noxas afferunt. Quæ res fecit, ut ipse in aphorismis hanc sententiam scriptam reliquerit: In acutis morbis raro, & in principiis purgante medicamento vti oportere. Atque id considerate admodum faciendum. In delassatis vero totū ducendū est. Quando vero id faciendum sit, attende, ut intelligas. Cū sit duplex plenitudo, altera quæ ad vires referatur, & ad corruptelam facile perueniat, atque etiam interdum partes quasdam petat, & in eis tumores præter naturā excitet, altera vero ad effusionem pertineat, quæ sepe in partes irruit, & tumores præter naturā creat, ac morbos comitiales, venarūque ruptiones efficit, conandū est, eam celeriter euacuare prius, quā magnū aliquod in homine gignere malum incipiat. Sed quomodo vtrunque di-

gnosceret, ac curare affectū oporteat, in libris de tuēda sanitate copiosius explicauimus. Quocirca de eadē re nunc scribere, superuacaneū existimo. Igitur ad consequentē transibo orationē, quā his fere verbis continetur.

xxij In febribus abscessus maxime in articulos, maxillasque fiunt, prope cuiusque dolores, magisque ad supernam partē, & in totum. Si vero morbus lentus fuerit, & deorsum repar, etiam abscessus inferne fient. Maxime autem pedes calidi, inferne significant: frigidi vero superne.

- Ab abscessus inquit in febribus ad articulos, maxillasque fiunt maxime. Idque accidit, quia propter calorem febris magna copia humorū sursum in caput tollitur, quam postea inde ruentem glandulæ maxillarum suscipiunt: quemadmodū vīu venit, cum ē superioribus partibus in inguina, & alas quidpiam descendit. Febres autē omnes, quæ ex lassitudine ortæ sunt, propriū quendam calorem habent in articulis excitatum. Vnde nihil mirabile sit, abscessus in articulos decumbere, quippe qui plus, quā par sit, laborauerint, atque incaluerint. Id quod illis potissimum contingit, quibus plenitudo morbi causā attulit: ac magis, vt ipse ait, ad supernā partem, hoc est ad caput, propter eam causā, quam attulimus. At si deorsum morbus vergat, tunc etiam abscessus in partes infernas descendunt.
- Cuius rei signum ipse statuit pedum calorem, & frigus. Nam si pedes calidi sint, abscessum in partibus infernis fore indicant. Causa est, quia humorum copia deorsum comportatur, locumque illum calore perfundit: si frigidi sint, in supernis abscessum futurū significant: quod eo tempore omnia sursum ad caput ferantur, extremaque, præsertim pedes, refrigerentur. Quomodo autem supernas, infernasque partes in corpore esse, debeamus intelligere, ipse in texto de morbis vulgaribus declarauit, cū ait, An ea quoque, quæ infra iecur sunt, ē supernis distributa sint: ibi enim iecur esse terminū omnium supernarum, infernarumque corporis partiū statuit. Connexa enim eius pars septo transuerso annexa est. Itaque omnia, quæ supra iecur sita sunt, eadem etiam supra septū transuersum sunt collocata, vt cor, pulmo, pectus, collum, ac multo etiā magis, caput: cetera omnia infra in corpore esse, voluit. Ceterum abscessus in partibus superioribus vt plurimum difficiliōres sunt. Causa est, quia ē partibus superioribus, cum eodem affectu consistantur, maius periculū, quā ab inferioribus, impendet. Perspicuum enim est, si cor, aut pulmonem, aut cerebrum inflammatio obsideat, mortiferum morbum esse. At si par-

tes infra iecur sitz inflāmatione tententur , pauci admodū mori solent: nī si male eis adhibeatur curatio. Idque ipse attestatur, cum ait , Si autem ea, quæ è superioribus partibus in articulos infra decubuerūt, infra vmbilicū constiterint, bonum: si vero supra, non pariter morbū soluunt, nisi suppurauerint. Eo em̄ in loco habemus, abscessus, qui in partes infra vmbilicū de cūbunt, bonos esse: qui supra, nō bonos, aitque malitiam ipsorū aliqua ex parte diminui, si tumores forte suppurauerint. Qui porrō morbi iudicari per abscessum consueuerint, Hippocrates ipse in prelagijs conscripsit.

xxiij In ijs, qui ex morbis exurgunt, si statim manus ac pedes dolore conficiuntur, in eis abscessus orientur.

Qui ex morbo conualescunt, non admodū robustas vires habent: quocirca si in laboribus versentur, ac multas, vehementesque motiones obeant, facile læduntur. Ac maiorem etiam noxam sentiunt, si humores, morbum efficientes, nō bene sint expurgati: & quedā fortasse reliquæ adhuc adsint. Scimus enim quæ post iudicationem in morbis relinquuntur, reciduas excitare consuesse. Itaque cū in eo statu aut manus, aut pedes laborarent, aut dolore conficerentur, illuc irruere abscessus scribit. Labor enim causæ rationem obtinet: dolor, signi. Ac non mirabile est, ut iam dixi, si maior caliditas in particula accenditur: eiusque imbecillitas augetur: & tanquam via sit superuacaneis, ut abscessus gignatur. Hoc autem loco videtur tria abscessuum tempora constituere: vnum in morbis, de quo egit oratione superiore: alterum, dum ægroti conualescunt, de quo nunc distulerit: tertium, quod morbos antecedit, de quo deinceps ad hunc modum loquitur.

xxiiij Sed si qua pars ante morbum laborarit, ibi morbi sedes erit: ut accidit ijs, qui Perinthis tussi, anginaque laborant. Tusses enim, non secus quam febres, abscessus excitant.

Si antequā quispiam in morbum incideret, aliqua corporis pars laborauerit, timendum erit, ne aliquis in eam abscessus fiat. In omnibus enim morbis, qui prius per excretionem non iudicatur, in ijs abscessus decūbre in eas partes solent, quæ prius laborarint. Cū enim illæ sint imbecilliores, etiam magis, ac facilius humorum copiam excipiunt. Id quod in ijs

potissimū morbis intelliges, in quibus futuros abscessus suspicabere. Ipse vero rē exemplis declarauit eorum, qui in Perinthia vrbe tussē, aut anginam passi erant: in quibus verisimile est abscessus aut in ceruice, aut pulmone, aut etiā in pectore exortos esse: quādo tussēs abscessus tales faciāt, quales etiā excitari a febribus solent.

xxv Simili quoque modo euenit vel ab humoribus, vel a corporis colliquatione, & item animi.

Hæc quoque de abscessibus dicta videri possunt: vt censeat, ipsos à copia etiā humorū, aut colliquatione corporis, & item animi exoriri. Cum enim sit humorū magna vis, vt non possit omnis excerni, tunc in particulā quandā imbecilliorē fixa innititur: cūque magna est humorū tenuitas, & corporis raritas, tunc per eā perspirationē, quæ sensum nostrū fugit, corpora celerrime euacuantur: vt, nisi occurras, facile colliquētur. quod idē in colliquatione corporis vltimo venit. Atq; in febribus quidem vehementissimis colliquari sepe corpus, concidereq; & extenuari conspeximus. Idq; interdum plus, quā par sit, accidit, aut propter febris magnitudinem, aut propter morbi tempus, aut propter ætatem, aut etiam regionem, aut anni tempus, aut aeris constitutionem, aut euacuationes, quæ sub sensum cadūt, aut vigilias, aut curas, aut inēdīam, aut immoderatos motus. Nā & magnitudo, & malitia febriū interdū graciles homines, extenuatosque vel in primis diebus reddit, quemadmodū est ab ipso in libro prælagiorum de cadauerosa facie conscriptum. Idē quoq; morbi prolixitas facit, ætas quoque tū puerorū, tū eorū, qui vltima sunt senectute. Ac in pueris propter humiditatem & caliditatem plurimū fluit, & corpus euacuātū extenuatur: in ijs vero, qui summa sunt senectute, propter viriū imbecillitatem corpus collabitur. Id vero ex anni partibus, & regionibus, & aeris constitutionibus planū est calidiores ac sicciores magis euacuare corpora: frigidiores ac humidiores, ne cutis perspiratione digeratur, & inaniatur: prohibere. Sed etiā sequi macies corporis solet ex sanguinis eruptione, sudoribus, vrinis, vomitibus, & alui deiectione nimia: itēque ex inedia, vigilijs, solitudinib⁹. Nec minus etiam ex delirio, cū egroti assidue exurgunt. Quæ vero colliquatio proprie nominatur, plerumque fit, quod pinguedo, aut etiam tenera caro propter malignam febrem colliquetur. Quam tamen ex vrinis potissimum cognoscēs. Sunt enim illę oleosæ: eęque principium colliquatio-

nis significant. Cūque & in colore, & in consistentia quid veluti oleū sit, tum affectionis indicat statum. Verum ne huiusmodi vrinę in fraudem te conijciant; propterea quod tales ferme excerni solent, cū renum pinguedo dissoluitur. Sed distinctiones allatę sunt ab Hippocrate, cum diceret, Quibus subsidientia pingua sunt, & confertim exeunt, in ijs renum affectiones indicant. Causa est, quia in renibus celeriter fit excretio. At in pinguedine totius corporis, non celeriter, sed tarde. De his autem & de alijs omnibus, quę acutis, malignisque morbis accidunt, Hippocrates in libro prælagiorū accurate differuit: quocirca minime necesse est, pluribus ea verbis persequi.

xxvj *Intelligendum autem est, in quibus temporibus humores florent: & quales in singulis morbos faciant: & quales in vno quoque morbo affectiones pariant.*

Erat hoc in libro de humoribus propositum, nosse humorū naturam, qui in humano infant corpore; & quonam tempore quisque dominetur, & quod, qualesque morbi ab humoribus gignantur: denique non ignorare, quinam sint modi morborum: quam nos rem in tertio horum commetariorum explanabimus. Nunc vero de humoribus, cum in principio omnia fere, quę ad hanc rem pertinent, cōscripserimus, pauca quedam afferemus. Anni tempora differunt inter se humiditate, caliditate, frigiditate, ac siccitate: vt hyems humiditate, frigiditateque præstet ceteris: æstas caliditate, ac siccitate: ver sit accurate in medio vtriusque cōstitutum, Autūni vero non est eadem ratio: sed frigus mane viget meridie magnus calor, ad vesperam calor rursus in frigus commutatur: in eo tamē siccum humido, frigus calori dominatur: hæcque in anni temporibus fere comperies. In singulis vero temporibus proprius quidam humor exuperat, vt hyeme, pituita: vere, sanguis: æstate, bilis: autumno, acida bilis. Morbi autem frequentes in omnibus anni temporibus infesti sunt, vt verno tempore qui a melancholia oriuntur, itemque insanie, morbi comitiales, sanguinis profluvia, & alij permulti, quorū ipse & in aphorismis, & in libro de aerē, aquis, & locis mētionē fecit: cuiusmodi sunt angina, grauedines, raucitates, tusses, leprę, impetigines, vitiligines, & vlcera: pustulę quam plurimę, & pani, & quęcumque articulos attingunt. Per æstatem vero cum ex his quidem, tum vero alij morbi vigēt, vt continuę febres, & ardentes, & tertianę, eęque plurimę: quartanę item, & vomitus, & alui profluvia, & lip-

pituidines, & auriam dolores, & oris vlcerationes, & pudendorum corruptela, & ludores: autumnno autē & multi estiuui, & quartanę febres, & erraticę, & lienis morbi, & aqua inter cutē, & tabes, & leuitas intestinorum, & eorundem difficultas, & coxendicis mala: item que suspiria, & volu-
5 lus, & alia permulta. Hyeme lateris dolor, pulmonis inflammatio, graue-
do, raucitas, tussis, dolor pectoris, costarum, lumborū, & capitis: vertigi-
nes, & morbus attonitus. Ipse vero addit etiam morbos, qui in cuiusque
ætate exoriuntur: itemque eos, qui ex vitus ratione originem ducunt: &
qui à regione, & vitę institutis excitantur. Censet autē, vt quibus tempo-
10 ribus humores floreat, intelligamus: qua de re ipse ita scriptum reliquit: "
Augetur inquit, in homine pituita hyeme. tum causam addit, eius enim in- "
quit, natura maxime omnium eorum, quę inlunt in corpore, hyemi respon- "
det. Est enim frigidissima. De vere autem scribit hæc: Vere autem pituita "
adhuc valens manet in corpore, & sanguis augetur. Hęc enim annipars
15 ei per naturam maxime respondet: siquidem humidus, calidusque est.
Aestate validus adhuc sanguis est, & bilis in corpore se se extollit, & in autū-
num pertinet. Autūno exiguus sanguis gignitur, propterea quod autū-
nus est ei natura contrarius. Proinde fit, vt autumnno paucissimum sangui-
nis in homine gignatur. At bilis atra & copiosissima, & valentissima au-
20 tumno est. Ac merito quidem humor huiusmodi est exortus: siquidem hu-
mores ætate prius affati erant. Affatorum autem reliquię, cum primū ex-
tinctus calor est, frigide, siccęque redduntur: ac frigide, quia extinctus ca-
lor est: siccę, quia dū affarentur, humor vniuersus sit absumptus. Quod igitur
ait, humores efflorescere, nihil aliud videtur significare, quàm hūc, vel
25 illum humore superare ceteros, vti diximus, vt pituitam hyeme, sanguinē
vere: flauam, aut pallidam bilim ætate: melancholicū humorem autumnno.
De morbis autem qui per anni tēpora, ac partes oriuntur, in tertio cōmē-
tario differemus. Iā vero, illud etiā non esse nobis ignotū vult, vt quod in
singulis morbis † affectus sint, plane sciamus. Quod vt sit perspicuū, scire
30 conuenit, omnē corporis affectionē, quę de statu naturę deflexit, aut mor-
bū esse, aut morbi causam censeri, aut symptoma, quod etiā † affectus no-
mine appellatur. Morbus autē est sanitati contrarius, & ab vtriusque affectus
differt. quod em̄ canque patitur quispiā, id affectus nomine appellandum
35 est: quam ob rem, vt ego quidem puto, factum est, vt sensuum alterationes
appellentur affectus: vt in aspectu, quę à nigro, albo, flauo, ceterisque co-
loribus proficiuntur: in tactu, quę à calore, frigore, humiditate duri-
tie, mollitie & alijs omnibus, quę sunt huius generis, accidunt: idem in ce-

Pathos.

Pathema.

teris sensibus intelligendū est. Voluptatē quoque affectū appellamus: & omnino omnem motū, qui ab alio in alio excitetur. Motus enim eius, qui facit, actio est: at eius, qui ab illo quodāmodo afficitur, affectus. Vnde apparet, affectū tū, cū sit mutatio, alteratio, & motio, gigni. Id vero iam nos in libro de vocabulis medicis demonstrauius. Ac proprie quidē affectus nomine veteres omnē motū externum significant. Qui vero iam ipso nomine abutuntur, eas etiam affectiones, quæ ex affectu sunt genitæ, nec amplius sunt in motu, affectus nominant. Affectio tamen neque diuturnior, neque solutu difficilius est, quā habitus: & tamen affectū esse idē fere est, quod pati: & affectio ab affectu differt motione. Nā cum cessauit, quod alterabat, ea, quæ in affectu permanet alteratio, est patientis affectio. Nomen vero affectionis inde est declinatū, quod modo quodam quis afficiatur: siquidem omnia, quæ in rerū natura sunt, siue sana sint, siue egra, siue neutra, afficiantur.

xxvij Tum vero corpus reliquum spectandum est, ad quem morbum maxime natura vergit: & quidnam lien intumescens facit. Horum etiam quidpiam natura facit: ac colores ferme deteriores sunt, & corpora tumēt. Et si quid aliud sit, te in huiusmodi excerceas.

Quemadmodum initio dixi, color morbum plerumque indicat. Ideo ne in morbis, & habitu naturali fallamur, nobis consulit, ut quomodo totius corporis habitus natura se habeat, cognoscamus: interdū enim colores deteriores sunt, quā tu fortasse eos secundū naturam esse existimares: ac tunc etiā non bene valere hominē suspicabere. Quocirca corporis habitū nosse oportet, ut quam in partem morbi effectrix natura repat, non ignores. Plerique enim in morbum regionem cadunt, quod male affectū iecur sit: interdū vero etiā secundū naturā tales sunt: propterea quod in prima conformatione male affecti sint. Quod esse tibi planum debet, ne decipiaris, & eos ægrotare tum, cum non ægrotant, existimēs. Atque eo quidem tempore ægrotis auxiliari conuenit ijs coloribus, qui sint ipsorum colori persimiles. Contra vero faciendum est in ijs, qui sanguinem conspuunt. Ruber enim color prouocare sanguinem videtur: siquidem humor omnis similibus admotis expurgatur: ut adhibitis contrariis, intra corpus pelli consuevit. Ceterum quomodo scire, ac dignoscere naturalem habitū oporteat, ipse vnus appositione exempli declarauit: ut quidnam inquit, Lien intumescens facit. Quemadmodum enim multiplices tumores ex liene male affecto oriuntur, ita etiā facere ipse habitus potest:

- cuiusmodi sunt vitia coloris, corporis euacuationes, ac reliqua genera affectionum, in quibus esse exercitatum medicum oportet. Multi autem præter naturam tumores obsidere lienem solent, vt duritia in partibus inferioribus, vt quidam sit rotundus, quidam latus, quidam in longitudinem auctus.
- 5 Porro autem qui parte interna durus est, qui deorsum vergit, ideo ipsum catarrhopon Hippocrates vocat. Vel ideo sic vocat, quia prauos humores, quos in se continet, in partes corporis inferiores propellit. Neque enim de liene dubitandum est, an quod sibi proprium est, trahat, & alienū secernat, alteretque, & contineat quicquid attrahere suapte natura potest:
- 10 Si quidem in ijs commentarijs, qui sunt a nobis de naturalibus facultatibus conscripti, quattuor facultates unicuique particulæ, quæ nutrienda sit, esse necessarias demonstrauius. Verumtamen in excrementis discernendis errores committuntur: cuius rei triplex est causa: prima est partium ipsa expurgantium imbecillitas: altera est angustia viarum, tertia est excrementi
- 15 ipsius vitium, præterea vero imbecillitatis causa est intemperies: angustia vero obstructio, aut aliquis instrumentorum tumor. Tumorum vero causa est humorum defluxio, quæ in ipsum instrumentorum corpus irruit: obstructionis, aut crassitudo, aut tenacitas humorum, aut quid, velut germen, adnatum: vitia autem excrementorum sunt multitudo, crassitudo, & tenacitas.
- 20 Excrementa autem concoctionis, quæ in venis sit, tria sunt, vt biliosum, vt melancholicum, vt serosum. Biliosum vero vesica iecinori adiuncta expurgat: melancholicum, lien: serosum, renes. Inde fit, vt in lienis vitijs color totius corporis ad nigrius vergat, prout ipsius imbecillitatis affectus postulat, quando hæc est ei a natura tributa actio, vt melancholicū
- 25 sanguinem ex iecinore in se trahat, eoque nutriatur. Itaque vbi attrahendi vis, quæ in ipso est, infirma sit facta, tum sanguis ex iecore prodiens impurus in totum corpus comportatur, deoque color fit nigrior. Interdum etiam illud excrementum a nimi deiectiones, & mœstitias melancholicas gignit: interdum vero vehemens ciborum appetentias excitat, sæpe
- 30 etiam auersionem. Immo vero etiam cum scirrhum contraxit, aquam intercutem affert, iecore nimirum in affectus consensum perducto. Nec minus etiam idē male affectus diutius aut propter inflammationem, aut propter scirrhum, ad nigriorem colorem conuersus toti corpori vitia coloris impertitur. Qua in re scire debes, album, viridemque colorem nobis indicare, abscessum in iecinore esse: viridem & nigrum, in liene: album, &
- 35 in pulmone. Horum autem colorum forma seruatur, cum abscessus minime succensi sunt: Sed ipse lien vniuersi corporis colores vitiat, ac de-

teriores facit. Quin etiam ipse est temper iecinore nigrior; præsertim vero in ijs animatibus, quorum calidior est temperatura, atque siccior. Tu vero vnum habes a nobis compositum de atra bili librum; in quo & hæc, & cetera, quæ sunt huius generis, omnia continentur.

xxviij *Animi impotentia in cibis, potibus, somno, vigilia: aut propter amores quosdam, vt tesserarum, aut propter artes: aut propter necessitatem. Laborum tolerantia: & quorum ordinata est, aut inordinata.*

Tres sunt animi partes, quibus ad voluntarium motum incitatur. Atque has quidem omnes, seu partes, seu facultates animi appelles, a quibus vita nostra gubernatur, est iam a nobis demonstratum: vt vna sit, qua ratiocinamur; altera, qua irascimur; tertia, qua cupimus. Itemque eas substantia inter sese differre, ac multo etiam magis in differentibus esse locis sitas, perspicuum esse arbitramur. Omnes enim possunt cognoscere, partem animi, qua cupimus, esse ab ea, qua ratiocinamur, diuerfam. Nam & cum fame urgeamur, impleri cibis expetimus; cum sitis urget, potus cupiditate ducimur. At in pueritia, more brutorum, saturitati operam damus, neque vtrū profuturum illud sit, aut nociturum, consideramus. Cum autem in viros non solum ætate, sed etiam ratione euaserimus, sæpe nihil plane bibimus, quod potum esse nociturum, persuasum habeamus. Sæpe etiā minus, quam cupiamus, sumimus; si maiore sumptum copia noxam allaturum sit. Sæpe etiam pugnam eius partis animi, in qua mens & ratio elucet, cum ea, quæ cupiditate alitur, cum in morbis, tum alijs plerisque conditionibus spectamus; in quibus nondum esse opportunum videtur, vt esurienti cibus, sitienti potus offeratur: nec eum, qui riget, calfaciamus; nec refrigeremus eum, qui calore sit perfusus; nec rebus venereis utatur is, qui ad eas incitetur. Facultas enim, quæ in nobis est rationis experts, ad singula nos trahit, quæ cupimus: ratio retrahit impetum intempestiuum, ac cohibet. Et tamen quidam sunt, qui vnam esse animi substantiam volunt. Eam porro substantiam aiunt esse cuiusque nature perfectionem. Si vero tale quidpiam est, virtus vna erit: siquidem vna est perfectio. Atque ita in animi parte, in qua inest ratio, scientiam esse virtutem erit necessarium. Si quæ vna sola pars animi, quæ rationis est compos, insit in nobis, nihil est, cur multas virtutes requiramus. Si vero etiam iracundiam statuamus, eius quoque virtutem esse necesse erit. Sic si ad has duas tertia quoque pars, in qua cupiditates ver-

santur, accedat, tres subinde virtutes erant. Et quarta item ex mutua ha-
 rum relatione exorietur. Atque ita diuersa erit pars rationis, diuersa pars
 cupiditatum, diuersa denique ea, quæ irarum æstu fluctuat: eritque vna cu-
 iusque partis virtus propria: vt eam, quæ in parte, quæ rationis particeps
 est, sapientiam, aut prudẽtiam, aut scientiam vocent: eam quæ in parte ira-
 cundiæ versatur, fortitudinem: quæ in cupiditatum inest parte, temperan-
 tiam. Cum autem sola ratio in causa est, vt animus appetitione ducatur,
 penes ipsam etiam est sedandæ appetitionis facultas: si vero aut iracundia,
 aut cupiditas ad ipsam accefferint, quæ nimirum facultates sunt expertes
 10 rationis, & corporis grauitati perfimiles, illico non potest, ybi vult, confi-
 sere: progressu tamen temporis, vt in currentibus vsu venit, hoc fortasse
 consequetur. Interdum vero etiam ratio cum affectu concurrat: ac tunc
 quæ affectus facit, ea comprobatur ratio. Quod in intemperantibus perspic-
 tur: qui iucundissimis rebus frui summum bonum esse existimant, quod ra-
 15 tio in animo ipsorum cupiditatem sponte sequatur. Resistit vero etiam af-
 fectui ratio, cum homo voluptatis eius, quæ proposita est, non opinatur
 quidem honestam esse, aut bonam delectationem: sed tamen a valenti quo-
 dam facultatis, quæ concupiscit, motu ad ipsam attrahitur. Quo loco si
 ratio superabit, is homo & sui, & suorum affectuum continens erit, & no-
 20 minabitur. Si cupiditas vincet, contrario nomine appellabitur, & impo-
 tens dicetur. Cum vero a sola ratione ad vsum rerum, iucundarum duce-
 tur, ipsarum perceptionem non fruitione, sed vsu metitus, is temperans
 vocabitur: sicut intemperans, qui solum a cupiditate trahitur, quam etiam
 ratio consequatur. Quocirca cum dormientibus ea pars animi, quæ men-
 25 tis & rationis particeps sit, cupiditatibusque imperet, sopita langueat: illa
 autem, in qua feritas quadam sit, atque agrestis immanitas, vt appellare
 Plato solet, cum sit immoderato obstupescit potu, atque pastu, exultat
 in somno, & iactatur, quæritque quomodo id ipsam, quod vult, con-
 sequatur. Quo tempore nihil est, quod non audeat: quasi omnem
 30 verecundiam, prudentiamque exuerit. Multa enim impure conatur,
 ac trucidare aliquem videtur, atque a nullo potus, passusque genere
 abstinere: & omnia facere tetre cum temeritate, atque impudentia.
 At qui salubri & moderato victu quieti se tradiderit, ea parte animi,
 quæ mentis, & consilij est, agitata, & bonarum cogitationum epulis sa-
 35 turata, & ea parte animi, in qua voluptates versantur, nec inopia ene-
 cta, nec satietate affluenti, vt conquiescat, neque tumultum vllum
 præstantissimæ parti afferat, aut letitia ipsam perfundens, aut dolore

conficiens, sed sinat, ut ipsa per se sola, atque pura consideret, earumque rerum studio ducatur, quas non nouit, siue ea praesentes sint, siue praeteritae, siue futurae: illa etiam tertia pars, in qua irarum existit ardor, sedata, ac restincta sit, nec vlli intentia, quiescat, atque ita duabus animi partibus compressis, illa tertia pars rationis & mentis eluceat, seque acrem ad somnandum praebet, tum veritatem maxime attingit, neque ei visa absurda occurrunt. Atque haec quidem ex impotentia, intemperantiaque oriuntur. Sed quid attinet dicere cetera mala, & item morbos: quae ex ipsa originem ducunt? innumerabiles sane sunt ferme, & tot, ut paucis explicari non possint. Nos enim perspectum habemus, morbos eos, qui ex nimia omnium humorum copia existunt, hinc potissimum exoriri. Et cum me ad eiusmodi homines quidam accerferent, eo tempore feci omnia, quaecunque ad bonam valetudinem esse necessaria existimabam: deinde autem ineunte vere eos euacuare conatus sum. Nonnulli etiam sunt, qui multas corporis partes imbecillas habent, ut caput, ut oculos: aut qui affectibus ijs, qui a vertigine oriuntur, facile corripuntur. Hi sunt a nobis euacuatione curati: cum tamen prius, quid coaceruari in eis soleret, considerauissemus. Nonnulli enim amarabilis humorem copiosiores, quam aliorum colligunt: alij melancholicus, alij pituitosus: in alijs ex aequo omnes coaceruantur: in quibus redundare sanguis dicitur. Equidem permultos curavi, qui multorum annorum spatio pedum doloribus per interualla fuerant confecti: cum in eis redundantem humorem in principio veris euacuassem, aut sanguinem detraxissem. Illud tamen sciendum est, eos in tota victus ratione esse moderatos oportere: cum intemperantes, vinosos, & abdomini datos siue purges, siue sanguinem eis mittas, magnopere iuuare non possis. Intemperanter enim viuentes, magnam crudorum humorum copiam celeriter coaceruant: quorum ne aggredi quidem curationem oportet. Contra vero, si medico sint dicto audientes, maxime adiuuantur, si initio veris euacuentur, & ad salubrem victus rationem adducantur. Idem in morbo comitiali, attonitoque, & vertigine, & sputo sanguinis, & melancholia esse faciendum videtur. Vtrum autem haec omnia ex intemperantia, an vero ex alia causa profecta sint, spectare oportet. Alias porro causas ipse commemorat: somnum inquam, vigilias, aut si propter rei aliquis amorem, ut tesserae, aut artem, aut necessitatem, sit laborum tolerantia. Quae sane causae alterare corpus possunt: quemadmodum saepe vltimo venit, ut propter vehementem vigiliam, aut alimenti inopiam, aut amorem talis fiat facies, qualem esse cadauerosam descripsit Hippo-

erates. Quod idem euenit propter lassitudines quasdam, quæ præcesserint, itemque solitudines; præsertim vero si regio calida sit, tempus anni æstiuum, celi status calidus, & ficcus: ac multo magis si homo si natura biliofiore. Præterea vero si quis ventriculios habeat imbecillum, huius habitus
 5 facile digeritur, & perspiratur. Hoc ipsum fit non solum propter famem, & cibi inopiam, ac vigiliis: sed etiam propter alui profuuium, aut immodicam sanguinis euacuationem, quæ vel ex naribus, vel ex vtero, vel ex hæmorrhoides, vel ex vulnere profluat; itemque propter vehementem tristitiam, aut amorem: id quod pullus, cum primum visa est quædam ex ijs mulieribus, quæ in domo sunt iudicat: siquidem statim inæqualis, & inordinatus
 10 redditur: ac paulo post, ubi illa, quæ visa est, dilcelsit, in suum naturalem flatum redit. Is enim pullus turbulentam quandam in animo hominis factam esse perturbationem indicat. Fit etiam idem inæqualis, cum quædam nunciantur: quod ægroti ijs ipsis, quæ audierunt, perturbentur. Sed hanc a pulsibus profectam notitiam vel non habuit Hippocrates, vel certe non exercuit. Quanquam ipse nō amorem, quem in mulierem quis habeat, sed aliarum rerum significare videtur, vt tesserarum, & talorum. Sunt enim quidam, qui tantum temporis in conuiuijs, talis, tesseraque consumat, quantum vir probus, ac virtutis studio ductus in bonis, ingenuisq; artibus ponere consuevit. Atque in ijs ipsis studijs non ita præclaris tantum perseuerant, vt &
 20 frigus vehemens, & immodicum æstum perferant, & eo tēpore vix quidpiam sentiant: immo vero & fame, & siti enecantur: & in graues, & insana-biles affectiones cadunt. Vt autem hi amore talorum, atque alex vigilant noctesque, diesque, & a ceteris rebus omnibus cauent: sic qui in artibus, scientijsque versantur, studio doctrinæ, cupiditateque sciētiarum ducti multa sua sponte faciunt, quæ & morbos, & affectus in ipsis pariunt. Quid iam ego de bellicis rebus, de agricultura, de venatione, vt de terrestribus, aut aquatilibus animalibus capiēdis, & vno verbo, de omni genere venationis dicam: hæc enim vt magnum vsum ad bonam valetudinem, magnosque fru-
 25 ctus afferant, tamen tot, ac tantos labores, ac timores, & pericula habēt adiuncta, vt multa, eaque terribilia, & grauiā perferre necesse sit. Nam & vulnera, & plagas pati, & vigilare, & itinera conficere, cum nollent, & frigoris, æstusque iniurias perferre, & pluuias sustinere sapissime homines coguntur. Alij etiam sunt, quos necesse est, paupertate compullos, & quia nō
 30 ita, vt reliqui, rebus abundant, quod ipse significauit, cum dixit, aut propter necessitatem: quos inquam necesse est laborare, atque in artibus versari, vt telam texere, aut ferrariam exercere, aut in corio incidendo versari,

aut alias artes, quæ sordide nominantur, pertractare. Alij vero non perpetuo hæc faciunt: sed coguntur interdum labores perferre, aut famem, aut frigus, aut quidpiam aliud, quod foris adueniat, tolerare. Quocirca scire oportet, illud ne ordinatum sit, an vero inordinatum: hoc est, utrum semper, an ad alicuius spatium temporis patiantur. Siquidem hæc cognitio erit ad curandum morbum, & ad præfagiendum accommodata.

xxix Mutationes ex quibus in quæ fiant, attendendum.

Aeris nos ambientis mutationes, quæque a nobis paulatim fiunt, periculosa non sunt. Solas vero magnas, ac repentinas esse periculosas, quod ad sanitatem pertinet, habemus exploratum. Quam ob rem cauendæ sunt. Quæ causa fecit, ut ita in aphorismis scriptum reliquerit: Temporū inquit, mutationes maxime morbos pariunt: & In anni temporibus magnæ mutationes fiunt: ut has esse, quas alibi cauendas monet, intelligamus. Ergo debemus admoerere contraria, ut aeris inæqualitatibus occurramus: hoc est, ut in humidis mutationibus corpus exicceemus: idemque humectemus in siccitatibus: itemque calfaciamus, ac refrigeremus, cum hæc ambo postulare vltus videbitur. Eadem quoque erit victus habenda ratio, ut ab exercitationibus ad otium paulatim, & ab otio similiter ad exercitationes progrediamur: simili quoque modo in alijs omnibus. Idque ipse iubet in eo aphorismo, cuius hoc est initium, Multum, ac repente vacuare, vel replere, vel calfacere, vel refrigerare, aut omnino corpus mouere periculosum. Et quicquid nimium est, id naturæ est inimicum: paulatim vero quod fit, tutum. Est igitur perspicuum, mutationes magnas repente præter consuetudinem factas non modo ægrotis, sed sanis etiam non mediocres noxas asferre. Si quis, exempli causa, qui prandere non consueuerit, prandium sumat, is totum corpus infirmum, & graue sentiet, ipseque debilis, & piger reddetur: quod vires a cibo, veluti a pondere quodam prægrauentur. In ijs vero, qui prandere soliti sunt, si non prandeant, virium inesse imbecillitas perspicitur: propterea quod in eiusmodi mutationibus vires suapte ratione infirmæ redduntur. Viscera quoque, ut Hippocrates scriptum reliquit, eis pendere videntur, vrina calida, pallidaque redditur, stercus exuritur, oculi concaui redduntur, tempora palpitant, & extrema perfrigerantur. Deinde vero, ut magnas mutationes esse cauendas maxime intelligamus, addit cum igitur ijs, qui sani adhuc sunt, hæc accidant, si per dimidium diei consuetam victus rationem mutent, certe planum est, nihil aut

addi, aut detrahi vtiliter posse. Tum subiungit: Hoc autem satis magno argumento est, quod maximæ mutationes tum naturæ, tum vero habitus nostri, potissimum morbos pariunt. Itaque nihil est repente commutandum; ac si qua fiat mutatio, tum ex qualibus in qualia fiat, videndum erit, vtrum paulatim, an confertim; vtrum in qualitate, an in quantitate; vtrum in corporibus, an in causis, an vero in signis; atque in corporibus, an in sanis, an vero etiam in ægrotis: si quidem sana corpora ita conseruanda sunt; ægrotis adhibenda medicina est. In signis vero, quæ ipsis accidunt corporibus, ex quibus & corpora, & ipsorum naturæ dignoscuntur. In causis denique, ex quibus sanitatis custodia perficitur. Cum autem hoc planum sit, scito horum omnium esse differentias quattuor, quæ admoventur: quæ educuntur: quæ fiunt, quæque extrinsecus incidunt. Quæ admoventur, sunt cibi, potus, & medicamenta quædam, quæ intra corpus sumuntur, itemque aer, quem spiritu ducimus. Quæ fiunt, sunt frictiones, deambulationes, gestationes, equitationes, & omnes motiones. Causæ vero & multæ sunt, & multorum generum: quorum genere continentur etiam vigilie, somni, & res venereæ. Quæ foris incidunt, sunt hæc, aer in primis: deinde balnea, iniectionesque. Hæc enim omnia immutare statum nostri corporis & in qualitate, & in quantitate possunt: atque in qualitate quidē, si calfaciant, si refrigerent, si exsiccant, si humectent, in quantitate vero si alant, sique euacuent. Est autem duplex euacuatio, altera est excrementorum: altera, cum propria hominis substantia defluit. Quocirca attendenda est omnis mutatio, vt ex quibus in quæ fiat, nos non lateat.

xxx Ex moribus animi industria, aut quærens, aut meditans, aut videns,
25 aut loquens, aut aliud quid faciens: velut tristitia, iracundia, cupiditates.

Quattuor humores sunt ad aptos mores gignendos accommodati. Etenim mores animi sequi temperaturam corporis, est iam a nobis demonstratum, vnde usque extat noster hac de re libellus. Quod cum ita statutum sit, acies animi, atque intelligentia a bilioto humore: constantia & firmitas, a melancholico: simplicitas, & stoliditas a sanguine gignetur. Pituitæ autem natura, quam in prima ciborum mutatione gigni necessario apparet, est ad mores conformandos, vtilis. Conuenire vero etiam mores regionibus, attestatus est in libro de aere, aquis, & locis Hippocrates: vbi mores

hominum temperatos in regione temperata esse dixit; plurimum inquit,
 “ Asia ab Europa differt, & quod ad rerum omnium, quæ ex terra prodeunt,
 “ & quod ad hominum naturas pertinet; nam & regio est regione mitior,
 “ & mores item hominū mitiores sunt. Horum causa est anni temporum tem-
 “ peratura. Deinde vero subiunxit hæc: Feritas autem, & locieratis vacuitas, &
 “ & iracundia in huiusmodi natura generantur. Tum addit, Qui vero mon-
 “ tanam regionem, asperam, altam, & aquosam habitant, & apud quos muta-
 “ tiones anni temporum fiunt, magna differentia est, & fera, atque agresti
 “ immanitate imbutæ naturæ non minus sunt. Et paulo post, comperies, in-
 “ quit, & formas hominum, & mores plerunque regionis naturā consequen- 10
 “ tes. Ad summam eo in libro planissime docuit, non mores solum, sed hebe-
 “ tudinem quoque animi, sicut aciem ingenij temporum temperaturas sequi.
 “ Iam vero ubi ait, At ubi nuda regio est, ac niue per hyemem opprimitur,
 “ aut etiam a sole exurit, ibi & duros, & fortes, & articulatos, & robustos,
 “ & hirsutos conspicies. Acumen quoque ad agendum accommodatum in 15
 “ huiusmodi natura, & vigilantiam cognosces. Erunt quoque in ira, & mori-
 “ bus obstinati, ac suæ potius sententiæ, & agrestiores potius, quàm mitiores.
 “ Plato quoq; idē, quod senex noster, sensit; siquidē multum locis ipse itidem
 “ & terræ habitationibus ad animi mores conformandos, & ad intelligentiā,
 “ prudentiamque comparandam tribuit: ut videre est in quinto de legibus, 20
 “ in quo sic fere scriptum reliquit: Nec quenquam fugiat, quod ad loca per-
 “ tinet, aut deteriores aut meliores, homines gigni possint. Quæ cū dixisset,
 “ hæc etiā ad illa subiecit, Quippe cū inquit, alij varietate ventorū, & turbine
 “ difficiles ac proterui sint, alij propter aquas, alij propter cibos, quos tellus
 “ subministrat, qui & corpus melius aut deterius, & animum quoque non 25
 “ minus ita afficere plane queant. Quæ cum ita sint, hominum mores cogno-
 “ scendi sunt, atque ijs loco signorum uti debemus. Ut enim signa, quæ in fa-
 “ cie consistunt, facillime, sic mores ægre, cognoscentur. Præterea vero mo-
 “ res omnium dignoscere, nihil est, quod fieri posse videatur. Quocirca vix
 “ in paucis aliquibus hæc non inquirenda sunt. Quippe cum interdum non 30
 “ magnum quid ipsa significare inueniamus, ut in decubitu: quādoque vero
 “ maximum, ut in modestis, si aspectum truce, vocemque habeant. Crepi-
 “ tus quoque ventris vel dolorem, vel delirium indicat in ijs, quos id facere
 “ audientibus aliquibus puderet. At si præsentis nihil vereantur, nullius erit
 “ rei nota. Quocirca hoc etiam loco mores ægrotantis attendendi sunt: sicut 35
 “ etiam consuetudo illorum scienda est, qui proni in ventrem cubant, & na-
 “ tura eorum, quibus dormientibus stridunt dentes, aut oculis accurate non

elatis dormiunt. Hæc enim omnia, ubi natura, moris que egrotantis præno-
 ris, aut ab aliquo, qui norit, audieris, hanc viam afferent, ut firmam dignotio-
 nem inde sumas: ac signa modo bona, modo mala sint: quæ sane præcogno-
 sci accurate non possunt, nisi ægrotantis hominis mores cognitos habea-
 mus. Sic etiam est de pulsu iudicandum. Vsu enim venit interdum, ut febricitan-
 tibus pulsus ad magnitudinem attollatur, neque tamē id propter febrim fiat:
 sed causa exterior quedam id efficiat. Huius generis sunt balnea, aut cur-
 sus, aut frictiones, aut alia motiones, quæ ad breve spatium temporis per-
 durant: aut etiam vinum, & alimentum id quod in corpore diutissime perma-
 net. Quinetiam ab iracundia magnus simul, & vehemens pulsus fieri solet.
 Quæ res non latebit peritum medicum in oculos, & totam faciem intuentem.
 Quosdam etiam cõperias, qui cohibere iram velint: in quibus præter magni-
 tudinem, videre etiam est inæqualitatem: quā quidem maiorem in ijs, qui an-
 guntur, quique erubescunt, intuebere. Simili quoque modo si quis in sole,
 aut ad ignem sit calfactus, atque aliquo medicamento calfacienti sit inun-
 ctus. Itaque, cum is, qui curationē adhibet, non adest perpetuo, si ægroti ve-
 rum dicere noluerint, certe causam explicare asserere difficile est. immo
 vero præter ea, quæ diximus, quidam sunt tam medicamentorum amantes,
 ac studiosi, ut vel interim, dum nos absumus, medicamenta calfacientia, &
 naturam mirifice alterantia sumant: quod tu duobus distinguere modis
 poteris, habita inquam temporis ratione, & perspecta ægroti consuetudi-
 ne, ac moribus. Nam si aliud sit tempus præter illud, in quo fieri solet exa-
 cerbatio: tum a medicamento calfacienti potius, quàm ratione exacerbati-
 onis factam esse alterationem verisimile fuerit. Si vero in tempore exa-
 cerbationis id fiat, tum inuasionis impetu id accidere est vero similis. A
 consuetudine vero, & moribus ægrotantis sic deprehendes: quidam inso-
 liti sunt medicamenta sumere, suntque ad eam rem timidi: quidam soliti,
 atque adeo, ut nisi medicamenta sumant, plane nescire vitam ducere videan-
 tur. Ergo in ijs, qui timidi sunt, exigua suspitio est: in consuetis, bene ma-
 gna. Mores vero non parum ad cognitionem adiuuant. Quibusdam enim est natu-
 ra cõparatum, ut insidias faciat, & familiares in fraudē impellat, conenturque
 omnes homines coarguere, quasi nihil certi, ac firmi scire queat: quidam bo-
 nis sunt moribus, & aperte faciunt omnia: in his nulla causa est, cur quicquā
 esse clā factum suspiceris: in illis vero, qui insidiari solent, suspecta tibi esse
 debebunt omnia: & diligenter circūspicienda, & distinguenda: sicut etiam
 aduersus homines ineptos ingenio opus est, atque prudētia. Quibus quidē
 sit rebus, ut negligenda non sit puerorum educatio: sed optimis illi sint im-

buendi moribus; propterea quod si eorum natura eum fructū percipiat, quē nostra pariet diligentia, iisdem in prastates viros, ac bonos euadent: si nobis non erunt dicto audientes, nos certe culpa vacabimus. Alij enim ipsoꝝ verecūdi sunt, inuerecundi alij: alij studiosi honoris, & honestatis, alij contra, & honorē & decus despiciunt: vt alij timidi, alij audaces sunt, & alij que veraces, alij mendaces. Etenim puerorum educatio est ei studio, qđ plantis adhibemus, persimilis. Agricola enim nunquam faciet, vt rubus racemos ferat. Causa est, quia ipsius natura fuit ab initio talis, ne huiusmodi in ipsam perfectio caderet. Vites quoque, quę suapte natura promptę, & aptę sunt, quatenus in se est, vt fructum ferat, si colonus negligat, soliq; natura curandas relinquat, aut prauum, aut certe nullū fructū feret. Idem in animantibus accidere animaduertimus. Nā si equū erudieris, ipsum ad multas res vtilem habebis: vtrum vero quamuis olim mansuefeceris, eius tamē firmus habitus nō erit. Mihi vero felici quodam fato contigit, vt optimū, humanissimūq; patrem habuerim. Qua vero ipse natura prastitus sim, dignoscere non possum; illud quidem scio, patrem meum in hoc studium incubuisse, vt ego quā optimus, & disciplinis omnibus quā ornatissimus euaderem. Atq; hęc quidem, quę dicta sunt omnia, nobis indicāt, mores esse studiosę, accurateq; considerandos; & habita eorū ratione, de morbo faciendam esse coniecturam. Verum alij interpretes, in quibus Glaucias est, hęc verba aliter, quā nos, exponunt. Nam ex moribus cognosci studiū ac sedulitatē agendi, & item odium rerum gerendarū affirmant, vt vel hoc modo ingeniosos, pigros, legnes, tardos, & celeres possimus dignoscere: aiuntq; hoc preceptum ad medicinam non pertinere: quę sententia vera non est. Quid enim significat, cum addit hęc, aut quærens, aut meditās, aut videns, aut loquens, aut aliud quid faciens? si id nobis ad morbum indicandum, non est adiumentum? An perspicuum est, ex responsionibus posse cognosci, quomodo ægrotantis mens se habeat: itemque ex ijs sermonibus, quos habet ægrotus, extare potest aliqua vtilitas, vt presentia dignoscamus, & futura presagiamus: quinetiam ē meditationibus, & cogitationibus fructus percipitur. Nam qui cogitabat, quid futurum esset, si Atlas nolet cælum sustinere, certe instantis desipientiæ signum nobis dedit: cuius etiam inditio est trux aspectus, & alia pleraque præter mores, & consuetudinem facta. At hęc vero, tristitiæ. Veteres enim hęc quinque vocant animi perturbationes, vt tristitiam, vt iram, vt exandescentiam, vt cupiditatem, ac metum. Ac multis de causis homines tristantur: alij mortuis filiis, aut familiaribus, aut cognatis, aut amicis; alij quod expectent, vel seipsoꝝ

In Grę. lib. I. legitur sine negatione: quę tamē videtur desiderari. & in secundo exēplari habetur.

solum malis affici, aut patriam vniuersam euersum iri. Sed moerent etiam
 ij, qui studio pecuniae ducantur, cum eadem priuantur: & cupidi hono-
 ris, cum gloria spoliantur: & ut quisque cupidus est, ita illis rebus priua-
 tus tristatur. Sunt etiam, qui propter amorem in merorem cadant & gra-
 ues reddantur: ut nos de eo, qui diuitis cuiusdam rem familiarem tuebatur,
 ostendimus: quem etiam ad pristinam valetudinem, cognita morbi
 causa, quamprimum reuocauimus. Sic etiam multos inuenies, qui morbi
 bonitate atque praesentia mites, quietique sint, sed tamen propter morbi
 vehementiam, atque malitiam vehementer irascantur, ac celeriter ex-
 candescant. Atque haec quidem commutatio & mali magnitudinem nobis
 10 indicat, & acutum esse morbum declarat: unde nobis & praesagiendi ratio,
 & curationis modus suppeditatur. Ceterum de cupiditatibus, quin sa-
 penimero affectiones significant, nullo modo ambigendum est: siquidem
 & morsum stomachi, & interdum absurdos humores quosdam ventriculo
 15 corantos commouent. Interdum vero vitiosa ratio est, ut neque quid bonum, neque
 quid malum sit, queat agnoscere: quo quidem casu efficit, ut aegroti petant om-
 nia: & quicquid dederis, rejiciant. Quoniam igitur affectionibus quibusdam
 homines corripiuntur, qui cogitationis, ac memoriae vim quasi obstupefa-
 ciunt, aut somnos graues, ac profundos inuehunt: iure ac merito vult, ut
 20 nos eos cognitos, & perspicuos habeamus. Ad hos depellendos interdum
 utiles sunt cogitationes, ut ipse quoque alibi docuit, excandescentiam esse
 ad bonos humores creandos, & ad naturalem habitum recuperandum
 accommodatam. Ego vero interpretes, qui multis modis, & aliter atque a-
 liter hanc sententiam commutant, satis admirari non possum. si quis enim
 25 a vetere lectione vult discedere, is facere hoc ipsum debet aliqua probabi-
 li ratione impulsus, sicut ego saepe demonstraui. Nam veterem lectionem
 hanc fuisse, quam attuli, tum omnes veteres interpretes agnoscunt, tum ve-
 ro Zeussis esse optimus testis videtur: is enim cum Glauciam male haec ver-
 ba interpretantem reprehendit, nihil ei obijcit, quod ad lectionem perti-
 30 neat: at quia verbis negationem adiunxit, in hoc ipso plane coarguit: ait
 enim cum fuisse animo dubio: nec potuisse hanc explicare sententiam, ni-
 si negationem addidisset: ac si Hippocrates ad hunc modum scriptum re-
 liquisset: Ex moribus animi industria: non querens, aut cogitans, & re-
 liqua. Verum si aientibus licet negationes adiungere, profecto ita om-
 35 nis corrumpi sententia poterit: neque vlla veterum opinio integra, firma
 que seruabitur.

118 Galeni in lib. Hipp. de humoribus.

xxxj Quæ a casu pueniūt, animi molestiæ, aut aspectu, aut auditu cōtractæ.

Nunc agit de molestiis, quæ calu proueniunt: supra autem de ijs disse-
ruit, quæ in nobis insunt: itemque de cupiditatibus, de iracundia, deque a-
nimi industria. Molestiæ autem, quæ ab externis causis proficiuntur, ple-
runque aspectu, aut audita percipiuntur: velut cum quid terribile intue-
mur, aut viro innocēti fieri iniuriam: siquidem eo tempore indignamur,
& ægre ferimus: vel cum parentes defunctos, aut etiam amicos videmus:
aut cum hoc ipsum ad nos alij perferunt: propterea quod nuncij tristes &
mali non minus, quàm visa, afferre nobis molestias consueuerint. Hoc em̃
fere fit, si quis cogitet ac videat iucunda, & tristia, eius animum varijs af-
fici modis. Nam & cogitare & videre, quæ iucunda sunt, animū latitia per-
fundit, natiumque calorem dilatat. At tristia animo voluere, eaque vide-
re, lædit animū, nostrumque calorem constringit: eaque res terribilia,
formidinisque plena visa in somnis excitat.

xxxij Vt etiā corpora afficiuntur, nam mola cū altera attrita, dentes stupe-
scunt: circa cauū locū ambulāti, crura tremūt. cū quis ea, quibus opus habet, ma-
nibus extollit, ea tremūt: serpens derepente conspectus, pallorem induxit.

Videndum est, quomodo corpora affecta sint, vt intelligamus, audaces
ne, an timidi homines sint: an facile in morbos cadant, an ne quiduis faci-
le patiantur. Sunt enim, quibus dentes stupeſcāt, si molas inter se atteri au-
diant: alij vero propter rem quampiā visu terribilem, palleſcant. Stupor
enim hic significat affectum solius oris quendam, qui non totum os, sed
dentes, gingiuasque occupat: quem sane ne oratione quidem possis expli-
care. Sed cum quidam & austeros, & acidos cibos ingesserit, affectus vero
aliquis sequatur, qui dentes, gingiuasque obsideat, eundem exoriri in om-
nibus existimamus. Cumque hic affectus ab acidis, aut acerbis excitetur,
obseruatum est, portulacam esse medicamentum accommodatum. quan-
quam portulaca dentium stuporem à fluxione, aut propter vomitum, aut
à ferræ fridore, aut ab attritu molæ excitatum nihil plane iuuerit, quocir-
ca prius inuestiganda est stuporis dentium causa: tum ad subenda curatio. 3
De tremore autem satis constat, ei qui prope locum præcipitē iter faciat,
crura tremere. Timor enim vires deijcit. Ita etiam si quis serpentem, quē
conspexerit, fugiat, tremulus redditur. Quinetiam qui circa dominum,

Commentarius secundus.

119

aut formidabilem iudicem est, toto corpore tremit. Et quidam, si eos corā rege loqui velis, ne vocē quidē non tremulā mittent. Quēadmodū igitur animi affectus, qui motricē facultatē debilitauit, tremulas actiones reddit: ita corporis morbi, qui viribus noxā afferunt, in causā sunt, vt tremoris symptomata excitentur. Illud porro sciendū est, ex ijs motionibus, quæ citra voluntatē fiunt in instrumentis voluntarijs, quæ sunt ad motū cōparata, aliā appellari conuulsionē, aliā palpitationē, aliā denique rigorem: quæ inter se differāt. Ac de ijs est à nobis in vniuersum vno integro libro disputatū. Eius vero motus, qui sit voluntarius ille quidē, sed non secūdū naturā, vna est species, quæ nomine tremoris appellatur: de quo nunc est nobis propositū differere. Tremor igitur fit, non solū muscularis, ac nervis affectis, sed etiā naturalem statam retinentibus: id quod ipse quoque declarat, cū ait, Cum quis ea, quibus opus habet, manibus extollit, eæ tremulæ reddantur. Significat enim manus naturalē statū retinentes. Iaque fere fit, cum quis onus grauius, quàm vires ferre possint, aut manibus sublatū, aut humeris impositū portare conetur. Quidā enim robustissimos iuuenes videmus, qui cū pergrauē onus ferunt, tremuli reddūtur, ac tum præcipue, cū ascendere scalas conantur. Iam vero etiam animi perturbationes, vt dixi tremētes homines faciūt. Causā est, quia vires exoluūt: quod illi aperte attestantur, qui aut ferā, aut latrones, aut aduersarios conspiciunt. Ac nos iā in eo libro, quem de tremore, conuulsionē, & rigore inscripsimus, tremorē perpetuo ex viriū imbecillitate gigni demonstrauimus. Quoniā autē hæ interdū per se ipsæ infirmæ sunt, interdum vero propter animi affectū, ideo tres ipsarū causarū differētias, vt instrumentorū, quæ voluntaria sūt intēperiē: vt animi affectū, vt prægrauās onus, esse cōfirmauim⁹. Itaq; vbi oritur tremor, nec metus eum excitauit, nec eius causā fuit oneris gestatio, duorū alterutrū sit oportet: vt vel intēperies instrumentorū sit, vel aliquod in corpore pondus, quod mūsculos, aut nervos obfideat. Scito etiā eandē esse timoris causā, cū quis derepente serpentē videt, ac pallēscit. Porro de significatione huius nominis chloron, quod pallidū, ac viride significat, iā sēpe sumus loquuti. Sed hoc interdū per consensum fit: velut nonnullos conspiciamus, qui si alij mingant, aut aluū deiciant, idem in se à natura excitari sentiant. ita si quis in oculos, quos lippitudo male afficiat, intueatur, primū eius oculi humore implentur: deinde vero, si acrius, ac diutius inspiciat, ipse quoque eodē affectu corripitur. oculi em̄ affectū illum formidantes, ideoque imbecilliores facti, eo morbo facilius corripuntur.

xxxiii Timores, sicut pudor, mœror, lætitia, ira, aliæque huiusmodi, ut obedi-
ant. Vnicuique autem pars corporis ad actionem accommodata in his obedit: su-
dores, cordis palpitatio, & eiusmodi facultates.

Timores, inquit, naturalem habitum immutant, & affectionem quandam af-
ferunt, sicut etiam facit pudor, mœror, lætitia, ira, & alia, quæ comuni nomi-
ne perturbationes appellantur. Tale enim corpus reddunt, qualis una ea-
rum quæque sit. Quoniam autem quæque ipsarum in corpus incidit, viribus de-
bilitatis, ob eam causam inuehere eundem affectum videtur. Ac de ijs copio-
sius est nobis in libris de Hippocratis, Platonisque decretis disputatum: &
item seorsum uno in libello, cuius index est, De animi peccatis, ac pertur-
bationibus. Iam vero sudores, & cordis palpitatio actioni corporis obe-
diunt, ut etiam alia, quæ sunt huiusmodi. Est enim palpitatio dilatatio quæ
dam præter naturam, quæ omnibus particulis, quæ distendi possunt, accide-
re consuevit. Hoc autem ideo adiunxi, propterea quod nec ossa, nec carti-
lagines unquam palpitant. Causa est, quia distendi non possunt. Cadit au-
tem palpitatio non modo in cor, sed etiam in ventriculum, vesicam, uterum, inte-
stina, iecur, lienem, ac septum transversum. Cum vero arterijs, cordique accedit,
tum alius quidam præter pulsus, motus in eis oritur. Ex quo apparet, hunc
affectum neque voluntariæ facultatis, neque organorum, quæ voluntati o-
bediunt, esse proprium, cuiusmodi est tremor, atque convulsio: sed ijs cor-
poribus omnibus, quæ dilatari queunt, accedit. Illa porro non sua vi disten-
duntur, sed à substantia quadam, quæ intrinsecus in ipsa insit. Hæc autem
substantia aut humor est, aut aerea natura quædam: humorem esse, repugnat
palpitationis motus, & eiusdem solutionis celeritas. Ergo necessario con-
cludenda ratio est, quædam aeream naturam subesse: quæ si exigua, & sub-
tilis esset partium, per corpus facile transflueret. Qui vero totam de hoc af-
fectu tractationem scire aueat, is nostrum de ea re librum percurrat.

xxxiii Quæ extrinsecus prosunt, aut nocent: unctio, perfusio, illitio, cata-
plasmatum usus, lanarum deligatio, & rerum earum, quæ sunt huiusmodi. In-
terna item partes talibus obediunt: ac non solum externæ ipsæ, quæ intro assu-
muntur: sed etiam quæ in lanis ab oculi succidis adhibentur: & quod a rege no-
men duxit cuminum videntibus, & olfacientibus quæ de capite ducunt.

His de rebus egit in ijs, quæ supra dicta sunt, Hippocrates: nosque eadē expoluimus; quocirca non iā eadē de eisdem arferenda sunt. Ceterum interna pericæpe externis obediūt, & modo prodesse, modo obesse solēt, & cutis etiam colorē immutare non secus, quā quæ intro assumuntur; si enim cuminiū perui datū sumat, is pallidus reddetur. Atque etiā hoc scitū est, multa non solū hoc ipsū facere, si quis ea oderetur, sed caput quoq; expurgare: quia modi sunt, quæ per nares caput purgantia, quæ que pituitam euocantia, & lachrymas irritantia nominantur. & alia itē huius generis. Quod vero ait, Et quod a rege nomen habet. * * *

10 xxxv Perturbant sermones, vox, & huiusmodi.

Sic scribunt veteres interpretes. Mea vero sententia est, verbum, perturbant, esse orationis superioris finem, ut sic legatur, Quæ de capite ducunt,urbationem afferunt: tam subiungatur, sermones, vox, & consimilia: ut intelligamus sermonem quoque perturbare, & item vocem magnā, quæ subito missa sit: & clamorem, & alia similia, quæ hominibus, nihil tale su, spicantibus, accidunt,

xxxvj Mammæ, genitura, uterus, signa in ætatibus, in suffocationibus, in tussibus, & quæ ad testiculum pertinent.

Ætatis signa esse vult mammæ, genituram, & uterum: quorum duo cōmunia sunt viris ac mulieribus, ut genitura, & mammæ quodā modo: tertium est scēminarum proprium, hoc est uterus. Etenim in mutatione ætatis, cum pueri in adolescentiam transeant, ut semen genitale in eis gignitur, & pili circum pudenda oriuntur, ita testiculi affatim augentur, sicut māmæ in virginibus creiscant, ac simul menstruæ purgationes erumpunt: & vox, præsertim in maribus, immutatur. Inter māmæ autem & uterum cōmunio quædam per venas, ut etiam cum testiculis, intercedit: & ob hanc naturæ communionem, quæ in particulis cernitur, humorum migrationes fiunt. Ita sit, ut testiculus in tumorem elatus in tussi vexatis argumentum sit communionis, quæ inter pectus, mammæ, genituram, & uterum intercedit. Interdum vero sit, ut qui diutius sine dolore coitarum tussi

vexantur, ijs abcessus in testiculum fiat. Quemadmodū igitur in etatibus, inque tulsibus, ita etiam in suffocationibus vsu venit. Etenim in suffocatione, quæ ex vtero fit, tum sensus, tum motus vacuitas est: & pullus languidus & paruus redditur: & interdū pulsus ex toto esse deperditus videtur: interdū voce priuantur; alijs artus contrahuntur: quæ propter frigiditatem, fieri plane constat: vt nos in libris de locis affectis demonstrauiamus.

xxxvij *Quemadmodum terra arboribus, ita animantibus est venter. alit, calfacit, ac refrigerat. refrigerat autem dum euacuatur: calfacit, dum impletur: sicut vero terra stercoreata, hyeme calida est: ita etiam venter.*

Apud Hippocratem est superior venter, & inferior. Ac quandoque veteres medici thoracem, superiorem ventrem nominantes, vniuersum vas alimentum, quod post septū transversum collocatū est, ventrē inferiorem appellant: quandoque etiā ventrem superiorem vocāt eum, in quē cibos deglutimus: interdum vero ea, quæ post illum sunt omnia. Ac ventrem quidem inferiorem nuncupant interdum sola intestina crassa, sed sunt etiam, qui solum colon inferiorem ventrem dici velint. Hoc vero loco non dubium est, quin ventrem inferiorem vocet id vasculum solum, quod alimentum excipit: in quo etiam concoctiones fiunt: cuius facultates, facta comparatione cum terra, Hippocrates declarat. Vt enim arbores alimentum ē terra per radices trahunt, ita omnes particulæ a ventre per venas aluntur. Ipseque venter ad naturales actiones obeundas opus habuit nervis maximis a cerebro profectis, vt prestantiorem, quā alia omnia, sensum nancisceretur. Omne autem animal in ambientē nos aerem per cutim digeritur. Ac mēbra, quæ sub ipsa sunt, prius vacuantur: quorum vis, quæ cū eis genita est, alimentum trahit ab ijs, quæ proxime accedunt, vt id ipsum, quod euacuatur, reficiat. Deinde rursus illa ex ijs, quæ sibi proxima sunt: tū quæ tertio in loco sita sunt, ab ijs, quæ propinqua sunt: atque ita semper facta per continuū translatione ad venas in ventriculum pertinentes euacuatio peruenit. Hæ vero alimentum ex ventriculo trahunt, sicut stirpium radices, quæ in terram demissæ sunt, ē terra. Porro terra ipsa, vsque dum anni tempora suum statum seruent, stirpibus paratum, copiosumque alimentū subministrat. Ac si quando propter nimium squalorem eius humor exerceat, tunc stirpes alimento destitute marcescūt. in animantibus autē natura ventriculum. ceu alimentum penum est machinata, cuiusmodi terra ipsa esse stirpibus solet. Et quoque appetitum impertita est, qui

excitatur, cum penurie sensus exoritur: cū scilicet venę aliquid ab ipso ventriculo trahūt. Quemadmodum autem stirpes ē terra humorem veluti exsugunt, & emulgent, ita etiam particule omnes a ventriculo faciunt: nisi quod hoc opus vniuersum nō animale, sed naturale censetur. In libris enim
 5 de facultatibus naturalibus docuimus, vim quandam esse in vētriculo, quę contineat ea, quę sumpta sint, & item aliam, quę excrementa reiiciat; & ante has omnes esse eam, quę alteret: cui natura sensum eorum, quę desunt, adiunxit: vt vel hac ratione differret a stirpibus. Ac stirpibus quidem vt alię quattuor facultates, quas modo memorauimus, maxime insint ēque, ac in
 10 animātibus, certe sensus eorū, quę desunt, ab ipsis abest. Neq; enim futurū erat, vt per os alimentūsumerent, cū terrā veluti copiosi alimenti prōptuarium habeāt, cui inherēt, ipsaque illis alimoniā perpetuo suppeditet. Animalibus vero, pręter quā quod a terra procul distant innatis particularū qualitatibus, hoc etiam attributum est, vt motu voluntario cieantur, ac locum
 15 ex loco commutent. Itaque exsugere ex terra humorem non possint. Hoc autem est inter stirpes, & animantes simile, quod medullę, ac quasi canali in stirpibus proportionē respondet vena cava, quę in animantibus inest. Vt enim ex sinistro cordis ventriculo arteria oritur, quę est omnī arteriarum, quę in corpore animalis sunt, veluti truncus: ita a vena cava ex
 20 oriuntur venę, veluti rami quidā a trunco, in totum corpus pertinentes. Ita enim ventriculus duas habet tunicas, sicut stirpibus natura corticem, membranamque tribuit. Quando vero calfaciat, & quando refrigeret, non secus, quā terra, ipse aperte exposuit.

*

*

25 xxxviij *Arbores corticem tenuem, siccumque habent: intrinsecus vero carne sicca, sanæ, imputres, diuturnæ: & ex animantibus, testudines, & quicquid est huiusmodi. Aetatibus, temporibus, annis similia animalia non atteruntur, si melioribus moderate vtantur. Quemadmodum hydria quod recens est, transmittit, quod inueteratum est, retinet: sic ventriculus alimentum transmittit, & facem, veluti vasculum, retinet.*

35 *Quod in stirpibus videtur, idem in ventriculi tunicis apparet. Exterior enim tunica magis carnosa est: interior vero magis membranosa. Hæc porro fibras habet rectas, quę superne deorsum ferantur: externa vero, obli-*

quas. Huius autem rei causam expoluimus in ijs commentarijs, qui sunt de viu partium. * * *

In ætatibus autem, quemadmodum supra dixi, eandem habet rationem puer, quam ver in anni temporibus; eandem iuuenis, quam æstas; eandem, cuius ætas declinat, quam autumnaus; eandem denique senex, quam hyems. Sic etiam prima diei pars est veri similis; proxima ætati, tempus vespertinum autumnino; hora vltima hyemi. Quod in causâ est, ut morbi autumnales acuti sint, ac mortiferi; & hora vespertina vehementiores reddantur; & in suis accessionibus exacuantur. Hippocrates vero eleganti comparatione quadam sententiam suam aperuit. * * *

Deest finis.

GALENI IN HIPPOC. LIB. DE HVMORIBVS COMMENTARIVS TERTIVS.

Huius commentarij initium in vno libro manuscripto, quem prius nacti sumus, desiderabatur; in altero vero, qui postea ad nos allatus est, pauca deesse videbantur.

MODI morborum sunt hi: partim cognati morbi sunt, quos interrogando licet cognoscere: partim a regione proficiuntur. Multis enim sunt regionibus familiares: ac multi ipsos norunt: partim ex corpore, & victus ratione, & morbi constitutione: vel a temporibus.

Vt morbos tam dignoscas, tum vero etiam recte cures, genera ipsorum perspecta esse, maxime conducit. Quo in genere illud est, ut scias, morbos esse qualdam actionum noxas: atque ita vnum esse genus corporum, alterum actionum; ac corporum quidem genus precedere actiones, easque produ-

cere : illas vero sequi, ac, si statum naturalem corpora conseruent, culpa vacantes, naturalesque existere; si præter naturam corpora affecta sint, illas aut nullas prorsus, aut certe omnino impeditas. Ad hæc tertium genus accedit, causarum, quarum affectiones gignant. Post hoc est item aliud quartum
 5 genus eorum, quæ insunt corporibus, siue ea naturaliter, siue præter naturam affecta sint: quæ neque commodo, neque incommodo esse actionibus solent; velut, exempli gratia, si color corporis ex diuturna mora in sole ex albo niger: aut contra ex nigro albus fiat, quod quis in umbra vitæ duxerit aut ruber in lotis, aut pallidus in expauescentis videatur. Hæc enim neque
 10 actio est, neque affectio corporis, quæ causa actionis sit; ac multo minus causa est, quæ affectus præter naturam afferat. Est vero symptoma, quod varias corporum alterationes, siue illa secundum naturam, siue præter naturam affecta sint, necessario consequitur. Ad hæc omnia accedunt modi morborum, quos non minus, quàm quæ dicta sunt, esse nobis cognitos oportet. Veteres hoc nomine tropi vtantur in duabus significationibus: interdum ad animi mores explicandos adhibent, interdum, vt differentias, & formas rei, qua de agitur, significant: vt si quis dicat modos vitæ rationis, is differentias, aut formas ipsius indicabit, sicut febrium esse multos modos dicimus, vt earum differentias, aut species significemus. Hoc vero loco nomē
 20 tropi non significat mores animi, sed formas morborum. Vtrū vero differentias, aut formas, aut species modo dicas, nihil interest. Sic quoque est ab ipso in libro de officina medici conscriptum, lucis duas esse species, perinde ac si differentias, & modos dixisset: cum fuerit hoc in more positum, institutoque maiorum, vt quæ ex diuisione rerum generalium exoriuntur, differentias, species, & modos appellarent. In eandem significationem illud quoque dictū est in primo de moribus vulgaribus, vbi scriptum est. Sunt, inquit, modi, status, & accessiones singularum harum febrium. Planum enim est, ibi species, differentiasque significari: propterea quod statim subiungit, continuam incipere aliquibus vehementissimam, & paulatim vsque ad
 30 iudicationem fieri leniorem: quibusdam vero contra: interdum quendam esse ex vtraque conflatum modum. Quæ quidem accidunt omnibus febribus, quæ continuæ sunt, & diuturnæ, & item alijs morbis omnibus, qui & acuti sunt & longi. Cognoscimus autem modos morborum tum ex cōmuni omnium natura, tum ex cuiusque hominis propria: itemque ex ijs, quæ offē
 35 feruntur, & ex vniuersa aeris nos ambiētis cōstitutione, & cuiusque regionis, & ex cōsuetudine, & vitæ ratione, & institutis, & ætate, & accessionibus, & alui excrementis, & urinis, & vomitibus, & sudoribus, & sputis: præterea

vero ex rigore, frigore, tussi, sternutatione, singultu, æstu, flatu, sanguinis è naribus, & hæmorrhoidibus profluvio, & abscessibus: de quibus omnibus deinceps differetur: præterquam de communi omnium, & de cuiusque propria natura, & de sermonibus, & de abscessibus, & insomnijs, & anni temporibus, & statu, & alui excrementis, & urinis, & vomitibus, & sputis, & sudoribus, & singultibus, & alijs plerisque, de quibus supra copiose locuti sumus. Itaque ex ijs, quæ offeruntur, suppetit nobis præcognitio, si cum illa prava sint, ægrotus nihil se habeat deterius, mediocris morbus centebitur. At si omnia, ut par est, fiant, ægrotus vero præterquam quod nullum fructum ferat, vehementius conflictetur, pravius morbus iudicabitur. Mili enim sæpenumero vel ex oblati modis morborum dignoscere contigit. Regionem vero magnopere nobis esse ad prænotationem adiumento, implemet in libro de aere, aquis, & locis, apertissime declarat in eo loco, in quo docet, quinam morbi in singulis regionibus plurimum versentur.

*

*

* 15

Desiderantur permulta.

possumus enim ex arte coniectura consequi, quales, quantique humores redundent in corpore.

*

*

*

ceterum vocant instituta, ea omnia, quæ homines aut 20
vfu, aut necessitate coacti faciunt: ut quæ ad terram celandam, aut ad studium litterarum, aut artem medicinalem, aut philosophiæ scientiam, aut ad alias artes, & actiones pertinent. Nam qui in agro vitam degit æstivo tēpore, & in sole sub dio, & tenui diætâ utitur, ac laboribus se tradit, is quātum ad hanc vitam attinet, amaram bilim potius, quàm pituitam coacer- 25
uabit: ut qui in umbra, in otioque vivit, & se se explet, pituitosum humorem potius colliget.

*

*

*

Nam

& in libris de tēperamentis, & item in aphorismis dictū est copiosius. Nunc vero sufficet dicere, non mediocrem utilitatem nos etiam ex ætatis cognitione percipere.

*

*

*

aliud enim signifi- 30

Hic videtur
desse, quæ
ad morbos
cognatos
pertinent.

cat in principio accessions refrigeratio; aliud, si in declinatione oriatur: sicut etiā, si per totam exacerbationem perdurarit, non bonū signum fuerit. Flatus autē in genere spirituum continentur: de quibus in prælagijs verba fecimus. † * * * Differūt enim. Ac sic nominat eos morbos, qui in corpore diu permanent: utiple in aphorismis declaravit, cum ait,

maximam partem senes minus, quàm iuuenes, agrotant: si vero diuturnis morbis corripiantur, cū ijs fere moriūtur. Id autē perinde accipiēdum est, ac si dixisset morbos simul nutritos. Illi enim huiusmodi non sunt: sed potius oriri in regione solent: quos etiam patrios in libro de aere, aquis, locis, & regionibus vocat: interdum etiam populares, vt hi ex altera parte communibus omnium, & vulgaribus respondeant: cuiusque autem, inquit, futuri temporis, anni que statum, & quī morbi omnium communes aut æstate, aut hyeme sint ciuitatem inuasuri, prædicet. Et item, cum ait: Atque hi quidem morbi sunt eis patrij, præter quàm quod si quis morbus omnium communis ex mutatione temporum existat. Et item inferius, cum subiungit: Hic autē morbus eis æstate, & hyeme connutritus est. Ex quibus apparet, morbum cōgenitum, & connutritum, non eūdem esse, vt diximus: sed

*

*

*

Quædam desiderantur.

Regiones autem, quæ ad tempora male affectæ sunt, tales morbos pariunt, quale fuerit tempus, cuius similitudinem gerunt. Verbi causa, si eadem die frigus & calor fuerint, autumnales morbos in regione creabunt: hæcque proportio in alijs item temporibus seruabitur.

Cum, inquit, regiones male affectæ sunt ad anni tempora, tales morbos pariunt, qualia tempora fuerint. Atque id quidem merito fit. Neque enim temporum appellationes sed temperaturæ sunt, morborum causæ. Cum igitur hæc a sua natura desciscunt, morbos quoque diuersos gigni necesse est. Quoniam autem tempora propriæ temperaturæ, non appellationis ratione, humores adaugent, ideo si aeris nos ambientis temperies immutetur, etiam humores necessario immutabuntur. Vt igitur tempora, propriæ sui temperaturam retinentia morbos eos pariunt, qui naturis temporum proportionē respondeant, sic etiam morbi tempora præter naturam immutata consequuntur. Itaque cum in aphorismis legeris, morbos, quorum æstiuo tempore magnus prouentus est, febres continuas, ardentes, ac maximam partem tertianas esse, in primis adhibe animum, ne male intelligas, quod æstatis, quæ præter naturam affecta sit, mentionem Hippocrates fecerit: sed potius, quæ suum ordinē, modumque seruauerit. Vt enim hyems est totius anni partibus humidior, ac frigidior, ita eius contraria esse æstas

debet, vt sicciſſima, calidiſſimaque ſit, At contra ſi hyems ſicca ſit, æſtasque humida ſuccedat, certe tempora ſuam naturam non ſeruabunt, proinde eo tempore morbi æſtiu per æſtatem non abundabunt : neque hiberni per hyemem, neque verni per ver, ſi iplum fuerit inæquale, & non ordinẽ ſeruauit, Eadem erit autumnſ ratio. Neque enim, vt dixi, propter temporum nomina ſinguli morbi accidunt, vt tales, aut tales ſint, ſed propter aeris qui nobis circumfluus eſt, temperaturam oriuntur. Nam vt eſt huius iplius natura, ita etiam nos afficit. Atque in hanc ſententiam dictum ab Hippocrate eſt, Cum ver ſimile autumnũ fuerit, tũ autumnales expectare morbos oportet. Hyems autem humidam, frigidamque habere conſtitutionem quandam debet: æſtas cilidam, & ſiccam: ver in medio vtriuſque eſt accurate cõſtitutum: ſed in autumnũ frigus mane, meridiẽ vero magnus calor, & ruruſ ad velperam in frigus ſit commutatio. Itaque ſi in alio anni tempore, quã autumnũ, inæquale fuerit, & frigus, & calor, idq; eadem die accidat, tunc autumnales morbi ſunt expectandi. Maniſta cauſa eſt. Illa enim conſtitutio autumnali ſtatu proportionẽ reſpondet. Quare haud mirabile eſt, ſi tales morbi eo tempore oriantur. At ſi anni tempora ſuam naturam ſeruauerint, nihil tale, quatenus ad anni tempora pertinet, vnquam eueniet. Quare tempus æſtiuũ, quod calidũ, ſiccuũque eſt, magnam afferet febrium tertianarũ copiam: ac regio item calida & ſicca maiore vim illarũ febrium, quã humida, frigidaque producet. Sed egrotantis quoq; temperatura ad hanc iplam rem magnopere faciet. Quod ſi victus ratione calidiore, ſiccioreque vtatur, quã quidẽ poſita eſt in pluribus laboribus, vigilijs, curis, ſollicitudinibus, & cibis copioſioribus, & bili gignẽda aptioribus, is etiam ſeipſo bilioſior fiet: atq; ita nimirũ ſiccior, atque calidior. Eadem eſt aliorũ temporũ ratio. Nam ſi vere non ſolum frigus, ſed etiam humiditas dominetur, proſecto morbi hiberni abundabunt. Idem eſt de æſtate, deque alijs temporibus exiſtimandum. Neque enim tempora, ſed qualitates ſunt, quã humores gignunt: & humores iplas qualitates pariunt. Perſpicimus enim iracundiã excitari maxime, in quo bilis exuperat: & viciliſim, in quo iracundia exuperat, in eo bilioſos humores gigni. Sic etiam timor, & animi demiliſio melancholicũ humorem efficiunt: & humor ipſe melancholicus timorem, animique demiliſionem parit. De ceteris idem eſt cõſtendum.

ij Alij ab odoribus cœnoſis, & paluſtribus.

Duplex eſt genus cauſarũ, morbos efficientium, aliæ enim foris adue

niunt, alia a nobis ipsis proficiſcuntur. Atque ad noxas externas quædam interdum noſtræ particulæ infirmæ ſunt; quædam vero ad internas. Nam morbi noſtra vi ſiūt aut a plenitudine, aut a malitia humorum: cauſæ vero externæ ideo corpora animantium lædunt, partim quod intemperie quandam gignat; partim quod frangant, aut incidant. Nulla tamen res eſt, quam vitare non poſſimas, præter aerem nos ambientem. Is enim immoderatus calfactus, aut refrigeratus, aut humidior, aut ſiccior redditus noſtram immutat naturam: & ſymmetriam corporum, quæ ſanitas eſt, corrumpit. Ac ceteris quidem cauſis neque perpetuo occurrimus, neque ipſæ totum diē circa nos ſant: at in aere morari ſemper, ipſumque ſpiritu ducere oportet: nec poſſunt corpora ad illius immutationem non ſimul & affici, & immutari. Itaque medicus, qui recte curaturus ſit, optimum, vitioſumque aerem debet cognoscere, ut qui ex illo morbi ſiant, qui ſecus: & qui vitandus aer ſit aut non, intelligat. Ac de ijs omnibus iam eſt a nobis in commentarijs

15 in librum de aere, aquis, & locis, regionibus, & habitationibus dictum. Nunc tamē quædam etiam ſummatim, recordationis cauſſa afferemus. Aer igitur accurate purus, eſſe optimus videtur. Eſt autem huiuſmodi, qui neque eſt ſtagnorum, aut paludum habitu ſit perturbatus, neque ex profundo ſpecu emiſſus, cuiuſmodi ſunt, quæ Charonia appellantur. Hæc enim ideo, quod

20 aerem corrumpunt, morbos creant. Idem facit is aer, qui vitium ex cloacis magnam aliquam urbem expurgantibus, contraxit: itemque is prauus eſt, qui ab aliqua corruptela, aut ſimo inquinatur: ut ille etiam, qui propter vicinum ſtagnum, aut flumen nebulosus eſt. Qui vero cauo in loco altis montibus eſt ex omni parte concluſus, nec vllam perſatam recipit, ſuffocans,

25 putriſque cenſetur. Quemadmodum autem omnibus æque conducit, ut optimum aera ſpiritu ducant, vtileque eſt, ut eo puer, iuuenis, & ſenex utatur: ſic prauum vitare omnes decet: propterea quod ætates omnes lædit. Ceterum aer a ſole illustratus ab eo, quem ſol non attingit, & ab umbroſo, iteque diuturnus a nocturno differt. Nam quem ſol tægit, calidior, tenuiorque eſt:

30 umbroſus vero craſſior eſt. Calidior porro, ac tenuior corpora, quæ melius perſentur, efficit: frigidior, & craſſus, contraria. Præterea peior eſt is, qui in vrbe eſt, quā qui ruri habetur: cauſſa eſt, quia urbanus aer, nō ſecus, quā qui conuallibus cohibetur, calidior, craſſiorque eſt. Sol enim aerē, perſtatu vacante calfacit, motiōis vero vacuitas craſſū reddit. Id quod pati aer

35 videtur, quia multa, & omnis generis exhalationes ex vrbe in ipſum fluūt. Qui vero ruri aer eſt, cum tenuis, puruſque ſit, homines cibi appetentiores facit, & ut meatus magis fluxiles ſint, & ſenſus vegetiores ſiāt, & melius

alantur homines, meliusque concoquant. Eum tamen aerem, qui in hortis habetur, vitare conuenit; idque propter cloacas, quæ latrinas plerumque in hortos repurgant, & magnum quoque foetorem. Et halitum ex oleribus, arboribus, fruticibusque prodeuntem, qualis est, quem bratsica, & carea, & buxus mittunt: quorum vicinitas aerem circumfluum vitiat. Quibus quidē fit rebus, vt Hippocrates hoc loco censeat, cognoscendum esse, quinam morbi ex odoribus cœnosis, aut palustribus oriantur; siquidem hi & vulgares, & omnis generis morbos excitare consueuerunt. Auctor enim secūdi de natura humana libri aerem communissimam morborum causam appellat. Nec minus fere quā aer, aqua efficit. Quocirca eius quoque naturam, & qualitates præstat habere cognitās, atque perspectas: quādo sunt quædam puræ, quædam lutulentæ, quædam palustres: vt quædā salia, quædam aluminis naturam referunt, quædam æris, aut alterius rei qualitates imitantur. Copiosius autem est actum de his in libro de aere, aquis, & locis: ac plerumque morbi ex prauis aquis, & quæ aliquam habeant qualitatem proficiuntur. Quare præstantissima aqua debet omni prorsus vacare qualitate & quod ad gustatum, & quod ad odoratum pertineat: & suauissima item bibenti, & pura videri, & cito hypochondria permeare. Hippocrates ipse leuissimam præfert ceteris. Eam cognosces, quod cito calefiat, citoque frigeat. Huiusmodi autem sunt, quæ hyeme calidæ, æstate frigide: vt pessimæ sunt, quæ æque atque anni tempora vel frigidæ sunt, vel calidæ. Aestate enim calor extimam terræ partē adit, hyeme vero ima petit. Quod in causa ego esse existimo, vt, quia fontes ē profundissimis locis manant: omnes sint hiberno tempore calidissimi; æstiuo, frigidissimi. De aquis autem sponte nascentibus nihil opus est modo differere. Palustres vero, foetiditas, aut in quibus absurda qualitates insunt, priusquam decoquēdo immutari, ne offerro. Aquam enim, quæ decoquitur, calor totam æque fundit, & ad secretionem aptam facit. Nam dum refrigeratur, terræ partes innata grauitate descendentes in fundo vasis residebunt: ac nos aqua in aliud vas sensim trāsfula, vti sine noxa poterimus. Aquæ autem omnes, quæ ē stagnis hauriuntur, pessimæ sunt. Habent enim absurdum odorem quendam, perinde ac putrescentes. Eadem æstate calidæ sunt, hyeme frigide: quod est prauarum aquarum argumētum vel maximum. Solæ autem paludes Aegyptiæ inter omnes, quas ego quidem norim, salubres sunt: propterea quod aqua hyeme nō putrescit: siquidem non supercalefit. Nilus vero paludes per autannum explens, veterem aquam eijcit: & nouam inuehit. Sunt etiam quædam aquarum differentia ex herbis, quæ in illis nascuntur, profecta, & a

metallis contradiç. Ac metalla quidē in cauſſa ſunt, vt aquæ ſint ad potū noxia: herbe vero partim aquā vitiant, partim corrigunt. Nā & ſiū, & nepita, & adiantū, aquā bonam vitiat: ei quæ alioqui praua ſit, cōmodi quid piā impertiūt. Atque huiusmodi aquæ ſunt ad meiendū aptiores: ſicut etiam ab alijs herbis alias ducere qualitates poſſunt: à quibus veluti medicamentū quoddā commixtū aquis cōparetur.

iiij Alij ab aquis calculoſi, lienofiç: ali j a ventis bonis, & malis incipiunt.

Praue aquæ potus non modo calculū gignere, ſed morbū etiā omnibus cōmunem excitare poteſt. Idque in exercitu quodā vſu veniſſe, memorie proditū eſt. Ipſe vero in libro de aere, aquis, & locis ita de aquis ſcribit: Quacunque inquit, ſtagnantes, ſtabileſque, & paluſtres ſunt, eas æſtate calidas, & craſſas, & foetentes eſſe neceſſe eſt: itemque decolores, prauas, bilioſas: quippe quæ non deſſuant, ſed aqua pluuiæ ſemper noua accedat, ſolque adurat: hyeme vero concretas, frigidas, ac præ niue, glacieque per- turbatas. Qui vero eas bibunt, eorum lienes ſemper magni, ventreſque duræ, tenues, ac calidi erunt. Preterea addit, Ad hæc inquit, aqua inter cutem plurima, maximeque pernicioſa exoritur, Tum ſubdit. Quæ autem ex niuib, glacieque ſunt, prauæ ſunt omnes. Cum enim ſemel cōcretæ ſunt, in priſtinam naturam non amplius redeunt: immo vero earū leuitas, dulcedo que excernitur, & euaneſcit, quod vero turbidiſſimū, ponderoſiſſimūque in eis eſt, ibi relinquitur. Quæ res facit, vt eas eſſe peſſimas dicat. Hæc autē ſubiungit: Homines vero inquit, potiſſimū calculis, renūque doloribus, & vrinæ ſtillicidio, coxendicūque morbo corripiuntur, herniaſque patiuntur, cum aquas cuiuſque generis bibunt. De ventis autem aquas immutantes, hæc ſunt ab ipſo conſcripta. Huic autē vim adhibet boreas, huic auſter. De ceteris eſt eadem ratio. Calculi igitur nō modo ex aquis gignuntur, ſed multis alijs de cauſis, Atque in pueris quidam volunt calculos fieri, quia, propter vaſorum exiguitatē, meatus adhuc anguſtos habeant. Quod tamen verum non eſt. ita enim potius oporteret calculus in renibus eorum gigni, propterea quod tranſitus & viæ renū ſint anguſta: & non fieri in veſica, cuius lata ceruix eſt. In ijs autem, qui progreſſa ætate iam ſunt, cauſſam calculis gignendis affert actionum imbecillitas, craſſiorūque humorum cruditas: in pueris vero, in quibus eſt magna natiui caloris copia, & validæ ſunt actiones, materia craſſa fenditur, & in renes cōportatur, & in veſicā facile percolatur, quia vero veſica frigida eſt, utpote ner-

uea, & pauco prædita languine, & quia est amplissima in ea cavitās, ideo
 cōsuetudo in ipsam transmissa, ibi iterum cogitur, & conerescit: & cōcre-
 tionis huiusce principium accipit, cum in velica diu cōmoratur. Quia etiā
 crassa in pueris vrina, & edacitas, & motiones à cibo, cū ludunt, ac proli-
 liunt, causā calculorū esse possunt. Iam vero vltus casei, & lactis: quod sua
 pte natura crassum est, ad gignendum lapidē esse aptissimus videtur. Aliā
 quoque subiungere causā possumus, quę est huiusmodi: ex magna ca-
 loris copia, quę in pueris est, materia in vaporem abiens lapidē generat.
 Interdum etiā grauē dolorē homines sentiunt, atq; vbi angor sit, igno-
 rant, quanuis ille renes obsidere videatur. Incertum enim est, vtrum in co-
 lo, an in renibus constiterit. interdum vero calculū, qui dolorem affere-
 bat, solum esse excretum vidimus. Interdum etiā cum cruore: abasis nimi-
 rum ijs corporibus, per quā transiuit: presertim si lapis asper, aut acutus
 fuerit. Post hęc autem in vrinis erunt sabulosa subsidētia. At si colon pa-
 tiatur, tunc neque sabulū, neq; lapis, neque sanguis subsidere inuenietur: 17
 sed humor quidam, quem vitreum Praxagoras vocabat: qui & colore, &
 cōsistentia est vitro liquefacto persimilis. Et quoniam lien erat crassum,
 & limosum humorem ad se attracturus, ideo melancholicum excremen-
 tum, quod suo pondere deorsum fertur, in ipsum vergit: & quandam velu-
 ti gulam ex simis ipsius lienis partibus pductā, venosum vas, ad portas 20
 extēdit, vt nihilo minus iecur purgetur, quā si ppe ipsum lien esse col-
 locatus. Est enim veluti sanguinis limus quidam, qualis in vinis crassis sub-
 sidere solet quā facē nominant. Quę si diutius retineatur in corpore,
 nec per aliquem sensibīlē, aut occultū meatum excernatur, sed mutetur,
 accomputrescat, atra bilis accurate gignitur. Verum antequā hęc gene- 25
 retur, lien illam veluti facē sanguinis ad se trahit, & iecur expurgat: hoc-
 que melancholico humore lien ad sui nutritionem abutitur. Si quando
 igitur lien non ita recte iecur expurgauerit, & sanguis multum huius limi
 habeat, tunc illa, quę nigra appellantur, excrementa desiciuntur: ac multi
 alij affectus: atque etiā progressu temporis ij, qui lienosi appellantur, 30
 consequuntur. Lienosi enim sunt, quorū lienes obsidet inflāmatio, nec ad
 naturā se statū redeunt, nec abit inflāmatio, sed duritia in eis manet, & na-
 tiuus corporis color immutatur. Atq; hi lienem habent natura imbecillū.
 Lien vero etiā vel in molem assurgit, vel intumescit, vel inflāmatione tē-
 tatur. Verū quia dixit absolute, Lienosi, merito existit quęstio, quosnā hic;
 affectus velit intelligi. Scito autē hoc loco intelligendos esse omnes eos,
 quos prauę aquę gignunt: & qui ex illarū tū potione, tū vero omni vī

proueniant: & qui ex hiſce cauſis, atque occaſionibus oriuntur: & omnes, qui ab affectibus lienis originem ducunt, cuiusmodi ſunt aque inter cutē, herniæ, calculi, morbus regius, & qui ſunt huius generis: itemq; ſcirrhi, inflāmationes, & omnino obſtructiones, ac colliquationes. Quod vero
 5 ſubiungit Alij à bonis ventis, & malis incipiunt, habet hanc ſententiam. Quoidā morbos eſſe, qui originem à certis ventis ducunt. Qui vero boni aut mali venti ſint, ipſe deinceps docebit. præterquā quod in aphoriſmis multa de eis dixit, & in libris de vulgariſ morbis non pauca memora-
 10 uit. Alij volunt illo nomine pneumatōn, non ventos hic ſignificari, ſed a-
 15 erē, quē ſpiritu ducimus, & mittimus; in qua ſignificatione dictū ab Hippo-
 crate eſt, morbos tum à victus ratione, tum à ſpiritu, quem introducentes viuimus, exoriri. Id quod illis placet, quia ſæpe homines propter aeris in-
 ſpirationē lēdi ſolent, vt in locis, quæ Charonia appellantur, accidere per-
 20 ſpeximus. Hęc tamen mihi non probatur; ſiquidem de aere dictū eſt ſu-
 25 perius. Nunc enim aperte in ipſo ſtatim initio præpoſuit hoc, alijs ab aquis,
 & tamen ea quoque eſt vera ſententia.

7 *Qualia fuerint tempora, tales etiam morbi erunt: & ex his conſtitutio-
 nes ducentur: ſi tempora tempeſtiue, & ordinate progrediantur, morbos indi-
 catu faciles pariet: morbi autē tēporibus familiares, indicant mutationes.*

20 *Propria conſtitutionum elementa ſunt iam à nobis demonſtrata: & ea
 dē in libro, de aere aquis, & locis Hipp. docuit. Anni enim tempora quali-
 tatibus, vt humiditate, caliditate, frigiditate, ac ſiccitate differunt; atq; hye-
 mem alia tempora ſuperare humiditate, ac frigiditate oſtenſum eſt: eſta-
 tem caliditate, ac ſiccitate: vere, neutrum in neutra repugantię parte ex-
 25 cellere, neque ſiccum humido, neque calidum frigido, ſed eſſe omnium to-
 rius diei, ac noctis horarum ſimilitudinem, ac nullam magnam in illis fieri
 mutationem tantumno mane frigus, meridie æſtus, velperi frigus iterum
 vigere; & tamen in ipſo ſiccum humido, & frigidum calido præſtare.
 Hęcque eſt temporum ordinem ſuum ſeruantium conſtitutio, quæ in an-
 30 nis plerunque cernitur: atque homines eam mutationem, quæ paulatim
 fit, vix toto tempore perſentilcunt. Quod ſi ea fiat maior tum neque
 tempeſtiue, neque ordinate anni tempora procedunt. Quanam autem
 ſint prædictarum qualitatum vires, vt humiditatis, ſiccitatis, caliditatis,
 & frigiditatis, docet ipſe in aphoriſmis, cū ait; Ex anni cōſtitutionibus in*

vnuerſum ſiccitates ſunt imbris ſalubriores, & minus mortales. Imbris enim morbi fere naſcuntur hi, febres longæ, alui fluores, putredines, morbi comitiales, attonitique, & angina: ſiccitatibus vero hi, tabidæ lip-
 pitudines, articularū dolores, vrina ſtillicidia, quæ ab Hippocrate de ea
 differentia, quæ in humiditate, ſiccitateque eſt, dicta ſunt. De ea vero, quæ
 in caliditate, frigiditateque verſatur, locutus eſt, cū de aquilonalibus, auſtri
 niſque conſtitutionibus agit: de quibus paulo poſt diſſeretur. Nunc vero,
 cū primas conſtitutionū vires didicerimus, facta de omnibus ijs, quæ acci-
 dunt, conſtitutionibus coniectura, debemus viā & ratione progredi ſic, vt
 qui morbi futuri ſint, & quo modo prohiberi poſſint, aut ſi iam conſtite- 10
 rint, quomodo curandi ſint, inueniamus. Neque in his rebus diſquirendis
 non eſt adhibenda diligentia, vt quod ad ad regionis naturā pertinet, in-
 telligamus: propterea quod regio quoque aliquid indicat, quod ad præ-
 notionē morborū facit: ſicut etiā cuiusque natura, ætas, vitæ inſtitutū, & vi-
 ctus ratio. Humida enim, frigidaque naturæ etiā propter externas cauſas 15
 facilius in eos morbos cadent, quos humida, frigidaque pariet cōſtitutio:
 contrariæ vero, difficilius. Itaque ſi omnia anni tēpora ſuā naturam ſer-
 uarint, morbos iudicatu facillimos parient: ſin ſecus, difficiles: hoc eſt, qui
 male iudicabuntur. Alterutrū enim horū duorū continget vel vt iudica-
 tiones cum periculofis ſymptomatis coniunctæ, vel pernicioſæ ſint: vel,
 hoc tertium accadat, vt recidiuæ fiant. De morbis autem patrijs, ac familia- 20
 ribus habes quæ ipſe ſcripta reliquerit

*

* Cetera non

extant.

*

yyj. Vt autem tempus variabit, ita ſimiles, aut diſſimiles morbi erunt, qui eo
 tempore orientur. Si vero ſimiliter procedat, morbi quoque huiusmodi erunt, 25
 & ad talem modum tracti, qualis eſt morbus regius autumnalis: frigora enim
 ex caloribus: & calor ex frigore.

Quomodo anni tempora variētur, ipſe in libro de aere, aquis, & locis
 apertè demonſtrauit: itemque in libris de morbis vulgaribus, nec minus, 30
 etiam in aphoriſmis: veluti cum ait, Cum hyems ſqualida, aquilonaliſque
 fiat, ver pluuium, & auſtrinum, cum æſtate acutę febres, lippitudines &
 difficultates inteſtinorum erunt. Et cum ait, Si hyems pluuiæ, & auſtri-
 na ſit, ver ſqualidum, & hibernum, mulieres, quibus ſub ver partus in-
 ſtat, ex quauis ocaſione abortum faciunt. Et in libris de vulgaribus mor- 35

bis hoc modo, cū tota ille ductus ad austrinū statū vergeret, & cū squa-
loribus iunctus esset: & cum subdit: Cū totus annus frigidus, humidus, a-
quilonalitq; fuisset. Post has omnes constitutiones aliā valde inæqualem
subiunxit, quæ in principio frigida, hūmidaq; fuit: deinde austrina, cū hu-
miditatibus immoderatis iuncta ab autumnali æquinoctio vique ad vergi-
liarū occasū: deinceps vero frigida, & sicca, in qua venti aquilones maximi
per totā fere hyemem spicarunt: tum frigida, & sicca vique ad caniculæ
exortam. Inde magni æstus vique ad arcturum viguerunt: circa quem plu-
uie austinae vique ad æquinoctium fuerunt. Atque in ea frigidum, & siccū
superasse ceteras qualitates conscripfit. Licet etiā alias plerasque confi-
tutiones in libris de vulgaribus morbis, quæ inæquales fuerint, conscriptas
intueri, de quibus loqui non est huius loci, ac temporis. Immo vero etiā
in aphorismis scriptam reliquit, Temporum mutationes maxime mor-
bos gignere. Addiditque magnas mutationes aut frigoris, aut caloris, &
alias ad harum proportionem idem efficere. Præterea vero subdit hæc de
quibus est item supradictum: In anni temporibus. cum eadem diē modo
frigus, modo calor viget, autumnales expectare morbos oportet. In præ-
senti vero ait morbos similes, aut dissimiles ex tēporum mutationibus o-
riri. Deberent enim similes gigni, quatenus temporū postulat ratio: dissi-
miles vero, qualis est mutatio, atque varietas. Ipse vero exempli causa, vt
varietatē cognosceremus, autumnalē morbū regimū proposuit. Planū enī
est morbū regiū de numero eorū esse, qui æstate solent hominē inuadere.
Itaque si autumnus talis sit, vt æstati proportionē respondeat, in eo mor-
bi æstiuī vigeant. Gignet enim pallidam bilim, quā æstate vigere perspe-
ctum habemus. Ea enim bilis quandoque in totū corpus diffunditur, idque
ratione iudicationis, prout ipse in aphorismis memorauit: Regius morbus
ante diē septimū in malis habendus est: causa mali est, quia hic absces-
sus nobis indicat, prohiberi, ne iecur bili expurgetur: eamque per ventrē
excerni, iecore nimirum obstructione aut inflammatione oblesso. Hoc e-
niā symptoma fit viscere ipso male affecto, aut quia scirrhum, aut quia in-
flammationē aut quia obstructionem patiatur. Quorū duo postrema fie-
ri derepente possunt. Quandoque vero alia, quā iecoris, affectio eun-
dem affectum pariet: propterea quod etiā citra iudicationem, atque vl-
lam prorsus iecoris affectionem, sanguinem bili infectum ex quadam ab-
surdā corruptela percipimus: qualem morsus ferarū afferre solent: quā serpentum
nos curare ea antidoto, quam theriacā vocamus, sicut alias medicamento,
quod bilim ducat, purgare consueuimus.

vij Et si æstas biliosa fuerit, bilisque aucta intus relicta sit, etiam modice li-
nosa fiant.

Bilis estate adaugetur, propterea quod corpus præter naturam æstiuo
tempore exalcat. Id quod ipse in libro de natura humana conscripsit his
“ fere verbis: Aestate inquit, sanguis adhuc robur obtinet, & bilis se extol-
lit in corpore, & usque ad autumnum manet: sanguis vero exiguus reddi-
tur: quod ei sit autumnus natura contrarius. Bilis autem & æstiuo tempo-
re occupat corpus, & autumnus. Si igitur bilis per æstatem aucta intus in
autumno sit relicta, tunc morbi a bili exorti homines corripient: & eo-
rum ortum anni tempus nihil prohibebit. Cum enim sit mutata constitu-
tio, haud mirum est, si aliorum temporum morbi in illa exoriantur.

vij Cū autem ver quoque ita progressum sit, tum vere etiam morbus regi-
us nascetur. Hic enim motus est secundū hanc formā tempori anni proximus.

Quemadmodum autumnus æstiuus morbi oriuntur, cum autumnale tē-
pus sit æstiuo persimile, ita si veris progressus sit statui æstiuo similis, idē
usu veniet. Ergo morbus regius ex bili aut flaua, aut pallida, quæ æstate re-
dundat, exortus, etiam vere proveniet: si modo illud tempus naturā æsta-
tis seruarit. Etenim vere sanguis augetur: ac si corpus præter naturam ex-
calcat, bilim coaceruabit: ex qua morbi æstiuus proficiunt. Hunc enim
motum esse tempori anni, hoc est æstiuo, proximum dicit. Nam æstas est
inter ver & autumnum media interiecta: & cum ver desinit, æstas incipit.

ix At cū æstas sit veri similis, sudores, in febribus, & febres faciles, & nō per-
acutæ, neque peraridæ, quod ad linguas attinet, fient.

Est iam supra dictum, non appellationem, sed temperaturam anni tem-
porum in causa esse, cur morbi oriuntur. Cum igitur tempora propriam
naturam seruabunt, tum morbi conuenienter temporibus ipsis statim ac cer-
ti, & ut conuenit, fient. Cum vero tempora de suo statu desectant, etiam
morbi necessario de suo cursu declinant: propterea quod statum tempo-
ris consequuntur. Itaque sicut dixit, cum ver sit æstati simile, tunc morbos
æstiuos expectandos esse, sic modo, si æstas fiat veri similis, multos sudo-
res in febribus fore. Ver enim calidum, humidumque est neque quicquam;

in eo per vllam partē repugnantia dominatur: vt neque ſicco, humidum præſter; neque calido frigidum. Horū autē alterū, hoc eſt calidū, in æſtate eſt; alterū hoc eſt humidum, hyemi etiam tribuitur. Copioſi vero eſſe iudores non poſſunt, niſi aer, nos ambiens, calidus ſit: id quod & veri, & æſtati eſſe cōmune apparet: ſed tamen varia ratione: ac niſi humiditas quę dā in corpore redundet: quod eſt ab æſtatis natura alienū; eſtque & veri, & hyemi cōmune. Ex quo ſit, vt in ſtatu æſtiuo, qui ſit verno ſimilis, copioſi iudores merito dimanent, æſtas enim, quę ſecundū ſuā naturā procedat, quę quidem ſatis ſqualida eſſe conſuevit: ſuperuacaneas humiditates per halitum digerit, quę nimirū hyeme, vereque ſint coaceruatæ. Quę vero ſit veri ſimilis, ea propter calorem ad extimas partes trahit. Verū propter magnā vim humiditatis, quę intus in corpore eſt copioſius relictæ, id quod traxit, diſcutere, acque diſſoluere in vaporis ſpeciē non poteſt. Ex quo ſe qui videtur, vt humiditas, dum tota per æſtatem in iudicationibus excernitur, multos iudores efficiat. Eadem cauſa facit, vt morbi neque peracuti ſint, quos alioqui eſſe acutos neceſſe eſſet: neque aridam linguam reddāt: ſiquidem non eſt vehemens quidam calor, qualis in æſtate eſſe ſolet: quādo hæc ipſa non ſuam, ſed veris naturam ſeruat. proinde ſit, vt neque adurat materiam, neque exſiccet, prout æſtiuus calor facit: qui etiam citra febrim, linguam exſiccet.

× Cum vero hibernum ver ſit, & poſtremum hyemis tempus, hiberni etiam morbi, & tuffes, & peripneumoniæ, & angina exiſtunt.

Merito dixit hibernos morbos fore verno tēpore, ſi ver hibernum ſuerit. Eadem enim tibi ſuppetet aliorū temporū ratio: vt qualis ſit mutatio, tales etiam morbi excitentur. Atque hyeme quidē hi ſolent oriri, pleuritides, peripneumoniæ, grauedines, rauitates, tuffes, & alia item permulta genera. Quocirca ſi ver fuerit hibernum, conuenienter quoque ei tempeſtati morbi hiberni exiſtent. Etenim hyeme ſiūt peripneumonię, & pleuritides, quod inſtrumenta reſpirationis propter vim frigoris læduntur. ob eandem cauſam febres, dolores coſtarum, grauedines, rauitateſque ſiūt. Nam vt illic inſtrumenta reſpirationis, ita hic caput frigus lædit. Ait vero illo item tempore anginas fieri, licet angina morbus autumnalis ſit. Quāquam eſſe etiam vernus videtur, vt ipſe in aphoriſmīs adnumerauit: Vere inquit: infantiz, melancholiz, morbi comitiales, ſanguinis profluuiā angina, grauedines, & cetera. Angina vero ſit autumnalis ex humoribus biliolis in

fauces decumbentibus; vere autē ex humoribus pituitosioribus constat. Quod excrementorum magna vis sit ad fauces cōportata; vel quod destillationes à capite in faucibus impactæ, firmatæque sint.

xj *Autumnus quoque si non in tempore, ac derepente hibernarit, non assidue tales morbos facit, propterea quod nō in tempore incepit, sed inæqualiter fiat. ideo etiā tempora iudicatione vacātia, & incōstantia sunt: quæ admodū morbi quoq; si præripiant, aut prius excernantur, aut intus relinquātur. recidiuas quoque tempora faciunt, sicut & morbos ita pariunt.*

Autumnus ab arcturi exortu sumit initium. Oritur autem arcturus ante autumnale æquinoctiū: sicut etiam veris principiū censetur æquinoctium, 10 quod eo tempore accidit: finis est ortus vergiliarum. Hunc vero ortum esse æstatis initium, sicut esse finē æstatis, & principiū autūni ortum arcturi, qui autumnale æquinoctium diebus fere duodēcim anticipat, perspectū habemus. Quinetiam occasus vergiliarum est hyemis initium, & autūni finis. Si igitur autumnus non in tempore, sed derepente hibernabit, hoc est 15 ad hyemis naturam verget, hyemilque constitutionem nanciscetur, tunc morbi autumnales, non assidue excitabuntur. Causa est, quia, in suo tempore non incepit, neque item opportune. Ipse enim in primō de vulgari-bus morbis, ita scripum reliquit. In Thalo ante autumnum frigora non in tempore sed repente, aquilone, austroque multum spirantibus, humida, & 20 quæ prius proruperant. Nam propter humorum malitiam, quæ eo tempore est, & propter inæqualem aeris temperaturam, quartanæ, erraticæque febres, lienes, aquæ inter cutem, tabes, yrinæ stillicidia, leuitates intestinorū & eorundē difficultates, & coxendicum morbi, & angine, & suspirra, & tenuioris intestini morbus, & comitialis, & iniania: itemque dolor cordis, 25 horror, & vno verbo, melancholici morbi oriuntur: qui sane omnes ex prædicta causa proueniunt: atque ortum fere ex atra bili ducent: quæ nimirū aut ex flaua nimium assata, aut ex sanguine crasso facta sit: quādo ipse quoque sit velut fæx sanguinis quedam. Erraticæ vero febres propter inæqualem temperaturā oriuntur: vt lienes magni ex melancholici humoris re 30 dundantia redduntur. Vrinæ stillicidium gignit siccitas, & refrigeratio: siquidem vesica in mutationibus ijs, quæ sine ordine, & repente sunt, refrigeratur. Coxendicū porro dolores tum à malitia humorum, tum à refrigeratione potissimū excitari, perspicuū est, quia autē tēpora vacāt iudicatione, suūque statum non seruant, ideo † anhelationes tum propter motum 35

ad interiora, tum propter refrigerationem fiunt: sicut etiam probabile est in refrigeratione, inæqualitate, malitiaque temporis vitari ventrem, atque intestina, ut leuitates intestinorum, difficultatesque, & tenuioris intestini morbi oriantur. Quoniam autem calorem meridie, & frigus mane, & vespere perlentissimus, haud mirabile est, si comitiales morbi interdum in hominem irruant: præsertim vero si cui ita sit natura comparatū, ut in huiusmodi morbum cadat. Infantæ autem morbi ab ea malitia, quæ in tenuibus humoribus biliosis inest, nasci solent: melancholici vero ab atra bili: cuius prouentus autumnno colligitur. Iam vero nihil est, cur mireris, si propter temporis malitiam, & temperaturæ aeris nos ambientis inæqualitatē cordis dolores, horrores, & huiusmodi alia per autumnum dominantur. Copiosius autem de morbis omnibus, & symptomatis, quæ accidere autumnno solent, differetur in ea explicatione, quæ in secundum de vulgaribus morbis edetur: ipse vero nonnulla etiam in aphorismis memorauit: quo in loco hoc quoque ostensum est, autumnū esse omnibus ætatibus, naturis, regionibusque malum. Inter ipsas tamen minus quàm alias, eo tempore humiditas, & calidas ladi: quam ob rem morbi, inquit, iudicatione vacantes, inconstantessque fiunt. Nā quia opportuno tempore non fiunt, sed in repentinis mutationibus, ideo fit, ut neque in tempore accommodato solui, explicarique possint. Sed neque itatis temporibus, neque tēpestiue, ut ipse loqui solitus est. Statim autem tempora ab ipso vocari scimus ea, quæ propriam temperaturam ordine sortiuntur. Atque ita etiam ipse annos statos ac certos vocat in libro de aere, aquis, & locis eos, qui conuenienter rationi procedāt. Ac si autumnno fiat pluuiæ, hyemisque moderata, nec valde serena, nec frigore excedēs, & vere, atque æstate imbres tempestiui fiant, sic, inquam hunc annum fore saluberrimum verisimile ait esse. Cum vero tempora statim anni progressionem non seruarint, tunc Hippocrates inconstantia vocat: & morbos in ipsis exortos pari modo inconstantes nominat: ac supra eosdem difficiles iudicatos, nunc vacantes iudicatione in eandem fere sententiam appellat: ut eos non recte, sed male iudicari intelligamus: quod nihil aliud est, quàm ut vel cum malis symptomatis iudicetur, vel postea repetat. Huius porro malæ iudicationis, aut recidivæ causā est, quia prius prorumpūt, aut prius excernuntur, aut intus relinquuntur. Et quia prærumpunt, & prius excernuntur, ideo non iudicantur: & quia intus relinquuntur, ideo repetunt. Id autem ipse in libris de morbis vulgaribus docuit, cū ait, Quæ post iudicationem relinquuntur, recidivas faciunt. Præui enim humores in corpore relictæ, morbos pariunt, & temporis progressu computrescentes solent febres.

excitare. Quin etiam in prælagijs ita scriptum comperimus, Febres, quæ neque salutaribus notis apparentibus, neque in criticis finitæ sunt diebus, tere repetunt. Nam quæ sine ratione leuata sunt, ea solent repetere; licet hoc in die critico eueniat. Iudicationes vero ipsæ in omnibus quidem diebus fiunt, sed neque pari numero dierum, neque ita fixæ, ac certæ. Differunt autem, quod quædam bonæ, quædam malæ sunt, & quædam cum multis, grauibusque coniunctæ symptomatibus, & maiore angore; quædam statim in ipso initio, & tuto. Ceteram quod ait prærumpere, quod non opportune quid fieri, & iudicationis tempus præuenire significat, malum est: si quidem cum noxijs humoribus boni etiam excernuntur. Hoc autem usu venit, quia natura irritata sit vel ab externa causâ quadam, vt a medico, aut ægrotante, aut ministris non recte aliquid molientibus; vel ab alijs, quæ in ipso corpore continentur, cuiusmodi sunt morbi, aut causæ, aut exacerbationes. Exacerbatio enim naturam irritat, & tanquam lacelsit; nec quietem ei, nec moram concedit: sed excitat, & veluti ad pugnam prouocat. Quoniam igitur natura non semper accommodatis, aptisque temporibus impulsâ morbos iudicat, sed sepe aliter ab alijs atque alijs causis stimulat, ideo merito fit, vt prærupant humores, nec perfecta fiat iudicatio. Atque vbi hoc factum sit, ibi expectare reciduas oportet. Tempora enim, a quibus fieri morbos ait, reciduas afferre plerunque solent: & morbi quoque in ijs exorti temporibus proportionem respondent. Itaque adhibere animum temporibus anni, & ijs mutationibus, quæ in ipsis fiunt, accurate debes, vt morbos cito dignoscere, & eisdem curare recte possis.

xij. *Illud insuper considerandum est, quomodo corpora se habeant, cum ab anni temporibus suscipiuntur.*

Hoc præceptum est ad eam medicinæ partem, quæ sanitatem tuetur, & ad eam, quæ morbos curat, accommodatissimum. Ad conseruandam enim sanitatem facit, quia temperatis corporibus aer temperatus est optimus. In quibus vero aliqua exuperans qualitas dominatur, ijs utilissimus est aer, qui exuperanti qualitati sit contrarius vel maxime: vt frigidus calidæ, calidus frigidæ; humidiori siccus; sicciori vero, quàm par est, tanto humidior, quanto illa sit, quàm moderata portio, siccior. Quo sane tempore victus ratio est temperatura temporis contraria institucenda; in quo non ignoran

dum est, ea, quæ similia sint, magis nocere, & temporis actionem adiuuare. Ad curationem vero morborum adiumento est, quia contraria sunt contrariorum medicamina. Itaque si tempus vernum corpus alicuius excipiat bonis præditum humoribus, id etiam in optima sanitate conseruabit, nihil ex sua natura noui afferens; id tamen neque æstas, neque autumnus, neque hyems faciet: hæc enim tempora licet corpus purum, & omni ex parte vacans culpa exceperint, tamen æstas pallidam, aut flauam bilim copiosorem, quam par sit, autumnus atram bilim, hyems pituitam, gignere consuevit. Vnde efficitur, vt frigida & humida naturæ sint optime ad æstatem comparatæ; calida & sicca ad hyemem; contra vero, calida & sicca male ad æstatem, humida vero, & frigida male ad hyemem affectæ sint. Tres autem sunt omnes corporis constitutiones in rerum natura, optima, praua, & ægrotans. Sed optima vna est. Aliarum duarum sunt differentię innumera- biles; propterea quod malæ quædam corporis constitutiones sunt, quæ in toto animante habent intemperiem: quædam vero in constructione partium inæquali. Quocirca spectandum est, quo modo corpora affecta sint, quando anni tempora ipsa excipiunt: hoc est, vtum bene, an male affecta sint, & vtum perfecta sanitate perfruantur: an vero nondum ægrotent, sed inibi sint, vt prope in morbum cadant. eam, n. squalida, siccaque tem-
pora sunt, tunc tantum abest, vt naturæ humidæ quicquam a tali constitutione ladantur, vt etiam magnopere adiuuætur. Constitutiones autem omnes, quas Hippocrates litterarum monumentis consignauit, intelligere debemus in temperatis orbis terrę partibus existisse: exceptis ijs Thraciæ locis, quæ a mari sunt remota. Quæ & humidiora, & frigidiora, quam oporteat, in commentarijs in librum de aere, aquis & locis docuimus: & item Aegypti & Libyæ regionibus calidis, & siccis, demptis ijs tractibus, qui ad mare siti sunt. Humiliores, n. Thraciæ, ac ponti regiones, quæ maritimę sunt, calidior etiam sunt temperatura. In Aegypto vero & Libya, quæ calidę sunt, ideo loca esse minus calida, quā quæ a mari ad continentem recesserunt, experti sumus, quia per æstatem ventis ab vr̄sa perflata refrigerantur. Qui vero accurate temperatam, & mediam mundi Zonam cognoscere aueat, is ad partem eam, quæ ad Cnidum, & Co pertinet, mentem adhibeat, eique adiungat loca, quæ ab ijs insulis non longe recesserint. Est etiam verisimile anni tempora in ea Zona statuta esse, & non morbosa: Contraria vero sunt de ijs, quæ non sunt huiusmodi, iudicanda. Proinde spectandum est, quo modo affecta corpora sint, quando ab anni temporibus excipiuntur.

xij *Austri auditur grauitatem, oculis caliginem, capiti pondus, membris tarditatem, langoremque afferunt. Cum hic ventus dominatur, talia ægroti patiuntur: vlcera madida, præsertim vero os, pudenda, aliæque partes. Si vero ad quilo, tussis, fauces, alui duriores, vrinæ difficultates, horrores, costarum, pectorisque dolores. Hoc autem dominante, tales morbos magis expectare oportet.*

Ventorum, aut spirituum, aut flatuum (licet enim, vt velis eos appellare) disciplina, atque dignotio magnum ad res omnes præstare medico vsum videtur: siquidem & ad præstigia facienda conducit, & ad curationem adhibendam utilis est vel maxime. Quocirca non fuerit fortasse absurdum, si 10 hoc loco mihi proposuero de vêtis agere copiosius, & accuratius, licet hoc ipsum in libro de aere, aquis, & locis iam sit pertractatum: atque in commentarijs in libros de vulgaribus morbis, multis in locis sit nobis de hac re necessario differendum. Tantam enim talemque res ipsa utilitatem præbet, vt neque nobis graue videri debeat bis, terue de eadem scribere: neque pigere studiosos medicinæque cupidos homines iterum legere. In primis autem est de essentia ventorum inter philosophos controuersia. Anaximander enim putat, ventum esse fluxum aeris, cuius subtilissimæ humidissimæque partes a sole motæ, consumptæque sint. Anaximenis opinio est, ventos ex aere, & aqua gigni, & impetu quodam ignoto violenter ferri, & celerri- 20 me, sicut volatilia, volare. Stoici de solis nominibus disputant. Eum enim qui a tenebris, & occasu fiat, fauonium: qui ab ortu solis, subolanum: qui a septentrione, aquilonem: qui a meridie, africanum vocant. Nunc vero narrare vt alijs quod ad hanc rem pertinet, alia placeant, mihi superuacaneum videtur: cum possim de ventorum natura vere differere. Itaque scire conuenit, halituum esse duo genera, quorū vnus humidus est, aridus alter. Atque ille quidem vapor appellatur: qui vero est aridus, is veluti fumus est. Atque vt humor sine siccitate, ita nec siccitas sine humore constabit. Hæc tamen omnia ex materia in ipsis redundante dicuntur. Quocirca halitus, qui plus habet humoris, is pluuiarum est principium: aridus vero est flatuum origo, 30 & natura omnium. Ex quo fit, vt flatus sit aridus vapor. Hoc autem loco minime mirari debemus, si quidam existimarunt, eandem esse naturam ventorum, & imbrum, ducti nimirum maxima, quæ intercedit, similitudine. Eadem tamen non est, vt quidam arbitrantur. Eundem enim aerem, si mo-

ueatur, esse ventum: si concrefcat, esse aquam affirmant. Etenim absurdum fuerit, si aer is, qui nos ambit, dum motu cietur, flatus fiat, & vndevis motu pulsus, ventus sit. Nam quia continenter, sed plus, vel minus, & maior vel minor fieri halitus solet, semper nubes, ac flatus in singulis anni temporibus fiunt. Quia vero interdum multis partibus magis vaporosus, interdum vero aridus, ac fumeus, ideo fit, vt anni modo pluuij, & humidij, modo ventosi, & squalidi sint. Terra enim post pluuiam & suo, & a superno calore reficcata halitum, qui ventorum materia est, profundit: cumque huiusmodi secretio existit, tunc venti vigent. Quibus ponentibus, quia calor semper
 10 secernitur, & in sublime fertur, vapor refrigeratus consistit, & aqua efficitur. Ceterum venti plurimi a septentrione, & meridie spirant: siquidem aquilones, & austri flare plurimum solent. Causa est, quia sol ea loca non adit: cum ad occasum, ortumque semper feratur. Cum igitur ventus sit aeris fluens vnda, cum incerta motus redundantia, ac nascatur, cum feruor hu
 15 morem inuenit, & impetus feruoris vim spiritus flantis exprimit, certe nubes ad latera cursus solis consistant. Et cum sol accedit, humor exhalat: cum recedit aduersam in partem, imbres, hyemesque excitantur. Atque vbi terra plurimas aquas recipit, ibi maximam vim halituum gigni necesse est: ipse autem halitus est ventus. Ideo merito fit, vt a septentrione, ac meridie plu
 20 rimi venti oriantur. Qui a septentrione flant, aquilones: qui a meridie, austri nominantur. Hec autem non modo pulchrum atque honoratum, sed etiam vtile est scire. Venti enim si sint ab ipsis habitationibus exclusi, non solum efficient corporis integra sanitate vtentibus salubrem locum, sed etiam si qui morbi ex alijs occasionibus forte excitarentur, qui alijs in locis diffi
 25 culter curarentur, in his, propterea quod exclusi venti sint, expeditius curari possent. Morbi autem, qui difficulter curantur in regionibus, quę ventis subiectę sunt, hi fuerint, grauedo, morbus articulorum, tussis, pleuritis, tabes fluxus sanguinis: & qui non detractione, sed potius adiectione curantur. Hippocrates vero alias affectiones numerauit, de quibus deinceps dis
 30 cetur. Nunc vero illud obscurum non est, flatus a sole comprimi, & excitari. Halitus enim imbecillos & exiguos tabefacit, & suo calore, qui est amplior, calorem halitus, qui minor est, discernit, ac dissipat: preterea vero terram prius exficcat, quam affatim fiat secretio: sicut magnus ignis (exiguam
 35 xime venti ponunt vique ad Eteas, & prodromos. Quod duabus de causis vsu venit. Vel quia halitus vi frigoris extinctus sit, aut quia ab eisu elanguescat. Ceterum quattuor venti sunt aliorum principes, eurus, qui ab or-

Sic legitur in exemplaribus cundo, decurrit enim in primo.

tu solis: auster, qui a meridie; fauonius, qui ab occasu solis, aquilo, qui a septentrione spirat. Hæc autem loca inter se opposita sunt, magnamque habent latitudinem. Quamquam octo ventorum differentie comperiuntur: siquidem inter austrum & ortum solis hiernum flat is, qui euronotus nominatur; inter hunc vero, & verticem, & hiernum occalum libonotus; qui quidam omnes & humidus, & calidus censetur; ideoque caput replent.

*

*

Hoc loco in utroque exemplari deest quidpiam.

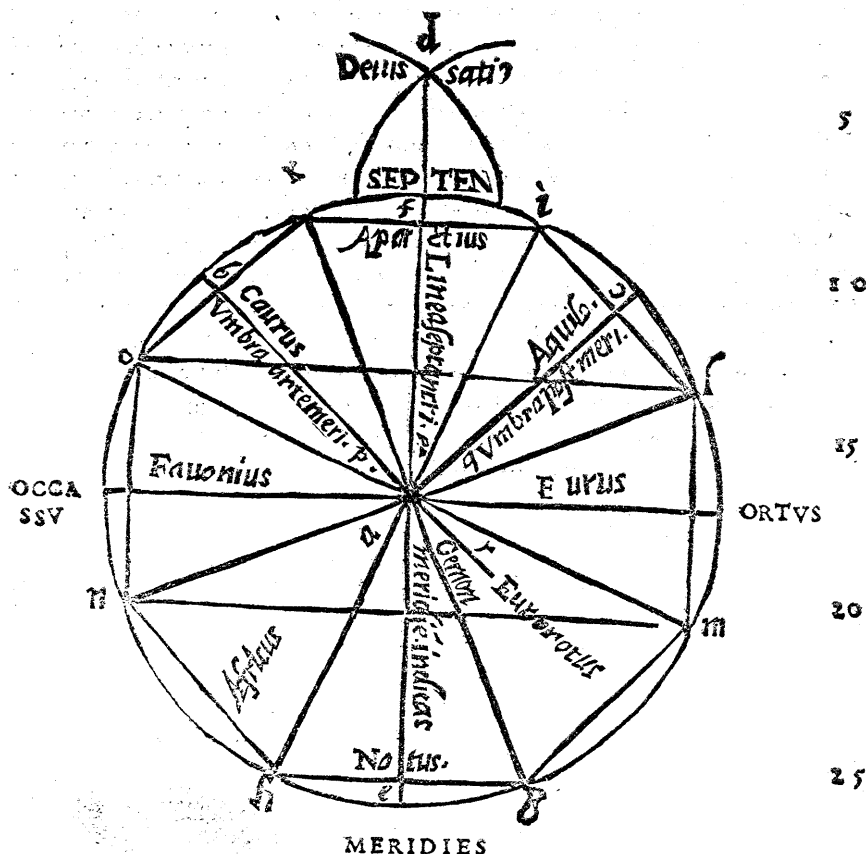
Sunt etiam alie duæ differentie: quidam enim venti vniuersales sunt, alij proprij locorum, qui etiam regionibus attributi vocantur: cuiusmodi est is, qui in Apulia flat, atabulus nomine: vniuersales autem sunt, qui vbique locorum eodem nomine vocantur. Qui ad loca pertinet, naturam sequuntur locorum, a quibus spirant: vt qui a salubribus salubres, qui a morbofis morbofi sunt; & qui a terra spirant, sicciore qui ab aquis, humidiores censentur. Et qui a mari, salubres sunt, maxime hyeme & vere; æstate vero calidiores, quam par sit. Qui a fluminibus mittuntur, sunt his humidiores, sed hierno tempore deteriores habentur; æstiuo meliores. Qui a stagnis, vtrisque absurdiores; pessimi autem sunt, qui e paludibus prodeunt. Qui a campis, & terra, quæ recte perficitur, meliores existimantur. Ad summam omnes, qui sunt locis attributi, sunt vniuersalibus morbofiores. Aquilones vero saluberrimi; fauonius ab occasu solis spirans humidus est, ac lenis, minus tamen salubris, quam aquilo. Noti quoque ab oriente fiantes sunt ad bonam valetudinem prauis. Itaque melior ventus est is, qui e magno mari fiat. Hunc vero in bonitate sequitur qui a montibus descendit; peior, qui a cloacis urbem & sordes expurgantibus, quique e stagnis & locis palustribus emittitur. Inter hos medium locum tenet is, qui ab alijs locis effunditur. Planum enim est, loca sublimia, quia vndique ad aperta sunt, nec quicquam est, quod flatus arceat, facilius perficari; proinde fit, vt qui in illis vitam degunt, fere sani viuant; humilia vero minus salubria sunt propter calorem; præsertim vero æstate: & quia minus perspirent, quod regio sit humilior. Loca vero, in quibus stagna, ac paludes sunt, morbofa putantur. Causa est, quia omnis adiacens regio humida redditur, & aer, qui ijs locis continetur, humidus, crassusque est, & multos halitus excitat: ac si quis aliunde in ea loca se recipiat, is grauibz morbis corripitur: vt etiam solet in occasu, ortuque orionis propter mutationem contingere. Etenim mutationes locorum non secus, quam temporum turbationem propter

ipſarum varietatem aſſerunt . Nunc autem, vt quomodo venti ſiti ſint, & vnde proficiſcantur, intelligamus, non erit fortasſe ab inſtituto noſtro alienum, eos omnes forma quadam, vt geometra faciunt, deſcribere. Nam de eorum numero nō iam inter omnes conuenit: alij enim eſſe quattuor precipuos volent, tum alios innumeros ſtatuunt; alijs octo eſſe placet; alijs duodecim; alij item quattuor & viginti commemorant. Re vera autem ſi quis eos numeret, qui a locis fluminibus, paludibus, ſtatignis que mittūtur, quamplurimos certe comperiet. Nos vero in hac forma orbem terrarum, vt cenſuit Eratoſthenes Cyrenaicus, in quattuor partes, in ortum, occaſum, 10 meridiem, & ſeptentrionem diuidemus; ac principes ventos in ijs colloca- bimus, tum alios ſtatuemus, qui inter illos quattuor erunt interiecti. Quem- admodum inter eum, qui ſubſolanus vocatur, & auſtrum ad ortum ſolis hi- bernum ponemus eorum; inter auſtrum & ſauonium ad hibernum occaſum, africanum, inter africanum & aparciam, eum qui 15 caurus nominatur; inter aparciam & ſub- ſolanum, aquilonem.

* *

*

In Greco lib.
omnes fere
litteræ, ex
quibus hæc
forma con-
ficitur, erant
depravatæ.
Itaque eas
ita, ut vides,
restitimus.

Esto autem in æqua planitie centrum, vbi est littera a. gnomonis autem, qui est littera r, ante meridiana vmbra quæ est p, vbi est b. Et a centro vbi est a, diducto circino ad signum vmbra, vbi est b, circulus ducatur. Tum expectanda est, dum minor fiat, & iterum crescat, & post meridianam vmbra quæ est q, antemeridiana parem faciat: & lineam rotundationis, vbi est littera c, contingat. Tum a signo vbi est b, & ab eo, vbi est c, circino decussatim describatur, vbi erit d. Deinde per decussationem vbi est d, & centrum, linea ad extremum, in qua e & f litteræ erunt, perducatur. Hæc linea meridianam, septentrionalemque regionem indicabit. Tunc circino to-

rius rotundationis pars sextadecima sumenda est, & centrum circini ponendū in linea meridiana, quę tēgit rotundationē, vbi est littera e, & dextra, sinistraq; signandū, vbi g. h. litterę erunt. simili quoq; modo in plaga septentrionali centrū circini ponendū est in linea septentrionali rotundationis, vbi est littera f. & signandū dextra, ac sinistra, vbi sunt litterę i. & k. & a g ad k, & ab h ad i, per centrū lineę perducendę sunt. quare qđ spatiū erit a g, ad h, id erit venti notū, & meridianę partis spatiū. Quod vero erit ab i, ad k, erit septentronis; reliquę partes, vt tres à dextris, & tres à sinistris æqualiter diuidātur; quę sūt ad orientē, in quibus litterę l, & m. ab occidentē, in quibus sūt litterę n, & o, ab m, ad o, & ab l ad n, perducendę sunt lineę decussatim; atq; ita octo ventorū spacia in circuitiōnē erūt equalia. Tres igitur orientales venti sunt, eurus, quia ab aurora ruat; alter ab æstiuā, & solstitiali meta venit, aquilo, quē Homerus æthreogenetan, Quod cælū sudū reddat, vocare cōsuevit; tertius est, qui ab oriente hiberno spirat; qui cū inter eurū & notū sit medius, † euronotos appellatur. his oppositi sunt alij tres occidui, vnus est argestes, quē etiā caurum aliqui nomināt: qui aduersus aquilonē; alter est fauonius, qui aduersus eurū fiat. tertius africanus, qui flare aduersus euronotū videtur. merides vnū meridionalē habere ventū dicitur, qui à sua natura nomē duxit. Notos enim, hoc est auster, appellatur, quia nebulosus est, atq; humectus. Septentrio quę vnū habet aparciam, huius rei causa est, quia ortus & occasus cōmutantur; merides vero & septentrio stabiles, fixiq; sunt. Sol em̄ nō semper eodē modo exoritur: sed modo ortus æquinoctialis, cū Sol eū circulū, qui æquinoctialis dicitur, conficit; modo solstitialis, & brumalis vocatur, similiter occasus eius modo æquinoctialis, modo solstitialis, modo hibernus nominatur, Qui vero esse modo quattuor vētos volūt, ij Homerū auctorē habēt, qui quattuor solū numerauit in his versibus:

Vna eurus, grauius spirans, Zephyrusque, notusque,
Et boreas vastos voluunt ad littora fluctus.

Qui multos statuunt, hanc cōiecturam ex illorum situ, ac positu sumunt. Perspectum enim habemus, fauonium ab occasu æquinoctiali flare; subolanum vero huius contrarium, ab ortu æquinoctiali austrum porrō à meridie, aquilonem, & aparciam à septentrione. Aiunt enim per tantum spatium atque interuallum non posse hos solos aduersus sese flare: neque alios omnino vētos inueniri, qui inter hos sint medij: id qđ esse verū videtur; atq; id ita confirmant. Ab ortu æstiuo fiat cacias, cui cōtrarius est africanus, qui quidē ab æstiuo occasu fiat; sicut ab ortu hiberno flare eurus vi-

Vulturius.

detur, qui est noto propinquus. Ex quo fit, vt saepe flare euronotus dicatur. Ei vero contrarius est argestes, qui ab æstiuo occasu fiat. hos autē esse cōtrarios, & per diametrū oppositos aiunt. Inter argestē & aparctiā est is, quē thraściam vocāt; medius vero inter ceciam, & aparctiam est is, quē meten nominant. est præterea alius, qui phœnicias appellatur. Quæ cum ita sint, illud quoq; præterire quemquam non debet, eos ventos, qui ab occasu flant, esse frigidiores; qui ab ortu, calidiores; propterea quod orientales diutius sub sole morantur; at eos, qui ab occasu, cum Sol citius deserit, tū vero serius etiā ad ea loca accedit. Quā rem Hippocrates quoq; in libro de zere, æquis, & locis scriptā reliquit. Si qua inquit ciuitas ad ventos sita sit calidos; cuiusmodi sunt, quæ inter hibernum ortū solis, & hibernū occasum, &c. contrarij autem flare simul non possunt: sed necesse est, vt eorū alteruter vi alterius cōpressus, cōquiescat. Eos vero, qui non sunt per diametrū oppositi, nihil vetat simul spirare. Iā vero etiā in contrarijs anni partibus venti contrarij flant maxime: vt circa autumnale æquinoctium fiat africanus; circa solstitium fauonius, circa brumam eurus. In alios vero incidunt, eosq; sedant aparctiæ, thraścias, & argestē. hi em̄ sepe nubes dispellunt, ac celū sudum reddunt, nisi forte vsu veniat, vt frigidi simul sint: siquidem tūc sereni esse non solent. humidi porro sunt africanus, & cecias, Atq; hic quidem serenus non est, quia in se ipsum reflectitur. argestes & eurus sicci sunt. menses & aparctias niuosi. aparctias, thraścias, & argestes grandinem gignunt. æstiuosi auster, fauonius, & eurus. Sunt qui austrū esse perpetuo humidū putent: quod tamen non est: siquidem interdū siccus videtur: eumq; plerique leuconotum vocant. Hippocrates quoque in primo de vulgaribus morbis cū primū statū recenseret, ita scripsit: Cū inquit, totus hic ductus esset austrinus, & squalidus, ac talis auster subinde est vehemens, & eiusq; motus sæpe est perspicuus. alter est auster, qui lenis est, atq; in aere, & nubibus motū habet, qui sensum fugiat, atq; hic quidem, est perpetuo calidus, at qui leuconotus vocatur, interdū frigidus videtur, sunt præterea etesias, qui transeunt ad occidentalis plagæ incolæ ex aparctia, in thraścias, argestas, & fauonios: incipiuntq; à septentrione, & in eos, qui paul absunt, desinunt. apud oriētales vero, vsq; ad subsolanū trāseunt: atq; hi flant cū canis oritur: & æstatis lenire æstū solent. ac quædā quasi suffocatio æstate esse solet, cū æstas suapte natura calida sit, nisi venti, qui præcurrāt, quos p̄dromos vocāt, & qui cōsequuntur, quos etesias nomiant, perflarent: quos canis ortus distinguit. Ventus autem magnam saepe utilitatem, aut damnum inuehit: quia non semper conducit hominem aeri ex-

In Gale. lib.
est negatio,
quā expūxi-
mus. vt ab al-
tero austro
differat.

ponere, vt hyeme propter frigus, æstate propter calorem: itemque, quia vitare ventos oportet. Horum enim cæſſa ſæpenumero fit, vt non modo in liberum aerem, verum etiam ad ianuas, & ad feneftras, quæ vêtus vehementer perſiat, deducere ægrotum caueamus. In illis autem potiſſimū vêtos cauemus, in quibus neruos pati aliquid veremur: ſicut etiam ſolem in putreſcentibus vitamus, cum ea ad ſanguinis eruptionem eſſe apta videantur. Atque hæc quidem de ventis generatim, & ſpeciatiim dicta ſunt. Nunc vero particulatim de aũtro, deque aquilone, & ijs malis, quæ afferunt, dicendum eſt. Hi igitur venti contrariam habent temperaturam: nã aquilo ſiccus, frigidusque eſt; aũſter calidus & humidus natura. Quocirca ille abſumit omnia, quæ in corpore ſũt ſuperuacanea, inſtrumẽta ſtabilit, cõſtringit, ac cogit; animales, naturalesque actiões meliores facit, vt corpora ad audiendum, ad mouendumque aptiora, & coloratiora reddantur: ſed aluum ſiſtit, oculos mordet, & antecedentes peçtoris dolores irritat. Aũſter vero maiora aduehit mala: nam corpora diſſoluit, capiti grauitatem affert, difficultatem auditus parit, excitat vertigines, quæ morbum committalem, atque attonitum præcedunt; aliaque praua ſymptomata efficit: cuiuſmodi eſt difficultas motionis in oculis, ac toto corpore: aluum autẽ humectat. Quam ob rem merito dixit, aũſtrum afferre grauẽ auditum, oculis caliginem offundere, caput prægrauare, torpentes, ac languidos efficiere. Solidæ enim animantis particulæ actiões obeunt. Itaque illæ plene humorum peius ſuis actiõibus funguntur, Neque admirabile cuiquam videri debet, hæc eſſe ab Hippocrate de aũtro memorata, ſi velit expendere, quanam ſit eius venti, vt dixi, natura. Perſpicuum enim eſt, ipſum humida, calidaque natura eſſe. Quæ vero ſunt huiuſmodi, ea vim replendi capitis habent omnia. Vnde capitis grauitates gignuntur, oculiq; caligine obducuntur. Cum enim cerebrum humidiorẽ conſtitutionem perſentiſcit, tũc volũtariæ actiões deteriores neceſſario reddũtur. Atq; hinc torpor, ac veluti diſſolutio & languor corporis exoriũt. Cũ igitur aũſter viget, hæc fieri cõfirmat. cõtraria fere in aquilonalibus cõſtitutionibus cõtingũt. vt em̃ aũſter torpẽtia facit corpora, ita aquilo ad motũ reddit præptiora: vt ille diſſoluit, ſic hic cõtẽta efficit; vt ille hebetẽ auditũ parit, ſic aquilo auditũ exacuit: vt ille aluũ humectat, ſic iſte exſiccatur. Vt etiam aũſter caput grauatur, ita aquilo, excremẽta cõſumens, totũ corpus leuius reddit. Addit autẽ, cũ aũſter regnat, homines pati vlcera madẽtia, præſertim vero in ore, ac pudẽdis, & alijs partib; idq; verũ eſt, cui⁹ rei cauſa facile poteſt excogitari. quæ em̃ putreſcũt, ea vi caloris maxime putreſcũt, cui rei adiũmẽto eſt

etiam humiditas: auster autem utranque qualitatem, hoc est calorem, humiditatemque habet. merito igitur fit, ut homines in austrina constitutione holce morbos patiantur. Quinetiam locorum natura non parum facit, ut corruptelę in eis oriatur. Nam & ori, & pudendis magnam vim humiditatis natura tribuit: & habet præterea glandulas propinquas, quibus est natura comparatum, ut quaecunque superuacanea sunt, in se excipiant. Immo vero pudenda computrescunt semper cum estas multo humidior, aut ventis magis vacans, aut magis austrina fuerit. Nam ubi plurimum a statu naturali ad humiditatem, ac ventorum vacuitatem recessit, non modo genitalium, sed cuiusvis etiam alterius partis corruptelas facit. Talis sane fuit ea tempestas, quam ipse in tertio de morbis vulgaribus descripsit his verbis: Annus inquit, erat austrinus, pluuius, omnino ventis vacans: & item in secundi libri initio: Carbones Cranoni erant æstiuui, pluit per æstium largo imbri. Hoc per totum contingit, præsertim sub austro, iam vero mutationes, quæ paulatim fiunt. Ac non solum quæ affatim eueniunt, pudenda attingunt: siquidem ipsa de quavis leui causa solent putrescere. Talia igitur in austrina tempestate homines patiuntur. Alijs vero malis vrgentur in æquilonali: nam & tussis, & fauces asperę, & alui duriores, & urinę difficultates, & horrorem inducentes, & dolores costarum, & pectoris homines exercent, Ac tussis quidem ex organorum respiratio nis intemperie, & faucium asperitate oriuntur. Male enim afficiuntur fauces, cum aquilo spirat: propterea quod siccantur, ac refrigerantur, ideoque asperę redduntur. Quinetiam inferior venter arida excernit, sic a sicca constitutione coactus. Quoniam autem aquilo non modo siccatur, sed etiam refrigeratur, idcirco vesica etiam læditur. Quam ob rem urinę difficultas excitatur. Nam partes exangues facile a cauius frigus inuehantibus aliquid mali patiuntur. Ac non modo idem frigus aquilonis urinę difficultatem parit, sed etiam horrores, & costarum, pectorisque aut mammarum dolorem. Cum igitur is dominabitur, tunc magis, quam alias, expectare huiusmodi morbos oportebit. Id autem ipse videtur de vehementibus austrinis, & æquilonis constitutionibus velle intelligi: quæ longo tempore perdurarint: quod ipse verbo illo, Dynasteuin, quod dominari significat, indicauit: ut neque de ventis breui temporestantibus, neque de ijs, qui pluribus illi quidam diebus, sed tamen infirmiter spirant, sed de ijs, qui vehementer perflent, verbum illud esse dictum intelligamus.

xiii Si is magis dominetur, & squaloribus febres consequuntur, itemque 3

Alter liber
habet Phri-
cas, tamē iij
apho. v. legi
gitur Phri-
codes.

20

25

30

ex imbris, ex quibus utique redundantia: inciderint: & quomodocunque affecta sint corpora ut ex alio anni tempore quid suscipiant: & quicunque tandem humor sit, qui in corpore dominetur.

Hoc idem est accuratius in aphorismis conscriptum, hoc fere modo:

- 5 In squaloribus febres acutę fiunt. Ait enim, in squaloribus non multas, sed acutas febres fieri; siquidem humores magis biliosi redduntur, & pauci morbi oriuntur, quod ipse confirmavit, cum dixit, Ex anni temporibus in vniuersum squalores sunt imbris salubriores, & minus mortiferi. In squaloribus enim superuacanei humores per halitum digeruntur: imbris vero
10 ro quę intus collecta sunt in corpore, putrescunt; nisi quis ea, quę quoti die congesta sint, expurget exercitationibus, & balneis; siquidem siccis potius, quàm humidis tempestatibus vacuatur. Quocirca squalores, tanquā salubriores, sunt imbris anteferendi, licet febres acutas afferant. Quod vero addit, itemq; ex imbris; indicat febres quoque sequi, cum humida
15 constitutiones sint, præsertim vero si redundantia: excrementa; adsint; & corpora malitiam ex alio anni tempore, & ex illo ipso statu contraxerint. Tunc enim longę febres fere fiunt. Atque id merito. Magna enim vis humiditatis, quę cōcoctionē postulat, lōgiore tēporis spatio concoquitur. p̄in de longi morbi fiunt. Ad hoc accedit etiam is, quem ipse dicit, humor red
20 dundans, qui frigidior, pituitosiorque est. Quę vel vna causa cogit, ut longiores etiam febres sint. Cuius autem modi futuri sint morbi, ipse aperte non exposuit: innuit tamen, cum ait, Et quomodocunque affecta sint corpora: hoc est, ut facile à morbis corripiantur, aut secus: & quoscunque tandem habeant collectos humores in corpore. nam quales fuerint humores,
25 tales erunt morbi. Hac autem de re dictum est superius, neque eadem nūc iterare opus est.

xv Sed siccitates austrinæ, aquilonalesq; sunt: differunt enim & alia hoc modo. nam & hoc magnum est: alius enim alio tempore, atque in alia regione magnus est: ut æstas bilim, ver sanguinem parit: & alia tempora, ut singulo-

30 rum fert natura.

Utrum siccam, an squalidum, an aquis vacans dicas, nihil interesse, norunt omnes, qui vel mediocriter sint in linguę cognitione exercitati. sunt autē siccitates nō modo aquilonales, sed etiā austrinæ, quāuis auster suapte

natura humidus sit. In primo autem de morbis vulgaribus libro austrinū
 celi statum, & eundem aquis vacantem descripsit. De quo ipse in eodem
 libro extremo ita verba fecit: Cum autem, inquit, tota illa progressio esset
 austrina, & squalida. Ceterum huiusmodi tempestates multum à naturali-
 bus differunt; ac morbos, qui varietati ipsorum proportionē respondeāt,
 afferunt. Immo vero etiam si humores variantur; ut qui æstate redundare
 consueſſet, is autumnō, aut vere exuperet, tum morbi naturam humorum
 consequuntur. Hocque ipse magnum quid esse affirmat: ac nullo pacto ne-
 gligēdum. Exemplo autem rem totam declarat. æſtas, inquit, bilis, ver san-
 guinem parit. In libro de natura hominis aperte de humoribus differuit,
 deq; ijs temporibus, in quibus vigent. Augetur inquit, in homine pituita
 hyeme. Ipsa enim inter ea omnia, quæ inlunt in corpore, suapte natura
 hyemi respondet. Frigidissima enim est. itemque cum ait, Vere sanguis au-
 getur. Tum causſam addit: etenim frigus remittitur, & aquę succedunt. san-
 guis enim sub his augetur. De æstate autē habet hæc. Aestate bilis se in cor-
 pore extollit, & in autumnum vsque pertinet. Atra autem bilis cum pluri-
 ma, tum vero etiam vehemētissima autumnō est. Itaque si vere pituita sit,
 æstate vero atra bilis, aut aliū quidam humor, qui illius naturæ non con-
 ueniat, tunc tales morbi orientur, qualis ille humor exiſtat. Quod vero
 ait, & alia tempora: autumnum, hyememq; significat. Nam in hac pitui-
 ta, ut dictum est; in illo atra bilis redundat.

xvj Mutationes potissimum morbos pariunt: præcipue autem maximæ, & in
 temporibus magnæ mutationes: & in alijs. Quædam sensim progressu fiunt.
 Atque huiusmodi tempora sunt securissima: sicut etiam diætæ, & frigus, &
 calor maxime progressu sensim factō. itemque ætates ita commutantur.

25

Hanc orationem habes in aphorismis à nobis explicatam: quo in loco
 & quas mutationes hic intelligere oporteat, & quot modis hæc variata
 scriptura sit, ostendimus. Ut igitur mutationes potissimū morbos pariūt,
 sic magnę mutationes in temporibus & item in alijs rebus quę in vita cō-
 tingunt, si affatim, ac simul fiāt, afferre morbos solent. Quæ vero progres-
 su quodam, & sensim, & paulatim fiunt, non item. Quinetiam anni tempo-
 ra, diætæ, calor, frigus maxime progressu quodā sensim factō, & paulatim
 commutata, securissima sunt; quod ipse quoque in libro de ratione victus
 in morbis acutis vbi de cōsuetudinis mutatiōe differuit, plane declarauit.

xvij *Naturæ, quod ad anni tempora attinet, aliæ ad æstatem, aliæ ad hyemem, aliæ ad regiones, ætates, diætæ, & alias constitutiones, bene aut male affectæ sunt.*

Quæ in commentarijs de temperamentis dicta sunt, nihil opus est huc transferre, Satis enim fuerit, nosse, positum esse, vnâ solâ temperaturam temperatâ, optimamq; esse, intemperatas vero, ac prauas octo: hæc aut simplices, aut cõpositas. simplices quattuor sunt, calida, frigida, humida, & sicca: cõpositæ sunt hæ, calida, & sicca: humida & calida: frigida & humida: frigida & sicca. Priusquã de ijs dico, quid naturæ nomẽ significet, explicare decreui. Natura igitur significat primâ substantiã, quæ omnibus corporibus, quæ generatur, & corrumpuntur, subiecta est: vnde quibusdã philosophis nomẽ est ductũ vt naturales vocati sint. Itaq; illi, qui de stirpibus, herbisq; conscribant, eorumq; substantiam explicant, sensilẽ ipsorũ docere naturã dicuntur. Nunc vero ipse naturã appellat, quã nos temperaturã vocamus: quæ ex quattuor elemẽtis humido, sicco, calido, & frigido: aut ex quattuor humoribus, sanguine, pituita, & vtraq; bili cõflata est. hanc autem naturã bene, vel male affectã esse vel ad æstatẽ, vel ad hyemem, vel ad regiones, ætates, victus rationẽ, & alia studia confirmat: vt humidæ & frigidæ naturę sunt optime ad æstatẽ cõparatę: calidæ, & siccę ad hyemẽ, male vero ad æstatẽ: sicut frigidæ, & humidæ male ad hyemẽ. aliæ naturę modo dice se habẽt, sicut calidæ, & humide ad æstatẽ & hyemẽ atq; æstate quidẽ melius affectę sunt, quatenus humidæ: & itẽ melius hyeme, quatenus calidę. Ita etiã in regionibus se res habet: humidæ naturæ ad siccas: siccę ad humidas bene sunt affectę: calidæ quoq; & frigidæ simili modo sunt bene ad cõtrarias affectæ. eadẽ est atarũ ratio. Vt em̃ dies toti anno proportionẽ respondet, vt ver matutino temporĩ: æstas meridiei, autũnus vespere, hyems nocti similis sit, ita etiã ætas: nã puerorũ ætas veri similis est, florentium ætati: declinantũ, autumnũ: senum deniq; hyemi. ita fit, vt tẽpus cõsimile prosit, dũ simile noceat. Quod vero ait, alias constitutiones: significat aerem, qui nos ambit. Etenim morborum differentia ex temperatura aeris nos ambientis fiunt pro cuiusque natura, & diætã, quam quisque dum bene valeret seruauit. Diætã autem hoc loco non intelligo eam solam, quæ in esculentis, poculentisq; consistit, sed in alijs etiam omnibus verlatur, vt in otio, negotio, balneis, rebus venereis, somno, vigiliis, & ceteris omnibus, quæ in hominũ corporib; quouis modo possũt

accidere, quæ ipse vno nomine appellare instituta consuevit.

In primo e- xvij Morborum alijs ad alias bene, aut male affecti sunt. & ætates ad tem-
 xēpiari sic le- pora, & regiones, & diætā, † & morborum constitutione.
 gitur. in alte
 ro vero, hæc Calidæ naturæ, etati, anni tēpori, cōstitutioni, ac regioni familiares esse cali-
 particula est dos morbos nouimus; frigidis frigidos; vt sicciorebus sicciorebus humidiori-
 cū sequenti bus humidiores. Quocirca si febris ardens estate oriatur, nō admodū admi-
 cōtextu ver- rabile fuerit: quādo est ad illius tēporis naturam cōparata. At si hyeme cō-
 borū coniu- sistat, scire conuenit, sine maxima affectione consistere eam eo tēpore non
 dat: & ita vel posse. Tunc enim nunquā aliter exorta esset, nisi causæ uehementia ac vi-
 le Gal. vide- contrariū statum temporis superauisset, quam ob rem in duabus febribus
 sur. ardentibus quarum par sit magnitudo, ea perniciosior est, quæ hyeme exi-
 ffit. Vnde illud non esse verum apparet, quod quidam dicunt, familiarē
 esse ægrotantis naturæ morbum, qui sit temperaturæ contrarius, perinde
 quasi aptus morbus dicatur. Adhibere igitur Hippocratis verbis mentem
 oportet, vt cum ait, morbos esse bene affectos ad anni tempora, intelliga- 15
 mus, similia tēpora valere ad morbos gignendos; contraria vero ad expel-
 lendos. Sic etiam ætates, naturæque affectæ sunt, vt frigida naturæ ad cali-
 da tempora, ac calidæ ad frigida bene sint comparatæ; & ætates quoque,
 vt senum ad ætatem, florentium, ad hyemem. Morbi item atq; ætates ad re-
 giones sunt cōparata. Nā in calidis regionibus morbi calidi proueniunt; 20
 & minus periculum afferunt; & calidiores ætates in locis frigidioribus sa-
 lubrius degunt; in calidioribus frigidiores. Eademque in alijs qualitatibus
 est ratio, sã vero & morbi, & ætates ad victus rationem bene & male sunt
 affectæ. Ac de morbis quidem ipse multis in locis verba facit; vt cū ait,
 Humida diætā febricitantibus conuenit. Et item, Victus tenuis, & exquisi- 25
 tus in morbis quidem longis semper, in acutis vero, vbi non conue-
 nit, non est tutus. Et deinceps: In tenui victu ægroti peccant: proinde
 magis læduntur. Et cum optimum, vtileque præceptum nobis hoc apho-
 rismo tribuit, Cum morbus inquit, in statu sit, tum vel tenuissimo victu
 vtendum. Tum vero multa addit, quæ ad victus rationem in morbis 30
 seruandam pertinent: vt ne ea commemorem, quæ ipse in libro de ratio-
 ne victus in morbis acutis, & alibi sexcentis in locis conscripsit. Aeta-
 tes porro non secus, quā morbi, sicciorees ad humidiores victus ra-
 tionem; humidiores contra ad sicciorem sunt bene comparatæ. Quoniam
 autē morborū, constitutionū, & aliarū rerum male affectarū medicamina 35

contraria sunt, ideo contrariæ ætates & morbi ad contrarias victus rationes bene: similes contra, male affectæ sunt: præter quàm si temperata ætas cum temperata victus ratione, itemque anni tempore, & regione comparatur; quia eo casu similes, a similibus bene afficiuntur. Aliter vero, secus fit. Eandem autem sententiam, & iisdem fere verbis expressam in aphorismis, & a nobis explicatam poteris perlegere. Quare iam ad ea, quæ sequuntur, transitum faciamus.

xix Atque in temporibus diætæ, cibi, ac potus, quales sint. Nam hyems vacationem habet ab actionibus: & quæ in corpus ingerantur, ea matura, simpliciaque requirit. Hoc enim etiam permagni refert. Opora laboribus est dicata. Sub insolationibus autem crebri sunt potus, cibi inconstantes, vina, arborum baccæ.

Diætam, cibosque ac potus offerre debemus, cum morbi constitutio, ac tempus postulat; nec dare, cum hæc contra indicare videantur. Nam si quis in statu morbi dare quidpiam velit, is non animadvertit, se naturam, quæ prius magna vi in concoctionem humorum morbum facientium illo tempore incumberebat, auertere, atque ad aliâ concoctionem adtrahere. Atque hoc est perpetuo verum in ijs morbis, in quibus diætâ omnino & curatione nitimur, atque cõfidimus. Têpora autem ipse distinguit, sed non omnia: siquidẽ hyemẽ modo, partemque ætatis cõmemorat. In aphorismis autem de hyeme, deque vere locutus est, cum ait, Ventres hyeme & vere natura calidissimi, & somni longissimi. His igitur temporibus plus cibi dandum est: siquidem plus nativi caloris habent. Quare maiorem alimenti copiam requirunt. Ergo non solum ait, hyeme plus cibi dandum esse, quia etiam homines plus expetunt. sed causam quoque adiungit: quia inquam, plus nativi caloris inest in corpore, somnique longissimi sunt: quæ res facit, ut homines facilius, quod sumperunt, concoquant. Illa porro sunt huiusmodi, propterea quod hyeme, & vere calidissimi ventres sunt. Quoniam enim per hyemem natus calor propter circumstantis frigus refugit, & in partes intimas corporis se recipit, per ætatem vero ad cognatum calorem extenditur: ideo accedit, ut illo tempore propter frigus augeatur, in hoc vero propter æstum digeratur. Est enim Hippocrates sententia, corpora animantium cum aeris nos ambientis constitutionibus affici: ut dum illius temperatura sicca est, ipsa quoque siccata sint; dum illa est humida, ipsa sint humecta: ita etiã calefacta in calidis aeris constitutionibus, & refrigerata in frigidis habeantur. Ut vero aer nos

ambians calidus sit, quem calorem ætius tempore habet, in causa est sol, qui prope ad verticem nostrum peruenit, & longiorem diem facit. Frigoris quoque, quod hyeme viget, idem sol auctor est. Neque hoc mirabile est. Obliquus .n. humiliq; & exiguo spatio temporis supra terram latus, cursum suum conficit; ac longiores noctes efficit: quod non parum ad concoctionem conferre, nemo est, qui ignoret. Ceterum ipse alias etiam causas attulit; quia inquam, hyems vacationem habet ab actionibus, & quæ in corpus ingeruntur, matura, simpliciaque sunt. Quæ omnia faciunt, ne natura alio diuertatur, & ad aliud quidpiam conficiendū distrahatur: sed maxime, & sine vllō impedimento in concoctionem eorum, quæ sumpta sint, incubat. Aestate autem contra fit, itemque autumnō, vt ipse in aphorismis docuit: Aestate inquit, & autumnō cibos ferunt difficillime: hyeme facillime, vere minus. Id quod propter antedictam causam vsu venit: quia inquam, hyeme natius calor est copiosior, & alimento indiget: ideo plura etiā danda sunt. Et omnes alimenti copiam hyeme facile ferunt: difficulter æstate, propterea quod natius calor, qui alimenta concoquit, & conficit, est exiguus. Quam ob rem si hyeme raro quidem, sed tamen multa alimenta offerre velis, non errabis. Aestate vero ne vniuersam, multumq; des, modis omnibus cauendum est. Ex alijs duobus anni temporibus autumnus æstatē consequitur: ver hyemem. Nec difficile est, causam inuenire: nam autūno corpora refrigerari, cogi, ac densari: vere, laxari, & rara fieri incipiunt. Simili quoque modo ab ætate, consuetudine, & a regionibus quispīā dandi cibi, ac potus indicationes sumplerit. Hæc enim singula vires aut imbecillas, aut robustas, & corpus aut plethoricum, aut indigens aut malis humoribus refertum reddunt. Quod vero ipse ait, in autumnō, contrario nomine opponitur ijs, quæ in hyeme dicta sunt, hoc enim tēpore cibi simplices sunt, hoc vero inconstantes, & item fructus arborum, & vina. Nisi forte oporan, appellat medium æstatis, quod tempus Græci heran nominant: quanquā hoc nomine appellant etiam autumnum, hyemem, & ver, per excellentiam tamen horam nuncupant eam anni partem, in qua fructus, quos horæ vocant, ad maturitatem perueniunt. Porro ordo temporum, vt ipse per sepe in libris de vulgaribus morbis, & qui in his rebus principē locum tenent, conscripserunt, est huiusmodi. Ortus vergiliarum est æstatis initium: post quas caniculæ ortus oporan, quam vocant, inchoat: quam secundā æstatis partem quidam statuunt. Post eam arcturus suo exortu autumnī facit initium: deinde occasus vergiliarum dat hyemi principium: quam excipiens æquinoctium veri initium tribuit. Ex quo fit, vt in oporis sint insolationes, &

vina. Nam mora in sole cogit, ut sæpe homines bibant: quod etiam ad agendum impellunt opera, & actiones. Ceterum vinorum sunt multa generatim: quæ ea, quæ aquea nominantur, per exiguum corpori alimentum præbent: crassa, & fulua multum alunt: ac multo etiam magis nigra. Aquea autem per urinas facillime secedunt: propterea quod tota fere quàm celerissime prius ad iecur subuehantur, quàm quicquam per aluum descendat. Alia vero omnia, ex quibus manifestum quid subit per ventrē, secedunt ad proportionem temporis, quo nutriunt. Iam vero multæ vigilæ ex biliosis excrementis proueniunt. Quam ob rem & pinguedo, & tenera caro colligatur, & sanguis ipse corrumpitur. Etenim ex continua

Videntur hic multa desiderari.

immo vero ad hæc omnia valde erunt accommodata balnea, & frictiones: quæ quidem maxime ad vigilias valebunt: siquidem hæ non modo in morbis antedictis, sed etiam in febribus molestæ esse solent. Quocirca præter auxilia, quæ iam adscripti, hoc perquam admirabile conpertum est, cuius ego per sæpe periculum feci, & nunquam
Eo igitur tempore, quo se quieti ac somno tradere homines solebant, crura
& manus excipere vinculis oportet, tum iubemus, ut excitentur: eosque palpebras aperire, & conuiuere cogimus, donec sint abunde fatigati. Tum repente vincula soluimus, lucernam auferimus, ac multam quietem imperamus. Per diem vero alia multa esse ad hæc rem accommodata in libris methodi medendi demonstraui. De quibus.

In secundo
explanat.
palpebras me
frustrata est

xx. Quemadmodum ex anni temporibus licet facere de morbis coniecturam: ita quandoque etiam ex morbis & aquas, ventos, & siccitates, & aquilonales, & austrinas constitutiones licet præfigere in posterum. Hoc enim ei integrum erit facere, qui probe, ac recte didicerit, unde hæc considerata sint: veluti lepræ quædam, & circa articulos dolores, ubi futuræ sunt & aquæ, pruritum excitant, & alia huiusmodi.

Pluuia.

Pluuia.

Hippoc. videtur de pluuia agere, & tamē hic de bonitate, & vitio aquarum differitur. Fortassis igitur aliquid deinde ratum.

30. † Aquæ vel morbosæ sunt, vel salubres. Ideo ex eis bona, & mala esse prouentura, verisimile est. Palustres igitur, stabiles, & lacustres estate ca-

lidas esse, crassasque, & fortes necesse est; ut ipse in libro de aere, aquis, & locis docuit; quo in loco etiam causam attulit, his verbis: quia inquit, non defluunt, sed aqua pluvia semper noua accedit, solque adurit, ideo decolores, prauæ, ac biliosæ sunt necessario. Hyeme vero concreta, frigida, ac præniue, glacieque perturbata; ac proinde maxime pituitosæ. Quæ cum dixisset, morbos etiam ex ijs profectos subiunxit: Quique inquit, eas bibunt, eorum lienes semper magni, ac pleni, ventresque duri, & tenues, & calidi sunt; humeri, clauiculæ, & facies extenuata. Tum addit, ventresque & supernos, & infernos habent aridissimos: hoc est thoracem, & vniuersum alimentum vas, quod infra septum transversum est, & intestina. Deinceps vero hæc quoque adiecit: præterea vero & aqua inter cutem plurima, maximeque perniciosa oritur. Atque æstate difficultates intestinorum plures, aluique profusio, & quartanæ febres diurnæ excitantur. Quæ cum de æstate dixisset, deinceps de hyeme scripsit ad hunc fere modum: Hyeme inquit, peripneumoniæ, & insaniam morbi, iuniores inuadunt; seniores vero, febres ardentes, idque propter ventris duritiam, exercent. Mulieribus œdemata molesta sunt, albæque pituita; vix in utero concipiunt, ac difficulter pariunt. Ad hæc vero subiunxit etiam alia: pueris inquit, herniæ, viris varices, vlceraque tibiæ præcipue oriuntur. Ex quo fit, ut huiusmodi naturæ esse longæuæ non possint. De altero vero aquæ genere scripsit hæc: Secundo loco censentur, quarum fontes petris scaturiunt; easque duras esse necesse est; aut ubi aqua calida sunt, aut in quibus ferrum, aut æs, aut argentum, aut sulfur, aut alumen, aut bitumen, aut nitrum, gignitur: quarum omnia vis caloris efficit. Quocirca & ad usum, & ad bonam valetudinem huiusmodi aquas vituperat. Præstantissimas autem putat eas, quæcunque è sublimibus locis, & collibus terreis manant. Causa est, quia & dulces, & albæ sunt, & hyeme calidæ, æstate frigidæ. Eas vero laudibus ornat maxime, quarum defluxiones ad ortum solis, præsertim æstiuum erumpunt: quod necesse sit, eas splendidas esse, suauiter odore præditas, & leues. Damnat salas, indomitæ, durasque; utpote ad potum inutiles, ac noxias. Aqua pluvia leuissima, dulcissimaque est, itemque tenuissima, & limpidissima. Quam ob rem merito ait, ut ex anni temporibus facimus de morbis coniecturam, ita etiam ex morbis nos prænoscere aquas futuras. Et alia posse. Nam, ut est apud Hippocratem conscriptum, calculi maxime gignuntur: & renum vitia homines corripiunt, & lotium ægre it, & coxendicum dolor suboritur, & herniæ fiunt, cum aquas cuiusque generis bibunt: & ex magnis fluminibus hauriunt, in quæ alij fluuij ingrediuntur, & e lacu, in quem multæ defluxiones deriuant.

Nam venti quoque aquas variant maxime. Nam alijs aquilo, alijs aufter vires adiungit. Idcirco in huiusmodi neceſſe eſt, limum, & arenam in vaſculis ſubſidere; atque ex harum potu morbos antediſtos exoriri. Ne vero hoc de omnibus eſſe aquis dictum exiſtimemus, addit hæc: Quorum igitur venter facile ſinit, ſanusque eſt, & veſica non teruida, ac veſicæ ceruix nõ admodum ſimul ardeſcit, ij facile mingent, ac nihil in veſica coaceruabitur: at quorum venter feruidus eſt, veſicam quoque idem pati neceſſe eſt: propterea quod cum ſupra ſuam naturam ſit excalſacta, eius ceruix inflammatione excipitur. His autem conſiſtata malis, yrinam non emittit, ſed in ſe ipla concoquit, & adurit; quodque eius tenuiſſimum eſt, excernitur: quod vero puriſſimum eſt, permeat, ac mingitur. At quod craſſiſſimum, turbidiſſimumque eſt, id coaceruatur, ac concreticit; ac primum quidem, parum; deinde vero, magis. Atque hæc quidem ipſe de morbis, qui ex aquis oriuntur, memorauit; vt ex illarum vſu genera morborum cognoſcamus. Quomodo autem ex anni temporibus idem nobis notum ſit, non omiſit ipſe, quia paucis expeneret: Si inquit, in aſtris orientibus, occidentibuſque ſigna ex ratione ſient, ſique in autumnno pluatur, atque hyems moderata ſit, vt neque valde clemens, neque ſuo frigore modum illius temporis excedat, ac vere & æſtate pluriæ tempeſtine decidant, tunc veriſimile eſt, annum fore ſaluberrimum. At ſi hyems ſicca, aquilonaliſque ſit, ver plauium, & auſtrum, æſtas illa febres, lippitudinetque afferat, neceſſe eſt. Cum enim æſtus de repente accedat, terraque adhuc humida & propter vernos imbres, & propter auſtrum ſit, tunc neceſſitas cogit, æſtum a terra humecta & calida, & a ſole vrente eſſe conduplicatum. Paulo vero poſt hæc, etiam habet, vt acutiſſimæ febres omnes homines, præſertim pituiſos inuadant: veriſimile etiam eſt, difficultates inteſtinorum affligere & mulieres, & eos, quorum natura eſt humidior. Si vero circa ortum canis & pluuia, & tempeſtas accedant, ethieſiæque ſpirent, ſpes eſt, morbos ledatum iri, autumnumque ſalubrem fore; ſin ſecus, & pueri, & mulieres periclitantur ne de vita excedant: ſenibus hoc periculum minime imminet. Tum vero addit. At ſi hyems auſtrina, pluuia, clementique fuerit, ver aquilonale, & ſqualidum, & hibernū, in primis ait, mulieres partum abijcere. Et quæ ſortum in lucem edunt, eas puerulos imbecillos, morboſoſque parere: homines vero lippitudinibus ſiccis, ac difficultatibus inteſtinorum corripit; ac nonnullos deſiſlationibus a capite in pulmones. Quam ob rem fieri poſſe videtur, vt quis habita ratione temporum, & eorū cognita mutatione, poſſit futuros morbos prædicere: quemadmodum Hippocratem feciſſe & nouimus, & monuimus.

Pluuiæ autem futuræ multis modis cognoscuntur; vt a luna, velut Aratus cecinisse videtur his versiculis.

Cum vero incedit sublimi Cynthia cornu,
Tam legnes borea campi spirante rigeant;
Sin prono, terris pluuium denuntiat ausurum.

In primo de
vulga mor-
bis. non habet
alter lib.

Hippocrates vero ait, † arcturo exoriente pluuiam cum ventis frigidis plerunque decidisse. Scribit vero etiam hæc, Pluuiæ inquit, multæ, continuæ, lenes, vt cum auster fiat. Itaque si verum est, corpora auiantium cū aere nos ambiente immutari, certe per imbres humidiora, per iqualiores sicciora reddentur. Ad quod accedit, vt per imbres humores frigidiores, pituitosioresque fiant; sicut vicissim per iqualiores, magis biliosi efficiantur. Quæ res facit, vt admirari non debeamus, si dolores circa articulos oriantur, cum pluuiæ futuræ sunt. Itemque lepræ, quas cutem obsidere, atque affligere perspectum habemus; sicut etiam scabië, vitiligines albas, & nigras, & impetiginem, & myrmecia, & verrucas, & cetera, quæ sunt huius generis. Ceterum lepra ex humore gignitur melancholico non secus, quàm scabies, & morbus, qui elephas nominatur. Atque his coniunctus pruritus est. Nam illoti, & sordidi, & quos cruditas exercet, & qui cibis mali succi vescuntur, pruritu conflantur. Multo quo magis scabiosi, ac leprosi: propterea quod in his affectibus humor est & copiosior, & crassior: & plurimum in cute manet. Quocirca, cum pluuiæ futuræ sunt, lepræ pruritus excitant, & dolores articulorum hominem vexant; & alia huius generis vsu venire consueuerunt.

In altero legitur, pluitos, i. copiosissimus. vt ad humoris copiam refertur.

xxi Et quæ pluuiæ alternis, aut singulis diebus, aut per alios circuitus, aut continentes fient.

Negat hoc loco Hippocrates, pluuias eodem modo in terram decidere: quod etiam verum est; sed monet, vt videamus, ac cognoscamus, quæ tertio quoque die, aut singulis diebus, aut quarto, aut quinto, aut alio quodam die, aut quæ continuæ futuræ sint.

Hic multa desiderantur non modo, quæ ad verba, quæ proposita sunt, explananda, pertinent, sed etiam in quibus aliæ erant Hippocratis sententiæ.

xxij * * * Venti aliqui per multos dies flant, & contrarij inter

se spirant: alij per pauciores, & idem per circuitum. Hæc autem habent cum temporum constitutionibus similitudinem: sed talia, breuius.

Ventos ita esse positos diximus, vt alij ab ortu solis, alij ab occasu, alij a septentrione, alij denique a meridie perfient. Supra enim docuimus, eorum contra fauonium flare; aquilonem contra austrum, & vicissim hos contra illos: sic etiam facere alios, qui medijs sunt inter illos interiecti. Aliqui item potius per diem, aliqui per noctem spirant, vt alij per circuitum quendā, alij secus: atque alij diutius, alij breuius. Itaque vbi plus aliqui spirarint, tūc aeris nos ambientis constitutionem immutabunt, ac sibi similem reddent: cum vero minus, tum non admodum immutabunt, sed vsque dum persauerint. Nam si auster dominetur, vt ipse ante dixit, austrina erit cōstitutio: si aquilo, aquilonalis. Aliorum est eadem ratio. Si vero ventus per circuitū spirer, cōstitutio erit magis inæqualis: & in tali cali statu plures multo morbi orientur. Præterquam enim quod venti multas, atque omnis generis mutationes in aere faciunt, hoc accedit etiam, quod ventorum varietas corpora animantium immutat. Atque id est, quod ipse scriptū reliquit, Mutationes temporum maxime morbos pariunt: hoc est, immutationes temperaturæ temporum morbos excitant: cuiusmodi sunt magnæ mutationes frigoris, caloris humiditatis, siccitatis, ventorum, aut cum vacuitas ventorum est, aut etiam aliarum rerum multarum, quæ esse huiusmodi videntur.

xxiij Si vero annus talis diutius fuerit, qualem constitutionem fecerit, certe tales quoque morbi diutius erunt. Ac si magis fortes fuerint, maximi quoque morbi sic erunt, & communissimi, & ad longissimum spatium temporis.

Merito hæc adiunxit. Vt enim breuiiores mutationes faciunt, vt breuiiores, ac minores similitudines consequantur, sic ex longioribus mutationibus diuturniores similitudines cum illis constitutionibus, & ex maioribus maiores consequantur, & ad longissimum temporis spatium perdurant. Cetera perspicua sunt, præsertim ei, qui aphorismum eum perlegerit, cuius hoc initium est, Squaloribus acutæ febres fiunt. Ac si annus talis diutius fuerit: & reliqua.

xxiij Ex primis pluuijs, vbi post multā siccitatē, futura pluuia est, licet aqua

inter cutem prædicere: & ubi talia parua signa in vacuitate ventorum in mutatione apparuerint.

Aquam inter cutem esse frigidum, humidumque morbum, & ex frigido-
rum, humidorumque succorum nasci redundantia, peripectū habemus. Sed
oritur etiam ex nimia prauorum humorum copia. Hæc, n. omnia genera
morborum in alio, atque alio corpore, ac non solum aquam inter cutem
afferre potest. non igitur absurdum est, ex primis pluuijs, cum diuturna sic-
citas iam antecesserit, hoc sumere, vt de aqua inter cutem futura prædicas,
Quidam autem sunt, atque in ijs Erasistratus in primis, qui existimant, nul-
la alia ratione oriri aquam inter cutem posse, nili quod viarū angustia san- 10
guis ultra per iecur procedere prohibeatur. Nec posse ipsam excitari vi-
tio lienis, aut alterius membri, sed semper ex scirrho, qui iecur obsideat. Et
tamen quotidie videmus, ex diuturnis hæmorrhoidibus supressis, vel immo-
dica euacuatione, ad extremam refrigerationem hominem ducente hunc
ipsum morbum oriri. Mulieres quoque perfecta menstruz purgationis ces- 15
satio, & item immodica eiaidem profusio, cum interdum ipsarum vteri san-
guinem vehementer profundunt, in hunc morbum perduxit. Immo vero
etiam fluor, qui muliebris appellatur, in hunc affectum quandoque termi-
nauit. Contra vero hanc sententiam nos alibi copiosius differuimus, nunc
vero minime opportunum est, quenquam reprehendere: sed potius osten- 20
dendum est, vnum hydropum copiam humoris tenuis in tota thoracis in-
ferna regione aceruare, quam interdum pungentes, humorem ipsum eua-
cuamus. Alter vero hunc ipsum locum non aqua, sed flatu plenum habet,
& fere omnes superiores partes in eo intumescunt; huncque tympaniam, a
tympani similitudine, vocant: alius autem totum habitum pituitæ plenum 25
habet: quem nonnulli hypofarcidion nominant. Ceterum quo in loco sit
collecta aqua in hoc morbi genere, & si dictum est nobis in quinto de lo-
cis affectis, non tamen fuerit alienum hoc quoque loco exponere,

*

*

Quædam non extant.

30

Alijs autem signis, & ventorum vacuitatibus, & aeris nos ambientis mu-
tationi adhibere mentem oportet: siquidem hæc ad futura prædicenda
conferunt vel maxime.

xxv. Colores non sunt similes in anni temporibus, neque in aquilonalibus,

neque in austrinis, constitutionibus: neque in ætatibus, neque etiam quispiam secum, neque alius cū alio collatus. Cōsiderandi autem colores sunt, ex ijs, quæ præsentia, quiescentiaque esse nouimus: & ætates similes temporibus esse & colore, & modo.

- 5 In aphorismis quoque scriptum est, æquilonijs constitutionibus corpora cogi, firmarique, & expeditiora, coloratioraque reddi. Planum enim est, colores multis de causis immutari, ut in primo commentario docuimus. nā mutantur vel propter humores, qui à forma naturali recesserunt, vel qui in imas corporis partes reuersi sunt: vel qui veluti ad cutim sunt attracti.
- 10 Sunt vero etiam causæ quædam, quæ humores ad tales motus, talesque affectus impellunt. in his autem statuendæ sunt animi perturbationes, & aeris nos ambiētis in calorem, & frigus mutationes, de quibus Hippocrates hoc loco verba facit: itemque affectiones corporis, in quo sanguis vel calidior insit, vel frigidior, vel parcius, vel copiosior, vel foras protrusus, vel intro
- 15 retractus. Omnis præterea malitia succorum totius corporis colorem immutat: ut in morbo regio, aqua inter cutem, elephantiasi, & lienis, ac iecoris vitijs vsu venit. Idem in quauis particula licet intueri, præsertim in ijs vitijs colorum, quæ oculorum iudicio dignoscuntur: siue hæc totum corpus, siue particulam quandam obsideant. Atque in toto quidem corpore,
- 20 ut in arquatīs, ut diximus, res se habet, & iecoris, lienisque morbis, & hydropibus: in particula quapiam, quemadmodum in lingua sola color alienus sæpe conspicitur: tum vero in particulis, quæ propter abscessum vel nigricant, vel liuent. Simili quoque modo in multis tumoribus præter naturam, ut in carbunculis, igni sacro, herpete, gangræna naturales colo-
- 25 res immutantur. Iam vero natiuum quoque colorem variant vitiliginēs, quæ albæ, quæque nigre appellantur, & quæ sunt huius generis. licet etiā sæpenumero colorum mutationes in cruribus, aut in facie, aut in toto superno corpore, aut toto imo intueri. Equidem hominem vidi, quem viperam momorderat, in quo totus color immutatus, ut porri colorem referret,
- 30 conspiciebatur. Quinetiam vel citra hanc causam, & sine vlla obstructiōne aut inflammatione, aut scirrho iecoris humores huiusmodi vitio afficiuntur, ut corpus totum simile herbis cādenti pallore infectis fiat, interdū colore sit plumbeo, aut etiam magis fulco, interdum alias colorum proprietates habeat, quas nosse medicum oportet. Quemadmodum ego, cum Stefianū, multis presentibus, vidissem, ut primū in cubiculū, in quo decum

bebat, ingressus sum, dixi, ipsum habere abscessum non in iecore, ut plerique ex alijs medicis arbitrabantur; sed in imis musculis, qui pus iam contraxerat, in medio spatio eorū musculorū, qui per transuersum incedunt, & eorū, qui obliqui ab infernis sursum feruntur. Tu autē nosti, me alios plerofq; notasse, ac morbos, quibus conflābantur, ex solo colore cognouisse; de quibus iam in libris meis, suo loco, mentionē feci. Quocirca nihil opus est, de eis nunc agere copiosius. Ipse autē admonet, spectemus ea, quae iam nobis sint perspicua, & ea, ex quibus iam peritiam nacti sumus in ijs hominibus, qui noti nobis sunt, utrum presentia sint praeeteritis similia, an vero aucta, imminutaue sint; atq; utrum idem sit color, an immutatatus, & utrum etas similis, parq; sit anni tempori, & colore, & morbi modo. Sic etiam iubet in praesagijs, ut in faciem, & naturalem colorem intueamur; ac tunc periculū imminere existimemus, cum a naturali statu multū recessit; minus vero, cum hoc parum esse factū inuenimus. Si enim ipse sibi nulla in re similis comperiatur, scito, eum ad extremū periculum esse perductam. 15
Ac bene cum illo agetur, si euadere mortem poterit. Si vero superstes fuerit, ea profecto erit diuturnior affectio. Idque ipse confirmavit, cum dixit, Cum toto corpore mutationes accidunt, & si corpus refrigeretur, ac vicissim calefiat, vel color alius ex alio oriatur, morbi longitudinem significat. Sed de his haecenus. Ad sequentes autem dictiones transeamus, ut huic commentario finem commode, & opportune imponamus. 20

xxvj Qui haemorrhoidas habent, ij neque dolore lateris, neque pulmonis inflammatione, neque phagedaena, neque furunculis, neque terminthis, forte vero etiam neque lepra, ac forte neque alijs corripiantur.

Haemorrhoides, quāuis omnes homines, omnēq; aetate, & omni in tēpo re anni vexare queant, tamen re vera sunt affectus aetatis declinantis proprii, non secus quā melancholia. Fiūt enim ab atra bili, quae ad venas se dis vberius, cumulatiusque decūbit. Quocirca cū melancholicis, & vitio renū laborantibus superueniunt, curare eos solent. Quod non solū ratione euacuationis, sed etiā humoris, qui euacuatur, qualitate faciunt. Effunde 30
re enim crassum sanguinem, humoris melancholici plenū, solent; qualem nos facē in vino appellamus. Itaq; cū haemorrhoides veluti fecē sanguinis euacuēt, merito fit, ut melancholiā curent. haec autē euacuatio tantā vim habet, ut qui soliti sunt per eā partē euacuari, si totā excretionem cohi-

bere velint, atq; ita, vt ne vna quidē hæmorrhoids aperta seruetur, periculū lubeant, ne postea multos, inīanabilesq; morbos, præsertim vero aquā inter cutē, & tabē patiantur. Huius rei causa est, quia venæ illæ propter plenitudinē in sede aperiuntur, & ad ipsas sanguis saculētus & melancholicus a iecore reijcitur. Si quis igitur hanc viā illi præcluserit, tū scirrhus iecur cōtrahet, tū multitudinē, ac crassitudinē grauatū reddetur: vnde eius calor paulatim minuetur, & quasi extinguetur. Atq; ita bonū generare sanguinē non poterit. Perspicuū autem est, aquā inter cutē frustrata sanguinis procreatione effici. Propter eandē vero cohibitionē tabes fit. Cum iecur plenitudinē in venas pulmonis protrudit, & vasculum inibi ruptum est: his porro morbis homines liberantur, si hæmorrhoides superueniant, aut etiam si vna ad aperta sit conseruata. Qua sane ratione sciauis etiā melancholiam interdū varicum beneficio sedatā esse: idque ob eādem causam euenisse. Sunt enim varices, venarum quæ in cruribus, & femoribus sunt, dilationes à crasso, & melancholico sanguine factæ: quo in partes ignobiliores detruso, fit melancholiæ solutio. Maximus enim ex hac euacuatione fructus existit: ac nisi hos commentarios, te rogante, ac discedere properante, celeriter, & breuibus conscribendos suscepissem, multa sane, eaq; admirabilia mihi suppeterent, quæ de hæmorrhoidibus afferre, atq; exponerem. Nunc vero cum sim coactus, hanc explicationē paucorū dierū curiculo conficere, vnum solum exemplum subiungam. Eram Romæ primū, cum vt tu scis, ceteri omnes mihi inīdiabantur: erat etiam vir quidam præclarus, ac fortunatus L. Martius, qui quotannis incidere in melancholiam consueuerat. Erat porro admirabile videre dementiā simul, & inscitiā, & temeritatē illorū medicorū: quibus eo tempore cuncti principem locum tribuebant. Alij, enim pituitosos, alij biliosos humores euacuabant. At Lucius, cum nihil proficeret, nec meliusculus esse inciperet, ac de me esset ad ipsū perlatū, statim me aduocandū cēluit: vt ego quoq; & de origine, & de curatiōe morbi differerē. ego vero accelsi, & ex solo colore feci de noxio humore cōiecturā, ipsumq; esse melācholicū cognoui, itaq; cum ipsū euacuauī, & statim Luci⁹ est melācholia liberatus. hoc præterea illi cōsiliū dedi, vt singulis annis verno tēpore, ac si opus etiā fuisset, autūno idē faceret, eiq; recepi fore, vt postea eodē morbo nō corripereetur. qđ cū fecisset, meā vocem ex aureo Apollinis tripode missam etiā hodie prædicat. Ea autē euacuatio fit, aut venę sectione, aut medicamento, aut hæmorrhoidibus reſeratis: id quod etiam tutius est. ex quo fit, vt cum hæc euacuatio sit alicui consueta, tū vero suppressa, existere melācholia solet. ac si quis.

Id parui faciat, nec prius corpus expurget, eum symptomata huiusce affectus perferentescere necesse sit. Sed consequuntur etiam ea omnia, quæ ipse memorauit, vt abscessus, morbus attonitus, conuulsio, insania, aut alij affectus, quorum nulla possit inueniri leuatio: cū humor melancholicus plus vel adustus vel putris redditus malignā acrimoniam contraxerit. Ceterum conferre hæmorrhoidas ei, quæ atra bilis occupet, non iam omnes norūt, quāuis hoc Hippocrates aperte doceat: sed illi soli ab ipso didicerunt, qui in eius libris sunt vere, legitimeque versati, quomodo hæmorrhoides, varicesque gignantur: ac non semper opus esse, has ipsas prohibere, cū iam constituerint: sed quandoque simul adiuuandū esse: aut, cū natura quietē agit, ei totum esse negotiū cōmittendum, quando sic fore vtile videatur. Qui enim hæc didicerunt, tantum abest, vt hæmorrhoidas ante tempus curare festinent, vt vel ipsi eas, quæ penitus non sunt, efficere studeant. Ac quis tandem ignorat, plerisque in melancholiam, insaniamque hisce excretionibus inscitia medicorū suppressis, incidisse: alij dolore lateris, alij renum vitij correpti sunt: alij accidunt, vt sanguinem e ventriculo vomerent: aut ex pectore tulerint: aut t̄ pareplegia, aut aqua inter cutē oppressi interirent.

Alter lib. h. e.
paraplexias.
i. morbo at-
tonito.

Quocirca seruandæ hæmorrhoides sunt, vtpote quæ melancholicos affectus curent. Enimvero eius melancholiæ, quæ iam constituerit, maximū est in hæmorrhoidibus remediū: futuram vero eadē prohibent. Ideo fuit ipsi
us sententia hæc, Melancholicis hæmorrhoides superuenientes, bono sunt.
Itemque hæc, Insanis si varices, aut hæmorrhoides superuenerint, insanix solutio. Melancholias igitur, atque insanias ex hæmorrhoidibus leuari, cui denter constat. Atque adiumento esse hæmorrhoidas apertas, nocere vero, quæ suppressæ sint: & aperiendas esse, si claudantur. Atque id est, quod ipse libro sexto de vulgaribus morbis scriptū reliquit: Atræ bilis, vt simile per hæmorrhoidas profuât. Scire tamen conuenit, non semper boni consilium esse, vt sanguis per infernas partes ex hæmorrhoidibus effluat: sed tū denique cum nigra excernuntur: & cum hominis natura multum humoris huiusmodi accumulât: alioquin natura non est tali euacuationi assuefacienda: quippe, quæ vtrunque excessum periculosum habeat, & cum sanguis ultra modum excernitur, & cū ex toto cohibetur. Nam in immodica euacuatione veremur, ne homo derepente moriatur: aut hydrops fiat, aut malū habitū contrahat: cōtra vero, ijs, qui ex cohibitis hæmorrhoidibus sanguinē coaceruant, secare venā oportet: ne in magnum aliquē morbum cadāt. fieri enim potest, vt apti sint ad magnū quempia affectū cōtrahendū, nō dum tamen adhuc, propter euacuationem ex hæmorrhoidibus, quicquam

patiantur. Verum non semper nobis scopi suppeditant, vt sanguinem detrudere tuto possimus. Quam ob rem in quarto de ratione victus in morbis acutis scriptū est, vnā hæmorrhoida sēper esse relinquēdā. Recte igitur ab Hipp. dictum est, eos qui hæmorrhoidas habent, neque dolore lateris neque peripneumonia, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis corripī. Causa est, quia vitiositas humorum, ex qua huiusmodi morbi oriuntur, per hæmorrhoidas excernitur. Phagedænas autem nunc vocat vlcera exedentia, quæ omnia semper maiora, deterioraque redduntur. Atque ea ita veteres appellabant. Quidam vero postea ipsa distinguere conati sunt: & quædam Chironia, quædam Telephia, quædam etiam phagedænas nominarunt. Nos vero phagedænas vocamus, omnia vlcera, quæ subiectam carnem corrumpunt: cum vero in superficie, aut in ipsa cute consistunt, herpes nuncupamus: vt carbunculus dicitur, vlcus crustam excitans cum magna partium vicinarum inflammatione. Furunculos porro vocat eos, qui ex similibus humoribus, veluti vari, generantur. Sunt autem per vniuersum corpus duplices: alij duri, & qui ægre concoquantur: alij pituitosi. Hi autem interdum febrim accedunt, ipsique in magnitudinem attolluntur, & in pus commutantur. Terminthi vero sunt eminentiæ in cute consistentes, rotundæ, colore ex nigro & viridi, similis ciceris fructui. De verbis autem, quæ in extrema oratione scripta sunt, incertū est, scribendū ne sit, neque alijs, an vero, neque alphis: cum vtrumque sit huic loco accommodatum: quando alphi quoque, hoc est vitiliginis, ex humorum vitiositate, quæ in cute sit, quemadmodum etiam de lepra planum est, oriuntur.

25 xxvij *Mulii igitur importune sanati, non ita multo post ijs ipsis correpti sunt. Eaque ita perniciofa fuerunt.*

Est iam à nobis antedictum, eos, qui singulis annis, & quodam temporum circuitu, aut per multos dies euacuatione hæmorrhoidum vexantur, neque eam euacuationem quamprimum compescere, neque omnes auferre hæmorrhoidas oportere: sed si quis curare eas velit, id ipsum efficere aut venæ sectione, aut medicamento corpus euacuare: ac nunquam omnes adimere: immo potius, vt consueta fiat excretio, vnā relinquere. Ipse autem ait, eos medicos & importune, & male curare, qui neque venæ sectione, neque medicamento alium subducente, neque exercitationibus

enacuationem moliantur; sed omnes simul ablatas volunt; nec ullam relinquunt,

xxxiij Et quicumque alij abscessus, vt fistulæ, aliorum remedia sunt.

De abscessibus actum est copiosius in secundo in præfagia cōmentario: nec decet, vt quæ illic, mea quidem sententia, recte dicta sunt, huc transferamus. Quin etiam de eisdem supra proluxa habita est oratio, & deinceps habebitur. Exemplum autē supponit, quod esse remedium aliorum scribit. Vt fistulæ. Est autē fistula, sinus qui fere ex abscessibus constat. Ita enim appellatur per translationem à fistulis arundinum ductam. Ac si in os fistula desinat, sine opera chirurgi, curari nullo modo potest: secus vero potest. Si vero ad os vsque perueniat, & progressu temporis squama sua sponte, vt etiam os abscedat, tum medicamenta proderunt. Si vero in os desinat, tum medicamentis ijs, quæ callos adimunt, & in quibus agglutinandi vis inest, curabitur: quemadmodum nos in libro de ratione curandi ad Glauconem docuimus. In hanc porro significationem hoc nomen accipit Hippocrates alio in loco, cum ait: Quibus ex pulmonis inflammatione abscessus circa aures fiunt, & in partibus infernis suppurantur, ac fistulam efficiunt, ij sanescunt. Quo in loco verbo syringuntē, hoc est, fistulam efficiunt, vsus est, vt oblongas cauitates significaret, in corporibus animantium exortas, quæ musicis instrumentis, quæ fistulæ ab omnibus appellantur, similes sunt. Ab his enim, sicut etiam ab hæmorrhoidibus redundantiæ humorum in corpore animantis collectorum expurgatur: ac plerique non secus, quàm ex hæmorrhoidum excretionē, huius euacuationis beneficio integra valetudine perfruuntur. Vt igitur neque oscitanter, neque sine magna diligentia curare hæmorrhoidas oportet, ita ne fistulas quidem. necesse enim est, vt humores suppressi & dolores, & morbos pariant: eoque eiusmodi, cuiusmodi sint humores, qui redundant. Non igitur alienum à ratione est, quod dixit, fistulas esse aliorum morborum remedium: sicut de hæmorrhoidibus loquens affirmavit eos, in quibus illæ essent, neque lateris dolore, neque pulmonis inflammatione, neque ceteris corripi morbis posse.

xxix Quæ apta sunt sedare cum post apparent, ea cum prius fiunt impedimenta, liberant: alijs autem societates.

Quemadmodū quæ ab Hippocrate sunt literarū monumentis rite, ac se

pe cū demonstratione, perspicuitate, & opportunis distinctionibus contingna, vtilem nobis doctrinam afferunt: ita nihil docere nos possunt illa, quæ ita disiuncta, dissoluta quæ sunt, vt multa eorum, quæ in hoc libro comperiuntur. Et tamen plerique hominibus suaderi non potest, vt ea sola scripta, quæ clara sunt, perlegant: quæ vero non sunt huiusmodi, ea relinquant ijs, qui ea conscripserunt. si enim nullā illi curā impenderunt, vt nos ea, quæ ipsi scripserunt, intelligeremus: par etiā esse cēleo, vt neq; nos in studio tū perquirendi, tum diuinandi, quæ ab ipsis dicantur, diligenter versemur. Quanquā illa contemnenda, & parui plane momenti sunt, quæ de verbis, seruata rerum veritate, disputantur. Si vero res euertantur, huiusmodi quoque scripturæ nobis fugiēde sunt. Sed tamen non debemus existimare huius culpæ affīnē esse Hippocratē, neq; huius difficultatis aut orrē: sicut neq; etiā aliarū multarū, quas in eius libris inuenimus: sed potius librarios: qui cum verborū sententiam non intelligunt, neq; artis medicæ sunt periti, alia pro alijs sæpe describunt, quæ neq; coniuncta inter se sint, neq; vllā habere sententiā videantur. Etenim in his verbis, quæ modo sunt in manibus, admirabile est omnīū interpretum varietatem: quæ non solū in scriptura verborū, sed etiam in sensu versatur intueri. Dioscorides enim putat hoc loco verba fieri de hæmorrhoidibus: vt Hippocrates dicat, veri-

20 simile, & verum etiam esse, si excretio per hæmorrhoidas superueniēs, soluit morbos, de quibus actum est: hoc quoque verum esse, eandem, si prius fiat, impedire, ne illi morbi oriantur. Et verbum, epephænomena, acuta antepenultima, pro epephænomena, cū tono in penultima intelligit: vt sit superueniens hæmorrhōis. Sic etiam illud progenomena, id est, prius sit.

25 Ipseq; verbū, liberāt, non scribit, sed mutat in verbum, prohibet, ac cetera quæ sequuntur, habere nō videtur. Artemidorus autē quid sibi velit, ne viuā si scio, multa em ita cōfusa, itaq; absurda, & aliena assert, vt ne ipse quidē, vt mea fert opinio, quicquā illorū intelligat. Ait autē, iubere Hippocratē, dandā nobis esse operam, vt quæ post apparent, hoc est, quæ post morbū aliquē apparēt, postquā cōstituerint, sedemus. deinde vero, expellamus ea, quæ prius facta fuerint. & sententiā omnino distorquet, multaq; adijcit, quæ, vt dicebā, ignota sūt omnib⁹. Sabin⁹ verba ita scripta habuit: cōsiderādū, in quib⁹ facta liberat. Alij vero in libris antiquissimis ita fuisse scriptū attestāt: scipis in quibus facta soluit, in eis eadē ante facta prohibet: & sci-

35 psin pro abscessu intelligunt: vt sit hæc Hippocratis sententia: In quibus morbis abscessus, qui fiunt, possunt morbos soluere: si prius fiat, phibent, ne morbi postea sint. Si vero scribas nō scipis, sed scepsis ita hæc sententiā

poteris accipere, vt dicat, consideranda esse omnia, in quibus quę sunt, liberent: ac sciendum, si hæc prius fiant, prohibere, ne illa oriantur. Vt hoc præceptū sit ad consiliū dandū accommodatū, & iniuper ad curationem valeat: vt cum talia quędam, quę prohibere futuros morbos possunt, ante morbos facta sint, ea non cures prius, quā vltimū præstiterint, vtilitatemque attulerint. Ac fortasse vetus hæc scriptura fuit, Deinde vero cum primus librarius errauisset, inde & interpretum discordia, & sententię obliuiscitas est consecuta.

xxx Loca suspecta alterius loci excipientia aut præ dolore, aut præ gravitate, aut ob aliud quidpiam liberant: aut alijs societates.

Quattuor sunt in nostro corpore naturales facultates, vt in commentarijs de facultatibus naturalibus demonstratū est: prima est attrahens, secunda continens, tertia expellens, quarta alterans. Vt enim qualibet particula vim habet, quę sunt ei propria, attrahendi: sic etiam aliena excernendi: duplex autem est id, quod alienum est, tum quantitate, tum qualitate. Non omnis tamen particula eodem modo affecta est ad ea, quę irruūt, excipientia, & ad ea, quę infestant, reiicienda: sed carnes ac glandulę cum alijs tres facultates habent imbecillas, tum vero solam alterantem haud ita multo ceteris partibus minorem possident. Post glādulas sequitur pulmo, qui quoniam corpus laxum habet, & tres facultates infirmas, ideo est fluxioni excipientę promptissimus; deinde lien: tum cerebrum vel æque ut illi, vel etiā magis aptum ad excipientiam fluxionem. Sed ad ea, quę excipit, reiicienda, hoc illis præstat, quod magnos ventriculos habet, qui declinibus meatibus euacuantur. Quocirca videmus per sæpe in glandulas, & carnes comportari fluxiones in ijs, in quibus hæc instrumenta, hoc est pulmo, lien, & cerebrum, sunt carnoso genere robustiora. Hęc causa facit, vt licet aliqua pars non grauetur ab ijs humoribus, qui in ipsa continentur, ab ijs tamen, qui ex alijs partibus in ipsam irruunt, grauari plane queat: ac si excrementa quędam habeat in qualitate præter naturam, ad eorum excretionem per venas, quę in ipsa sunt, ceu per canales, insurgat. Si vero id, quod influit, prauus sanguis sit, siue alius humor, tunc necesse est, vt in aliquam propinquam partem perueniat. Qui cum ibi constiterit, aut concoquetur, aut corrumpetur: aut neutrum horum fiet, sed in aliam partem quampiam dilabetur: tum ex illa in aliam transluet, idque semper fiet vsq̃

dum in aliquam huiusmodi decumbat, quæ amplius in aliam propellere, quod in ipsa redundat, non possit. Quæ res illis potissimum accidere partibus solet, quarum vis expellens imbecilla est: atque etiam magis, si vicinæ partes robustiores sint. Tunc enim pars infirma repellere id, quod molestum est, in propinquas, quæ propter virium robur illud non excipiunt, non potest: immo vero illæ partes, utpote robustiores, ad ipsum remittunt, & contra repellunt. Itaque humores ex alijs locis in alia commigrant: qui translati gignere morbos solent. Multis autem de causis morbos pariunt. Ipse vero dolorem ac gravitatem memoravit. Ac propter dolorem morbi fiunt, cum membrum dolore conficitur, in quod commigrâtes humores decumbunt. Propter gravitatem vero, cum humores gravâtes ferri ab ipsa particula non possunt. Atque ita quidem morbus generatur. Interdum vero idem facit medicamentum acre, aut frictio, aut calor quis foris adueniens: sicut etiam vehementes quædam animi motiones, ut iracundia, & 15 metus eandem asserre causam videntur. Fiunt etiam hæ migrationes propter naturæ membrorum communionem: ut scimus inter mammas & vterum communionem intercedere. Quocirca in sexto de vulgaribus morbis ita scriptum comperies, Si papillæ mammarum, & rubrum earum palidum sit, vasculum ægrotat. Ac merito quidem affecto utero simul etiam 20 mammarum quid patiuntur: siquidem natura ambas has partes ad unius operis ministerium est machinata: ideo ipsas per vasa coniunxit, & venas, atque arterias in hypochondria, totumque hypogastrium deduxit. Deinde ijs, quæ a partibus infernis sursum feruntur, coniunxit, a quibus venæ ad vterum, scrotumque perveniunt. Hæc autem communio per hæc vasa facta est, ut cum fœtus in utero augetur, ac conformaretur, communes venæ illi soli ab utrisque alimentum affundant: cum vero in lucem editus sit, rursus totum alimentum mammas affluat. Nunc vero, ut inter vterum ac mammas societas est, sic in sinistram testiculum, & sinistram uteri partem vasa quædam perveniunt, quæ in renem è directo situm inferuntur. Et testiculus 30 tumefactus in tussientibus indicat ei cum mammas, pectore, genitura, & utero societatem intercedere. Est etiam ori ventriculi cum corde societas. Quam ob rem veteres os ipsius, ducto ab ijs symptomatibus, quæ inducere videtur, nomine, cor appellarunt. Non enim solum ut syncopis cardiacis, ita & stomachicis quidam corripiuntur: sed etiam convulsionibus, 35 soporibus, morbis comitialibus, & melancholicis. Atque omnes hi affectus, cõsentientibus ei ceteris partibus, in eo fiunt. Quocirca in libris de locis affectis docuimus, nos adhibere animum accurate debere ijs morbis, qui per

consensū in ea parte exoriūtur, de qua parte habeatur oratio: eosq; disti-
guere ab illis, qui prima ratiōe partiū nascūtur. Quod nō difficulter discer-
net is, qui sit in notionibus, quas nos tradidimus, diligenter versatus. Scire
aut cōuenit, hāc ipsam dictionē esse in tertia libri sexti de vulgaribus mor-
bis parte cōscriptā, vt sunt et ceteræ omnes, quæ deinceps ad finē vsq; cō-
sequuntur: nō tamē eisdē expressæ verbis. Nā Rufus Ephesius aliter, aliter
Sabinus, aliter deniq; Artemidorus, qui Capito cognomēto dicebatur, cō-
scripsit. Rufus em̄ sic in veteribus libris scriptā esse hanc sententiā memo-
rat, Alterius loci loca excipiētia aut dolore, aut grauitate, aut alia re qua-
dā liberātur. Et sequētis orationis hoc esse initium vult, Diuersæ societates:
vt Hippocratē ad aliud societatis genus pertransisse intelligamus. Sabinus
aut hāc cōiunxit omnia; & sequētis dictionis hoc principium fecit, Propter
propensionē. Artemidorus rursum sic scribendū cēsuit, Aut alijs secundū so-
cietates. Nos vero cū iam sententiā exposuerimus, de veteri scriptura nihil
amplius habemus, quod afferamus. Ideo ad ea, quæ sequūtur, trāsibimus, vt
nihil non explicatum habeas. Nosti enim tu quoque, in omnibus fere Hip-
pocratis libris nihil esse, quod perdiscere queant illi, qui artis percipiendæ
studio ducuntur, præter ea, quæ ego fusa, & perpetua oratione in medicis
lucubrationibus exposui: vt etiam qui hebeti, tardoq; ingenio sunt, asse-
qui, ea quæ dicuntur, possint. Puderet autem me hāc dicere, nisi prius quæ
ad medicinalem artem accommodata sunt, omnia fere pertractassem, ac
tu, me verum dicere, plane scires.

*xxxi Propter propensionem non iam sanguis prodit: sed pro succi affini-
tate talia expiunt.*

Sanguis multis de causis fluit, & per multa loca excernitur. Nam & se-
cta vena hoc primum euenit, & item arteria reserata. Tunc enim tenuem,
flauumque sanguinem, tenui multoque spiritui commixtum arteria eiacu-
latur, si contracto iam aneurysmate sit conuulnerata. Isque sanguis est eo,
qui venis continetur, calidior. Iam vero ē naribus quoque sanguis pro-
rumpit. Qua in re scis, me quandoque prædixisse, sanguinem eo die ē de-
extra nare prorupturum: quod cum esset factum, ceteri medici, qui aderāt,
hoc magnopere admirabantur. Nec tamen erat difficile, id prælagire.
Et tamen plerisque medicis non modo difficile, sed ne fieri quidem pos-
se videbatur, quippe qui hāc duo considerare non possent, & vnde na-
turæ motus agatur, & quam in partem, vt quæ deficiūt, adiuuemus & quæ
immoderate feruntur, coerceamus. Quæ res fecit, vt nos modo ē dextra,
modo ē sinistra nare fluxurum esse sanguinem certa, veraque scientia

prædixerimus. Ceterum ex gula, ac stomacho sanguinem vomitu reiectionari, fere inter medicos constat: sicut cum tussi ex organis respirationis reijci solet. Atque ut ex ore simplici expuitione, sic ex faucibus, & + gargareone habet alter liber. i. gula screatu expellitur. Erosâ etiam vena per sæpe sanguis affatim tussiendo eij- gulatione.
 5 citur, ut cum aliquod graue pondus in thoracem ceciderit, copiosa fiat cum tussi sanguinis profusio. Si vero spumofum quidpiam simul educa- tur, signo erit, excretionem è pulmone fieri. Quam medici optimi aut in- sanabilem, aut certe vix sanabilem esse censuerunt. At in thorace non ad- modum difficile est, disrupta vasa, a quibus sanguis expuitur, cõglutinare.
 10 Quemadmodum autem sanguis ex thorace, pulmoneque expuitur, ita ex gula, ventriculoque euomitur: ex renibus mingitur, ex intestinis deijcitur. Sæpe etiam a capite quasi emungitur, licet neque dolor adsit, neque gra- uitas caput vexet, neque plaga ibi sit accepta. Considerandum igitur est, vtrum hirudo aliqua illic adhæreat, ac sanguinis fluxum efficiat: sicut etiã cruor, epota hirudine, ex ventriculo interdum euomitur. Ego enim mul- 15 tos medicos noui, qui affectiones eas, in quibus sanguis excernitur, digno- scere, ac distinguere non valerēt. At quæ ex hamorrhoidibus sit, ne agro- tos quidem latet. Cruenta vero, quæ desuper ad sedem deferuntur, alia sta- tim a principio veniunt, alia, ubi tale aliquid præcesserit. Si repente mul- 20 tum sanguinis deijcitur, ad apertum esse vasis osculum cognosces. Ex ieco- ris autem infirmate, ut plurimum velut carniū dilutū excernitur: ac quã- doque purus sanguis, non multus: quandoque cum flaua bili commixtus: quandoque velut fax sanguinis. Nunc vero minime opus est exponere, sanguinem quoque ex vtero, & alijs quibusdam partibus fluere: & quo- 25 modo mali consulendus sit, si in febribus non intermittentibus prodeat: id enim ipse docuit, cū ita scriptū reliquit: Excreationes in febribus nō in- termittentibus liuidæ, cruentæ, foetidæ, biliosæ, omnes malæ. Cum igitur sanguis ex multis locis excernatur, si per nares, aut ex ventriculo, aut a ca- pite, aut ab vtero, aut a sede, aut a iccore, aut a renibus, aut a vesica vul- 30 nerata, aut ab alia parte quadam incisa, aut vase rupto, aut alio modo ma- le affecto excretus ad alias partes repat, planum est, ipsum non iam per priorem locum euacuari. Ut si ex iccore in renes euacuetur, tum in thora- cem, aut in pulmonem vertatur: tunc enim neque cum vrina exit, neque per alium secedit, sed expui solet. Ac si humor pituitosus sit, spumeus erit 35 sanguis: si biliosus, tunc sanguis flauus exhibit: & in alijs pro humoris af- finitate continget. Alij vero nomen rhopin, hoc est propensionem, in tropin, hoc est versionē vertūt. Quorū sententia est, sanguinē verti multis

modis, vt in melancholicum, vt in biliolum, vt in pituitosum: sicut in rubrum colorem, cum maior est puri sanguinis, quàm aliorum humorum copia. Si ita scriptum sit, verum etiam erit, quod aiunt, & Hippocratis accommodatam sententia: siquidem agroti expuunt talia per sæpe, & interdum non ita facile est, humores, qui in sputis confusi sunt, discernere: nisi quis sit in arte exercenda, diu, multumque versatus.

xxxii Est interdum sanguinem detrahi ijs, qui huiusmodi sunt: in alijs vero, vt in ijs, non par est.

In primo horum commentariorum, multos esse mittendi sanguinis scopos diximus: ac primos esse eos, qui morbi magnitudinem, ac robur viriū attingunt: ijs omnibus obseruatis, quæ ibi iam dicta sunt. Cum igitur sanguis copiosior sit in quibuldā eorum, de quibus ante facta est mentio, hoc consilij dat Hippocrates hoc loco, detractionē vtilē fore: præsertim vero si non in alium quempiam humorem insigniter conuertatur. Si vero versus sit, non erit facienda detraçtio. Quocirca non fuerit fortasse absurdū in superiore sententia, si versionem, non autem reprehensionē, scribamus.

xxxiii Impedimentum ijs, qui cruenta expuunt, tempus anni, pleuritis, bilis.

Hæc sententia magnam interpretibus molestiam attulit: siquidem alij atque alij ipsam & scribunt aliter, & exponunt. Ego vero nolo hoc loco in nugis aliorum recensendis, ac redarguendis immorari. Immo potius ad finem mihi esse properandum propolui. Sententia autem horum verborum esse hæc videtur. Adhibendam esse mentem ijs, qui sanguinē expuunt, vtrum sanguis mittendus sit secta vena an secus. Nam habita cruenti sputi ratione, vena esset omnino incidenda: sed sectionem prohibet anni tempus, aut pleuritis, aut bilis, hoc est humor biliosus, qui redundet in corpore. Perspicuum enim est, sub canem venam non secari. Neque etiam si homo sit admodum biliosus. Quod vero ad pleuritidem pertinet, esse controuersum videtur: propterea quod si morbum attendas, venæ sectionem postulat: ipsa tamen non semper id exigit, nisi alia quoque adsint, quæcunque sanguinis detractionem indicant: de quibus iam sæpe in nostris libris disseruimus. Interdum enim pleuritis placida est, ac mitis, neque necesse est sanguinem mittere, etiam si homo sanguinem expuat: sed alijs remedijs ad pleuritidem accommodatis curare morbum prodest. Quocirca probabile est, venæ sectionē prohiberi in ijs, qui sanguinē expuunt, si anni tempus valde calidū sit, si homo sit natura biliosus: & si morbus lateris adsit: cum is, qui cruenta expuit, propter pleuritida id facit, quod nimirum

parua, mitisque pleuritis existat. Scito autem, non modo detrahendū esse sanguinem ijs, qui sanguinem sputo reiiciunt, sed etiam ijs, qui reiecerunt, & modo curati sunt: præsertim si eam in partibus thoracis, ac pulmonis + habeant, vt si vel plauculum sanguinis colligatur, rursus aut
5 osculum vasis aperiatur, aut rumpatur. His, etiam si nullum symptoma sit in corpore, vena secanda est ineunte vere; sicut etiam ijs, qui facile in mor-
bum comitalem, atque attonitum cadunt: & item ijs, quos facile ab alijs corripi morbis sciamus; vt nos sepe admonuimus; vbi etiam causam subiunximus,

Catastena
infractura
sive in altero
libro scriptum est

10 xxxiiij Quæ in aliquibus sub iudicationem iuxta aures exorta, non suppu-
rarint, eo subducto fit recidiua pro recidiuarum ratione. Facta autem recidi-
ua, iterum tument, ac permanent: vt febrium in simili circuitu recidiuæ: atque
in eis spes est abscessum in articulos futurum.

15 Nihil est, cur explicari a molestijs possimus, si veteres scripturas huius lo-
ci, & varias interpretum superiorum sententias, explanationesque afferre
voluerimus. Hi enim omnes fere, Glaucias, Heraclides, & Sabinus tum in
lectione, tum in expositione inter se differunt. Lycus vero quomodo ipse
quoque de hac sententia differat, non sat scio, Satyrus porro, ac Ficinus,
20 quibus ego doctoribus usus sum, probabiliorem explanationem attule-
runt: quorum sententiam nos sequuti, mentem veteris magistri, quoad e-
ius fieri a nobis poterit, breuiter, dilucideque exponemus. Tumores in-
quit, qui œdemata, vel eparmata dicuntur, qui propter aures iudicationis
tempore nati, nec suppurati euanescent, facere recidiuam solent. Facta au-
25 tem recidiua, tumores iterum augentur, & pro ratione recidiuarum iudi-
cantur. Et ijs ita affectis abscessus quosdam in articulos futuros expectan-
dum est. Quod præcipue in diuturnis morbis usu venit. Atque hæc quidē
est Hippocratis de tumoribus, aut de parotidibus explicata sententia. De
veterum autem interpretum dissensione, hoc tantum habeo dicere, in pri-
30 mis, de scriptura, cum aliqui sic legant, hoc subducto, aliqui vero sic, his
sublatis, aliqui denique ad hunc modum: x his fit recidiua, in veteribus li-
bris, quos quidem nos vidimus, sic scriptum esse.

*

*

Hoc loco multa interciderunt.

Veteres autem scripturas non decet pro cuiusque arbitrio, & ut fors ferat, immutare; nisi velit quis omnia veterum decreta ad hunc modum pervertere, atque infirmare; quod Dioscorides, & Capito, & qui illorum sunt studium amulati, maxime videntur fecisse, ipse enim hoc usurpat vel simpliciter & absolute, vel proprio adiuncto nomine, ut in libris de vulgaribus morbis

Cetera non extant.

xxxx rina crassa, alba, qualis Archigenis erat, in laboriosis quartanis
quandoque it, abscessuq; liberat: si præterea sanguis etiam de naribus abunde, 1
copioseque fluat.

Vnicui exempli appositione in Archigene docet, eos qui ex lassitudi-
nibus in febrim inciderunt, cum febris ex magna crassiorum, prauorumque
humorum copia constat, curari, ac sanescere, si euacuatio per vrinas fiat.
Quocirca dixit, vrina crassa. Si vero etiam excretio in critico die incepe-
rit, fidelio rem, ac firmiorem fore morbi solutionem, sperandum erit. Quin-
etiam morbus sedabitur, si sanguis e naribus profluat. Sed attendenda est
ea, quam adiunxit, distinctio. Sic enim loquitur: si abunde, copioseque
fluat, Perinde ac, si neque copiose, neque abunde, & non tantum, quantum
opus sit, fluxerit, non sit futura morbi solutio. Indicat etiam in quem ca-
suri morbum sint, qui neque excretionem vrinae, neque sanguinis profusio-
ne iudicantur, cum nomen abscessus adiungat: propterea quod in huius-
modi hominibus abscessum asserre morbus confluenerit. Quem tamẽ ex-
citare in ijs non potest, qui iam vrinae, aut sanguinis e naribus euacuatio-
ne sint iudicati. Ceterum hoc loco omissa interpretum dissensione, quæ
in horum verborum lectione versatur, ad sequentem sententiam, quæ est
saris, quæ hoc libro de humoribus continentur, vltima, pertransibo.

xxxvj Cui intestinum in dextra parte, arthritico affectu laboravit: quietior erat. Illo autem sanato, magis doluit.

Diffensio, quæ in verbis cernitur, cum eadem sententia seruetur, omit- 30

tenda est; cum sensum immutat, non est plane contemnenda; ut hoc loco fieri videmus. Antiquior enim lectio est hæc, Cui intestinum in dextra parte, & arthriticus factus est: altera vero huiusmodi: Alterum in dextra parte arthritico affectu factum est; ut ex priorē lectione intelligamus, hic
 5 verba fieri de ijs, quibus intestinum dolet, aut distenditur; ex posteriore vero, agi de altero eorum œdematum, quæ secundum aures oriuntur, de quibus supra dixit. Sed qui fieri poterit, ut qui dolore articulorum vexatur, a tumore, qui secundum aures consistat, leuetur? Fuerit igitur fortassis probabile, ut dolores articulorum, coli intestini dolore, qui vehementior
 10 est, leuentur. Ita enim est apud eum in aphorismis conscriptum; In doloribus simul excitatis, non eundem tamen locum obsidentibus, vehementior alterum obscurat. Non desunt, qui hæc de intestino, quod cæcum vocant, dicta esse arbitrentur. Mea vero sententia est, minime par esse, ut cum
 15 multa, quæ ad rerum contemplationem, & ad artem exercendam accom-
 modata sunt, copiose nobis suppetant, in quibus utiliter, ac laudabiliter versari possimus; in obscuris, & ænigmatum similibus orationibus diutius
 versemur.

FINIS

GALENI IN LIB. HIPPOCRATIS
SEXTVM DE MORBIS VVLGARIBVS COMMEN-
TARIJ SEXTI DIMIDIVM, ET SEPTIMVS, ET OCTAVVS

COMMENTARIVS SEXTVS.

ix **B**ILIS, vt dixi de auibus, quia biliosæ sunt.

Quod sæpe sum testatus, ex obſcuris orationib⁹ elici nul-
lū verū ſenſum poſſe, hoc etiā loco cōmemoro: neq; em̃
quā vim habeat verbū bilis, latis intelligi poteſt: vt nec e-
tiā cōijci, quid nobis prænunciet. quare hæc ſentētia vel
Hippo. nō eſt, vt ego quidē cenſeo: nā quid de auibus ipſe vnquā ſupra
dixit: vel eſt ab eo recordationis cauſa forte conſcripta. quod autem ait,
quia bilioſæ ſunt, id ipſum verum eſſe declarat earum leuitas, & quod in
ſublime ferantur: cuius rei alibi expoſita à nobis cauſa eſt copioſe.

x Caliditas acrimoniæ ſignum eſt, turbationes, tranſitusque.

1i Vera hæc oratio eſt: ſiquidē caliditas acrimoniam parit: eſtq; eius ſignū.
Ceterum ſi acrimonia quæ in corpore, aut particula, quæ naturalem ſuum
ſtatum ſeruet, ineſſe comperiatur, dum funditur, ſenſum ſui excitat, idque
eſt, quod ait, tranſitus. Eadem cum interna, ac penitiora loca petit, intusq;
manet, turbationem affert.

2o xj Delirantibus laterum dolores ceſſāt: quibusdam vero etiā febres: quibus-
dam non itē, ſed cum ſudoribus: quibusdam etiam cum perturbatione. Quibus-
dam cutis arida, circumtenta, ſalſaque efficitur.

Pæſpicua hæc oratio eſt. Dolor lateris quēpiam inuaſit, vt ſigna, quæ
affectum indicantia nominantur, nobis declarant. Quod etiam grauis tran-
ſitus morbi atteſtatur. quare ſæpe fit, vt medicus repente ingreſſus, & mor-
bi & doloris leuationem eſſe factā, & aſtātes lætos cōperiat, ipſe tñ lætari
temere nō debet: ſed quærere, factane ſit iudicatio, aut abſceſſus eruperit.
Quorum nullum ſi factum inuenerit, ſed egroti oculos perturbatos, ſigna
que delirij adēſſe intueatur, tum magnum eſſe malum pronuntiabit: tunc

enim sedata quidem pleuritis est, sed ad perniciem: propterea quod materia in cerebrum impetū fecit: quicunque enim aliqua parte corporis dolēt, ac plerumque dolorē non sentiunt, eorū egram esse mentem cōstat. ac sepe vsu venit, vt pleuritis in delirium nō desinat: sed per sudores excernatur: quandoque etiam per tulsim expurgetur: quandoque autem ex multorum symptomatum turbatione abscessus in cutē fiet, quam ob rem illa arida, circumentaque efficietur. ac si interdum ē falso humore excita pleuritis est, eundem ad cutim propellet.

xij Stupores quales nam sint, & quibus de causis oriantur, & quales coxam corripuerint, considerato. 10

Hæc oratio accommodata erat ei, qui cum aurem curaret, eique verū remedium non suppeteret, stuporem inducentibus medicamentis dolorē mitigabat. Id quod etiam in coxæ dolore faciebat.

xij Propter aures, & ex auribus + tertio die fere pereunt.

Libet manu
scriptus nō
habet, tertio
die.

Cū auris vna sit corporis nostri pars, multos ex auribus, & propter aures mori nunc scribit. Ac quod ait, ex auribus, indicat ex primario aurium affectu id accidere, quod vero ait, propter aures, id ex consensu fieri docet: sæpenumero enim grauis morbus aures corripuit, qui serpendo ferie quadā propter cōtinuitatem ad cerebrum peruenit, mortisque causa fuit. Sæpe etiam contigit, vt cum magna materiæ copia cerebrum obsideret, eā natura ad aures emandarit, ægrotantique perniciem attulerit. 20

xiii Quibus cutis circūtenditur arida & sicca, sine sudore pereunt: quibus laxa est, cum sudore moriuntur.

Hæc sententia plerisque in locis est ab Hippocrate pronūciata: si cutim peraridam, ac circumentam in morbo compereris, vt ne sudores futuros suspiceris: propterea quod cutis durior eos non admittit: at si eam laxatā inuenias, tum sudores prorupturos verisimile videri. Sed animaduerte, vt diligenter differentias Hippocrates nouerit: cum aliud durum sit, aliud aridum, aliud denique circumentum. Quod ex contrariis probe cognoscitur: nam duro molle, circumentum laxum, arido humidum oppōitur: natura enim noluit iniqua esse, vt vni multa efficeret contraria. 25

xv In morbis, qui palimbuli sunt, mutationes profunt. Mutatio autem ad id, quod decet, priusquam male afficiantur, facienda est. vt Cherioni contigit, cui irritata sunt ex quibus faucium exasperationes oriebantur.

Quid morbus palimbulus sit, scire non possumus prius, quàm quem palimbulon hominem mortales vocent, intelligamus. Ergo palimbulos homo est dolosus, qui aliud loquitur, aliud sentit; & qui facile sententiam mutat. Eiusmodi, quoque morbus appellatur, qui speciem ille quidem facit leuationis, sed tamen intus malignus est. itaque in hoc genere morborum facienda mutatio est. Sed cur dixit, ad id quod decet, hoc est, consentaneum est, cum in eodem statu morbus non maneat, sed modo quiescat, modo malignus fiat: tunc non esse faciendam mutationem censuit. Hoc est, non commutandum in contraria, vt à calidis auxilijs ad frigida veniamus, sed copia, & vis mutanda sit, vt à calido ad calidius proficiscamur. Quod autem maximi refert, ipse nobis nunc indicat; fieri quandoque, vt in morbis mutabilibus leuatio per dies aliquod esse secuta videatur, tuque perfectâ solutionem esse factam putes, & plenius agrum nutrias. Quo casu si morbus ad malignâ se naturam conuertat, noli in errato persistere: sed tu quoque ad tenuiorem victus rationem te conuertere. Id obseruauit Hippocrates in Cherione quodam, cui exasperatæ fauces sunt. Qua in re illud scito, vt nausea vomitum antecedit, sic tussim asperitas. fit autem tum propter meatum, tum propter branchiorum pulmonis obstructions: spiritus enim cum obstruente pituita pugnans sonitum creat. Itaque cum hic affectus illum affligeret, ac paucis diebus intermisset, pleniore victu vsus est: cū vero morbus repetisset, ad tenuiorem redijt.

xvj Siquid sani relictum est, subducta per infernas partes caussa, aut detrahe, aut deliga, aut eiice, aut incide, aut adure. in quibus vero nō, tu quoque nihil horum facito.

Admirabilis hæc sententia est, chirurgicisque medicis apta: sæpe enim morbus præter naturâ in corpore extitit, medicusque ad manum opus esse accedendum cognouit. Quare monet, ne in infinitum vique incidamus, sed vique adeo, dum sanum locum inueniamus. verū si, vt fere fit, vires in media actione hominē destituant, quod vehemens dolor vrgeat, nec possit medicus id totū, quod præter naturam est, præcidere, tum ab instituto desistat ac postea detrahet, aut deligatione intercipient, aut adurente medicamento auferet, aut secundo loco ad ferramenta reuertetur.

Hæc nō habet
vetus liber.

xvij Quibus magna sanguinis copia, ac sæpe e naribus fluit, ijs, si color malus fuerit, merum modice datum, prodest. Quibus autem colores rubri fuerint, ijs non æque confert. (Præterea quorum caput facile tolerat, hos merum iuuat: quorum non, minime.)

Hæc quoque oratio aperta est, Fluxit per sepe copiosus sanguis: eiusque fuit tanta vis, ut facies sit facta pallidior. Eaque coloris priuatio in pallidioribus facile deprehenditur: in rubris vero, non pari modo. Quocirca si totum corpus euacuatum sit, alendum esset carnibus ijs, quæ multum sanguinis gignunt & item pane. Sed ipsa edulia per se non concoqueret: immo vero ei potius dolorem afferrent. Quam ob rem quæ facile & concoquuntur, & distribuuntur, danda erunt. Huiusmodi autem censetur vinum, nisi forte capitis dolorē vereamur: siquidem tunc dilutius ei præberemus.

vetus liber
non hêt.

xvij Quorum nares natura humidiores sunt, ac genitura humidior, & copiosior, ij t ægrius valent: quibus contraria, salubrius.

Nō hoc ait, quorū nares humidiores sunt, eorū quoq; geniturā esse humidiorē. ecquæ nā causā subest: sed quorū sint nares humidiores, & quorū sit genitura humidior, eos valere: propterea quod nares excrementa, quæ superne descendūt, expurgāt: genitura vero, quæ inferne, siq; hæc cohibeantur, qui ita affecti erunt, ægrotabūt. Hipp. autē recte addidit verbū natura: quando in destillatione nares humide sunt, & in gonorrhœa humida est genitura, nec tamen tum homines, quod excrementa per naturā non euacuētur, integra valetudine perfruuntur.

xix Sputa rotunda delirium portendunt, ut in Plinthio apparuit. Huic de sinistra nare sanguis profluxit, & quinto die liberatus est.

In hac libri parte Hippocrates rationes exposuit tum causarum, tum morborum: nunc vero de symptomatis differit. Verum quia hisce de rebus alibi dictum est copiosius, ideo quantum esse sputum debeat, multum ne, an paucum: & qua consistentia, utrum inquam crassum, an tenue: & quo odore, foetidum ne, an secus: & quo colore, nigrum ne, an album: & qua figura, rotundum ne, an passum, quo de nunc agitur, tu per te ipse in prælagijs perleges. quod si globolum, rotundumq; sputum eijciatur, statim ars nos docet, humorē esse glutinosum: qui humor in aspera arteria cōtentus, atq; ibidē multas horas moratus eandē cū illa formā acquisiuit: si qui-

dem ipsa quoq; & globosa est, & in orbem est rotundata, id tamē non cōtraheret humor, nisi calor ibi esset, qui eū quasi perfrictum reddidisset. Ex quo cōficitur, vt rotundū sputū caloris omnino signum sit, quod si caput quādoq; tale inuegiatur, vt facile patiat, facileq; sentiat, eū eiusmodi va-
 5 pores recipit, tunc deliriū exorietur: & sputū omnino erit cū calore cōiunctū: & omnino homo delirabit. quod cū Hipp. in certo homine cognouisset, fecit affectus mentionē, cū dixit, vt in Plinthio: nā cū nomē illius ignoraret, loci nomē adhibuit: cū em̄ proclive ad patiendū caput esset inuentū, tali sputo egredienti, deliriū est subsecutū: qđ postea sanguinis pro-
 10 fusio ex sinistra nare excepit. hic autē pro delirio nō est intelligenda phrenitis, quādo ipsum Hippo. nunquā phrenitida vocet: sed tū deniq; cū mēs de suo statu deturbata est, aut furore correpta, sed compertū habemus, in hoc homine fuisse desipientiā, cui rei argumento est quintus dies, qui criticus est, vt nos iā & in aphorismis, & in libris vulgariū morborū expolui-
 15 mus. At in phrenitide criticū diē natura expectare nō potest. præterea dixit, ipsum esse liberatū, quod indicat, sanguinē nō guttatim, sed confertim profluxisse. quare liberatus est à desipientia, & sputum rotundū remansit: vel quod ait, liberatus est, significat, & desipientiam, & sputum rotundū, & morbum esse depulsum.

20 xx *Vrina, quæ habet multa subsidencia, qualis Dexippi post caluitiū fuit, desipientialiberat.*

Hippocratis sententia hæc est: ego inquit, sanguinis prurptionē, non quia sanguinis profusio sit, estimare consueui, sed quia humor, à quo desipientia efficitur, euacuet. hinc etiā efficitur, vt euacuationem eam laudē,
 25 quā sudores, & eam quā aluus, & eam, quam vesicæ per vrinas moliantur. Itaq; vbi multa vrina, quæ multa habeat subsidencia, excernatur, sedare desipientiam poterit: præsertim vero, si ea vrina ab humore, qui morbi auctor erat, si excreta: siquidē nihil absurdum est, quædam interdum esse corpori attributa, vt multū vrinæ euacuetur, ipsa tamen desipientia perseue-
 30 ret. Sed si vrina sit ab humore illam faciente expressa, tum desipientiam sedare poterit, quemadmodum Dexippo euenisse ipse perscribit. hoc etiam loco certi ægroti fecit mentionem, vt cuius desipientiam copia vrinæ sedet, intelligeremus. Huic enim, cum exorta desipientia esset, post caluitiū per vrinas soluta est. Caluitiū autem ipse defluuium pilorum nominat. Ita
 35 que desipientiam tum caluitio, tum vrinis esse euacuatam, nos monet.

De febris quartana modo sermonem instituit. Nos vero tertianam breuem esse, periculoque vacare; quotidianam & longam esse, & periculolam: quartanam denique & longam, & periculi expertem esse diximus: ipse vero nunc ait, quartanam annum tempus excedere: sed intra annum terminari. Qua in re noli putare, falsam hanc esse orationem, ducta ab ijs, quæ modo apparent, coniectura, quod in multis annos trahi quartana videatur: sed in primis causam in tempus, corporumque differentiam cōiicito: propterea quod si nostra corpora eo tempore fuissent excrementorum expertia, atque pura, certe vel in eam affectionem non incidissent: aut in ea breui tempore permanissent: nunc vero & sordes corporis, & excrementa morbos diuturnos efficere plane possunt. Fortasse etiam non de omni genere quartanarum verba facit: duplex enim quartana est: tū quæ ex nimia atræ bilis affatione oritur, quæ bilis acris est, præcipueque si cōputruerit: tum quæ ex tæce sanguinis putrescente gignitur; quæ quidē imas partes non attingit: propterea quod sanguis, qui naturæ amicus est, nunquam ita putrefecit, ut in eo bilem atram imitetur. Hoc igitur loco forte eam quartanā intelligit, quæ ex atra bili originem duxit: ea enim, cum plerūque acris sit, breui tempore perdurat: præsertim si æstate hominem corripiat: nam hoc scitum est, æstivas quartanas fere breues esse; autumnales, longas: ac tum maxime, cum hyemem attingunt. Suppetit etiam nobis tertia causa, cur febrem quartanam esse breuem dixerit: ut eam quæ conuenienter rationi curetur, intelligamus: hoc est, cum in tempore sanguis detractus sit, purgatiua medicamenta data, & vitæ ratio instituta. Hæc profecto ne annuo quidem tempore fortasse hominem affligerit.

xxij *Quem æstatis morbi corripiunt, ei quinto die eruptiones accidunt.*

Quibusdam etiam id tardius fit.

Agit de alia re, cum ait, Quem æstatis morbi. Duplex autem scriptura est: nam legendum est, vel ota, ut aures intelligamus: vel ho ta, hoc est, quæ, nos utranque explicabimus. Si ergo secunda scriptura probanda est, sententia Hippocratis erit huiusmodi: vidi hominem, quem cum morbi æstivi corripuissent, ut tertianæ, ardentesque febres, & herpes, statim, hoc est quinto, aut septimo die esse liberatum quod morbi à bili orti breues sint. Illi autem dissoluti sunt eruptione vasis cuiusdam, ut aut sanguis eruperit, aut per hæmorrhoidas fluxerit. si legas ota, i. aures, hic erit sensus. Excita-

tus est alicui abscessus astiuo tempore secundum aurem: qui cum discuti non posset, in pus conuersus est; cumque ille ruptus esset, quinto, septimo ve die liber euasit.

xxiij Quæ circa gingiuas, linguamque sunt, septimo die expuuntur: præsertim yero suppurationes, quæ nares, gingiuasq; obsederūt.

Cum supra de abscessibus disseruerit, nūc quoq; de eisdē loquitur. Ceterum quod ait, expuuntur, cum ipso intelligendū videtur: vult enim circa linguam, atque gingiuas defluxionē primū attenuari, atque vnā cum iputis excerni. Cū autem crassa est, ibique manet, tū impacta suppuratur. At quo nam in loco? nimirū in naribus, gingiuisque potissimum; quandoquidē harum condensa substantia est. Quæ quia densa est, idcirco materiā discuti per halitum, non finit: ideoque necessario fit, vt in pus commutetur.

xxiiij Quibus in dentium dolore tenuia a supercilijs deueniūt, ijs si piper bene imponatur, post die crassiora proueniunt: idq; si alia non vicerint: nam in Hægesippo medicamentū soporiferum non vicit: sed dolorem magis prouocauit.

Admirabilis hæc sententia est, non facilis tamen, nisi quis prius quadam percipiat: quare sciendum est, excitari quandoque dentium dolorem, quæ odontalgia nominatur: isque à defluxione erodente gignitur. Cum enim illa materia terrea sit, stridorem in dentibus parit: ex quo vehemens dolor excitatur, præsertim cū in dentibus gustandi, tãgēdiq; sēsus inesse videat. hūc dolorem cū leuare medicus summopere studeat, an aliunde ad dentes dolor confluant, quod ipsi perforati sint, itaque patiantur, diligenter inuestigat. Si igitur defluere aliquid ad dentes comperiat, querit etiam, an ex toto corpore, an ex superioribus partibus, an ex inferioribus illuc confluat. Id autem ex superioribus deferri compertum habet. Verum multæ sunt superiores partes: ideo supercilia exempli gratia adhibuit. Quare fit, vt quia inde dolor manat, curari nullo modo possit, nisi pars, quæ eum immittit, cohibeatur, & comprimatur, id ab adstringentibus, refrigerantibusque perficitur. Quo peracto, ad loci affecti curationem deinceps accedit: utiturque medicamento, quod ex tribus piperis generibus constat: ac postero die quod crassum est, euacuat: pleraque enim medicamenta tractu temporis agunt.

Nos vero his omnibus vti sumus, atque opem tulimus. Sed vires non sufficiunt, itaque & confirmare eas quandoque, & eis etiam stuporem inducere refrigerantibus opus est: siquidem ea sine villo dolore adhibemus, alicui tamen medicamentum soporiferum non profuit, appellat autem ita, quia ex refrigerantibus somnus sequitur. Sed in eo, quem memorat, refrigerans, nullius fuit efficaciae. Eius culpa affinis est medicus: siquidem prius dentem scarificauit, & eo magna copia confluxit, ideoque refrigerans medicamentum irritum fuit.

xxxv *A capite ossium naturam aestimato: deinde vero nervorum, venarum, carnium, & aliorum humorum, superiorum, inferiorumque, ventriculorum, tum morum, atque metis: denique, quae consuetudo anni tempore citius fiant, velut papulae, & quae huiusmodi sunt: & quae singulis diebus citius: seriusque inuadant.*

Quoniam non potest curare quae praeter naturam in corpore consistunt is, qui ea, quae secundum naturam sunt, ignoret, ideo de eis hoc etiam loco disputationem instituit. Quare monet, ut quae secundum naturam sunt, inuestigemus; quaeque in nobis sunt, contemplemur. In primis vero quae nostri corporis quasi fundamenta sunt, consideremus. Ea autem ossa sunt, quorum quaedam ideo fabricata natura est, ut essent tanquam nobis strata, atque subiecta: quaedam ceu propugnacula, & tecta, nosque custodirent. Verum quia capitis ossa varia sunt, effectum est, ut ipso, propter summam ossium praestantiam, cerebrum contineretur. Quod etiam ei forte tributum est, ut ad eius proportionem cetera ossa efficerentur: cum inde quoque spinalis medulla sit exorta. Cum autem ossium naturam perlustraris, deinceps nervos intueri debes: utrum illi ex cerebro, an ex medulla dorsali ortum trahant. Tum quo pertineant, ubi inferantur, ac coalescant. Erit postea tibi ad ortum venarum progrediendum: ut iecoris tibi sit perspecta natura: tum ad carnes contemplandas te accinges. ac carnem quidem appellat Hippocrates non solum eam, quae musculos efficit, sed eam quoque ex qua intestina, & vesica consistant: siquidem vnaqueque particula ex carne sibi idonea conflata est. Iam vero humores tibi sunt perpendendi, ut & quot sint, & quam temperaturam habeant, & qua in parte redundare soleant, intelligas. Verum humores non vagantur, sed ventriculis quibusdam continentur. Porro ventriculi ipsi partim quod superuacaneum est, partim quod necessarium est continent; necessarium vero est, ut vis cuiusmodi est

cerebrum: vel spiritus, vt cor; vel humor, vt iecur. Simili quoque modo aut excrementum, aut humorem in se habent, vt vesica; aut quod solidum est, vt rectum intestinum. Atque vt vno verbo complectar, superiores, inferioresque partes, qua natura sint, peruestiga. Nunc autem pro natura
 5 temperaturam, distributionem, constructionem, fabricationemque intelligit. Hæc omnia perquire, vt scias, qua mente sint prædita, quomodo conformata, quo habitu, qua intelligentia, qua ratione, quibus denique moribus præsent. Quod autem mores dicit, legitur etiam tropon, vt vicissitudines, mutationesque significet. Quare mores scrutare, vt scias cuiusque mo-
 10 res, & homo homini quantum intersit; & te non lateat, quomodo aer commutetur, quod permagni refert, vt perspectum habeas: cum enim alijs rebus omnibus quandoque vtamur, aerem certe perpetuo spiritu ducimus. Quare studium adhibe, vt noscas, an suam naturam retineat, an de suo statu descuerit. Quod autem ad stata anni tempora pertinet, immutatane il-
 15 la sint, nec ne, da operam, vt cognoscas: vt vtrum vno tempore, an quibusdam, an omnibus sit facta mutatio. Tū specta, an ad similia, an vero ad dissimilia declinarint. Id autem dico, quia non temporū nomina, sed res ipsæ varietatem efficiunt; neque enim si de aliquo audias, æstatem aduenisse, iā debes omnes morbos æstiuos expectare: propterea quod sæpe citius, sæpe
 20 tardius appetit tempus, quod temperaturam suam adulterat. Quod in singulis anni temporibus intellectum velim; diximus enim supra, cum illa verba explicaremus, Ascarides ad vesperam, totum diem proportionem totius anni respondere; vt matutinum tempus veri; meridies æstati; vespera autumnus; nox hyemi comparatum esse videatur. Hæc igitur omnia perquire, vt quo tempore exoriri morbi soleāt, quemadmodum ipse de papulis,
 25 ceterisque omnibus dixit, tibi sit omnino perspectum.

xxvi Licinoliē magnus vltimo fuit: quartoque, aut quinto die dolore conflictatus est.

Hæc oratio expungenda plane est: nam cum ostendat, Licino magnum
 30 lienem factum esse, addidit vltimo, quod vel in extrema anni parte, vel in extremo morbo id ei contigisse significat. Quare, cum non perfecte cuncta narrarit, non esse hanc veram Hippocratis sententiam, quivis vel mediocriter eruditus existimabit.

xxvij Corpus biliosum, sanguineumque, si effluxus non habeat, melancho

licum redditur.

Nunc agit de alio quodam, quem fieri posse melancholicum scribit. Po-
test autem id duabus de causis contingere, & propter atram bilem, quæ
exusta ferme sit, ac computrescat; & propter fecem sanguinis putrescentē:
quæ tamen fæx nunquam adeo acris efficitur, vt ad atræ bilis acrimoniam
perueniat. Ait igitur, corpus, quod flauam bilim continet, sanguineumque
est, fieri melancholicum, nisi effluxus, hoc est, nisi euacuationes habeat: nā
nisi melancholicus humor paulatim euacuetur, ex eo morbi plerique ef-
ficiuntur.

GALENI IN SEXTVM DE 10
VVLGARIB. MORBIS HIP-
POCRATIS, COMMENTA-
RIVS SEPTIMVS

Io. Bap. Rasario, Medico, Nouariensi interprete.

Hæc particula ad vulgares morbos potissimū pertinet; in eaq; pesti- 15
lentis aeris descriptio continetur; tum varia symptomata,
quæ secuta sunt, diligenter explicantur.

Vsses circa brumam, decimoquinto, aut vi-
gesimo die ex crebra austrinorum, aquilo-
nialiumque & niualium flatuum permuta- 20
tione cœperunt. Ex his tum breuiora, tum
diuturniora symptomata, frequentesq; pul-
monis inflammationes oriebantur. Deinde
vero ante æquinoctium quamplurimis re-
uertebantur: idque fere die ab initio, qua- 25
dragesimo: ac quibusdam admodum bre-
uia, bonæque indicationis: quibusdam vero fauces inflammabantur: alios ang-

nā, alios paraplegiæ corripiebant: alij lusciosi fiebant: id quod pueris potissimum accidebat. Ceterum pulmonis inflammationes per breues erant. Faucium inflammationes tussientibus post fiebant: aut valde breues pro tussi excitabantur. Faucium vero affectiones breues, ac magis etiam in lusciosis id usu veniebat. Anginæ autem, ac paraplegiæ aut duræ, & siccæ, aut pauca, & parum concocta coniectabant. Quidam vero valde matura excreabant. Qui-
 gitur plus voce defatigabant, aut rigeant, in ijs tusses in anginas potius desinebant. Qui autem manibus laborabant, manibus tantum resoluti sunt. Qui equitabant, aut longum iter confecerant, vel cruribus erant defatigati, his in
 10 lumbis, aut cruribus incontinentes resolutiones, in fœmoribus vero & suris lassitudo, dolorque fiebant. Durissimi autem, violentissimique dolores erant, qui ad resolutionem perducebāt. Atq; hæc quidē omnia in recidiua contingebant. In principio vero non valde. Horū complures in medio cursu tusses reliquerunt: non perfecte tamen: siquidē cū recidiua aderant. Quibus vox ad tussim
 15 prorupisset, horum plurimi ne in febrim quidē incidebant. Quancūq; nō nulli breui tēpore febrē habuerūt: nemini tamen eorū neq; pulmonis inflammationes, neq; resolutiones accidebant, neq; aliud quicquā inuadebat: sed morbus in sola voce indicabatur. Lusciosorū affectio firmabat, vt quæ alijs de causis eueniebāt: hæc tamē potius pueros attingebat. Nigra oculorū varia fiebat:
 20 præcipue autē eorū, quorū pupillæ paruæ essent. Magna autē ex parte (tota nigra oculi pars erat varia) ac magis in ijs, q̄ nigros oculos habebāt, & rectos
 25 nigrosq; capillos. quorū erāt parui oculi, nō iū. Mulieres nō ita tussis infestabat. immo vero raræ in febrī incidebant. atq; admodū pauca pulmonis inflammationē corripiebāt. eaq; iā seniores erant: ac cūctæ euadebant. In causa ego esse existimabā, q̄ non æq; ac viri p̄dirēt. & q̄ nō eodē modo, quo viri, a morbis corripuit. Anginæ tñ duabus liberis, atq; eā qdē minissimæ, acciderūt: at ancillis & mulieribus, & violentissimæ: & breuissimo tpe iugulabant: viris eueni-
 30 plerisque: alijsque supersitites fuerunt, alijs yūa excesserunt. Ad summam q̄ solū

Lib. impr.
 habet, totus
 oculus niger
 erat.

deglutire non poterant, ijs fiebant admodum mites, ac faciles ad tolerandum: qui autem simul etiam obscurius loquebantur, ijs molestiam maiorem afferebant, diutiusque vexabant. Quibus temporum, ac cervicis venæ attollebantur, malum: quibus autem etiam spiratio in sublime ferebatur, ijs pessimum erat: siquidem simul quoque tepecebant: enimvero, ut scriptum est, sic affectuū 5 erant confortia: & qui prius scripti sunt, sine ijs, qui posterius: quique posterius, non sine ijs qui priore loco descripti sunt, extiterunt. Celerrime peribant: ac cū febrili rigore rigeabant. His neque reprimentia medicamenta, neque ventris perturbatio, neque venæ sectio, neque quæcunque probarim, vllum notabile auxilium attulerunt: secui enim & in cubito, & sub lingua venam: & per superiora pur 10 gavi. Atque hæc quidem in æstate, quemadmodum etiam alia multa, quæ prouperant extiterunt.

Si quis estimare recte velit, is forte comperiet, hic denique vulgares morbos primum pertractari: nam in principio dictum est nobis, huius quidem libri indicem de morbis esse vulgaribus. Eorum tamen doctrinam hic nō 15 tradit: sed ferme eorum, qui dispersi nominantur. Dixi autē illud ferme, quia eorum quoque, qui Aeni viguerunt, fecimus mentionem. Hoc autem loco morbos re vera vulgares nos docet: propterea quod nec Hegesippo, neque Anaxioni morbus accidit, sed totam ciuitatem inuasit. Sed quinā morbus is esset, ipse non indicauit. Id vero nouimus, sub aquilonalī tractu vr- 20 bem, qua de agit, sitam esse: ait, n. niues ibi extitisse. Nam vbi in athiopica regione nix comperiat, ibi quæ constitutio fuerit, didicimus. Illud autē sciendum est, cum Hippo. facit temporis mutationis mentionē, neque cōmemorat, quodnam antecesserit, ipsum ita capi, ut plane suum statū, naturamque seruarit. Itaque in frigida ciuitate hyems nomine quidem, sed 25 non re fuit: quod calidior extiterit, quia austrini flatus in eius initio viguerunt, auster enim, ut saepe diximus, calidus, humidusque est: ac tum corpus oblaesit: præcipue caput, utpote quod nudum esset, & externo aeri expositum. Nam & in aphorismis scriptum est, grauem auditum ab austro comparari: humorem. n. ex toto corpore in caput attrahit, quod si auster solus 30 persflasset, certe calor discutere materiam potuisset. sed repente aquilinus flatus exortus est: eaque subita mutatio vires perturbare satis potuit. Præterea cum Aquilo sit frigidus, discuti iam materiam nō sinit. Vnde illa ibidem permanens, graues, difficilesque morbos gignit. In omnibus au

tem vna erat primitiua caussa, quæ in aeris cõstitutionem referebatur; vna item, quæ antedicta est, quod cerebrum esset repletum. Particulæ quoque pro hominum natura, habituque & partium ad quid suscipiendum habilitatæ, variæ erant, ac differentes: cum enim materia in cerebrum compo-
5 taretur, si corpus ad affectum suscipiendum erat procline, vincebatur, & morbum attonitum, aut comitalem contrahebat; si validum fuisset, morbos expulisset. Similis est ratio partium propin quarum, aut lon-
10 gin quarum, hinc morbi oculorum, hinc pulmonis inflammationes a si-
 mili causa profectæ sunt. Ipse vero magnū lympptomatū numerū affert, cū
 ait, Tussis circa brumam cõperunt. Hyems igitur, inquit, cū tol capricor-
 num est ingressus, fuit: cumque eius temperaturam mutauisset, facta est ca-
 lidior. Ac vbi quindecim, aut viginti dies vixisset, tussis sunt excitata. Re-
 cte autem ab Hippocrate initium est a tussi ductum; vtpote quæ a superio-
 ribus partibus ad inferiores descendat: nam si auster fiat, caput impletur,
15 parsque humoris in guttur decidens tussim creat: id quod tum maxime fa-
 cit, cum frigus a niue exortum viget. Atque hæc quidem tussis ex crebra
 austrinorum, aquilonaliumque ventorum mutatione originem duxit. Et-
 enim, vt in aphorismis dictum est, cum hæc constitutio dominetur: sic hoc
 loco, cum hæc mutatio crebra fit, morbos in pulmone concitat: si quidem
20 is, vtpote mollis, & ad spongiæ similitudinem factus extrusam è cerebro
 materiam recipit. Huiusmodi autem morbi tum diuturniores, tum breuio-
 res pro facultate, ac temperatura ægrotantis fuerunt: & multi per hyemē
 vixerunt, ineunte autem vere, cum Sol in ariete est, recidiua est facta, fu-
 itque spatium illud interiectum, in quo deterius affecti ex recidiua sunt, ad
25 dies vsque quadraginta: sæpe enim morbi inuadere mortales solent, qui in
 principio non admodum maligni sunt, quod vires adhuc valentes eis re-
 pugnent: sed tamen cum intermiserint, iterum inuadunt, viribusque ante
 prostratis inuentis, grauius affligunt: idque magis in medio tempore fa-
 ciunt, nisi quis eos conuenienter ratione curarit. Quare cum eo tempore
30 morbus repetisset, quidam mortui sunt, quidam bene, id est non imperfe-
 ctè iudicati, i. non sine iudicatione incolumes eualeere: dies enim aduenie-
 bat, in qua non multa lympptomata, quæ victam naturā sequi solent, ægros
 vrgebant. Ac si natura quandoque non erat superior, materia partes infe-
 riores petebat. Quare inflammatio aut in fauces, aut in guttur irruebat: &
35 vno verbo, eam partem, quæ facilius morbū susceperet, occupabat. Quan-
 doque etiam paraplegia excipere hominem solebat. Est autem paraplegia,
 cum vna particula corporis sensum, motumque amittit, quod fit, quia hu-

mor illius neruum obstruxit. Reddebantur etiam quidam lusciosi, quos
 nyctalopas vocant, qui morbus tolet vulpem, quæ alopix dicitur, corripere,
 quod ea propter spiritus tenuitatem diurno tempore videre non possit;
 propterea quod fundatur a radijs Solis, ac discutatur; nocte vero cernat,
 quod spiritus factus sit densior. Et quod vulpibus per diem accidit, id
 illis de nocte euenit. Siquidem qui sic affecti sunt, de die cernunt, de nocte,
 non item; cum enim materia ad cerebrum peruenerit, illic permanet, ac
 progressu temporis putrescens fit nigrior. Ideoque caliginosos vapores
 ad oculos mittit; ac spiritui, qui aspectum efficit, tenebras offundit.
 Vnde fit, vt de die videant, quod lumen solis caliginosos vapores illos
 possit reddere tenuiores; de nocte vero nihil cernant, quod spiritus pro- 10
 pter frigus fiat crassior. Atque id est, quod ait, eos factos esse lusciosos; de quo
 affectu dictum est etiã a nobis alijs in locis copiosius. Docuimus etiã, quid
 causæ sit, cur nonnulli cernant ea, quæ prope sunt, quæ vero procul ab- 15
 sunt, non vident. Cuius rei causam a spiritu, qui aspectus est auctor pro-
 uenire diximus: qui licet sit purus, non multus tamen est, vt suam vim mit-
 tere procul possit. Sed hoc quoque in eiusdem crassitudine conijci po-
 test, & sordes, quibus spiritus perspersus est: qui a longinquis rebus obscu-
 ratus, prius, quam munere suo fungatur, fit tenuis; atque ita cernere lon-
 ginquæ nullo modo potest: vicina vero nequit intueri, quia purus, niti- 20
 dusque non est, neque ab eo spatium, quod est interpositum, attenuatur.
 Id autem verum esse, declarat ipse, cum ait, pueros præcipue factos esse
 lusciosos: nam cum ipsi essent, quam ceteri humidiores, spiritus videndi
 facilius perturbabatur. Hinc admirari Hippocratem licet, qui non solum
 ab experientia fidem ducit; sed ad demonstrationes quoque confugit: 25
 nouitque symptomata ipsa & propter ætatem, & propter genus, & pro-
 pter fortunam, & propter corporis habilitatem variari. Atque ætatis
 quidem habita ratione, cum ait ætatem puerilem magis, quam florentem,
 affectam esse: generis vero, cum docet, viros potius, quam fœminas
 ægrotauisse; & tamen par erat, viros minus passos esse, & quod robusti 30
 sint, & quod exerceantur. Sed aliam inijt rationem senex: sciebat enim
 mulieres parietibus se continuasse, ac magna ex parte, capite operto fuisse;
 vt aeris vitare iniuriam possent. At viros, quia continenter domo
 exirent, ideo esse passos. Hanc porro causam huiusce rei fuisse, ipse
 met ostendit, cum seruas magis, quam ingenuas in morbum incidisse 35
 commemorat. Qua in re vides etiam fortunæ habitam rationem. Si-
 quidem seruarum multis partibus plures ægrotarunt, quod domo prodire

cogerentur, vt dominarum mandata curarent: cum enim in acre versarentur, morbos etiam contrahebant. Quod autem ad habilitatem pertinet, vt quis sit quàm alius, ad morbos procliuior, non iam vno exemplo ostendendum est, sed tibi ex omnibus morbis facere coniecturam licet: siquidem nulla alia inueniri causa potest, quàm hæc ipsa, cur tot sint differentia, genera que morborum. Facti igitur sunt pueri, vt dictum est, luscios: pulmonis vero inflammationes non multæ extiterunt. Sed quid est, quod dixit Hippocrates, frequentes fuisse pulmonis inflammationes, nunc vero eas non fuisse scribit: nos ita respondebimus: luscios illos quidem fuisse, sed pulmonem non esse eis inflammatum, quod vniuersa materia in sublime ferretur. Id quod in multis ostendere locis valemus. Forte vero ait Hippocrates, in morbi principio inflammationes quidem pulmonis extitisse: sed tamen cum morbus repetijt, non iam eas apparuisse. Cum enim in eo interuallo natura esset leuata, pulmonem ita roborauit, vt non iam amplius esset suscipienda affectioni procliuus. Has autem explicationes ex verbis ipsius auctoris elicimus: ait enim luscios non admodum factos esse postquam tussi consisterentur. Vt illo verbo post, indicet, se morbi principium cum recidiua conferre: quod secunda continet explanatione. Et cum ait, luscios non esse factos postquam tussi correpti sunt, docet, cum materia in partes aliquas incumbit, ceteras partes liberasse. Quod prima nostra interpretatio asserbat, iam vero propter internorum musculorum gutturis inflammationem angina quoque exorta sunt. Verum scire conuenit, in pestilentia quamuis morborum omne genus excitetur, tamen hos magis, illos minus consiliari, prout antecedens causa præsto esse videatur. Quare sit, vt si quis multum sit locutus, gutturque redditum sit imbecillius, illuc potius, quàm alio materia sit impetum factura: ac magis etiam si ille riguit, aut frigidus in loco, vbi guttur male acceptum sit, habita fuerit oratio. Si autem quis aut manus, aut pedes fatigarit, is in paraplegiam, aut resolutionem cadet. Est autem resolutione sensus & motus in toto corpore priuatio, faciem excepta: paraplegia vero, est vnius partis resolutio. Quod autem prius erat commotum, id materiam attraxit. Trahitur autem materia aut propter calorem, aut propter imbecillitatem, aut propter dolorem. Illi vero calorem in pedibus habebant, qui aut equitassent, aut ambulauissent: imbecillitate ij, quorum guttur est frigore oblæsum, dolorem, qui manum fatigassent. Quibus omnibus de causis paraplegia exorta est: vbi enim erat lassitudo, ibi & labor. Quam ob rem durissimi, violentissimi que labores ex paraplegijs erant: quod

Ex hoc loco planum est, contentum verbum Hippocratis de praua-

differtio illuc materiam compingeret. Qui verba tantum attendunt, nec re
 ad viuum resecant, quærent, quomodo Hippocrates de labore differens,
 eum durissimum appellarit. Sunt qui dicant, eum hæc scripsisse, vt sibi a-
 liquod memoriæ lumen afferret; ideoque in loquendo nullam adhibuisse
 diligentiam: sed vera ratio est, cum vna res duo habet nomina, licet ei, qui
 verba de ea facit, primum nomen de vna re, secundum de altera effer-
 re: nam vt est apud Homerum, Tiresiæ nobis animusque superuenit:
 cum non anima illius, sed ipse Tiresias Vlysi superuenerit, ita hic est
 accipiendum: grauis erat labor, durissimi, violentissimi que dolores, qui ad
 paraplegiam perducebant. Neque id de medijs intelligendum est, nam cum
 multi morbi essent exorti, in pestilentia recidiua sola tussis conquieuit;
 sed nec ipsa ex toto sublata est. Sique materia vniuersa vnam in partem ir-
 ruere videbatur, cetera liberabantur: ac si quandoque ad instrumenta vo-
 cis materia repetet, vt tussim excitaret, tunc graues morbi non fiebant.
 Atque hunc affectum quidam anginam, sed male, nominarunt. Nam quo-
 modo in angina dicere Hippocrates potuisset, febrem non fuisse: itaque
 ait, sola tussis, ac vocis priuatione, aut rauitate correptos esse, quod illuc
 materia confluxisset. Quocirca neque febris, neque pulmonis inflamma-
 tio, neque vllus alius affectus eos inuasit. Causa autem omnium erat mate-
 riæ ad vocem commigratio: omniaque superueniente tussi leuabatur. Lu-
 sciosa autem affectio perseverabat, quasi ex alia causa eam constare existi-
 mes. Fieri quidem potest, vt hic affectus etiam oculo nihil cū alia vlla par-
 te patiente, sed proprio suoque affectu laborante, oriatur: vt cum glacia-
 lis humor crassus sit, spiritusque fuliginosior euadit: quo casu est cura-
 tu perdifficilis. Quare tam difficilis ad curandum ille fuit, vt non iam
 in cerebri consentum tractum esse oculum putes, sed suo affectu laborasse
 eum censeas. Qui sane effectus lusciosos homines faciebat, molestiaque con-
 sistebat. Causa est, quia pupillæ oculorum a frigore condensatæ minue-
 bantur; ipsumque tuberculum in molem tollebat: idque vel ob humo-
 ris redundantiam, vel quod frigus spiritum crassum efficiebat: qui sane nō
 discussus, vtpote redundans oculum infestabat. Ceterum colores oculorum
 erant varij: partim nigri, propter austri calorem: partim rubri, propter vim
 frigoris, quam aquilo inuehebat. Hippocrates autem magna ex parte ni-
 gros oculos fuisse commemorat. Nigror vero ex calore consequitur: & ta-
 men morbi omnes, qui relati sunt, ab aquilonis frigore ortum habuerunt.
 Atque quod foris patimur, id nunc esse exortum: nam si lapidem in aquā
 projicias, sitque inter te & aquam perexiguū interuallum, qualis nam sit

lapis, intueberis: at si magnum, qualis ille sit, non perspicies. Simili quoque modo, si nitidus lapis sit, aureus videbitur: si sordidus, non talis. Idem eo tempore contigit: frigus enim glaciale humorem intro compegit: ideo que niger, & caliginosus sub aspectum veniebat. Cumque spiritus glaciale
 5 attenuare non posset, ideo oculus propter nebulosi spiritus redundantiam & niger, & caliginosus videbatur. In hanc etiam sententiam adduxit Hippocratem id quod palam apparebat: adeo enim caliginosus erat is spiritus, qui ex capite manabat, ut etiam capilli nigri essent: adeoque humidus, atque excrementis abundans, ut recti etiam fierent. Atque hactenus quidem
 10 hec viris euenisse Hippocrates literis mandauit. At mulieres minus in morbos inciderunt: quod se domi continebant, nec se se aeri exponebant. Idcirco sublata esse causa videbatur, ut etiam ipse monuit. Quam ob rem due solum ingenue egrotarunt: atque ex quidem leuiter. At seruae omnes malignum in modum morbo oppressae sunt: quod continenter in aere ver
 15 farentur, & quod seruilis victus ratio prauos succos gigneret. Cum autem hi morbi omnes in pestilentia vigerent, factum est, ut plerique vita defuncti sint: pauci robusti superstites fuerint. Ac vixerunt, quibus materia in guttur decubuisset. Si quandoque vero ad instrumenta vocalia esset composita, ut loquela impediretur, etiam hi euadebant, sed diutius vexabantur.
 20 Ac quod diutius ait, non de vno homine dicitur, (nam quomodo angina sit diuturna?) sed diutius in tota vrbe permanebant: siquidem haec longo tempore in vrbe vagabantur. Atque hucusque vulgaris hic morbus erat: nunc vero pestilens est factus, cum multi mori coeperint. Mors autem maiore ex parte ab angina proficiscebatur. Sed audi rem mirabilem, quam de
 25 inceptis narrat. Angina inquit, excitabatur: quae circa thoracem sunt, distendebantur: atque inde caput quoque tendebatur, itemque venae temporum, & ceruices: ut cum morbus malignus esset factus, ad partes extimas transmittere suam malitiam inciperet. Ac si quando magna spiratio facta esset, id erat mortis signum. Veruntamen id potest etiam controuersum videri:
 30 quia si magna erat respiratio, planum est, multum aeris intro esse perlatum. Multum autem intro ferri non poterat, angina non soluta. Sed tamen nos alibi diximus, respirationem quae sine violentia fit in eo, qui secundum naturam sit affectus, a solo septo transuerso effici, at cum natura oppressa est, tum eam quoque musculos pectoris ad actionem adhibere. Si vero grauis
 35 fiat pulmonis inflammatio, tunc eam sublimioribus musculis, qui ad scapulas sunt, uti: quo etiam tempore narium pinnae dilatantur. Ac thorax quidem mirum in modum dilatatur, non tamen aer ad dilationis proportionem introducit: cum

id prohibeat obstructio. Quod hoc tempore cōtingebat: cum enim natura angustia premeretur, sublimiorum musculorum motu utebatur: ac spirationem sublimem faciebat. Quæ res magnam subesse angustiam significabat: itaque mortale signum erat. Ad hoc accedebat, ut qui sic spirarent, etiam tepidi viderentur: calor enim intimas partes obsidebat, easque materię abundantia suffocabat: quam ob rem extimę tepidæ reddebantur. At si forte cum febris riguissent, repente moriebantur: quod calor dissoluens satis esse non posset ad mortem afferendam, nisi etiam rigor superuenisset: qui enim sufficere vires valebant: fortasse etiam illud nobis indicatur, in febris non intermittenti, extremorum refrigerationem in malis esse: sed hoc tempore, cum natura ob suffocationem pene esset dissoluta, in intimas partes recesserat, unde extremæ partes a sanguine destitutę sunt refrigeratę: ipseque eam, quæ absolute perfrectio est, rigorem appellauit. Atque absolute dixit, consortia, hoc est coniunctiones morborum fuisse huiusmodi. Nam morbus inuasit, tum intermiuit, ac postea repetiit, & qui morbi in principio orti sunt, non habuerunt eos, qui in recidua fuerunt: at qui in recidua extitere, eos exceperunt, qui principio viguerant. Huius rei causā fuit, quod vires ex recidua conciderant. Quauis autem morbi omnes per id tempus viguerint, maxime tamen angina sunt dominatę. Neque id tamen culpa medicę artis contigit: neque quod Hippocrates ipsos morbos despexerit: sed quia ipsorum malitia cuncta superabat: nihil enim Hippocrates non fecit, ut remedia adhiberet. Ac si totū corpus esse plenum inueniebat, ut ad locum affectum materiam transmitteret: venę sectione utebatur: easque venas incidebat, quę propelinguam sitę sunt. Si vero corpus qualitates quasdam ad locum amandabat, purgatione ventrem perturbabat: & peracta communi curatione, ad loci propriam accedebat, ac extensione utebatur. Sed in multis libris scriptum est, extensione, in multis vero pressione, in alijs denique reprimētibus. Nos singula explicemus. Ait igitur, si quando suspicatus est, anginam ex pituita ortam esse, usus est extensione, hoc est inedia, ut pituita consumeretur. Sed hæc repudianda opinio est: quod nunquam inediam Hippocrates extensionem nominarit, at si legas, pressione, hic erit sensus, non latuisse Hippocratem, quod raro solet accidere, quodque magna ex parte euenit: atque hoc quiddē, fieri plerunque anginam ex musculorū gutturis inflammatione. Illud vero, quod raro cōtingit, fieri anginae speciem ex vertebrę ad anteriora migrationem. Ait igitur Hippocrates, si vnquam suspicatus est, hunc affectū ita esse factum, se cōpressionem vsum esse, ut vertebra suum in locū cōpelle

retur. Sed hæc reiicienda, explodēdaq; sententia est: quando ipsemet hæc esse insanabilem affectionē censuit: & quonam modo id effici contingat, ipse signo adiuncto plane indicauit in orbem videlicet, excavatum locum esse. Sed cum nihil tale appareret, quomodo ad vsum compressionis ei erat deueniendum? quare quod ait, ita est accipiendum: sæpe fit, vt qui propter oris angustiam imponere digitum non potest, vt perungat, penna inungat: sæpe contrariū facimus, vt digito comprimamus, vt materiā extrudendo euocemus. Ne igitur hoc etiam in loco insanabilem esse affectū putes, locū affectum digito * ait autē se cōprelsione superiore vsum esse, nec quicquam profecisse: adhibuisse quoque purgationē per superiora. Nec tamen ait se per superiora purgauisse. Cum implemet iubeat, ne per locum affectū vnquam euacuemus, ne tāquam imbecillus ad se trahat omnia, sed purgationes nunc vocat gargarismata: & quæ pituitam euocant. Negat tamen hæc vllis fuisse egrotis auxilio. Atq; huiusmodi quidē erant præsidia, quæ se admouisse Hippocrates scribit. Nec tamen superare morbum potuerunt, nam quæ rumpebantur, quæque symptomata superueniebant, maligniora erant, quā vt remedijs cederent. Ac sauiora erant, quæ rumpebantur: quod materia discuti progressu temporis non potuisset, ideoque acrior effecta, erodendo cutim dirupisset. Aut etiam in pus a natura commutata erupit, & abscessum fecit. Atq; huiusmodi erat pestilentis aeris constitutio.

ij *Ac primū per squalores, lippitudines cum dolore cōiunctæ, vulgatæ sunt.*

Quidam hanc orationē à superiore disiungunt: aiuntque Hippocrate de tali quadam constitutione differere, vt dicat, æstas sicca ver ipsum excēpit: in qua multæ lippitudines sunt vulgatæ. Ego vero hunc sermonem cū superiore esse coniunctum puto, vt dicat, hyemē fuisse commutatam, deinde etiam æquinoctium vernum præter naturam extitisse: sed & ineuntem æstatem in vna qualitate ad similem esse formam commutatam: siquidem arida fuit: non tamen multi in ea morbi extiterunt. Dictum enim in aphorismis est, maiore nos molestia ab imbri, quā à squalore affici: nisi cum nimis squalor sit: quoniam eo tempore graues ipse quoque morbos gignit. Itaque cū nunc siccitas fuerit, cum tamen esse non consueffet, maiore noxam attulit, in primis enim vfu venit contrariū eius, quod solebat: cum nihil sit oculo humidius: & tamen lippitudines exortæ sunt, atque eę quidem dolorē adiunctū habebant, periculum enim erat, ne tunicæ propter siccitatem rumperentur.

iiij Sanguinē venarū sistunt hęc, animi defectio, figura sursum spectans, alia interceptio, linamenti in orbem circumuolutio, appositio, deligatio.

Admirabilis hęc sane est sententia; nam quandoque nimia sanguinis profusio ex venis, aut arterijs facta est: itaque ne tantū progrediatur, vt vires dissoluat, comprimenda est. Comprimitur autē aut aliqua re naturali, aut artificiosa. A re naturali, ad hunc modum: sepe fit, vt cum sanguis confertim effluit, euacuato vitali spiritu, animi defectio consequatur. Ea cutim refrigerare, materiamque crassam reddere, & sanguinis prurptionem sedare potest. Hoc à natura proficiscitur: artis multa sunt opera: nam cohibet etiam figura, quę sursum vergat: vt si ex partibus inferioribus, vt à pede sanguis exeat, pede in sublimi collocato, ille supprimitur. Cohibet etiā linamentum. Ac si superficietenus sanguis fluat, solum linamentum admouet: si ex imis partibus, circumuoluit. Vel quod ait de circumuolutione, ita erit accipiendum: sepe ex naribus sanguis exit: nosque eum & inuoluēdo, & nares claudendo comprimimus. Deligatio quoque sanguinē profluentem sedat vt in libro de fracturis est dictum: presertim si deligatio non à sanis partibus ad egras perducatur, quoniam ita sanguinem attraheret, sed si ab ægrotis ad valentes pertineat, vt eundem repellat. Quod autē in medio scriptū est, alia interceptio, vel tāquā index est, vt significet, alias esse cohibēdi sanguinis rationes, vt per linamētū, vt per circumuolutionē vel vt sit aliud remēdij genus: cum sepe cōtigerit, vt dissecū aliquod vasculum laqueo intercipiētes fecerimus, ne sanguis vltra proflueret. His modis omnibus sistitur is, qui ex venis sanguis prorūpit. Melius autem est, vt ex venis, quā ex arterijs effluat: vt ipse nos docebit: cum propter particula nobilitatem, tum vero, quia pars ipsa pulsu agitata, tantum quietis naturę, vt cicatricem inducat, non concedit.

iiij In bubonem plerunque attollitur, quia hepatica est. Sed & arteriæ vitiatæ malum signum est. Vt in Posidonia vsu venit.

Hęc implicita, perobscuraq; oratio est: multasq; habet explicationes: cum enim dixerit, graue esse, vt sanguis ē venis euacuetur, subiungit, id nō ex quacūque vena esse intelligendum: quia nō ex tenui, quę telam aranearū imitatur, sed ex ea, quę in bubonē elata est, malum erit. In bubonem autem attolli dicitur, quę se in sablime effert. Hęc si sanguinem fundat,

graue id erit, quia hepatica est: hoc est, quia ex hepate exoritur. Est alia etiamnum explicatio, ad hunc modum, sæpe sanguis ad interna fluit, isque in alia vasa comportatur, ac varices excitat. Verum sanguis profluens non omnem venam in bubonem, altumque attollit, vt varices oriantur, sed solum hepaticam. Hæc vera quidem interpretatio est, sed tamen quandoque fit, vt quis vlcus in extremo pedis digito habeat, & bubo excitetur. Quare Hippocrates hæc recordatiōis causâ sibi ipse cōscripsit, queritq; quid causâ sit, cur vna parte affecta, bubones aliam corripiant. Nos vero respōdebimus, id effici, quia cum dolor pedem obsideat, natura illuc vnâ cū sanguine festinat, vt dolēti parti auxilietur, ac glandula aliqua rara inuenitur, quæ excepto humore inflammatur. Quod præcipue fieri solet, cum hepaticæ venæ illuc feruntur, siquidem propter magnitudinem multum humoris aduehant, qui in causâ est, vt glandula bubone corripiaetur.

¶ Frons non sudabat ijs, qui ex sanguinis profluo peribant, sed veluti concidentes, & spiritus pleni moriebantur. Malum vero etiam erat, si cum sudore de vita decedebant.

Huius orationis sententia cum superiore coniuncta est. Profluxit sanguis, qui neq; naturali, neq; ab arte profecto remedio cohiberi potuit. Ita que ne quis artem medicam plane damnet, ideo docet, quomodo, & prælagire, & prædicere mortem possimus. Dicendū ergo est, sudores non esse secuturos: nā cum humor omnis sit euacuatus, vnde sudor manabit: porro si sudor non profluet, neq; etiā syncopa consequetur: præsertim si ne frōs quidem sudet: est enim dictum, tudorem cum syncopa iunctum circa frontem, & superiores partes esse solere: siquidem sudor frontis, colli, & partium earū, quæ ad pectus pertinent, facultatis animalis imbecillitatem, atque infirmitatē indicare plerumque videatur. Cū enim alicuius corpus per halitū digerī, ac dissipari debeat, tū natiuus calor, qui submouere euaporatio nē cupit, ad faciem celeriter currit, sed si vinci se sinat, cum vapor per superiores partes euacuat: atque ita sudor efficitur. Verum, vt hæc vult sententia, sudores nulli erant: sed cutis concidisse, exaruisseque videbatur, & spiritus pleni moriebantur. Nam quos spiritu plenos hic nominet, non lat scio: hancque ego orationem interiectam ab aliquo, & non verā Hippocratis puto. An vero tales appellat, quorum est magna, & frequens respiratio: eaque ob causam cum sudore non moriuntur: in quo genere sunt, qui aqua inter cutē laborāt: hi enim vtpote humore perspersi, vitam effuso sudore finire deberent.

vj Ventres turbationem facile tolerant, vt Posidonix contigit.

Est hæc admiratione digna oratio, si clara sit. Declarabitur autem si ordine legatur: ait enim fieri alui profuuium, & turbationem, & vtrū ob sit, an pro sit, iudicari ex ea, quæ sequitur facili, aut difficili tolerantia: atq; vt Posidonix contigit, sic etiam de alijs esse iudicandum. Quare, si legas hoc modo, Ventris turbationem facili tolerantia indicat, vt Posidonix contigit, perspicuam orationem facies.

vij Quæ etiam feras in generent, considerabis.

Feras appellat morbos ferinos, ac sauos: quandoque etiam lumbricos. Vide igitur, vnde huiusmodi feras gignantur: & quid ipsæ faciant. Generantur autem à crudo succo, vel à pane, vel à leguminibus, vel ab oleribus: ipsæ vero & tormina, & morsus faciunt. Quocirca si quis pane impuro, & cum leguminibus tacto vtatur, eumque frequens cruditas male habeat & edat ea, in quibus sit aliqua corruptela, is lumbricos in ventre habet, si ne dubio, vel generabit.

vij In extenuatione ante mortē distētio: vmbilicusq; prominens ei vlcera-
tur. Gingiuarū quoq; vlcerationes fiebāt circa dentē ab ijs, quæ ingrediebātur

Videtur id de Posidonix enunciare: vt intelligamus, sanguinis profusio-
nem tam copiosam esse factam, vt natiuus calor sit refrigeratus, & aqua in-
ter cutem oborta. Itaque si aqua inter cutem excitata est, distētio ventris
est subsecuta, non à bono humore illa quidem, sed ab excrementitio pro-
fecta. Quæ res prominentiorem quoque vmbilicum reddidit: eūque vlcera-
rauit. Sunt qui legāt hoc loco græce, nō hilcosthi, sed ilcysthi, hoc est extē-
tum, & productum vmbilicum esse. Ceterum hic humor distribui cœpit,
& superiores partes peteret: vbi sua acrimonia vlcus in gingiuis excitauit:
fecitque, vt edulia omnia, quæ dentes subibant, noxia esse viderentur. Ac
fortasse dentis nomine non intelligit eos dentes, qui sub aspectum cadūt:
sed de gula agit vtpote quæ esset ipsa quoque vlcerata, si quidē per dētes
trāsīt. Ac dentē appellat quidē Hippo. secundæ vertebræ exortū, qui à nu-
clei forma pyrinoides nominatur: vnde iter illud, per quod esculenta, po-
culentaque in ventriculum comportantur, cui esophagi nomen est, profi-
ciscitur. Itaque forte accidit, vt humor illac pertransiens, locū vlcera-
rit.

De quaque re præcipi recte multa possunt: atque hæc quidem, vt idē valentia, illa vero no item: veluti sunt diffundi, delitescere, educi, obdurari, coquui, & euacuari.

Si quis in memoria habeat, quæ supra sunt dicta, ei nullā vtilitatē hæc afferet oratio: nam supra nos Hippocrates monuit, spectandum esse, sint ne res similes inter se, an dissimiles: id quod nunc quoq; iterat, cum ait, de quaq; re potest quisq; multa recte præcipere. Ecce vt ego tibi præcipio, vt quæ similia, quæ dissimilia sint, perquiras. Nos autē in superioribus de similitudine, deq; dissimilitudine multa diximus: ac quo modo multæ dissimilitudines ad vnā communem similitudinem redigendæ sint: vt ex multis dissimilitudinibus vna similitudo fiat, exposuimus. Nunc vero pro huius rei exemplo hoc statuit: duos medicos ad ægrum accessisse, eumque inflammatione vexari comperisse. Itaq; vterque in eam sententiam venit, locum ipsam euacuationis indigere: sed alius statuit humorem esse fundendum, aut discutiendum: alius esse constringendum, atque ad superiora repellendum. Num igitur opponitur fusio constrictioni: an vterq; euacuationē molitur? in alio quoq; cū multi medici refrigerare vellent, alius ptissanæ, alius lactucæ, alius aquæ vsu refrigerauit. Hæc q; eadē, nomine tamē differre existimantur. In re sane conueniant, si quidem refrigerarunt omnia,

Et vbi opus est homines a lecto propulsare, ibi timidos a lecto extrudes: & torpentes ad ea, quæ serius agunt, excitabis.

In pleriq; libris scriptum reperi non a lecto, sed clinin, vt sit sensus, quo humor repit, inde euacuationem molire: sed vera lectio est, quam ego adscripsi: saepe enim contingit, vt quidā propulso morbo sani sint: exurgere tamē è cubili timeant, quod eo oblectentur: hos inquit, oportet extrudere, atq; excitare: ne corpus torpore correptū refrigeretur. Tum vero vbi excitaris, eis manda, quæ potissimum gerēda refugiant: igitur, si nolint scribere, aut legere, vt scribant, aut legant, si sciant, imperabis.

Aqua inter cutem correptos citius incidere, tabidosque statim vtrere, caputque secare conuenit.

Nō docet hoc loco curandi rationē, sed tempus: vt intelligas, quicquid agis celeriter esse agendū. Hoc autē ad chirurgicos maxime pertinet: etenim per sepe vsu venit, vt aqua inter cutē, quæ ascites nominatur, ab humiditate circumspersa consistat: ac tum manum velis adhibere, cutim vt per

fores. Iubet, ne quid temporis interponas, sed confestim rem aggrediaris, ne humor ad internas partes cōfluat. Itemque mulieribus, quæ hydropes sunt ex retentis menſtruis purgationibus, & eis, qui ex retentione alicuius excrementi, quod euacuari conſueſſet, vel ex ſuppreſſo profluuiſ ſanguinis è naribus, aut hæmorrhoidibus, ſeſtina adhibere remediū prius, quàm ſ robur deficiat, & vires proſternantur. Pari etiam modo ſi tabidū vrere cō ſſitueris, ne cundæris: propterea quod conandum eſt omni ſtudio, hoc vt facias ante, quàm vlcus ipſum putrefiat: tunc enim omnis fruſtra ſulſcipie- tur labor. Iam ſi os capitis quandoque prope membranas fraçtū ſit, ſi- ne ſecare, ſiue ſubleuare ipſum velis, celeriter facito. Idem in ceteris rebus 10 omnibus obſeruabis.

xij In hydropibus ne partem, quæ ſub imo ventre eſt, neque interna attin- gas: ſimile enim genibus contingit.

Quia dixit hydropicos confestim ſecari oportere, nunc non omnes hy- dropas ſecandos eſſe, nos monet; neq; enim confestim perforare ventrem 15 illorum oportet: ſed tum denique, cū ita humor auctus eſt, vt vires ægro- tantis euertat, & proſiget. Sunt enim eorū tria genera: alius tympanias ex flatu conſtat: aſcites alius ab humore ſic redditus, tertius anasarca, in quo humor per carnem ſparſus, ac diſſeminatus eſt. Tympanias ſecandus non eſt, propterea quod propter flatuſ nemo ad manuū opus deuenit: neque 10 vero etiam anasarca: quia ſparſus, diſſeminatuſque per carnem humor e- uacuari non poteſt. Sed quemadmodum in tumore, qui genu obſideat, ſi à flatu ſit excitatus, eum nemo incidit: immo vero nec ſemper cū ab humo- re ortus ſit, vt cū incoctus, ac durus eſt: nec etiam cum ſit in pus perfecte mutatus: ita in ſolo aſcite ad manuū opus accedimus, qua in re damus 25 peram, vt neque imum ventrem, neque vllā internā partem attingamus.

xij Si quæ circa os vētriculi doluerint, vt Xenarcho, tum quæ calida admodū ſunt, inſpirabis: & vlcus ab initio, euacuationis loco, fouebis.

Hæc ſentētia ad curationē pertinet. Cū em̃ Xenarchus, vt Hippocrates cōmemorat, ægrotarit, ei viri intelligētes profuerūt: cū igitur vlcus habe- 30 ret in pulmone, frigidi aeris inſpirationē vitandā eſſe diligēter præcepe- runt: ſiquidē ſciebant, frigus eſſe vlceribus inimicum: eaque ab illo pun- gi pene, atque feriri: præſertim vero vbi reſpiratio frigidi aeris ad rarum, tenerumq; pulmonem comportetur. Atq; hoc eſt, quod circa ventriculi

os dicit. Quod si intelligas circa præcordia, aut ipsum cor affectum excitari, sed non, qui erysipelatis, aut inflammationis speciem gerat, quia in eo casu mors hominem arriperet, verum eam animi defectionem, quæ syncope cardiaca appellatur, quæ ex innati caloris refrigeratione exoritur, tunc quia refrigeratum cor est, ideo frigidum aerem non introduces, siquidem malum adaugebis, sed vel ab ipso morbi initio fouebis.

xiiiij *A quo vnum, sic cetera.*

Hæc sententia vera est Hippocratis, quamvis multi eam expungendam iudicarint: censet enim his verbis, vt qua ratione Medicus vnum symptom-
10 ma comperit, eadem de ceteris iudicium faciat. Vt, exempli causa, dolore lateris quispiam correptus est, cum primum ingressus est Medicus, pungentem esse dolorem inuenit. Itaque ab hoc signo facta coniectura, potest de alijs loqui, & ægrum interrogare: veluti tussim, difficilem spirationem, febrimque adesse iam, aut sublequi debere. Ac si post concoctionem inueni-
15 rit, caput grauatum esse, tunc sanguinem prorupturum esse prænuntiabit: ad eundem modum dicet, inferius labium concussum iri: & splendentia quædam esse oculis obuersatura. Quare fit, vt vno symptomate inuenito, de ceteris, aut futuris, aut consequentibus tibi sit prædicendum.

xv Iracundiæ, atque aliarum perturbationum signum est, vt si vox, qualis
20 iratorum est, in non iratis sit, si oculi turbati, ac terribiles sint, quales esse iratorum solent: si alia denique ad hunc modum adsint. Idem in morbis spectat: vt cum quis natura ad tabificum morbum imaginem præ se ferat, tabificam formam faciei, si cetera pari quoque ratione adsint.

Ratio hæc ferè naturalis est: sunt enim quidam re vera naturam hominum cognoscentes, qui ex facie de animi moribus diuinant. Hinc efficitur,
25 vt si quem videant supercilijs sursum contractis, eum impudentem vocet: si demissis, ingenuum. Atque illi quidem hæc peruestigant, vt animi mores comprehendant: Hippocrates autem hæc inquit, vt corporis affectionem agnoscat. Ait igitur, iracundiæ signum esse, si vox tremula sit, si facies
30 rubicunda, si oculi sint perturbati. Ac si per hæc omnia in aliquo, qui suum statum naturalem seruet, comperiuntur. Quare ars ipsa nobis indicat, si

in aliquem ille morbum inciderit fore, vt phreniticus, ac furiosus fiat : ratio enim è statu naturali facile ducitur: qui status est ad huiusmodi affectus originem accommodatus. Simili quoque modo solitudinis, ac molestiæ signa esse cognouimus demissa supercilia, oculos, qui nullo motu cieantur, colorem pallidiorem. Itaque si hæc sine vlla solitudine ac molestia in homine insint, ars commonstrat, eum si in quem alium morbum, tum potissimum in melancholicum esse casurum: siquidem ita ei natura insitum est, vt ad ortum illius affectus sit comparatus. Sed quorsum ea persequor, quæ animi naturam indicant, ea quæ in corpore sunt, silentio inuolês: sunt enim quædam ad tabem comparatæ naturæ, vt quæ scapulas in modum alarum prominentes habent, quibus pectus angustum, ac non altum est: quare nos ex arte facimus coniecturam, si is ægrotabit, fore vt facile tabido morbo corripiatur: quod naturalis fabricatio ad eum affectum contrahendum procliuus esse videatur. Idem est de ceteris omnibus existimandum ita, vt ex naturali statu de ijs, quæ præter naturam futura sunt, iudicemus, 15

xvj Tusses, quæ lassitudinem iunctam habent, læsa, præcipue autem articulos pertingunt.

De tussi leui, deque lassitudine, quæ ex primitiua causa orta sit, nunc differit. Aliquis magno itinere confecto in lassitudinem incidit: eaque frigido in loco, cum corripuit, ac tussis excitata est. Cumque tussis vrgeret, vires robustæ humorem expulerunt: & ad imbecilliores partes amandarunt. Quid autem est articulis imbecillius, siue statum suum seruent, siue præter naturam sint affecti: atque hoc quidem tempore propter motum in lassitudine facti imbecilliores materiam irruentem susceperunt. 20

xvij Verum & in febribus cum lassitudine tusses siccæ factæ sunt: quæ si cum febre relinquuntur, in articulos firmantur. 25

Superior oratio erat de leui tussi instituta, hæc autem de maligna habetur: itemque de lassitudine, cuius causa posterius exorta est: nec tamé de omni lassitudine verba fiunt, cum non de ea, quæ vlceris, sed quæ tentio- nis sensum inuehit, deque ea, quæ ossa lassat, sermo sit: quæ quidem ex crassa materia oriuntur. Ex quo etiam efficitur, vt cum crassa materia sit, nihil in tussi reiectetur: sed materia ibi consistat, cumque discuti non possit, in-

fra ad debiles, calidosque sinus vergit: huiusmodi enim articuli sunt. Itaque Hippocrates ait, tunc aridas tussies in articulos firmari, cum relinquuntur, hoc est, cum materia omnis non sit a tussi euacuata: sed permanferit, & ad articulos impetum fecerit. Vnde ne eijcere quidem flatus oporteat. Quidam vero per verbū linguuntur, existimarunt spirationem inreceptam significari, quod est vnum difficilis respirationis genus: quod in malis habetur. Sed satis insulsa eorum oratio est.

xviii Spirationes obscuræ in tabidis, & sterilibus, malæ: & item cetera, quæ ab eadem constitutione huiusmodi proueniunt.

- 10 Per obscura hæc oratio videtur: eamque ita quidam interpretantur: si in tabidis difficultas respirationis aliquid indicabit, morbus leuabitur: hoc est, si neque facta indicatio sit, nec abscessus grauis subsecutus: quia quæ non manifeste facillima sunt, si fiant, non sunt in absurdis habēda. Sed ipse hoc ait, sæpe quispiam ægrotum adiit, eiusque magnam, ac frequentem spirationem vidit: paulo post vero iterum ad eum ingressus, eum sine vilo signo, & vlla, quam animo concipere possit, causa parua habere respirationem comperit. Plerique autem latantur, putantque se a morbo liberari, quod difficilis spirationis sit facta mutatio. At qui vere Medicus est, pulsum attingit, eumque & exilem & inæqualem inuenit: magnumque subesse malum pronuntiat: tunc enim parua respiratio est facta, nō quod morbus soluatur, sed quia vires debilitate nō iā dilatare pectus possunt. Hincque exigua sit respiratio. Idē est de sterilibus sentiendū: quæ ipsæ quoque ægre spiritum ducunt. Hippocrates autē hoc loco steriles non appellat eas, quæ vt concipiant, non iam aptæ sunt, sed viduas, quæ vt rebus venereis non
- 25 sunt. Atque ita se facturas constituerunt, in ijs enim semen concretum coalescit, atque in vnum conducitur: atque initio, cum calor seminis magnus esset, magna quoque respiratio fiebat: progressu temporis, cum seminis remissa vis est, parua respiratio est, idem in alijs multis perspicitur: in ijs enim, qui suppurati nominantur, pus ipsum prius educitur: ideo maior respiratio est. Postea vero, non quod cessarit morbum efficiens causa, sed quia vis, quæ educebat, imbecillis facta est, ideo minor efficitur respiratio.
- 30

xcix Tabidis autumnus malus est. Malum iudicem est ver, quando ficulna folia pedibus cornicis sunt similia.

Cur autumnus sit tabidis noxius, in promptu causa est: etenim inæqualis est, ut in eo modo calor, modo frigus vigeat. Quoniam autem inæqualitas naturam præsternit, ideo fit, ut non solum autumnus, sed ver quoque sit insensum: tunc enim apta temperies quæ sanguinis fusio est, humores ad pulmonem aduehit, naturamque adauget: id quod veris principium facit, vel maxime. Ac principium quidem ipsius ijs signis indicauit, quæ scripta reliquit Hesiodus, cum in summa ficu folia similia pedibus cornicis appareant.

xx Perinthy verno tempore tabidi quamplurimi fuerunt. Causa adiuvans fuit tussis hyberna, quæ populariter vagata erat: ac nonnullis, quibus morbi diuturni fuerant, cum in dubio essent, tabes ne illa esset, nec ne, confirmavit. Quibusdam vero in diuturnis morbis non facta tabes est: quo in numero erant, qui renum dolores habebant: immo vero & alijs id contigit, ut homini illi, ad quem me Cyniscus perduxit.

Hæc oratio ad vulgares morbos re vera pertinet: siquidem tota vrbs Perinthy affecta laboravit. Quare tussis verno tempore in populum est grassata: sed initium ab hyeme duxerat: & in ver usque pertinuerat. Ceterum nisi huius orationis verba trañciamus, erunt sane perobscura. Scribit igitur, tussim Perinthy fuisse, ac si quis suspicabatur, se esse ægrotaturum factum esse, ut tussis superueniente, in morbum inciderit. Aitque Hippocrates, quibus morbus sit diuturnus, eos in autumnno tabem non esse perpe-
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995
 1000
 1005
 1010
 1015
 1020
 1025
 1030
 1035
 1040
 1045
 1050
 1055
 1060
 1065
 1070
 1075
 1080
 1085
 1090
 1095
 1100
 1105
 1110
 1115
 1120
 1125
 1130
 1135
 1140
 1145
 1150
 1155
 1160
 1165
 1170
 1175
 1180
 1185
 1190
 1195
 1200
 1205
 1210
 1215
 1220
 1225
 1230
 1235
 1240
 1245
 1250
 1255
 1260
 1265
 1270
 1275
 1280
 1285
 1290
 1295
 1300
 1305
 1310
 1315
 1320
 1325
 1330
 1335
 1340
 1345
 1350
 1355
 1360
 1365
 1370
 1375
 1380
 1385
 1390
 1395
 1400
 1405
 1410
 1415
 1420
 1425
 1430
 1435
 1440
 1445
 1450
 1455
 1460
 1465
 1470
 1475
 1480
 1485
 1490
 1495
 1500
 1505
 1510
 1515
 1520
 1525
 1530
 1535
 1540
 1545
 1550
 1555
 1560
 1565
 1570
 1575
 1580
 1585
 1590
 1595
 1600
 1605
 1610
 1615
 1620
 1625
 1630
 1635
 1640
 1645
 1650
 1655
 1660
 1665
 1670
 1675
 1680
 1685
 1690
 1695
 1700
 1705
 1710
 1715
 1720
 1725
 1730
 1735
 1740
 1745
 1750
 1755
 1760
 1765
 1770
 1775
 1780
 1785
 1790
 1795
 1800
 1805
 1810
 1815
 1820
 1825
 1830
 1835
 1840
 1845
 1850
 1855
 1860
 1865
 1870
 1875
 1880
 1885
 1890
 1895
 1900
 1905
 1910
 1915
 1920
 1925
 1930
 1935
 1940
 1945
 1950
 1955
 1960
 1965
 1970
 1975
 1980
 1985
 1990
 1995
 2000
 2005
 2010
 2015
 2020
 2025
 2030
 2035
 2040
 2045
 2050
 2055
 2060
 2065
 2070
 2075
 2080
 2085
 2090
 2095
 2100
 2105
 2110
 2115
 2120
 2125
 2130
 2135
 2140
 2145
 2150
 2155
 2160
 2165
 2170
 2175
 2180
 2185
 2190
 2195
 2200
 2205
 2210
 2215
 2220
 2225
 2230
 2235
 2240
 2245
 2250
 2255
 2260
 2265
 2270
 2275
 2280
 2285
 2290
 2295
 2300
 2305
 2310
 2315
 2320
 2325
 2330
 2335
 2340
 2345
 2350
 2355
 2360
 2365
 2370
 2375
 2380
 2385
 2390
 2395
 2400
 2405
 2410
 2415
 2420
 2425
 2430
 2435
 2440
 2445
 2450
 2455
 2460
 2465
 2470
 2475
 2480
 2485
 2490
 2495
 2500
 2505
 2510
 2515
 2520
 2525
 2530
 2535
 2540
 2545
 2550
 2555
 2560
 2565
 2570
 2575
 2580
 2585
 2590
 2595
 2600
 2605
 2610
 2615
 2620
 2625
 2630
 2635
 2640
 2645
 2650
 2655
 2660
 2665
 2670
 2675
 2680
 2685
 2690
 2695
 2700
 2705
 2710
 2715
 2720
 2725
 2730
 2735
 2740
 2745
 2750
 2755
 2760
 2765
 2770
 2775
 2780
 2785
 2790
 2795
 2800
 2805
 2810
 2815
 2820
 2825
 2830
 2835
 2840
 2845
 2850
 2855
 2860
 2865
 2870
 2875
 2880
 2885
 2890
 2895
 2900
 2905
 2910
 2915
 2920
 2925
 2930
 2935
 2940
 2945
 2950
 2955
 2960
 2965
 2970
 2975
 2980
 2985
 2990
 2995
 3000
 3005
 3010
 3015
 3020
 3025
 3030
 3035
 3040
 3045
 3050
 3055
 3060
 3065
 3070
 3075
 3080
 3085
 3090
 3095
 3100
 3105
 3110
 3115
 3120
 3125
 3130
 3135
 3140
 3145
 3150
 3155
 3160
 3165
 3170
 3175
 3180
 3185
 3190
 3195
 3200
 3205
 3210
 3215
 3220
 3225
 3230
 3235
 3240
 3245
 3250
 3255
 3260
 3265
 3270
 3275
 3280
 3285
 3290
 3295
 3300
 3305
 3310
 3315
 3320
 3325
 3330
 3335
 3340
 3345
 3350
 3355
 3360
 3365
 3370
 3375
 3380
 3385
 3390
 3395
 3400
 3405
 3410
 3415
 3420
 3425
 3430
 3435
 3440
 3445
 3450
 3455
 3460
 3465
 3470
 3475
 3480
 3485
 3490
 3495
 3500
 3505
 3510
 3515
 3520
 3525
 3530
 3535
 3540
 3545
 3550
 3555
 3560
 3565
 3570
 3575
 3580
 3585
 3590
 3595
 3600
 3605
 3610
 3615
 3620
 3625
 3630
 3635
 3640
 3645
 3650
 3655
 3660
 3665
 3670
 3675
 3680
 3685
 3690
 3695
 3700
 3705
 3710
 3715
 3720
 3725
 3730
 3735
 3740
 3745
 3750
 3755
 3760
 3765
 3770
 3775
 3780
 3785
 3790
 3795
 3800
 3805
 3810
 3815
 3820
 3825
 3830
 3835
 3840
 3845
 3850
 3855
 3860
 3865
 3870
 3875
 3880
 3885
 3890
 3895
 3900
 3905
 3910
 3915
 3920
 3925
 3930
 3935
 3940
 3945
 3950
 3955
 3960
 3965
 3970
 3975
 3980
 3985
 3990
 3995
 4000
 4005
 4010
 4015
 4020
 4025
 4030
 4035
 4040
 4045
 4050
 4055
 4060
 4065
 4070
 4075
 4080
 4085
 4090
 4095
 4100
 4105
 4110
 4115
 4120
 4125
 4130
 4135
 4140
 4145
 4150
 4155
 4160
 4165
 4170
 4175
 4180
 4185
 4190
 4195
 4200
 4205
 4210
 4215
 4220
 4225
 4230
 4235
 4240
 4245
 4250
 4255
 4260
 4265
 4270
 4275
 4280
 4285
 4290
 4295
 4300
 4305
 4310
 4315
 4320
 4325
 4330
 4335
 4340
 4345
 4350
 4355
 4360
 4365
 4370
 4375
 4380
 4385
 4390
 4395
 4400
 4405
 4410
 4415
 4420
 4425
 4430
 4435
 4440
 4445
 4450
 4455
 4460
 4465
 4470
 4475
 4480
 4485
 4490
 4495
 4500
 4505
 4510
 4515
 4520
 4525
 4530
 4535
 4540
 4545
 4550
 4555
 4560
 4565
 4570
 4575
 4580
 4585
 4590
 4595
 4600
 4605
 4610
 4615
 4620
 4625
 4630
 4635
 4640
 4645
 4650
 4655
 4660
 4665
 4670
 4675
 4680
 4685
 4690
 4695
 4700
 4705
 4710
 4715
 4720
 4725
 4730
 4735
 4740
 4745
 4750
 4755
 4760
 4765
 4770
 4775
 4780
 4785
 4790
 4795
 4800
 4805
 4810
 4815
 4820
 4825
 4830
 4835
 4840
 4845
 4850
 4855
 4860
 4865
 4870
 4875
 4880
 4885
 4890
 4895
 4900
 4905
 4910
 4915
 4920
 4925
 4930
 4935
 4940
 4945
 4950
 4955
 4960
 4965
 4970
 4975
 4980
 4985
 4990
 4995
 5000
 5005
 5010
 5015
 5020
 5025
 5030
 5035
 5040
 5045
 5050
 5055
 5060
 5065
 5070
 5075
 5080
 5085
 5090
 5095
 5100
 5105
 5110
 5115
 5120
 5125
 5130
 5135
 5140
 5145
 5150
 5155
 5160
 5165
 5170
 5175
 5180
 5185
 5190
 5195
 5200
 5205
 5210
 5215
 5220
 5225
 5230
 5235
 5240
 5245
 5250
 5255
 5260
 5265
 5270
 5275
 5280
 5285
 5290
 5295
 5300
 5305
 5310
 5315
 5320
 5325
 5330
 5335
 5340
 5345
 5350
 5355
 5360
 5365
 5370
 5375
 5380
 5385
 5390
 5395
 5400
 5405
 5410
 5415
 5420
 5425
 5430
 5435
 5440
 5445
 5450
 5455
 5460
 5465
 5470
 5475
 5480
 5485
 5490
 5495
 5500
 5505
 5510
 5515
 5520
 5525
 5530
 5535
 5540
 5545
 5550
 5555
 5560
 5565
 5570
 5575
 5580
 5585
 5590
 5595
 5600
 5605
 5610
 5615
 5620
 5625
 5630
 5635
 5640
 5645
 5650
 5655
 5660
 5665
 5670
 5675
 5680
 5685
 5690
 5695
 5700
 5705
 5710
 5715
 5720
 5725
 5730
 5735
 5740
 5745
 5750
 5755
 5760
 5765
 5770
 5775
 5780
 5785
 5790
 5795
 5800
 5805
 5810
 5815
 5820
 5825
 5830
 5835
 5840
 5845
 5850
 5855
 5860
 5865
 5870
 5875
 5880
 5885
 5890
 5895
 5900
 5905
 5910
 5915
 5920
 5925
 5930
 5935
 5940
 5945
 5950
 5955
 5960
 5965
 5970
 5975
 5980
 5985
 5990
 5995
 6000
 6005
 6010
 6015
 6020
 6025
 6030
 6035
 6040
 6045
 6050
 6055
 6060
 6065
 6070
 6075
 6080
 6085
 6090
 6095
 6100
 6105
 6110
 6115
 6120
 6125
 6130
 6135
 6140
 6145
 6150
 6155
 6160
 6165
 6170
 6175
 6180
 6185
 6190
 6195
 6200
 6205
 6210
 6215
 6220
 6225
 6230
 6235
 6240
 6245
 6250
 6255
 6260
 6265
 6270
 6275
 6280
 6285
 6290
 6295
 6300
 6305
 6310
 6315
 6320
 6325
 6330
 6335
 6340
 6345
 6350
 6355
 6360
 6365
 6370
 6375
 6380
 6385
 6390
 6395
 6400
 6405
 6410
 6415
 6420
 6425
 6430
 6435
 6440
 6445
 6450
 6455
 6460
 6465
 6470
 6475
 6480
 6485
 6490
 6495
 6500
 6505
 6510
 6515
 6520
 6525
 6530
 6535
 6540
 6545
 6550
 6555
 6560
 6565
 6570
 6575
 6580
 6585
 6590
 6595
 6600
 6605
 6610
 6615
 6620
 6625
 6630
 6635
 6640
 6645
 6650

Eadem ferme est de doloribus in aphorismis conscripta sententia: nosque ibi eam explanauimus. Ceterum quod ad doloris tempora pertinet, nos monet, vt quando dolores magis vrgeant, quando mitiores sint, diligenter obseruemus: quo aut principium, aut incrementum, aut statum, aut declinationem adesse, aut denique in quo tempore morbus sit, nos nō fugiat; ita enim & ad prædictionem, & ad curandi rationem hoc præceptum nobis erit accommodatum: hoc est, vt salutem, aut mortem futuram prædicamus, & vt victus rationem rite instituamus. Atque ita fiet, vt neque æger, neque nos vlla in re de recta via deflectamus.

10 **XXii** In diuturnis dysenterijs, cibi fastidia, malum, cum alias, tum vero si etiam febris adsit.

Dictum est a nobis in commentarijs, ijs, quos in aphorismos conscripsimus, vbi & hanc, & superiorem Hippocratis sententiam declarauimus, dysenteriam ex acribus humoribus exoriri: & ab hac affectione intestinū
15 vlcerari, atque ita, vt etiam tractu temporis corruptela sublequatur.

XXiii Vlcera circum glabra, maligna sunt.

Et hunc aphorismum etiam declarauimus, docuimusque, humores vi-
tiosos, ac prauos ad vlceris partes comportari, atque ita vlcus erosione
tentari: vt pilorum radicibus corruptis, vlcera cicatrice concludi nullo
20 modo possint.

XXiiii In lumborum doloribus, si fiat recursus ad latus, malum. Itemque tuberculum, quod seps vocatur.

Quemadmodum cum a nobili ad ignobilem locū fit decubitus, est boni consulendum, ita cum ab ignobili ad nobilem fit recursus doloris, aut
25 alterius mali, id non esse noxium non potest. Id ipsum exemplo doloris lumborum ipse nobis declarat. Is enim inquit, si ad latus, & costas perueniat, atque conscendat, est multo periculosior, quàm ante fuerat: sicut etiam in rebus perniciosiss ac malis habendum erit erumpens tuberculum, quod a serpentis tabifici, ac mortiferi nomine seps, hoc est totius corporis
30 corruptio, nominatur.

XXV Vitia renum post annum quinquagesimum sanata non videntur.

Cautius locutus est in aphorismis, ubi scriptum est, Renum & vesicæ vitia in senibus difficulter sanantur. Nam quod addidit difficulter, non omnino sanari posse significat: sed posse quidem, verum magno cum labore: ac nisi summo studio, & singulari adhibita diligentia. Causam vero difficultatis cum illic attulerimus, nihil est, cur hoc loco sermonem producamus. §

XXVIS Quæ exacerbata in somnis sunt, & quibus extrema frigent, acmen turbatur. Itemque alia, quæ in somnis contingunt, huiusmodi: atque horum contraria.

Diximus persæpe, hunc librum non ita esse confectum ab Hippocrate ut in apertum proferretur, sed ut sibi ipse commentariolum conscriberet. 10 Signo est, multa esse imperfecta, & nullo modo inter se coherentia, & verbum nullum habere, quo quasi copula coniungantur. Quod hic locus plane demonstrat. Ignoratur enim præceptum ne sit, an quædam eius observatio. Sed si addas verbum, expende, aut specta, aut considera, stabit senis præclara sententia: iubentis spectanda esse omnia, quæ in somnis accidunt, 15 ut qualia sint, intelligas. Nam si lædere videantur, si mens quasi de suo statu deturbetur, si extrema refrigerentur, scito mala hæc esse omnia: contra vero si sedare ægritudinem, lenire dolorem, & concoquere morbum, & corpus reficere videantur, esse bona spe poteris, & somnum profuisse, & ægrotum esse conualiturum. Ita enim ipse quoque cum alibi, tum etiam in 20 aphorismis iudicavit.

XXVIJ Quibus nihil intra definitum tempus accidit, ijs, quæ ipsæ pariunt, vitalia.

Multa possunt mulieribus prægratibus accidere, quæ & ipse in aphorismis, & nos in commentarijs in eisdem sumus diligenter persecuti: quorum 25 quædam ab aere nos ambiente, eiusque constitutionibus, quædam a corporis immutatione, ut ab alui profluvio, aut a febris, aut ab alijs malis proficiunt. Quæ omnia nobis nunc omittere consilium est. Ceterum quod ait intra tempus constitutum, hoc vel septimum mensem, ut in commentario libelli de septimestri partu docuimus: vel nonum significat. De octavo 30 enim certum est non edi in ipso vitales partus. In decimum vero, & in undecimum quandoque mensem, ut Aristoteles auctor est, sæptus differuntur: sed raro.

xxviii

Quæ apparent, quibus in mensibus.

Præter cetera incommoda, quæ gravidis imminet, illud est valde attendendum, vtrum menstruarum purgationes erumpant. Vix enim fieri potest vt illis procedentibus foetus integer conseruetur: præsertim si non primis mensibus, in quibus foetus exiguo adhuc eget alimento, hoc vsu veniat. Si enim mulieri vt ipse ait, prægnanti menstrua erumpat purgatio, fieri non potest, vt foetus integra valetudine perfruatur. Alij vero de statis diebus, ac temporibus purgationum menstruarum, quæ primum in virginibus apparent, loqui ipsum arbitrantur. Ego vero eis concedo, vt in his obscuris orationibus, quicquid velint, diuinent.

xxix Dolores per circuitus fiunt. Qui autem in septuaginta mouetur, is triplicato numero perficitur: qui vero in nonaginta, is etiam triplicato numero absolvitur.

Videtur hic innuere numerum dierum, in quibus partus absoluuntur, & in lucem eduntur. Quia vero & septimo, & nono mense vitales eduntur, ideo ex duplici eorum motu, vtrumque tempus designat. Qui enim in septuaginta diebus mouentur, ij triplicato hoc dierum numero perfecti & absoluti redduntur, & foras erumpunt. Facile enim subducere quivis rationem potest, ex tot diebus, quot sunt ex triplicato eo numero, septem menses confici: præsertim cum iam probauerimus in hoc partu intelligi mensem, qui triginta dies capiat. Septuaginta enim ter ducta numerum dierum ducentorum ac decem conficiunt: sicut nonaginta ter ducta numerum dierum ducentorum ac septuaginta, ex quibus nouem menses constant, absoluunt.

xxx Post muliebrium dextra, tum sinistra hiat.

Est probatum in superioribus mares potius in dextra vteri parte, sceminas in sinistra concipi. Itaque ait, tum dextram partem, tum sinistram magis patere ad semen recipiendum & continendum post menstruas mulieris purgationes: quo tempore magis concipere mulieres, & nos ostendimus, & ipse quoque scriptum reliquit, & ab eodem accepit Aristoteles, qui id ipsum in librum de natura animantium transtulit.

xxxix Humiditas ex procedentibus, *Victa humido.*

Pleraque sunt, quæ Delio, vt aiunt natatore indigent: nam & ita breuiter, & ita obscure sunt proposita, vix vt intelligantur. Puto igitur hoc significari. Pleraque foeminas non concipere, quod nimia humiditate refertum, & imbutum vterum habeant: ideoque victus ratione, qua exsiccantur, eas curari. Cognosci autem vteri nimium humorem ex ijs ait, quæ inde procedunt, ac profluunt. Ex nimia purgatione, vel quæ aquea sit, vel certe eiusmodi, vt inde facere de vteri statu coniecturam possis.

xxxix Citius per membra discretus, motus vero rursus, tardius augetur.

Supra in secundo commentario monuimus, mares in vtero citius conformari, hoc est quinto trigesimo die: & sua membra distincta habere: cū vero mouentur, & in lucem proferuntur: tardius augeri. foeminas non itē: sed contra potius: quod in vtero tardius conformentur, & in lucem editæ facilius ad incrementum perducantur. Hoc idem statui hoc loco, mea fert opinio.

xl Labores plerunque accidunt tertio, quinto, septimo, nonoq; mense: & quarto, sexto, & octauo.

Appellare solet ponus Hippocrates hoc est labores, pro eo, quod odinas, hoc est dolores quandoque: vt etiam pro quauis molestia idem nomen vsurpat: vt hoc loco. Significat enim omnia, quæ grauida patiuntur. Quæ paulo ante fieri statis temporibus, & per circuitū dixit. Ideo quibus potissimum mensibus accidunt ipse declarat: tertio inquam, quinto, septimo, & nono, tanquam in mensibus imparibus: tum vero quarto, sexto, & octauo, tanquam paribus. In hoc enim spatio & appetitus deiectiones, & vomitus, & malum, cui picæ nomē est, & pedum etiam tumores, & capitis dolores accidunt. Adde vero etiam ventris profluvia, febres multiplices, & abortus: qui plerumq; aut tertio, aut quinto fieri mense solent: quanquā etiā alio quouis tempore hanc calamitatem mulieribus contigisse conspexi.

xli Hæc ex parua tabella.

Puto hoc fuisse adscriptū à Theſſalo Hippocratis filio; qui vt notaret, vnde nam omnia, quę collegerat, ſumpta eſſent, ſic addidit: vt poſtea cognoceret, vnde illa eſſent repetenda, ſiquid fortaliſis occurrifſet. Conſueſſe autē veteres in tabulis aut tabellis ſuas res cōſcribere, conſtat inter oēs. § hęc igitur verba nihil ad artē medicā, aut aliam quamuis cōtemplationē pertinent. Quare huic commentario finem imponamus, vt ad octauum aggredi, & tandem ad finem perducere valeamus.

Finis ſeptimi commentarij.

GALENI IN SEXTVM DE
MORBIS VVLGARIBVS COM
MENTARIVS OCTAVVS

Io. Bap. Raſario interprete.

ICTVS ex repletionē, inanitioneque conſtat cibiorum, ac potū. Horū mutationes ex qualibz in qualia vt ſe habeāt, ſpectandum.

Quemadmodum Hippocrates bonorum omnium, quę ad faciendam medicinam, quęque ad morbos cognoscendos, & cauſas indagandas pertinent: & omnium, quibus ad tuendam ſanitatē opus eſt, & ad recuperandam eam, quę iam perdita ſit, inuentor fuit: ita etiam ipſe princeps fuit, quem victus rationem recte inſtituiſſe cognouerimus. Is enim præter eam pulchram, & vtilem ſcriptionem, quam de ratione victus in morbis acutis nominauit, in quam noſtri etiam quatuor ſunt commentarij, pleraque conſcripſit opuſcula, in quibus præcepta, atq; rationem intueri poſſis, ad omniū hominū vitam gubernadam pertinentia. Nam & de victu ſalubri, & de victu valentium & alia per multa nobis reliquit, quibus ad recte, ſalubriterque viuendum informemur. Sed & præter hęc ipſa, quę data opera, ad hoc pertinentia, memorię conſignanda putauit: multa quoq; omnibus in locis diſſeminauit, cum alijs in libris, tum vel maxime in aphoriſmis, & his, quos modo explicamus, quę ad eandē rem facere videantur. Intellige

bat enim ad vitā humanā tuendā hoc valere plurimum: quod viuendi ratione vsq; dum hac lucis vsura perficimur, vti vel inuiti cogamur. Et fere hæc vna res est, cuius maiore habere rationē, quā aliarū omnium medici debent: nā extra aerē nos ambientē, cuius maxima habēda ratio est, si quidem ipsum continenter ducimus, & emittimus, hoc est inspiramus, & exspiramus, quid est, in quo tā diu, aut tā sepe, quā in victu verlemur: purgationes enim, sanguinis misiones, ceteraq; euacuationes, & quæ cōmuni nomine remedia vocantur, raro adhibemus. Sine victus autem ratione, quomodo egrū sustentes, aut vires conserues, aut morbos ad statū vsque, tū ad declinationem perducas, certe non habebis. Ipse vero duabus potissimū in rebus positā esse victus rationē videtur statuere, in alimentorū repletionē, & inanitionē: quas res vt serues, & apte constituas, magna cura, & singularis adhibenda diligentia est: vt intelligas quando alendus ægrotus sit, quando non sit: quid dandū, & quantum, & quale. Et item quando mutanda victus ratio, & ex quibus rebus in quas sit facienda mutatio. Quadegit in libro de ratione victus in morbis acutis sane quā diligenter: quo etiā in loco Medicos suitēporis valde accusauit, qui nullā rectā viuendi rationem instituerent. Nunc vero, vt monui, duplicē esse ipsam victus rationē docet: vt altera parca sit, affluens & largior altera: vtranque tamen cibus, potibusq; vult contineri. Vel etiam censet victus rationē quādoq; imperandam ex ijs alimentis, quæ valentis, aut ex ijs, quæ imbecillæ sint materiæ. Cuiusmodi autē possis huius rei gratia alimenta adhibere, nihil opus est hic cōmemorare: quando habeas nostros de alimentorum viribus commentarios; ad quos si cum libellū quoq; aggregaueris, qui est de bonitate, vitioq; succorum totā rem plene comprehenderis. Neq; id oscitanter faciendum est: quando vsu interdum venit, vt sit facienda alimentorum cōmutatio. An quod de permutatione ait, non modo de ratione victus, quæ potu ac cibo continetur, sed de alijs quoq; vt de somno & vigilia, de motu, & quiete, ac ceteris ad vitam pertinentibus, intelligendū est: ita enim fortasse intelligere præstiterit. Non tamē nos latet, illud præcipue vitandum esse, ne corpora nimium expleamus: cum planum sit multa inde exoriri genera morborum de quibus in eo potissimum libro locuti sumus, quem de plenitudine inscripsimus. Vbi etiam duas esse plenitudinis species ostendimus. Cum enim causæ morborum effectrices corporibus occurrunt ijs, in quibus nulla sit humorum vitiosorū redundātia, aut certe superuacanea sint perexigua, non magnam admodum, immo vero modicam noxā afferunt, & ea molestia, siue morbus sit, siue quiduis aliud, bre-

si tempore corpus occupat; cōtra vero si plena humorū malorum corpora offendant, certe nō secus in ea agunt, atq; eadem opprimendo coercēt, vt pote parata ad morbos, ac soleat flamma ignis in arida ligna suam vim exercere. Ac sicut accensi lychni flāma sulfuri admota. Licet enim eius subitā, & vehementem actionem intueri. Ita si plenum excrementorum, quæ vitiata sint morbus à causis suis excitatus, corpus inuenerit, statim cōprehēdit; atq; in sua esse potestate omnino cogit. Quare dāda opera est diligēter, ne corpus redundans, affluensque excrementis in morbum incidat; ne ve causæ morborum ipsum tale vnquam inueniant. Fieri enim quandoq;
 10 potest, vt in malum habitum cadat, & alijs plerisque morbis corripiatur, quibus adhiberi nullo modo remedium possit.

ij Odores delectant, molestia afficiunt, implent, placant. Eorum mutationes ex qualibus in quales, vt se habeant.

Est etiā in medicina odorū vsus nō paucus. Nā & in animi defectionibus,
 15 & in suffocationibus ex vtero solemus suaues infra, foetidos supra adhibere: illis vt vterus oblectatus laxetur, & calfiat; his vt offensus fere, eos auerfetur, ac refugiat. Est etiā quibuscū natura tributū, vt grati eis odores sint, quibuscū, vt ingrati videantur. Quod debet Medicus animaduertere, vt si quoniā sit facienda permutatio, ex qualibus in quales facienda sit, nō ignoret. Etenim si quis prius calidis oblectabatur, eoq; morbo sit correptus, ad quem calidi sint accommodati, non est facienda cōmutatio. Sin vero morbus frigidus requirat, vide vt odores sint contrarij, quod ad qualitatem caloris, aut frigoris pertinet; suauiatē autē ne mutes. Hoc autem dico, ne gratos & suaues in foetidos & insuaues mutes. Vt igitur cetera commutes,
 20 seruanda tñ perpetuo est odoris gratia. Alios comperias, quos odores laedunt. Ijs ne adhibeas. Si necessitas vrgeat, da operam, vt parum admodum consuetudinem immutes, & quā minime homines offendas. Quod vero ait, implere: id ne ad replendum caput, an ad alendum referri oporteat, incertum est. Constat enim vtrumque ab odoribus prestari: quorum alterū
 25 nos iam in eo aphorismo, facilius est impleri potu, quā cibo, ex Hippocratis sententia probauimus; alterum vero, quod ad implendum vaporibus caput pertinet, ita clarum est, vt putidum sit velle confirmare rationibus.

ij Spiritus irrumpentes, intrantes, exeuntes, & item corpora.

Diximus persape, magnā habendā esse aeris nos ambientis rationem, eiusq; constitutionis, vt an purus sit an crassus, an tenuis, an celum sit nubibus obductū, an sudū, sciamus: quem sane aerē modo spiritum irrumpentē ipse nominauit, quoniā aut is nostro spiritu ducitur, aut emittitur, quod opus est eius, quę cōi nomine vocat respiratio, ideo ait ēt vidēdū esse, qui spūs itroeat, quiq; exeāt: vt illo verbo significet inspirationē, cū aerē itro ad nos trahimus: hoc vero expirationē, cū attractū iā aera foras pellimus. Magnū profecto vsum hac contēplatio & ad præsagiendū de salute, aut perniciē futura: & ad morbū curandū afferre cōsuevit. Id qđ ipse sexcētis in locis docuit, & nos in libris de vſu, deq; difficultate respirationis eius secuti sententiā, declarauimus. Iā vero quod addit, & itē corpora, nihil velle aliud videtur, quā vt oīa quę corporibus nostris admouētur, cōsidere mus: siue ea alimēta sint, vt potiones, sorbitiones, & quę ciborū nomine appellātur: siue remedia & medicamēta, vt emplastra, vnguiua, & quę pel lendi morbi causā imponūtur: & itē oīa quę exeūt, vt excremēta per os, nares, oculos, aures, secessum, vrinā, sudores, sanguinis profluuiū, & continuum effluxum illum vaporum, qui oculorum effugit obtutum. Nisi enim hęc omnia medicus diligenter spectauit, periculum est, ne offēdat: aut ne occasionem, quā esse precipitem dixit Hippocrates, arripiat.

iiij Rumores meliores, & trstiores.

20

Vult hoc quoque medico curę esse, ne nuntij tristes ad ægrotum perferantur, ne ve quis coram ipso de rebus tristibus, & quę motus turbidos asserre nobis solent, sermonem instituat: sed de rebus iucūdis, & animum oblectantibus habeatur oratio. Quā de re supra quoque mentio facta est.

v Qualia ex qualibus lingua adſciſcat.

25

Ægrotantium lingua solet plerunque indicare, qui nā succi vitiosi redundant in corpore. Sunt enim quibus dulcia esse amara, & contra, videantur: sunt quibus inſuauia magis placeāt. Vt enim in vitij oculorū sit sepe vt omnia flaua, aut alterius coloris videantur, pro ea nimirum specie, quā gignit humor is, qui vitiatus est, ita in lingua vſu venit. Atq; hoc est, quod ait Hippoc. in illo loco, cibū paulo ſuauiorē, licet paulo sit deterior, esse ægroto concedendū. Cum enim deprauatus gustus sit, & item vitiata ea facultas, quę appetitum excitat in nobis, sit, vt interdum in huiusmodi rebus, conuiuere oporteat: quando in morbo regio tantam vim habet bilis in gustatu, aut omnia amara videantur. Sic cum ſalſo, aut acido humore imbuta sit, omnia, quę offeruntur, eiūdem esse ſaporis ægroti exiſtimant.

vj Spiritus simili modo calidior, frigidior, crassior, tenuior, siccior, humidior: implens plus, aut minus: atque ab ijs mutationes quales ex qualibus, vt se habeant.

Magna adhibenda diligentia est, vt aeris qualitates omnes, & eiusdem subitas, & quę statis quibuldam temporibus fiunt, mutationes medicus perspiciat. Si enim sciat, quoniam is calidior, aut frigidior sit, quàm vñs postulet, itemque siccior, aut humidior, & crassior, aut tenuior, poterit omnibus victus rationem instituere, quod ad aerem pertinebit, ad vnā quāque temperaturam accommodatam. Ac si qua exuperanti sit, eam instituta
 10 contraria victus ratione corrigere: & si ratio morbi ita exigat, curandū erit, vt calidę qualitati frigidus aer, frigidę calidus, & humidę siccus, vt sic eā humidus comparetur. Quod vero ait, de crassiore aut tenuiore, nō est vñlo modo contemnendum. Scimus enim Thebis crassum, vt in tota Bęotia, Athenis tenuē cælum fuisse. Ideo ingenio acuto Atticos, crasso Thebanos fuisse commemorant. Vnde illud Pindari, cum vellet suam poësin ornare laudibus, quod eam calumniam ægre ferret infligi Thebanis de ingenij tarditate, ac proinde Bęotij sues dicerentur, sic, inquit, Bęotium vitabimus suem. Sed videndum etiā est, sitne purus aer, aut nebulosus, aut mala quādam qualitate infectus, cuiusmodi nos esse docuimus eam, qui ē
 20 stagnis, aut paludibus, aut latrinis prodit. Vt in libro de aere, aquis, & locis ostendimus. Adhibendum quoque studium est, ne nos fugiat, vtrū multum, an parum impleat. Quo in calu si magnam implendū vim habeat, parum: si exiguam, multum ducere oportebit: vel variandum prout morbi, aut valetudinis ratio postulabit: quā mensuram nobis suppeditabunt vt
 25 res corporis, & robur, & firmitas. Quocirca, vt in superioribus, monet, habendam esse rationem mutationum: hoc est ab aere calido in frigidum, & contra, & item in alijs repugnantijs & simplicibus, & cōiunctis, vt fiat cōmutatio: vt quid repēte, quid progressu tēporis faciendū sit, intelligamus.

vij *Continentia, contenta, impetum facientia.*

30 Planum est continentia hic appellari solidas corporis partes: siquidem humores hę partes continent: contenta vero humores, qui solidis partibus continentur: impetum denique facientia, spiritus: quod hi ex omni parte, & momento temporis corpus quod in suo statu sit, facile, & sine vñlo impedimento penetrent. Nos vero iā alibi docuimus, quę nam sint
 35 solidę corporis particule, vt ossa, nerui, venę, & arterię, ex quibus tū mus

culi ipsistū vero caro, & tota moles corporis est cōstituta. Ad quod genus pertinent etiam concrectiones eorū omnium, quę extima, quęque intima nominantur. Exposuimus etiam, quanā contenta vocentur, hoc est humida omnia, quęcunque in vasculis sunt in totū corpus pertinentibus. Sunt autem hi quatuor humores: vt sanguis, vt bilis flaua, vt pituita, & atra bilis, quibuldā vero eorū instrumentū à natura attributū, vt flauę bili vesicam fellis, atrę lienē diximus; sanguini nullum esse propriū datum, sed venas omnes, sicut neque pituitę. Ex hoc triplici genere, hoc est ex continētibus, contentis, & spiritibus corpus humanum constat. Medicus vero dare operā debet, vt omnia naturali in statu sint, vt solidę partes suū numerum, figuram, quantitātē, & positū habeant; humores attēperati sint, ne sit vlla ipsorum exuperantia, ne ve defectio, sed sit apta omnī symmentria: spiritibus ne sit aditus vllō in loco interclusus. Ita enim corpus bona valetudine perfruetur. Sunt, qui addant in fine huius sententię, corpora: quod tamen ab ijs libris abest, quos ego ad huc viderim. Verum & si verbum illud addas, nullam tamen aliam inde elicies, quā eam, quam nos attulimus sententiā. Itaque si sic, vt nos, siue vt alijs placet, legas, quod ad mentem Hippocratis pertinet, nihil interest.

xij Sermonibus ac silēio. Dicere quę vult: eaque sermonibus quibus vtitur, siue magni, siue multi: siue veri, siue ficti sint.

Hęc sententiā conuenit cum superiore, in qua monuit, ingressum, sermones, figuram, vestēque ægrotanti gratā esse oportere, sicut tonsuram, vngues, & odores iucundos. Vult enim, vt medici oratio, atque etiam adstantium sit ægroto iucunda. Idem censet agendū de silentio: vt si loquax sit suapte natura ægrotus, morem quoque ei medicus gerat, vt ipse sit loquacior: si ille taciturnus ipse quoque idem institutum seruet. Vult præterea medicum vti eo sermone, qui sit ægro familiaris quod non secus de voce intelligendum est; vt si altiore, aut submissa loqui eger velit, idem medicus faciat. Itemque veritatis studio ducatur, vera itidem medicus referat: sin fictis, falsisque delectetur, ficta referat, ac vulgi rumores narret. In quibuldā libris legitur non hoc modo, dicere quę vult, sed potius nō dicere, quę vult: quod ita veteres Hippo. interpretes exponunt, vt iubeat, non esse loquendum ad gratiam ægrotantium: sed si quid vrgeat, si quid prohibēdum sit, si quid imperandum denique, illud esse aperte, & sine circuitio ne dicendum. Hoc autem mihi non sit verisimile. Quia quę sequuntur, hoc est, sermonibus, quibus vtitur, siue prolixis, siue breuib, siue veris, siue e-

riam fictis, repugnant huic sententia. Siue igitur legas affirmando, siue ad
das negationem, idem elicietur sensus: prima enim scriptura significabit,
dicenda ea, quæ velit ægrotus: secunda vero, nõ dicenda, quæ ille dici nolit.

ix *Abeuntia noscere oportet, vnde inceperint, aut vbi cessarint: aut quan-
tū dissiparunt: eorum itē colores, calorē, salsuginem, dulcedinem, tenuitatē, cras-
situdinem: æqualiter, an inæqualiter: corpus, tempus: mutationes quales ex qua-
libus habeant.*

Dubium esse nemini pōt, quin hæc omnia sint ab Hippocrate relata in
cōmentarium, vt paratam haberet materiam, vnde, cū velleret, multa sume-
ret, quo librū edendū conficeret. Hæc em̃ eiusmodi sunt, vt aliquod memo-
riæ lumen afferre possent. Monet autē hoc loco, vt excrementa omnia attē-
damus, & ipsorū vim, naturāque cognoscamus. Idque duobus videtur ca-
pitibus cōplecti, qualitate nimirū, & quātitate. Ait em̃ nobis videndū esse,
quando excretio inceperit, & quādo cessarit: & quā vehementer cor-
pus affixerit, viresq; disiecerit: quod ad quantitātē videtur pertinere: dein-
cepsq; agit de qualitate, cū ait, colores, calorē, salsuginē, dulcedinē. Horta-
tur Medicos intueri colorē excrementorū, siue ij per sedē, siue per vrinā,
siue per nares, siue per palatū, siue etiā per vomitū, aut per hæmorrhoi-
das excernantur. Solet em̃ plerūque color indicare humorē vitiatū. Adde
quod præsagia quoque ex coloribus sumimus: quod idē fit ab alijs qualita-
tibus, quas cōmemorat. Nec minus utilitatis affert cognitio tenuitatis, &
crassitudinis, vt humores distinguamus, vt sciamus, quos euacuare, quos
prius concoquere oporteat: & internoscamus, dandum ne medicamentū
sit, an secunda vena, an clysteribus vtendū, aut quid denique factū opus sit.
Ad idē pertinet, quod ait de corpore, deque tempore: vt sciamus, extenua-
tū ne corpus sit, an iuuenile, an senile, an robustū, & carne cōstitutum, an
perferre diutius morbum possit. Nā quod tēpus ait esse considerandū, dili-
genter attendendū est: vt sciat Medicus, utrū sit morbi principiū, an incre-
mentū, an stat⁹, an declinatio: siquidē tot esse morborū tēpora nos iā quo-
dā i opusculo dīmōstrauim⁹. Præterea utrū in accessione febris aut icremē-
to aut alio morbi alicui⁹ tēpore æger verset, cognoscere Medicus debet,
vt quo tēpore excretiones fiant, intelligat: vt si per vrinas, per alui excre-
menta, per sudores fiat euacuatio. Ad hanc quoque contemplationem
dies critici pertinent: quæ res summo studio notanda est: nam sudores,
vt est apud Hippocratem, si in eo qui febrim habet, inceperint tertio die,

& quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & quartodecimo, & septimo decimo, & vigesimo, & septimo vigesimo, & quarto & trigesimo, boni existimantur, cum morbos iudicet; ceteri vero, qui aliter prorumpunt, sunt indicia laborum. Merito igitur censet, habendam esse temporis rationem.

x *An tentata expulsionē, superarit.*

Monet videndum esse, an cum natura excretionem aggressa est, suo conatu morbum superarit, & vitiatos humores penitus excreuerit. Hoc autem cognoscet medicus duobus illis instrumentis, quæ nos in aphorismis designauimus hoc est, si contulit, & æger facile fert. Tunc enim scimus morbum esse profligatum, & nihil reliquiarum superesse. Alioqui cum tentauit, nec prestare totam rem natura potuit, debet medicus adiuuare, ne recidua statim subsequatur, ut solet excitari, si quid sit relictum in corpore, quod afferre morbum possit.

xj *Lachrymæ volentibus, inuitis, multæ, pauca, calidæ, frigidæ, crassæ.*

De lachrymis supra dictum est, si in acutis morbis sponte fluant, boni consulendum esse; si non sponte, mali: id ipsum in febribus & alijs morbis tenendum esse, ipse etiam alibi censuit. Addit autem hoc loco, spectandum esse, an multæ, an pauca sint: ut inde de humidiorē, aut minus humido cerebro facias coniecturam. Idem de calidis, ac frigidis statuendum est. Illæ enim calidum, hæc frigidum humorem in cerebro redundare: ut crassæ crassum, & tenues tenuem indicabunt.

xij *Gustus, vomitus, sputum, sreatu, aut tussi euulsus.*

Diximus maximum fuisse apud veteres usum vomitus. Itaque permagni referebat, scire, quibus conferret, & quo tempore esset imperandus, & tamen, an raro utendum hoc remedio esset. Sed utilitatem quoque affert vomitus consideratio ad presagiendum, ut in commentarijs in presagia declarauimus. Vbi est de sputo, deque sreatu satis diximus. In quo notandum illud est, est gula, & ventriculo sanguinem vomendo expelli: ut est particulis, quæ respirationi deseruiunt, tussi: & ex faucibus, ac gurgulione, sreatu: denique ex ore, spuendo, Qui vero plura scire aueat, nostros ille commentarios percurrat.

xij *Solis æstus, frigus, humiditas, & siccitas: tum mutatio per quæ, ex quibus in quæ, ut se habeat.*

Ait considerandum esse, an quispiam in morbum inciderit, quod diutius in sole sit moratus, aut frigus perpeffus sit. Hæc enim duplex causa multiplices gignere morbos solet: vt etiam humiditas, & siccitas. Sed de temporum mutationibus & naturis abunde actum est a nobis in tertio aphorismorum, & item in ijs commentarijs, quos in librum de aere, a quibus & locis, & in librum de humoribus, edidimus: sicut etiam fere de ijs omnibus, quæ deinceps consequuntur.

xiiij *Labores, somni, otia, vigiliæ, quæ per somnum accidunt, insomnia, cubilia, in quibus, & ex quibus.*

10 Hoc loco nomen laborum pro exercitationibus vsurpauit. Qui enim ijs assuetus, eas definit, aut nō ita vt prius vtitur, plerumq; pati solet. Quare Medicus, si potest, debet dare operam, vt hominem ad pristinum statū reducat: ita etiam faciat in eo, qui cū in otio vitā degeret, coactus sit, multos magnosque labores suscipere. Iam vero de somno, ac vigilia est eadē
15 ratio: & item infomniorum, quorum vim supra exposuimus. Admonet non esse negligendam contemplationem cubiliū: vt scias duro ne, an molli vti strato æger cōsueffet: & quo in loco habitare, & iacere debeat: quod sane ad morbum depellendum plerumque multum valet.

xy *Mentis cogitatio expendenda, sua ne sponte, sine instrumentis, & rebus,*
20 *mœreat, gaudeat, timeat, cōfidat, speret, ac desperet, vt Hippothoi puella suo in animo sciebat per se ipsam ea, quæ in morbo eidem acciderant.*

Hoc præceptum ad præsagia pertinet. Nam si quis latatur, aut mœret sua sponte, sine causa perspicua, non dubium est, quin humor melancholicus eum affligat: quod ipse in aphorismis ait his verbis: si inquit, timor
25 & mœror diu perdurant, humorem melancholicum indicant. Simili quoque modo iam didicimus lætitiā sine aperta causa, desipientiam arguere. Mirabile autem est, quā variaz imagines rerū obuersentur animis eorum, quos hic humor vexat. Quidam enim se in testam esse commutatum existimabat, proinde neminem sibi propinquare volebat, veritus nimirū,
30 ne se confringeret. Alius nullum se habere caput arbitrabatur. Itaque necesse fuit, grauissimā ē plumbo galeam eius capiti imponere, vt se tandē habere caput persentisceret. Alius putabat, sibi adesse tubicines perpetuo,

idcirco saepe illos extrudendos esse, & expellendos clamitabat. Ac plerique horum sunt, qui ubi conualuerint, meminerunt eorum omnium, quae in morbo gesta sunt: quod memoria illata permanisset: licet cogitatio de recta via deflexisset. quod ipse Hippothoi filia euenisse memorauit.

XVj Aetatem ab aetate discernere: & an ante, aut post factum est, quam oporteat: ut si hyeme solutus morbus est, & seni, aut puero, quod ad aetatem pertinet. Et num aestate ante, vel post, quam deceat: exitus dentium, pilorum eruptiones: semen, plus & minus, capillorum incrementum, crassitudo, potentia, diminutio.

Aetatis, anni temporis, regionis, & consuetudinis habendam esse Medico rationem, sexcentis in locis Hippocrates monuit: siquidem perpetuo inspiciendum sit, in qua aetate, quo morbo, qua regione, & quo anni tempore medicamenta propinentur. Concedendum enim multum est etiam consuetudini, sicut aetati. Hoc certe scitum est, pueris & senibus ut neque vacationem per medicamenta, sic neque per inediam imperandam: quod illorum virtus cito dissipetur, hi vero, utpote qui iam aetatis vitio refrigerati, & imbecilles, durare diutius non poterunt. Illud etiam videndum, an morbus puerum, an senem corripiat, Spes enim in puero est, fore, ut aetate procedente commutetur: in senem non item: sed si qui morbi longi eos occupant, fere ad mortem usque eis comitantur. Sed neque hoc esse satis existimauit, quod cognoscatur: addidit enim, an ante, aut post factum quid sit, quam oporteat: hoc est, ut videamus, an morbi estui sint exorti vere, & an verni per hyemem: & an hiberni per autumnum apparuerint. Siquidem vehementem affectionem, & validam causam esse necesse est, quae alieno tempore huiusmodi morbum excitari: ut si ardens febris hyeme, & morbus attonitus aestate exoriat. Hi namque morbi prorsus naturae temporum illorum aduersantur: suntque periculosiores, quam si suis temporibus, hoc est calidi morbi calidis temporibus, & frigidi frigidis excitarentur. Ait etiam considerandum esse exitum dentium, hoc est aetatem eam, in qua emittere dentes pueri incipiant: & item eruptionem pilorum, hoc est cum puberes fiunt: & cum primum semen profunditur, quo sane tempore fit etiam vocis in asperiore commutatio. Et attendendum qui ab hac aetate, plus, minusue absint. Denique monet, ut puerilem aetatem, florentem & virilem, atque etiam senilem diligenter spectemus: quas sane aetates ipse tribus verbis in-

dicauit, his, crassitudo, potentia, diminutio: quę nos ab ipso, vt etatum inditia, proposita esse, & tanquam signa conscripta existimamus.

xvij Quod cognatum, quodque per se est, spectandum: ac quanto magis, & minus.

5 Morbi aut per se se membra corporis occupant, aut per consensum aliarum partium. Nam cum inter vterum & mammas non mediocris sit consensus, hoc fere fit, vt si vterus male affectus sit, mammae quoque simul patiantur; contra si mammae laborent, etiam vterus non sit expers malorum. Simili quoque modo accidit, vt firmum caput suapte natura quis habeat, tamen quia magna vis vaporum a ventriculo in ipsum comportatur, in consensum morbi trahatur; sicut etiam potest contingere, vt ipsum per se dolore tentetur. Quare videre Medicum decet, vt hæc apte distinguat, ne quem morbum consensus partium genuit, per se exortum arbitretur, aut etiam contra, & ita minus recte adhibere medicinam tentet.

15 xviij Anni tempus, num in eo quid citius, aut tardius sit factum: & an tempus, in quo est factum, pluuium fuerit, an squalidum: calidum, an frigidum: cum ventis, an sine ventis: & qui venti flarent. Et an in anni, aut temporis principio, medio, fine, aut semper, & hora præterita, vel præsentis, videndum.

20 De anni constitutionibus supra copiose differuimus; de temporum vero mutationibus, quæ morbos pariunt, quæque vel statum suum anteuertunt, vel subsequuntur, in aphorismis abunde egimus, vt de ventis cum ibidem, tum etiam in libro de aere, aquis, & locis, & in tertio in librum de humoribus commentario. Quare nihil est, cur hoc faciam longius; neque par est, vt quæ aibi recte dicta sunt, huc transferamus.

25 xix Tempus morbi & hora, & quæ succedunt, spectanda. Circuitus item, & ex his, qui maiores, qui multa habent incrementa: & alterius morbi incrementum, itemque remissio, ac vigor, & magis, ac minus cessans: & quando, ac quomodo, quo tempore, qua ætate denique.

Superior sententia anni tempora, eorumque mutationes comprehendit.

hæc vero tempora morborum, non quæ esse quattuor nos docuimus, sed quo tempore morbus exortus sit, hoc est, an hyeme, vere, æstate, & autumnæ hominē corripuerit. Scripsit enim etiam in aphorismis hæc de re, ac monuit quosdam breuiiores esse, quosdam diuturniores, si æstate, aut autumno inceperint. Vult vero etiam tymptomata, quæ comitari morbos solent, spectari. Hæc enim modo salutaria, modo perniciofa censentur. Sicut præstat febrim conuulsioni, quàm conuulsionem febri superuenire: & in alijs plerisque morbis idem vltu venire sæpenumero animaduertimus, & ipse in aphorismis adnotauit. Circuitus quoque attendendi sunt, ne in accessionibus ægrum alamus, & ita morbum augeamus. Quia vero & vehementiores, & mitiores esse circuitus solent, ideo monet, vt & maiores, & minores spectemus. Si enim accessiones vehementius hominem conflictarent, incrementum notabile indicabunt: & item morbū acute moueri, aut velociter, vt ad statum properet. Neque incrementa circuituū ait esse omissantèr consideranda, quando non mediocrem nobis vltum ad tempus futuri status cognoscendum sint allatura. Addit etiam tempora morbi nobis esse nota oportere, vt principium, incrementum, statum, ac declinationē. denique videndum, in quibus morbus magis cessarit, in quibus minus. Hoc autem ex pulsu potissimum cognosces, si is ad integritatem redijt, aut secus. Sed hanc tractationem, vt alibi diximus, Hippocrates omisit, 20

XX *Modi superuenientium morborum considerandi: & num quis cum vomitu, aut sine vomitu inceperit: an epoto quodam adstricti sint, aut parum purgati.*

Vtrum acuti, an non superuenientes morbi sint, cognoscendum esse ait: vt eorum impetum videamus, eique occurramus. Præterea querere de ægroto, aut familiaribus debemus, vtrum morbus cum vomitu, an sine vomitu inceperit. Quod huc pertinet, vt si ad vomendum æger sit procliuis, & sese vomitionibus euacuare consueuerit, nos quoque eodem vtamur remedio. Sin contra, vt neque cum vomitu inceperit, neque ad vomendum aptus homo sit, nos quoque vomitu vitato, alia præsidia adhibenda esse intelligamus. Postremo admonet, hoc esse attendendum, an per secessum purgatio recte fiat: quod quidam ita sunt a natura facti, vt per infernas partes aut vix purgentur, aut nō nisi magno cum labore, & dolore, quidā vero ideo epoto medicamēto non purgantur, quia crassi, incoctiq; humores 25 30

adhuc sint; quos vt educas apte, concoques,

xxj *An candidi febricitent: & horum labra, & modus, & tempora.*

Senes, propter frigidum ipsorum corpus, non nisi vehementi de causa in febrim incidunt; quos, vtpote exangues fere, & a nativo calore destitutos, exalbescentes vocauit, Eorum quoque spectanda esse labia subiunxit, vt si vlcerata sint, de magnitudine febris faciamus coniecturam. Sin aliter affecta sint, pro ratione affectionis ipsa aestimemus. Sed & modus considerandus est, vt de vita, aut morte fiat praelagium.

xxij *Corpus, actioque obseruanda, itemque aspectus, auditus, nasus, tactus, lingua, cogitatio.*

Per sepe dictum est, spectandam esse corporis constitutionem & actionem non modo corporis totius, sed etiam singularum partium; vt quæ suo munere fungitur, sana; quæ eo fungi non potest, infirma iudicetur. Quod vt intelligamus, subiunxit, quæ actiones attendendæ sint, vt aspectus, quem oculi præstant, sit ne integer, an aliqua ex parte vitiat, vt sepe dixit supra, dextrum, aut sinistrum oculum distortum esse; tum auditus, vt si secundum aures, aut in ipso meatu aurium quid vitij sit exortum: tertio loco nasus, vt de facultate odorandi faciamus coniecturam; tum tactus, vt sciamus, corpus ne calidum sit, an frigidum, an temperatum; an vero vlla noxa in sensum tactus ceciderit, quod vel paraplegia, quam vocant, aut aliud simile symptoma solet efficere; superest gustatus, vt omnes sensus corporis sint enumerati: quem ipse linguæ nomine significauit. Postremo vero quia non solum ea quæ ad corpus, sed etiam quæ ad animum pertinent, spectanda sunt, ideo addidit nomen cogitationis; vt omnes animi functiones eo nomine comprehenderet; quas nosse Medicus debet, vt an in suo statu, an vero de eo sint detrusæ, perspiciat.

xxij *Tumores in palpebris superioribus relictos nosse oportet: nam ceteris membris extenuatis recidiuæ fiunt. In extremitate vero subrubri, dumq; ac valde turpes. In his enim exorientia, & coarctata continentur, vt Poly-*
30 *medæ Pharsalo vsu venit.*

Lib. Ald. habet glitchra i. glutinosi.

Vnico exemplo ostendit eos tumores, qui in superioribus palpebris.

relicti sunt, reciduiam efficere, communi ratione eorum, quæ in morbis relinquantur; præcipue autem id contingere, cum cetera membra sint extenuata. Torfit autem veteres interpretes hæc dictio. Quocirca quidam eam fere totam commutarunt; quidam vero ita, ut nos attulimus, legentes, rectum inde elicere sensum sunt conati; alij vnico verbo commutato, se veram inuenisse sententiam sunt arbitrati. Nos vero de illorum dissensione nihil dicemus, quid vero sentiendum sit, paucis exponemus. Quare quod ait in superioribus

ita accipiendum est, quasi
ut tumores præter naturam ibi exortos, aut etiam

prodeuntes.

10

Desiderantur quædam.

xxiii Cum impetu rumpuntur tumores, ac liuores in lippitudinibus, & in vlceribus. Itemque deiecta ex tuberculis, & suppurationibus spectanda sunt. Signa enim sunt.

Tumores, qui in lippitudinibus oriuntur, cum ad suppurationem peruenerint, cum impetu rumpuntur; & confecto iam pure, noxij humores erumpunt. Quæ vero deiciuntur in tuberculis, & suppurationibus, quæ per alium plerunque excernuntur, spectanda sunt, ut tubercula rupta esse inde colligamus. Prisci autem interpretes hoc quoque loco plura attulerunt. Nos in locis obscuris diutius versari nolumus, cum multa adhuc supersint, in quibus multum operæ, ac temporis ponere vtiliter possumus.

xxv Circa messem tormina, & dolores circa vmbilicum a porris, sed & ab alijs extiterunt.

Vsum porri circa messem modo tormina, modo dolores excitare creditum est. In causa est acrimonia. Cuius etiam allium est particeps. Ut vel ob hanc causam minus mirabile sit, si caput aggrauat, statum gignit, fastidium affert, & dolorem eum excitat, qui esse molestus prius consueuerat.

xxvj Ignis sacer in quibusdā a ceruice exortus in facie indicabatur. Quibus autem nigra erant in ceruice, mala; & quibus pustula & quæ turbationem afferrent, mala.

40

Ad recordationem est hæc conscripta sententia, vt postea longiore ambitu verborum eam explicaret. Cum enim ignis sacer quosdam corripuisset, & a ceruice ducto initio in faciem pertransisset, ibidem iudicatus est. Quod ipse, vt raro contingens, obseruauit. Vix enim fit, vt recte morbus iudicetur, cum ab ignobili ad nobilem partem commigrat. In quo aduertendum est, quibus nigra in ceruice apparuerant, malum portendisse. Hoc est non fuisse in ijs sacrum ignem rite iudicatum, quod sanguis ille crassus, aterque expurgari non posset. Ac multo etiam peius fuisse, si pustulæ scattentes cutim occupassent. Iam vero si alui turbatio, & mentis alienatio erant consecutæ, æger erat in desperatis: quod eam turbationem malitia, magnaque copia humorum excitaret.

XXvij *Adamantus, cum esset melancholicus, magna peplij copia sumpta, aliquando nigra euomuit. Quod etiam alias sumptis cepis fecit.*

Hanc etiam historiam, vt admirabilem adiunxit. Cum enim humor melancholicus grauis sit, vt suapte natura deorsum feratur, ideoque facilius per aluum, quàm per vomitum euacuetur, sicut flaua bilis propter leuitatem facilius vomitu reijcitur, quàm vt per inferna expurgetur, contra tamen in Adamanto accidisse commemorat, cum ille peplijs copiose vsus esset, & item cepas comedisset. Nam quod ait nigra, non dubium est, quin atrum, & melancholicum humorem significet.

XXviij *Febres, in quibus labia vlcerantur, æqualiter intermittunt: ac tertianis refrigerationes sunt. Ardentes autem semper statim ad manum soluantur.*

Labia videntur nullam aliam ob causam vlcerari nisi quia acer quidam vapor illuc a vehementia febris amandatur, qui partes illas quasi ardore quodam consumit: nihil tamen mali præterea facit, præter vlcerationem, cuius nunc Hippocrates mentionem facit. Hoc autem cum in tertianis quandoque contingit, tum vero maxime in ardentibus, cum febris calorem perferre æger non potest. Atq; has quidem febres ait æqualiter remittere, quod neque vllam habeant remissionem, nisi omnino soluantur: at tertianis ait esse refrigerationes, & intermissiones, adde vero etiam pulsus ad integritatem redire, tum eas repetere, vt tertio quoque die hominē oc-

cupent. Ardentes vero cum soluuntur, hoc confestim faciunt, ac si manum admoucas statim eas solutas esse perſenties. Deuincuntur enim a manu, neque poſtea redeunt,

xxxix *Quale in articulis inſit, & an non ad ſuppurationem perueniant.*

Interdum totum corpus pituita reſertum redditur, vt quidā quaſi mucī per vrinam excernantur, quo ſane tempore poteſt contingere, vt etiam ad articulos decubitus fiant, & abſceſſus quidam ſimiles, ijs, qui in hydropibus ſæpe cernuntur, ibidem excitentur. Monet autem, vt ſi quis te ad eiufmodi homines curandos accerſat, caueas, ne tibi idem, quod plerique medicis, atque ijs quidem nō vulgaribus, accidat. Cum enim illi abſceſſus eos aperuiſſent, in eaque eſſent opinione, fore, vt ſaniem ibi copioſam eſſent inuenturi, tantum abeſt, vt ſaniem eo in loco conſpexerint, vt totam carnem, qua articuli contegebantur, pituitoſam plane, & muco plenam inſtuentes, ſe deceptos, & falſos deprehenderent. Id autem vitare omnes ſummō ſtudio debent, ne & ipſi male audiāt, & ægrotis perniciem ultro moliri eſſe exiſtimentur; præſertim cum vel mortem afferant, vel dum altius plagas adigunt neruos etiam præcidant, atque ita mancum, ac decurtatum hominem reddant. Eſt igitur diligenter obſeruandum, ne quid temere facias, in articulorum tumoribus incidendis; præſertim niſi certo ſcias, ea quę inſunt, ad ſuppurationem deueniſſe; vt ipſe accurate monuit.

xxx *Conſuetudo, dum ſani fuimus, attendenda qualis in victu, veſtitu, laboribus, ſomno, rebus venereis, & mente fuerit.*

Conſuetudinem in ſex potiſſimum rebus obſeruari ait oportere, in cibo ac potu, in veſtitu, & alijs, quas commemorat: quia, vt in commentarijs de victus ratione in morbis acutis diximus, magna vis conſuetudinis eſt. Nam ſi quis ſemel modo cibum ſumere ſingulis diebus conſueuerit, velis autem eum bis alere, non mediocriter lædes: ſicut etiam contra, ſi abſtineas. Prætea, quę conſueſta ſunt, lædere minus ſolent. Sed quanta vis conſuetudinis ſit, nos iam vno libro copioſe docuimus, quem de conſuetudine inſcripſimus. Quod autem ait Græce, ſcepīſi, non modo veſtitum poteſt indicare, ſed habitationem quoque: vt inquam inueſtiget medicus, an æger ſolitus ſit in domo, an ſub dio cubare, & an intra domeſticos parietes mul-

tum, an parum se continere: vt inde de aere ambiente facere coniecturā possit. Nec minus tñ ad vestimenta pōt. referri. Addit tertio loco labores solitos esse spectandos: qđ tātum possit consuetudo, vt vel senes, vel imbecilli cōmodius, quā vel iuuenes robusti, labores ferant: id quod ipse in aphorismis, & alibi sepe, vim consuetudinis ornans laudibus, scriptum reliquit. Ad hęc ait, attendendū, quantum, & quando quisq; somno indulgere per sanitatē cōsueſſet: vt vel de periculo, vel de salute, vel de morbi diurnitate, aut breuitate loqui certius posse Medicus videatur. Quintum locū tribuit rebus venereis, vt illarū quoq; vñ mos pristinus, consuetudo que seruetur: ne ve magna fiat immutatio. Supra enim diximus ex ipsius Hippocratis snia labores, cibos, potus, somnos, res venereas mediocritatē excedere non oportere. Vltimo loco ait expendendum, qualis fuerit mēs eius, dam integra valetudine frueretur: vt quantum a statu naturæ suę deflexerit, nos non fugiat. Plerique enim lati sunt, aut mites, aut blandi. Qui si contrariū in statum sint mutati, causa statim peruestigāda, & eidē est occurrendū. Quod idē est, si contrariā in partē sit facta mutatio, faciendū.

xxxj *Qualiter morbi, & a quibus in quos modos mutantur: ad quæ loca ver si sint, quando inceperint, adſuerint, cessarint.*

Nisi quis morborum modos norit vix, aut ne vix quidem curare eos recte sciuerit. Sunt enim morbi, aut continui, aut intermittentes: aut acuti, aut longi: præterea aut cessarunt, & postea repetierunt, aut denique sunt aliquo modo cōmutati, aut ē loco ad locū alium decubuerunt. Quod, cū de decubitu supra loqueremur, quō fiat, ostendimus. Ac non modo hęc cognoscere Medicus debet, vt supra monuit, sed scire etiam, quando morbus inceperit, vt inde faciat coniecturam, vtrum in statu, an adhuc in incremento sit, an declinet. Quod permagni refert tum ad remedia adhibenda, tum vero etiam ad victus rationem recte instituendam.

xxxij *In quibus incontinens terrefactus sit, spectandum.*

Quicunq; se a rebus vetitis abſtinent, ij vel iudicio id faciunt, vel affectu, & monitu aliorū. Iudicio faciunt ij, in quibus ratio cupiditatem vincit, vt vel ipsi cupiditate relicta gaudeāt: vel rationi quidem obtēperent, verū ad ea, quæ deseruerunt, oculos retorqueant. Hos continentes vocāt. Qui vero affectu quodam sunt continentes, id ipsnm duobus modis faci-

unt, hoc est pudore impediti, ut solent ingenui homines, & liberaliter eruditi: aut cum serui ingenio sint, metu solum abstinere à rebus prohibitis. Hi vero suapte natura incōtinentes sunt, sed metu ægritudinis perterriti, in officio continentur, ut non scortentur, non potent, non se se cibis expleant: aut hos, vel illos cibos, quod esse noxios audierint, non gustent. Id ergo videre Medicus debet, ut quædā cōcedat, quædā phibeat, moneat que quæ mala, quæque incōmoda sint ex viâ rerū vetitarum cōsecutura: ne si ægrotus deliquerit, ipse culpæ affinis existimetur.

xxxiiij Victus in morbo contrarius.

Est Hippocratis explicata sententia, contraria curari contrarijs. Eandē nūc iterat, ut nobis in memoria firmitus hæreat. Ac nihil aliud hic monet, nisi, ut quæ ad victum pertinent, ea contraria morbo instituas.

xxxiiij Facilitas, & difficultas in tolerando.

Hoc ipsum sexcentis in locis inculcauit. Causa est, quia mirificam in faciendi medicina vtilitatem affert. Videndum enim est, num æger facile ferat morbum, medicamentā, inediā, euacuationem, & cetera omnia, quorum in morbis habenda ratio est. Si facile ferat, boni consulendum: si egre, & cū labore, mali. Quod in euacuationibus est potissimum observādum, ut scias an cohibendæ sint, an vero adiuuandæ, aut ita finendæ. Idque siue natura eas molietur, siue Medicus sua industria easdem tentarit,

xxxv Ne te lateat, quantum victus ratio cognosci possit. Magna enim calamitas est, hanc si ignores.

Nisi quis victus rationem probe cognitam habeat, profecto innumera incōmoda ægro afferet, quæ vel mortem, vel certe eius periculum minabuntur. Debet igitur Medicus diligenter in hanc curam incumbere, ut quæ ad victum pertinent, accurate pernoſcat omnia, ne quid delinquat, sed ægro semper adiumento sit.

xxxvj Similitudines præstantibus etiam Medicis errores, & dubitationes afferunt: causa vero ipsa, e converso. Scio autem difficile esse etiā t̄ intelligenti ratiocinādo vias cognoscere, ut si acutū caput habeat, si simus, si subsiccus, si biliosus sit: si difficulter vomat, si niger, iuuenis, temere victitans: hæc inquam omnia simul & inter se convenire difficile est.

Lib. impres-
sus nō habet
intelligenti.

Vt in philosophia magnos viros, & clarissimos philosophos scimus esse
 deceptos in similitudinibus non rite discernendis, ita etiam in medicina v-
 su veniat, necesse est. Neque enim rationum similitudines agnoscere pos-
 sunt ij, qui non diu, multumque, & quotidie in rationibus sunt versati. In
 5 quo maxime peccant ij, qui aliquid eorum: quę vitam humanam attingūt,
 temere pronunciant, idque faciunt aut opinione sapientiæ, quam sibi ar-
 rogant, aut honoris, aut quęstus gratia. Vt autem intelligeremus, quā a-
 cri studio debeamus laborare, vt ne nos similitudines fallant, scripsit hanc
 rem non modo vulgaribus, ignatisque hominibus errores, ambiguitatesq;
 10 afferre, sed optimos etiam Medicos, & valde exercitatos in errorem indu-
 xisse. Causa igitur spectanda est, qua cognita, fiet, vt minus labamur, mi-
 nus decipiamur, & firmiore coniectura curationem simus adhibitori. Vi-
 detur tamen quasi excusationem quandam subiungere, cum ait, scire se,
 quā difficile sit, rationes curationum omnes cognoscere, quę videntur
 15 varijs in rebus consistere, vt in corporis figura, vtrum quis capite sit acu-
 to, an vero simus sit; vt in tēperatura, vtrum inquam sit siccus, an humidus,
 calidus, an frigidus. Vt in humorum cognitione, vtrum biliosus, an pitui-
 tosus, an melancholicus sit; vt in affectione corporis aptus ne sit quispiam
 ad medicinas, ad vomitum, ad excretionem per aluum, per vrinā, per iudo-
 20 res, & cetera huius generis. Sicut etiam ex colore possumus facere conie-
 cturam de humore redūdāte, nisi sit is propter aliquam externam permō-
 tionem, & perturbationem mutatus. Et item ex ætate nobis potest aliquid
 suppeditari, vt ex consuetā vītus ratione, vt an conuenienter bonæ vale-
 tudini vitam traduxerit, an sine vllo discrimine rebus omnibus, & temere
 sit vsus. Quæ omnia inter se coniungere ait esse perdifficile; ac multo eti-
 25 am laboriosius de eis recte iudicare.

xxxvij *Fistula quidam rursus rumpebatur: quod tussicula permanere prohi-
 beret.*

Dixit permanere, id est perdurare, & perseuerare: quia cum iam fistula
 30 esset cicatrice conclusa, tussiculæ motus pectus agitabat, atque ita occlu-
 sam in eo fistulam aperiebat. Vel etiam humores in capite collecti ad pul-
 monem deferabantur, atque ita erodebant id, quod iam esset conglutina-
 tum. Hanc sibi historiam scripsit Hippocrates, vt postea pluribus verbis e-
 narraret. Hęc autem pauca sibi ad recordationem adnotauit, cuiusmodi e-
 35 tiam est id, quod lequitur.

xxxviii Cui ecoris fibra cōplicata erat, eū concussit, & dolor statim sedatus est.

Hoc vel casu, vel ictu, vel ex lacta, vel alia externa causa, potuit cōtingere. Concussio autem fecit, ut suum in locum fibra rediret. Quare non mirabile est, dolorem esse eo pacto sublatum.

xxxix Thasi Satyrus, cognomento Grypalopix qui dicebatur, cū citius vigesimum quintum annum ætatis ageret, semen genitale per somnum sæpius emittebat: id quod etiam per diem sæpenumero ei accidit. Is cū ad annū trigesimū peruenisset, tabidus factus, interijt.

In vrbe Thasso ait hoc, quod narrat, cōtigisse. Satyrus enim cū magnam vim seminis emisisset, idq; nō solū nocturno, sed etiā diurno tēpore, circa annū ætatis trigesimū est factus tabidus, & ita mortuus est; qđ Hiopo. nulla alia nota tēperature, aut signo aduentitio adiuncto, memorię prodidit.

xl Abderis palestra custos, qui Stheneus vocabatur, multum luctatus cū alio fortiore, in caput cecidit. inde abiens aquam frigidā copiose bibit. Post hæc autem illa nocte subsecuta est vigilia, molestia, & extremorū refrigeratio. Postridie domū ingressus est, & glande sedi imposita, aluus nihil deiecit. Parū minxit, cū nihil minxisset prius. Sub noctē lauit. Et tamē vigilia, molestiaq; perseuerarunt. Delirauit. Tertio die extremarū partium refrigeratio eū corripuit: calefactusq; sudauit. Epoto vero mulso, tertio die mortuus est.

Probabile est, cum ex ictu concussum esset cerebrum, magnam ei noxā esse ex aquæ potu allatam: vnde vigiliæ, & molestiæ sunt consecutę: & extremæ partes frigore correptæ sunt. Sed malitiam signorum quę ex principe hac parte sumebantur, auxit etiam glans ano imiecta, quę nihil irritauit, ut excrementa deijcerentur. Sed neq; fructum vllum tulit ex balneo: cum nulla neque ab eo neque à glande esset facta diuersio. Eadē enim mala, & iidem calus reuersi sunt: nisi quod ait, hominem calefactum, hoc est, ut ego quidem puto, vi morbi excafactum sudasse: & postquam delirasset, & mulsam aquam bibisset, è vita tertio die excessisse.

xl Melancholici plerūque in morbū comitalem solent cadere, & cōtra, qui morbo comitali afficiuntur, melancholici sunt. Horū utrūbilet magis

usu venit, ut in hanc, vel in illam partem infirmitas vergit. nam si in corpus, morbus comitialis hominem corripit: si in mentem, melancholicus efficitur

- Melancholia plerumque in morbum comitalem commutatur, sicut morbus comitalis in melancholiam vertitur: id tamen non perpetuo accidit: propterea quod si à pituita comitalis existat, non iam in melancholiam transeat. Nos vero in commentarijs de locis affectis, quomodo ex melancholia fiat comitalis morbus, & ex comitali melancholia, & itē quomodo cū ad corpus & ad mētem repit, alteruter morbus gignatur, plane ostēdimus. Quod qui scire aueat, eos libros legat, nec putet nos velle eadem de re saepe eadem iterare.

- xli Phaethusa Pythēi coniux Abderita olim cum puella esset, fecūda fuit. Sed eius marito in exiliū acto, menstruæ purgationes ipsam longo temporis spatio defecerūt. Postea vero dolores, & rubores articulos obsederūt. quæ cū ei cōtigissent, corpus virile, atq; omni ex parte hirsutū factū est, barbam
15 que emisit, & vox facta est aspera. cū vero omnia faceremus, quæ essent ad menstruas purgationes euocandas accommodata, ciere tamē eas nō potuimus, sed ipsa non ita diutius producta vita, periit.

- Hanc historiam monumentis literarum esse consignandam Hippocrates censuit, quod admirabilis sit & contra opinionem omnium. Verisimile tamen est, cum menstruæ purgationes non profuerent, ut excrementis
20 ijs, quæ excerni per vterum debebant, ad articulos confluentibus, dolores primum, deinde rubores sint exorti. quare diximus alibi, verisimam eius esse sententiam, cum ait, mulierem pedum doloribus nō laborare, nisi menstruæ purgationes eam defecerint. Cum vero omnis redundantia ad cutim
25 propelleretur, etiam pili toto corpore, atque adeo barba ipsa exorta est. Ac ne quid deesset, ut virile corpus esset factum, vox quoque facta est aspera. Existimabat autem Hippocrates vna sola in re curationem esse positā, si menses essent prouocati. Itaque omni studio id esse tentatum commemorat, Sed frustra. Quocirca illa intra paucos dies excessit è vita.

- 30 xliij Idem quoque Namysia Thasie Corippi uxori accidit. vnica autem spe

medici omnes, quos quidem ego novi, ducebantur, si illa effœminaretur, menstruæq; purgationes naturaliter profluerent. verû multis remedijs adhibitis, nō sunt excitæ. immo yero illa non ita multo post obiit.

Altero exemplo declarat, quid alteri mulieri acciderit, quam menstruæ purgationes diu defecerant. ait enim medicos multa tentasse, & nihil non esse conatos, eas vt prouocarent, frustra tamen omnem laborem impendisse; quod illa effœminari non potuerit; hoc est perducere ad eum statum nequiuit, vt menstruæ purgationes prorumperent. Vt nos fere admoneat, muliebres purgationes si diutius suppressæ fuerint, vix posse reuocari; & sæpius nos huiusmodi laborem frustra suscipere, quàm vt voti compotes ¹⁰ fiamus. Namyfia vero, non secus quàm Phaethula, cuius facta est nuper mentio, cum nullum fructum ex medicorum opera tulisset, è vita excessit; nec potuit diu vitam producere. Non tamen hæc nos deterrere exempla debent, quo minus mulieribus ita affectis manum admo-
ueamus; sed excitare potius, vt ingenium exacuamus, quo
optata consequamur: siquidē tū deniq; officio nostro
functi simus, cum omnia effecimus, quæ ratio nobis
suppeditat, & longus vsus peritiaque
commonstrat.

Finis octauæ in sextum Hippoc. de morbis vulgaribus. Commentarij.

253

GALENI FRAGMENTVM EX QVATVOR COMMENTARIIS

QVORVM INDEX ERAT, DE IIS
QVAE IN TIMAEO PLATONIS MEDICE
DICTA SVNT

In quo & in principio, & ad finem multo plura, quàm in
iam impresso, continentur

Io. Bap. Rasario medico, Nouariensi interprete.

Hoc fragmentum esse Galeni verum, planum est, & quod ipse in libello,
10 in quo libros à se confectos recenset, quatuor à se conscriptos in hac sen-
tentiam commentarios commemorat: & quod libro octauo
de decretis Hippocratis & Platonis & itē alibi, se hac
de re scripturum pollicetur.

Platonis verba ex Timēo, in quibus de capitis, neruorū, venarumq; fabri-
15 catione, atq; positu, differitur: deq; origine, atq; vsu respi-
rationis disputatur.

20 Eterum cum illi fabricatores nostri de humano genere consul-
tarent, vtrum diuturnius, sed deterius, an breuioris vitæ, sed me-
lioris ipsum efficerent: breuem, melioremque vitam diuturnæ,
ac deteriori esse omnino antepanendam censuerunt. Quam ob
rem caput: utpote quod flexiones non erat habiturum, neque carne, neque ner-
uis, sed osse raro fulcietur, his omnibus de causis in capite maior vis sensus,
atq; prudētiæ, licet sit multo, quam cetera mēbra imbecillius, est constituta.
Hancq; ob causam, atque hoc modo neruos extremæ capitis parti circum-
25 ponens effector mundi deus, eos similitudine quadā spinæ dorsi circūplicauit,

illisq; summas malas sub vultu deuinxit: reliquos vero in omnes artus articulū articulo componens, diffeminauit, nostri præterea illi opifices os ipsum dentibus, lingua, labijsq; tum ad vsus necessarios, tum vt optima quæq; præstaret, ita: vt nunc videmus, ornatum esse voluerunt: etenim ingressum, necessariorū, egressum optimorum gratia sunt machinati: nam quicquid ingreditur, corpus ; que alit, id est necessarium: at cum foras fluat oratio, quæ est ministra prudentiæ, profecto eius fluxio est omnium præstantissima, atque optima.

Quoniam omnis coagmentatio corporis vel calore, vel frigore, vel a liqua impulsionē vehementi labefactatur, & ad morbum cōpellitur, ideo hanc habuit rationem molitor mūdi deus, vt caput ad mundi, quod opus 10 omni morbo carere voluit, formam absolueretur: ea enim forma mundū figurarat, qua vna omnes reliquæ formæ cōcluduntur: & globosus est fabricatus. At caput ad vtrinque deprelsi parumper globi similitudinem effinxit: in quo sensus interpretes, ac nuncij rerum, tanquam in arce mirifice ad vsus necessarios & facti, & collocati sunt. Atque oculi altissimū 15 locum obtinent, plurimaque circūspiciunt. Cetera quoque instrumenta sensuum in eodem sunt collocata, vt aures, quarum munus est, vt sonum qui natura in sublime fertur, recipiant; itemque nares, quia omnis odor ad superiora fertur, at oris quanta vtilitas, quantumque decus? cum enim vita animantium cibo, potione, spiritu teneatur, ad hæc omnia percipienda 20 os est aptissimum. Cumq; mentis interpret oratio sit, ea potissimum ore emittitur, atque ijs instrumentis fere, quæ ore continentur, articulatur, vt in eo libro, qui de vocalium instrumentorum dissectione est, itemque in eo, cuius index est, de voce, demonstrauimus. Itaque & sensa animi, & sua cogitata homines, nisi os essent conlecti, eloqui nūquam potuissent. Sed in 25 credibile est, quāta opera id ad agendum machinata natura sit: primum enim a pulmone arteria vsq; ad os intimū pertinet: per quā vox principiū a mente ducens, percipitur, ac funditur, deinde in ore sita lingua est, quæ finita dentibus, vocē immoderate profundam fingit, & terminat. Eadē sonos vocis distinctos, & pressos efficit, cum & ad dentes, & ad alias partes oris cō 30 pellit. Iam vero neruorum originem a quibus artus continentur eorum que implicationem toto corpore pertinentem, quis est; qui extare è cerebro nesciat: quare cū inde nascantur, tū ad reliquas corporis parres, quasi rami, deducātur, efficitur, vt totū corpus, veluti rete cōplectātur: nam ad

oculos porrecti, videndi sensum pariunt: ad nares, olfactus: ad aures, auditus: ad linguam, gustatus, ac motionis sunt instrumenta. Inter quos tamen illud interest, quod sensuum acutiorum nervi mollissimi sunt, motionis, du-
 5 riores. Ceterum cum extrema capitis pars sentire, non motum ciere deberet, ideo rariore est osse conuicta. Quamobrem voluit Plato, huic parti nervos esse circumpositos, ut quidam illorum in maxillas pertinentes, sensuum instrumenta essent; ceteri ad spinam, aliaque membra diducti motionis auctores haberentur. Verum quia de nervis, & de capitis, orisque præstantia est a nobis ut alibi sæpe, ita etiam in libris de usu partium, & ijs, qui
 10 sunt de nervorum dissectione, copiose disputatum: ideo non est hoc loco propositum, omnia, quæ huc faciunt, accurate pertractare: ne easdem res iterare de industria voluisse videamur.

ij Ipsum porro caput, propter magnam vim frigoris, atque caloris, quam anni
 tempora afferunt, neque solo, nudoque osse contactum esse poterat, neque car-
 15 nis mole prægravatum, ne obtusum, sensusque expers redderetur. Quare factum est, ut non plane resiccata carne, reliquum, quod maiore ex parte super erat, seiunctum sit, id quod nunc cutis appellatur: quæ circa cerebri humorem sibi ipsa coniuncta atque germinans caput circumvestiunt: ipseque humor sub
 futuris scaturiens ipsam irrigavit, ad verticemque compegit. Tum vero omnis
 20 generis futurae sunt factæ, ut circuitionibus, alimoniaeque iter pateret. Cumque hæc magis inter se pugnant, plures: cum minus, pauciores erunt. Hanc autem totam cutim igni pupugit deus, quæ vulnerata, cum humor per eam efflueret, humidum & calidum, quod erat syncerum, abiit: quod vero concretum ex ijs erat, ex quibus cutis constabat, foras impetulationis productum fiebat
 25 longius, tenuitatemque puncti similem habebat: sed propter tarditatem a spiritu circumfluo intro iterum sub cutem repulsum, radices egit. Quæ causæ fecerunt, ut in cute capilli sint exorti, qui lori similitudine proxime ad cutim accedunt, sed propter concretionem a frigore contractam duriores cute, densioresque fuerunt: siquidem capillus extra cutem productus, frigore obrigit.
 30 Atque ita quidem caput nostrum hirsutum effecit deus, ijs causis ductus, quas attulimus: ceterum volebat ipsum tegmen ad cerebri tutelam non carne

grauē, sed leuē, quod caloris, frigorisque iniurias propelleret: ac nihil sensus acumen impediret.

Afferit rationem, cur caput neque nudum, neque pondere carnis prægrauatum sit effectum; nam cum experiri ipsum magnam quandoque vim frigoris, & caloris oporteat, si nullo tegmine opertum fuisset, profecto periculū erat, ne durare diutius posset; contra vero, si vt reliquas partes, ita hanc quoque carne conuetsisset, aliud enim malum imminebat: ne mortales ea mole impediti, stupidi, bardique fuissent. Quocirca mediocritatem est affecutus, vt neque solo osse, neque copiosa carne caput tegetetur; ac carnem quandam, quam cutim nominamus, inuenit, quæ & spongiam imitatur, & multis referta est meatib⁹, nec adeo mollis, vt reliqua; nec adeo densa, solidaque: sed eiusmodi, vt caput a frigore, caloreque tueatur, & nulli sit sensibus impedimento. Ac spōgiæ quidem formam est imitata, vt humores è cerebro exhalantes facile transmittat. Non est autem vnum caluariæ os, sed eius tres suturæ sunt, ex quibus ossa quæ in ipsa sunt, committuntur, earum duæ transuersæ sunt, altera in occipite, quæ lambdoides: altera in sincipite, quæ coronalis appellatur: tertia duas illas coniungit, a lambdoides medio per verticem ad coronalem perducta. Cum autem duplex sit excrementi genus, quo cerebrum expurgatur, quod fuliginosum, crassumque est, per has suturas, vt patentiores emittitur: quod vero tenuis, per caluariam, vtpote quæ rara sit, nec adeo tamen pateat. Quare inquit, factum est, vt non plane resiccata carne. Cerebrum autem molle, tenueque est, & sub caluaria ipsa reconditur. Ac ne a caluariæ duricie lædatur dum ei annectitur, duplici membrana, altera molliore, duriore altera tectum est. Quæ sane ipsum inferne, superneque protegunt; quæ inquam mollior est, cerebrum complectitur, altera durior, dupliciter distribuitur: vt vna eius pars intra caluariam, altera extra pertineat. Quæ intra caluariam est, tenuem membranam, quæ cerebro inuoluta est, ab osse caluariæ distinguit: quæ vero extra caluariam est sita, per suturas transmittitur, & inter os & carnem est collocata, ac quia caluariæ imposita est, ideo pericranium appellatur. Atque ita quidem cerebrum communitum, & vndique vallatum est ab externis iniurijs plane tutum. Sed nec alimento caret; nam spiritu animali, qui per arterias, ad caput comportatur, tenuissimoque sanguine nutritur; primum enim è magna illa arteria, quæ a sinistro cordis ventriculo secundum spinam ad collum vsque protenditur atque inde bifariam secat

tur, ac multis ramulis ad caput ascendit, spiritus cerebro subministrantur; sanguis autem per venas ad caput pertinētes cerebrum ingreditur, ipsumque calore, humoreque suo sustentat. Quod aut addit, humorque ipse sub futuris scaruriens, significat cerebri naturam humidam ac mollem: quæ
 5 membranam, qua tegitur, per futuras ad caluariam, aut capitis verticem emittit. Et quibus futuris hic fructus existit, ut etiam membranæ per ipsas transmissæ cerebri alimento perfruantur, itaque conferuentur. Quam ob rem subiunxit, futuras omnis generis esse factas, tum quod circuitiones, quas membranæ cerebrum ambientes in orbem faciunt, intra & extra
 10 caluariam obtineant: tum quod per easdem, ut patentiores membranæ alimentum ex cerebro ducant. Qua in re illud scire conuenit, in quo maior sit futurarum varietas, in eo maiorem alimoniz vim a cerebro trahi: siquidem plures futuræ plus alimenti, pauciores, minus transmittunt. Ut autem oriri capilli possent, quorum originem nos alibi declarauimus:
 15 hanc inquit, cutim capitis calore aperiens deus, multosque in ea meatus efficiens, ad pilos proferendos accommodauit, est enim caloris ea vis, atque natura, ut meatus carnis aperiat, frigoris, ut cogat, atque constingat. Quare vi caloris ad aperta cute humor omnis, unde pili creantur, effluxit, Ipseque humor a calore pulsus quasi pullulat, ac nescio quid fuligini simile,
 20 producitur: quod ut ipse ait, cum primum frigore externo riguit, & obdurat, pilus efficitur.

iiij Quæ autem est circa digitos nervi, cutis, ossisque complicatio, ea facta aridior, una dura cutis communis omnium extitit, cuius adiuvans causa in ijs, quæ prædicta sunt, consistit, princeps vero in ea intelligentia, quæ id futuræ
 25 commoditatis causa molita est: fere enim quandoque ut ex viris femina, aliæque fera animantes gignerentur, nostros illos effectores non latuit. Quin etiam illos quoque non fugit, vnguium vsum multis bestiis ad multas res accommodatum esse futurum. Quam ob rem in hominibus statim genitis vngues figurarunt. Hac utique ratione, hisque causis cutim, capillos, & vngues
 30 in extremis gigni membris voluerunt.

* * * ijs ipsis particulis. Ac cutis non secus ipsorum vnguium radices continet, quam gingivæ dentes. Nec du-

bium est, quin vngues vna cum venis iubeatis exoriantur. Quocirca non solum ex ossibus, nervo & cute, sed etiam ex carne, venis, membranis, ac ligamentis constare vngues, existimare quivis potest. Verum hac de re cum alibi, tum in tertio de dissectione Hippocratis libro copiose disserui,

iii Cumque partes, & membra omnia mortalis animantis mutua quadam cognatione tenerentur, ac vitam in igne, ac spiritu habere necessitas cogeret, ne animal ab his resolutum, exhaustumque deficeret, ei præsidium dii pararunt: aliam enim naturam humanæ naturæ cognatam, alijs formis, sensibusque temperantes, quasi animal quoddam aliud plantauerunt: cuiusmodi sunt domesticæ arbores, stirpes, ac semina, quæ nunc ab agricolis consita, & culta, nobis mitia sunt: quondam vero, sine cultura agrestia: eaque cicuribus antiquiora: nam quicquid est vitæ particeps, id animal iure optimo nominabitur. Id autem, quo de nunc agitur, tertiæ animæ speciei particeps est, cuius sedem inter septum transversum, umbilicumque esse aiunt: in qua nulla prorsus opinio, aut ratio, aut mens inest, sed iucundus, tristisque sensus cum cupiditatibus coniunctus: quod perturbationibus perpetuo conflictetur. Quia vero in semetipsum vertitur, externumque motum respuit, & suo motu cietur, idcirco ei natura consilium non dedit, quo res suas consideraret. Quibus quidem fit rebus, ut vivat, nec sit ab animali diversum: verum quia motu extra se ipsam vacat, ideo stabile, & radicibus fixum hæsit.

Partes appellantur ea omnia, ex quibus totum conficitur, aut in quæ totum distribuitur: membra vero peculiares animantium partes nuncupantur. Itaque cum Plato fecerit hoc loco, ut membra partibus ex altera parte respondeant, occasionem suspicandi nobis dedit, in alia significatione virumque nomen esse capiendum: ut quæ definita circumscriptione continentur, altero nomine complexus sit: quæ vero horum partes sint, altero comprehenderit: utro tamen alterutrum indicarit, nondum satis exploratum habeamus. Sed hæc in nominibus, significationibusque est questio, quæ ad scientiam nihil pertinet. Quare expendamus iam, quæ de rebus ipsis afferat, cum ait, vitam nostram in igne, ac spiritu esse necessario constitutam: cum enim quatuor elementa sint, ignis, terra, aqua, & aer, ex quibus

oriuntur, quæcunque gignuntur, omnia, ex his propius ad materiam accedere terram & aquam; efficiendi vero potius vim habere, præsertim in animantibus, ignem ac spiritum, inter omnes ferme constat. Corpus autem, quod ex his conflatum est, multas non solum perspicuas euacuationes, sed etiam, quæ sensum fugiant, perspirationes, effluxionesque habeat, necesse est. Quam ob rem alimento indiget, quo id, quod de ipsorum essentia detrahatur, instauretur. Quam ad rem dii stirpes procrearunt; quas etiã paulo ante animalis nomine ab ipso appellatas esse, probabili ratione docuimus; nam si statuatur, animam esse motus principium: in stirpibus vero principium motus esse, profecto animata iure vocabuntur. Corpus vero, quod anima præditum est, animal cuncti nominant. Si vero placeat Aristoteli, non ideo corpus, quod modo animatum sit, animal appellari, sed sensibile etiam oportere, certe ne hoc quidem stirpes carent; siquidem in commentarijs de substantia facultatum naturalium probauimus, eã in stirpibus vim esse, vt & suas substantias, a quibus nutriuntur, & alienas, a quibus læduntur, cognoscere videantur. Ex quo etiam fiat, vt suas illæ sibi adsciscant, alienasque reiiciant, Quod in causa fuit, cur Plato peculiaris generis sensum stirpibus attribuerit; quod & sua & aliena dignoscant. Atque hæc est Platonis, a me breuiter explicata, sententia. Consequens autem est, vt eorum opinionem in medium afferamus, qui animæ nostræ unicam esse voluerunt substantiam, quæ tres facultates habeat, quarum vna sit, in qua ratio elucet; altera, quæ irarum æstu fluctuat, tertia, quæ voluptate alitur; cū ipse quoque Plato tum sæpe alibi, vt probauimus, tum in proposita oratione eam quæ in appetitu versatur, speciem animæ esse asseruerit: cuius non alia in stirpibus, alia in nobis, sed eadem sit natura: & in iecore quidem, non tamen eodem in loco, in quo ira & ratio sedem habent, collocetur. Id quod tamen erat consentaneum, si tres illæ facultates vnus essent substantiæ, vt illis probatur, qui cor esse huiusmodi statuunt, Qui sane recte progrediuntur, vt cum vnã animæ substantiam ponant, tres eius maxime generales facultates esse confirment. At Plato non eandem esse vult substantiã eius animæ, quæ rationis compos est, quæ sit eius, in qua irarum existit ardor, atque eius, in qua voluptates concitantur; sed inter se differentes esse plane docet; ac sæpe etiam partem rationis cum parte iræ contendere; interdum vero iram esse rationi aduersus appetitum adiumento. Itaque totius animæ nostræ formam atque imaginem ad fabulas transtulit, in quibus animalia quædam varia a poetis finguntur, qualem esse Chimære, Scyllæ, & Cerberi formam prodiderunt; nihil enim eorum, quæ hac mundi sede cõ-

tinentur, inuenire potuit, ad cuius imaginem nec magis propriè, nec magis accommodate animam nostram exprimeret. Similis quoque ea comparatio est, qua eam cum auriga, equisque coniunxit: sed præstatio est ea, quam in nono politiæ scriptam reliquit: in qua cõpositis animalibus, qualis Chimæra memoratur, ut est in fabulis, animam comparauit: cuius uerba, quibus id persequitur, supra recitauimus. Quare in nos iam, ut solent, inuehantur, irrideantque, ac dicta in nos dicant, qui nos oppugnant, quasi garruli simus, si tres, quas diximus esse animas asseramus: ut in quâ in cerebro sit neruorum, ac motuum, qui a voluntate proficiuntur, & quinque etiam sensuum initium: in iecore sanguinis, ac venarum, nutriendi que corporis, ac propriam sibi substantiam cognoscendi origo: in corde, arteriarum, innatique caloris, & pulsus item, & iræ fons ac principium. Plato autem hæc principia, non vnius solum substantiæ facultates, sed animæ species vocat. Cum igitur earum differentes sint substantiæ, ac singularum sedes in prædictis sit visceribus constituta, qui hæc tres facultates in nobis esse ait, is principia, non animas appellare posse videbitur: nihil enim aut medicinæ, aut philosophiæ incommodabimus, si animal a tribus gubernari principiis, quorum vnum in cerebro, alterum in corde, tertium in iecore positum sit, affirmabimus. Sed de his hæcenus. Quod vero in extrema oratione additum est, quomodo de stirpibus, deque tertia animæ specie dictum sit, perpendamus: quia vero inquit, in semetipsum vertitur, externumque motum respuit, ac suo cietur, idcirco ei natura consilium non dedit, quo res suas consideraret: propterea quod contraria huius sententiæ videtur subiungere, cum ait stabile, & radicibus fixum hæsisse, quia motu extra se ipsum vacet. Sed superior oratio accipienda est, ut de proprio ipsius motu loquatur, ut etiam re vera facit: siquid ex semine minimo exoriens in sublime fertur, & in æra panditur, ac deorsum altera radices agit; alimentumque ex terra ducit: & ad extremos usque ramos, germinaque comportat: & omnium particularum incrementum longissime propagat: vultque eo motu priuatam stirpem esse, qui loci mutatio nominatur: quæ tum efficitur, dum nos situm, in quo sumus mutamus, & ex alio loco in alium locum digredimur. Quo quidem genere motus cum careat ideo eam stabilem radicibusque esse fixam conscripsit. Hanc autem ego explanationem potiorē putavi ductus atticorum librorum lectione: cum enim in alijs libris scriptum esset, quia motu a se ipsa edito vacat, ego deesse literam suspicatus, hoc modo scripsisse Platonem existimavi, quia motum, qui extra ipsam sit, non habeat: ut motum quo incessu locum mutant, solum abesse a stirpibus voluerit.

v Ac cum superi hæc genera nobis inferioribus, quibus aleremur, plantauissent, in nostro corpore quasi horto quodam meatus, veluti aquæ ductus, vt tanquam liquoris derinatione irrigaretur, diduxerunt.

Vt nostrum corpus aleretur, ait stirpes a dijs esse procreatas, quod nos earum fructus, atque particulas in ventriculum ingeramus: tum in minutas particulas redacti, & confecti ita per venas cōportentur, vt in aquæ ductibus hortorum fieri videmus: nam per illos aduecta aqua, ita riuulis distribuitur, vt vicinæ partes irrigentur. Atque olitores tantum spatij inter riuulos esse volunt, quantum latis sit, vt aquæ ex riuulis distributæ & loca intermedia irrigaturæ aditus pateat.

vj Principio riuos occultos sub cutis, carnisque coalitu, binas inquam venas in dorso distribuerunt, quemadmodum gemina erat corporis figura ad dexteram, sinistramque constituta.

Ducto ab hortorum riuulis nomine venas ipsas riuos appellat. Facit autem mentionem maximarum venarum, a quibus ceteræ omnes, quæ in toto corpore sunt, ortum trahunt. Easque in dorso esse distributas ait. Quod per totum dorsum ab internis eius partibus protēdantur. Vera autem eius oratio est, cum vasa, quæ existunt in dorso venas vocat, quando ita a veteribus, vt ante monuimus, arteriæ quoque appellabantur, non tamen vera est, cum ideo, quod gemina sit figura corporis, duas esse venas affirmat: propterea quod dorfi vasa non eiusdem formæ sunt, cum alterius tunica tenuis, pullusque vacans sit, alterius pulset, ac venæ crassitudine quincupla sexcuplaue sit, quam præcipue arteriam nominamus. Immo ne alterum quidem vas dexteram partem, alterum sinistram ambit, sed vtrunque in media spina est locatum: & ab vtraque cuiusque horum regione vnus neruus alter ad dexteram, ad sinistram alter est situs.

vij Has autem ad spinam demiserunt, mediamque genitalem medullam cōprehensam esse voluerunt, vt ipsa quoque pullulet maxime. Hincque vberior ad alia, quasi ad decline, fiat effusio, qua omnia æquabiliter irrigentur.

30 Medullam genitalem vocat, quæ spinalis est: fuit enim hæc antiqua sen-

tentia, in qua Hippocrates quoque fuisse videtur, semen ad maris pudendum ē spinali medulla deferri. Eam vero pullulare dixit, propter societatem vasorum sanguineorum, a quibus alimentum ducit. Addit præterea, hinc fieri æquabilem effusionem, quasi ex magnis riuīs in paruos efficiatur distributio. Sed quod ait, quasi ad decliue, non satis accommodate dictū videtur: propterea quod superiores partes, quæ ad ceruicem, caputque pertinent, a venis alimentum ducunt. In spinæ autem partibus, infra septū transversam, vena caua, & maxima arteria super vertebrae percurrit, vsque dum ad eiusdem spinæ finem in crura discindatur: at in partibus, quæ supra septum transversum sunt, arteria super vertebrae longo progressu panditur, sed ei vena parua adhæret, quæ ijs solum thoracis inferioribus partibus, quæ octo spurijis costis continentur, alimentum prabet. Reliqua vero tota superior spinæ pars, in qua & primæ quatuor thoracis vertebrae, & supra has cunctæ vertebrae ceruicis ad caput vsque sitæ sunt, nec venâ, nec arteriam sibi adiacentem sortita est. Verum haud mirabile est, vt ante monui, ignota Platoni fuisse ea, quæ in corporibus dissecandis apparent. Sicut ne Homero quidem perspicua fuerunt: qui ita scriptum reliquit.

Venamque inciderat omnem,
Quæ ceruice tenus tergo confurgit ab imo.

viii Ad hæc discissis circa caput venis, vsque inter se contrarijs implicatis, has a dextris ad sinistra, illas a sinistris ad dextera corporis inclinando dispartierunt: vt caput cum reliquo corpore vna cum cute copularetur: quando caput in vertice a nervis in orbem non continebatur: atque etiam, vt sentiendi vis ab vtraque parte in totum corpus dimanaret.

* * Existimarunt quidam, venas tum a laua ad dextram, tum a dextra ad lauam permeare. Qui accuratius in dissectione sunt versati, ipsarum extrema inter se iungi dicunt, quod etiam in alijs corporis partibus vsu venit. Ipse vero vinculum capitis esse ipsarum coniunctionem putat: quippe quæ eius vera vincula prætereant: ac maxima, quæ in futuris sunt, parua, vt membranam, quæ circa caluariam est, & cutim: quæ ita omnē aliam corporis cutem crassitudine superat, vt in trinfecus quædam carnī similis substantia tenuis produci, & circa caluariam

cogi videatur. Negat autem vllū in capite neruū esse, quod nec eos, qui voluntarij, nec eos, qui copulantes vocantur, ibidem esse, neque mutuam venarum cum neruis fieri implicationem cognouerit. Cum autem ait, vt sentiendi vis in totum corpus dimanaret: indicat, se etiam illud nescire, neruos esse sensuum auctores: id quod, vt dictum est nobis, quosdam item ex antiquis medicis præterijt.

ix Hinc iam aquæductum huiusmodi quadam ratione præparatum esse voluerunt, quod minore cum difficultate intelligemus, si inter nos illud prius cōstituerit, omnia, quæ ex minutioribus sunt conflata, cōtineri maioribus, quæ vero ex maioribus, minora nullo modo posse continere: ac propterea ignem, cū minutioribus partibus: quam cetera alia constet, per aquam, terram, aerem, & alia, quæ ex his componuntur, penetrare. quodque cū continere valeat, esse nihil. Idem de nostro ventre existimandum, qui cibos, & potus ingestos potest cōtinere: spiritū & ignē, qui cōstitutione ipsius sūt multo tenuiores, nō potest.

15 Sanguinis per venas lationem vocat aquæductum, nomine per similitudinem à riuis trās lato. Nunc vero ait aquæductum effici, cū spiritus vnā cum calore per ventrē exit, ac simul alimenti particulas cōminutas effert. Summa autem orationis est à me breuiter, perspicueq; proposita. Sed quæ deinceps consequuntur, nec intelligi, nec dici facile possunt. Quare vbi

26 singulatim ea exposuero, omnia vnum in caput redigam, atq; cōpendium.

x His igitur deus quo a ventre ad venas irrigationem traduceret, vsus est.

His inquit, hoc est, spiritu & igne. Atque ignem quidem vocat calorē, qui in corpore est, tralato nomine ab eo elemento, à quo ipse gignitur: quia quicquid calidum est, id tale per ignis excessum efficitur.

25 xj Qui reticulum ex aere & igne instar nassæ texuit.

Intelligit hoc loco nassas piscatorum, quas nisi quis prius viderit, is quæ dicenda sunt quia explicari facile non possunt, & ab ijs etiam, qui nassas viderunt, vix intelliguntur, percipere nullo modo poterit. Itaq; si quis maritimis in locis habitet, is operam det, vt piscatorum nassas intueatur:

30 Si vero in solitarijs, montuosisq; vitā degat, saltē calathos inspiciat. Cum igitur hos in basi non perforatos esse, oculus vero supernum ad apertū habere animo comprehenderit, tum quæ dicenda sunt animaduertat.

xij *Quæ duplices naſſulas ad introitum habeant.*

Cum tecū animo volueris, qualis piſcatoria naſſa ſit, quæ ſane ſimplex rete eſt, alteram quoq; in ipſa naſſam eſſe mente concipito, quæ magna ſimilis ſit, ſed tamen parua contineatur: id quod eſt rete ex funibus conſtitutum (vt etiam totum rete fieri ſolet) & à baſi magnæ naſſæ productū: atque huius quidem retis baſis cum illo cōmunis ſit: oſculum vero æqualē cum ea naſſa quæ aliam continet, altitudinem habeat, ſed multo inferius deſinat. Enimuero ſi naſſulam ſimplicem mente voluas, certe minore difficultate duplicem perſpicias. Et qualis ea eſt, qua de verba feci, talem quoque eſſe aliam, quæ in magna continetur, ipſe conſtituas. Atque ubi hanc mentis acie perluftraris, excogita deinde plexum quendam oblongum ab vtraque naſſula uſque ad oſculum magnæ naſſæ pertinentem: ita vt piſces in magnā naſſā dupliciter igredi poſſint, atq; hi p vnū, illi per alterū intro eant. Hoc enim pacto fiet, vt licet piſces ſint inter ſe diſſuncti, in vna tamē magna naſſa ineſſe omnes eos dixeris, at ſi in alijs fuerint, non iam in vna eſſe eos affirmabis, quod parua ille ſint, quas ipſe naſſulas vocauit.

xij *Quarum alteram quoque bicornem prætexuit.*

Earum inquit, naſſularum alteram bicornem pertexuit: ſolent græci lignum bicornē, dicryn, hoc eſt duo habens cornua appellare: at Plato hoc nomē ad alterius naſſulæ oſculum traduxit: vt in hoc ipſo eā duplicem animo concipiamus. Sed obſcurus fuit, cum hoc, quod erat minime neceſſarium, orationi interiecit: clarius enim locutus eſſet, ſi quemadmodum duas naſſulas oratione ſub oculos ſubiecit, ita & oſculum in ſuperiorē magnæ naſſæ extremitatem deſinere addidiſſet: cenſet enim a nobis mēte cōprehendi, cutim, quæ foris totum corpus conueſtit, extimē circunferentiæ magnæ naſſæ ſimilem eſſe: quæ vero vt naſſulæ inanes in ipſa inſunt, ijs ſpatijs, quæ intra cutim ſunt: ei nimirum quod in ventre, & ei, quod in thorace eſt, comparari: ſiquidem ab his duæ veluti tibiæ ad oris amplitudinem proficiſcuntur. Sed, vt res fiat clarior, puta modo, linguam in corpore nō eſſe contentam: atque ita tibiæ, quæ in internam oris amplitudinē aſcendunt, erunt ſtomachus, & arteria, quæ aſpera nominatur: quæque ad pulmonem pertinet, in ea ſitum cauitate, quæ alterius naſſulæ ſimilitudinem præfert. Atque per hoc oſtiolum tum intrante tum exeunte ſpiritu, ſit reſpirationis: per alterum vero eſculenta & poculenta in ventriculum comportan

tur. Ac maxima vtriusque materiæ pars ita per os in corpus ingreditur. Scribit autem per vtrumque ostiolum exiguum partem vel spiritus in ventrem vel potionis in asperam arteriam pulmonemque simul intrare. Quam ob rem cum hæc verba interiecerit, alteram nassularum bicornem esse, ob
 5 securam orationem reddidit, & eiusmodi, ut redargui posse videatur: nam respirationem asperæ arteriæ bicornem esse ait. Quod ideo memoravit, quod per nares, atque os respiremus, sed ore solo edamus, ac bibamus. quæ res occasionem contradicendi contentionum studiosis affert: propterea quod non solum alterius nassulæ duo illa extrema esse dicent & quæ ad nares,
 10 & quod ad os pertinet: quia os est etiam communis terminus alterius nassulæ, quæ ventrem attingit. Nunc vero cum perspicuum nobis sit, quas particulas in nostro corpore magnæ nassæ, & quas nassulis comparemus, ad alia eius verba deinceps progrediemur.

xiiij Et a nassulis veluti funes per totum corpus usque ad retis illius extre
 15 ma circumtendit.

In nassis piscatorijs nihil tale reperitur, quod cum hoc proportionem habeat, siquidem in nassulis in quibus tota illa intercapedo inanis est, nullus ad continentis circuli rete funis pertingit: at in nobis à ventre, & à pulmone sunt in toto corpore ad extremos usque fines venæ & arteriæ pertinentes: quas funibus, quos nassulæ ad nassam porrigunt, ei placet comparari.

xv Atque internas quidem ipsius plexus partes omnes ex igne: nassulas vero, & receptaculum ex aere conflavit.

Plexum hic intelligit totum id, quod cum nassa similitudinem gerit, quia in
 25 ipso etiam nassulæ continentur. Ait autem regionem, quam hæc occupant, aeri magis, quam igni similem censeri: quod fuit in causa, ut cum de toto plexu loqueretur, addiderit, nassulas ac receptaculum ex aere constare. Planum autem est, nassulas tales esse: ac sane regio in thorace cernitur, quæ aerem solum continet, cur autem receptaculum ex aere constare dixerit, non est ita perspicuum: hoc
 30 enim nomen videtur velut unum corpus, de quo instituta sit oratio, significare. Verum id repugnare cum ijs, quæ supra dicta sunt, videtur propterea quod totum nassæ receptaculum à nassulis plenum redditur, & ab

eo etiam, quocunque ab eisdem in externam nassæ superficiem proficiscitur: in quo loco quosdam veluti distentos funes à nobis mente concipi dixit oportere: nosq; tum venas, tum arterias esse monuimus. Restat igitur, ut hoc nassæ receptaculum esse externum eius rete intelligamus: quando quidem ex eo tota nassæ substantia constat. Ut igitur quod inter nassam, ac nassulas interiectum erat, ab igne superari mente concipiebamus, ita etiā externum eius finem quod plexus receptaculum est superari ab aere, necessario cogitandum est. Id autem in nobis cutis esse statuatur, quæ frigida est, ut ea, quæ in aere nobis circumfluo versantur. Atque ego quidem puto, Platonis sententiam esse, circumfluum aerem, qui plexum attingit, esse quandam nassæ particulam: qua in re obscura præcipue eius fuit oratio. Quod si statuatur, quæ deinceps consequantur, sibi mutuo erunt consentanea. Quare ad ea iam accedamus.

xvj Tū animali conformato hæc assumpsit, atque hoc pacto disposuit.

Plexus, quem descripsit, nec re vera est, nec per se ipse constat: sed eius notitia per se sumpta est postea animali adhibenda.

xvij Alteram nassulam in os demisit: cum autē hæc quoq; duplex sit, hanc per arterias in pulmonem, illam vero circa arterias in ventrē voluit pertinere: alterā ubi diuisit, ambas eius partes ad nariū fistulas communiter perduxit: ut quādo altera ad os non peruenit, ex hac ipsa omnes illius fluxus expleantur: alterū vero nassæ receptaculū circa oēs partes corporis cōcavas ipse cōsenit.

Non ait alteram nassularum in os esse demissam, propterea quod statim addidisset, alteram in hanc, aut illam corporis partem esse demissam: sed hoc ad plexum referendum est, ut eius oratio sit, ut diximus, huiusmodi. Cum tres plexus sint, vnus, cui magnæ nassæ est nomē: reliqui duo, qui veluti nassulæ sunt: plexum ipsum nassularum in os traduxit. Cumque hic duplex sit, alterum per arterias in pulmonem, alterum circa arterias in vētrem deriuauit. Cum vero etiā hæ nassulæ binę sint, ut dictum est, alterā ipsarū, quā esse bicornē supra memorauit, adhibita distributione, vtrāq; ipsius partē per nariū fistulas cōmuniter perduxit. Cur autē communiter scripserit, ipse statim causam reddit, cū ait, ut quādo altera ad os non peruenit, ex hac ipsa omnes illius fluxus expleantur: nassula enim respirationis, quæ duo cornua est consecuta, duas etiam spiritus vias nacta est, alterā per os, alterā per nares: hæc q; cum introitus fluxionis, qui ore obitur, aliqua de causa cessat, illius munere fungitur. Quibus sane expositis, mox,

que restât, addidit, ac nassulas ppter vim ignis exuperâtis radios appellat.
 xvij Idque omne tū in nassulas confluere molliter, quasi aer illic sit, effecit:
 tum vero a nassulis ad superiora fluere, per rete vero, utpote quod raro corpo-
 re sit, intro penetrare, ac rursus emergere: radios autem ignis interiores subse-
 5 qui successione quadā, aere in vtranque partē cōmigrante. Atque hæc actio
 usq; dū animal mortale consistit, cessationē nunquā habet: hocq; genus, qui no-
 mina rebus imposuit, respirationem, expirationēque vocavit. Omnis autē hæc
 actio, omnisque nostræ hæc affectio est ad alimentum, vitæque corpori, quod
 irrigatur, refrigeraturque præbendam cōparata: nam cū internus ignis cū respi-
 10 ratione intro forasque cōmeante iunctus sequitur, ac sublimia semper petens,
 ac ventrem ingressus cibos, potusq; capit, ea colliquat, minutas in partes com-
 minuit, per exitus, quæ progressio patet, velut ex fonte quodam in riuos deri-
 uat, in venas inquam ipsas traicit quæcunq; exhaust: ac per corpus, tanquam
 per canalem, venarum fluentia diducit.

35 Docuit totā humani corporis nassam in cutem, quæ externo aeri pro-
 xima est, definire: nunc censet à nobis animo concipi, ipsam in se, duas ae-
 ris regiones, veluti nassulas, quarum altera in ventriculo, altera in thorace
 sit, continere: totum autem, quod inter has medium interiectum est, quod
 corpus est, ignis radios ex successione quadam occupare: quos quidē par-
 20 est, ut per venas, & arterias porrigi mente concipiamus: hasque esse vias,
 ut ad vtranque regionem, tum ab interioribus ad exteriora, tum ab exte-
 rioribus ad interiora ferantur. Toti autem plexui duas inter se contrarias
 motiones esse attributas censet, ut modo à nassulis ad eum vsque aerem,
 qui nos ambitu suo coarctat, modo ab aere ad nassulas spiritus feratur, quæ
 25 motiones ut fiant, & cur, quandiu corpus vita perfruitur, nunquā cessent,
 ipse postea declarabit: nunc vero totum hunc sermonem ad vnum caput
 redegit, ac motionem, quæ in vtranque partem efficitur, ait ad duplicē re-
 spirationem, & alimenti distributionem faciendam pertinere, quæ in re id
 totum, quod ex inspiratione expirationeq; conflatum est, ego veteres fere
 30 omnes medicos imitatus respirationem nomino: cum enim triplex res sit,
 vna cum intro spiritus ducitur, altera cum foras pellitur: tertia quæ ex his
 confecta est, primam, inspirationem: secundam expirationem: tertiam ex
 vtraq; coniunctam, respirationem nominant. Plato vero inspirationem

nomine respirationis appellabit, eamq; in asperam arteriam, ventremque effici scribit. Sed cum ea motio, qua spiritus extrorsum fertur, eam, qua introrsum, in ea regione, quæ inter nasillas magnæque nasillam posita est, excipiat: ideo ait, cibos potusque exiguas in partes comminui in ea nimirum totius plexus motione, ac latione, quæ introrsum efficitur: tum vero à calore, spirituque comminutos intra corpus perducere. Atque hæc est, quæ distributionem medici vocant: cum alimentum per venas, atque arterias in omnes corporis particulas comportatur. Causam verò, cur spiritus, & calor ultro, citroque commeant, ipse deinceps affert.

xix Videamus iam, quibus causis respirationis affectio in hunc modum, 10
qualis nunc est, facta sit. Quod ita liquebit: cum nihil vacuum sit, in quod ex ihs
quæ feruntur, aliquid possit irrumpere, & spiritus e nobis foras exiliat, cum-
ctis iam planum est, cum non in vacuum ferri, sed vicinum aerem a sede propria
depellere: depulsum vero illud, proximum, atque hunc iterum alium subinde impel-
lere: eaque necessitate fieri, ut circumagitatus cõpellatur iterum in eum locum: 15
unde spiritus exierat: ingressusq; illuc, ac sede expleta halitum ipsum subsequa-
tur. Atque hoc totum quasi rota circumuoluitur. Ita fit, propterea quod vacuum
nullum reperitur. Quam ob rem cum e pectore & pulmone foras exierit spiri-
tus ab aere, qui corpus ambit: introq; per raritatem carnis penetrat, & circum-
uoluitur, locus eius repletur. Quia aer deinde rursus regrediens, & foras per 20
corpus exhalans, intro respirationem per oris & narium transitum repellit.

In hac oratione Plato non attulit primam respirationis causam quia hac o-
ratione absoluta aliam deinceps exorditur. ad hunc modum: hæc autem est
earum principij causa afferenda. Quid igitur nunc ait: probat nimirum repulsi-
onem, per quam effici respirationem inspirationemque cõset. Ac respirationem qui- 25
de uti diximus, vocamus eam, quæ ex inspiratione, expirationemque cõstituta est
quando utraq; per os efficitur: per inspirationem vero, quando totum corpus eam
obit. Utraque ipse per repulsionem effici censet hoc modo: cum per os spi-
ritum emittimus, ait usum venire, ut aer, qui ex nasillis foras exilit, externum
aerem per cutem solam repellat: hicque ad imas corporis partes feratur, ac 30
locum aeris, qui expirando eximit, expleat. Cumque aer iterum in spiri-
tum, quem cutis extra ferebat, irrumpit, tum contingere vult, ut externus

aer à calore spiritusque iterum repulsus, per os intra corpus intrudatur.

Quæ quidem res inspiratio magis proprio vocabulo à medicis, quam respiratio nominatur. Hanc autem repulsionem ob inanis necessitatem, hoc est, ne locus aliquis inanis sit, fieri docet. Quocirca cum quid vacuatur, quod ei proximum est, subsequitur, illiusque locum occupat, idque Erastriatus, consequens ex eo, quod vacuatur, appellare est solitus.

xx Hæc autem est earum principij causa afferenda. Omne animal in venis & sanguine calorem, quasi fontem ignis quendam omnino habet: id quod reuassæ comparauimus, quod per medium extensum, totumque ex igne est confectum: cum exteriora omnia sint ex aere constituta. Ac fatendum quidem est, calorem suapte natura in suam regionem extra ad id, quod sibi proximum est, emanare. Cum vero duo exirus sint, alter per corpus, quo quid extrafertur, alter per os ac nares, quando in alteram partem irumpit, alteram intrudit. Quod intruditur, in ignem incurrens, calefcit: quod emanat refrigeratur. Dū ergo calor permutatur, & quæ ad alium sunt exitum sita, calefcunt, rursus quod illuc repit, calidius multo factum ad naturam suam tendit: quodque in altera parte est, repellit. id autem vicissitudine quadam tum patiens, tum eadem semper retribuens circulo ita illuc fluctuatione agitur, & ab utrisque confectum respirationi, atque expirationi ortum suppeditat.

20 His verbis regionem, quæ imis in partibus delitescit, aperte significauit: aitque, in ea veluti natam esse, quam ignis fontem quendam appellauit. Atque hunc calorem in sublime ad id, quod ei proximum remigrare existimat. Quam ob rem si calor vis per os prodire anticiparit, tum ait, calorem, qui internis spatijs aeri consimilibus occurrit, tum comminuere, 25 diuidereque ea, quæ eidem spatijs continentur: tum verò externum aerem secum ducere: sicque effici, vt quod repulsum est, in eum calorem, quem ignem vocauit, incurrens, calefcit: quod emanat, refrigeretur: deinde vero contingere, vt quod calefactum est remigret ad illud ipsum, per superficiem externam, quod ei cognatum est: atque id postea sequatur aer is, qui internis spatijs continetur: huncque mox sequatur, qui vsque ad os pertingit: 30 quem rursus externus ab exeunte extrusus consequatur: præsertim cū nulla inanis regio sit, quæ id, quod è corpore exit, excipiat: & hoc modo etiam vicinus aer agitur: continuum sibi aera compellat, atque ille itidem

cum, qui post ipsum sit: donec tandem ita vicissim repellēdo ad id, quod ex corpore excernitur, aer qui ipsum repleat, remearit. Hęc autē agitatio non perfectum circulum facit, qui in idem omnino recurrat: sed, ut ipse ait, huc, illuc fluctuat, Quā in re Platoni cum academicis non conuenit: non tamen ita, ut Eratistratus existimabat: est enim academicorum sententia, aerem per circulum perfectum ad eadem, similiq; modo semper circū ferri: Plato vero non per circulum id ait effici, sed per duos, ut quispiam dixerit, semicirculos, qui opposito inter se motu cieantur.

xxj. Iam vero caussæ affectionum, quas cucurbitula medicorum inuehunt, itemque potionis, atque etiam eorum, quæ contorquentur, siue sublimia emittantur, siue humi deferantur, sunt hac ratione pertractandæ. Soni quoque & veloces & tardi, & acuti & graues, alias inconcinni propter motus eius, quos nos feriunt, dissimilitudinem, alias concinni propter similitudinem videntur: etenim priorum, ac velociorum motus desinentes, cumque iam ad simile quiddam progressi sunt, tardiores, qui ipsis succedunt, ipsosque mouent, anticipant. Cū vero eos comprehenderint, non perturbant illi quidem alio pulsu eos agitando, sed principio velocioris motus occurrentes faciunt, ut ferri tardius incipiat. ac dum motionis cessantis similitudinem sibi aptant, unum ex acuto & graui concinnum conficiunt. Quā ob rem stultos voluptate perfundunt, sapientibus lætitiā, propter diuini concentus imitationem in mortalibus rebus inuentam, asferunt. Eadem quoque de omnibus aquarum fluentis, de iactu fulminum, de admirabili attrahendi vi, quæ in electo, magneteq; lapide cernitur, est habenda ratio: siquidem in nullo horum attractio re vera est: sed cum nusquam vacuū sit, hæcque sese mutuo repellant, coniunctaque, & deiuncta suum locum singula petant, sit, ut ei qui hæc res accurrate peruestiget, ex his affectionibus inter se coniunctis admirabiles illi euentus contingere videantur.

Quid Platoni in mentē venerit, ut repulsionis opinionem ei sententiæ, quæ de attractione est, anteculerit, atq; hac sola in re ab Hipp. dissenserit:

certe nescio: nam respirationem, siue ea sit actio, siue affectio nominanda, per repulsionē non effici, Erasistratus, cum Hestizi sententiā refellit, plane comprobauit. Atque attractionem primas in naturalibus facultatibus tenere, cum probatum est a nobis in primo statim libro eorum, qui de naturalibus facultatibus inscripti sunt, tum vero per se apparet, vt ad eius demonstrationē longam orationē nō requiratur: nā si quis tibiam, aut arundinē quæ ab utroque latere foramen habeat, in aquā demittat, aeremque ore attrahat, aqua ēt consequetur: cū tamen nulla causā attractionis actionem antecedit. Est igitur in nobis, cum voluntas nostra ferat, labris arundini
 10 ad motis, id ipsum ad nos trahere, quod ea contineatur. Si vero hoc nostrū opus non sit, profecto ne initium quidem mouendi a nobis ducet. Iam cor ipsum, quamuis ab animali euulsum sit, tamen motum sui contrahendi, ac dilatendi seruare diu, animaduertimus. Vt igitur cor plane exprimit, quod in se ipso est, dum contrahitur, ita quoque dum dilatatur, id ipsum attrahit, quod partem in eo euacuata sit repleturum.

xxij Atque, vt vnde digressa est, referat se oratio, ab his causis respiratio, atque hunc in modum, vt diximus, efficitur: dum ignis cibos diuidit, ac spiritum affecutus intus extollitur, venas a ventre ita efferens replet: propterea quod inde, quæ contrita sint, hauriat. Qua sane ratione per totum omnium
 20 animantium corpus liquores alimentorum ita diffunduntur. Ac recens attrita, et ab ijs quæ illis cognata sunt, attracta, partim fructuum, partim graminum, quæ deus ad nostri corporis alimoniam produxit, colores omnis generis propter mixturem nascuntur: sed ruber in eis color est omnium longe plurimus, cuius natura ex ignis portione abstersioneque in humore confecta proficiscitur. Quocirca calor eius, quod in totum corpus permanat, talis aspectu
 25 est, qualem memorauius: id autem sanguinem appellamus, pabulum nimirum et carnis, et corporis vniuersi. Vnde irrigatis omnibus, quod euacuatum est, deinceps impletur.

Consequens erat, vt respirationis causis expositis, naturam sanguinis,
 30 cuius nimium calorem respiratione indigere dixit, nobis declararet: ac re-

spiratio quidem non solum in causa est, vt calor refrigeretur, sed etiam, vt
 cibus apte concoquatur, magno est adiumento; ignis enim ille internus,
 quem natium calorem nos appellamus, aeris inspiratione temperatus, con-
 coctos, in sanguinemque mutatos cibos in totum corpus diducit, atque di-
 stribuit. Cumque nactus est spiritum & halitum, qui inspirando ingreditur, s-
 tum facilius diffuens, totum corpus peruat, facitque vt venar, quæ alioqui
 conciderent, sanguine repleantur. Et quanquam fusus per venas sanguis,
 propterea quod ei admista pituita sit, facile fluit, tñ respirationis opem re-
 quirat, vt in varias corporis partes ascendat, atque descendat. Verum, vt
 quod dicimus, perspicuum sit, quomodo sanguis gignatur, nos dilucide, ac 10
 breuiter explicemus. Itaque scire conuenit, commansum cibum, potioni
 admistum in ventriculum primo detrudi, atque ibidem concoqui, & colli-
 quari: tum eum succum ad intestinū, quod ieiunum vocant, comportari:
 ex quo permultę venulæ ad gibbam iecoris partem tanquam ad radicem,
 originemque suam confluunt; ac per eas succus ille omnis, qui iam factus 15
 est tenuior, ad iecur deriuatur; ibique a nativo calore concoctus atq; con-
 fectus mutatur in sanguinem; rubrumq; colorem a colore iecoris, in quo
 concoquitur, contrahit. Hinc efficitur, vt sanguine generato, quatuor ex-
 orti humores inter se distinguantur; siquidem in omni ciborum genere
 quatuor inesse qualitates iam ostendimus; quę confecto alimento in qua- 20
 tuor humores peruulgatos conuertuntur. Proinde fit, vt leuis, igneaque
 sanguinis pars, quæ bilis tum flaua, tum amara, tum pallida nominatur, in
 fel amandetur; crassa terreaque, quam atram bilim appellant, in lienē trās-
 mittatur, frigida atque humida, cui pituitæ nomen est, simul cum sanguine
 distributa per venas feratur. Atque ita quidem ex cibo & potione san- 25
 guis procreatur, ac per totum corpus distribuitur. Ceterum ille succus cō-
 fecti in ventriculo cibi cum ex varijs alimētorum generibus existat, prius-
 quam in iecore in naturam sanguinis se induat, est vario colore persper-
 sus. Verum cum iecur sit quasi concretus quidam sanguis, ideo fit, vt cum
 ab eius calore accenditur, ipse quoque rubescat, eoque colore imbutus ad 30
 reliquas partes accedat, & ita permeans, alimentum carni, vniuersoque
 corpori subministret.

Cetera non extant.

LIBER VETVSTVS, HAEC PRAE-
TEREA, SINE PRINCIPIO TAMEN, CONTINE-
BAT, IN EXTREMO COM. IN LIB. DE RAT. VI-
CTVS IN MORBIS ACVTIS,

V O D propter diminutum calorem fieri solet: tãquam vno,
aut altero ructu huiusmodi euacuentur. At calor, qui agit in ci-
bos, cum tepidus sit, eos quidem dissoluit, sed tamen exquisitè
non conficit. Verum caliginosos eosdem reddit, vnde flatuosi
spiritus oriuntur; qui per os excreti, ructus efficiunt. Ceterum hic cum
inclusus neque sursum, neque deorsum ferri possit, sed circumuoluatur
morbum creat, quam inflationem vocant: idque symptoma est ventris, qui
excrementitium caliginosumque excernere spiritum nõ potest: atque ita
varij soni, qui nomina non habent, excitantur: qui tamen homini pruden-
ti indicabunt, quale, quantumque excrementum sit, & quo potissimum in
loco circumuoluatur. Nam si acutus, tenuisque spiritus sit, is per vacuum,
angustumque, & purum intestinum fertur: estque aerius. At factus flatuo-
sior, facit ipse quidem simili modo strepitus, cum ipse tenuis in gracilibus
cõuoluitur intestinis, sed tamen non exquisitè illi acuti sunt. Atque huius-
modi strepitus in ijs potissimum locis, qui circa † vesicam sunt, consistunt,
Descendentes vero minorem sonum edunt, propterea quod spiritui via fa-
cta sit amplior, alij vero bombi speciem imitantur, hanc ob causam: hi o-
mnes in crasis intestinis morantur, cum noua excrementa accefferunt.
Quod si qua in eis humiditas contineatur, ei accedit forma quadam, quæ
in illis est bombo persimilis, appellaturque murmur. Quod humidi excre-
menti excretionem denuntiat: nam soni forma hæc vtraque prænunciat,
quia natura circumagitata, per excretionem & humor & stercus eijcitur.
Qui vero sunt velut stridores, aut gemitus, (vtrumque enim nomen ha-
bent) ij propter instrumentorum angustiam, & spiritum flatuosum cum
modica humiditate coniuncta excitantur. Id quod est ab Hippocrate in
prælagijs recte literis mandatum hoc modo, Dolores præcordiorum ac
tubercula, si recentia sint, nec adsit inflammatio, murmur in ipsis exortum
soluit, præsertim vero si cum stercore, vrinaq; egrediatur. Atque hoc qui-
dem modo Medicus de alui secessibus considerare, & illorum forma per-
specta internas particulas male affectas, quæ oculorum effugiunt obtutum,
dignoscere plane debet.

Fortè legen-
dũ ē cõlũna
id est aluũ.

GALENI SVORVM OMNI-
VM XVI. DE PVLSIBVS
LIBRORVM

Compendium, nunc primum inuentum, & latinitate donatum:

Io. Baptista Rasario, Medico interprete.

C E N S V R A.

*Hunc librum, quia Galeni nomen habet inscriptum, ideo ad
alios eius libros aggregauimus.*

L I B R I A R G V M E N T V M.

Genera pulsuum omnia, eorumque dignotiones, & causæ explican-
tur; tum quomodo ex eis præagia sumantur, breuiter,
& perspicue declaratur.

*Quæ causæ auctorem ad hoc compendium conscriben-
dum impulerit*

Cap. I.

L F R I Q V E sunt, qui cum earum rerum, quas
singulis diebus addiscunt, exquisitam comparare
scientiam exoptent, viam tamen, quæ eo perdu-
cat, insillere plane grauatur. Quod in causâ est,
vt disputationes late fusa oratione pertractatas,
quod prolixæ sint, refugiant. Atque alij quidem
vel institutiones ad introducendum comparatas,
vel descriptiones, vel certe adumbrationes: alij
epitomas, aut compendia † (aut transcurfus fere
quosdam) perlegunt; deinde vero eum in homines incidunt, qui ipsorum
oppugnent sententiam, efficitur, vt, quoniam explicationes perdiscere no-
luerunt, quæ sint ab illis proposita, discutere nullo modo sciant: Itaque veri-
tatē tueri nō possint. Quam ob rē scire eos oportet docendi genus, quod
late fusa oratiōe tractatur, hoc potissimū præstare ceteris, quod nō modo

Alius liber
hoc nō ha-
bet.

in eo vera tradantur: sed eorum etiam demonstrationes, & contradictiones, & item earum dissolutiones adiungantur: ut cum ab huiusmodi se disciplina subtraxerint, etiam de veritate eorum, quæ sunt studio consecuti, se non posse differere cum familiaribus intelligant. Quod cum illi faciant, eis vsu venit, ut per totum vitæ tempus eorum mens non secus, quam nauis, quæ in fluctibus habet stationem, fluctuet. Demonstrationes enim sunt veluti scientiarum ancoræ, quæ firmam eis stationem parant, & dimoueri non sinunt. Quocirca hominibus suadeo, ut omnia perfecte vel in ipso statim initio, vel etiam adubrata informatione quadâ, vel compendio prius instituti, perdiscant. Ac tum denique epitomas legant, cum omnia accurate, diligenterque perceperint: siquidem velint paucis verbis in memoriam reuocare ea, quæ prius longo sint tempore consecuti. Equidem nunquam in ea fui sententia, ut meorum librorum mihi esse faciendas epitomas existimarem: quod esse melius censerem, ut qui integros libros & fusa late oratione conscriptos accurate perlegissent, ipsi sibi epitomas conficerent. Quando ita demum & epitomæ, & compendia utilitatem afferant, cum ad propriam cuiusque intelligentiam accommodatè conscribuntur: verum quia epitomas meorum librorum a plerisque non rectè fieri animaduerti: quæ damno esse solent ijs, qui late fusa oratione confectos libros grauate legunt, ideo hoc ad agendum, præter animi sententiam, in qua prius eram, compulsus sum: atque in primis eam tractationem, quæ est de pulsibus, in compendium redegi. Tota autem ea late fusa tractatio erat in partes quatuor distributa, prima, differentiarum, secunda, dignotio: tertia, causæ: quarta denique præfagia continentur. Atque in ea quidem parte, quæ ad pulsuum differentias pertinet, quomodo quispiam via, & ratione pulsuum omnium numerum comperiat, commonstravi. In secunda, quo modo singuli pulsus dignoscantur: propterea quod eorum quidam vix, quidam ne vix quidem dignosci tactu possint. In tertia parte docuimus, quibus ex causis singuli pulsus efficiantur. Quarta autem pars, ad quam hæc pertinent omnia, est de præfagitione ex pulsibus instituta.

Nominum non esse habendam rationem, sed rerum doctrinam peruestigandam.

Cap. 2.

Cum igitur singulas partes libris quatuor complexi simus, ut sexdecim omnes sint, nunc, ut dicebam, hoc in libro compendium eorum

faciam, sumpto initio a prima parte, quæ de pulsum differentia inscribitur. In ea exordium est, in quo melius esset, ut contemptis nominibus, animimum rebus adhibeamus, demonstratur: quod non in hac solum tractatione, sed etiam in ceteris omnibus censeo faciendum. Etenim qui via & ratione differentias quæ in re insunt, a rei natura inuenit, is neque ullam rem esse prætermisam, neque quicquam superuacaneum adiunctum esse, firma, certa que scientia comprehendit. At qui a nominibus initium ducunt, utrum omisum quidpiam sit, aut redundans accesserit, eos præterit. Plerumque enim unum nomen multas res significat: plerumque una res multa habet nomina. Quibusdam vero ne nomina quidem unquam sunt imposita, vel quod eas maiores nostri non cognouerint: vel quod in paucorum omnino cognitione sint versatæ. Ita fit, ut in ijs, quæ homonyme dicuntur, periculum sit, ne quæ res omittatur: in ijs vero, quorum multa sunt nomina, ne numerus rerum par esse multitudini nominum videatur. In ijs vero, quæ vacant nomine, ne res quidem esse existimemus. Quocirca eo principio, quod a nominibus ducitur, prætermisso, certe præstiterit, sumpto a re ipsa exordio, ad peruestigandum, quot in pulsibus differentia versentur, accedere.

Interuallum & tempus in motu arteriarum spectari, & inde xxvij pulsum differentias exoriri, & earum in tabella descriptio. Cap. 3. 20

Est autem rei, quæ de agitur, essentia, corporis caui, & oblongi distentio, contractioque sensibilis. Cauum autem hoc corpus a Medicis arteria nuncupatur: eius vero prædictum motum non Medici modo, sed omnes et homines pulsum nominant. Ac nisi quis appellare pulsum velit, nostra nihil referet: siquidem non hoc instituimus, ut de nominibus controuersemur: sed ut doceamus, quomodo sensibili motu arteriarum ductus quispiam futura prælagiat. Quare siue pulsum, siue palpitationem, siue quid aliud vocare earum motum lubeat, nihil interest, modo ex eo recte fiat prælagitio, in quam principio esse incumbendum diximus. Quæ igitur necessario insint in arteriarum motu, prius erit perscrutandum: deinde an quid etiam aliud accedat, quod non sit eidem necessario attributum. Ac motui quidem arteriarum propria ratione ac sua duo prima insunt, tum interuallum, per quod fertur quod mouetur: tum tempus, in quo mouetur. Motus autem interualli, cum per arteriæ longitudinem, latitudinem, atque altitudinem fiat, tres simplices, primasque differentias, 0

de pulsibus compendium.

257

procreabit: quarum vna in longitudine, altera in latitudine, tertia in altitudine, aut profundo (vtrouque enim modo nuncupatur) est posita. Si igitur pulsus, quem modo sentias, in sublime magis, quam naturæ modus postulat, feratur, altus vocabitur: sicut si in maiorem latitudinem, quam naturæ postulet ratio, extendatur, latus dicetur. Pari etiam modo si in longitudine se se produciorem, quam suapte natura sit, tangentibus offerat, longus nominabitur. Horum quoque contrarij, vt humilis, vt angustus, vt breuis, perspicui sunt. Pulsus vero qui in vnaquaque ex tribus dimensionibus secundum naturam se habet, is in illa distentione moderatus dicetur. Ex quo fit, vt omnes pulsuum differentia sint septem & viginti necessario, quas subscribemus ad hunc modum:

	Longitudo.	Latitudo.	Altitudo.
I.	Longus	Latus	Altus
II.	Longus	Latus	Moderatus
15 IRI.	Longus	Latus	Humilis
IIII.	Longus	Moderatus	Altus
V.	Longus	Moderatus	Moderatus
VI.	Longus	Moderatus	Humilis
VII.	Longus	Angustus	Altus
20 VIII.	Longus	Angustus	Moderatus
IX.	Longus	Angustus	Humilis
X.	Moderatus	Latus	Altus
XI.	Moderatus	Latus	Moderatus
XII.	Moderatus	Latus	Humilis
25 XIII.	Moderatus	Moderatus	Altus
XIIII.	Moderatus	Moderatus	Moderatus
XV.	Moderatus	Moderatus	Humilis
XVI.	Moderatus	Angustus	Altus
XVII.	Moderatus	Angustus	Moderatus
30 XVIII.	Moderatus	Angustus	Humilis
XIX.	Breuis	Latus	Altus
XX.	Breuis	Latus	Moderatus
XXI.	Breuis	Latus	Humilis
XXII.	Breuis	Moderatus	Altus
35 XXIII.	Breuis	Moderatus	Moderatus

xxiiii.	Breuis	Moderatus	Humilis
xxv.	Breuis	Angustus	Altus
xxvi.	Breuis	Angustus	Moderatus
xxvii.	Breuis	Angustus,	Humilis,

*Qui parui, qui magni, qui graciles, qui turgidi, quique
moderati pulsus nominentur.*

Cap. 4

Ex his viginti septem pulsibus, qui ex quantitate in tribus dimensionibus simul iunctis oriuntur, duo sunt, qui nomina habent, de quibus inter omnes Medicos cōuenit, qui primus descriptus est, quique postremus: ille magnus, hic paruus nominatur. Reliqua multitudo omnis vacat nomine. Nam qui graciles, turgidique vocantur, nullum certum in tabella indicant: sed sunt multis simul generatim attributi. In quibus enim dimensio lōgitudinis ceteras duas superat, hos graciles omnes nuncupāt; in quibus aliz duæ hanc, omnes hos contra, quam superiores, turgidos vocant. Itaque & quintus, & sextus, & octauus, & nonus, & decimus octauus, qui descripti sunt, graciles appellantur: contra vero turgidi, decimus, vnde vigesimus, vigesimus secundus, ac vigesimus tertius. Proinde hæc nomina generaliora sunt, & communia multorum, iam vero hos ipsos pulsus etiā aliter vocāt, vt gracilem, tenuem; & turgidum, crassam dicant, sed ne eius quidem, qui trinis in dimensionibus moderatus est, (quem solum inter viginti septem esse naturalem diximus) propriū nobis suppetit nomen. Verū ipsum quoque pluribus verbis explicamus, vt cum eum esse in tribus dimensionibus moderatum, aut medium inter magnum ac paruum; aut naturalem in distentionis quantitate dicimus: aut quacuncq; alia ratione exponimus, qua potissimum fore planum id, quo de agitur, sperauerimus. Qui autem ex tempore distentionis proficiuntur, neque septem ac viginti sunt, neque omnino multi: sed quot sunt singulorum generum, quæ vna in dimensione considerantur, differentia, tot etiam esse pulsus comperies. Etenim vt in illis ex longitudine & moderatus, & longus, & brevis extabat: ex latitudine & moderatus, & latus, & angustus; ex altitudine & moderatus, & altus, & humilis: sic ex tempore distentionis tum moderatus hoc in genere, tum celer, tum vero etiam tardus manabunt.

Differentia ex tenore, arteria distentione, & eiusdem infusione: & opi-

AD prædicta aliud differentiarum pulsuum genus, à tenore ductum accedit, in quo contenti pulsus, & remissi efficiuntur. Ac si inter hos tertius, aut medius quispiam sit interiectus, is non iam æque, ut de quibus ante dictum est, naturalis, moderatusque est: siquidem hoc in genere qui contentus est, is naturalis censetur: auctus vero aut alimento sumpto, aut vini potu, aut ira, à naturæ statu recedit. Eundem hunc pulsum vehementem quoque nominamus, Medicorum imitati consuetudinem, quandoquidem nos non præterit, vtitur apud omnes esse, ut pulsus celer simul, ac contentus vehementer appelletur. Quartum differentiarum pulsuum genus ex arteriarum distentione, in ipso vasis corpore existit: cum ipsum durius, aut mollius, quam naturæ status ferat, apparet. Erunt igitur hoc etiam loco tres pulsuum differentiarum, ut moderatus, & durus, & mollis pulsus sit. Ac nullus alius ex motis corporibus affectus nobis sensibilis exortus aut excogitari potest, aut experientia cognosci: ut in prædictis quatuor generibus omnes pulsuum ex arteriarum distentione ductarum differentiarum describantur. Quod enim infusum in eis est, neque quantum, neque quale sit dignosci sensu potest. An sublata omnino ea controuersia est, qua sanguine vacuas esse arterias contendebatur: siquidem fieri possit, ut non modo afferamus, in eis sanguinem cum spiritu contineri, sed etiam qualis ille sit, utrum ferofus, & tenuis, an crassus & glutinosus, an medius interiectus, qui naturalis sanguis est, adiungamus. Immo vero non defuerunt, qui hoc dignosci sensibus posse, sint professi: sicut etiam posse percipi, qualis potestate spiritus in arteriis continetur. Alij absurdiora quædam literarum monumentis consignarunt: qui ad pulsus, de quibus dixi, alium quempiam adiungunt, quem ipsi plenum appellant. † quos si tu velis reprehendere, bipartito diuisa ratione in eos inueheris: primum enim ex plenitudinis significatione, deinceps ex dignotione eorum euertes sententiam: quod in utraque non mediocriter eos labi docuerimus: atque in significatione quidem non in hoc solum genere pulsuum, sed in alijs quoque in secundo & tertio de pulsuum differentijs libro: in dignotione vero quantum errarint, in quarto de dignoscendis pulsibus, ut cetera omnia in superioribus, declarauimus. Quoniam autem in præsentibus non eos redarguimus, qui in arte delinquant, sed ea tradimus, quæ sunt ad artem accommodata: siquidem, ut monui, in epitomis, & compendijs in hoc ipsum intuemur, opportunum iam est, ut ad alias pulsuum differentias

In altero lib. infant etiam hæc huius generis faciunt tres differentias: ut vnum plenum, alterum inanem pulsus vocent: medius inter utrumque proprio nomine vacet.

tias quę vltum aliquem afferunt tranſeamus.

Utrum arteriæ contractio percipi ſenſu queat. Cap. 6

Maxima autem hoc loco Medicorum diſſenſio nobis occurrit: cum a
lij ſenſibilem eſſe arterię contractionem, alij non eſſe ſenſibilem ar-
bitrentur. Qui autem eſſe illam ſenſibilem exiſtimant, eorū ſententia eſt, 5
arteriam breui quodam tempore in ſpatio, quod medium eſt inter finem
diſtentionis, & principium cōtractionis cōquiſcere: vt pportione reſpō
deat ei inſtrumētōrū reſpirationis quieti, quę inspirationi, ante expiratione
nē ſuccedit: itemq; poſt contractionē iterum eam ante diſtentionē quieſce
re: vt in reſpiratione quies quędam inſtrumentorum reſpirationi ſeruien- 10
tium in expirationibus ante inspirationes efficitur. Quocirca ſi tempora
quietis maiora ſint, quā naturę ſtatuſ ferat, eum pulſum rarū nomināt:
ſi minora, crebrum: vt duæ raritates, duęq; crebritates exiſtant: altera ex
terna poſt diſtentionem ante cōtractionē, altera interna, poſt cōtractionē
ante diſtentionē. Qui vero contra ſentiunt, & non ſenſibilem eſſe contra 15
ctionē contendunt, cū totum hoc tempus, quod inter ſenſui apertas mo-
tiones ſit interiectum, ei quod ſecundum naturam eſt, comparent, ſi mi-
nus ſit, crebrum: ſi maius, rarum: ſi æquale ei, quod ſecundum naturā eſt,
moderatum pulſum vocant. Nos autem in primo de pulſibus dignoſcēdis
de hac medicorū diſſenſione copioſe diſſeruiſimus: illudque addidimus nos 20
quoq; longo temporis ſpatio contractionē non ſenſiſſe: ac docuiſimus, nō
omnium pulſuum contractionē eſſe ſenſibilem. Et quorum ſenſibilis ſit,
quorumque non ſit, aperuiſimus. Pręterea vero viam commonſtrauiſimus,
quam inſiſtens quiſpiam in contractione dignoſcēda ſe exerceat. Sed hæc
paulo poſt explicabuntur.

*Pulſuū differentię ex rhythmo, æqualitate, & inæqualitate, iñ
que ex ordine, & ordinis vacuitate pro-
fectæ.*

Cap. 7

Nunc reliquę pulſuum differētię percurrēdę ſunt: quarū prima eſt,
quę à rhythmo oritur, quę habet quid cū muſicorum cōtemplatio- 30
ne cōmune. Secunda ab æqualitate, & inæqualitate: tertia ab ordine, & or-
dinis vacuitate proficiſcitur. Porro cōtemplatio ipſa rhythmi compa-

ratis inter se distentionis, contractionisque temporibus efficitur; inæqualitatis vero, fit, corrupta quadā ex parte æqualitate quę deinceps consequitur, alias in alio genere pulsuum, aut in duobus, aut etiam in pluribus. Quoniam consequens deinceps æqualitas interdum corrumpitur, ideoque motus inæqualis videtur, sicut in stellis errantibus: & tamē quædam in circuitibus æqualitas reperitur, sicut etiam in stellis erraticis, proinde ordinatos esse eos dicimus, quemadmodum errantium quoque stellarum motus appellamus: idcirco inter pulsus, qui in circuitibus pares erūt, eum denique ordinatum esse affirmabimus, qui æqualitatem in circuitu seruet: quę pari pulsum multitudinem efficiatur: velut, exempli gratia, si post tres magnos pulsus, quartus parvus appareat, idque deinceps semper fiat: eum pulsum ordinatum quidem dices, sed tamen inæqualem. Propterea quod æqualitate corrupta, ordo quidam conseruatur. At quibus in pulsibus ne ordo quidem idem manet, eos non modo inæquales, sed inordinatos quoque nominamus. Ceterum nos pulsuum nominibus recte uti, quod Græcorum morem non secus in his, quā in alijs retineamus, iam in secundo, tertioque de pulsuum differentia libro docuimus. Quamquam concedimus, ut quilibet ita, ut ei cordi sit, eos appellet, modo rerum differentia seruetur: atque ita oratione explicetur, ut distincta sit perspicuaque doctrina. Quinetiam in primo de pulsuum differentia declarauimus, quæ inæqualitates vno in motu sint: ac quænam continuo motu permanente, quæque quiete interrupto, fiant: de quibus etiam postea loquemur.

Quomodo inuestiganda, cognoscendaque contractio sit. Cap. 3

IN præsentia autē ad disputationē de cōtractione, quæ est ad prælagitiones necessaria vel maxime, accedemus: quando etiam crebri, rarique pulsus doctrina cum ea, quæ rhythmorū est, cum hac ipsa idētidem variatur, & cōmutatur. Cū vero in primo de pulsibus dignoscendis libro multa dicta sint nobis, huc tantum, quę maxime erunt vtilia, transferemus: in quibus qui versatus erit, quantam vim hæc cognitio habeat, re ipsa percipiet, cum ea, quæ ægrotis euentura sint, ipse prælagiet: ceteri vero singuli Medici non ex medicinę cōtemplatione, sed arte diuinandi eorū existere prælagitiones arbitrentur. Exordiendū autem primū est à distētionis quantitate dignoscēda. Id autē cōsequeris, si digitos leuiter admoueas. Ac potius ab infernis partibus. Nā si superne tangas, ipsas fortasse grauabis inter-

dum, & comprimes, nisi valde admodū animū aduertas, vt digitos accurate suspētos teneas, omni compressione remota. Si vero ab internis partibus manū adhibeas, melius coniecturam facies: quod ita arteria nullo modo cōprimatur. Quatenus em̄ eam premes, eatenus distentionis molem impedies: præsertim vero cum pulsus remissus sit, cuiusmodi esse in lethargicis solet; quorum si arteriam digitis compresseris pro maximo minimus apparebit. Si vero, vt dictum est, vitalis facultas sit plane imbecillis, cū arteriam cōprimes, ægrotus sine pulsu esse tibi videbitur. Cōtrarium vltimo venit in contentis pulsibus, quos etiam vehementes appellamus. Magis enim arteria resistit nobis comprimētibus, quā si digitos modice applicemus: 10
 utpote quæ robur eius facultatis, à qua cietur, indicet. Quam ob rem cum ægroti cutis dura sit, eodemque modo affecta sit arteriæ tunica, tum pulsus contenti carnem digitorum admotorum vnā cum cute repellunt, non secus, quā si quidpiam externum corpus & durum molli cuti imponas. Hoc enim ipso durum à molli distinguitur, quod durius in mollius ingreditur. 15
 Quod vero contētum absolute est, nec durum, habet illud quidem vt repellat, tamen vt quasi constringat, & frangat, non est ei attributum. Id autem clarius intelliges in violento impetu venti, & modica lapilli impositione. Etenim ventus & nos, & arbores plerunque non paruas repellit; lapillus vero cuti impositus, vt ipsam constringere quidem, & preme- 20
 re possit, certe repellere totum membrum non potest. Nam quod repulsum, nec pressum est, locum eum, in quo prius erat, deserit: quod vero à duriori constringitur, id cedens in se excipit, quod durum est: nec tamen sedem pristinam relinquit. Ita quoque in arteria durus à vehementi pulsu distinguatur. Durum namque tanquam lapidem, aut lignum senties, qui ab 25
 innixu vincitur, si non vehemens sit. Vehementem vero contra, magis intentum innixu redditum senties. Itaque cum ita exercitatus sis, vt hos discernas, tunc ad contractionis dignotionem accede. Sed prius te in pulsibus, qui magni, quique vehementes, & qui duri sint, exerceas: hos enim si modice premas, tibi licebit principia contractionis persentiscere: quantū 30
 igitur tuæ cutis cedentis repulsum est, & excauatum arteria occurrente, tātum illa recedente sequitur, vsque ad naturalem sedem, & cōstitutionem. Itaque tanto tempore contractionem senties, in quanto hoc ipsum efficitur. Reliquum vero ipsius totum erit tibi incognitum. Cumque prius in hisce te pulsibus exercueris, ad magnos postea, vehementesque transito: & si non duri illi sint: tum ad vehementes, & si non magni existant. Tactu 35
 vero te esse molli oportet; & ita natura comparatum, vt facile sentias.

Nā huiusmodi tactus ab arteria cū violentia occurrente citius repellitur : & quā in ea affectus sint, facilius perſentit, ac copioſius in primo de pulſibus dignoſcendis libro, quomodo potiſſimū in dignoſcenda cōtractione exercearis, diſcerimus. Si vero nunquā in animū induxeris, te principia contractionis accurate ſentire, ſed tibi, qui duram, aut egre ſenſibilem cutim habeas, ex toto non poſſe cognoſci videantur, ſcito, hanc rem tibi dānum eſſe ad multas præſagitiones, quas in progreſſu ſermonis, audies, importaturā. Ego tamen quoddā tibi ſubſidium ad agēdi vium ſuppeditabo. Totum enim illud tempus, in quo nullum motum ſentias, quantū in quæſtate ſit, te memoriæ cōmendare oportebit. Cū vero non parua ſit in hominibus inter ſe differentia in quantitate temporis quietis poſita, hortor, vt familiarium, quos ægrotātes ſuſpicaris te eſſe curaturum, dum bene valent, pulſum frequenter tangas, eo potiſſimum tēpore, in quo nullo externo motu corpus agitatum ſit neque deambulationibus, neque curſibus, neque balneo, neque luſta, neque paſtu, neque potu, neque contentione, neq; vlla iracundia, neque metu deniq; vt cum in memoria habeas, quantū ſit quietis tempus, cum eo id, quod plerunq; videris, comparetur. Tum ſi maius ſit, pulſum rarum; ſi minus, crebrum; ſi naturali par, moderatum appelles. Quemadmodum autem omne contractionis tempus ſentiri non poteſt, ita ne diſtentionis quidem, id quod etiam in primo de pulſibus dignoſcendis eſt à nobis demonſtratum. Celerem tamen pulſum ac tardum vel ex eo, quod in contractione apparet, licet dignoſcere. Qua de re cum in ſecundo de pulſibus dignoſcendis in principio, tum vero in tertio dictum eſt copioſius, in quo etiā doctrinā rhythmorum inutilem eſſe demonſtrauimus: quod ad præſagiendum nobis ſatis ſit, ſolam celeritatem, aut tarditatem motionum arteriæ dignoſcere. Sicut etiam ſcire quantum ſit quietis tempus, in quo rarus creberque pulſus efficitur: quod tu deinceps, cum de præſagitione ex pulſibus loquar, percipies.

De magno, ac paruo pulſu atq; alijs, qui ex diſtentionis quantitate dignoſcuntur.

Cap. 9

Hoc autem loco de magno, paruoq; pulſu, deq; ceteris, qui ex diſtentionis quantitate intelliguntur, & dignoſcuntur, addā ea, quæ vtilia ſint, tū ad eorum cauſas me conferam. Etenim hiſce in pulſibus cōis quædam meſura eſt, quæ in multa latitudine ſumitur: quædam cuiusq; hominis propria. Atq; in cōi quidem, pulſus erit in quauis diſtentione tēperatus; & di-

Idē cap. xvj) gnoſcetur, ſi eum arterię mole metiaris. † Molem autē nunc voco ipſam in orbem circūſcriptionem. Nō ſecus, quā is, ceteri quoq; qui moderatos in quaq; diſtentione excedunt, aut deſciciunt dignoſcentur. Priuatim vero in ſingulis hominibus dignotio ſuppeditatur ex tactu ipſorū, quem ante noris, & cuius memor ſis. De huiusmodi vero etiā pulſibus in ſecundo de ipſorū dignotione diſcerimus: quam ſane tractationē nemo ante nos, literarū memoriā cōmendauit, qui ipſam ſolam, & a ceteris diſtinctā pertractauit: ſed multas res ad eā pertinentes alius atq; alius obiter attingēs, inter ſe diſcreparunt: vt pueri pulſum ſatis magnū eſſe Herophilus, Archigenes paruū, dixit: ſic etiā, quem formicantē vocant, celerem Archi-¹⁰ genes, non celerem Herophilus eſſe cōſtituit: quorū errorū cauſſa eo in libro ſunt à nobis expoſitæ. Quocirca maiore ſtudio tibi eſt perlegēdus, ſi pulſuū dignoſcere, prælagire differentias velis, quod nos feciſſe intelligis. Nulla em̄ res eſt, quæ ad artē pertineat, quæ plus tēporis, in quo te exerceas, requirat: neq; vlla maiorem vim habet, quā pulſuū dignotio. Vbi em̄ ¹⁵ deceptū eſſe Archiginē non mō in celeritatis, ſed etiā magnitudinis dignotione docuimus, quā tu in ſpe eſſe poteris, pulſuum ſcientiam comparandi, niſi primum vſu rationis in quatuor libris de pulſibus dignoſcendis ſis diligenter verſatus: deinde exercitatione atque vſu veritatem quę in eis, continetur, didiceris: tanquam igitur ita feceris, capita eorum, quæ in illis ²⁰ dicta ſunt nobis, ſicut de prædictis differentiis fecimus, ſic aliorum, memorabo. Cū igitur diſſentio motum habeat omnibus ſenſibile, vbi eam leuiter contrectes, cōprehenſa arteria ſine vlla violentia, ac tū potius, cum ab infernis partibus hoc facies, ibi exquiſita magnitudinis dignoſio efficitur. Vtrū vero vehementer, aut exiliter, & æqualiter aut inæqualiter mota ſit, ²⁵ hoc tactus genere neque firmiter neq; accurate cognoſci poteſt: ſed premere ſenſum arteriam oportet: ſiquidē ita longiore tēpore diſtentionem ſenties, quā, cū digitos ſine vlla violentia ei admouiſſes. Verū neque celeritatis, neque tarditatis dignotio euidentis erit, niſi cutim, quę adiecta arteriæ eſt, paululum premas. Quod ſi feceris, ea interdum pari celeritate, in-³⁰ terdum inæquali cieri videbitur: interdum vero principium aut mediū motus tardius, interdū cōtra, producet ſic etiā interdū finē, interdū quod finē antecedit, aut quod primū omniū eſt, velocius mouebit: eademq; ratione & vehementius, & lāgidiū. Iā vero aſcenſum quoque arterię intercūſum quietis ſenties, vt conſiſtere videatur: & ſecundum occurſum in illo ſtatu ³⁵ modo validiorem, aut celeriorem: modo minus ſenſibilem, aut tardiorē prioreprehendes. Cum vero hoc in genere multę particulatim diſſe-

rentia sint, omnes in primo de pulsibus libro conscriptæ tibi suppetent: sed hic quoque quod vtile erit, vnâ cum ijs, quæ ex ipsis indicantur, conabor, vt quam breuissime fieri poterit, tibi deinceps exponam. Simili quoque modo de ceteris, quæ nunc omissa sunt, de quibus nimis quidem præter rem inquirere Medici solent, in parte, quæ ad præflagitionem pertinet, verbo fiunt. In præsenti vero satis est hoc monere, si quis hunc librum legat, antequàm in magno illo volumine sit versatus, ei esse vñ venturum, vt ad artem exercendam, nihil ei prima parte quæ est de pulsuum differentia, neque eâ, quæ causas pertractat, opus sit: siquidem illarum vim hoc libro comprehensam habeat. Ac tractationes, quæ dignotionem, præflagitionemque suppeditant, sunt ad artem exercendam accommodatissimæ, si non in compendium redactæ, sed late fusa oratione conscriptæ perlegantur. Quam ob rem præclare tecum agetur, si non eris contentus hac doctrina, quæ est ad recordationem utilis ijs, qui diligenter, accurateque didicerunt ea, quæ in illis libris fuisse, lateque conscripsimus. Quod vero pertinet ad pulsus celeritatem dignoscendam, in qua hallucinatum esse Archigenem ostendi, non potest ea certo dignosci, nisi, quæ nos literis cõsignauimus de pulsibus dignoscendis, non obiter perlegeris: in quibus probauimus, non solo, & nudo motionis tempore esse celeritatem à tarditate distinguendam: sed etiam perpenſa ascensus quantitate: propterea quod si a nimum soli tempori adhibeas, pulsus, quem formicantem vocant, esse celerem, cum tamen celer non sit, sed, quia minimam habeat distentionem, ideo exiguo tempore duret, existimabis. Neque enim potest breue spatium multo tempore percurrere, licet, quod mouetur tardum sit. Itaque testudo minore tempore cubitum peragit, quam equus triginta stadia. Sed nõ est æqualis in vitroque animali impetus, quo feruntur. Hac igitur potius ratione, in celeritate dignoscenda, quam in tēporis breuitate, te exerceas. quæ de re, vt iā dixi, i tertio de pulsib⁹ dignoscēdis copiosissime, & itē in principio secūdi egimus, de cōtractione autē est actū in primo diligētissime: vbi etiā in lāguidis pulsibus, præsertim vero cū arteriæ tunica mollis sit, eā cognosci nullo modo posse demonstrari. ipsā tamē in vehemētibus, & ijs, qui inter vehemētes, magnosq; interiecti sūt, posse dignosci. d arteriæ autē molliæ nihil est, cur in vehemētibus pulsibus quicquā afferamus: quādo nūquā vñ veniat, vt idē simul vehemēs, & mollis pulsus sit: sed in hoc genere vel durus, vel moderatus & naturalis. Itaq; in vehemētibus pulsibus si sensim arteriam premas, senties, vtrum statim ad contractionem recedat. vt pote quæ internam quietem breuem faciat, an longiore tempore, quam

natura sua fert, conquiescat: & utrū motus ipsius contractæ sit motu naturali ocior, an tardior: quandoquidem inde maximum fructum feres, ut natura præfagias, quod totum nos quatuor libris complexi sumus.

Tria genera caussarum, a quibus pulsus tum efficiuntur, tum immutatur, quemq; vsum distentio, & contractio afferat, & inibi humorū distinctio.

Cap

10

CAussas autem, quæ pulsus tum efficiunt, tum immutant, alibi sumus persecuti: atque in eis quidē primas esse illas, quæ veluti continentes ipsorum sunt, secundas, quæ præcedentes: tertias, quæ ante incipientes, atque etiā antegresse nominantur. Planum autē est, nihil interesse, siue atias siue atia græcè causas dicas. Illud quidē ante omnia meminisse debemus, id quod diximus, nos interdū causam continentē appellare non proprie, sed hoc nomine abutentes. Causam enim quæ proprie continens dicitur, neque alius quisquam, ante Stoicos, nominavit, neque etiā esse cōcessit. quæ vero à nobis continentes dicuntur, solum causæ sunt ut pulsus gignatur, non ut existat. Ostensum em̄ est, nullam aliā rei priorem causam esse, nisi generationis: non tamen quicquid generationis causa est, id etiā causam appellamus (nisi, ut dixi, abutentes nomine) continentem. Illam autē solā sic vocamus, quæ efficiens est eorū, quæ dū fiunt, essentiā tuā possident: cuiusmodi est saltatio, pugna, lucta, cursus, & oēs actiones: siquidē motiones sunt earū causæ efficiētes. Harū vero beneficio etiā patibiles motiones suā habēt, dū fiunt, essentiā. Cumq; in pulsibus quoq; talis sit essentia, tres esse efficientes causas demonstrauimus: facultatē, quæ arterias mouet: corpus ipsum arteriar, & vsum, cuius causa moueatur. In libro autē de vso pulsuum ostendimus, ut omnia summam, atq; vno verbo cōplectamur, vsum pulsū esse natui caloris custodiam. Cumque pulsus duæ partes sint, distentio, & contractio, docuimus distentionem refrigerandi gratia plerunq; effici: raro vero euentilandi, & accēdendi: sicut etiā breuem quandā eius partem causa eius spiritus, qui in cerebro est, contractionē vero, ut excrementa, quæ veluti fuliginosa, fumeaq; sunt, effundantur. Etenim quæ ex frigidiioribus, humidioribusq; humoribus gignuntur, quæque à nativo calore conficiuntur, aut propter eum, qui præter naturam sit, computrescunt, cum in ambientem aerem eo perspiratu, qui sensum nostrū latet, effluūt, fumo sūt similia: quæ ex calidis, & siccis, fauillæ, ac fuligini. Quam ob rem

frigidus humor, proprie crudus appellatur; humidus vero ac frigidus, pituita dicitur. Plerunque autem vtrunque humorem vno nomine comprehendimus, & phlepmatodes, aut phlegmaticos, hoc est pituitosos appellamus. Atra vero bilis humor siccus est; flaua autem, & pallida non siccus modo, sed etiam calidus. Inter hos medium locum tenet æruginosa bilis. Sed cum atra quoque duplex sit & ex ortu, & ex facultate, quia & ex flaua supra modum affata, & ex crasso, ac velut limoso sanguine, qui faci vini proportionem respondeat, gignitur: etiam æruginosa bilis in mutatione pallidæ fieri solet. Cum igitur calor copiosior in corpore animantis augetur, tum maior vsus distentionis arteriarum requiritur; cum vero fumeum, aut fuliginosum excrementum, tum maior est vsus contractionis. nã ubi vsus celeritatis incrementum retinet, ibi magnitudo spatij, quod arterie corpus aut distentum, aut contractum conficit, augetur: vt pulsus distenta arteria maior sit futurus, calore absolute adaucto. Plurimum autem in contractionibus recedet, cum fumeum, fuliginosumue excrementum effundetur. Ita fit, vt distentionis magnitudo sensu dignosci facillime queat, contractionis vero, non item. Nam & in libris de pulsibus dignoscendis ostendimus, plurimam contractionis partem sensum effugere. Quocirca sola celeritas recedendi vna cū breuitate externæ quietis, copiâ excrementorum, quæ in arterijs sint, tibi indicabit. In commentarijs autem, qui de causis pulsuum sunt, tum naturam ad actionem contractionis festinare dictum est, cum excrementis suffocetur. Festinatio autem externam quoque eius quietem præcidit, & arteriæ celeritatem adauget. Illud etiam probauimus, arteriam, cuius constitutio corporis medio critere affecta sit, magnitudinem in primis augere, intento calore: deinde celeritatem: cum vero abunde exardeat, tum magnos simul, & celeres pulsus reddi: si vero plurimum, tum etiam frequentes. Vbi nondum vis caloris aucta sit, excrementaque fumea, & fuliginosa redundant, ibi celeritas, & non magnitudo accedit: ac simul etiã adimitur frequentia: & motus arteriæ in se ipsam coeuntis plane ocior apparet: atque id est signum minime omnium fallax, quo incipere accessionis, quæ prius homo non conficiabatur, inuasionem indicatur: quæ quidem apertissima est in ijs, quorum pulsus antea cognitos habemus: in ceteris cognitu difficilior: ac multa requirit ad communium mensurarum recordationem, quæ in ijs corporibus, quorum pulsus testigimus, sint obseruatæ. Cum enim cognitio in quantitate sit posita, ea non est in omnibus eadem. Proinde in bene valentibus mentem communibus mensuris adhibere conuenit, vt cum aliquod pulsus genus illis supe

rior nobis esse videatur, tum illud esse præter naturam, & alicuius affectionis signum, existimemus

Communem modum in multis esse in omni pulsus genere expendendum. Et

Herophili de distentione, contractioneque examinata

sententia

Cap. 11.

Quoniam autem communis illa omnium hominum mensura late patet, ideo præstitit, non iam omnium absolute, sed multorum hominum communes mensuras speciatim, ac per differentias in omni genere pulsus expendere. Ac communis quidem mensura in calorem & frigus, & gracilitatem, ac crassitudinem in vniuersum redigitur. Hæc vero particulatim pro ætatibus, naturis, ambientis nos aeris statu, anni tempore, & regione perpenduntur. Quæ sane in eo libro, quem de pulsibus ad tyrones conscripsi, didicisti; quem librum melius etiam fuerit, vt ante hunc legas. Quamquã nunc quoque memorabo, quæ in eo continentur; vt ne quid, ad hoc institutum necessarium, desideretur. Sed habeant studiosi homines prima & maxime necessaria illo ad tyrones libello cõprehensa; tum vero in opere omnibus numeris absoluto, quod late fusa oratione conscripsimus, ea omnia, quæ magna illa tractatione continentur: media vero interiecta sint, quæ hoc libro explicantur. Herophilus quoque de mensura temporũ distentionis, contractionisque conscripsit: qui propter ætates rationem ad rhythmos traduxit. Vt enim illos musici in definitis quibuscumque temporũ ordinibus constituunt, dum arsin & thesin inter se comparant, sic Herophilus arteriæ distentionem arsi, cõtractionem thesi proportionem respondere voluit; idque sumpto initio ab infante nuper in lucem edito, obseruauit; statuitque primum illud tempus, in quo distendi arteriam comperit, esse sensibile; atque illi par contractionis tempus esse confirmauit. Quæ in re nõ satis accurate quietem vtrunque distinxit. Nã in quibus arteriæ contractio non sentitur, in ijs rhythmus pulsuum in duo vniuersa tempora distribuitur; alterum est sensibilis motionis, cum arteria distenta nostrum tactum percutit; alterum est totum reliquum, quod ex quiete externa, & cõtractione ipsam subsequente conflatum est: & item ex quiete, quæ illam excipit, & primis distentionis partibus, quæ ipsæ quoque non sentiuntur: quæ etiam ob rem pulsus in ictum, & interuallum dispersiunt: & in quantitate interualli frequentiam, raritatemque constituunt; vt in ictus interuallo celeritatem, ac tarditatem ponunt. Quatenus igitur Herophilus ait pulsus;

esse rhythmī æqualis, in puerulis nuper natis, eatenus principium cognouisse contractionis mihi videtur: quatenus vero contra, ad decem vsque prima tempora contractionem arteriæ in sensibus producit, eatenus non iam nosse: sed contractionem sensibilibus motionibus cognoscere, quas ex eo, quod digiti nostri percutiuntur, dignoscimus: tum contractionem esse, totum reliquum tempus, in quo motionem non sensit, voluisse. Sed de Herophili arte, quæ ad pulsus attinet, hætenus.

Quomodo contractionem agnoscas. Quatuor tempora. Vfus distentionis, & contractionis.

Cap. 12.

10 **N**unc autem ut quod ad artem exercendam accommodatum est, memoria comprehendatur, quod nobis est longo usu compertum, explicabimus. Cum enim infantes paulo ante in lucem susceptos tangerem, in paucis contractionis principium euidenter potui dignoscere, Quod ego recessum, & discessum arteriæ nomino. Tunc enim arteria a nostro tactu
15 recedens in imas partes corporis abscedit. Quare in quibus recessum euidenter dignoscere non potui, in ijs tempus distentionis sensibilis, quam arteria efficit, dum nobis occurrit ei etiam adiuncto externæ quietis tempore, interdum æquale mihi visum est, toti reliquæ, interdum minus, in quibus vero nullo modo dignosci poterat contractio, in ijs apertissime
20 maius erat totum reliquum, quod interualium vocant, quam esset illud solum, quod in sensibili distentione comprehenditur. Deinceps vero semper in toto illo tempore, quod inter primum diem, quo natus puer est, & extremum, in quo decurso omnium ætatum spatio mortuus est, omnia tempora audita sunt. Cum autem ea quatuor sint, eadem
25 tamen non sunt, si eorum essentia, & nostri sensus habeas rationem: siquidem quatuor tempora quæ ex natura rerum existunt, è binis motionibus, binisque quietibus cõponuntur. Motiones sunt distentio, & contractio: quietes vero tum externa, quæ post distentionem ante contractionem efficitur tum interna, quæ post contractionem ante distentionem
30 fit. Quæ vero sensui patent, ipsa quoque sunt quatuor: primum in fine distentionis spectatur, propterea quod eius principium sensu non posse percipi, in eo libro demonstraui, qui de pulsibus dignoscendis inscribitur, secundum est externæ quietis, quod totum sensibile est, si quis recessum
35 utique sentiat: tertium post hæc partium contractionis sensibile: siquidem quæ post eius recessum sunt, sentiri nullas posse docuimus.

Quantum ad prædicta tempus accedit, quod ex posterioribus contractionis partibus, interna quiete, & principio distentionis componitur. Porro hæc tempora omnia, ut dixi, progressu ætatis producantur. Quæ longo viũ, atque exercitatione poteris memoriæ commendare; ut autem oratione explicentur, fieri nullo modo potest. Nam neque quantum sit tempus illud primum, quod infantibus recens in lucē editis inueniri diximus, neque quantum augeatur, dum illi ætate procedunt, declarare oratione poteris. Sed hoc est cuiusque hominis laboris, ac studij, ut multos pueros, multos adolescentes, multos florente ætate, multos declinante, multos denique senes tangat; qua vna ratione quanta sit communis mensuræ latitudo memoria commendabit. Quare confecta, etiam si prius ægrotum hominem non tetigerit, eum tamen præter naturam esse affectum, poterit exponere. Iam vero & externa quies, & recessus tempus in inuasionibus contrahitur: in eis tamen distentio ratione temporis videtur tardior. Cumque hæc comperies, scito magnam vim caloris circa cor esse, & multa item excrementa, quæ veluti fumea sunt: quorum causa natura externam quietem breuem reddit, cum ad illa expellenda insurgat; nec secus etiam ipsam contractionem, in qua sit excretio. In febribus autem ex amara bili ortis, qualis est, quæ accurate tertiana est, distentio naturæ statum magnitudine, & celeritate multum excedit; & quietem externam, & recessus celeritatem ad magnitudinis ac celeritatis distentionis proportionem non retinet; sed ea multo est minor. Ut cum iam principium contractionis dignoscere assuetus sis, non solum inuasiones accessionum febris, sed etiam, humorum putrescentium genus tibi dignoscere plane liceat: è quibus morbi cum febribus coniuncti exoriri prorsus solent. Hæc tamen enim perari. Inter utroque medijs numero sunt, qui ab Hippocrate diarij nominantur: in quibus, ut ante dixi, cognito initio contractionis, ægrotum ad balneum quamprimum perduces.

Vsum distentionis inspirationi, contractionis expirationi respondere: & comparationem distentionis, & contractionis valere ad magnitudinem noxæ cognoscendam. Cap. 13

Est igitur superuacaneum, tempus distentionis tempori contractionis comparare, siue sentiat quispiam contractionis initium, siue non

sentiat; quia qui nouit, alterum esse vsum distentionis in animantibus, cuiusmodi est etiam vsum inspirationis; alterum contractionis, vt etiam expirationis, certe ex vtriusque immutatione corporis affectionem innueniat. Pari quoque ratione in ijs qui se exercuerunt, aut quo vis alio modo vehementer dimouerunt, distentio maior, celeriorque redditur. Si quidem scimus vsum distentionis arteriarum in pulsibus augeri, sicut etiam thoracis, in inspirationibus, cum aut plus spiritus consumatur, aut calor copiosus in toto sit animante collectus, aut is principes, & plurimas partes, praesertim vero cordi vicinas obsideat. Ita etiam nosti vsum contractionis in pulsibus intendi, sicut vsum thoracis in expirationibus. Insurgit enim natura in ambabus motionibus ad turbidum excrementum effundendum; qui modo fumeis, modo fuliginosis excrementis est consimilis. Ac fuliginosum quidem excrementum est, quod a fuligine sursum fertur: fumeum vero, quod a viridibus lignis prodit. Fitque fuliginosum quia materia, quam flamma consumit, exusta perfecte sit: sicut halituosum quoque ex humida materia, eaque optima, quae attenuetur, fumeum porro ex his ambabus mixtis conflatur, habetque materiam ex terrea, & aquea essentia concretam: sed mutationem non exquisitam, vt fuligo, sortitur, sed quae adhuc incipiat. Ceterum siue fauillam, siue fuliginem dicas, puto te habere exploratum, nihil interesse: si modo es in huius linguae cognitione versatus. In comparatione autem temporis distentionis cum tempore contractionis, vt Herophilus censuit, eum aegrotantem praeter naturam esse affectum cognoscas, tum vero insuper, magnopere ne, an parum ita affectus sit, deprehendes. Magna enim est rhythmum naturali ad eum, qui praeter naturam est, digressiones, magnam esse noxam indicant: minores, minorem. Breuem igitur digressionem pararhythmici pulsus indicant: maiorem heterorhythmici: maximam ecrhythmici. Haeret enim in memoria, quod est in primo de pulsuum differentiis dictum, Sic lego ex ecrhythmos pulsus appellari eos, qui nullius aetatis rhythmum retinent: pararhythmos vero, qui vicine aetatis: heterorhythmos, qui alterius cuiusdam, non vicine rhythmum mutuuntur. Adhuc autem licet ex ijs noxae magnitudinem dignoscere: ex hac tamen contemplatione cognoscere, non poteris, quoniam sit ea affectio, quae pulsuum mutationem attulerit: ad quod etiam accedit, vt dinumeratio temporum, quae in rhythmum sunt, sit perdifficilis. At ea via, quam ego modo commostro, cum est ad cognoscendum facilis, tum vere non solum noxae magnitudinem, sed etiam quae sit natura affectionis, & qua ratione remedia comperiantur, declarat. Quemadmodum est a nobis in libris methodi curandi demonstratum.

Sic lego ex
Galenis fen-
tētia primo
de diff. pul-
suum capita
octauo.

Pulsuum ex natura, ætate, anni tempore, ac regione mutationes. Cap. 14

Aliter habetur
in Gal.
libro.

His autem ita prius explicatis, iam ea afferamus, quæ in libro de pulsibus ad tyrones sunt literis de pulsuum differentia, quæ ex ætate proficiscitur, consignata. Sunt autem hæc: Viri mulieribus tere pulsuum habent multo maiorem, & item multo vehementiorem, † Mulieres tardio-
rem, & rariorem abunde. Qui calidiore natura sunt, ij & maiorem, & celerio-
rem, & crebriorem multo habent: vehementiorem vero, non multo: gra-
ciliores maiorem, rarioremque multo; tardio-rem vero, ac vehementiorem paulo. Pro ætatibus etiam immutantur hoc modo: infantis nuper in lucē
incepti creberrimus pulsus est, senis rarissimus; qui inter hos intercedunt, omnes proportionem seruant, vt ad infantem, aut ad senem propius accedunt. Celerrimus item pueruli pulsus, senis tardissimus: aliarum ætatum sunt inter hos medij. At senex a puero multo magis raritate, quàm celeritate differt. In vehementia, & magnitudinis differentia, maximus est, si ætatum rationem habeas, pulsus eorum, qui florenti ætate sunt, minimus, se-
num. Medius eorum est pulsus puerorum. Atque ita quidem pulsus in ætatibus mutantur. Pro anni vero temporibus, medio vere pulsus maximi, vehementissimi-
que sunt, vt anni tempus est, Celeritate, & crebritate moderati. Pari etiam modo, autumno medio. Progrediens autem ver magnitudinem, vehementiamque detrahit, celeritatem, crebritatemque auge-
t: tandemque ineunte iam æstate, languidi, parui, celeres, crebrique redduntur, autumnus procedens minuit omnia, vt magnitudinem, vt celeritatem, vt
vehementiam, vt crebritatem. Quare fit, vt hyeme ineunte in paruitatem, tarditatem, remissionem, & raritatem conuertantur. Veris autem initium
fini autumnus: finis veris, principio autumnus; æstatis principium suo fini
hyemis denique principium fini suo respondet. Proinde quæ pari spatio
a media æstate, & media hyeme in vtramque partem deflexerunt, simili
modo variant. Porro media æstas cum media hyeme tum conuenit, tum
discordat: vtrobique enim parui, languidique sunt: sed celeres, & cre-
bri æstate: tardi, rarique hyeme. Non tamen perinde parui æstate, vt
hyeme: sed æstate, minus. Neque ita hyeme languidi, vt æstate, sed hyeme minus. Atque hoc quidem modo pulsus pro temporibus mutantur.
Pro regionibus vero perinde, vt pro temporibus variantur: in valde frigidis, vt media hyeme; in valde calidis, vt media æstate; in temperatis, vt medio vere. Ad horum proportionem in ijs, quæ medium sortitz sunt locum. Alij autem aeris nos circundantis status, qui calidi sunt, calidis tem-

poribus, frigidi frigidis; medijs, medio veri respondent:

*Quomodo ex pulsus, & item thoracis contactu
febris dignoscatur.*

Cap. 15

Cum igitur ad quempiam ægrotum, quem antea non videris, euocatus accedas, spectandum in primis est, mas ne sit, an foemina: deinde ætatem considerabis. Tum qualis aer nos ambiens sit: siquidem ad eum quod ad anni tempus, regionē, calique cōstitutionem pertinet, refertur: postremo propriam illius naturam intuebere. Hæcque omnia in vnam summam colliges, & facta coniectura, qualem habere, cum bene valeret, **10** pulsū debuisset: quanta sit migrationis ad statum præter naturam magnitudo cognoscēs. Si que etiam omnia, quæ in commentarijs de crifibus sunt a nobis prodita literis, ad propriam pulsuum similitudinem addes, profecto propius accedes, vt totam ægroti affectionem accuratissime intelligas, ac ne longe abeas, in inuasionibus, cum primum inuifas quempiam, **15** ambiguitatem ceteris signis distingue: quorum vnum, primumque est, vt manū, quæ modice calida sit, thoraci imponas: tū qualis calor sit, perpendas. Si mordacē cōperias, ægrotū febricitare pronūciabis: quāuis id ex pulsu nōdū certo cognoueris. Sin thorax quodāmodo refrigeratus videatur, (solet em̄ interdū vna cū toto corpore in quibusdā refrigerari inuasionibus) **20** nō erit tollēda ilico manu: satq; hominē naturali in statu esse pronūciandū: sed diutius thoraci admota continenda est, interimque animaduertendum, vtrum acer aliquis calor è profundo se efferat. Hoc autem solum satis magnū argumentū Themifoni fuit ad cognoscendū, febri iactari hominem, si calor è profundo se extulisset. Itemque tussicula quædam **25**, exigua, quæ cum refrigeratione inuaderet: & oscitatio, & pandiculatio, & aliquis dolor: & in somnum propensio, non absolute quidem, sed quæ esse insultum inuasionis declaret. Atque hæc quidem extrinsecus: in pulsibus vero, non modo signa antedicta, notæ sunt, quibus insultum febrium cognoscamus, sed etiam si intermittant, aut aliam quampiam inæqualitatem, **30** ordinisq; perturbationem habeant.

Duplex genus inæqualitatis. Quatuor pulsū in distentione arteriæ differentie. Quam vim ad præfagiendum æqualitas, & inæqualitas habeat.

Cap. 16.

Inaequalitatum duplex est genus, alterum in vna pulsus distentione, alterum in aceruo multorum pulluum, deinceps consequentium, & inter se comparatorum consistit. Prius de ea inaequalitate loquar, quæ in multorum aceruo posita est, quam Medici quamplurimi collectiuam nominant; quâdoquidem dignosci facilius potest, & in plerisque inuasionibus apparet. In arteriæ distentione quatuor sunt pulsus differentia, vna in magnitudine, ac paruitate; altera in celeritate, ac tarditate; tertia in vehementia, & remissione; quarta in mollitia, & durtia. In differentia ultimo loco memorata nunquam inaequalis pulsus inuentus est; in alijs tribus plurimè eorum, qui vitio humorum putrescentium febricitant, inaequalitates consistunt. Quæ etiam ex crebritate, & raritate existit, pulluum differentia, sæpe in infirmis cernitur: atque vna eorum species facile in pullum intermittentem transit, estque nihilo minus in ambabus inaequalitatibus inordinatorum & ordinatorum. Esto enim inaequalitas quædam eius generis, quod in crebritate raritateque versatur, post quatuor crebros, aut moderatos pulsus, eaque rarum quintum habeat: atque ita deinceps hoc fiat, ordine semper seruato, & tempore raritatis adaucto: certe hic pulsus, qui est ordinatus, vel inordinatus, non post multos circuitus intermittens est. Ceterum vt homo viuat, aut pereat, non ita multum interest, sintne ordinatæ inaequalitates, an inordinatæ. Sæpe autem vidimus post quatuor pulsus aut crebros, aut medios inter raros & crebros, quintum rarum effici. Deinde vero deinceps in eodem circuitu decimum, quintum decimum, & vigesimum, idem seruare: præterea vero, quod maius est, cum quintus rarus extitisset, nonum, aut quartum decimum, aut alium quempiam rarum conspeximus, non seruata circuitus æqualitate, sed quod rarus inordinate intercideret. Quare in huiusmodi pulsibus neque experientia, neque item ratio perspicuam differentiam ad salutem aut mortem, aut morbi longitudinem, aut breuitatem in ordinatis, inordinatisque inaequalitatibus dignoscendum nos docuit. At in æqualibus non mediocris est ab inaequalibus differentia: quod ad salutem attinet. Immo vero ne comparandæ quidem hæc differentiæ sunt. Nam æqualis pulsus naturalis est: inaequalis vero, non modo præter naturam, sed iâ etiam grauis. Verum in inuasionibus minus erit prauus: in incrementis, deterior: ac multo etiam in accelsionum statibus: in declinationibus denique, pessimus. Quanquam pullum plurimo tempore quiescentem intermittens excipit, raritate vel ordinate vel inordinate adaucta. Dixi enim, hæc in re nullâ insignem esse differentiam, quâ vel experientia deprehenderimus, vel ratione sumus consecuti. Voco autem ra-

rationē hoc loco, quā dogmatici sequuntur, vt ex rerum natura profecti, præfagitiones faciamus. Quam quidem in compendijs & epitomis nō esse admodum perquirendam, iam ante monuimus: propterea quod si vnā cū ijs, quæ ad rem propositam vtilia sunt, causas etiam eorum, quæ sunt, audire quis aueat, profecto nihil de magna illa tractatiōe detrahatur, in qua sunt quatuor de causis pulsus immutantibus libri, & totidem de ratione ex ipsis præfagiendi. Non est autem boni consulenda pulsus raritas, siue æqualis sit, siue inæqualis. Ac multo deterior est, cum intermittit. Ea enim, vt ostensum est, efficitur, cum vitalis facultas à copia humorum grauatur, aut cum arteriæ quædam sunt crassis, aut glutinosi obstruētē humoribus. Ex magna quoque inflammatione oriri solet: quod ipsarum cavitates sint angustatæ, vel quod quidpiam foris premat, aut grauet, aut quoquo modo coarctet. Ea causa est, cur potissimū in inuasionibus inæqualitates pulsuum in multis excitentur: quod sanguis ad intimas partes refugiat: ita fit, vt hi pulsus affectiones, quas nuper diximus, indicent, vt validam refrigerationem rarus: qui quidem si alia de causa sit talis redditus, non iam erit perniciosus: cum etiam tales pulsus hyberno tempore ab aere efficiantur: itemque propter alimentum, quod in ventriculo in cūctis, qui tingenti fa- Bulino. me torquentur, in pituitam abit. At si in febribus, periculo non vacantibus, raritatem pulsus sentias, signum natiui caloris extincti esse scito. Ac quidam, ita affecti, cibi cupiditate trahuntur: cumque, si offeras, prompte sumunt, vt qui vident, bene eos valere existiment, iidem tamen statim moriuntur: vt quidam propensione in somnum deprehensi, inuasionis tempore: quidam sine illa propensione vehementer refrigerati, non iam præter ea excalferi potuerunt. Neque vero solum hoc inæqualitatis genus, vt dixi, in accessionum febrium insultus incurrit: sed illud etiā, quod in magnitudine & paruitate, quodque in celeritate, & tarditate, & quod in vehementia, & remissione consistit. In ipsis autem omnibus intueri diligenter oportet, vt qui plures sint, intelligas: si quidem planū est, grauius periculum esse cum pluribus coniunctum: vt cū quatuor languidis quintus uehemens, aut modice contentus succedit. Multo enim melius esset, vt quatuor uehementibus quintus languidus intercideret. Cū vero omnes deinceps languidi videantur, tū si in alio genere quodā, aut quibusdam inæqualitatē comperias, tange diutius arteriā, obseruans, an vnus uehemens, appareat. Cū autē pulsus prauus in omnibus generibus equalis sit, huiusmodi homines nō procul à morte abesse intelligas. equalis porrò prauus pulsus est, qui languidissimus est, quiue creberrimus. Nam celerrimus cum languidis

nimo nunquā fit. Si vero tardissimus cū languido iungatur, profecto mirabile sit, si nō etiā infirmus extrema frigida habeat, qui tamen languidus si mul, ac magnus est, idē mollis etiā est necessario: qui & lethargos, & alias in somnū propensiones comitari solet: talis nimirū effectus propter copiosam humiditatē aut ventriculi, præsertimque eius oris, aut cerebri, aut alterius principis partis, aut etiā corporis vniuersi. Et qui vitio ventriculi, & stomachi est huiusmodi, curari facile potest: grauius vero est, qui vitio cerebri simul languidus, mollisque sit factus: ac multo etiā magis, qui propter totius corporis habitum, qui in affectionē cedematis speciem referentem deuenit, aut propter princeps viscus aliquod, talis euaserit. Interdum multos deinceps raros vnus creber, isque ordinatus, vel inordinatus consequitur. Fitque is pulsus sepe, quem proprie intercedentem vocamus: qui contra, quā intermittens affectus est. Ille enim extensa raritate, hic contracta crebritate efficitur: cūque talis vehementiam adiunctā habet, tum signum criticū censetur. Atque in his omnibus sermonibus, crisis à me dici intellige, mutationem in morbo repente factā, quæ non ex toto in bonū desinit. Ac crisis huiusmodi fit vel per excretionē, vel per abscessum: quā sane crisis, ex alijs etiā signis, quæ sunt à nobis illata in libris de crisis, in bonis ne, an in malis habenda sit, dignoscet. Oēs igitur hi pulsus in inuasionibus fiunt, & itē aliqui ex ijs, qui in vna arteriæ distentione inæquales sunt, de quibus iam dicatur.

De inæqualitate pulsus ex vna arteriæ distentione. Cap. 17

Distentionum arteriæ inæqualitates aliæ quiete intercisæ, motū habēt: aliæ continuæ sunt illæ quidem, sed non tamen ex partibus inter se similibus constant. Nos de prima, quam quies intersecat, dicemus quia sit eius perspicua dignotio: cū possit quiuis, nisi asinino plane ingenio sit, cognoscere, cum arteriæ, dum distenditur, vsu veniat, vt parum persistet, tum ita reliquū distentionis adiungat: quod in paruis, humilibusque fieri pulsibus nō potest. Ex hoc ipso planum est, neque distentionis vsum esse dissolutum, neque vires infirmas esse, atque in eo ipso solo, quod modo diximus, factam ad statum præter naturam conuersionem. Cuius rei non minus quoque in ceteris omnibus esse memor debes: siquidem ex eo solo, quod singillatim perdiscimus, dignotio, præfagitioque efficitur, cum cetera secūdū naturā se habent omnia, aut per exiguam sane mutationem nata sunt.

Iam vero, quod nunc diximus, verum est, cū tunica arteriæ in statu natura
li sit. At si immodice mollis sit reddita, cuiusmodi in lethargis, alijsque ad
s fomnum propensionibus, non iam verum est, vt à robore & facultate ma-
ximus pulsus efficiatur, licet vsus vel auctus sit, vel certe nulla ex parte di-
minutus. Nam si ex his solum duobus, hoc est incremento vsus, & robore
virium pulsus magnus est effectus, nihil erat orationi addendum: sed cum
etiam arteriæ tunicam intueri oporteat, non iam vera erit oratio, si absolu-
te pronūcietur. Etenim habere in memoria te oportet ea, quæ in libris de
causis pulsuum exposuimus: quos sapenumero euoluas necesse est, quip-
10 pe qui totius contemplationis, quæ ad pulsus pertinet, fundamenta conti-
neant: sine quibus cetera nec constare, nec cognosci vilo modo possunt.
Etenim causas, vt ita dicam, continentes, aut proximas generandorū pul-
suū in his tribus generibus, in vsu, cuius causa arteriæ mouentur: in facul-
tate mouente, & in tunica esse positas docui. Cetera, quæ pulsus immutāt,
15 omnia his intercedentibus mutationes moliantur. Quam ob rem cum ar-
teriæ tunica naturalem statum seruat, in distentione vero quies quædam fa-
cta inæqualitatem affert, tum & robur facultatis, & vsus magnæ distentio-
nis est. Ostendimus autem pulsū gignendorum vsū à copia caloris, aut
animalis spiritus inanitione adaugeri. Ille autem spiritus in ijs, qui se se-
20 xercent, in ministerio motionum, quas musculis obeunt, inanitur. Cum igitur
quavis de causa gignendorum pulsuum auctus sit vsus, cordisque fa-
cultas, à qua mouentur arteriæ, sua ipsius ratione robusta permaneat, sed
à copia, aut crassitudine humorum grauetur, quæ vel obstruat, vel premat
magnopere arteriās, tunc propterea, quod quies continuitatem intercidit
25 arteriæ, in vnoquoque pulsu inæqualitates excitantur. Quo tempore dili-
genter, duabus motionis partibus adhibendam esse mentem censeo: vt in
eis remissionem & vehementiam, celeritatemque ac tarditatem confide-
res; siquidem in his vtrisque nouem differentiæ oriuntur, vt in primo de
pulsuum differentijs habuisti. Præter ea autem, quæ de his affectionibus
30 dicta sunt, nobis etiam indicant, vt se vitalis facultas habeat: quia si in pul-
sibus vtraque motio infirma sit, extremum periculum imminet: si valens,
salutis spes est. Si vtraque in medio infirmitatis, ac firmitatis sit, hominem
quoque in medio inter mortem, ac salutem esse constitutum declarant. Si
vero prior motio languida sit, eaq; quæ quietem sequitur, robusta videat-
35 tur, peius erit, quàm si ambæ validæ essent: minus vero malum, si languide
sint. Si contra esse affectæ videantur, vt prior valida, posterior debilis nō
bonum est; quod posteriorem motionem priore videri meliorem præstet.

DEinceps autem nouem inæqualitatum ordinem exponam, ducto ab ea, quæ mitissima est, initio; deinde paulatim per medias progrediar, vt ad omnium pelsimam deueniam. Est igitur omnium ipsarum mitissima, cuius vtraque motio firma est; secunda est, quæ priorem habet mediam, posterioriorem vero robustam; tertio loco sita est, quæ priore firma est, posteriore media; quartum ordinem sortitur, in qua vtræque est media. Quintas tulit, cuius infirma prima, valida secunda. Sexta sedes tribuitur ei, quæ primâ imbecillam, secundâ habet mediâ; septima est, quæ robustâ primâ, inualidâ secundâ obtinet; octaua, quæ inualidâ primâ, mediâque secundam 10 nacta est. Nona pelsima omnium censenda, in qua ambæ imbalidæ eduntur. His inæqualitatibus, quæ ex robore, & infirmitate, prædictarum duarum motionis partium oriuntur, respondent coniugationes, quas celeritas, ac tarditas parit. Atque in huiusmodi pulsibus celeritas est tarditate melior. Non eo tamen melior, quo remissione vehementia; nam hæc pulsum qualitates 15 aperte indicant facultatis in robore, & infirmitate differentiam. Nec dubium est, quin in robore facultatis maxima salutis spes, in infirmitate, minima posita sit. Sed ad prædictæ coniugationis proportionem fiat etiâ quædâ in tarditate, celeritateque cõparatio: vt prima coniugatio sit, in qua ambę motiones celeres sint; secunda, in qua prior media, posterior celeris, 20 tia in qua prima celeris secunda media; quarta, in qua ambæ sint mediæ; quinta in qua prima tarda secunda celeris; sexta, cuius prima tarda, secunda media existat; septima, cuius prima cita, secunda tarda; octaua, mediâ primâ, tardâ secundam habeat. Vltima omnium nona sit, cuius vtraque sit tarda motio.

*Quam vim habeat comparatio inæqualitatum in pulsibus ad
crisim præfagiendam.*

25

Cap. 19

QVibus quidem sit rebus, vt in ambas intueri differentias oporteat, & earum coniunctiones animo perpendere. Quandoque enim tarditatis celeritatisque cõiugatio grauis redditur: melior vero quæ ex robore, & infirmitate consilatur. Atque ex huiusmodi cõiunctione existit pulsus, qui caprizans appellatur: in quo secunda motionis pars firmior, celerior que priore efficitur: hicque pulsus erit omnium eorum, quos quies in arte-

rix differtione intersecat, moderatissimus. Ac siquādo cū eo aliqua sit morbi iuncta concoctio, crisiū bonam annunciat. Quemadmodū autem coniugationes, quæ in vehementia, & remissione, in celeritate ac tarditate versantur, in huiusmodi considerare pulsibus est ad prælagitionē necessariū
 5 vel maxime, sic etiam eā quæ ex magnitudine, & altitudine existit. Dicitū enim supra est, pulsū quiete interitum de numero humilium esse nō posse. Ceterū quantū altitudine processerit, spectandū est; quia potest aliquis ab humilibus recedens, esse tamen adhuc medius, aut paulo, quā medius, altior: non tamen perfectam habere altitudinem. Quam si habeat, naturā
 10 ad crisiū properare omnino nunciat: non omnino tamen bonam fore eā iudicationem declarat: nisi morbus ceteros rhythmos ad bonā iudicationē accommodatos iunctos habeat, quos in libris de crisiibus attulimus. In quibus maximū, tutissimūque propositum à morbi concoctione sumitur: post illud autem est, quod in robore virium ægrōtantis consistit. Hæc duo
 15 proposita tibi suppetere didicisti, validas vires, & morbi concoctionē ad salutem & mortem prælagiendam. Atque omni prorsus periculo egri vacant, cum hæc ambo adiunt: in summo versantur, cum neutrum: medio in statu, cum alterutrū. Ceterū maior, aut minor eorum pars cū altera coniūcta vel spem salutis, vel suspicionem mortis auget, & minuit. Quod igitur
 20 monebā esse vtile, vt in huiusmodi pulsibus remissionē, celeritatē, vehementiam, ac tarditatem partium motionis perspiceres: ita hortor, vt ipsorum magnitudinem, ac paruitatē, ac magis etiā humilitatem, altitudinēque: etiam si non sine alijs duabus dimensionibus fiant, inspicias. Quod in causa est, vt in accessionum insultibus abunde refrigerantibus huiusmodi pulsus non appareant: quod eo tempore & humiles, & parui reddantur. Atque
 25 ea quidem, quæ ad opera artis pertinent, exposita iam sunt ijs, qui late fusa oratione conscriptos libros perlegerunt.

*Quot pulsus ex arteriæ differtione fiant, & quænam eos
 gignat affectio.*

Cap. 20

30 **N**unc vero, vt rem à capite arcessam, quot pulsus in arteriæ differtione appareant, quæque in eis singulis sit, à qua fiant, affectio: & quæ ex quaque ipsarum affectionū existat prælagitio, subiungam, Volo igitur, vt digitos, qui delicati sint, arteriæ admoueas, non tamen vt primū leniter tāgas, aut cū vi premas. Deinde si percuti vehementer ab arteria, quæ se distendat, digitos sentias, tam magis cōprimes. Si vero idē facias, & motum

non sentias, leuiter omnino tanges. Validas vires indicat is pulsus, qui pressui resistit: imbecilles, qui sublidet, ac vincitur. Quosdā autem inuenies maximos esse, si eos leuiter palpes: qui tamen, si premas, parui videbuntur: quique interdū, nullo modo seruentur, sed omnino perdantur. Ita expressus quantitate & roboris, atque imbecillitatis dignoscere quantitatem potiss: quod bonum est omium eorū, quæ in pulsibus insunt, maximum. Itaque si quando in homine, qui febrim habeat, vnā cū signis concoctionis etiam robustas vires comperies, eum omni periculo vacare, & celeriter morbū iri dissolutum scito: sin robuste vires sint, sed nullum in humoribus concoctionis signum adsit, tum longiore temporis spatio egrotum seruatum iri: cum vos in memoria habeatis id, quod etiam tacente me, qui valent ingenio, norunt, omnia, quæ de prælagitionibus dicuntur, intelligi, si ægri nullum erratum committant, aut nulla noxa extrinsecus accedat. Dixi enim, robur facultatis arterias mouentis, quam etiā vitalem vocant, magnam vim in febrili morbis habere: propterea quod sæpe cum propter neruosum genus periculum immineat, non magnopere iuuat facultatis vitalis tenor: sed tunc, quomodo animalis facultas affecta sit, perspicimus. Præstat igitur firmas ambas esse: & præter eas terciā, quæ naturalis appellatur: cuius principium est iecur: sicut fons vitalis est cor, animalis origo ex cerebro. Primas autē tenet in quoque morbi genere ad firmam prælagitionē faciendam, robur propriæ facultatis earum partiū, quæ male affectæ sint. Qualis igitur sit validi pulsus tenor, pressu dignoscet: cum quo etiam simul sese ostendit distentionis magnitudo, quæ tamen accurate non dignoscitur. Magni quoque pulsus dignoscantur, si leuiter attingas. Scito autē maximū pulsū esse eū, cuius in multis arteriæ partibus longitudinē, & latitudinē, & profundū attingas: sicut longū eū, qui longitudine præstat: & latū, qui latitudine superat: & altū, qui altitudine, quæ etiam profundum nomine appellatur, est superior. Quæadmodū autē in toto primo libro de prælagitione ex pulsibus de eo, quod in arteriæ contractione sensibile est, quodq; in sensum nō cadit, ita in secūdo de differētia, quæ in magnitudine paruitateq; est, disseruimus. vbi docui, cōparandā esse quantitātē distentionis arteriæ in orbē, cū ea latitudine, quæ circūambit: neq; existimandū, arteriā latissimā nō ad parē extolli magnitudinē, ad quā angustissima. atq; eadē ratione puerorū pulsū esse parū quidā putarūt, nimirū distentionē nō cōparantes cum arteriæ amplitudine, sed cum ea, quæ florentis ætatis est. Quare si quis rationem ineat, quanta in orbem sit arteria puerorum, vt tantum pulsū efficiat, is plane intelliget, recte Herophilum sensisse,

qui eorū pulsus satis ampla esse magnitudine pronūciat it. Hęc igitur duo pulsum genera in arteriæ distentione, cum eo modo, vti diximus, digitos admoucas, tibi occurrunt, quorum alterum in quantitate longitudinis, altitudinis, ac latitudinis; alterum in ictus contentione spectatur. Eum vero qui valido ictu tactum percutit, licet quo velis nomine, appellare. Nam & validum, & vehementem, & contentum, & robustum si voces, artis opera nihil lades. Nos vero, veteres imitati, vehementem pulsum appellamus. & si maxime vehementiæ notio est ex robore, celeritateq; cōiuncta. Verū quia recta prælagiēdi ratio nō iā ex nominū, sed ex accurata rerū cognitione perficitur, vti quilibet, vt sibi cordi est nominib⁹, & in rerū sciētia, & studiū incūbat. Ceterū vt pulsus vehemēs facultatis robar sēper indicat: sic etiā durus tēsam esse arteriā, aut durā effectā dēclarat. Nisi quis vtiq; tētū corpus ex eo, qđ tētum sit, durū esse redditū dicat: sic em̄ durus qualitātē, quā in cōstitutiōe tunicæ arteriæ sit, sēper indicabit. Talis pulsus apparet in inflā mationibus, aut obstructionibus, aut repletionibus, aut tē sionib⁹ neruosa rū, aut in scirrhis nō modo partiū neruolarum, sed etiā aliarū, si ex principes sint. Nam & iecur, & ventriculus, & lien, & vterus, cum scirrhum cō traxerunt, talem reddere pulsum solent. Idē quoq; ex magno frigore, & sic citate excitatur: & cum primo ingressu pulsus non habere mollitiē in ad-

20 mouenda manu videatur, qualem in naturali statu habebat, tunc scito hominē ab aliquo ex his, quos modo diximus, affectu consistari. Discernes autē, quānam affectus sit, ex alijs symptomatis, & item causis præcedentibus: veluti si frigida potioni, præter consuetudinem, indulsit: si diu in aqua frigida veratus est: aut in aere consimili fuit: præsertim vero si etiam

25 corpus esset prius rarefactū. Cum autem quispiam seruum manu percussisset, mediique digiti tendinem, qui ad primum articulum est, contudisset, ex aliarum causarum congressu in febrim incidit. Cūque deprehendisset, eius pulsum aperte indicare, arteriam tēsam esse, manumque illius lana obuolutam intuerer, quæsiui, quidnam ei accidisset. Ille nihil ea in re sibi esse respondit: sed ictum accepisse, dum quempiam percussisset, ideoque ceratum, quo vti censuisset, impoluisse. Ego vero cum nullam aliam tentionis pulsus causam inuenirem, digiti curationem esse commutandam imperaui: & vt ea curandi ratione vteretur, quæ ad huiusmodi neruorum affectus accommodata est, admonui. Ille autem me-

30 um consilium flocci non faciens, nocte sequenti, conuulsione correptus est. Iam vero si in pleuritidis quoque, & phreniticis, & omnibus ijs, quorum septū transuersum inflā matione tentatur, durus pulsus appareat: qui

tensam esse arteriā indicet: cū huiusmodi affectuum, adhuc incipientium sit ambigua dignotio: profecto non exiguū ex talibus pulsibus momentū ad eos dignoscendos tibi suppeditabitur. Si vero ad eum accedas, qui longo iā tēpore ægrotet, cum primū ingressus sis, & eius pulsus tibi durus videatur, suspicare lienis inflammationē iā obdurescere: quā faciei quoq; color indicabit: sicut etiam si iecur quid tale patiatur: si quidem proprius ex utroque viscere color exoritur: qui perito homini, utrū membrū male affectū sit, perspicue declarat. Sed hoc non est huius loci, ac temporis. Est enim nobis hic propositū ea, quæ ad prælagitionē ex pulsibus faciendā sint utilia, percurrere.

Quæ sumatur ex pulsibus prælagitio.

Cap. 21

SI igitur ægrotū inuissas, quem prius non videris, isque morbo teneatur, qui febrim iunctam habeat, neque tam en supernum principium sit affectum: & cum redeas pulsus esse durus videatur, certe is interim dū tu abfuiisti, aut aquam gelidam bibit, aut fructum aliquem autumnalem refrigerantē ingessit. Hæcque facta esse tibi persuades. Cū vero pulsum vehementem, & mollem, & magnum comperis, & tunica arteriæ naturalem statum seruat, illud esto maximum salutis ægri indicium. Nam quod ad celeritatem, aut tarditatem in ijs, qui ita affecti sunt, pertinet: nihil magno pere indicat, quod ad salutem, aut mortem referatur: sed celeritatem ex maiore calore ortam, tarditatem ex frigore comperies. Hoc tamen in feбри esse cum illo pulsu non potest: celeritas vero cum frequentissime, tū plerumq; in febribus, quæ omnino periculo vacāt, efficitur. ex earū numero sunt tertianæ legitime: in quibus magni pulsus sunt, & celeres in accessio-num statu. Eius rei causa est magna caloris copia. In libris autem de pulsibus dignoscendis, in tertio, & principio secundi de celeritate dignoscenda verba fecimus. Vbi est à nobis ostensum, hallucinatos esse eos, qui cum nihil in arteriæ magnitudinem intuerentur, ex solo motionis tempore inducū aliquid de pulsuum celeritate, tarditateque pronunciant. Neque enim pulsus, qui factus sit cū arteria minore tēporis spatio distēditur, est absolute ocior eo, qui editus sit, cū arteria lōgiore tēpore distēditur: quia in breuissima distēctione, cū arteria nō celeriter moueat, effici breuis pulsus potest: sicut cōtra, i maxima distēctione, sed arteria mota celeriter, fieri diuturnus. itaq; præstare dixim, attēdere impetū motionis, nō quātitatē tēpo-

ris vniuersa diffentionis. Quare pulsus celer ex caloris oritur copia, valētibus nimirum viribus; tardus ex frigore. Cumque tardus simul cum paruo, & remisso iungatur, ægroti prope ad mortem accedunt. Ceterum in ijs omnibus, de quibus ita loquimur, memor esto eius differentię, quę in ætate versatur. Neq; enim solum venarum agitatio puerilis mala est in senibus, sed etiā senilis in pueris. Itaque cum decem sint prima tempora, vt Herophilus pulsus dimetitus est, si qñ in puerulo, quod interijcitur, sit duorum ictuum spatium, erit extremę refrigerationis, ideoq; extinctionis signum. Sicut ēt si pulsus pueruli in sene appareat, in quo tēpus diffentionis est cōtractionis tēpori æquale: illius succensam esse naturam indicabit. Sed hoc ego nunquam conplexi. At in puero talis pulsus sepenumero deprehensus est, in sene si quando tā celer fiat, vt quod inter duos ictus interiectū tempus est, sit † decuplum ictus ipsius (hoc autē & raro fit, & non iam longius progreditur: siquidē homo prius moritur) cum eo peruenerit, ad pulsū propriū ætatis ægroti accedit: ac deinceps fit rarior. Quo in loco falluntur quodā modo, qui se in pulsibus non exercuerunt; cum propter copiosum calorem pulsus ad nimīā celeritatem, tanquam ad ætatē suam, perueniat. Exiccato enim vsque adeo corde in huiusmodi affectione, vt etiam mortali intemperie obfideatur, eum calorem vna cum naturali extinguī necesse est. Quam ob rem pulsus eo tempore tardior iure fit. Et quispiam, vt dixi, ad naturalem statum ipsum redire existimaret; cum tamen tantum absit, vt ad senilem temperaturam redeat, vt vel ad mortalem refrigerationem tendat. Ac pulsus, qui ad naturalem statum redeunt, ab ijs, qui ad mortem procedant, non difficulter distinguuntur. Priorum enim, ac multo etiam magis eorum qui mortifera affectione detinentur, pulsus efficitur perpetuo languidior. Et hanc notā præcipue attendito in ijs omnibus affectionibus, quę ambigū sint: nec tres solas, aut quatuor arterię diffentiones cōsiderato, sed cum in tot fuerit pulsus languidus, alias etiamnum expectato. Est enim interdum, cum quintus, aut sextus post eas pulsus contentus videtur. Quod si inuenias, scito facultatem non suapte ratione infirmam esse, sed vel multitudine, vel obstructione, vel pressu, aut alia denique angustia, aut grauitate, quę eam valide moueri prohibeat: non secus, quā in robustis hominibus perspicimus, cum aut vinculis impediuntur, aut onere prægrauantur. Cumque vnā illam diffentionem contentam, altamque fecerit, intelligas eo tempore naturam ad noxios humores excernendos excitari. Quare si quintus, aut sextus abunde validus pulsus, intercidat, accedant vero etiam ex vrinis concoctionis signa, vsu veniet, vt

Alias liber
habet duplū

homo ille confanescat. Si vero sine concoctione natura ad excretionem properet, ille sic iudicatus, morietur. Præcipue autem in pulmonis inflammatione tales pulsus apparent, nō solum inquam ut in eis inæqualitas sit, quæ in vehementia, læguoreque versatur, sed etiam quæ in magnitudine, ac paruitate, quæque in celeritate, ac tarditate cernitur. Atque ita affectis maior oxymelitis portio danda est, quod sit temperatura magis acidum, vna cum alijs, quæ, ut febrim non accendant, humorum crassitudinem incidant; propterea quod arteriæ cordi propinquæ ab illis obstructæ pulsus inæquales reddunt; nec solum in eo genere inæqualitatis, quam collectiuā vocant, sed etiā, quæ vna in distentione spectatur. De qua licet supra quo- 10 que dixerimus, tamen hoc etiam loco nobis in memoriā redegit, quippe qui de pulsibus, qui insultus accelsionum febrium, & incrementa comitantur, verba faciamus; easque inæqualitates, quæ sæpe in huiusmodi temporibus in magnitudine & paruitate, & in languore, ac vehementia & celeritate ac tarditate fiunt, memorauerimus. 15

Pulsus vibratus, & undosus, vermiculans, caprizans,

& formicans.

Cap. 22:

Differentia autem pulsuum ex arteriæ tunica profecta, in qua mollis, durusque pulsus inueniuntur, in neutro genere inæqualitatis apparet. Neutrum genus voco, & quod in multorum deinceps pulsuum collectione, & quod in vno solo cernitur. Et tamen ex tunica, quæ obduruerit, quædā in differentibus arteriæ partibus inæqualitas oritur, cum gignendo rum pulsū vsus vrgeat, & robusta facultas sit. Cum enim cogatur arteriæ tunica, quæ dura est, distendere, vibratus pulsus efficitur. Hic idē interdum dicrotus fit, cū arteriæ pars, quæ apparet, utpote, quæ ab adiacentibus cor- 25 poribus nō grauetur, in altitudinem prius sublata sit, sed ab ijs, quæ vtrinque sita sint, moram in itinere trahentibus, rursus intro propter tunicæ duritiem reuellatur; tum rursus simul extollatur. Quocirca talis pulsus in ijs potissimum fieri videtur, in quibus contracta longitudo est. Cum vero ea longa est, nunquam dicrotus pulsus conspicitur; sicut neque vibratus, cum 30 illa brevis est. Vibratus enim similis est impetui iaculorum, & baculorum, cum arteria per minutas particulas ita mouetur. Occurrit autem vibratus pulsus aut quatuor digitis, aut tribus omnino. At si vnus, aut item alter digitus tantummodo motum sentit, partium arteriæ, quæ vtrinque sint, inæqualitas later. Ad hoc etiam accedit, ut quæ pars prius in sublime erat lata, 35

non reuellatur ab illis, quę tardāt. Omnia enim simili modo exposita sunt: omniaque sunt pariter a gravitate adiacentium corporū liberata. Itaq; cū hic pulsus & robur virium, & caloris copiam indicet, merito quoque crisi futuram interdum nunciat. Et quo magis vibratus sit, eo magis fore crisi sperabis. Vtrum vero bona, an mala futura sit (huius enim rei semper memento) ex ijs cognosces, quę habes in libris de crisi bus explicata. Familiam autem in hac rē ducit, cōcoctio humorum, morbum efficientium; idque in morbis, qui febribus continentur. Quod habere in memoria perpetuo debes: vt etiam ad saperni principij morbos concoctio humorum, qui in venis sunt, non magnopere conducit. Quomodo autem periculum, quod ei parti imminet, pręlagire queas, tum in commentarijs in pręsagia conscriptis, tum in libris de crisi bus exposuimus. Ceterum ad illorū morborum dignotionem & pręlagitionem, tantum ex pulsibus fructum feres, quantus ex duro, & molli capi potest; de quibus est ante a me dictū.

15 Vibrato pulsui alius quidam est, per inæqualitatem differentibus in partibus positam, quam simillimus: ei tamen per tunicę qualitatem contrarius. Nam durus vibratus est, ille vero non durus: sed etiam mollior, quę suapte natura esset. Hunc vndosum appellamus, quia inæqualitatem vndarum habet similem. Interdum vero modice contentus; interdum medius inter

20 contentum, & remissum videtur. Nos vero iam diximus, contentū pulsū a nobis, maiores imitantibus, vehementem appellari: vt remissum, languidum. Hic autem pulsus vndosus sudorem fere nūciat; eoque magis, quo sit mollior, & non remissus. Cum vero in ipsum altus intercudit, tunc firmissimum sudoris signum tibi suppetet; siquidem is quampiā excretionē semper significat: cum vndoso autem, aut omnino cum magno, non duro tamen coniunctus, criticos sudores indicat. Cum vibrato vero, aut absolute duro, potius menstruas purgationes, aut sanguinis ē naribus profluuium, aut ex hæmorrhoidibus, aut ex perturbato ventre nunciat. Quę vero potius futura sit excretio, distingues vsu eorum, quę in libris de crisi bus sunt

30 litararū consignata monumentis. Cum vero vndosus hic pulsus languidus sit, vermiculās efficitur: qui propter similitudinem, quam cū gressu vermis habet, sic appellatur. Hos tres pulsus Medici superiores, ducto ab animalibus nomine, caprizantem, vermiculantem, & formicantem vocauerunt: hæcque eis nomina propter motionis similitudinem imposuerunt. Sed de

35 caprizante in extremo libro est disputatum. De vermiculante vero nuper est dictum, car sit vndoso minor; ac perpetuo languidus. Quocirca facile in formicantem trāsit, qui summam viriū imbecillitatem indicat; sicut etiā

qui in prima arteriæ parte priorem motionem habet, quæ quasi serpentis bestiolæ videatur. sed huic nullum est peculiare nomen attributum. Ipse quoque ex virium infirmitate fit: quæ nisi prius confirmetur, facile mutatur in formicantē, qui omnium est pulsuum languidissimus, & minimus: proinde pessimus; utpote qui propriam virium infirmitatē, non ex multitudine prægrauatē, aut ex pressu, aut ex obstructione obortā indicet. Maximum porro indicium ad discernendum cum facultas aut pressu, aut obstructione, aut multitudine impedita extollere arteriam non potest: tibi afferet æqualitatis, & inæqualitatis differentia. Nam si infirma suapte ratione, atque propria sit, pulsus in omnibus distentionibus deinceps æqualis permanebit: si in alia causa vetet, quin naturalē edere motū queat, motus inæqualis reddetur. At vermiculans, & multo magis etiā formicans nunquam sua, & propria facultatis infirmitate in collectiua inæqualitate redditus inæquales vii sunt: sicut qui speciem facit bestiolæ serpentis; qualem videri semper oportet pulsuum, si spiritus, qui a corde immittitur, per arterias comportatus distentionis causa esset. Ostensum enim est a corde facultatem, non materiem spiritus per tunicas arteriarum distribui. Cuius omnes participes effectus, non secus, quam cor, distenduntur; & undique trahunt, unde possint, quod ipsarum sit distentionem impleturum. Pulsus autem, ut Erasistrato placet, efficitur, cum spiritus è corde immixtus per arteriarum cavitates comportatur. Cum autem pulsus ex distentionis quantitate septem & viginti sint, unus eorum, qui fit in tribus dimensionibus minimus, formicans nominatur; cui etiam, ut dixi, hoc accidit, ut omnium pulsuum sit languidissimus: eamque ob causam minimus. Et quoniam minimus est, idcirco etiam creberrimus existit. Cum enim facultas sit ad extremum usque infirma, paruiusima sit in tres dimensiones distentio: nimirum ipsius longitudine, latitudine, atque altitudine in minimum contractis. Cur autem crebritas paruos pulsus fere comitetur, allata causa est. † Quemadmodum autem in paruo pulsu non parua est in maiore minoreque differentia: sic etiam in ceteris sex & viginti: de quibus paulo post loquemur.

Alter liber
habet etiam
hæc: quia de
ficio facultas,
& usus
instrumento
rum: quæ
sumpta vi-
dentur ex
primo de
causis pul-
suum. capite
nono.

*Pulsus in vna distentione inæquales, decurtati, reciproci, deficientes,
crebri, & rari, qui sunt.* Cap. 23

Hoc autem loco addamus iam eos pulsus, qui in vna distentione, sed differentibus arteriæ partibus, inæqualitatem habent: de quorum numero sunt, qui decurtati nominantur. Hi autem ea in parte quæ est cordi;

propinquior, distentionem in molem elatam faciunt: in remotis vero a corde partibus diminutam usque adeo, ut si tres illi digitos admoneas, quanto primi digiti ad secundum motio minor & latitudine, & altitudine videtur, tanto huius ad tertium; quod nimirum tenor facultatis arteriæ mo-
 5 uentis sit dissolutus; quā facultatem cor omnibus arterijs suppeditat. Quādoque etiam pulsus ad motus digitis pari modo occurrit: sed secūda motie videtur, quā prima languidior: & quæ illam excipit, tertia, quā secunda, tum quarta deinceps, & quinta, & ceteræ consequentes ita minuuntur, donec ad perfectam motus vacuitatem, quatenus in sensum nostrū cadit,
 10 peruenerint. Tum vero a motus digitis, si paululum intermittamus, iterumque adiciamus, motum sentimus. Interdum vero etiam non sublati digitis, motus redit, ut sensu percipiatur. Hæc autē in pulsibus accidunt, propter facultatis infirmitatem, quæ digitorum ferre impositionem non possit; sed tanquam ab onere vincatur, & concidat. Quocirca moderatissime
 15 tangendum eo tempore est. Ac potius conuoluta ægrotantis manu a partibus inferioribus arteriæ digitos admouere conuenit. Sed rursus si leuiter admodum alterutro modo tangas, motum ipsum, propter distentionis paruitatem non senties. Ita fit, ut tunc diligenter adhibere animum oporteat quantitati pressus, quem admouendis digitis feceris; atque ita alternis mo-
 20 do remittere, & leuare paulatim: modo premere. Præsertim cū huiusmodi pulsuum recta dignotio in accurato digitorum admouendorum modo consistat: quia si leuiter tangas, nondum sis arteriæ distentionem, cum ea paululum fiat, dignoturus; si violentius, euanescat, omninoque pereat motionis dignotio. Quidam tamen ex huiusmodi pulsibus, cum pereunt, di-
 25 minuta paulatim distentione, iterum redeunt; eosque decurtatos recipros appellamus. Si igitur ad summam motionis breuitatem peruenerint, eamque postea auxerint: hoc ipsum nomen, cuius modo meminimus, habet, ut decurtati reciproci nominentur: si vero in perfectam motus priuationem desinant, ibique consistent, nec sensibilem præterea motionem faciant, eos deficientes nuncupamus. Si post motus priuationem, etiam mo-
 30 ueri iterum incipiant, recipros intermittentes appellabimus. Perspicuum autem est, omnes huiusmodi pulsus propter virium infirmitatem effici: cum ex interdum sui ratione, interdum aliqua multitudine, aut pressu, aut obstructione sint infirmæ, ut mixta reddatur affectio. Ac si non omnino languidus, paruusque in eis pulsus factus sit, enidēter inæqualitas in vna distentione apparebit. At non apparet, causa est humilitas motionis, quam arteria in distentione edit. Proinde huiusmodi pulsus crebri etiam

tunt fere in illo genere crebritatis, quod videtur ijs, quibus contractionē non esse sentibilem placet. Nos autem crebrū pulsum & effici, & dici duobus modis docuimus; vel cum nos primas contractionis partes sentimus: vel cum ipsa est nullo modo sensibilibus. Itaque si primas partes contractionis sentiamus, tempus interiectū inter finē distentionis, & principium contractionis pulsum rarum, & crebrum facit. Cumque opus sit, ut arteria tenorem quandā, & magnitudinē habeat, ut principium contractionis sentiantur; certe fieri non potest, ut eā nos in languidis, obiculisque pulsibus unquam sentiamus. Quare in his externæ quietis tēpus dignosci nō poterit: eamque ob causam totū illud, quod ex hoc, & eo, quod cōtractionis est, & ex quiete, quæ illam excipit, & ex primis partibus sensibilibus distentionis constat, quod sensu non percipitur, vel crebrum, vel rarū pulsum facit. Sed de raro & crebro ex quietis externæ quantitate, superiore † libro differuimus. De eo autē, qui nunc rarus, creberque dictus est, iam est dicendi locus; si prius tamē in memoriā redigamus ea, quæ sunt in libris de causis pulsū demonstrata. Etenim causam, ut ita dicā, continentē crebritatis pulsum esse defectiōnem distentionis probauimus: propterea quod cum huius actionis vſus sit satis cōpletus, arteria moderato tempore conquietitur. Vbi vero completus vſus non sit, propter inchoatam distentionem, cogitur secundam motionem citius ordiri. Cum igitur in pulsibus admodum paruis vſus distentionis non completur, quantum ei deest, tantum coacta explere natura, maturius secundam motionem orditur. Et quanto breuius redditur tempus inter distentiones interiectum, tanto crebrior pulsus apparet. Inchoatus autem distentionis vſus in paruis pulsibus propter paruitatem efficitur. Idque semper sequitur necessario: non ut in magnis, in quibus quandoque fit. Etenim in his copia caloris sit oportet, aut animalis spiritus consumptio, ut creber pulsus efficiatur. Quæ ratiōe rursus in ijs, in quibus arteriæ contractio sentitur, breue est tēpus inter sensibile recessus finem, & principium distentionis interpositum. Contrahitur enim id tempus, properante ad distentionē natura, cū opus arterijs est, ut maiorē aeris copiam extrinsecus ad se trahant. Idque, ut dixi, propter magnam caloris copiam, aut spiritus consumptionem efficitur. Alterum autem tempus externæ quietis in illis affectionibus breue redditur, in quibus coacta natura fuliginosa, & fumea excrementa, quæ in arterijs collecta sunt, euacuare. Quocirca † superiore libro firmissimum esse signum insultus accessionum, in febribus, quæ ex humorum corruptela exorta sunt, docui, cum externa quies brevis sit, motioque contractionis celerior.

Hic attendendum, quem librum superiore nunc, ut etiam paulo post, vocet.

Nisi sequamur aliam lectionem, quæ est talis: hoc nos iam scriptis declarauimus, ut possis intelligere, vel in toto opere de pulsibus: ut 2. de præfag. 2. vel in hoc libro, cap. 8. vel 3. de præfag. ex puls. cap. 7.

Pulsus innuentes, & circumnuentes. Septem & viginti pulsuum coniugationes. Crassorum, & gracilium pulsus: & ex eis præfagitio. Cap. 24

5 **A**C de raritate crebritateque pulsuum, hæc satis dicta sint. Ad eos vero, qui nuper prædictis affines sunt, accedamus. Quidam est qui altius habet medium, si longitudinem spectes: partes vtrinque adiectas, humiliores. Eum nos innuentem & circumnuentem appellamus;isque a viribus infirmis effici videtur; cum corporis fabricatio suapte natura talis sit, ut exigua cutis quedam levis sit mediz longitudini arteriz adiecta: quæ vero vtrinque per
10 longitudinem hærent, ex supernis, infernilque partibus grauentur. Nã & ob hanc causam crassorum hominum pulsus longitudine brevis, quamvis robustus sit, videtur; gracilium vero, licet sit infirmior, longus. Ac iam tempus est, ut quod antea in hunc locum reiecerimus, cum de paruo loqueremur, nunc agendum sit, de septem & viginti pulsibus, qui in tabella describuntur. Qui ceu ex elementis, oriuntur ex nouem pulsibus, quorum tres in arteriz longitudine, tres in latitudine, tres in altitudine spectantur: ex quorum mutua coniunctione omnes septem & viginti pulsuum coniugationes existunt. Quarum vna ex longitudine existit, de qua nuper dicere inceperamus: cum eam ex differentia corporis in crassitudine, ac tenuitate,
20 infirmitateque virium, & robore, & tertio post hæc loco in copioso & calore cerni doceremus. Si vero in duo capita redigere rationem velis, dices effici propter maiorem aut minorem arteriz in orbem distentionem: & tenuitatem ac crassitudinem corporis. Nam quatenus ad rei ipsius naturam pertinet, omnium pulsus in longitudine æquales redduntur nisi si quando
25 morientium artus iam refrigerati sint: quo tempore non apparent æquales, propter corporum arterijs incumbentium inæqualitatem. Atque eorum quidem, qui sunt diuturnis morbis extenuati, arteria, quæ ad spinam est, si manum cuti abdominis admoveas, pulsare videbitur. Id quod in ijs potius cernitur, qui suapte natura sunt graciles: ac multo etiam magis,
30 cum febricitarint, aut vinum biberint: quod eo tempore distentio sit eis in magnitudinem sublata. Contraria est in crasis ratio, in quibus licet validis sint viribus, & percalidi, pulsus tamen in arteriz longitudine brevis efficitur. Quam ob rem corporis gracilitas ad pulsus longitudinem maxime omniam reliquorum conducit. Proximum est robur facultatis: tertium locum tenet calor. Horum contraria, pulsuum huic contrarium faciunt quæ

Exiguoque
decisse vide-
tur, ut sit
perfecta di-
uisio.

appellari breuem censui. Angustus autem pulsus ab angustia locorum arterie incumbentium, itemque a virium infirmitate, & refrigeratione, tum ab instrumenti duritia, & cutis rugositate, ac crassitudine redditur; altus, ex contrarijs fit, vt ex robore virium, copioso calore, instrumenti molli-
 tie, cutis tenuitate, ac tentione. Ex ijs autem, quę dicta sunt, clarum est, si
 decimi quarti pulsus in tabella descripti, qui longitudinem, latitudinem, &
 altitudinem moderatam habet, omnia in suo naturę statu sint, aut aliqua
 etiam sit subcontrariorum admixtio, distentionem in medium statum ad-
 duci. Nam ægrotanti eo vires imbecilliores quodam tempore habere con-
 tingit, quo graciliore sit habitu corporis: vt quantum pulsus propter vi-
 rium infirmitatem ad breuitatem peruenit, tantum ei ex gracilitate adiun-
 gatur. Quin etiam fieri potest, vt quantum hac de causâ defecerit, tantum
 ex copia caloris expleatur. Iam in contrarijs, viribus confirmatis, quantū
 in longitudine progressus pulsus erat, tantum propter carnis copiam de
 eo detrahitur. Illud quoque fieri potest, vt pulsus alijs de causis in longi-
 tudinem auctus, ob refrigerationem fiat breuior. In quibus rebus perpen-
 dendis, etiam tunicę duritia quadam ex parte æstimada est. Sed si ea, (qua-
 tenus ad hanc rem facit) secundum naturam se habeat, neque in bonā car-
 nis procreationem, aut gracilitatem facta mutatio, neque in remissionem
 & vehementiam conuersio videatur, sed in eis secundum naturam affecta
 sit: si in longitudine, latitudine, & altitudine moderata appareat, certe ne-
 que maiorem caloris copiam in corpore, neque animalis spiritus consum-
 ptionem esse indicabit. Hoc etiam facillime perspicui vel ex eo potest, si æ-
 grotus nullam validam actionem obierit, nam in motibus voluntarijs spi-
 ritus consumitur. Calorem autem in profundo corpore auctum, si cetera
 moderate se habeant omnia, ex solo prælagire pulsū potes. Nam respira-
 tionis mutatio nō fit in ijs affectionibus perspicua, in quibus paulum plus
 caloris, quā naturę status ferat, in corde sit collectum; cum alia eodem
 affecta sint modo: sed tunc spectanda pulsus magnitudo est, atque celeri-
 tas. Primum enim, cum arterię tunica aut mollior, quā natura ferat, aut
 moderata sit, pulsus in magnitudine progressus facit: deinde vero, aucto
 calore, in celeritate. Cum vero arterię tunica præ duritia in magnitudinē
 insignem diduci non possit, tunc pulsus in celeritate maturius profectum
 facit. Vfus enim efficiendorum pulsum ad auctus, vsque dum satis magna
 distentio suppetit, nihil omnino motum in celeritatem sensibile, aut certe
 exiguam plane immutat. Cum vero vsus maiorem distentionem requirit,
 tunicaq; arterię propter duritiā distendi non queat, tum celeritati magna

- angustus sine inæqualitate pulsus non admodum cernitur. Licet autem altus pulsus in longitudine decurtetur, nunquam tamen tantum, quantum formicans, decurtabitur. Nam hic vñus digiti impositionem complet, formicans ne tertiam quidem totius partem implet, Altus, igitur, simulq; brevis longitudine pulsus, cum durior fuerit: dicrotus, etiam simul efficitur.
- 5 Quamquã longum simul & dicrotum ego nunquam conspexi. Sed qui prædictis de causis longitudinem assumit, vibratus fit. Causæ autẽ sunt robur facultatis, instrumentiq; duritia. Interdum etiam propter affectus morborum situs arteriæ variatur, & peruertitur, inæquali intemperie quadã in
- 10 eius tunicis, aut circumiectis corporibus excitata: vt cum vna pars exsiccata sit, alia non sit, cum vna obdurerit, alia nõ; cum altera ab aliquo circumiacente corpore tracta, distenta sit: altera de suo situ deturbata. Sed hæc raro eueniunt. Quæ vero ex calore, aut totius membri, cum circumiectis partibus refrigeratione: aut humore & plenitudine: aut defectiõne &
- 15 siccitate oriuntur, sæpe accidunt. Verum cõmemoranda etiã illa sunt, quæ raro fiunt, vt cum ad ægrotum quẽpiam perueneris, quem prius non conspexeris, ducto initio ab ijs quæ plerunque vlu veniunt, ad ea transeas, quæ non admodum sæpe contingunt: atque ita ad cetera progrediaris donec ad ea, quæ rarissime fiunt, deuentum sit: vt nimirum in pulsu, qui longitudine brevis, altitudineque altus sit, tibi exemplum suppetit: vt ab ijs, quæ sæpe ad ea, quæ rarius conspexeris, pertranseas. Est autem consentaneũ, cũ hic pulsus visus sit, prius intueri, quã crassus homo sit: si enim sit satis apta carnis mole cõuestitus, & pinguis, pulsus, vt ratio postulat, apparebit.
- 20 † Erit enim paruus: siquidem vbi nimium auctum est corpus, caro quæ effusa est, prohibet, ne vas tantũ, quantum solebat, distendatur. Sed & eius lōgitudo sit breuior, & latitudo angustior, quod à carnis cõpia comprimatur. In ijs autem, quorum gracile corpus est, sed robusti sunt, pulsus latitudinem insignem, & item lōgitudinem, atque etiam insignem ascensum habet. Magis quoque in ijs quorum laxa cutis est, perspicuum est id, quod in
- 30 ter ipsum, & arteriæ tunicam intercedit, interuallum. Ex quo plane constat, Leuiora corpora ab arterijs, cum distenduntur, simul facile sustolli: grauiora, difficilius: quæ vero admodum graua sunt, ea ne moueri quidem.

Hæc omnia, que sequuntur, ex altero exemplari sumpta sũt.

Quatuor pulsus, qui ab vsu cum facultate existit, conu-

gationes.

Cap.

27

N Vac vero dicendum est, cur in modicis facultatis & caloris offensio-
nibus frequentes quidem pulsus fient, parui vero non item, vt neque
tardi, sed moderati. Quatuor autem variae coniugationes fiunt. Nam vel
propter solum calorem, vel refrigerationem immutantur. Atque in debi-
liori quidem & calida, si ab vtraque causa multū vincatur, ac facultas ad-
modum imbecilla sit, & calor igneus, tum pulsus parui, tardi, ac creberrimi
fiant. Si vero noxa sit modica, crebri quidem pariter, sed in distentione ac
motu moderati. Altera coniugatio ex imbecillitate refrigerationeque con-
stat, in qua pulsus pro noxa facultatis languidus est: & paruus ac tardus, vt
in priore coniugatione diximus, non æque tamen ad extremam crebrita- 10
tem deuenit, vt illi faciunt: nisi cum facultas sit omnino profligata. Tunc
enim in eiusmodi hominibus & minimus, & intermittens, & deficiens pul-
sus plerunque redduntur. Tertia pulsuum immutatorum coniugatio ori-
tur, cum calor simul & facultas augentur: eaque pulsus habet vehemen-
tissimos & maximos. Celerrimos vero non perinde. Creberrimi vero fe- 15
bre non sunt perspicue: quandoque tamen naturam perspicue excedunt. Id
que vsu venit, cum calor auctus plurimum sit. Vna restat immutationis cō-
iugatio, cū facultatis robur, & caloris defectio in vnum conueniunt. Quo
in casu pulsus moderati quidē sunt, si magnitudinē spectes: sed tamen tar-
diores & valde rari: præsertim vero vbi refrigeratio magis dominetur, 20
quāquā propter imbecillitatē facultatis non impeditur aperte, & eviden-
ter eorū distentionis modus. Eadem quoque causa facit, vt ne tarditas qui-
dem diutius polleat: propterea quod robusta facultas naturalis motionis
modos etiam si vsus non postulet, conseruat. Magnopere enim dissolutū
esse vsū oportet, frigiditate admodum superante, vt pulsus euidenter mi- 25
nimus reddetur. Plerunque autem naturalem distentionis seruat modum,
aut parum quid, neque admodum aperte diminuitur: cum multo tardior,
quā minor in refrigerationibus appareat.

Quomodo febres ex pulsu dignoscantur.

Cap. 28

R Edeamus autem ad præagia, quæ ad febres pertinet: vt hoc loco quæ 30
nam cuiusque ex pulsu dignotio existat, explicemus. Atque ephemeræ
quidem omnes, quod in ipsis est ad magnitudinem, celeritatem, & frequen-
tiam pulsus mutant. Hæticæ quoque iisdem differentiis pulsus, quod in ip-
sis est, immutare videntur, verum in eis celeritas magis immutatur. Quæ

vero ex humorum sunt exorta putredine, eę in statibus vtrunque motionem celerę tum distentionis, tum contractionis habent; ac simili modo vtrunque frequentiam pariter immutant, at in principio inuasionis, nō ita, sed magis celeritatę contractionis adaugent. In incrementis vero, cū hanc, tum vero etiam quietem externam plurimū commouent; vt eo tempore pulsus creberrimus videatur. atque hi quidem pulsus soli sunt febrium sua pte ratione proprii. Alij vero ex alijs potius affectionibus consequuntur. Sunt autem huiusmodi affectionum duo genera, vt vel facultatis, vel instrumentorum vitium sit. Nam in hęc tria intueri nos decet, vt causas pulsus cōmutantes inuenire possimus, in instrumenta, in vsum, & in facultatē: quod diligenter animaduertendum est, quando Medici sapientes & periti de pulsibus febrium proprijs inter se dissentiant. Sed omnes, qui pulsum immutationes, quę ex vitiosa facultate, aut vitiatīs instrumentis existunt, proprias esse febrium existimant, falluntur. Est quidem hoc perpetuum, & proprium vel maxime inuasioni febris, quam humorum putredo excitauit, vt arterię contractio fiat celerior; quique in cognoscenda contractione studium adhibuit, hoc ei erit principij accessionis signum inseparabile: vbi pulsus aliquam habeat contentionē. Quomodo autem exercere se hac in re quis debeat, in primo de dignotione pulsum prolixa est oratione declaratum. Equidem sępe in plerisque, quorum nunquā antea, neque cum bona, neque cum aduersa valetudine vterentur, pulsum tetigeram, hoc solo signo fretus, nunquam falsus sum. Quare cum pulsus in ceteris nihil mutetur, sed in cōtractione fiat celerior, tum id inseparabile signum principij accessionis statuendum est. Immo vero huiusmodi pulsus in externa quiete fit crebrior, cum natura in hoc incumbat, vt fimum excrementum propulset: quod in causa erat, vt celerius contracteretur. Hoc autem ephemera febres non habent. Causa est, quia sine humorum corruptela exoriuntur. Sed ne in hec tics quidem id reperitur: quod ne vnquam quidem incipiant: nisi forte alia sit eis affectio cōiuncta. Si vero eius, qui cū integra valetudine frueretur, recēs in morbū incidit, primo die pulsū tāgamus, statim nobis febris gen⁹ hoc signū indicabit. qui vero ab inflammationib⁹ excitatur, distinguūtur ab illis, quos humorū corruptela facit sola duritia, cū pulsū, quos inflammatio gignit, durus occurfus est. quocirca si durū occurū, quę efficit arterię cōtētio discerne re ab eo potes, quę frigiditas, duritiaq; gignit, hoc inde cōsequeris, vt tres predicere causas pręteritas possis, vt aque frigide potū, meracius vinū, & inflammationē, quā nō modo pri⁹ fuisse accessionis causā, sed permanere etiā

atnuabimus, potū vero frigida, & meracioris vini antecessisse illū quidē, sed tamē affectionē inde exortā, adhuc perdurare. Quæ res facit, vt intelligamus, ex noxijs frigida potuonibus tunicas arteriarum obdureicere; ex nimij autem vini potuonibus exsiccati. Atque hæc quidem sic distinguit: quæ primo die prædictam notam nullo modo habent, eas aut ephemeræ, aut hæcticas iudica. Quanquam rarissime accidit, vt statim ab initio febris hæctica sit. Nec tamen non potest talis gigni. Immo vero nos etiam talem vidimus. Cetera autem omnia ipsarum signa sumus in libris de febrium differentia contemplati; quæ vero à pulsibus ducuntur, deinceps dicam. In hæcticis igitur febribus neque magnus, neque vehemens simul pulsus vnquā concurrunt; sed si vtrum horum adsit, cito hæcticas non elie. Si vero omnia simul adsint, plane ephemeræ esse censebis. Nunc vero his ita expositis, spectandum deinceps est, quid quisque pulsus in eis ad crisin cognoscendam valeat. Si igitur vndulosus pulsus sit, & insigniter mollis, sperare ludores conuenit; si durus, vomitum potius, quàm ludores futuros indicare cōsuevit. Altus vero est omnis excretionis indicium nō secus, quàm vehemens. Si magnus fuerit, tum ad exteriora potius, quàm ad interiora motionis signum erit. Cum autem vtræque duplex sit, vt extra per sanguinis profluuium, & per sudores fiat, intra vero vergat per ventrem & stomachum, certe pulsus vndulosus sudores, magnus vero absolute, sanguinis profluuium significabit. At si motus ad interiora superarit, sique & vomitus signa nō adfuerint, is per alui excrementa iudicabitur. Si vero ea signa adfuerint, per vomitum potius. Quod si & illa adfuerint, & venter insigniter subducatur, per vtræque crisis fiet. In plurimis autem crisi-bus inæqualis efficitur pulsus; ac tū præcipue, cum non sine pugna, periculoque fiunt. Iam vero multo magis, si biliosi humores in ventriculum confluant, ac simul adsint alia vomitus signa, quæ nobis tradidit Hippocrates, cum morfu ac pondere conficitur ventriculus, pulsus omnibus modis inæquales redduntur.

Qui pulsus affecto pulmone, & thorace reddi soleant. Cap. 29

Sic legendū
non oportet
tūc vt libe-
rius de-
scribat.

Quoniam essentia facultatis cuiusque particula in bona cuiusque temperatura est sita, siquidem tum denique suum munus strenue obit, cū temperatissima sit: male fungitur suo munere rursus, cum intemperatura est, & eatenus & male, quatenus sit intemperata: ideo propositum nobis est, deinceps dicere, quis ex quaque aliarum corporis partium affectione

pulsus consequatur. Ac de corde quidem diximus, cum de febribus loqueremur. Proxime autem ad ipsam accedunt instrumenta respirationis, quæ in animantibus insunt: vt pulmo, & thorax, deinde vero instrumenta nutritionis, hoc est iecur, ventriculus, intestina, lien, renes, & vesica vtraque. Si igitur pulmo fiat se ipso calidior, statim quoque cor calfacit: sique frigidior sit, hoc etiam illi tribuit: vno verbo ceteras intemperies citius, quam alia instrumenta, cordi impertitur. Eius rei causa est, quia sedem habet omnium cordi proximam, & ei est per vasa maxime affinis, estque per maxima ostia in vtrumque sinum confluxus. Pulmone igitur excelsa, si cor morbosum in modum calefiat, pulsus fient, qui pulsum usum adauctum comitari solent. Si vero id longiore spatio tempus fiat, periculum est, ne hæctica febris corripiatur. At pulmone refrigerato, cor in affectus consensum cadens pulsus primum in eam inmutationem perducit, quam antea existere ex usu, qui resoluitur, ostendimus. In fluxionibus autem communis est omnium pulsuum inæqualitas. Ijs enim fluxionibus principes arteriæ obstruuntur facile, & † constringuntur, & comprimuntur: nec minus etiam ob eam humorum copiam, quæ ad † facultatem pertinet: quod tam prope pulmonem cor situm sit, & per magna ostia confluxum habeat. Si vero fluxiones crassæ, tenaces, copiosæque sint, maior inæqualitas in pulsu apparerebit: si quidem hæc obstruunt, comprimunt, & maiore pondere aggrauant. In durioribus vero intemperiebus, itemque tumoribus inflammatis, aut obduris pulmonis pulsus duriores, quam ipsorum natura ferat, redduntur: vt molliores in affectionibus ijs, quæ cedematis speciem referunt. Est etiam, præter superiores, alia in pulsibus differentia: quod fluxio interdum ipsas asperas arterias solas petat: interdum vero etiam in læues, & venas impetum faciat: vel omnes intercapedines interiectas intercipiat. Cum vero solæ asperæ arteriæ repletæ sunt, nulla fit pulsum in duritia commutatio: cum læues, tum arteriæ in toto animanti dissentem duriores pulsum reddunt. O Edemata vero eundem molliorem faciunt: si quidem nihil tendant: quod in tumoribus inflammatis, & obduris usu venire consuevit. Ad harum intemperierum similitudinem etiam illæ, quibus correptus thorax sit, eadem pulsum inmutationes pariunt: ac tumores quidem, pro modo, ac forma eorum humorum, ex quibus constant. Sed cor tardius in horum consensum venit: vt celerius, affecto pulmone. Ceterum qui lateris dolore consiliantur, si duriores pulsum, quam qui pulmonis vitio laborant, habere deprehenduntur. Si quidem duræ, densæque partes in tumorem elatæ magis tenduntur. In tumoribus vero, qui ad costas consistunt, æqualis fere

Constringuntur legendum: non corrumpuntur.

Dynamis, hoc est, facultatem lego: non schemis, hoc est habetum.

pulsus est: at in ijs, qui pulmonem obsident, omnibus inæqualis modis.

*Affecto iocinere, & septo transuerso, qui pulsus
fiant,*

Cap. 31

A Ge vero si male affectum iecur sit, inflammatioque ipsum obsideat, tam minus duri pulsus redduntur, quam cum thorax eadem affectione vrgeretur: ac tanto quidem minus, quanto magis, quam ex pulmonis inflammatione. Cor autem citius in iecoris consensum venit, licet longius, quam thorax, distet: idque per venę causę communionem efficitur. Si vero septum transuersum laboret, nullaque febris adsit, durus quidem paruusque pulsus efficitur, non multo tamen crebrior, sed vel parum admodum, vel nulla ex parte in eiusmodi mutationem deuenit. Maximum vero perniciosę pleuritidis indicium erit, si pulsus sit magnopere durus, & ob eam causam etiam paruus: & propter hæc ambo, atque etiam calorem sit creberrimus. Nullus enim pleuriticus, in quo talis pulsus esset, seruatus unquam est. In libello autem de pulsibus ad tyrones dictum est, pleuriticorum pulsus esse celerem, ac crebrum, & non valde magnum. Atque arteriã ab eo effici nervosiorē quodam modo, ac duriorē, & quasi in vehementiam conuertatur, imperitos in errorem impellere: quod durum ictum a vehemente nesciant discernere. Verum hæc non sunt copiosius hoc loco explicanda.

20

*Qui pulsus fiant, affecto ventriculo, vesica, utero, & cerebro, &
alijs multis partibus.*

Cap. 32

M Ale affectus ventriculus intemperie, pulsus non secus, quam quæ supra diximus, immutabit. Si vero tumor eius os occupet, pulsus tum, propter copiam nervorum, erit durior. Non tamen perinde durus, ut in septo transuerso vñ venit. Quemadmodum autem in doloribus, quibus os ventriculi vrgetur, facultas celerrime defatigatur: ita etiam sustinere copiam humorum, ne parumper quidem potest; sed grauatür, ac fatigatur, & pulsus inæuales efficit. Atque os quidem ventriculi cum facultatem habeat aut copia humorum grauem, aut imbecillam, merito pulsus efficit modo languidos, & crebros, & paruos; modo inæuales. Ac si ea, quæ iam

diximus, attendas, in ceteris nutritionis instrumentis immutari pulsus comperies. Nam quæcunque dura, contentaque sunt, ac plurimos, eosque du-
ros nervos sunt nata, ea sine negotio pulsus duros efficiunt: quæ vero
contraria sunt, molles reddunt. Vesica autem, atque vterus etsi positi in-
ter se nihil differunt, vesica tamen tum durior est, tum nervosior. Quo-
circa inflammatione tentata pulsus duriores, quam vterus, facit. Sed citius,
ac magis eos ad magnitudinem, & paruitatem, & ceteras differentias vte-
rus conuertet. Nunc vero aliorum etiam instrumentorum intemperies
percurram. Ac primum exercitationis causa, eam, qua cerebrum urgetur.
10 Qua in re adhibenda mens est corpori arteriæ, utrum tunica propter sic-
citatem, an tensionem dura videatur. Deinde vero si propter siccitatem
talis sit, tum duorum alterum in cerebro consistere existimandum erit,
aut calidam & siccam intemperiem, aut bilis redundantiam: si vero pro-
pter tensionem, tum ibidem affectionem esse, quæ inflammationis naturam
15 imitetur. Si denique utraque res in causa erit, tunc celsendum erit affectionem
quoque compositam esse, & ex sanguineo, bilioloque humore conflatam. Qui-
cunque vero hoc patiuntur ex atra bili ob putredinem feruenti, idem propter
siccitatem, & tensionem duros pulsus habent: ac simul etiam paruos ob
duritiam: & celeriores, quam suapte natura essent, quia febris incitantur: &
20 crebros, quia usus non satisfaciunt. Humida autem intemperies pulsus mol-
les progressu temporis faciunt, & hominem comatosum reddunt. Si vero
etiam febris calor eis adiunctus sit, tum morbus lethargus nominatur: ac
pulsus non modo mollis, sed magnus etiam fit. Si vero hoc malum ex pi-
tuita, quæ computrescat in cerebro, excitetur, sic quoque lethargus erit,
25 sed pulsus speciem arteriæ contentæ, licet ea mollis sit, faciet. Porro in his
morbis omnibus ad tantam magnitudinem perveniunt, quantum auctus
calor sit. Celeritas autem aut prorsus minima est, aut ne vlla quidem ex
parte intenditur. Eadem crebritatis est ratio. Si vero morbosa frigiditas
cerebrum afficiat, cum in consensum cor trahitur, minores ac tardiores, &
30 rariores, quam suapte natura essent, pulsus erunt. Si materia absit, solaque
intemperies cerebrum obsideat, omnis etiam oberit tensio. Si vero mate-
riam, eamque melancholicam coniunctam habeat, cum arteriæ tenduntur:
tum vero etiam ob eam causam pulsus fieri durior videbitur. Si vero
pituitosam habeat materiam, non absolute quidem, sed crassam & gluti-
35 nosam, intenduntur. Sin humidam & flatuosam, pulsus sine tensione
mollis erit. Si mixtam, & mollis, & cum tensione pulsus fiet. Quoniam
vero tenuis cerebri membrana in nullum huiusmodi morbum sola, sine

Hoc loco
quadam e-
rancia mar-
gine, que
nos omitti-
mus. Erant
autem hæc
febris acuta,
& hoc que
hic otiosa
sunt.

Hoc etiã lo-
co prætermi-
simus quæ-
dam, e qui-
bus nullus
plane elici
sensus posse
videbatur.

cerebro videtur incidere, sicut ne cerebrum quidē sine membrana, dura au-
tem mēbrana, utpote quæ plurimum ablit a cerebro, sola pati potest, scire
debes, si affectio notabilis eam corripiat, quæ in consensum cor, arteriasq;
trahat, & pullum perinde, ut in cerebri affectionibus immutatū iri. In mol-
litiā vero, & duritiā non itē. Non erit em̄ adeo mollis, ac durus, ut cerebrū;
sed durior, & minus mollis. Etenim corpora, quæcunq; suapte natura sunt
dura, si duritiā afferentes affectiones recipiant, ea ad maximā duritiā de-
ueniunt, ut etiam quibus natura est comparatū, ut mollia sint, si humectan-
tes, & fundentes suscipiant, prorsus exsoluta, molliaque redduntur. Quo-
circa si particula male affecta densa, duraque sit, pulvis duros faciet. Si car-
nosa sit, eaque aut in inflammatione, aut scirrho tētetur, duros illos quidē, sed
tamen minus duros, quā superiores: si oedemata patiatur, molles. Si vero
musculi abdominis, ac thoracis inflammationi sint, tum & febres confestim con-
sequuntur: & ob eam ipsam causam pulsus magni, celeres, crebrique red-
duntur. Magnopere vero durus in eis pulsus, aut convulsionis speciē refe-
rens nunquā efficitur. Si vero musculi tibiæ & cubiti inflammationem pa-
tiantur, præsertim qua parte tendines exoriuntur, facile convulsio eos ar-
ripit: ac pulsus facillime tenduntur, & obdurescunt. Iam vero si tendo ali-
quis eorum, qui in summis sunt manibus, aut pedibus inflammetur, pulsus
prompte illis durus redditur: ac prompte convelluntur. Magnopere quo-
que duros pulsus facit scirrhus iecoris, & lien. Sed ijs, qui ad tantam
duritiā deueniunt convulsionis periculum nullū impendit. & sæpe vero
etiam vidimus, cū lien scirrhus laboraret, aquam inter cutem non esse. Quo-
modo, consecutam ex eo vero, qui iecur obsideat, necessario consequitur.
Quo sane tempore in pulsu sunt utriusque affectionis signa: ac tunica ar-
teriarum humidior, & mollior, & aperte indicans tensionē eam, cuius scir-
rhus auctor est: proinde ipsa est durior. Ceterum aqua inter cutem per se
sine viscerum inflammatione nullam in pulsu tensionem facit. Quomodo
vero in uteri affectibus pulsus immutetur, tum exposuimus, cum vterum
cum vesica comparauimus. Si vero erythroides tunica inflammationem
patiatur, durus pulsus, & minor efficitur. Ac testibus inflammatis, non ita
durus & magnus. Cuius rei causa febris est, atque hæc quidem a causis in-
ternis fieri plerunque solent.

Quot modis pulsus ab externis causis immutetur, Et quomodo
inde præsagia ducantur.

Cap. 33. 35

- languor, neque paruitas. Hæ namque pulsi differentiæ, cum ad summum deueniunt, periculosa perpetuo censentur. Extrema autem magnitudo, cum habet morbosam mollitiem coniunctam, periculosa est: cum vero salubrem quæpiam † tunicæ statum, tum nihil incommodi affert. Age ve-
 5 ro pulsus celeres minus periculosi, quàm tardi existimantur: siquidē extrema celeritas extrema tarditate est tutior. Sūma enī tarditas nō secus quā raritas incidit tū, cū natiuus calor extinguitur: incrementum vero celeritatis ab vñ vrgente, atque omnino à valida facultate existit. Hoc etiam in loco Archigenes fallitur, qui pulsū formicantem esse celerem putat: is enim
 10 neque omnino celer est, neque ad summam crebritatem peruenit. Sed cum omnes pulsus, qui multum à naturali symmetria recedunt, non sunt boni: tum vero is, qui sit languidissimus, & tardissimus, & rarissimus, est omnium pessimus, post hunc statuendus est, is qui minimus, & mollissimus, & durissimus sit: inde vero creberrimus. At non celerrimus, neque
 15 maximus: sed hi modice periculosi sunt. In numero extremorum, solus est omnium optimus is, qui vehementissimus sit. Caprizans porro de genere eorū est, qui in quiete intercipiuntur, & tamen eiusmodi cordis affectus quandoque sequitur, vt dicrotus: qui est ex ijs, qui intro retrahuntur: & tamen ipse quoque interdū inæqualem cordis intēperiem comitatur:
 20 ac tum magis, cum magna vis fuliginosorum excrementorū in multis eius partibus sit coaceruata. Ceterum hæc inæqualitas quandoque in situ partium consistit, eo quod arteria sursum, deorsum, ante, retro, ad dextrā ad sinistrā esse traducta videatur. In motu vero, cum celerius, tardius, maturius, serius, vehementius, remissius, aut longiore tēpore, aut breuiore, aut
 25 non prorsus moueatur. In singulis vero partibus, cum perspicue intercus est motus: è quo numero est etiam is, qui caprizans nominatur. Simili quoque modo cum reciprocatur: cuiusmodi est dicrotus. Est autem caprizans ex ijs, qui vna in distentione sunt inæquales, cum secunda post quietem motio celerior priore sit, ac vehementior. Ac nos in libris
 30 de pulsuum differentia de causâ inæqualitatis differuimus. In qua re scire conuenit, inæqualitatē in vno pulsu intermittentē esse omnī inæqualitatum pessimam: siquidē non finit, vt vel simplices motus secundū naturā fiant, sed obstat, motuque arterias priuat, ac nō in tertio quoque, aut quarto, aut pluribus etiā pulsibus, sed in ipso statim primo: & præsentē mortem denunciat.

Summa rerum omnium, quæ sunt hoc libro pertractata: & quomodo futura

QUæ nobis proposueramus, iam sunt finem consecuta. Cum enim affectus omnes, qui singulas obsidere particulas solent, percurrerimus, etiam quem tandem pulium faciat una quæque mutatio, declarauimus. Nunc danda nobis opera est, ut in pauca capita ipsorum cōpendium redigamus, & quasi oculis cuncta subiiciamus. Præsentiam igitur cognitio est affectuū inuentio; ut notitia præteritorū est inuentio causarum, à quibus affectus ipsi procreantur. Si igitur omnes affectus satis explicati sunt nobis, omnes autē effectrices causas alijs in cōmentarijs exposuimus, certe nihil iam restare videtur, quod sit ad præfagia præteritorū, aut præsentium necessarium. Atque vnum quidē, ac primū est, quorū euasurus morbus sit, in perniciē ne, an salutē. Alterū, quod hoc excipit, quo potissimum tēpore hoc futurū sit. Tertium post hæc duo, quānam modus salutis, aut mortis futurus videatur. Quorū omniū præfagia ab affectibus sumuntur; siquidem ab eis, uti probauimus, morbi genus, & facultatis infirmitas, & robur dignoscitur. His autem inter se collatis, quæ futura sunt, præsentiantur. Porro morbi cognitionem locus affectus nobis suppeditat, & ea item affectio, quæ locum illum occupat; facultatis vero, apta temperies, aut intemperies corporū solidorū. Hæc si comparentur inter se, ac facultas satis sit ad morbi statum perferendum, seruari hominem necesse est: si nullus error extrinsecus commissus sit; si vero satis illa non sit, omnino eum mori. Tempus autem in quo horum vtrunque erit, ex hisce cognoscetur. Qui superstitēs futuri sunt, eo tempore euadent, in quo natura morboſam affectionem perfectissime superabit. Morientur vero, cum morbus facultatem adeo superabit, ut aliquam actionem ad vitam necessariam perdat. Jam vero modus salutis, aut mortis ex eisdem præsentietur. Perdita enim functiones ad vitam degendam necessariae, partim suffocant, partim vitalem facultatem de statā deiiciunt; partim ad vtriusque proportionem, & vitalem facultatem prosterunt, & necant. Ac suffocant affectiones organorum, quæ respirationi deseruiunt. Sunt etiam affectus, qui ipsam cor statim obsident. Alij prosterunt, ijque à stomacho proſecti, stomachici nominantur: ac syncopas afferunt. Diuturna quoque iecinoris vitia, cum ægri non aluntur: & item dolores diuturni, & vehementes idem efficiunt. itemque hæctice febres omnes. Animalis autem facultatis imbecillitates ex magna cerebri intemperie sequi solent. Eiusdem vero quasi suffocatio-

nes, ex ventriculorum ipsius repletionibus, & obstructionibus meatuum in ipsos pertinentium. Quæ omnia quicumque accurate intellet, is erit ad præsentienda futura peritissimus. Ante omnia autem, quo modo se habeat facultas vitalis, ea quæ pulsus facit, exploratum esse nobis debet.

5 Ea enim interdum suapte ratione infirma est: interdum vero à copia humorum prægrauatur. Atque inde tria inæqualitatum genera exoriuntur: quorum vnum in magnitudine paruitateque versatur: alterum ad celeritatem ac tarditatem pertinet; tertium crebritatem & raritatem comprehendit. Si igitur vehementes, magnique pulsus sint, plures, quàm contrarij, factas minus ab humorum læditur copia. At si parui, languidique sint plures, tunc ea magis offenditur. Ex ijs vero, qui vno in istu sunt inæquales, quos diximus effici motu per quietem interciso, & motu continuo permanente, omnes hi facultatem esse robustiorem indicant, quàm omnes, qui languidiorem, tardioremque faciunt. Atque in tali quidem pulsuum statu pulsus altus naturam præstare humorum copiam declarabit. Altior vero, ac simul vehementior cum robore facultatis indicat: tum vero etiam liberum & expeditum motum. Quo sane tempore motionem. * distentionis intueri oportet: atque inde modum indicationis adhibita distentione discernere. Siquidem melior existere solet indicatio à contractionis celeritate, quæ plus exoluta sit. Si vero etiam alia concoctionis signa, quæ in libris de crisi-
bus descripta sunt nobis, accedant, certe huiusmodi status optimam fore iudicationem nunciat. Si vero celeritas contractionis tantum exoluta sit, aut morbus nondum concoctus videatur, tum fiet quidam iudicatio, sed non bona omnino. Scire autem conuenit, non eandem esse
15 facultatem eam, quæ vitale vocant, & eam, quam altricem, ac naturalem nominant. Illa enim solum pulsus gignit: naturalis vero ad se trahit, quod est ad nutritionem accommodatum: & quod huiusmodi non est, reiecit: præterea vero continet, quod familiare est, atque alterat. Quam quidem facultatem neque in stirpibus, neque in animalibus ijs, quæ frigida sunt, qualia sunt ostrea, & quæcunque petris adnascuntur, aut alijs duris corporibus quibuldam adhærescunt, non inuenies. Eam vero & apertissimam & vehementissimam habent ea animantia, quæ calida sunt, præsertim vero, quæ sanguine sunt prædita. Porro facultas naturalis iudicationes facit: & quatenus arteriæ sunt huius participes, catenus excrementum expellunt. Alterius vero facultatis pullatricis ope, quam sole habent arteriæ, fumosum excrementum in contractionibus excernunt: ut in distentionibus refrigerium ipsarum trahunt. Semper enim est æqua distentionis, contractio-

pro omnino
† palleo parum

Hoc loco est
morb⁹, quod
ex punge.
Hic abijcio
negationem.

nique magnitudo: nisi, cum digitos forte fortuna admouerimus, repentina fiat mutatio. Hoc tamen inest discriminis, quod modo foras motus magis feratur, modo intro. Ac ꝑ si motus, qui intro fertur, sit maior, fumolū quendam calorem in arterijs esse declarat: si vero is, qui extra fertur, ꝑ superet: ignem, & purum. Quæ res facit, vt altus pulsus excretionē indicet. Ceterum excretionis copiam persenties tum ex precedentibus signis, quæ humorum redundantiam indicare solent: tū ex præsentē calore, qui flāmā imitetur: qui quidem calor etiam facit, vt pulsus magni, atque alti videantur. Quocirca peissimæ excretiones censentur, in quibus pulsus nō magnus est: & in contractione celer apparet. Cum vero incoctus morbus est, si languidus pulsus sit, periculum syncopes imminet. Si pituitosior sit morbus & ab inæqualibus pulsibus in plures, magnos, ac vehemētes fiat mutatio: tū per abscessum iudicatū iri morbū expectato. Si vero etiā cū pulsus omnino excretionem futuram significat, notas eas ꝑ adiunctas habeat, quibus sanguinis profluvij præsumimus, certe è naribus sanguis fluet. sin illæ notæ absint, ex alia quadā parte fiet excretio, vt in libris de crisibus copiose disseruimus. Atque hæc quidem sunt, quæ de pulsibus nobis in compendij redigenda esse proposueramus,

*

311

GALENI DE CONSVETV DINE LIBER, VETERIS LIBRI GRAECI OPE NVNC EMENDATVS, ATQVE AVCTVS.

Io. Bap. Rasario interprete.

ARGTMENTVM M LIBRI

Consuetudinis vires explicantur, earumque causſæ ratione,
& veterum auctoritate declarantur.

Maximam in cōſuetudine vim eſſe, antiquorū, in primisque
Hippocratis, & Eraſiſtrati teſtimonio. Cap 1

ON modo præſtantiſſimi quique in faciendâ
medicina homines eam indicationem, quæ à cō-
ſueſtudinibus ſumenda eſt, in curationibus adhi-
bendis eſſe ſpectandam, atque attendendam, ſed
etiam omnes homines cenſuerunt. Et tamen in
preſenti quidam ſunt, qui bonis omnibus inui-
dentes, eorum derogare fidem plane conantur.
Etenim cauſam à nobis quærent, cur qui ouillis
carnibus veſcuntur, in principio, cum illis aſſue-

20 ti eſſe cœperint, lædantur: ijdem tamen ſi ꝑ annuo ſpatio comedant, non
magis, aut certe minus, quàm qui nunquã edere eas ſoliti ſint, offendi vide-
antur. Quicquid autem nos reſponderimus, id illi reſellere ſummo ſtudio
nituntur: atque ita demum ſe rei eſſentiam tuſtuliffè arbitrantur, nec lecus
faciant quàm ſi quis reſutatis omnibus quas Philoſophi de ratione, qua
25 nos res aſpiciamus, habent, ſententijs, propterea nos nihil videre conten-
dat. Enimuero magnam eſſe vim cōſuetudinis ad inueniendâ ea, quæ

Vetus trala-
tio habet,
per mētem.
græc⁹ tamē
lib. vi. nos di-
cimus.

tunt ad bonam valetndinem cōparandam accommodata, est plane perspi-
 cuum. Quę causā impulit Hippocratē, vt in aphorismis ita scriptum reli-
 querit: qui labores ferre soliti sunt, ij licet senes, imbecilli que sint, eos ta-
 men, quā iuuenes, ac robustiores inuēti, facilius ferunt. Sed in libro quo
 que de ratione victus in acutis morbis ea incōmoda omnia memorauit,
 quę insueta victus ratio affert, quęque ex consueta oriantur. Erasistratus
 quoque in † libro de resolutione neruorum eandem vim consuetudini tri-
 buit: ac videtur ei cum Hippocrate conuenire. Præterea ex priscis Medi-
 cis nullus propemodum est, qui huius rei causā aliquam, quę perspicua
 cunctis sit, nec de ea quisquam contendat, non attulerit. Nā qui causā a
 liquam probabilem ē materia existere sunt opinati, alij aliam, atque aliā
 inuenerunt: vt alij in cibis solū, alij in exercitationibus, alij in vitę studijs,
 atque institutis eam vertari voluerint. Nemo tamen in omnibus materijs
 omnino eam peruestigauit. quidā autem sunt, qui nobis plerunque aduer-
 sentur, quod in acutis morbis frigidam aquam potui damus: cum eam fe-
 bricitantibus esse dandam negent. Ac iubent, vt ijs contenti indicationi-
 bus simus, quę nobis ab affectis partibus, & ab affectu, qui eas obfideat, æ-
 tate, regione, anni tempore, ægri temperatura, & eiusdem viribus commō
 strentur. Esse enim ridiculum aiunt, si inflammatio iecur, aut ventriculū
 aut quampiam ē principibus partibus occupet, frigidā ei, qui assuetus sit,
 nullam aliam ob causā, nisi propter consuetudinem, potui demus. Hoc
 enim perinde esset, ac si febricitantibus, quia soliti essent aqua frigida lau-
 ri, vt ea itidem lauarentur, permitteremus: quasi ea, quibus assueti homi-
 nes sunt, quibuscunq; & quouis modo egrotantibus concedi oporteret;
 neque alias etiam indicationes vnā cum ea, quam affert consuetudo, intue-
 ri par esset. † Aristoteles autem Mitylenæus, vir in peripatetica disciplina
 ceteris longe præstans, cum morbo premeretur, cui aquę frigide potus re-
 medio esse posset, medicis ad hanc rem ipsam adhortantibus summa con-
 tentione repugnabat. Cuius rei cū multas causas afferret, hęc in primis di-
 cebat, se frigidā nunquā bibisse. Aiebatq; se certo scire, simul atq; eā haus-
 set, se conuulsione correptū iri: idq; se iam vidisse vsu venisse alteri, qui &
 habitū corporis, & tēperaturā lux similē haberet; si quidē ille potu calido
 semper vsus fuerat. addebat autē, si ei potui fuisset assuetus, se nihil esse e-
 ius vsam eo tēpore reformidaturū, sed illi paulo post euenit, quod erat ve-
 ritus: nā medici ad frigidā potandā eum impulerunt, quā ob rē, vt ad me
 perlātū est, mortem eam vitā cōmutauit. Quocirca nonnulli eorum, qui il-
 li morienti assuerant, de me quærebant, vtrum ego vnquā ausus essem illi

Græcus lib.
 hēt en to bi-
 ra vt secūdu
 significare li-
 brum videa-
 tur.

Sic hēt Gra-
 lib.

homini frigida dare ita, vt ceteris me eandē praeuise conspexerant, inter-
rim vero toto morbi spatio, interim certo quodā tēpore, cum tamen cete-
ri medici irent in alia omnes: & vtrum ille suam naturā recte perpēderet,
an secus. Ego illū prudenter considerasse res suas respondi: praeterim cū
gracilis esset, osque ventriculi haberet frigidissimū, idq; adeo, vt vel ex le-
ui quauis refrigeratione singultus in eo excitaretur. Verū vt is tū quia nō
erat assuetus, tū propter naturā sui corporis, licet hoc morbus indicaret,
frigide ferre potum non poterat, ita ego alijs adaucter dedi, si tamen eam
postulare † febris videretur: nec vlla inflammatione viscera tētarentur. nec
10 solum audacter id faciebā, sed etiam affirmabā familiaribus, hominem, nisi
biberet, esse moriturum: ac si biberet, non mediocrem salutis spem relin-
qui. Itaq; eam semper dedi, vt adiuvante Deo, quotquot eam biberint, con-
ualuisse visi sint. Cū igitur hoc auxilij genus sit longo vsu comprobatum,
restat, vt ad eius rei causā peruestigandā accedendū sit: ita tamen, vt ea
15 prius cōmemoremus, quā tū ab Hippocrate in secundo de ratione victus
in morbis acutis, tū ab Erasistrato in libro de resolutione nervorum sunt
literarū monumentis consignata. Hippocratis autē verba sunt haec: Vitio-
sam autē victus rationē in esculentis ac poculentis, quē nunquā variat, mul-
to esse ad sanitatē tutius obseruare, quā subito vel ad meliorē pertran-
20 sire, facile intelligitur: quippe & qui bis, & qui semel duntaxat in die cibū
assumere cōsueuerit, si subito consuetudinē cōmutarit, noxā, imbecillitatē
que subibit, etenim prandiū assumentes, qui non consueuerunt, protinus
imbecilli, toto corpore graues, infirmi, legnesq; redduntur. Si praeterea coe-
nauerint, ructus acidus, & alui leuitas subiequitur. Grauiatur enim sub one
25 re insueto ventriculus, qui antea aridus esse, neq; bis intumescere, neq; bis
coquere cibos solebat. Paulo post vero cum exponit, quā ratione has no-
xas quispiā corrigat, iterū de ijs agit, qui cōsuetudinē suā excedūt, ad hunc
modū: Maiore tamē inquit, molestia afficietur is, qui ter eodē die ad satie-
tatē vsq; cibū ingesserit, ac multo magis, si crebrius. Quanquā sunt, quibus
30 nihil molestiae affert, ter i die cibo repleti, si ita fuerint assueti, qui autē bis
in die cibū sumere sunt soliti, iij, nisi pransi sint, imbecilli & infirmi fiūt: &
ad quoduis opus timidi: & dolore praecordiorū torquētur, veluti suspēsis
visceribus sint: vrina calida, pallidaq; redditur: stercus exurit: sūt quib;
os amarū sit, oculi cauātur, tēpora palpitāt, extremae partes frigescent, pleri-
35 que etiā non pransi coenare non possunt: qui si coenarint, ventris grauita-
te afficiūtur: ac multo difficilius cubāt, quā si prāsī essēt. cū igitur hac sa-
tis cōtingāt, si dimidiū vni^o diei solū ratio victus à cōsuetudine muteſ, cō-

Græ. lib. fe-
bris plane ar-
dens.

“stat, vt neque addi quicquam, nec minui vtiliter possit. Igitur qui præter
 “consuetudinem semel tantū cibum sumpsit, deinde exinanitis toto die ve-
 “nis, quantum solebat, cœnauerit, par est, si cū a prandio abstinuit, doluit,
 “& ægrotauit, assumpta autem cœna, grauis effectus est, cum multo magis
 “grauari. Siq; longiore tempore venæ sint inanitę, ac repente cœnarit, ma-
 “gis etiam grauabitur. Cum hæc Hippocrates dixisset, ac quædam adiunxis-
 “set, quæ ad hoc incommodum corrigendū pertinent, quo illi affici solent,
 “qui præter consuetudinē patiuntur inediam, addidit hæc: Multa autē his
 “affinia de ventriculo, atq; alia quispiā dixerit. Vtpote qui cibos suapte na-
 “tura non bonos, ac potiones, si ipsis vti consueuerint, facile ferant. Cōtra, 1 o
 “grauiter ferre solent tū cibos, tum potiones, quāuis vitio careant, si præter
 “consuetudinē ingerantur. Quo minus mirandum est, si maiore labore af-
 “ficatur vētriculus eorum, qui præter consuetudinē multas carnes, allia, aut
 “laserpitium, aut laser, aut eius caulem, aut huius generis reliqua, magnas p-
 “prias vires obtinentia, quā alia, comedunt. Sed neque etiam, si scias ma- 1 s
 “zam præter consuetudinē ingestam, tumultum, tumore, flatum, torminaq;
 “excitare: præsertim vbi quis eam edere non consueuerit: vel si didiceris,
 “quemadmodum calidus panis sitim, subitāque plenitudinem afferat: quod
 “nimirum siccitatem creet, tardeque descendat. Itemque panes, seu valde
 “puri, seu confusi, præter consuetudinē ingesti, differentes inter se actiones 2 o
 “gignunt. Simili quoque modo maza, siue arida, siue humida, siue glutinosa
 “sit. Et itē qualiter polentę afficiant, recentes quidem eos, qui recentibus v-
 “ti non sint soliti: & aliæ alios, qui sunt vsui recentū assueti. Sic vini & a-
 “quę præter consuetudinē potio, subita in contrariū facta permutatione:
 “vinum quoque repente potum siue dilutum, siue meracum: illud enim su- 2 s
 “periores ventriculi partes madore perspergit, inferiores flatibus cruciat:
 “hoc venarum palpitationem gignit, capitisque grauitatem, & sitim exci-
 “tat. Idem ex vino tum albo, tū nigro, accidit, vbi subita fuerit a cōsuetudi-
 “ne facta mutatio. Quāuis em̄ vinolum fuerit vtrūq; magno tamē discrimi-
 “ne, pro corporū ratione, alterū ab altero differt: vt nihil mirū sit, si dulce, 3 o
 “idēq; vinolū vinū, vbi subita fuerit mutatio, nō idē efficere videat. Hæc au-
 “tē exēpla, quæ descripta ex lib. Hippo. attulim⁹, satis esse possūt ad vires cō-
 “suetudinis cōfirmādas, & demonstrādas. Erasistratus autē in secūdo d̄ neruo-
 “rū resolutione lib. hæc fere ad verbū de cōsuetudine literarū monimētis p-
 “didit. Quicūque inquit, sit ratione morbos curaturus, is diligēter quā vim 5 s
 “consuetudo. & inuetudo habeat, debet perpēdere. qđ ita intelligēdū est, si
 “quis multos ferre labores sit assuetus, hūc citra lassitudinē esse eos perlatu

hū: qui labori affuetus nō sit, etiā si paruos labores subeat; eū tamē in lassitudinem esse caturum. Præterea nonnulli, cibos, qui difficilius concoquuntur, quia iisdem affueti sunt, facilius conficiunt, quā eos, qui facilius concoqui solent, sed affueti eis non sunt. Iam vero corpus consuetas etiā
5 excretiones, quæ iam habitum contraxerunt, requirit, licet inutiles sint: quibus quidem priuatum in morbos incidet: quod in euacuationibus quæ per ora venarum, quæ hæmorrhoides vocantur, vſu venit: & in ijs etiā purgationibus, quas nonnulli sibi familiares effecerunt: & in vlceribus, quæ temporibus quibuscumque oriuntur: & cum sanies fluit: & cum ali-
10 quibus statim quodam temporis cholera accidunt. Quas sane excretiones, licet incommodæ sint, omnes tamen corpus expostulat. Ac nisi ea consuetis temporibus contingant, in causa sunt, vt corpora, quibus hæc euenire consueuerint, morbis non paruis corripiantur. Magnam vero esse vim consuetudinis, vel ex versibus iambicis, quos scimus, facile cognoscimus. Nam
15 si quis a nobis petat, vt sumpto initio a dimidiato versu duos deinceps, aut tres dicamus, si affueti huic rei non fuerimus, id minus facile præstare poterimus: sed ceteris ordinatim enumeratis, cum ad propositos peruentum erit, eos ex præparato facile recitabimus: & affueti, etiā id, quod prius dixi, nullo negotio faciemus. Tale quidpiam continget ijs, qui discere affueti
20 non sunt: nam & parum, & sero discent. At qui consueti sunt, ij & plura, & multo facilius perdiscent. In rerum inuestigatione, & disquisitione idem continget. Qui enim in rebus inuestigandis omnino se non exercuerint, cum primam eorum intelligentia ad inuestigationem mouebitur, tenebræ eis obducentur, & obæcabuntur: ac statim a rerū inuestigatione desistēt:
25 siquidem mens labore oppressa, & imbecillitate deuicta non secus faciet, quā solent ij, qui cursui non affueti, ad currendum tamē properāt. Qui autem perferutari aliquid consuevit, is longe, lateque vagatus, & mentis acie rem perquirens, & multos locos eadem perlustrans disquisitionem nō omittit. Neque vnus dici parte, neque etiā totius vitæ spatio cōquiescit:
30 & ipsam intelligentiam ad aliarum rerum notiones traducēs, quæ a re, qua de agitur, alienæ non sint, ita denique inuestigando progreditur, donec ad rem propositam perueniat. Ex quo planum est, ad hoc vſque tēpus magnam esse in nostris omnibus cum animi, tum etiā corporis affectibus vim consuetudinis: de qua nunc satis sit dictum. In sermonibus vero vniuersalibus, qui de medicina habentur, omnino planum est, multo magis necesse
35 esse, vt etiā multo maior ratio consuetudinis habeatur: nisi quis velit in multis eorum, quæ in medicina tractantur, vehementer offendere. Atque

hæc quidem Hippocrates & Erasistratus omnium Medicorum præstantissimi de vi consuetudinis, ab ipsa potius rerum euidencia, quàm ratione edocti prodiderunt. Sed & alios fere omnes, qui saltem animos, suæque non imitantur, sed ea, a quibus leduntur, & a quibus iuuantur, animaduertunt, audies dicentes, se ideo cibum aliquem, aut potum omittere non posse, quod iam assueti illi sint. Statim enim se lædi affirmant, si ad alium pertransierint. Id quod de alijs quoque rebus confirmant: quo genere balnea, equitationes, venationes, curius, lucta, vigiliæ, aprico in loco versari, refrigeratio, cura, ac cetera huius modi continentur.

De vi consuetudinis quæ in cibo, potuque

19

spectatur.

Cap. 2.

Nos igitur nulla habita ratione eorum, qui indicationem a consuetudine ductam nihil ad curandi rationem facere arbitrantur, causam perquiramus, cur magna vis sit consuetudinis: tum, vna ne, & eadem causa sit in omnibus, an alia, atque alia singillatim in varijs materijs versetur. 15
 Appello autem materiam, in quo consuetudo introducta sit, exempli causa, vt iam dictum est, cibos, potiones, exercitationes, balnea, ceteraque generis eiusdem. Atque, vt ab esculentis, poculentisque exordium sumamus, quid tandè causæ est, cur qui soliti sunt bubulis vesci carnibus, alij nihil, alij minus, quàm antea, lædantur? quid item causæ est, cur quidam suapte 20
 natura, vt est etiam ab Erasistrato memoriæ commendatum, bubulas carnes facilius, quàm saxatiles pisces conficiant? cuius quidem rei causa allata a nobis est in libro, qui de facultatibus naturalibus inscribitur. Id quod etiam paulo post explicabimus. Nunc autè nobis propositum est, de ijs loqui, a quibus cibis aliquis consuetus facilius concoquitur: ita tamè, vt hoc 25
 sit a nobis generatim statutum, aliqua esse nonnullis sua ipsorum natura peculiaris, alia secus: quibus de rebus actum est in libro de facultatibus naturalibus copiosius. Aggrediamur igitur ad rem ipsam: sed prius concoctionis notionem explicemus. Quemadmodum autè pistor panem coquere dicuntur, non quod ipsi triticum pinsant, in minutasque particulas conterant, 30
 sed quod, cum id aqua maceratum fermento miscuerint, tandiu postea contextum fouerint, donec totum fermentetur, moxque in furno assauerint: sic etiam quæ deglutiendo in ventriculum demittimus non simul, atque ingesta sunt, esse concocta dicimus, sed tum denique, cum perinde, ac frumentum in furno, mutationem qualitatis adepta sint. Vt igitur in panibus, 35

si vesci eis debeamus, oportet, triticum in aliquam qualitatem commuta-
 ri, quæ nobis vescētibus sit familiaris, ita multo magis id vſu venire in ve-
 triculo debet, vt comportati in ventriculum, in eam qualitātē, quæ nobis
 magis p̄pria sit, cōuertātur. Eā autē esse nobis magis propriā intelligo quę
 sit, alendo corpori similior. Aliud em̄ alimentum aliq̄, atque aliud aliq̄ cor-
 pori est accommodatum. Quam ob rem animantia a nullo docta & insti-
 tuta, sed natura duce ad ea pabula accedūt, quę sibi propria sunt; vt iumē-
 ta ad herbas, fœnum, paleam, & hordeum : leones, pardi, ac lupi ad carnes
 ducantur. Atque vt non exigua est in animantibus differentia pro varijs a-
 10 limentorū propriorū generibus, sic in eodem etiam genere multa, magna-
 que discrimina reperiuntur. Multa enim sunt, quę ne gustare quidem vinū
 possunt; quod tamen alia plurimum sine molestia bibūt. Multi quoq̄ sunt,
 qui hircorum, boum, arietumque carnibus cum iucunditate vescuntur : &
 cum ederint, sine labore conficiunt; cum aliq̄ ne earum quidem odorē fer-
 15 re possint. Easque si propter penuriam esse cogantur, vt in fame plerunq̄
 sit, concoquere nullo modo queunt; immo vero & stomachus commoue-
 tur, dum offeruntur. & subinde se grauari sentiunt. Sique vlla moueatur e-
 ructatio, id etiam sine molestia ferre non videntur. Quod cum ita sit hoc
 primum est in memoriam reuocandum, homines quædam sibi offerre ma-
 20 iore cū voluptate, habita naturę suæ ratione, quàm alia hisque vesci, quod
 faciliora ad concoquendum eis videantur. Contra vero, quæ ori ingrata
 sint, fugere, & auersari, vtpote quæ concoqui ab eis nō possint. Quam ob
 rem videmus, hoc loco consuetudinem esse figum cuiusdam nobis insitæ
 proprietatis. Ac consuetudinem quoque esse interdum eius causā, vel
 25 hoc argumento facile cognosces : quod aliquibus nonnullarum rerum v-
 sus in principio ingratus est, & noxam etiam affert; cum tamē paulatim af-
 sueuerint, eas res neque ingratas, neque noxias illis esse. Cuius rei ipsa con-
 suetudo causa est. Vt enim vnum quodque eorum, quod edimus, aut bibi-
 mus, in qualitate immutatur; ita etiam id ipsum, a quo immutatur, quodam
 30 modo afficitur. Quod vel ex humorum differentia, qui ex ijs, quibus ve-
 scimur, gignuntur, perspicui potest; cum ex alijs non parum atræ bilis, ex a-
 lijs pituitæ aut flauæ bilis plurimum, vt ex alijs purus sanguis procreetur :
 vt etiam necesse sit, in ipsis quoque particulis pro illius sanguinis, a quo
 illa nutriantur, diuersa ratione aliquam varietatē suboriri. Iam vero dissi-
 35 militudinem quandam esse inter ea, quæ alunt, quæque aluntur, tum semi-
 na, tum plantæ euidenti esse argumento possunt; quæ ita persepe commu-
 tantur, & variātur, vt quę alicubi esse plurimū noxia cōsueuerint, alio trā-

lata non modo non innocua, sed etiam vtilia reddantur. Quibus de rebus multa memorata sunt ab ijs, qui de agris colendis, deque plantis concriperunt; siquidem longo usu hæc illi perceperant. Quin etiam multa de regionum permutatione tradidere, qui animantium historias literis mandauerunt. Itaque cum non modo id, quod corpus alit, ab eo, quod alitur, immutetur: sed ipsum quoque exigua immutatione quadam afficiat, ut licet ea sit perexigua, tractu tamen temporis necesse sit, ut subinde aucta, tandem tanta fiat, ut notabilis videatur: sic, ut ea, quæ longa sunt consuetudine comparata, vim fere naturalis proprietatis contraxerint,

*Quam vim consuetudo ex immutatione externa
inducta habeat.*

10

Cap. 3.

N Vac autem reperta causa virium consuetudinis in ijs rebus, quæ ad cibum, potumque pertinent, deinceps de ijs, quæ foris occurrunt, sermo instituitur. Hæc enim eiusdem generis causam cum illis habere existimantur; siquidem immutatione quadam corpus afficiunt, & corporis eas partes in primis, quæ extimæ sunt, & omnibus perspicuæ; mox vero internas, quæ abditæ sunt. Primum enim a rebus refrigerantibus cutis densatur, & astringitur: deinde aliæ particulæ, quæ sunt cuti proximæ: ut tandem illius immutationis communio eas quoque, quæ in profundo sunt demersæ, pertingat; si modo corpus illi immutationi diutius fuerit obnoxium. Hoc autem fit primum, & per se: cum etiam ex accidenti, & non primum, partes, quæ in profundo sitæ sunt, nihilominus immutantur: quod calor intus in partibus corporis crescat, cute vi frigoris condensata. At vero sicut refrigerans causa tales immutationes inuehit, ita calfaciēs harum contrarias affert. Est enim ea contrariorum natura, ut fiant a contrariis. Ea tamen lege, ut hæc primum, & per se, illa vero ex accidenti a contrariis gignantur; sicut etiam ab una, eademque causa contraria fiunt. Quocirca fit, ut ijs, quæ calfaciendi vim habent, facile decipiamur. Nam calida causa, qualis est sol, si corpori alicui diutius adhæserit, affectionem contrariam ei, quæ prius inducta erat, tandem imprimet. In principio autem, dum nos calefacit, humores fundit, cutim lenit carnemque molliorem facit. At si æstiuo tempore multos dies sub sole nudus quispiam degat, eius profecto cutis arida, duraque, & carnes item duræ euadent. Id quod non modo a calore, sed etiam a siccitate, quæ illi iuncta est, efficitur. Quæ res in causis expendendis non mediocriter

Græcus lib.
non habet
per se. ut ne-
que etiā pau-
lo postea
quia vetus
interpretas ad
didit: ideo
neque nos o-
mnia.

25

30

35

nos fallit, dum aliam causam priori annexam praterimus. Nosse autem debemus, aliam esse humidi caloris, aliam siccitationem. Cui rei dum animū aduertimus, non nūquam decipimur, nec propriam vtriusque causæ actionem distinguimus. At qui recte in hæc intueatur, is vtriusque causæ rationem accurate perspiciet. Vt enim humor sine calore, aut frigore notabili corpora humectat, calorque calfacit, ita si ambo in vnum conueniant, vtraque pariter efficere videbuntur. Id quod ex dulcium aquarum balneis præstari videmus. In æstu vero, qui ex sole existit, siccitas est cum calfaciente causa coniuncta: siquidem æstiuus sol est eiusmodi. Proinde fit, vt qui nudi sub eo sole diutius fuerint, vt messorum, nautarumque faciunt, eis arida, duraque cutis, & qualis fere est in solidioribus animantibus, efficiatur. Iam igitur quemadmodum naturalis corporum, totiusque essentiae proprietates, itemque cutis differentiae ex duritia, mollitiaque, ac densitate & raritate profectæ tum variam ciborum, potuumque rationem postulant, tum etiam non omnes, si calsiunt, aut refrigerantur, æqualiter afficiunt: sic etiā, quæ consuetudine comparantur, vt pote quæ proxime ad naturales accedant, ex ciborum, potuumque assumptorum, & item refrigerantium, calfacientiumque immutatione idem, quod priores, tum commodum, tum incommodum afferunt. Corpus enim rarum, ac molle, dum calefit, aut refrigeratur, facile patitur: durum contra, facile fert, quicquid ei extrinsecus occurrat: ac facile spernit, non modo si illud refrigerat, & calfacit, sed etiam si durum, asperumve sit. Quocirca si tales homines humi decumbant, facile tolerant: quod tamen ab ijs, qui contrario in statu sunt, ferri non poterit: propterea quod facillime collidentur, refrigerabuntur, & calefient: ac tandem ita erunt comparati, vt à quauis re male afficiantur.

De vi consuetudinis omnium & animi, & corporis exercitationum, ex Platonis, Hippocratisque sententia.

Cap. 4.

Horum erit hæc ratio: exercitationum vero ea, quam subiungam, partes corporis, quæ exercentur, & robustiores, & solidiores redduntur: proinde suas motiones obire, ac ferre facilius possunt, quam ceteræ, quæ quoniā ab exercitatione feriatae fuerunt, molles sunt, atque imbecillæ. Eadem est animi exercitationum ratio; quibus solemus uti, vt annis puerilibus

in grāmaticę artis studijs, mox vero in artis dicendi præceptis, tum in geometricis, arithmeticiſque diſciplinis; & diſſerendi facultate exerceamur. Cū em̃ ille facultates, quę ad principē animi noſtri partē pertinent, ad omnes ſint artes neceſſarię, quippe cum illa nobis hoc prabeat, vt quid conſequens, quidque repugnās ſit, cognoſcamus, illa vero, vt memores ſimus; a prima id conſequimur, vt ſapientiores ſimus; ab altera, vt maior in nobis ſit vis memorię; tamen harum facultatum ea natura eſt, vt exercitatione augeantur, viresque nāſcantur: otio vero contabefcant. Quod etiam in
 “ Timęo teſtatur eiſt plato, vbi habet hæc fere verba; Sæpe inquit, tres animę
 “ ſpecies tribus modis diſtributas in nobis eſſe ſiras; ac ſingularum ſuos, ac
 “ proprios motus eſſe commonimus. Id ipſum nunc quoque paucis iteran
 “ dum eſt: ſi qua earum ceſſatione torpeat, & a ſuis motionibus quieſcat, eā
 “ infirmiſſimam effici neceſſario; quę in exercitationibus verſatur, eam eua
 “ dere robuſtiſſimam. Quocirca danda opera eſt, vt ſingulę ſuas motiones
 “ inter ſe moderatas habeant. Quę cum dixiſſet, hæc ſtatim ſubiunxit; De ea
 “ autem animi partē, quę ſummum in nobis locum tenet, ſic eſt exiſtiman
 “ dum; eam a deo, quali dēmonem vnicuique eſſe attributam; quam etiam in
 “ ſupremo noſtri corporis loco habitare dicimus, noſque a terra, vt cum cę
 “ lo affinitate iungeremur, extollere, tanquam plantę non terrenę, ſed cę
 “ leſtes ſimus. Idque rectiſſime pronunciamus. Vnde enim prima animi no
 “ ſtri origo manat, inde caput, radicemque noſtram deus ſuſpendens, totum
 “ corpus erigit. Quam ob rem in eo, qui in cupiditatibus, contentionibusque
 “ aſi duc verſatur, ac nimium in id ſtadium incūbit, profeſſo fieri nō poteſt,
 “ quin omnia illius mentis cogitata ſint mortalia; ac nihil ab eo abſit, quin,
 “ quoad eius fieri poſſit, ipſe mortalis euadat; vtpote qui mortalem partem
 “ ad augendam ſtudioſe curauerit. Qui vero diſciplinę, veritatisque ſtudio
 “ addiſtus ſit, & præ omnia ijs, quę in eo inſunt, in hoc vno ſe diligenter,
 “ ſeduloque exercuerit, neceſſe omnino eſt, ſi is veritatē attingit, vt immorta
 “ lia, diuinaque ſapiat; ac nihil immortalitatis, cuius eſſe humana natura ca
 “ pax queat, in eo deſideretur; atque etiam, cum id, quod in ſe diuinum ha
 “ bet, ſuumque dēmonem præcipue ſemper excoluerit, ſit feliciffimus. Por
 “ rō cuiusque vna omnino eſt excolendi ratio, nimirum vt cuique ſuum pa
 “ bulum, ſuaque morio tribuatur. Hęc ſunt quę Plato de triplici animę par
 “ te nos docuit, quę non modo ad philoſophiam, ſed etiam ad bonam cor
 “ poris valetudinem tuendam eſſe nobis adiumento poterunt: eſtque in ijs
 “ Hippocratem imitatus, qui hoc vniuerſe protulit, vius robur addit, ocium
 “ diſſoluit, & enervat. Speciatim vero de exercitationibus ita ſcriptum reli

quit, Labores cibum precedant; particulatim vero omnes complexus est, cum ait, Labores, cibi, potus, res venereæ, omnia moderata. Proinde hic locus est diligenter attendendus, ne si eum negligenter transcamus, quod in alijs plerisque contingit, minus recte intelligatur; vt ab aliquibus fieri animaduertimus. Neque enim id quærimus, vt corpora ea exercitatione fatigentur, quæ moderatos terminos, modumque congruum excedat; quæque eo usque progrediatur, vt vires dissoluantur; sed cibo, potui, vigilijs, & item rebus venereis apta denique mensura adhibenda est, quæ res ipsas neque longius, quam par sit, producat; neque etiam de eis demat; quando exuperant vires dissolunt, defectiones vero tantum de utilitate detrahunt, quantum a recto modo ipsæ absunt. Id autem vnico exemplo est nobis declaratum, cum ab Hippocrate scriptum est; in omnibus exercitationibus, cum dolere quis coeperit, si mox quiescat, ab eo incommodo liberatur. Quæ sane oratio ex ipsa huiusmodi rerum affinitate aliquid etiam de animi exercitationibus nobis innuit; quo genere memoria, meditationes, rerum inuestigationes, ac ratiocinationes continentur; quarum omnium mentionem ab Erasistrato in libro de consuetudinibus factam comperio. Nec tamen vllam huius rei causam ille attulit, quamuis non modo ab Hippocrate, sed etiam a Platone ipsam esse allatam prius videre potuisset. Ea nempe est, nostris facultatibus, quæcunque tandem sint, robur comparari, si in exercitationibus moderatis, congruentibusque versentur.

Euacuationes, quibus aliqui vti solent, illis non ex consuetudine sed alia ratione prodesse.

Cap. 5.

Atque hæc quidem sunt consuetudinum differentia, quæ a vi materiæ, in qua versantur, & item ab illis, a quibus fiunt, sumuntur. Erasistratus autem rationem euacuationum in questionem quoque reuocauit. Querit enim, in euacuationibus quomodo corpora quæ euacuari solita sunt, tractanda sint. Hæc res inquit, disquirenda est; quippe nouimus nonnullos, quibus sanguis e naribus per quosdam circuitus, aut etiam certos, aut item nullo seruato ordine, vel ex hæmorrhoidibus defluxit; alios, qui vomitibus, aut alui profusione, aut cholera sunt correpti; sicut etiam multi compariuntur, quibus mitti sanguis vena in tibia, aut alibi secta, solet. Sunt præterea, quibus purgantia medicamenta damus, vel quæ vomitum proritent, vel quæ aluum cieant; quæ omnia peruestiganda nobis sunt. At mihi hæc euacuationes videntur non ex consuetudine corporibus deberi, sed potius ab

eadem causa esse corporibus comparatum, ut has euacuationes requirant, a qua etiam primum factum est, vel natura hoc ipsum per se moliente, vel Medici alicuius opera, ut huiusmodi euacuationibus indiguerint. Quidam enim sunt, qui ex vitiosa victus ratione, quidam ex prava quapiam corporis affectione plurimum sanguinem, aut vitiosos humores coaceruant; qui maxime iuuantur, cum aut naturæ ope, aut a Medici consilio, detrahatur id, quod superuacuum est prius, quam in morbos illabantur. Quocirca nonnullis usu venit, ut dum morbo tenerentur, facta per eiusmodi euacuationes indicatione, sint liberati: nonnulli Medico adhibito similibus usi praesidijs, incolumes euaserint. Et cum alias iterum in similem morbum incidissent, eisdem etiam remedijs curati sunt. Quam ob rem si eis postea eueniat, ut vel corporis grauitate, vel capitis solius inæqualitate quadam, aut alio quouis symptomate ex ijs, quæ præter naturam corripere homines solent, conflitentur, statim ea de re Medicum consulunt, aiuntque se mirum in modum vereri, ne, quoniam eadem hæc symptomata in eis apparent, eosdem in morbos cadant, quibus arrepti antea fuerant. Ita quæ præmissa quadam corporis purgatione, aut sanguinis missione, imminentem morbum effugiunt. Ac quotiescunque postea symptoma aliquod ex illis exoriri in se sentiunt, tum promptiores illud idem remedij genus admittunt. Non desunt etiã, qui prius, quam aliquod eorum symptomatum perentiscant, appetente eo tempore, quo per certos circuitus ea solita sunt illos intradere, similem euacuationem accelerent; ac deinde aiunt, eam in consuetudinem abiisse, qua a morbo custodiantur. Quanquam hi nullam ab huiusmodi euacuationibus corporis mutationem patiuntur, ut superiores illos pati ostendimus, sed idem semper ab eadem causa patiuntur. Qui quidem si victus rationem commutarent, deque cibi copia aliquid detraherent, exercitationesque augerent, a morbo vacui seruarentur. Præterea vero ex mutata consuetudine non modo, ut illi priores, non læderentur, sed et fructum aliquem ferrent. Causa est, quia euacuationes eis non proderant, quod ita euacuari consueverant: sed quia ex vitiosa viuendi ratione magnam prauorum humorum vim in corpore colligebant.

GALENI DE HVMORIBVS, LIBER

325

Archangelo Piccolhomino interprete.

VOD est in mundo elementum, hoc in anima libus est humor, quemadmodū & in tēpore tempestas. Non autē omnino eadē, aut similia sunt. Sed eadē quidem sunt qualitatibus & agentibus & patientibus. A quibus eadē essentiam habent. Atq; componentia sunt, principiaq; eorum, quę sunt in nobis. Differunt autem inter se, & multis rebus, & nominibus ipsis. Prima em̄ elementa ex quib⁹ cōstat mūdus, sunt aer, ignis, aqua, & terra.

Tēpestates autē ex quibus tēpus cōstat, sūt ver, æstas, hyems, atq; autūnus. Humores vero sunt bilis, sanguis, pituita, & nigra bilis, ex quibus animātia
 5 cōponūtur & homo. Omnia autē humiditate, calore, siccitate, & frigore cōtēperātur. Sāguis em̄ & aer, & ver, sunt calida & humida: quanquā alijs aliter de aere videatur. Biliū autē ea quę flaua est, & æstas, & ignis, sunt calida & sicca. Ea vero quę nigra est, & terra, & autumnus, sunt sicca & frigida. Pituita autem, & aqua, & hyems, frigida sunt & humida. Cōueniunt autē
 20 tem inter se humores, elementa ac tempestates, atque etiam discrepāt. Aer enim, & ignis, siccitate & humiditate differunt, caloris vero cōmunionē iunguntur. Ignis etiam, & terra, frigore; & calore dissentiant, vtraque autem sicca omnino sunt. Quemadmodum terra, & aqua, frigida: distant vero siccitate & humiditate. Aqua denique, & aer, humida sunt, calore autē
 25 ac frigore differunt. Eodem modo humores, & tempestates, inter se & cōgruunt & discrepant. Atque etiam mixtionem perficiunt, quam Gręci phlegethron, idest odiosam nominant. Sed elementa quidem, eadē omnino sunt: & eorum quodq; in eodē permanet loco: & inter se mutatione, per mansionem habent, alimentoque hīsce, quę nutriuntur, proportionē respondentē; idq; fit ratione quadam providente. Atque etiam tempestates eodē modo motionibus solis ad austrū & boream & fiunt & appellātur. Humores vero non eodem modo: neque iisdem omni ex parte sunt, verū inter se differunt, & loco, & colore, & facultate, & cōsistētia, ac qualitate. Atq; necesse est mutari humores, quēadmodū & elementa ipsa inter se mu

tantur. Non autē necesse est eandem semper mutationis ordinem seruare humores, neq; equaliter eisdē augete. Sed in nonnullis quidē, à terreo in aqueū, ordine quodam, & ab aqueo in aereum, à quo in igneum fit mutatio. In nonnullis autem ordine non seruato, à pituita in bilem, & à sanguine in humorem nigrum. Testimonia autem huius opinionis sunt, terreus sanguis & melancholicus. pituita salia, quæ proxime ad bilem isatideam accedit, sicq; in ipsam facile mutatur. Apparet autem bilis tum pituitosa tum muccola, similiter & sanguis, vt in hydropicis & cachecticis, quæadmodū in calidioribus & siccioribus bilis flaua nō mixta. Atq; ijs ipsis non concoquentibus, bilis porracea, & vomitione, & deiectione apparet. Ordine ergo mutationū, progreditur victorię ordo, contrariū autem accidit hisce quæ eo ipso ordine mutantur. Augetur aut in alio atq; alio alius humor, alia atq; alia re. nimirū temperie, anni parte, regione, atate, victus ratione, quemadmodum in omnibus omnes, statis periodis ac tempestatibus, & generantur & incrementum habent. Aestate enim augetur amara bilis: & maxime atate, & tēperamēto, & victus ratione similibus. Præterea & ijs quæ extrinsecus accidunt. Curæ enim, & ira, & dolores, & labores, & exercitationes, & vigilie, & inedia, & indigētia, plurimū flauæ bilis humorē accumulāt. Quemadmodū & somnus, & aquæ potiones, & marinarum, & humidarū rerū omniū & crassarum, & viscolarū elus, pituitosum. Et pedestriū, & volatiliū carnes, & oua, & quæ facilia coctū sunt omnia, & quæ bonū succum gignunt, sanguineū humorem accumulānt, nisi quædam naturæ proprietas in prauam aliquam qualitatem mutet ea, cū fuerint assumpta. Similiter & humorem melancholicū quædam accumulānt. Sed & si inter se misceantur. Hoc enim modo cum mixtis inter se alimētis vtimur, & cōsentanea illis consequuntur. Augetur autem in adolescentia sanguis. Quocirca tales incundi sunt, & insano quodam amore erga res pueriles affecti. Bilis autē augetur in iuene, quē iracundū, & animosum, & acerbū efficit. In eo autē qui iuuentutē est egressus, nigra bilis abundat. Atq; pelsimus est hic humor, & in quācūq; parē impetū fecerit, retentū est perdifficilis, ac incōmutabilis. Atq; ipsius etatē, verlotā, & iniuriarū memorē, & quodam modo implacabilē efficit. Viget aut in iene pituita. Ipsa vero etas pigra, obliuiosa, ac somnolēta est. Humida em̄ est, & frigida, quæadmodū atas declinās sicca & frigida: & adolescentia, calida & humida: & iuuentus pro humore proportionē respōdente, atq; superatē. Loci aut & ortus, & perambulationis, & motus ipsorū, sanguinis quidē sunt hepar, venæ, & ambæ nares. Flauæ aut bilis parua vesica est propria, & quod circū hepar, & per au-

res mouetur, id quod cuiq; apparet. Pituita vero, stomachus, & lūbi, & per os. Quēadmodū nigra bilis, id qđ est sub hepate, & splen, & per oculos, ut dicitur. Color autē ipsorū humorū, sanguinis quidem est ruber. Pituitę vero est albus. Bilis autē flauę septem sunt species. Quardā em̄ est flaua, quę illa quidē elemēti rationē habet, altera pallida, tertia rubra, quarta porracea, quinta vitellina, sexta æraginola, septima isatidea, Nigrę autē bilis proprias color, est oleaceus. Atq; hic est, qui dicitur niger. Est autem sanguis gustatui dulcis. Bilis flaua, amara. Et nigra, acida. pituita autē primū est qualitatis expers, deinde acida, tum dulcis, & præterea salsa. Sunt autē nigra bilis differentię quatuor. Vna enim est ex sanguinis fæce. Altera ex assatione bilis. Tertia bituminosa dicitur, eo quod luceat bituminis instar: Quarta autē * Ex ijs autem, & sangais, & pituita, & nigra bilis crassam consistentiā habent. Bilis autē flaua est & tenuis, & leuis, & sublimipeta, quemadmodū reliqui duo humores sunt graues. Sanguis autem medius est participatione caloris. Videtur autem valetudo in animantium corporibus veluti imprimi, humorū equabilitate & symmetria. Deficiētibus autē iisdē, aut exuperantibus præter modū, vel quantitate, vel qualitate, vel locorū mutatione, vel coniunctione ordinem nō habente, vel putredine, ob malam collocationem morbi, contingunt. Quemadmodū & dici consuevit morbos
 20 accidere humorū ametria. Sicuti & valetudinem restitui detractiōe & aditione, & præterea tenuitate & crassitudine humorū, & omnino eucrasia & symmetria eorundem. Vt in sexto de popularibus morbis ab Hippocrate præclare est dictum; humorū, hos quidem educere, oportere, hos autem immitere, attenuare, temperare, hac re quidē, hac vero non. secundum enim causam affectuum effectricem, remedia inuestiganda sunt. Nam oportet humores exquisite qualitate esse tēperatos, & quātitate æquales, ut valetudo permaneat, & si absēs sit, redeat. Cū em̄ appellationem alium de habuerint liquores, ab eo, quod vnā liquefcāt, dicti sunt omnes. Perspicuū est ergo, si hoc sit sanitas, quod nō est tale, morbū esse, quēadmodū est
 30 demonstratū. Quoniā autē morbus, qui genus est, in varias species diuidit, necesse est pfecto diuerfas illas morbi species, ab aliquibus differētibus causis pifici. Causę autē sūt humores & symptomata. Hęc quidē, rebus qui buldā extrinsec⁹ accidētib⁹. Illi vero, eo qđ mutent ob incrementa & decremēta quę sūt in etatibus & tēpestatib⁹, & victus rationibus, & tēpearmentis, quēadmodū dictū est. Hoc autē & Hipp. cōfirmare videtur, cū inquit, alios in alijs tēpestatibus & florere & dominari in corporibus animatū humores. Atq; etiā colores in hominibus esse diuerfos dicit, pro imperio hu-

morū in tēperamento dominantū, & natura cōparatū esse, vt pro humo-
 ris vincentis natura, morbi gignantur. Et in procēmio libri de humoribus,
 color (inquit) humorum, vbi nō est aliqua eorum perturbatio, quemad-
 modum florum, pro imperio humorum, conuenit in succelsione etatum
 mutari in hominibus. Quemadmodum igitur & animæ mores. Humores e-
 nim ipsam moratam efficiunt. Sanguis enim hilariorem ipsam efficit. Flaua
 autem bilis iracundiorē, vel audaciorē, vel velociorē, vel certe vtrū-
 que. Pituita vero tardiorē, & stolidiorē. Nigra deniq; bilis iracundio-
 rem, & impudiciorē. Mutantur autem & animæ mores in morbis, idque
 pro specie humoris exuperantis, quemadmodum in delirationibus cerne-
 re licet. Ipsarum enim, quęcunque à sanguine originem habent, cum can-
 tu fiunt & risu. Quęcunq; autē à flaua bile, audaciores & acerbiores sunt.
 Ob eamque causam Hippocrates inquit, impudentiæ quę cum risu fiunt,
 securiores; quę vero cum studio, periculosiores: studium appellans audaci-
 am. Quęcunq; vero ab atra bile, tristiores, taciturniores, & instabiliore.
 Quęcunq; denique à pituita, sunt nugaces & stabiles. Atque alibi, vt in pri-
 mo de popularibus morbis, Silenum insanisse cum cantu & risu, ipsemet
 testatur. In tertio autem de vulgaribus morbis dixit Philisci delirationem
 factam fuisse audacem. Nam inquit eum insanisse circa meridiem. Flaua e-
 nim bilis morbi causa erat. In Cyzico autem mulierem quandam, quę ge-
 mellas filias pepererat, dicit delirauisse, atque delirationis speciem tacitur-
 nam & languelcentē fuisse. Ipsa enim mulier taciturna erat, nec quemquā
 auscultabat: Nigra autem bilis morbi causa erat. Pythionem vero, qui ha-
 bitabat iuxta Telluris templum, insanum nugacem factum esse. In eo autē
 pituitosa erat causa morbi. Post hæc oportet eum, qui curandas suscipit
 varias morborum species, causas ipsorum præcognoscere. Quicunque e-
 nim, (vt Hippocrates inquit) morbi causam tenuerit, is morbo occurrēs,
 poterit remedia accommodata ex contrarijs, corpori adhibere. Atque eti-
 am in libris de morbis, inquit. Qui de sanatione recte inquirere velit, per-
 contantique respondere, & contradicere recte, eum hæc animaduertere o-
 portet. Primum quidem à quibus omnes morbi hominibus fiunt. Cognos-
 cuntur autem causę morborum, primum quidem ab etate. Si enim adole-
 scens egrotat, maxime egrotabit à sanguine, quemadmodum superius de-
 monstratum est. Atque deinceps eodem modo. Secundo à tempestatibus.
 Si enim verna fuerit tempesta, sanguis maxime dolore afficit. Tertio à vi-
 etus ratione. Rerum enim esculentarum & poculentarū alia alius humoris
 procreatrix est; ac vini potationibus & voracitatibus affectiones sangui-

nex comparantur. Sic Hippocrates cognouit Silenum, Didicit enim eum
 ex potu agrotasse. Atque etiam olitoris mulierem, cui suppressio mensium
 facta erat. Se enim supra modum cibis ingurgitauerat. Quarto à regione.
 Si enim calida fuerit, calidiores inducit affectus. Quinto ab exanthematis.
 5 Quæ enim rubra sunt atque rotunda, sanguinea sunt; quæ autem lata, pitui
 tosa: & alio modo alia, quemadmodum in aphorismis ostendit inquiring,
 sudores vere & ætate genitos, à sanguine & bile esse. Postremo à calore,
 quemadmodum humoris dominatus, sic & morbi causa cognoscitur. Est
 autem iudicium illud, quod à calore sumitur, non minimum, sed eorum iu
 10 dicioꝝ quæ maxima sunt exquisitissimum; atque etiam & Diogeni, & ce
 teris illius seculi sapientibus, tanquam ars quædam diuinandi habebatur.
 Nam homines illi de coloribus longum habuerunt sermoem, atque pro
 eorundem differentijs, partiti sunt morbos; rubricolores vocantes, san
 guineos; & flauiccolores eos, in quibus amara bilis imperium tenet; & ni
 15 griccolores, in quibus nigra; albiccolores, pituitosos. Atque etiam morbos
 ab ipsis humoribus profectos, rubricolores, flauiccolores, nigri
 colores, & albiccolores nominabant. Verum nescio quam
 ob causam multa artis prætermittentes, testimonia
 20 quæ illa quidē plurimū possunt morbi exqui
 sitū discrimen asserre, totis coloribus, per
 fectum discriminē imbecillitatis,
 acceptū retulerint,

INDEXEORVM QVAE HOC OPERE CONTI-
nentur. Primus numerus paginam, secundus lineam indicat.

A

Abdominis partes in morbis, quo
crasiores, eo meliores pa. 86. li. 30
Abdomen coctionem adiuuat pag.
87. linea. 1
Abdomen extenuatum ad purgatio-
nes infernas ineptitudinem indicat
87. 2
Aborsus plerumque aut tertio, aut
quinto fiunt mense 210. 26
Abscessus quibus fiant 88. 3 & 101
4
Abscessus in quas partes futurus sit
101. 4 & 102 9
Abscessuum tria tempora 102 21
Abscessus quo modo contemplan-
dos dixerit Hipp. 88. 19 ibidē 25
per Abscessum quē sit, deterior cri-
sis est 82. 12
Abscessus quando profint Ibidem.
Abscessus ventris laedit somnus 58.
12
Abscessus in crudis fieri 25. 7
Abscessus qui meliores, aut deterio-
res 87. 55
Abscessu qui morbi finiantur 176.
20
Abscessus in partibus superioribus
difficiliores 101. 51
Academicorum & Plato. contraria
sententia in aeris motu 250. 5
Acida pituita famem excitat 78. 31
Acidi ructus à pituita fiunt 6. 27
& 58 5

Acidi ructus causa 315. 24
Acrium humorum noxa 17. 28.
Acrimonia signū est caliditas 179
14
in Acutis morbis etiam initio pur-
gandum 22. 20
Acutę febres cur per squalores fiant
151. 5
Adoleiscentes qualibus humoribus
sint obnoxij 10. 5
Adolescentiæ signa 121. 21
Aer purus, quis sit 129. 17
Aer purus, omnibus utilis: impurus
contra 129. 5
Aer quo modo in animalium cor-
poribus cernatur 10. 15
Aer cōmunissima morborum caus-
sa 130. 8
Aer corruptus sanitatē corrumpit
129. 6
Aeris ambientis status vt considerā-
dus 129. 15
Aer quo modo corpora nostra im-
mutet 155. 30
Aeris mutata temperies humores
mutat 117. 24
Aeris qualitatis, immoderatis quo
modo occurrendum 112. 15
Aeris magnæ ac repentinae mutatio
nes periculosa 112. 8
Aer frigidus rariorem facit pulsū
305. 1 & 296 20
Aeris maximum momentum ad va-
letudinem 129. 5
Aeris ad sanitatem tuendam confi-

Index

deratio 140. 17 & 214. 1
 Aeris maxima habenda ratio est, &
 quare, 212. 4. & 214. 1
 Aer calidus est & humidus 323. 16
 Aerē censēbāt academici per circu-
 lū perfectū ad eadē, similiq; modo
 circumferri: Pla. vero nō ita 250. 5
 Aeris inspiratione nativus calor tē-
 perat⁹ cōcoctos in sāguinēq; mu-
 tatos cibos in totū corpus diducit
 atque distribuit 252. 1
 Aeris fluens vnda est ventus 143. 15
 in Agro quæ consideranda 35. 29
 Aegris periculo vacantibus quæ a-
 desse debeant signa 279. 11
 Aegyptiæ paludes solæ salubres
 130. 35
 in Aenigmatibus explicandis ope-
 rā temere nō cōsumendā 177. 15
 Aeruginosæ bilis natura 167. 5
 Aeruginosæ bilis generatio qualis,
 167. 8
 Aestatis qualitates 133. 24,
 Aestatis temperatura 104. 21
 Aestas bilem auget 10. 21. & 136. 3
 Aestas cibos ferē difficillime 136,
 12
 Aestivi morbi cur aliquando autū-
 no fiant 156. 7
 Aestate bilis adauget 156. 3 & 324
 15
 Aestate sanguis adhuc robur obti-
 net, 136. 5
 Aetatum cum anni partibus compa-
 ratio 124. 2
 Aetatibus quibus arteria mollior,
 292. 17

Aetatum mutationibus humorum
 fiunt migrationes 121. 26
 Aetatum consideratio ad morbos
 considerandos 35. 5. & 326. 31
 Aetatum progressu humores mutā-
 tur 19. 29
 Affectio quid sit 106. 10
 Affectus quid sit 105. 54
 Affectus qui intro aut foras humo-
 res cōpellunt 4. 12
 Alba deiectio quid significet 65.
 5
 Alba oculorum rubra, quando ma-
 la sunt 3. 28
 Alimenti distributio quo modo fi-
 at, 122. 19
 Alimentū semicoctum est pituita 15
 1
 Alimentum aliud aliq; corpori est fa-
 miliare 316. 26
 Alimentum immutatur, & immutat
 317. 28
 Alopecia cur fiat 30. 28
 Alphos quid sit 167. 22
 Alteratio duplex 15. 5
 Alterationem philosophi quomo-
 do sustulerint 11. 24
 Alteratio in qualitatibus est 8. 15
 Alteratrix facultas qualis 15. 32
 Alterandam pituitam non vacuan-
 dam 15. 2
 Alterari elementa Thaleti placet
 11. 15
 Altus pulsus cur fiat 29. 5
 Altus pulsus idem raro latus 294.
 37
 Alui profusio de scirra ventris, aut

Index

- cuiuspiā intestini, atq; adeo vesicę.
255. 4
- Aluum sistit aquilo 149. 14
- Aluū hūmectat auster 149. 18
- Ambientis aeris magna est habēda ratio, 214. 1 & 129. 5
- Amor vt ē pullu deprehendatur
111. 9
- Amor corpus exhaurit 110. 37
- Analarca hydrops quid sit 202. 18
- Analarca lectionem non admittit
202. 20
- Anatome Homero Platoniq; ignota 242. 15.
- Angina qualis morbus sit 137. 32
- Anginā nō fieri sine febre 194. 17
- Angina non est diuturna 195. 20
- Anginę causę duę 192. 34
- Angina quę insānabilis, atque eius signa 193. 2
- Angustus pulsus cur fiat 290. 1
- Animalium elementa quę sint 9. 25
- Animalis facultatis fons, cerebrum
280. 19
- Animalis facultatis imbecillitatem qualis sudor indicat 199. 24
- Animali spiritu, qui per arterias ad caput cōportatur, tenuissimoq; sanguine nutritur cerebrū 236. 32
- Animal appellatur, quicquid vitę particeps est 238. 18. & 239. 10
- Animal qđ in venis & sanguine, quā si fontē quēdā igitis habet 249. 7
- Animę partiū explicatio 108. 8
- Animę tertię speciei sedes 238. 12
- Anima est motus principiū 239. 9
- Animę nostrę nū vnica sit substantia, quę tres facultates habeat, vel tres sint substantię 239. 19
- Animę ad Chimarā appositissima comparatio 240. 3
- Animę tres species tribus modis distributas in nobis cōstituit Plato
320. 9
- Animę species quę cessatione torpet, & a suis motib. quiescit, infirmissima efficit, quę vero exercitatur, robustissima. Ibidem
- Animę defectio sanguinem sistit
198. 1
- Animę perturbationū, in quas quis facile incidit, indicia 203. 19
- Animi mores immutari humorib;
326. 5
- Animi perturbationes cur tremorē faciant 119. 18
- Animi functiones bonas, bona nutritio adiuuat 16. 8
- Animi defectio tolet in multis affectib. esse vacationis terminus 5. 15
- ad Animi defectiōē qui vacuatur
95. 9
- Anni diuisio 156. 31
- Anni partes cur alię alios morbos creent 128. 5
- Anni partes, quę ad perspirationē aptiores, & contra 103. 26
- Anni tēperati descriptio 159. 16
- Anni temporū differentię 104. 20
- Anni tempora vt a medico spectanda 35. 19
- Anni tempora vt pulsus varient
172. 17
- Anxietas quid sit, & cur fiat 58. 18

Index

- Aparti, græca vox, quid apud Hip.
 significet 91. 17
 Apophlegmatismorum vsus 52. 1.
 & 7
 Appetitū tollit cruda pituita 78. 32
 Appetitus insoliti suspecti 79. 22
 Aqua qualis optima, & qualis mala
 150. 16. & 157. 30
 Aquæ quæ malæ 151. 8
 Aquis vinū addere ventos 159. 1
 Aquarum diuersitas 158. 36
 Aquæ duræ quales sint 158. 20
 Aquæ ex niue ac glacie noxæ 152.
 4
 Aquæ ex metallis malæ 158. 22
 Aqua inter cutem oboritur post co-
 piofam sanguinis profusionem
 200. 18
 Aqua inter cutē laborantes cito in-
 cidere oportet 201. 55
 Aquæ inter cutem species tres; earū
 autem sola alscites sectionem ex-
 polcit 202. 17
 Aquæ potus vbi cerebrum affectū
 est, multam nocet 250. 2
 Aqua frigida est & humida 323. 19
 Aquæ urinx in pueris perniciozæ
 25. 31
 Arcturi exortus 158. 9
 Arcturo exoriente pluuiæ cum ven-
 tis frigidis fiunt 160. 6
 Aqua & terra propius ad materiam
 accedunt, ignis autem spiritusque
 efficiendi vim habent 259. 2
 Aquæ frigidæ potū daturæ quæ sint
 consideranda 313. 4
 Aquilo saluberrimus 144. 21
 Aquilonis qualitates 149. 10
 Aquilo corpora firmat 163. 5
 Arbores syluestres cicuribus anti-
 quiores 238. 11
 Archigenes fallus est in celeritate
 cognoscenda 264. 15
 Archigenes falsus in formicatis pul-
 sus descriptione 264. 10
 Ardens febris acuta est 89. 30
 Ardens febris hyeme exorta letalis
 89. 30. & 220. 25
 Ardētissimis febrib⁹ sāguinis missio
 ad aīi defectionē pdest 95. 25
 Arida inflāmatioēs quæ ūnt 71. 14
 Aristoteles Hippo, sectator 11. 37
 Aristoteles Mitylenæus frigida po-
 tu importunē exhibito perijt
 312. 26
 Artemidorus, qui & Capito voca-
 batur, Hippo, interpres 1. 9
 Arteriæ recessus, & discessus quid
 269. 13
 Arteriæ latitudo non est ab altitudi-
 ne seiuncta. 292. 22
 Arteria quibus in etatibus mollior
 291. 17
 Arteriz moles quæ 264. 1
 Arteriz motus qualitas copiam ex-
 crementi significat 267. 18
 Arteriz interualli motus tres habet
 differentias 266. 34. 4
 Arteriarum motui duo insunt pri-
 mo, & quæ 256. 32
 Arteriæ distentio qua ratione explo-
 randa 264. 22
 Arteriz distētio arsi, cōtractio thesi
 proportionē respondet 268. 22

Index

- Arteriæ distentio cuius gratia fiat 266, 26
 Arteriæ distentio omnibus est sensibilibus 264. 22
 Arteria dura maximam distentionē ad quam facit 302. 27
 Arteriæ contractio velut exspiratio est 271. 2
 Arteriæ contractionem non omnē esse sensibilem 260. 21
 Astra ad euacuationem consideranda 4. 15
 Arteriæ contractio sit ne sensibilibus 260. 3
 Arteriæ ictus quo tactu dignoscatur 262. 35
 Arteriarum qualis sit sanguis 5. 26
 Arteriæ digiti quo modo admouēdi ad explorandam contractionem 261. 27
 Arteriæ disruptæ signum 172. 26
 Arteriarū principium est cor 240. 11
 Arteriæ venarum nomine comprehendebantur 241. 19
 Arteriæ tunica pulsatur, ac venæ crassitudine quincupla, sexcuplaue est 241. 22
 Arteriarum venarumque processio 241. 16
 Artios, græca vox, qd apud Hippo. significat 91. 25
 Articulorū abscessus qui boni, qui mali 102. 5
 ad Articulos abscessus cur fiat 101. 12
 Articulis nil imbecillius 204. 22
 Articulorum tumores non temere incidendi 226. 17
 Asiatici vt ab Europeis differant 114. 1
 Ascites sola sectionē exposcit, & quo tempore, & quo modo 202. 25
 Asperū corpus ac durū egrè patitur, molle aut ac rarū contra 318. 19
 Athenis celum tenue fuit 215. 14
 Atra bilis duplex, quo modo 267. 6
 Atra bilis vnde fiat 267. 7
 Atra bilis cur autumnō fiat 105. 19
 Atra bilis cur fiat, ibidem
 Atra bili attributum instrumentum est lien 216. 17
 Atra bilis frigida est ac sicca 323. 18
 Atra bilis i qua ætate augetur 24. 29
 Atra bilis peisim⁹ est humor ibidē
 Atre bilis differētiæ quatuor 325. 9
 Atra bilis effectus 106. 22
 Atra bilis quales faciat mores 113. 29
 Atra bilis in quouis excremento mala 77. 18
 Atra bilis per inferiora ducēda 45. 27. & 225. 15
 ad Atram bilem qui sint inepti, qui item apti 7. 19
 Atra bilis qualē faciat colorē 3. 11
 Atra bilis in quibus ducēda 45. 25
 Atra bilis autumnō augetur 104. 27. & 10. 21. & 139. 9
 Atra bilis terreæ est naturæ 10. 13
 Atre bilis copiam qd significet 4. 34
 Atra bilis in cerebro generatæ signa 7. 11
 Atra bilis succus siccus 267. 4
 Atram bilem abundare quæ significent 6. 15
 Atram bilem purgant hemorrhoi-

Index

des 164. 28
 Attenuantia cruditatibus apta 95.
 28
 Attici acuto sunt ingenio 215. 14
 Attonitis vena vere lecanda 175. 7
 Auditum hebetat au si er 149. 16
 ex Auditu futuri morbi indicia 79.
 28
 Aues biliosas esse 179. 5
 Augmentum quid sit 24. 29
 Augmentum in quantitate est 8. 15
 Aurium excrementa cur fiant 77.
 14
 Auster calidus est & humidus 149.
 10. & 150. 27
 Austri in corpore effectus 149. 15.
 & 150. 27
 Austrini squallones vt fiant 151.
 33
 Autumni initium 138. 9
 Autumnus tabidis malus 206. 1
 Aurūnus quales faciat pulsus 293.
 14. & 272. 19
 Autūnus ad purgatiōes aptus 46. 8
 Autumnus omnibus malus 139. 15
 Autumnus cibos male fert 156. 12
 Autumni inæqualitas 10. 27. &
 133. 27
 Autumni qualitates 135. 28
 Autumnus atram bilem auget 10.
 21. & 104. 27. & 159. 9
 Autumni temperatura 104. 24
 Autūno sāguis exigū⁹ gignit 105. 17
 Autūnales morbi qui sint 157. 32
 Automnales morbi qui sint, & cur
 fiant 127. 5

B

Balneorum vsus 46. 1
 Barba exorta est Phaetusa post co
 hibitos menses 231. 11 & Namy
 fia 231. 30
 Biliosa aqua potus noxa 158. 6
 Biliose quales sint aqua 158. 4
 Biliosos qualis vita faciat 128. 22
 Biliosi qualibus sint morib⁹ 113. 29
 Biliosa excrementa vigilias faciunt
 17. 34
 Biliosa excrementa educit mulla
 66. 10
 Biliosi immodico calore atrabilarij
 fiunt 7. 16
 Biliosi morbi calidi ac breues 184.
 33
 Biliosa sunt aues 179. 5
 Bilis sicca & calida 267. 4
 Bilis porracea in calidiorib. ac sic
 ciorib. non concoquentibus ge
 neratur 324. 9
 Bilis eruginosa mediū locū obtinet
 inter atram & flauam 267. 5
 Bilis eruginosa qualis 267. 8
 Bilis abundantis signa 4. 32. & 6. 3
 Bilis cor ætate crescat 136. 3
 Bilis ætate crescit 10. 31. & 104.
 27.
 Bilis atræ species quatuor 235. 9
 Bilis atra vt fiat 267. 6
 Bilis vtriusque generationis modus
 252. 21
 Bilis atra duplex 267. 6
 Bilis superaffata atrā bilē facit 7. 16
 Bilis qualem faciat colorem 3. 10
 Bilis flauæ septē sunt species 325. 4
 Bilis flaua vomitu expurganda 59.

Index

5. & 22. 16
 Bilis pallida ætate viget 15. 24
 Bilis pallidiores facit 4. 10
 Bilis per inferiora expurganda 45.
 26
 Bilis ignem sacrum facit 48. 3
 Bilis liticalotos facit 6. 7
 Bilis capitis dolorem excitat 17. 10
 Bilem augent iqualiores 160. 11
 Bilis quo se recipiat 216. 6
 Bilis ira crefcit 61. 19
 Bilis vtraq; infomnes facit 78. 37
 Bilis igni proportionē refpondet
 10. 12
 Bilis qua ætate augetur 324. 28
 Bilis quos faciat mores 326. 6
 Bilis flauæ locus 324. 37.
 Bilis atræ locus 325. 2
 Bilis atra quales inducat mores 324.
 31
 Bilis è quibus fiat copiofior 14. 7
 Bilim qualis victus colligat 126. 23
 Bœotiæ cœlum craffum eft 215. 13
 Breuitas Hippocratis propria 1. 14
 Breuis vita, fed melior, diurne fed
 deteriori eft anteponenda 23. 19
 Bubones vbi fere fiunt 199. 10
 Bubones cur vnam partē corripiât,
 alia affecta 199. 8
 Bulbus narciffi vomitū ciet 50. 21

C

Cacochymia colorē immutat 163.
 15
 Cacochymia vt à putredine diftet
 19. 11

Cadaueroſa facies cur fiat. 103.
 19
 Calcali cur fiant 151. 8. 18. 31
 Calculus in renibus cur fiat 151.
 35
 Caliditas acrimoniam parit 179. 15
 Calida putrefcentia fieri calidiora
 47. 36
 Calida & ficca eft bilis 10. 13
 Calidiores & graciliores naturæ
 quales habeant pulfus 272. 6
 Calidum & humidum ver 323. 16
 Calidus & humidus eft fanguis 323. 16
 Caliginofa fomniare quid fignificet
 78. 6
 Calor humores attrahit 171. 13
 Calor concoctionis auctor 155. 21
 Caloris & frigoris fieri frequentes
 mutationes, morbi longioris fi-
 gnum 164. 18
 Calor natiuus hyeme copiofior
 155. 20
 Calorem propagat ira 61. 19
 Calor intentior bilem facit 14.
 6
 Caloris plurimum habent pueri
 19. 34
 Calorem mediocrem conciliat de-
 ligatio 61. 29
 Calor cordis cur minuatur 47. 22
 Caloris natiui fedes fanguis eft 47.
 20
 Calor è profundo fe efferens argu-
 mento fuit Themifoni vexari fe-
 bre hominem 273. 22
 Calor thoracis mordax febris fi-
 gnum 273. 17.

Index

- Calidum** quicquid est, per ignis excessum tale efficitur 245.24
Caloris innati fons est cor 240.11
Calorē appellat Plato ignē 245.22
Calorē habet oē animal in venis & sanguine, quasi fontem quendā ignis 249.7
Calor in intimis partibus augetur extrema cute vi frigoris cōdensata 318.25
Calor nativus refrigeratur copiosa sanguinis profusione 200.18
Calvaria os non vnum est 256.14
Caluitio finitur desipientia 185.34
Caluitium cur fiat 30.29
Cancer ab atra bili, 6. 19
Candidos facit pituita 4.10
Canities cur fiat 30.30
Canicula in purgationibus observanda 43.14
Capillorum generatio 255.22
Caprizās pulsus vnde fiat 278.30
Caprizans pulsus quando bonus 279.30
Caput qualia expleant 149.25
Capitis gravitatē facit auster 149.15
Caput ex bili in stomacho aceruata dolere 17.15
Capitis formationis ratio 233.21
Capitis cutis aliam corporis cutim multum crassitudine superat 242.31
Capius maxima veraque vincula ignoravit Plato 242.29
à Capite reliqua membra estimanda 1869
Caput replent & alit odores 213.12
è Capite quomodo facienda revulsio 54.24
è Capite cur exeat sanguis per nares 175.12
Cardialgia à bile fit 6.6
Catapotia sub lingua tenenda ad pituitam vacuandam 59.16
Cavitas oculorum cur fiat 72.26
Cava hepatis per ventrem leuari 83.9
Causa quid sit 105.35. & 125.3
Causarum genus duplex 128.36
Causa continēs proprie quid 266.18
Causa cōtinens pulsus quē 266.22
Causa continentis auctores Stoici 266.13
Causa efficientes pulsus tres, & quę sunt 266.22
Causa vt ab occasiōe differat 40.5
Causarum quibus sanitas continetur genus quadruplex 115.9
Causa morborū ex quibus cognoscantur
Causa morborum duplices
Causa continētis ante Stoicos nullus meminit 266.13.
Causis quibus qui, quomodo facilius offendat, aut cōtra 134.14
Causa eadem aliquando contraria producit effecta 328.26
Celer pulsus cur fiat 283.1
Celeritas qua ratione cognoscatur 265.15
Celeritas pulsus in febribus quę periculo vacat 282.12

Index

- Cerebro humectato somnum fieri 78. 35
 Cerebrū quę ptes expargēt 59. 35
 Cerebrum per quas partes vacuan-
 dum 21. 31
 Cerebro affecto aquę potus mul-
 tum nocet 2. 0. 2.
 Cerebrum, ne lædatur, duplici mem-
 brana tectum est 2. 6. 25
 Cerebrū spiritu animali, qui per ar-
 terias ad caput cōportat, tenuissi-
 moque sanguine nutritur 2. 6. 32
 Cerebrum neruorum, ac motus vo-
 luntarij, & quinq; sensuum est i-
 nitium 240. 8
 Cerebri inflammati signum 3. 30
 Cerebrum dupliciter affici 7. 16
 Chimarę comparatur anima appo-
 sitissimē 240. 3
 Chironia vlcera 167. 10
 Cibos cōcoctu difficiles, sūt qui me-
 lius quā leues conficiant 316. 20
 Cibus imutatur & immutat 3. 7. 28
 Cibi modus ē quibus spectetur
 90. 5
 Cibi biliosi qui sint, qui item pitui-
 tosi 14. 7
 Cibus parciōr euidentiora facit in-
 somnia 78. 25
 Circūglabra vlcera, maligna 207.
 36
 Chloron gręca vox quid significet
 119. 30
 Clysterium differentię, vsus, & mate-
 ria 51. 5
 Clysterium mollium, & acriū vsus
 51. 14
 Coctio salubritatis semper index
 83. 30
 Coctio omnia facit crassiora 25.
 35
 Coctionis signa vnde petenda
 25. 2
 Coctionis vis & significatio 92.
 12
 Coctionis perfectę nota 42. 13
 Coctionis signa semper bona 92.
 20
 Coctę aquę vtilitas 130. 25
 Colicus dolor vt à nephritico dif-
 ferat 132. 14
 Colligatio partium cur cognoscen-
 da 82. 30
 Colliquatio quid sit 105. 3. 1
 Colliquationis causę 105. 14
 Colliquationis signa 105. 35
 Colliquationem qualis defectio in-
 dicet 65. 9
 Colliquari corpus in febris vhe-
 mentissimis 105. 14
 Colores humorum quales 235. 3
 Color qualia signa præbeat 84.
 30
 Colore contabescere, malū 84. 30
 Colores quę vitient 72. 10.
 Color qualis à bono sanguine fiat
 20. 1
 Color morbum fere indicat 106.
 19
 Color vnde nigrescat 107. 22
 Colorem floridum quę faciant 21.
 11
 Color cur immutetur 163. 6
 Colorem natium quę variant 163.

Index

- 27
 Color excrementorum omnium cōsiderandus 117. 16
 Colores redundantem indicant humorem 217. 19
 à Colore sumptum indicium maximum est
 Coloris rubri natura 251. 24
 Colores morborum indices 164. 4
 Coloratiores facit aquilo 165. 5
 Colores corporum ab humoribus variari 327. 7
 Color qualia signa supeditet 3. 5
 Colores in facie euidentissimi 3. 14
 Colores in quibus à medico spectetur 8. 20
 Colores perniciosi qui sint 3. 15
 Color humoribus similis efflorescit 2. 3, & 5. 52
 Colorum mutatio pessima quæ sit 3. 15
 Comitialis morbus quali ab humore fiat 18. 10
 Comitiales morbi cur autumno fiant 154. 4
 Comitiales morbos facit auster 149. 16
 Comitibus veris initio vena secāda 155. 6
 Comitiales fiunt melācholici, & cōtra 250. 3
 Comitiales fiunt, si in corpus vergat humor 231. 1
 Conceptioni tempus magis idoneum post menstruas purgationes 209. 27
 Concoctio quid sit 24. 10
 Concoctio maximum bonæ crīsis signum 179. 14
 Cōcoctio sēper bona: sed nō sēper integræ crīsis futuræ index 84. 15
 Cōcoctiōis index qualis sit vrina 9. 1
 Concoctio in quibus morbis expectanda: aut non 22. 18
 Concocta medicanda, nō cruda 18. 21. & 69. 5, & 52. 36
 Cōcrescere languinē qd vetet 6. 31
 Congenitus morbus quis sit 127. 11
 Cōspicua insōnia quib⁹ fiāt 78. 20
 Constantia tempora cōstantes morbos creant 134. 17
 Constitutio corporū triplex 141. 11
 Constitutio cōstans cur fiat 161. 8
 Cōsuetudo seruāda, & qd de ea scripserit Hippocra, 226. 28, & 315. 14
 Cōsuetudo quantum habeat viriū 312. 1. & 314. 35.
 Cōsuetudo temere nō mutāda ibid.
 Cōsuetudo egri cognoscenda 112. 25. & 152. 34
 Cōsuetudo altera natura 318. 9
 Cōsuetudinis in victu vis 314. 9. & 316. 16. & deinceps
 Cōsuetudinis quanta vis sit 312. 1
 Cōsuetudo signum est cuiusdā nobis insitæ proprietati 317. 25
 Contagiosa lippitudo 119. 35
 Contentus pulsus quis sit 259. 7. & 265. 5
 Continens causa quæ sit 266. 18
 Continentis causz auctores Stoici 266. 15

Index

- Continentes causæ pulsū quæ sint 266, 22
 Continuae febres maximis euacuationibus iuuantur 95, 9
 Contractio arteriæ thesin refert 268, 25
 Contractio arteriæ veluti exspiratio 27, 2
 Contractio arteriæ quomodo exploranda 265, 35
 Contractio arteriæ non omnis sensibilis 260, 21
 Contractio pulsus vt intelligatur 263, 9
 cur Contrahatur arteria 267, 14
 Contraria contrariorum remedia 14, 20, & 61, 7
 Contrariorum contraria sunt effecta per se, ex accidenti vero idem ex contrarijs fit 318, 25
 ad Contraria fit reuulsio 52, 34, & 53, 29
 Contrarietas in reuulsione qualis spectetur 53, 29
 Conualescentes modaratè exercendi, 102, 11
 Conuulsiones qualis humor faciat 17, 35
 Conuulsio in voluntarij motus instrumentis 119, 5
 Cōuulsioni febrē superuenire præstat, quam contra 222, 6
 Cor fons vitalis facultatis, animalis cerebrum est origo, 180, 19
 Cor hepate calidius & siccius 5, 21
 Cordis sanguis magis flauus 5, 23
 Cor arteriarum, innatque caloris, pulsus item, ac iræ fons est 240, 11
 Cor inflammatione, aut erysipelate affectū, hominē interimit 203, 2
 Corippi vxori quid acciderit ob cohibitos mentes 231, 30
 Corporis vniuersi odor considerandus 76, 36
 Corporis fabrica diuina 10, 32
 Corpora duabus de causis fieri melancholica 88, 3
 Corpora alia alios ad morbos paratiora 110, 35
 Corpora cur inter se agant 14, 17
 Corpus horti similitudine creatum 241, 2
 Corpora ex minutioribus conficta, continētur maioribus: quæ vero ex maioribus, minora nullo modo possunt continere 243, 9
 Corpus rarum ac molle facile patitur: durū ac asperū, contra 319, 19
 Corpora vacuari solita quo modo tractanda 321, 26
 Correctio medicamentorum necessaria 42, 27
 Corruptelæ species
 Crapula cruditatem generat 18, 30
 Crapula podagram irritat 17, 1
 Crassiora omnia coctione fieri 25, 33
 Crassus pulsus quis 289, 10
 Crassorum brevis pullus 289, 10
 Creber pulsus duobus modis efficitur 288, 2
 Crebritas & raritas facile in intermittentē pulsum trāeūt 274, 11
 Crebritas pulsus causa quæ 288, 16

Index

- Crisis quid 97. 55 & 276. 16
 Crisis bonę tuncissimum signū a co-
 ditione morbi 279. 13
 Crisis omnis cur euacuatōe aut ab-
 scessu fiat 98. 2
 Crisis modi quatuor 97. 54
 Crisis aliquando facta humore ab
 ignobili ad nobile partē decūben-
 te 225. 5
 Crisis optima quę sit 81. 2. & 82. 12
 Crisim perturbatio antecedit 81. 8
 Crisis futurę signa 81. 9
 Crisis imperfecta quę dicatur 81. 4
 Crises perfectę quibus in morbis fi-
 ant 82. 4
 Crises imperfectę medici opem re-
 quirunt 82. 11 & 19. 23
 Crisis moditex 80. 32
 Crisis per mēses futurę signū 81. 33
 Crisis perfecta non attingenda; im-
 perfecta adiuuanda 82. 11
 Critica signa quę sunt 74. 37
 Criticę vacuationis per aliuū futurę
 nullum est signum 81. 28
 Critici dies qui appellant 98. 5
 Critica signa quando bona 92. 21
 Crispi capilli cur fiant 31. 12
 Cruditas semper mala 85. 34
 Cruditas tenuis facile acrimoniam
 concipit 18. 21
 Cruditate vt se exoneret cerebrum
 18. 3
 Cruditatis causę 18. 25
 Crudus qualis victus aptus 93. 28
 Cruda foras non euocanda 26. 9
 Cruda cur non purganda 19. 19
 Crudus humor non purgandus 18.

22. & 92. 36
 Cruda deiectio qualis sit 66. 30
 Crudi humores cur pueris fiat 19.
 54
 Crudus humor quis sit 18. 14
 Crudus humor glutinosus non est
 18. 18
 Cruditatis signa in quibus specten-
 tur 25. 3
 Cruditates lubricos gignūt 100. 10
 Crudi cur non purgandi 9. 25
 Cruda cur non mouenda 97. 15
 Cruda vrina quę sit 17. 36
 Crudi humoris noxę 8. 1
 Cucurbita mammis cur affligatur
 55. 6
 Cupiditates humores noxios vt in
 dicent 117. 11
 Curę immodicę atram bilē faciūt
 7. 31
 Cutis qualitates aduertendę 86. 25
 Cutis capitis reliquā corporis cuti-
 tim multū crassitudine superat 242
 31.
 Cute extima frigore cōdēsata, calor
 in intimis partibus augetur 518. 12
 D
 Declinatio quando fiat 52. 21
 in Declinatione pulsus inæqualitas
 peissima 274. 34
 Decubitus in ægris qualis malus 70
 28
 a Decubitu qualia signa 75. 24
 Deiectio quid Hipp. significet 9.
 32
 Deiectio qualis optima. 64. 20
 Deiectionis terminus 67. 9

Index

- Deiectio cuius sit coctionis index 24. 18
 Deiectiones ventris indicat coctiones 84. 6
 in Deiectione que consideranda 67. 16
 Deiectionis male species 65. 3
 Deiectio qualis cruditatis index. 24. 18
 Deiectio valde foetida cur mala 67. 2
 Deiectionis foetor quid significet 77. 9
 Deiectio nigra cur fiat 132. 29
 Deiectio sanguinea cur fiat 173. 18
 Deligatio quando capiti proffit 61. 28
 Deligatio vt facienda in sanguinis profusione 198. 15
 Delio natatore opus est Adagium 210. 1
 Delirium portendunt sputa rotunda 182. 23
 Delirationes pro exuperantis humoris ratione differunt
 Delirio sedari pleuritide, letale 180. 1
 Deliria ex humorum acrimonia fieri 17. 33
 Democriti de elementis opinio 13. 14
 Demonstrationis vsus qualis 55. 6
 Dentium stuporis remedium 118. 26
 Dentium stupor qd significet 1. 8. 21
 Dentium stridor quid significet 35. 1
 Dentium doloris causa, & remedia 185. 17
 Dentium stridoris causa 185. 13
 Dentes gustandi, tangendi; sensum habere videntur 185. 20
 Dentem appellat Hippo. secundum vertebre exortum 200. 29
 Deriuatio quid sit 52. 31
 Deriuatio vt distet a reuersione 52. 54
 Deriuatio vt fiat 52. 55
 Deriuatio per venas communes facienda 54. 35
 Deriuatio quando in fluxionibus facienda 54. 2
 Desipientie notae 116. 30
 Desipientiam qualia sputa indicent 182. 24
 Desipientiam multa etiam vrina finire, & caluitio 183. 34
 Destillatio cur fiat 60. 9
 Dicrotus pulsus quis sit 395. 5
 Dies, vt anno; eiusque partes, anni temporibus, proportionem respondeant 124. 2
 Dierum criticorum ordo 98. 6
 Dierum criticorum vis 140. 1
 Dierum quibus partus absoluuntur numerus 209. 14
 Difficiles iudicatu morbi cur fiat 319. 27
 Digerentium materia 56. 31
 Digni delicatae arteriae ad mouendi 279. 33
 Diolcorides Hippo. interpret 1. 9
 Dissectionis utilitas 82. 29
 Dissentio arteriae arsi respondet 268. 23
 Dissentio arteriae cur fiat 267. 9
 Dissensionis arteriarum aut contra illas maior vsus quando, & cur 267. 9

Index

- Diffentionis arterię inæqualitatis
 differentiæ 276. 24
 Diffentionis arterię vius, qualis in-
 spirationis 271. 2
 Diffentionis moles quid 292. 20
 Docendi genus lata oratione quā-
 tum præstet cōpendio 254. 27
 Dolor maior minorē offulcat 177.
 10
 Dolor ab humore quod modis ex-
 citetur 19. 2
 Dolor attrahit humores 171. 9
 Dolorum tempora diligenter ob-
 seruanda 207. 2
 Dolorib⁹ sūmis sanguinis detractio
 ad animi deliquiū pdest 95. 28
 Dorsi dolores cur fiant 18. 8
 Dulcis pituita somnolentos facit
 78. 30
 Dura arteria non facit maximā di-
 stentionem 294. 11
 Durus pulsus quibus in morbis fi-
 at 281. 14
 Duriore nervi motionis sunt, sen-
 suū aut acutorū mollissimi 235. 3
 Durum ac asperum corpus ægre pa-
 titur; rarum autem ac molle, faci-
 le 319. 13
 Dysenteria vnde fiat 207. 14
 in Dysenterijs diuturnis cibi fastidi-
 um malum, maximē cum febris
 207. 10
 Dylpnoea ē septi transversī scirrho
 265. 5
- E
- Efflorescere humores qd sit 105. 25
 Effusionum remedia 56. 21
 Elementa alterari 11. 27
 Elementi definitio 9. 25
 Elementa hominis sunt quatuor hu-
 mores 15. 7
 Elementorum substantias permisce-
 ri cenet Zeno 12. 1
 Elementorum moderatio sanitatē
 facit 14. 19
 Elemētis quatuor cōstare oīa 9. 21
 Elementa quatuor 238. 30
 Elephas q̄li ab humore nat 160. 16
 Elephas ab atra bili fit 6. 19
 Eparmata recidivas quando signifi-
 cent 175. 23
 Eparmata quid sint Ibidem.
 Epicuri de elemētis opinio 15. 25
 Epiomē cur fecerit Gal. 255. 17
 Erasistratus reprehēsus 15. 32
 Erasistratus medicus prætītissimus
 15. 32, & 14. 31. & 316. 1
 Erroris causa est similitudo 228. 27
 Erysipelate affectum cor hominem
 interimit 205. 2
 Euacuatio critica vt sit copiosa etiā
 est necesse 176. 18
 Euacuatio quib⁹ fugienda 39. 15
 Euacuatio quid sit 36. 23
 Euacuatio pro humorum inclina-
 tione facienda 21. 17
 Euacuatio ē directio faciēda 54. 15
 Euacuatio quo modo faciēda 100. 1
 Euacuationis species 36. 20
 Euacuationis immoderate incom-
 moda 166. 31
 Euacuatione repleta curari 45. 6

Index

- in Euacuatione quæ spectanda 4, 11
 Euacuatiões solitas intermitteri periculosiū 164, 33, & 165, 36, & 315. 4
 Euacuatiões immodicę corpus exhauriunt 111, 6
 Euacuatiões quæ non leuant agrū malæ 94, 30
 Euacuari solita corpora quo modo tractanda 321, 26
 Euacuatiōibus solitis retentis vena secanda 165, 35
 Euryphon medicus 2, 7
 Excandescentię viūs 117, 20
 Excrementum quale trahat lien 34, 35
 Excrementum fuliginosum quale sit 271, 12
 Excrementa quę qua expurgentur 107, 21
 Excrementa sua quo deponat cerebrum 18, 33, & 79, 30
 Excrementa diligenter consideranda 217, 11
 Excrementum duplex 236, 18
 Excrementa fuliginosa quæ sint 266, 31
 Excrementa consumit aquilo 149, 10
 Excrementa fumica quę sint 266, 35
 Excrementorum vitia quæ sint 107, 19
 Excrementorum sapores vt considerentur 77, 3
 Excretio cur vitietur 107, 12
 Excretio per aluum futura in crisi vt prælagiatur 81, 28
 Excretiōe crises optimas fieri 82, 12
 Excretionēs alteratę morbos præntiant 79, 21
 Exercitationis, etiam in anima, vis 320, 7.
 Exercitiū partes corporis robustiores, & solidiores reddit 319, 30
 Exercitia vt euacuent 45, 16
 Exercitia consuetata non temere omittenda 8, 6 & 219, 10
 Exercitia colorem floridam faciūt, 21, 11
 Experientia cur periculosa 28, 2
 Experientię genera tria 28, 25
 Experiētia quo modo faciēda 29, 2
 Expulsiōe ante perfectā cōditionē fieri, malū 99, 28, & 100, 1
 Exsiccatio quibus partibus proficit 57, 2
 Extinctio frigus facit ; 31
 Extenuati longum habent pulsum 292, 13
 Externa vt in egro consideranda 118, 1
 Externæ causę quæ sint 128, 36
 Extremorum calor & frigus aduertenda 86, 26

F

 Facies in egro primū consideranda 34, 21,
 Facies qualis marcoris index. 292, 31
 Faciei calor diligenter considerandus 20, 17
 in Facie colorum significatio euidentissima 3, 14
 a Facie qualia signa sint 75, 25
 Faciem a naturali multum recedere periculosum 164, 11

Index

- Facilitas tolerandi morbum, magni
est ad sanitatem momenti 73. 9
- Facultas concoctrix solidis parti-
bus infusa 25. 18
- Facultas quæ crifim faciat 99. 9
- Facultatis vitalis ftatus pulſu iudica-
tur 280. 4
- Facultatis extinctæ in oculo ſignũ
3. 26
- Facultatis robur vehemens pulſus
indicat 281. 11
- Facultatis imbecille ſignum 263.
30
- Facultatis naturalis iecur principiũ
280. 19
- Facultates naturales quatuor 170.
11
- Facultates aliæ alijs in partibus vali-
diores 170. 16
- Facultates animę tres 108. 8
- Facultates nũ vna, aut plures 108.
27
- Facultatum trium ſedes 32. 22
- Famelicos acida pituita facit 78. 31
- Fæſtidia in dyſenterijs mala 267. 10
- Fauces aſperas facit aquilo 150. 16
- Febrium tempora vt diſtinguantur
24. 33
- de Febribus Eraſiſtrati libri 14. 1
- Febris ſignum 273. 22
- Febres quæ inæqualem habent pul-
ſum 274.
- Febris expulſu quo pacto cogno-
ſcitur 263. 21
- Febres quæ pulſum habent celerem
296 31
- Febrũ modus qualis dicatur 125. 15
- in Febribus quando egri cibãdũ ſint
90. 18 & 89. 8
- Febres omnes victus humidus iuuat
90 12. & 154. 25
- in Febribus quando detrahẽdus ſan-
guis. 48. 31
- Febres intermittentes vt iudicentur
97. 6
- Febris tertiana legitima periculo
uacat, & pulſũ habet magnum, &
cauſas 282. 23
- Febris tertiana ex quo humore
270. 18
- Febris ardens hyeme exorta letalis
220. 25
- Febrem conuulſioni ſuperuenire
præſtat, quàm contra 222. 6
- Fellis veſicę vſus 14. 35
- Feras appellat Hipp. terinos ac ſauos
morbos, & quãdoq; lubricos 100
9
- Ferre facile quę ad ſalutẽ futura ſũt
ægrũ oportet 80. 12. & 6. 13
- Ficianus Hippo. interpres, atq; Gal.
præceptor 175. 19
- Figure extremę in decubitu malæ
70. 30
- Filis ſublatis ſanguinem nõ concre-
ſcere 6. 31
- Fiſtulę cur dictæ 168. 8
- Fiſtulę aliorum morborum reme-
dia 168. 16
- Fiſtularum vtilitas 168. 9
- Fiſtularum duplex genus eſſe 198. 9
- Fiſtulas curandi ratio, Ibidem 24.
- Flatus hypochondriorũ cur fiãt 87. 3
- Flatus inuitis excernuntur aliquan-
do

Index

- do 77.26
- Flauedo a siccitate fit 5. 23
- Flauē bilis temperatura 267.4
- Flauē bilis species septem 525. 4
- a Flaua bili qui morbi fiant 6. 4
- Flauī pili cur fiant 31.11
- Flexus venarum cur sint facti 16. 6
- Floridus color quis sit 21. 8
- Floridum spiritum dici non posse 71.36
- Fluctuationes in stomacho cur fiāt 60. 14
- Fluida corpora, quibus & quo modo facienda 59. 20
- Fluida corpora cur facienda 22. 12
- Fluida corpora facere qd sit 18.22
- Fluoris muliebris causā 65. 18
- Fluxiones vt fiant 170. 15
- Fœminæ in sinistra vteri parte generantur 209. 26
- Fœminæ in vtero tardius augentur & conformantur, in lucem vero editæ citius crescunt; mares contra 210. 10
- Fœtida excrementa vnde fiant 76. 16
- Fœtida excretiones malæ 175. 26
- Fœtida deiectio quid significet 66. 19
- Fœtoris significatio quæ sit 77. 9
- Fœtorem in somnis sentire quid significet 78.4
- Fontes cur hyeme calidi, æstate frigidi 150.12
- Foras quæ vergunt,intro non recocanda 56. 29
- Formicans pulsus quis sit .295. 4
- Formicans pulsus quid significet 286. 4
- Fortes qualis regio creet 114. 15
- Frigida & humida est pituita 10. 14
- Frigida & sicca est atra bilis 10. 14
- Frigidę potionē vt demus, quæ consideranda 312.15 & inde
- Frigidis rebus primum cutis densatur,deinde autem & intima quoque 318.17
- Frigidum vlceribus inimicū 202.52
- Frigidus aer inspiratus tabidis nocet 202.30
- Frigidus aer nocet in cardiaca syncope 205. 3
- Frigida somnum conciliare 186.2
- Frigidus humor crudus appellatur 267.1
- Frigus humores intro rapit, calor euocat 4.13
- Frigus nigredinem facit ; extinctio frigus 5.31
- Frigoris vi densata cute, calor in intimis partibus augetur 318. 25
- Fructus frigidi durum faciunt pulsum 265. 14
- Fuligini similia excrementa in nostro corpore quæ 266. 29
- Fuliginosum ac fumeum excrementum quale 271.12

Index

Fumantes febres diuturniores 89.

50

Fumeum excrementum quale sit

271. 16

Fumo similia in nostro corpore

266. 30

Furunculus quid sit 167. 14

Furunculi duplices 167. 16

G

Galenus dicrotum pulsus se vidisse
negat 295. 6

Galenus de vocabulis medicis liber
106. 5

Galenus pater qualis fuerit 116.

14

Galenus in Timaeum interpretatio 16.

28

Galenus de vrinis liber 8. 31

Gal. de ptu septimestri liber 208. 24

Galenus commentaria in lib. de hu-
moribus 219. 6

Genitalis medulla appellabat, que
nunc spinalis; & quare 241. 30

Genituram ac nares natura habentes
humidiores, egrius valent; qui
bus contraria salubrius 182. 30

Contrariam videtur legisse senten-
tiam Galenus. Ibidem.

Gibba iecoris per vrinas purgari
22. 4, & 83. 8

Gingivarum, suppuraciones septimo
die expuuntur 185. 4

Gingivarum substantia condensa
est. Ibidem 10.

Glabri quali sint temperatura 31.

52

Glans vnguentaria vomitum mo-
net 50. 25

Glutinosi humores ad vacationem
inepti 39. 16

Glutinosum esse pus 18. 15

Graciles pulsus qui 258. 12

Gracilius pulsus longus 289. 12

Graciliorum qualis sit pulsus 272.

7

Grauari caput austro 149. 15

Grauedo quid sit 60. 12

Grauedo cur fiat 60. 9

Graueolentia puris propria 18.

16

Graueolentia omnia morbofa 76.

32

Grauidis erumpere menstrua, peri-
culosum foetui. 209. 5

Grauidis quibus mensibus labores
fiant 210. 22

Grauitas auditus cur fiat 68. 6

Grauitas capitis a pituita fit 6. 27.
& 58. 5

Gustu morbi futuri signa 79. 26

H

Habitus quibus facile digeratur 111.

3

in Habitu morbi periculosi 25. 20

Hæmorrhoides quibus, & quales sa-
lubres 164. 22, & 166. 27

Hæmorrhoides cur non temere ob-
struendæ 165. 15. 315. 7

Hæmorrhoides omnes obstruere se
mel, periculosum 164. 33

y iiij

Index

- Hæmorrhoides declinantis ætatis
 proprię 164. 26
 Hæmorrhoides è quibus morbis li-
 berët 164. 22. & dinceps, & 168.
 28
 Hæmorrhoides melancholicos affe-
 ctus curant, Ibidem.
 Hæmorrhoida vnâ semper relin-
 quendam 165. 1
 Halitus osi excrementû vnde 271. 1;
 Halituum duplex genus 142. 25
 per Halitum quæ sunt digerenda 26.
 15
 Hebdomades vt numerandæ 98. 11
 Hepar sanguinis fons 5. 19, & 324.
 35
 Hepar naturalis facultatis fons 280.
 19
 Hepar quâdo qua expurgatur 22. 1
 in Hepatis affectibus quæ vena secâ
 da 55. 11
 Hepatis infirmitas cruentam facit
 deiectionem 175. 20
 Herbæ quæ aquas vitient, aut corri-
 gant 131. 2
 Herophilus pueri pulsus satis ma-
 gnum esse dixit 280. 36
 Herophilus arteriæ distentionē arsi,
 contractionem thesi respondere
 dixit 268. 23
 Herophilus & Archigenes falsi in
 descriptione pulsus pueri, & for-
 micantis 264. 9
 Hæstius ab Erasistrato reprehensus
 in causis respirationis assignâdis.
 251. 2
 Heterorhythmi pulsus 271. 26
 Hippocrates, ac reliqui veteres se-
 men ad pudendum à spinali me-
 dulla deferri censebant 241.
 30
 Hippocrates bonorum omnium in-
 uentor 211. 16
 Hippocratis non esse librum prædi-
 ctionum 71. 37
 Hippocratis regio quali sit tempera-
 tura 141. 21
 Hippocratis scripta qui depraua-
 rint 2 29
 Hippo, interpretes 1. 1
 de Hippo, proprijs libris Galenus
 70. 1
 Hippo, omnia qui sint interpretati
 1. 3
 Hippo, nomine aliorum libros cir-
 cumferri 2. 5
 Hippo, propria breuitas 1. 13
 Hippo, de seruanda consuetudine
 sententia, 315 17
 Hiantem dormire, letale 70. 29
 Hirsuto pectore quales sint 31.
 33
 Homëro ac Platoni incognita fuit
 anatomie 242. 15
 Hominis causâ reliqua esse omnia
 10. 4
 Homo palimbulus quis dicatur 181.
 5
 Hominis quæ sint elemëta 9. 22
 Hominis cum planta comparatio
 122. 7
 Horam quam anni partem vocent
 Græci 156. 27
 Horror cur fiat 58. 25

Index

- Horrorem qualia faciant excremen-
 ta 66. 19
 Hortorum aer malus 130. 1
 Horti similitudine corpus nostrum
 creatum 241. 2
 Humiditas puerorum cur non defic-
 canda 35. 9
 Humidus victus quibus profit 154.
 25
 Humidus victus febribus omnibus
 prodest 50. 12
 Humida & frigida natura ad æsta-
 tem aptiores 141. 19
 Humor quid sit 9. 18
 Humor frigidus & humidus pituita
 dicitur 267. 1
 Humor noxius primum vacuandus
 5. 35
 Humor crudus à pure vt diffet 18.
 15
 Humor qualis faciat tertianā 270.
 18
 Humor frigidus crudus vocatur
 267. 1
 Humoris crudi species duæ 18. 19
 Humorum migrationem, ætatū mu-
 tationibus fieri 121. 27
 Humorem qualem lien attrahat
 151. 25
 Humore simili omnia ali 15. 36. &
 5. 17
 Humores quibus inter se differant
 323. 10
 Humores quibus rebus augeantur
 singuli 324. 12
 Humores animi mores immutare
 326. 5
 Humores varij, infaniz genera va-
 riant 326. 10
 Humores cur certi certis tempori-
 bus augeantur 152. 11
 Humores quot modis dolorem ex-
 citent 19. 2
 Humores colores immutant 20.
 1
 325. 37
 Humores qui qualem sensum faci-
 ant 4. 7
 Humores quales abscessum faciant
 103. 8
 Humores cur intro ferantur 4.
 15
 Humores aeris temperies mutat
 127. 25
 Humores qui quando gignantur
 141. 7
 Humores alios per alias ætates abū-
 dare 19. 34
 Humor est in animali, quod in mun-
 do elementum, & in tempore
 tempestas. 325. 5
 Humorum generatiōis modus 251.
 17. & 252. 11
 Humorum tymmetria est sanitas
 325. 15
 Humores quatuor esse elementa 2-
 nimalium 9. 24. & 325. 14
 Humores ex elementis esse 15. 1
 Humores qui in excrementis mali
 77. 18
 Humores mali purgandi 19.
 10
 Humores quales noxij, & contra
 16.

Index

- 34
 Humores qui quibus temporibus
 floreat 104. 15
 Humores firmatos, nisi coctos, non
 mouendos 19. 18
 Humores quo vergunt natura du-
 cendos 21. 17
 Humores nutritionem variât 16. 18
 Humores animi mores imutât 16. 8
 Humores quatuor sempineffe 11. 27
 Humores qui per initia vacuari pos-
 sunt 22. 8
 Humorum singulorum consisten-
 tia 325. 12
 Humorum index lingua 214. 26
 Humorum singulorum variaz spe-
 cies 325. 4
 Humorum singulorum sapores,
 Ibidem 7
 Humorum singulorum colores,
 Ibidem 3
 Humorum eruptiones ante tempus
 malum 140. 8
 Humorum commigratio cur fiat
 171. 7
 Humorum alteratio est concoctio
 25. 17
 Humorum à symmetria morbos cre-
 at 325. 16
 Humorum abundantiam indicia
 vnde petantur 5. 30. & inde
 Humorum naturam mores sequi
 113. 26
 Humorum indigentiam aut redundân-
 tiam indicant somnia 78. 18
 Humorum intemperies morbos creat
 939
 Humorum intemperies morbos facit
 9. 28
 Humorum inclinatio spectanda 21. 17
 Humorum inclinationes malæ pro-
 hibendæ 94. 25
 Humoribus similis color efflorescit
 5. 32
 Hybernî morbi qui sint 105. 5. &
 137. 15
 Hybernî morbi quales sint 35. 27
 Hybernî morbi pituitosi 14. 11
 Hydropis species 162. 20. & 202.
 17
 Hydropis causæ 162. 3 & 165.
 8
 Hydrops qualis sit morbus 162.
 5
 Hydrops ab obstructione hæmor-
 rhumidum fit 165. 2
 Hydrops ex lienis scirrho 107. 30
 Hydrops omnis latum habet pul-
 sum 291. 27
 Hydrops qualis sit secandus 202.
 25
 Hydropis curatio 40. 31. & 201.
 29
 Hydropici cõfessi sũt secandi 201. 29
 Hyems auget pituitam 10. 20
 Hyems pulsum facit rariorem 275.
 17
 Hyemis temperatura 104. 21. &
 323- 19
 Hyeme alendum plenissime 155. 8
 Hyemis qualitates 133. 22
 Hypochondria mollia & æqualia
 esse, optimum 86. 29
 Hypochondriacorum remedia 87. 7

Index

in Hypochondrijs quæ spectanda
72. 4

Hypocarcidios hydrops 162. 26

Hysterica affectionis magnitudo
62. 14

I

Icterus a bile fit 6. 5

Icteri curatio 41. 2

Iecur partium supernarum & infer-
narum terminus 101. 16

Iecur corde humidius 5. 20

Iecoris vesica bilem attrahit 14.

34

in lecore sanguinis ac venarum, nu-
triendique corporis, ac propria
sibi substantiam cognoscendi est
origo 240. 10

Iecur quasi concretus sanguis 252.
29

Iecoris fibra complicata obortus
dolor, & curatus 230. 1

Ignis & spiritus vim habent, aqua
autem & terra propius ad mate-
riam accedunt 239. 1

Ignis quoniam minutiorib, partibus,
quâ cetera alia cõstat, per aquâ,
terram, aerem, & alia ex his com-
posita penetrat 243. 10

Ignem, appellat calorem nostrum
Plato 245. 22

Ignem venter noster continere nõ
potest 245. 14

Ignis excessu fit, vt aliquid sit cali-
dum ibidem 24.

Ignis calidus est & siccus 323. 17

Ignem somniare quid significet
78. 1

Ignis sacer à bile fit 48. 5

Ignis sacer qualis malus 224. 28

Imbecillitas naturæ medici requi-
rit opem 24. 2

Imbecillitatem quis pulsus signifi-
cet 280. 2

Imbecillitatis virium signa 265.

27.

Imbecilles maxime sunt articuli

204. 22

Imbecillas partes verna vacuatio-
ne curari 110. 14

Imbecillas partes variæ dici. 221. 5

Imbrem somniare quid significet
78. 2

Imbres insalubres 154. 1. & 197.

50

Immoderatio elementorũ est mor-
bus 14. 19

Imparibus diebus quæ iudicentur

96. 15

Impudentiæ signum 205. 26

Inæqualitas naturam prostermit

206. 2

Inæqualitas quo modo fiat 261. 1

Inæqualitatis duplex genus 274. 1

Inæqualitates nouæ in pulsibus &
quæ bonæ, quæ minus malæ, &
quæ pessimæ 278. 2

Inæqualitas causarum inæquales
morbos creat 128. 1

Inæqualitates pulsus unde exciten-
tur 277. 20

Inæqualis constitutio cur fiat 161. 8

Inæqualis pulsus cur fiat 275. 13

Index

- Inaequalem esse autumnum 10. 27.
 & 135. 27
 Inclinationo humorum vt spectanda
 21. 17
 Inclinationes humorum bonæ adiu-
 uandæ 94. 23
 Indices dies qui sint 98. 10
 Inediam qui facilius tolerant 35. 3
 Inedia qualiter euacuet 36. 23
 Inferiorum partium inflammatio-
 nes tutiores 102. 2
 ad Inferiora abscessus futuri signū
 101. 15
 per inferiora purgandi qui nō sunt
 46. 23
 Infernæ partes quæ vocentur 101.
 26
 Inflammato corde certissima mors
 205. 1
 Inflammatio vt immutet sanguinē
 49. 21
 Inflammationis tempora 24. 26
 Inflammationes magnæ magnis eua-
 cuationibus curantur 95. 10
 Ingenui hominis signum 205. 27
 ad inguina abscessus cur fiat 101. 8
 Infantis species, è varijs humoribus,
 variæ 326. 10
 Infantis cur autumnō fiant 139. 7
 Infantis hæmorrhoides superuenire,
 bonum 166. 22
 Insomnia conspicua cur fiant 78.
 23
 Insomnia ijs qui parcius comedunt
 euidentiora 78. 25
 Insomnijs Galenus præclara quædā
 admonitus 79. 2
 Insomnes quæ causæ faciant 78. 35
 Inspiratio quid 249. 2
 Institutio quantum habeat momen-
 ti ad virtutem 16. 20
 Instrumentum duplex 15. 4
 Instrumenta purgando sanguini a
 natura facta 14. 33
 Intemperies octo esse 16. 13
 Intemperiei duplex genus 16. 13
 Intercidens pulsus vt fiat 276.
 12
 Intermittens pulsus quando fiat
 275. 8
 Internæ causæ quæ sint 129. 2
 Interpretis quod sit officium 1. 21
 Intestina vomitu non vacuanda 45.
 4
 Intestinorum vitia cur fiant 139. 1
 in inuasiōe pulsus inequalitas mi-
 nus mala 274. 32
 Inuitæ lachrymæ quid significant
 218. 15
 Ira bilem auget 61. 9
 Iracundiæ indicia 205. 19
 Iracundiæ sedes quæ sit 5. 29
 Irritatio quæ vocetur ab Hippo.
 57. 14
 Irritatio cur attendenda 68. 13
 Iliadis causæ 138. 21
 Iudicantia signa quæ sint 92. 8
 Iudicantia signa non semper bona
 92. 21
 Iudicata integre nō mouēda 23. 37
 Iudicationes quo morbi tempore
 fiant 90. 28
 Iudicationes quæ meliōres, aut con-
 tra 96. 33. & 82. 12

Index

Indicationes medicamentis, dum fi-
unt, non irritandas 90. 31
Iumentorum similis vrina à crudo
humore 17. 36
Iustitia in corporis nostri fabrica
11. 10
Iuuenum qualis temperatura 35. 6
Iuuenum qualis sit natura 10. 25
Iuuenum pulsus qualis sit 272. 14

L

Labia in quibus febribus vlceran-
tur 225. 21
Labia cur vlcérantur Ibidem 24
Labor mordacia concitat excreme-
ta 66. 17
Labor immodicus atram bilem ge-
nerat 7. 24
Labores grauidis quibus ferè men-
sibus fiant 210. 16
Labri concussio vomitus prænun-
tiat 81. 19
Lachrymæ quales quid significant
218. 15
Lachrymæ cur inuitis exeant 5. 24
Lachrymas experientibus cur an-
quando vrantur 52. 10
Latitudo calorem innatum diffundit
118. 11
Latitudo atq; moeror sine causâ ma-
nifesta melâcholicum indicat hu-
morem 219. 22
Lambdoidis sutura sita, & cur sit
facta 236. 16
Languidus pulsus quid significet
223. 30

Languorem facit auster 149. 15
Lassitudo qualis venæ sectione iu-
uetur 55. 14
Latus pulsus in crisi 291. 15
Latus pulsus idem raro altus 294.
22
Lata pustula ab humore frigido fi-
unt 57. 33
Legumina lumbricos gignunt 200.
13
Lepram qualis facit humor 160. 6
Lethargus vnde fiat 276. 4
Lethargicorum qualis sit pulsus
262. 5
Leuissima aqua optima 130. 18
Libri veterum quando deprauati coe-
pti 2. 29
Libri de causis pulsuum quantum
sint necessarij 277. 8
Librorum veterum quâta sit aucto-
ritas 1. 18
Lien corporis colores vitiat 107.
37
Lienis vsus 14. 35
Lienis vsus ac situs 132. 17
à Liene qui morbi fiant 132. 27
Lienosi cur fiant 132. 30
Linguae suppuraciones septimo die
expuuntur 85. 4
Lingua humorum index 214.
26
Lingua colorum atque humorum
simul index 163. 21
Linguae colores considerandi 8.
20
Lippitudo cur sit contagiosa 119.
33

Index

Liquida deiectio cur fiat 64. 27
 Liquida deiectio quid significet
 64. 30
 Liuidus color cur fiat 3. 11
 Liuidus color ab atra bile est 6. 35,
 & 3. 11
 Liuidus color rubro ac viridi peior
 3. 13
 Liuidæ excretiones malæ 173. 26
 Liuidæ in oculis venæ letales 3.
 29
 Localia ante purgationes non adhi-
 benda 41. 19
 Loci affecti cognitio difficilis 42.
 13
 Loca idonea in purgatione quæ vo-
 centur 21. 22
 Loca conuenientia purgationi vt
 eligenda 44. 3
 Loca quæ facilius perficiuntur, aut cõ-
 tra 144. 27
 Locorum in reuellendo contrarie-
 tas 52. 35. & 53. 29
 Locorum mutationes periculosa,
 vt temporum 144. 35
 à Locis vt variantur viæ purgatio-
 nis 44. 37
 Longæ febres cur fiant 151. 17
 Longi morbi indicium 9. 11, &
 280. 9
 Longior quibus fiat pulsus 292.
 14
 Loquela quib⁹ morbis obfit 61. 34
 Lucem cur refugiant oculi 3. 22
 Lumbricos quandoque feras vocat
 Hippo. 200. 7
 Lumbricorum causa Ibidem 10.

Lulciosa affectionis causa, & quan-
 do curatu difficilis 194. 22
 Lycus Hippo. interpres 175. 18

M

Madentia vlcera quæ sint, & cur fi-
 ant 149. 35
 Magnus pulsus valentium virium
 265. 27
 Mammarum cum vtero communio
 121. 25. & 171. 16
 Man⁹ modice calida thoraci admo-
 uenda ægroti 273. 16
 Marasmi signa 292. 28
 Marcoris signa 292. 28
 Marcoris indicium facies 292.
 31
 Mares quos habeant pulsus, & qui
 differant à foeminis 272. 4
 Mares in dextra vteri parte concipi
 209. 26
 Mares in vtero citius conforman-
 tur, in lucem autem editi ferius
 quam foemine 210. 10
 Materia medica 113. 10
 Materia periculosam facit experien-
 tiam 28. 2
 Maturatio in quibus humoribus
 expectanda 22. 10
 Maturatio in longis morbis semper
 expectanda 100. 10
 Maturationes à quibus fiant 88.
 16
 in Maxillis abscessus cur fiat 101.
 8
 Maxima distentio nunquam fit ar-

Index

- teria dura 294. 11
 Medicinam evertunt qui vnum ponunt elementum 12. 12
 Medicamenta omnia ventriculo noxia 42. 27
 Medicamentis purgantibus quæ miscantur 42. 30
 Medicamentorum vires ut explorantur 29. 30
 Medicamenta sanos exoluunt 42. 36
 Medicamento epoto cur quidam non purgantur 222. 35
 Medicus quo tactu debeat esse ad cognoscendum arteriæ istæ 262. 35
 Medicus naturæ minister 53. 2
 Medico primum ad ægrorū accessu ro quid considerandum 273. 5
 Medicum nulla re deterri oportet, quo minus omnia tētet remedia 232. 15
 Medullam genitalem Plato ac veteres appellabant, quam nos spinalem, & quare 241. 30
 Medulla spinali Hippo, ac reliqui veteres semen maribus ad pudendum deferri credebant 242. 1
 Melancholia linus est quasi quidā 132. 22
 Melancholiz cur autumnō fiant 159. 8
 Melancholia qualia faciat sputa 8. 27.
 Melancholiz qua natura sint propense 7. 20
 Melancholicum redditur corpus biliosum, sanguineumque, si efflu-
 xus non habeat 187. 27
 Melancholici humoris index morror atque latitia sine causā manifesta 219. 22
 Melancholicorum variz imaginationes Ibidem 27.
 Melancholicus humor suapte natura deorsum fertur 225. 14
 Melancholici fiunt comitiales, & contra 250. 30
 Melancholici fiunt, si in mentē vergat humor 251. 1
 Melancholico sanguine nutriri licentem 107. 24
 Melancholici qui sint morbi 45. 25
 Melancholici humoris effectus 166. 2
 Melancholica corpora duabus de causis fieri 188. 2
 Melancholicis hamorrhoides superuenientes, curant eos 166. 21
 Membra, peculiare animantium partes nuncupantur 238. 21
 Membra omnia, & partes mortalis animantis mutua quadam cognitione tenentur 258. 5
 Membranarum cerebri vñus 256. 23
 Membranz cerebri quo aluntur 237. 6
 Mensium magna ac repentina suppressio morbi index 79. 25
 Mensium retentorum noxa 62. 31
 Mensibus quibus labores fiant grauidis 210. 16
 Menstruæ purgationes grauidis incommodæ, minus tñ priorib, men-

Index

- sibus 209. 2
 post Menstruas purgationes conceptioni accommodatissimum tempus 209. 17
 Menstruis cohibitis quæ oborta sint Phactuse Pythæ coniugi 2. 1. 11 & Namyfæ Corippi vxori 2. 1. 30
 Menstruæ purgationes diutius cohibita vix possunt reuocari 2. 2. 8
 Menstruorum color humoris abundantis index 6. 21
 Migrationes humorum ætas vt faciat 121. 7
 Mistio philechthros vocata 225. 26
 Modi morborum vt cognoscantur 125. 33
 Mœror calorem innatum contrahit 118. 12
 Mœror humores intro retrahit 4. 15
 Mœroris causæ 117. 1
 Mœror atque lætitia sine causâ manifesta, humorem indicant melancholicum 219. 22
 Mœstitia atræ bilis index 7. 30. & 219. 22
 Mœstitia multa in facie mala 3. 33
 Mœstitia calorem contrahit 61. 21
 Mollissimi nerui sunt sensuum acutiorum, motionis autem duriores 255. 5
 Molle corpus ac raram facile patitur: durum vero ac asperum contra 519. 19
 Mollior quibus ætatibus fit arteria 292. 17
 Molliores qualis regio gignat 114. 4
 Mōtani homines quales sint 114. 6
 ad Morbos quos qui sint procliuiores 154. 19
 Morbi quales sunt periculosiores 154. 4
 Morbus quid sit 14. 22. & 105. 30 & 1. 4. 25
 Morbus palimbulus quis 181. 5
 Morbi biliosi breues 184. 35
 Morborum maximam causam plenitudinem 212. 51
 Morborum causæ e quibus cognoscantur 326. 31
 Morbus venementi qualitatum impulsione generatur 254. 8
 Morbus vulgaris, pestilens fit, cum multi moriuntur 195. 22
 Morbos ferinos ac læues aliquādo feras vocat Hippo. 200. 9
 Morbi longi senes ad mortem vsq; comitantur 220. 19
 Morbi præter rationem temporis orti, perniciosi 220. 24.
 Morbus attonitus ætate exortus, exitialis est Ibidem 25
 Morbos quos crisis, quos solutio finiat 81. 4
 Morbos à mutationibus maximis fieri 115. 1
 Morbi perniciosi cur vesperti exacerbentur 124. 8
 Morbi species vt consideranda 35. 29
 Morbi omnes ab excessu ac defe-

Index

tu fiunt 36. 8
 Morbus in quibus consistat 14.
 19
 Morbi motus status futuri index 89
 26
 Mordax thoracis calor quid signifi-
 cet 273. 17
 Mordacia excrementa cur ad motū
 concitentur 66. 14
 Mordacia intro nō reuellenda 16.
 10
 Morientium qualis sit pulsus 285. 2
 Mores sequi temperaturam 113. 27
 & 16. 8
 Mores temperaturę indices 16 8. &
 114. 26
 Mores ægri spectandi 114. 29
 Mores animi ab humoribus pende-
 re 16. 8
 Motionis nervi sunt duriores 235. 3
 Motus voluntarij principium, cere-
 brum. 240. 9
 Motus attenuat 219. 34
 Motus & sensus acuit aquilo 149.
 12
 Motibus voluntarijs spiritus absum-
 mitur 290. 24
 Motus omnis vehemens crudis no-
 xius 93. 17
 Motu priuantur hystericę 62.
 14
 Motus repentinus parum tutus 112.
 9
 Mulier podagra non laborat, ni
 si menstrua defecerint 231.
 13
 Nulla quo purior, eo magis deijcit

excrementa biliosa 66 10
 Mundities ad sanitatem apta 160.
 18
 Mutari elementa 13. 13
 Mutatio omnis repentina periculo-
 sa 112. 9. & 313. 17
 Mutationes aeris repentinę parum
 tutę 132. 22.
 Mutationes morbos pariunt 113.
 1.
 Mutationes morborū quatuor mo-
 dis fieri 96. 31

N

Nares ac genituram natura habentes
 humidiores, ægrius valent: qui-
 bus cōtraria adfint, salubrius 182.
 13
 Contrariam sequitur sententiam
 Galenus. Ibidem.
 Nares humidę cur fiunt 77. 12
 Narium abscessiones septimo die di-
 scutiuntur 185. 5
 Narium substantia condensata 185.
 11
 Nares sunt locus motus sanguinis
 324. 36
 ad Nares quando fiat reuulsio 54.
 26
 Nasi humectatio 69. 16
 Nasularum Platonis explicatio
 244. 2. & inde
 Natura ægri propria consideranda
 125. 33
 Natura quę, ad quę tempora aptio-
 res 141. 9

Index

- Natura quid sit 153. 10
 Naturę nomine intelligit Hippoc.
 temperaturam, distributionem,
 constructionem, fabricationem-
 que 187. 4
 Naturę quę ad quas anni partes
 melius sint affectę 333. 11
 Natura in statu morbi cõditioni re-
 linquenda 155. 13
 Naturis qualibus quales morbi fami-
 liares 154. 4
 Naturis aut hominũ, aut ætatis, aut
 temporum alieni morbi pericu-
 losiores 154. 12
 Naturam medico imitandam 33. 2.
 & 25. 10. & 34. 5
 Naturę impetus spectandi 21. 17
 Naturę imbecillitas adiuuanda 91.
 25
 Naturę iudicationes permittendas.
 90. 31
 Naturę motus quo modo adiuuan-
 di 88. 19
 Natura recte agens imitanda 25.
 10
 Naturę recte facta imitanda. 34.
 5
 Naturam à medico adiuuandam 23.
 32
 Naturę quę ad melancholiam pro-
 cliues 7. 20. & 204. 5
 Natura communis intelligens 15. 29
 Naturę quę sint biliosiores 14. 8
 Naturalis facultatis principium he-
 par 28. 19
 Nervorum ortus 233. 24
 Nervi mollissimi sunt sensuum acu-
 tiorum, motionis autem durio-
 res 235. 5
 Nervum vllum in capite esse negat
 Plato 243. 1
 Nervos qui copulantes, & volunta-
 rij vocantur, in capite esse nega-
 vit plato, Ibidem.
 Nervos sensus authores esse, igno-
 ravit Plato, Ibidem. 4.
 Nigri pili cur fiant 31. 10
 Nigrę in oculis venę perniciose 5.
 28
 Nigra deiectio quid significet 65.
 18
 Nigra sputa pessima 59. 24
 Nigrę vrinę perniciofa 84. 3
 Nigredo fit à frigore 3. 31
 Nigror ex calore consequitur 194.
 34
 Niuem somniare quid significet 78
 11
 Nomen vnum plerunque multa si-
 gnificare 256. 9
 Numina non curanda 256. 2
 Noctes longiores cõditiones iuuant.
 156. 5
 Nubes rubra, rara in vrinis 9. 9
 Numesianus insignis medicus 70. 14
 Nutrire posse pituitam 15. 1
 Nutritio quę dicatur à Plato, 16 20
 O
 Obstructio dolorę vt cre et 17. 10.
 Occasio quid Hippocrat. significet
 69. 20
 Octauo mense editus partus nõ est

Index

vitalis 208. 30
 Oculorum color humorum index
 63. 18
 ab Oculis reuulſio vt fiat 54. 29
 in Oculis cur ſpectandi colores 72
 9
 Oculi cur lucem vitent; . 23
 Oculorum colores vt conſiderandi
 8. 20
 Oculi quales in maraſmo 292. 31
 Oculo nihil humidius 197. 34
 Odioſa vocata mixtio 323. 26
 Odoris qualis ſit natura 42. 25
 Odores mali morbos gignunt 130.
 5
 Odorum vſus atque effectus 213.
 13
 Odorum ſubſtantia qualis ſit 76.
 4
 Odorum ſpecies 76. 8
 Odores & alunt, & caput implent.
 215 28
 Odoratus guſtui proportionē re-
 ſpondet 75. 37
 Odoratus inſtrumentum 76. 4
 Oleoſa vrina quid ſignificet 103.
 34
 Olera lumbricos gignunt 200.
 10
 Ophiasis cur fiat 30. 28
 Opora quæ pars anni ſit 168.
 27
 Orationis organa 34. 25
 Oratio prudētiæ miniſtra . Ibidem.
 6
 ex orationibus obſcuris nullus eli-
 ci ſenſus poteſt 177. 6.

Oris graueolentia cur fiat 76.
 16
 Oris amaror à bile 6. 7
 Oris formationis ratio 234. 2
 Os caluariæ non vnum eſt 236.
 14
 Oſium numerus & natura. 11.
 5.
 Oſſa corporis fundamentum 186.
 17
 Oſcitatio cur fiat 58. 24
 Oſculi venę aperti ſignum 17. 21
 Oxymel pulmonis inflammationi
 cur conuenit. 284. 6

P

Palimbulus homo, & palimbulus
 morbus 181. 4
 Pallida bilis regium morbum facit
 6. 3
 Pallorem facit bilis 4. 9
 Palpebrarum tumores relictī, ce-
 teris mēbris extenuatis, recidi-
 uam indicat 223. 27
 Palpebrarum ſcabie laborantium
 remedium 52. 11
 Palpitatio quid ſit 120. 12
 Palpitatio quarum ſit partium affe-
 ctus 120. 15
 Palpitatio eſt in voluntarij motus
 inſtrumentis 119. 5
 Palpitationem qualis humor creet.
 17. 36
 Paluſtres aque omnes malæ præter
 egyptias. 150. 35.

Index

- Palustrium aquarum vitia 130.
 30
 Paraplegia quid, & eius causa 191
 36
 Panis impurus lubricos gignit 200.
 12
 Paribus diebus qui morbi iudicentur 36, 22
 Partes appellantur ea omnia, ex quibus totum conficitur 238, 20
 Partes ac membra omnia mutua congnatione tenentur 238, 5
 Partes pulsus duæ 266, 26
 Partes corporis humani tres 215, 29
 Partes omnes simili humore aliæ, 17. & 15, 36
 Partes principes non temerè medicamentis infestanda 45, 31
 Partes sine intellectu agere 15, 28
 Partes animalium ex sanguine 12, 4
 Partium societas vt spectanda 85, 16
 Partium vsus esse cognoscēdos 41, 28
 Partium diuisio 101, 24
 Partium communio humorum facit migrationes 171, 15
 Particulares naturas cognoscendas 34, 17
 Partus varia tempora 208, 29
 Partus qualis cōstitutio corrumpat 159, 32
 Partus octauo mense editus non est vitalis 208, 30
 Paulatim quæ mutantur, omnia tutiora 112, 8
 Pectoris cum testibus communio 121, 26
 Perfecta iudicatio qualis fit, 97, 6
 Pericranij origo & vsus 236, 29
 Perspiratio quid fit 62, 27.
 Perspiratio per cutim quibus adiunetur 44, 8
 Perspiratione quales humores vacuuntur 105, 11
 Perturbatio in crisi notabilis fit 92, 5
 Perturbationes animi in quas quis facile incidit 203, 15, & in Commenta,
 cum Perturbatione crises fieri 99, 18
 Pestilenti tempore morborum omne genus excitatur, tamen hi magis, illi minus consiliantur, pro antecedentis causæ ratione, 195, 23
 Pestilens morbus est cum multi moriuntur 195, 22
 Phaetusa Pythæi coniugi quid euenit post cohibitos menses 231, 11
 Philechthros vocata mistio 223, 26
 Philotimus medicus 14, 25
 Phrenitidi apti 203, 31
 Physica quatenus medico necessaria 9, 31
 Physiognomicum præceptum 205, 14, & in Commenta,

Index

rio.
 Pica quo tempore magis infestare
 solet 210. 25
 Pigrities in quibus copiam sangui-
 nis mouet 8. 5
 Pilorum ortus 31. 2
 Pilorum generatio 235. 21
 Pindari locus citatus pro Boeoti-
 is 215. 15
 Pinguis delectio quid significet.
 67. 1
 Pituita humor frigidus & humidus
 207. 1 & 323. 19
 Pituita abundantisignum 4. 31, &
 6. 24
 Pituita candidiores facit 4. 31
 Pituita in pleuritide qualia faciat
 Iputa 8. 27
 Pituita aqua respondet 10. 12
 Pituitę species multa 78. 29.
 Pituitam auget mœror 61. 21
 Pituitam auget hyems 10 4. 26
 Pituitam calor non moderatus ge-
 nerat 14. 6
 Pituitam cur nullum expurget or-
 ganum 14. 37
 pituitam augent imbres 160.
 10.
 pituita nullum proprium attribu-
 tum est instrumentum 216. 8
 pituita, nullo medio, in bilem con-
 uertitur 324. 4
 pituita falsa proximè ad bilem isati-
 deam accedit 324. 6
 pituita è quibus nat copiosior 324.
 19.
 pituita quos mores inducat Ibidē.

32.
 pituita languini permista facit illū
 per venas penetrare 252. 7
 à pituita capitis dolores sternutamē-
 ta iuuant 61. 30
 pituitosi per superiora purgandi.
 43. 26
 pituitosis morbis ira prodest, obeſt
 mœror 61. 22
 plantę syluestres domesticis anti-
 quiores 238. 11
 plantas probabili ratione Plato ap-
 pellauit animalia, & quare 239.
 7
 plantę sensu præditę sunt. Ibi-
 dem,
 plantę, vt ijs aleremur, creatę. 241.
 1.
 plantę alicubi noxię, alio transla-
 tæ innocuę ac vtilis redduntur, 17.
 36.
 Platonis de venis magnis sententia
 quomodo sit intelligenda 241. 17
 Platonis quędam sententia non ad-
 modum accommodate dicta,
 242. 5
 Platoni anatome ignota 242. 16
 Plato capitis vera vincula ignora-
 uit 242 29
 Plato negat vllum in capite neruū
 esse 243. 1
 Plato nec neruos voluntarios voca-
 tos, nec ligamenta nouit, neque
 mutuam cum neruis fieri venarū
 complicationem, Ibidem.
 Plato ignorauit neruos esse sensuū
 authores, Ibidem, 4

Index

- Plato nassula cuiusdam plexum cō
stituit, qui nec re vera est, nec per
se ipse constat 246.15
- Platonis & Academicorum contra
ria sententia de aeris motu 250.5
- Plato per repulsionem, & non per
attractionē respirationem fieri cē
suit contra Hippocra. sententiā,
250.5
- plenitudo subitam euacuationē re-
quirit 100.36
- plenitudo duplex 100.30
- plenitudinis signa 7.29
- plenitudinem morborum multorū
causam 212.31
- plenus pulsus dici nullo modo po-
test 259.24
- plethora vena secta vt tollatur 19.
10
- pleuritis non semper venę sectio-
nem requirit 174.17, & 31
- pleuritim delirio cessare, pernicio-
sum 179.28
- pleuritis aliquando per sudorem de-
finit, aliquando etiam per absces-
sum 180.4
- plumbeus color quid significet 4.
36
- pluuiā quo modo obseruandā 160.
24
- pluuiā cum ventis frigidis decidūt
exoriente Arcturo 160. 6
- pluuiarum materia quę sit 142. 29
- podagrę causa 17. 1
- podagra nō laborat mulier, nisi mē-
strua deficiāt 231.23
- podagricos qualia vina ledāt 17.9
- potentia vina nervos opplēt 17.10
- Polybus Hippo. gener 2.5
- porraceus color ex viperā moria
163.28
- porracea bilis in calidioribus ac sic-
cioribus non concoquētibz ge-
neratur 324.9
- porrorum nocumenta 224.22
- portulaca dentium stuporem leuat
118.16
- potare frigidam quibus non sit no-
xium 313.8
- prærubri ad melancholiam propē-
si 7.22.
- prælagitioni sat est cognoscere cele-
ritatem aut tarditatē motus arte-
rię 263.25
- prælagiorum causa sumptam esse
vniuersam tractationem pulsū
256.26
- Præagorę vitreus humor 5.3
- principium quod sit 24. 26, & 31.
32
- principij vnus positio physice in-
uertit 12.23
- in principio ægris cibos prohiben-
dos 90.25
- in principio qui morbi medicamen-
tum ferunt 106.8.
- in principijs iudicantia in melius fe-
rē non apparere 91. 30
- in principijs critica signa mala 92.
30
- pronus decubitus quid significet
34.37
- propensio in somnum principijs ac-
cessionum adest 273. 26

Index

prudētia ministra est oratio 234.

6

pruritu qui conflidentur 160. 18

puḍēda putredini cur obnoxia 150

3

pueris nō est imperāda vacuatio per
inediā, aut medicamēta 220. 14

puerorum virtus cito dissipatur ibi
dem

pueri pulsus satis magnus esse vide-
tur Herophilo 281. 1

pueri pulsus male descriptus ab He-
rophilo & Archigene 264. 10

pueris calculus in vesica magis fie-
ri 131. 29

Pueri cur victum requirāt humidū
35. 9

Pueri cur calculosi 151. 17

Pueri alendi largissime 90. 8

Pueri qualibus humoribus abundēt
19. 34

Puerorum qualis temperatura 10.
24. & 35. 5

Pueris qualis victus debeatur 35. 9

pueri cur multū diffidentur 103. 23.

pueris quales vrinę perniciolę 25.

31

pueris cur vena non secanda 47.

19

pulmonis inflammationi quales sint
pulsus 284. 2

pulmonis inflammatio quam habet
respirationem 195. 34

pulmonis inflammationi cur conue-
nit oxymel 284. 6

pulmonis vulnerati signum 173.

6

pulmonis caro laxa 55. 24

Pulmonis affectus indicant sputa,
24. 20

Pulsus caussarum tria genera 266,
22.

Pul. heterorhythmī qui 27. 1.
26

Pul. satis magnus dictus ab Herophi-
lo 280. 37

Pul principium cor 240. 12

Pul. nunquam vehemens & mollis
265. 32

Pul. formicātis falsa pscriptio ab Ar-
chigene & Herophilo 264. 10

Pul. rhythmus quomodo fiat 261,
13

Pul. qualem habeat tertiana legiti-
ma 282. 24

Pul. qualis febris index 295. 24.
pul. lethargicorū qualis sit 262. 5

Pul. magni a viribus validis 293.
27

Pul. vtilitas 279. 4

Pul. quę causę ad breue tēpus mu-
tent 115. 5

Pul. vitalis facultatis index 280.
6.

Pul. notitiam non exercuit Hippo.
III. 14

Pul. in sanguinis missione obseruan-
dus 49. 33

Pul. ægri proprium esse cognoscē-
dum 115. 5

pul. etiam aliquādo hystericę amit-
tant 62. 15

pul. quis sit 71. 16

Index

- pul. contenti vehementes 261.9
 pul. altus & vndosus firmissimum
 sudoris signum 285.21
 pul. tractatio, vt intelligatur, quid a-
 gendum 265. 8
 pul. turgidus quis 258.14
 pul. Erasistrati sententia quando fi-
 ant 286. 19
 pul. reciproci decurtati, deficientes,
 crebri in vna dispositione inæqua-
 les qui fiant 286. 33
 pul. decurtati, reciproci, virium in
 firmitatem sequuntur 287. 31
 pul. communis quædam mensura,
 263. 32
 pul. gracilis quis 258. 15
 pul. qui magni, qui turgidi, qui gra-
 ciles nominentur, 258.14
 pul. celerissimus cum languidissimo
 nunquam conuenit 275. 57
 pul. lethargicorum remissus 262.5.
 pul. duritiem è scirrho lienis aut he-
 patis oriri quibus signis deprehē-
 datur 293.2
 pul. contenti, pulsus remissi quo mo-
 do 259.7
 pul. vsus quis 265. 26
 pul. dignotio maximæ difficultatis
 & vtilitatis 264.15
 pul. duæ partes, contractio & distē-
 tio 266. 26
 pul. super naturalem quibus de caus-
 fis augeatur 264. 5
 pul. inæqualitatū comparatio quam
 vim habeat ad prælagendum
 279. 4
 pul. ordinatus inæqualis quo mo-
 do. 261.6
 Pul. plenus ineptè dictus, & quibus
 rationibus impugnetur 259.
 25.
 Pul. tenuis: pulsus crassus 258. 19
 Pul. qui pressui resistit, validas vires:
 qui succumbit, infirmas ostendit
 280. 1
 Pul. tractationes quæ necessaria ci-
 tra hoc compendium 265. 10
 Pul. moderatus quibus rationibus
 exponatur 258.19
 Pul. altus cum vibrato quid portē-
 dat 285.26
 Pul. vndosus languidus vermiculans
 efficitur 285.31
 Pul. inæqualis nunquam in molli-
 tie, & duritie 274. 8
 Pul. celer à qua causa 283.1
 Pul. quid 255.25
 Pul. morientium qua ratione noscā-
 tur 283.25
 Pul. inæqualis naturalis 274.
 31
 Pul. rarus validam refrigerationem
 arguit 275.20
 Pul. rarus hyeme ob aerem ambien-
 tem fit 275. 17
 Pul. rarus à cibo pituitosis ijs qui in
 gēti fame laborarunt 275. 18
 Pul. rarus quod signum in febribus
 periculosus 275.20
 Pul. raro qui sunt, interdum cibi eu-
 piditate trahuntur 275.21
 Pul. vehemens facultatis robur indi-
 cat 281.11
 Pul. durus in quibusnam affecti-

Index

- bus fiet 281. 14
- Pul. durus in ægro quē non videris
antea, & febrem habeat annexā,
quid præ se ferat 282. 14
- Pul. inæqualis præter naturam &
gravis 274. 32
- Pul. inæqualis in inuasionibus mi-
nus malus 274. 32
- Pul. inæqualis in incrementis ma-
lus, & multo deterior in statu
274. 33
- Pul. inæqualis in declinationibus
pessimus 274. 34
- Pul. inæqualis & intermittens quā-
do 274. 35
- Pul. inæqualitas quibuscumque in fe-
bribus 274. 10
- Pulsibus tempora quatuor ex natu-
ra rerum accidunt, & quomodo
se habeant 269. 24
- Pul. inordinatus inæqualis quis
261. 13
- Pul. durus à vehemēti quomodo
distinguitur 262. 21
- Pul. durum quæ reddant, & arteriā
duram 292. 25
- Pul. calorem auctum in profundo
indicare potest 290. 25
- Pul. latus in crisi 291. 16
- Pul. lati in omni hydropis specie
291. 26
- Pul. longus in extenuatis 292.
14
- Pul. latus à quibus causis 290.
4
- Pul. angustus vnde 290. 1
- Pul. quibus de causis immutetur
263. 13
- Pul. gracilium longus 289. 11
- Pul. omnes æquales in longitudine
moriturus 289. 25
- Pul. innuens & circumnuens quid
significet 289. 7
- Pul. formicans quid indicet 285.
57
- Pul. formicans complet tertiā par-
tem vnus digiti in longitudine
295. 4
- Pul. altus & brevis si durus fuerit,
dicrotus efficitur 295. 5
- Pul. longus dicrotus nunquam Ga-
leno visus 295. 6
- Pul. inæqualis prauus quis 275.
35.
- pul. intercідens quādo & quomo-
do fiat 176. 12
- Pul. tardo simul & lāguīdo in quo
statu sint ægri 283. 2
- Pul. vehemens quando 289. 6
- Pul. caprizans vnde fiat 278. 50
- Pul. vigintiseptem differentiarum 257.
10
- Pul. vibratus, dicrotus quando
284. 24
- Pul. vndosus quando, & ex qua
caussa 285. 18
- Pul. vndosus sudorem nuntiat 285.
22
- Pul. languidus inseparabile signum
virium infirmarum 293.
30
- Pul. languidos & vehementes ad
præagia de viribus sufficere
293. 34.

Index

- Pul. contentus vehemens à Galeno dicitur 293. 36
- Pul. remissus languidus dicitur à Galeno 293. 37
- Pul. vehemens non statim semper, sed cum arteriam premimus, cognoscitur 294. 6
- Pul. altus, pullus latus, quando 257. 4
- Pul. caprizans quando annuntiet bonam crism 279. 1
- Pul. quiete intercisus humilis non est 279. 6
- Pul. durus è vini cur potu 293. 11
- Pul. durus ex esu autumnalium fructuum frigidorum 293. 14
- Pul. vibratus post vini potum cur in morbis diuturnis 294. 20
- Pul. varietas pro vario anni tempore & regione 272. 17
- Pul. altus cum latitudine raro fit 294. 24
- Pul. altus & angustus vnaque brevis raro, & cur 294. 25
- Pul. altus non ita decurtatur vt formicans 295. 1
- Pul. altus in longitudine impositio nem vnus digiti complet 295. 3
- Pul. languidus simulque mollis vitio cerebri periculosus 276. 7
- Pul. differentie quatuor in arterie distentione, & quæ 274. 6
- Purgatio quid sit 36. 19
- Purgatio appellatur etiam vacuatio spontanea 36. 26
- Purgatio quibus sit necessaria 19. 10
- Purgatio per loca idonea facienda 21. 17
- Purgatio quæ venæ sectione periculossior 100. 20
- Purgatio cur valorum inanitio dicta 36. 33
- Purgationes familiares omittæ morbos pariunt 315. 7
- Purgatio in fluxione quando adhibenda 54. 1
- Purgatio quibus per inferiora utilis 46. 25
- Purgatio cur crudis noceat 93. 22
- Purgationes per superiora quibus vitandæ 43. 25
- Purgationis bonæ indicia 33. 32 & 218. 7
- Purgationes verno tempore optimæ 46. 12
- Purgationis finis 40. 26
- Purgationi qui sint inepti 40. 29
- Purgatione in crudis omnibus abstinendum 92. 36
- Purgationem quæ requirunt vlcera 53. 34. & 41. 10
- Purgationem infernam qui requirant 68. 34
- ad Purgationem inepti qui sint 39. 12
- in Purgatione parcè alendum esse 46. 19
- Purgatione qui egeant 41. 14
- Purgatione intemperantes ladi 110. 24
- Pus à crudo humore vt differat 18. 15

Index

pustulæ quæ cito iudicentur, aut cō-
tra 57. 32

Pustularum differentia 57. 30

Putredinis causa 49. 37

Putredini quæ partes obnoxia

150. 4

Putrida excrementa horrorem fa-
ciunt 66. 19

Pythæ coniugi quid euenerit post
cohibitos menses 231. 11

Q

Qualitas motus arteriæ copiam ex-
crementorum indicat 267. 15

Qualitates corporum, actionis &
passionis eorum causæ 14. 18

Qualitas elementorum vnde peti-
tur 90. 5

Qualitas excrementorum mutata
in peius morbosa 79. 30

Qualitas in deiectione spectanda,
non copia 33. 26

Qualitatibus aeris immoderatis quo
modo occurrendum 112. 13

Qualitas in critica euacuatione ut
consideretur 82. 20

Qualitas eorum quæ vacuantur spe-
ctanda 43. 37

in Qualitate consistit alteratio 8. 15

Qualitates humorum indicant lom-
nia 77. 36. & 78. 18

Qualitas causarum morbos ut fa-
ciat 113. 19

Qualitates quatuor affectuum o-
mnium causæ 15. 7

Qualitates elementorum permisce-

ri 11. 27

Qualitates spectari temporum, non
omnia oportere 128. 28

Qualitates quatuor duobus modis
dici 15. 15

Qualitatibus differre anni tempora
155. 21

Qualitatibus elementa Hippo, no-
minat 12. 31

Qualitatem indicat color 8. 15

Quantitas ut in crisi spectetur 82.
19

Quantitatem colore non indicari
8. 11

Quantitate deiectiones non estiman-
das 33. 26

in Quantitate spectatur incremen-
tum 8. 15

Quartanas tres qui habuerit 58.
37

Quartana ab atra bile fit 6. 19

Quartana longissima 89. 29 & pe-
riculi expertes 184. 4

Quartana laboriosa 176. 9

Quartana ultra annum non durat
184. 1

Quartana species duæ 184. 15

Quartusdecimus dies acutorum ter-
minus 97. 15

Quiete intercisus pulsus humilis non
est 279. 6

Quotidiana febris à pituita fit 625

Quotidianæ longæ 89. 29

R

Rarus pulsus cur fiat 275. 9

Index

- Rarus pulsus quid significet** 275. 20.
Rarum corpus ac molle facile patitur, durum autem ac asperum contra 319. 19
Ratio & experientia se mutuo perficiunt 28. 16
Rationis vltus atque imperium 109. 7.
Recidivæ cur fiant 101. 11. & 159. 31. & 218. 11
Recidivæ futuræ indicium 225. 27
Recti capilli quibus fiant 31. 13
Refrigeratio vehemens è vini potu 253. 11
Refrigeratio pullum facit rariorem 275. 15
Regio ad morbi notitiam multum habet momenti 125. 35
Regio qualis quales pilos generet 31. 13
Regio mores vt variet 113. 321
Regionis ad morbos curandos consideratio 34. 31
in Regione calida morbi calidiores 154. 20
Regiones vt pullum variant 272. 33
Regij morbi causa 155. 27
Remedia à contrarijs 14. 20
Remissus pulsus quis sit 259. 7. & 293. 36
Remissus pulsus in quibus cernatur 262. 5
Renes totum aliquâdo corpus expurgant 65. 21
Renum vitia in senibus ægrè curari 207. 31
Renum vitio laborantibus hamorrhoides superuenientes bonæ 164. 28
Renum dolor qualis calculum indicat 152. 9
Repentina omnia periculosa 112. 9
Repletio viscerum fugienda 35. 6
Repletio repentina periculosa 112. 20
Res vna interdum multa habet nomina 256. 9
Rebus quibuscumque cur imposita nomina non sunt 256. 10
Respiratio quid sit 62. 27. & 247. 29
Respirationis causa 248. 10
Respirationem per repulsionem, non autem per attractionem fieri contra Hippo. censuit Plato: quod etiam Erasistratus reprehenderat 250. 27
Respiratio non solum in causa est, vt calor refrigeretur, sed etiam vt cibus apte concoquatur 252. 1
Respiratio quæ sine violentia in sanis fit, à solo septo transuerso efficitur: alias vero, & a musculis pectoris 195. 32
Respiratio qualis in pulmonis inflammatione 195. 54
Retentio stomachi quibus adiuuetur 50. 13
Reuulsio vt fiat 44. 36
Reuulsio per communes venas facta

Index

enda 54. 33
 Reuulsio quo modo facienda 26.

⁹
 Reuulsio ac deriuatio vt distent 52.

55
 Reuulsio ad contraria fit 54. 12

Reuulsionis vsus 55. 37

Reuellere intro quæ toras repunt
 non oportet 56. 29

Rhythmus pulsus qui fiat 261.

¹
 Rigor humores intro reuocat 4.

14
 Rigor in voluntarij motus instru-
 mentis 117. 5

Rigor qualibus ab excrementis fiat
 66. 19

Rotunda sputa delirium indicant
 182. 24

Rotunda sputa mala 59. 23

Rotundum sputum calorem indi-
 cat 185. 2

Rubor oculorum quando letalis
 3. 28

Rubri coloris natura 251. 23

Rubri coloris in sanguine causa
 2. 17

Rubra in vrinis nubes rara

9. 9

Rubra in vrinis nubes quid porten-
 dat 9. 12

Rubra ad melancholiam propensa
 4. 3

Ructus acidi à pituita 6. 27

Ructus acidi causa ex Hippo. 313.

24

Ructuum varia species 77. 1

Rufa sine permissiōe deiectio quid
 significet 66. 31

S

Sabini audacia 71. 34

Salua pituita siticulosos facit 78.

31

Salutis maximum indicium ex quo
 pulsu 282. 16

Salutis aut mortis signa vnde petan-
 tur 74. 20

Sanguinea sputa qualia 8. 28

Sanguinis fluxus cucurbitulis vt fi-
 fitatur 53. 6

Sanguis effusus ante quàm nigre-
 scat discutiendus 56. 21

Sanguinis mittendi scopi 48. 9 &
 47. 17

Sanguis vere abundat 104. 27 &
 10. 21

Sanguis cur vere augeatur 105.
 13

Sanguinis principium in iccore
 240. 10

Sanguis caloris fons 249. 8

Sanguis per venas facile fluit, quo-
 niam ei admista est pituita

252. 7

Sanguinis generationis modus
 Ibidem 10

Sanguis cur ruber Ibidem 17

Sanguinis loci ortus, permanfionis
 & motus, sunt hepar, venæ &
 ambæ nares 324. 36

Sanguis simplices atq; ingenuos fa-
 cit 113. 30. & 324. 26

Index

- Sanguis quibus nō detrahēdus 48.
 21. & 49. 51. & 174. 17
 Sanguini proportionē respondet
 color 75. 27
 Sanguinis significatio 75. 28. &
 10. 5
 Sanguinis redundantis signa 7.
 34
 Sanguinem ver̄ auget. 10. 21
 Sanguis humorum plurimus gene-
 ratur 10. 15
 Sanguis superaffatus in atram bilē
 abit 4. 6. & 7. 17
 Sanguis à modico fit calore 14. 5
 Sanguinis mittendi terminus 5. 13
 & 49. 20
 Sanguinis mittendi cautiones 5. 8
 Sanguis varijs partibus constat 6.
 28
 Sanguis hepatis cur rubicundior 5.
 23
 Sanguis refrigeratus nigrum facit
 colorem 3. 16
 Sanguinis copiosioris indicium 4.
 55
 Sanguinis faciem vacuant hamor-
 rhoides 164. 30
 Sanguine è naribus copiose fluente
 quid faciendum 182. 1
 Sanguinis profusio quibus sistitur
 198. 1
 Sanguinis profusio ex venis minus
 mala quàm ex arterijs & quare
 198. 23
 Sanguis è quibus fiat copiosior
 324. 20
 Sanguis augetur in adolescentia
 Ibidem 26
 Sanguis hilariorem facit animam
 3. 6. 6
 Sanguinis copiosā profusionē aqua
 sequitur inter cutem, natiuique
 calor refrigeratur 200. 18
 Sanguis arteriarum qualis sit 172.
 25
 Sanguinis ex parte affecta in alias
 translationes 173. 52
 Sanguis per quas partes eijciatur
 172. 25
 Sanguinis mittendi scopi 174.
 9.
 Sanguis vt purgetur 14. 34
 Sanguinis missionem vt impedit
 tempus 174. 17
 Sanguinis verna missione qui iuuē-
 tur 175. 5
 Sanguis calidus & humidus 323.
 16
 Sanguis quibus sistatur 182. 1
 Sanguinem in arterijs contineri
 259. 19
 Sanguinis sputum menses erumpen-
 tes soluant 53. 5
 Sanguis caloris natiui sedes 47.
 20
 Sanguis partium solidarum est ali-
 mentum 47. 19
 Sanguis vt in inflammatis immute-
 tur 49. 21
 Sanguinis fluxuri signa 82. 23
 Sanitas est humorum symmetria
 129. 8 & 325. 15
 Sanitas ex humorum fit temperie
 9. 29

Index

Sanitas elementorum est modera-
tio 14. 19

Sanitatem animi satietate summa
perturbari 16. 21

Sanos non esse purgandos 42. 36

Sapores humorum qui 325. 7

Satyrus Hippo. interpres 175. 19

Satyrus ex gonorrhœa factus est ta-
bidus 250. 6

Scabiem qualis faciat humor 160.
19

Scarificatio quando adhibeatur 55.
17

Scirrhus unde fiat 48. 1

Scirrhum hepatis ex obstructis hæ-
morrhoidibus fieri 165. 5

Scopus Gal. quis in tractatione de
pulsibus 256. 26

Scripta veterum religiose conser-
uanda, non temere immutanda
176. 1

Scripta veterum quando deprauari
coepta 2. 29

Scriptis veterum nil temere adden-
dum 117. 25

Secari quales tumores oporteat
226. 18

Secundarius affectus 7. 15

Sedimentum sabrubrum quid indi-
cet 9. 14

Seminis retenti noxæ 62. 31

Semen ad maris. pudendum è spi-
nali medulla deferri Hippo. ac
reliqui veteres censebant
242. 1

Semina alicubi noxia, alio transla-
ta, inuocua ac vtilia reddi 317.

36

Semitertiana quali ab humore fiat
18. 1

Senibus non est imperanda vacua-
tio per inediam aut medicamen-
ta 220. 14

Senes morbi longi ad mortem usq[ue]
comitantur Ibidem 19

Senes non nisi ob vehemētem caus-
sam febricitant, frigidi enim sunt
215. 5

Senes proportionē respondere au-
tumno, decrepitos hyemi 10. 25

Senibus venæ sectio parum tuta
47. 18

Senes quo modo humidi sint 35. 11

Senes quilibus abundant humori-
bus 20. 15

Senes cur plurimum dissidentur 103.
22

Senibus renum vitia ægrè curari
207. 31

Senum qualis temperatura 35. 15

Senes diuturnis morbis correpti
moriuntur 127. 1

Senum & puerorum pulsus quales,
& qui differant 272 10

Segnes humores per initia nō mo-
uendos 22. 9

Seusum rapit hysterica affectio 62.
15

è Senibus interioribus futuri mor-
bi signa 79. 27

Sensus vitati morbos prænuntiant
Ibidem

Sensuum sunt nervi molliissimi, mo-
tionis autem duriores 235. 5

Index

- Seps tuberculum quoddam pessimū
 est 107. 29
 Septimus peracutorum terminus
 57. 15
 Septi transversī scirrhus dyspnœam
 facit 295. 6
 Serum sanguinis cardialgiam vt fa-
 ciat 17. 16
 Sextus malus index 98. 21
 Siccantia validè cur effusionibus nō
 adhibenda 56. 32
 Siccitates imbris salubriores
 154. 1
 Siccitates austrinæ 151. 33
 Siccam esse atram bilem 267. 4
 Siccī morbi signa 71. 13
 Siccitas vigiliarum causa 78. 25
 Signorum genera 75. 31
 Signa à causis distinguenda 75. 35
 Signorum diuisio 74. 5
 Signorum triplex vīus 74. 16
 Signum maximū bonæ crisis quod
 sit 279. 15
 Signa qualia è colore 5. 5
 Silentium quibus morbis profit
 61. 34
 Similitudo erroris causa 85. 22, &
 228. 27
 Similitudo quo modo in excremen-
 tis intelligatur 85. 5 & dein-
 cept
 Simples partes proximè ex humo-
 ribus fieri 15. 5
 Simplicium cognitionis necessitas
 29. 9
 Sima hepatis per intestina euacua-
 tur 22. 2
 Sincere deiectiones malæ 65. 24
 Singultu quæ expurgentur 60. 27
 Sitis genera duo 61. 1
 Sitis adacti caloris index 69. 18
 Sitis remedia 61. 2
 Sitim nocturnā leuat somnus 61. 3
 Sitim salia pituita facit 78. 31
 Situs arteriarum esse varios 295. 9
 Sol ventos excitat, & comprimit
 143. 16
 Sol, si corpori diutius adhaerit, af-
 fectionem contrariam ei quā pri-
 mo induxerat, imprimit 318. 29
 Solē calfacere & exsiccare 319. 18
 Solæcismi Hippo. 22. 35
 Solutio quid sit 81. 6
 Solutiones per quos morbos fiant
 82. 5
 Somniculosos qualis faciat pituita
 78. 31
 Somnia quibus fiant, & contra
 78. 23
 Somniorum tempus esse confide-
 randum 78. 7
 Sōnia vt in agro considerāda 78. 1
 Somnia qualia à quibus causis fi-
 ant Ibidem
 Somnolentia à pituita fit 78. 30. &
 6. 26. & 58. 4
 Somnus in ventris abscessibus ma-
 lus 58. 12
 Somnus nocturnus bonus: diurnus
 malus 62. 2
 Somnum omnino capi non posse,
 malum 58. 4
 Somnus quando in acceSSIONE no-
 ceat 58. 10

Index

Somnum frigidis medicamentis cō-
ciliari 186.5

Somnū facit humiditas 78. 28

Sophistarū importunitas 14. 20

Spermaticus sanguis cur fiat 15.33.
& 16.6

Spinalis medulla à Platone ac vete-
ribus genitalis appellabatur, &
quare 242.1

è Spinali medulla semē ad maris pu-
dendū deferri censebant antiqui,
Ibidem.

Spirationes obscurę in tabidis, &
sterilibus, male 205.8

Spirandi difficultas è septi transuer-
si scirrho 295.6

Spirituum meatus ab obstructione
seruandos 33.7

Spiritus diminutio mala 84. 31

Spiritus in voluntarijs motibus
absumitur 290.24

Spiritus flatuosi dolores vt excitēt
17.15

Spiritu animali, qui p arterias ad ca-
put cōportat tenuissimūq; sangui-
ne nutritur cerebrum 236.32

Splen atq; bilis locus 325.2

Splen facē sanguinis expurgat 14.
35. & 107.22

Splen qua se expurget 83. 8

Splen vnde alatur 107.25

Spūmea deiectio qd significet 65.7

Spumofus sanguis ex pulmone exit
175.6

Spumofa deiectiones cur fiāt 66.15

Sputa flaua, si sincera, mala 59. 22

Sputa rotūda dīliriū indicāt 182.24

Sputa rotūda calorīs indicīū 183.3

Sputa quarum partium indicent af-
fectus 24.20

Sputo sanguinis, etiam sanato, secā-
da venā 175.1

Sputa à bile qualia 8.26

Sputa qualia è q̄li humore 175.34

Sputorū color vt cōsiderādus 9.16

Sputa quibus in affectibus conside-
rentur 74.22, & 84.7

Squalores imbris salubriores,
154.1 & 151.8 & 195.30

Squalores duplices 151.35

Squalores acutas febres creāt 151.5

Stata tēpora indicatu faciles mor-
bos facere 159.26 & 136.25

Status quod sit 24.31

Status victū requirit tenuissimum
154.29 & 155.14

Status futuri cognitio vnde sum-
tur 89.24.

in Satu crises fieri 90.28

in Statu critica signa bona 92.22

in Statu cur cibus nō prābēdus 155
13

Sterilibus obscurę spirationes ma-
la 205.8

Steriles appellat Hippocra, viduas,
Ibidem

Stercus qua in parte hareat, quibus
notis cognoscatur 51. 21

Sternutamenta à bile dolorē capitis
augent 61.30

Stheneus ex icū tertio die obiit,
230.14

Storici causā continentis auctores
266.14

&

Index

Stomacho infesta omnia medica-
 menta 42. 28
 Stomachus sensibilissimus 17. 17.
 & 122. 21
 à Stomacho quo modo faciendare
 uulso 54. 25
 Stomachi cum corde societas 171.
 31
 è Stomacho euomitur sanguis 175.
 11
 Stridoris dentium causa 185. 18
 Stupor à pituita fit 6. 26. & 58. 4
 Stupor dentium cur fiat 118. 20. &
 26
 Sublimamentū in vrina optimum.
 9. 2
 Sublatio corporis à bile fit 58. 6
 Subrubra vrina quid significet 9.
 14
 Succus quid fit 9. 18
 Sudoris copiam quid faciat 136. 29.
 & 137. 7
 Sudorem qualis denuntiet pulsus
 285. 22
 Sudoris qualis sit natura 42. 25
 Sudores insoliti suspecti 79. 25
 Sudor frontis, colli & pectoris facul-
 tatis animalis imbecillitatem indi-
 cat 199. 26
 Sudores qui boni 217. 34
 Suffumigatiōis vltus & materia 52. 3
 Suffocans aer quis sit 124. 23
 in Suffocatione vteri odores suaues
 infra, foetidos supra adhibemus,
 huiusq; ratio 213. 15
 ad Superiora repentis abscessus si-
 gnum 101. 4

Superiora quibus purganda 69. 2
 Superiorum partium inflammatio
 letalis 101. 31
 per Superiora crises quibus fiat 97.
 17
 Supernæ partes quæ sint 101. 24
 Suppuratio à recidua liberat 25. 26
 Surditas cur fiat 68. 7
 Surditas affecti capitis signū 79. 12
 Surditas cur ægris fiat 79. 13
 Sutura capitis cur facte 235. 19
 Sutura capitis quot sint, & earum
 situs, ac nomina 236. 15
 Sutura vbi plures sunt, plus alimen-
 ti ad membranas transmittitur: v-
 bi autē pauciores, minus 237. 11
 Sydera quæ in purgatione obseruā-
 da 43. 12
 Symptomata propter etatē, genus,
 fortunam, & corporis habilitatē
 variari 192. 26
 Symptoma quid sit 105. 32
 Symptomate ex vno multa conijci
 posse 203. 9
 Syncopæ cardiacæ inspiratio frigi-
 da nocet 205. 5

T

Tabes ab hæmorrhoidibus obstru-
 ctis fit 165. 3
 Tabes cur autumnō fiant 138. 25
 Tabidi celeriter vrendi 201. 29
 Tabidis frigidi aeris inspiratio no-
 cet 202. 30
 ad Tabem qui propensi 240. 10
 Tabidis spirationes obscuræ malæ

Index

- 205.8
 Tabidis malum est ver 105.32
 Tabidus ex gonorrhœa factus est
 Satyrus 2; 0.14
 Tabidis nocere autumnum 205.6
 52
 Tabidis diuretica noxia 52.15
 Tactus qualis esse debeat, vt arteriæ
 ictus cognoscatur 162.36
 Tactu morbi futuri præfagia 80.
 3
 Telephîa vlcera 167.10
 Temperaturæ index color 5.5
 Tēperaturam sequi mores 16.8
 Temporum mutationes maxime
 morbos gignunt 135.15
 Tempora partus varia 208. 29
 Temporum in morbis explicatio,
 24.24
 Temporibus quibus qui morbi fiât
 35.25
 Tempora morborum 91.24
 Tēpus vt in euacuatione spectetur
 44.28
 Tempora quæ cibum requirant plu-
 rimum 155.20
 Tempus venę sectionem vt prohi-
 beat 174. 17
 Tempora quo modo ad morbos a-
 pta dicantur 154.15
 Tenaces humores per initia nō mo-
 uendi 22.9
 Tenacia obstruccionem facile creât
 18.12
 Tenacium humorum noxia 17.25
 Tensio in quibus sanguinem abun-
 dare significat. 8.5
 Tenuis pulsus quis 158.13
 Tenuis victus periculosior 154.25
 Tenuēs humores per cutim digerî.
 18.4
 Tenuibus & incidentibus castiganda
 purgantia 42.35
 Terminthi quid sint 167.18
 Terra & aqua propius ad materiā,
 ignis vero & spiritus efficiendi
 vim habent 259.1
 Tertiana legitima periculo vacat.
 282.25
 Tertiana à bile fit 6.8
 Tertîa q̃li ex humore fiat 170.18
 Tertianas esse breues 89.28
 Testiū cū pectore colligatio 121.29
 Thales milesius 15.15
 Thebarū cælum crassum est 215.13
 Thebani crasso sunt ingenio. ibi-
 dem .16
 Theriaca ad regium morbum valet
 135.36
 Theñ respondet arteriæ contractio
 268.25
 Thessalus Hippo. filius 2.4
 Thessalus Hippo. scrip ta multa con-
 cinnauit 2.15
 Thorax ægroti manu modicè cali-
 da tangendus 173. 16
 Thoracis mot⁹ quo modo varietur
 in expiratiōe & inspiratiōe 271.6
 Thoracis vasa rupta facile sanari.
 175.8
 Thoracis affectus sputa indicant.
 74.25
 Thoracis calor mordax febris si-
 gnum 275.12

Index

à Thorace quo modo fiat reuulsio
54.22
Timor tremorem facit 118.31
Timor humores intro reuocat 4.15
Timor humorem melancholicum
gignit 128.32
Timoris causa 119.29
Tineſmos quid ſit 43.19
Tolerandi facilitas in vacationib⁹
optima 94.16
Torpor à pituita fit 6.26, & 58.4
Torporem facit auſter 149.20
Tremor quid ſit 119.9
Tremor cur fiat 119.11
Tremor cur timētibus accidit 119.
19
Tres animę ſpecies tribus modis in
nobis ſūt diſtributę, ex Pla. 230.9
Triftitia pituitam auget 61.21
Tropos quid ſignificet 125.15
Trunco quid in homine reſpōdeat
125.19
Tuberculi peſſimū genus ſeps 207.
29
Tumores quales lieni accidāt 107.2
Tumores quales ſecandi 202.22
Tumorum cauſa 107.16
Tumores in palpebris ſuperioribus
relikti, ceteris membris extenua-
tis, recidiuam indicant. 223.
26
Tumores articulorum non temerē
incidendi 226.18
Turbidus ſpiritus ab Hippocra, nō
dict⁹ 71.24
Turgentes humores expurgādi 19.
14, & 93.10

Turgere quid ſignificet 93.5
Turgidi pulſus qui 258.14
Tulſicula in inuaſione februm ali-
quando 273.24
Tuſſes facit aquilo 150.17
Tuſſis cauſa 181.20
Tympanites hydrops 162.23
Tympanias hydrops ſectiōnem nō
admittit 202.9

V

Vacuatio repentina periculofa 112.
20
Vacuari ſolita corpora quo modo
tractanda 321.27
Valens morbus tribus ſit cauſis 41.
6
Validarum virium index pulſus ma-
gnus 293.27
Vapor aridus, ſtatus ſit 142.31
Varices quid ſint 165.14.
Varices melancholiam ſanant 165.
12
Varices infanis ſuperuenire, bonū
166.22
Varices ab atra bile ſiunt 7.1
Vaſa pulmonis rupta ſanare diffici-
limum 173.7
Vaſorum inanitiō cur ab Hippoc.
purgatiō dicta 363
Vſus gignendorum pulſum vnde.
277.18
Vehemens pulſus quando fiat 259.
6.
vehemens pulſus à duro vt diſtet.
262.24

Index

- Vehementiæ nomen vnde 281. 8
 Venæ alimentum alterant 14. 5
 Venæ etiam sine plenitudine aliquâ
 do secandæ 40. 22 & 48. 22
 Vena quæ secta lienem iuuet 55. 10
 Vena quibus secanda 48. 25
 Venæ quæ secari, & cur solent 48. 36
 Venæ sectio sanguinis profusionem
 fistit 54. 6
 Venæ sectio quo modo partienda
 95. 22
 Venæ sectio crudis noxia 93. 17
 Venæ sectio quibus cōueniat 19. 10
 Venæ sectio intemperantes læ-
 dit 110. 25
 Venæ ruptæ signum 17. 21
 in Vena secanda quæ spectetur 48. 9
 in Vena secanda cautiones 5. 8 &
 47. 17
 per Venas communes reuellendum
 & deriuandum 54. 54
 Venarum origo iecur 240. 10
 Venarū nomine arterias quoq; cō-
 prehendebant antiqui 241. 18
 Venæ binæ in dorso, earumque di-
 stributio 291. 11
 Venæ tunica tenuis est, pulsuque
 vacat 241. 21
 Venarum arteriarumque processio
 242. 7
 Venarū cū nervis in capite fieri im-
 plicationem ignorauit Plato
 243. 2
 Venulæ in oculis liuidæ lētales 3. 19
 Venter superior & inferior qui sint
 Hippo. 122. 10
 Venter cibos & potus ingestos cō-
 tinere potest, spiritum autem ac
 ignem non potest 243. 15
 in Ventris abscessibus somnus ma-
 lus 58. 12
 Ventris cōctionem quæ significant
 84. 6
 Ventris turbationem facilis toleran-
 tia indicat 200. 1
 Ventres hyeme & vere calidissimi
 155. 20
 Vētriculus cordis sinister spirituo-
 sum & flauū sanguinē facit 5. 26
 Ventriculus imbecillus cruditatem
 facit 18. 26
 Ventriculus imbecillus corpori fit
 quasi sentina 50. 9
 Ventriculi fluctuationes cur fiant
 60. 14
 Ventus quid sit 142. 15
 Ventorum consideratio necessaria
 142. 7
 Venti vis 262. 19
 Venti quādo plurimi fiant 143. 7
 Venti principes quatuor 145. 4
 Venti qui flare simul possint, aut cō-
 tra 148. 12
 Venti cur salubres aut insalubres
 144. 15
 Venti enchorij a græcis dicti, hoc
 est, proprii locorum 144. 10
 Ventorum ortus 142. 21
 Ventorum differentiz 144. 3
 Ventorum diuisio 146
 Ventorum partitio 161. 3
 Ventorum varietas varie corpora
 mutat 161. 8
 Ventorum ad sanitatem vsus 155. 5

Index

Ventorum effectus 148. 17
 Venus spiritus perturbat 40. 6
 Venus caput replet 60. 5
 Venus intermissa mulieres offendit
 62. 36
 Ver calidum & humidum 136. 30.
 & 323. 16
 Ver sanguinem auget 10. 21
 Ver multos cibos requirit 90. 9. &
 155. 20
 Veris temperatura 105. 14
 Veris qualitates 156. 30
 Ver tabidis malum 205. 32
 Veris initium. Ibidem
 Vere cur astici morbi fiant aliquan-
 do 136. 14
 Vere cur purgati corpora vtile sit
 46. 12
 Verni morbi qui sint 35. 25. &
 104. 28. & 137. 33
 Vernæ vacationis utilitas 110. 15
 Vertebæ cuius exortu vocat Hipp.
 dentem 200. 29
 Vertigines facit auster 149. 16
 in Vesica calculi vnde fiant 18. 31.
 & 131. 35
 Veterum dicta sine ratione non ac-
 cipienda 26. 33
 Vibratus pulsus vt fiat 294. 16
 Vicissitudines morborum quæ ma-
 læ, aut bonæ 87. 32
 Victus ratio cur diligenter confide-
 randa 16. 17
 Victus ratio & animam & corpus
 mutat 114. 24
 Victus qualis vomituris conueniat
 50. 28

Victus tenuissimus quando adhibē-
 dus 154. 29
 Victus rationis mutatio subita parū
 tuta 152. 24
 Victus qualis qualib⁹ naturis aptior
 153. 31
 Victus salubris duo summa capita
 211. 15
 Victus in morbo contrarius 228. 9
 Videant qua ratione nonnulli me-
 lius remota, quàm proxima; nō-
 nulli autem contra 192. 13
 Viduas, steriles vocat Hippo. 205.
 23
 Vigiliæ immodicæ atram bilem cre-
 ant 7. 31
 Vigiliæ ex acris humoribus fiūt
 17. 34
 Vigiliæ in quibus atram bilem gene-
 rent 7. 24
 Vigiliæ ab vtraque bili fiunt 58. 6
 Vigiliæ corpus exhauriunt 110. 33
 Vigiliæ a siccitate fieri 78. 36
 Vina aquea parum alunt 157. 3
 Vina crassa & fulua bene alere 157.
 4.
 Vini potus cur vibratum pulsus fa-
 ciat 294. 20
 Vini potus pul. clarum facit 295. 12
 Vina aquea per vrinas secedunt o-
 ptime 157. 4
 Vinum quibus sanguinis copia è na-
 ribus fluxit, exhibendum 182. 1
 Vinum cito concoqui & distribu-
 tionem adiunare Ibidem 10
 Violēta omnia nature inimica 432
 Virorum quales pulsus 272. 4

Index

- Viridis color in principijs raro 3. 19
 Viridis color quis sit 3. 11
 Viridis & niger color quid significet 3. 13. & 107. 35
 Viridis deiectio qd significat 66. 3
 Viridia sputa mala 59. 13
 Viridis color quid significet cum albo 107. 34
 Vires imbecillæ quo pacto deprehendantur 293. 30
 Vires vt in purgando spectandæ 45. 29
 Vires in sanguine mittendo diligenter obseruandæ 49. 33
 Virium valentium è pulu indicium Viriū prælagia quales pulsus habent 293. 32
 280. 5
 Viribus validis magni pulsus fiunt 293. 22
 Viscerum inflammatio purgationē impedit 39. 19
 Vita brevis sed melior, diuturnæ sed deteriori anteponenda 253. 19
 Vita in igne. ac spiritu 238. 6
 Vitalis partus octauo mense non editur, differtur tamen aliquando in decimum, & vndecimum aliquando 208. 30
 Vitalis facultas principatū obtinet in pul. prælagio 280. 15
 Vitalis facultatis fons est cor 280. 19
 Vita sensuum morbos prænuntiare 79. 28
 Vitrea pituita 5. 3
 Vitrea pituita colicum dolorē creat 132. 14
 Vlcera circūglabra maligna 207. 16
 Vlceribus frigus inimicum 202. 32
 Vlcerū sanies in excrementis foetorem facit 76. 20. & deinceps
 Vmbrosus aer crassus; illustratus contra 129. 28
 Vndosus pulsus ludorem denuntiat 285. 22
 Ungues liuidæ quid significet 73. 7
 ungues vnæ cum venis subiectis exoriantur 238. 1
 ungues nō solū ex ossē, neruo & cute, sed etiā ex carne, venis, mēbris ac ligamētis cōstant. Ibidē 2
 vnum esse vnus causa tantum potest 12. 25
 ex vno symptomate conijci multa posse 203. 9
 voluptas in cibo aut potu noua, periculosa 79. 19
 vomere quibus periculosum 45. 21 & 59. 4
 vomitus quibus profit 59. 2
 vomitus commoda 50. 10
 vomitus quē eijciat 60. 26. & 218. 27
 vomit⁹ foetor qd significet 76. 31
 vomit⁹ quomodo suscipiend⁹ 50. 28
 vomitu intestina nō vacuari 45. 7
 vomitus futuri signum 81. 19
 vomitum quæ prouocent 50. 20
 ad vomitū q sint assuescendi 50. 3
 vomitu lenatur pituita 45. 26
 vomitu qui sint prohibendi 50. 12
 vox à sermone vt distet 72. 30
 vox in ægro vt considerada 72. 29
 vox aspera facta est Phaetusa post

Index

- menses cohibitos 231. 11 & Na
 mysiæ Ibidem 30,
 Urina ignea ad purgationem ine-
 ptos significat 22. 16
 Urinæ difficultatem cur aquilo fa-
 ciat 150. 24
 Urina foetida valde mala 76. 25
 Urina quæ coctionis index 9. 1
 Urina colliquationis index 103. 33
 Urina qualis optima 61. 36
 Urinæ venarum significant coctio-
 nes 24. 22 & 84. 7
 Urinæ cur in febribus in primis spe-
 ctentur 84. 19
 Urinæ prauæ quæ sint 84. 3
 Urinæ difficultates facit aquilo
 150. 24
 Urinæ difficultas quibus facile fiat
 159. 7
 Urinæ quales optime 83. 34
 Urinarum colores considerandi 8. 20
 Urina multa habens subsidientia, a
 desipientia liberat 183. 20
 Urinas quæ moueant 52. 14
 vterus totum aliquando corpus ex-
 purgat 63. 20
 vterus an sit animal 63. 3
 vterus cur vagari per corpus vi-
 deatur 63. 11
 vteri cum mammis cur tanta com-
 munio 171. 16. & 121. 15
 vteri affectus mammæ indicant
 171. 18
 vteri suffocationis signa 122. 2
 in vteri suffocatione suaves odo-
 res infra, foetidi supra adhiben-
 tur, & quare 213. 15
 vteri cum mammis maxima com-
 munitas 221. 6
 vulpes diurno tempore minus quàm
 nocturno cernit & quare 192. 2
 vuluæ affectiones quæ sint 63. 27
 & deinceps
 vuluæ inflammata signa 63. 24
 vulua quibus causis inflammetur
 63. 22

Z

- Zenonis de elementis opinio 12. 1
 Zeufis Hippo. interpres 1. 3
 Zona media temperata est 141. 34

ERRATA SIC CASTIGATO.

Pagina x. xv. lege aerem vero. Pag. xiiii. xx. lege sanitatem morbumque. Pag. xlv. xxxi
 sit omnibus animantis partibus. Pag. xlvi. xxxvii. quæ vero vi morborum, Pag. l. x.
 corporis. Ibidem xvii. non mediocre periculum. Pag. li. xii. enici. Pag. lxxvi. xix. prauus
 Pag. lxxxii. xxiii. Venetum exemplar sic habet: profecto tantum non perfecta: videtur ta-
 men legendum, profecto tunc perfecta. Pag. ciiii. xvi. & quot. Pag. cv. xxviii. vt quot in
 singulis. Pag. cxiii. In veneto exemplari sic legitur, Est ad mores conformandos, utilis. Le-
 gendum tamen videtur, inutilis, velut ipsa verborum series ostendit, & Gal. sententia lib. i.
 de nat. huma. com. xl. Pag. cxxix. v. gignant. Ibidem xviii. habitu Pag. cxxxii. xxii est.
 Pag. cxxliiii. vii. paulo. Pag. clxxxi. xxix. manuum. Pag. clxxxiiii. annuum.

